วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ
Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology

P-ISSN : 2651-1630 ปี 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564)

E-ISSN : 2672-9040 Vol.6 No.12 (December 2021)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของวัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกวัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

❁ เจ้าของ

วัดวังตะวันตก
1343/5 ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

❁ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ., ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ., ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปัญญาสุธี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.
เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

❁ บรรณาธิการบริหาร

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.
วัดวังตะวันตก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวปุญญาดา จงละเอียด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ., ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ., ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา
มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
รองศาสตราจารย์ ฟื้น ดอกบัว
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิศ์ภาพรรณ คูวิเศษแสง
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พอใจ สิงหเนตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร. ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พีระศิลป์ บุญทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร. มุกดาวรรณ พลเดช
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้
ดร. จิตติมา ดำรงวัฒนะ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ดร.ประนอม การชะนันท์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ดร. อุทัย เอกสะพัง
มหาวิทยาลัยทักษิณ

❁ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาอนุชิต อนนฺตเมธี
วัดหน้าพระบรมธาตุ
พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี
วัดศาลามีชัย
นายศักดิ์ดา หารเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายอภินันท์ คำหารพล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร
วัดสนธิ์ (นาสน)
พระบุญญฤทธิ์ ภทฺทจารี
วัดสนธิ์ (นาสน)
นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

ฝ่ายกฎหมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ
วัดสนธิ์ (นาสน)

พิมพ์ที่

หจก. กรีนโซน อินเตอร์ 2001
155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทรศัพท์. 075-466-031, Fax : 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็น**ฉบับที่ 12** ประจำปีพุทธศักราช 2564 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย จำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 46 เรื่อง ซึ่งประกอบด้วย บทความวิชาการ จำนวน 1 เรื่อง และบทความวิจัย จำนวน 45 เรื่อง ปัจจุบันวารสารก้าวเข้าสู่**ปีที่ 6** ของการปรับปรุงรูปแบบและประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บรรณาธิการ	**(ก)**
บทบรรณาธิการ	**(ฉ)**
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ของผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช RELATIONSHIPS BETWEEN SELECTED FACTORS AND HEALTH LITERACY AMONG ELDERLY, MUEANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE จามจุรี แซ่หลู่, ดาลิมา สำแดงสาร และธมลวรรณ แก้วกระจก	**1**
ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม THE CAUSAL FACTORS OF INNOVATIVE WORK BEHAVIOR AFFECTING JOB PERFORMANCE OF RESEARCH AND DEVELOPMENT PERSONNEL IN MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE, RESEARCH AND INNOVATION มนัชยา จันทเขต, มานพ ชูนิล และปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์	**15**
ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย COOPERATION OF LOCAL ADMINISTRATION DEPARTMENT WITH SOLVING PROBLEM AMONG DRINKING OF YOUTH GROUPS IN NONG KHAI PROVINCE เกษฎา ผาทอง, จำนงค์ ผมไผ, กุลขณิษฐ์ อดิรุจโชติสิริ และผการัตน์ พินิจวัฒน์	**31**
เกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทย RECOMMENDED ILLUMINANCE LEVELS IN RESIDENTIAL BUILDING FOR THAI PEOPLE นวลวรรณ ทวยเจริญ, วนารัตน์ กรอิสรานุกูล, ชนิกานต์ ยิ้มประยูร และศิรเดช สุริต	**48**

สารบัญ (ต่อ)

การตรวจสอบแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร 63
STRUCTURAL MODEL VERIFICATION OF WAT CHINORASARAM WORAWIHAN PAGODA
ศิรเดช สุริต, เบญจพล เวทย์วิวรณ์ และธนภูมิ อัตตฤทธิ์

การดักจับฝุ่นละอองขนาดเล็กจากควันธูปด้วยพืชในอาคาร 80
THE ABSORPTION OF FINE PARTICULATE MATTER BY INDOOR PLANTS
กันติทัต ทับสุวรรณ และศิรเดช สุริต

คำศัพท์ที่หมายถึง “ประชาชน” ในรัฐธรรมนูญกัมพูชา 95
THE TERMS THAT MEAN "PEOPLE" IN THE CAMBODIAN CONSTITUTION
พัชราพรรณ กะตากูล และกังวล คัชชิมา

สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา 110
THE AESTHETIC OF URBAN LIVING SOCIETY UNDER THE SHADE OF BUDDHISM
เอกชาติ จันอุไรรัตน์, สุวิญ รักสัตย์ และสุเชาน์ พลอยชุม

การพัฒนาความสามารถในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว ของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย 122
THE DEVELOPMENT OF EARTHQUAKE PREPAREDNESS CAPACITY OF STUDENTS BY USING ACTIVITY - BASED LEARNING: A CASE OF MAE LAO WITTAYAKOM SCHOOL, CHIANG RAI PROVINCE
จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, กษมะ กลิ่นเจริญ, และอมรรัตน์ วัฒนาธร

แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร 138
GUIDELINE ON HOW TO ESTABLISH SATHIT (DEMONSTRATION) SCHOOL OF KAMPHAENG PHET RAJABHAT UNIVERSITY
ประจบ ขวัญมั่น, จารุนันท์ ขวัญแน่น และขวัญชัย ขัวนา

การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร 153
THE PRESERVATION AND TRADITIONAL VALUES OF TUMKA FRUIT CANDLE LIGHTING OF YASOTHON PROVINCE
นิคม ปาทะวงศ์, จำรัส บุดดาพงษ์ และวิพจน์ วันคำ

การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ 168
THE CREATING AND DEVELOPING INNOVATIVE MEDIA FOR THE TRADITION OF ROCKET FESTIVAL
วิภาษณ์ เทศน์ธรรม, พระมหาจิรายุทธ ปโยโค และพีรพงษ์ แสนสิ่ง

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูโรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 185

THE DEVELOPMENT OF SUPERVISORY MODEL TO CREATE TEACHER PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY IN THE NORTH EASTERN AREA

วันทนา สมภักดี และบุญชม ศรีสะอาด

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม 204

DEVELOPMENT OF INSTRUCTIONAL MODEL BASED ON THE PRINCIPLES OF HIS MAJESTY THE KING RAMA IX ON ACTIVE CITIZENSHIP

รัชนี อิ่มอก

ภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน 221

MONASTIC LEADERSHIP A CASESTUDY: PHRA PROVOST SOPHONKUNATORN (SOMPONG THONGCHUAY) AND SOME MONKS WITH THE CREATION OF BUDDHIST WORKS TO BE STABLE PERMANENT AND SUSTAINABLE

ประสิทธิ์ รักนุ้ย, วนิดา เหมือนจันทร์, บุญส่ง ทองเอียง และอรุณ นิลสุวรรณ

กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร 237

PARTICIPATORY PROCESS FOR PROMOTING AND IMPROVING LOCAL CULTURAL DIVERSITY IN THAI SONG DAM COMMUNITY, CHUMPHON PROVINCE

ธุวพล ทองอินทราช

การสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร 252

THE CREATION OF THE ILLUSTRATIONS ON BENJARONG PORCELAIN PRODUCT TO SHOW IDENTITY OF DON KAI DI SUB-DISTRICT, KRATHUM BAEN DISTRICT, SAMUT SAKHON PROVINCE

ศิริ หนูแดง

การพัฒนาแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล 268

THE DEVELOPMENT OF AN EVIDENCE MIND BEHAVIORAL ASSESSMENT TOOL OF NURSING STUDENTS

วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ดนุลดา จามจุรี, วัยวุฒฒ์ อยู่ในศิล และเอื้อญาติ ชูชื่น

สารบัญ (ต่อ)

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน 288

A PATTERN OF RESPONSIBLE TOURISM MANAGEMENT IN SECOND TIER CITY, A CASE STUDY OF MAE HONG SON PROVINCE

ปรัชญากรณ์ ไชยคช, วัชระ ชัยเขต และปณต ประคองทรัพย์

การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา 305

THE LIVELIHOOD AND THE QUALITY OF LIFE ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF SUFFICIENT ECONOMY OF PEOPLE IN THE SUB-DISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONAREA TAMBON NOEN NGAM RAMAN DISTRICT YALA PROVINCE

วาสนา พิทักษ์ธรรม

อิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 318

INFLUENCE OF REPORTING OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND EARNING MANAGEMENT AFFECTING FIRM VALUE OF COMPANIES LISTED IN THE STOCK EXCHANGE OF THAILAND

พรรณทิพย์ อย่างกลั่น และฐิตาภรณ์ สินจรูญศักดิ์

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 330

PARTICIPATION OF CITIZENS IN PHRA NAKHON DISTRICT AREA TO THAI YOUTH 4.0 SKILL DEVELOPMENT

ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 347

TRAINING CURRICULUM DEVELOPMENT TO PROMOTE THE 21ST CENTURY LEARNING DESIGN SKILL WITH PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY (PLC) FOR EDUCATIONAL PERSONAL UNDER SUPHUNBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

นภาภรณ์ ธัญญา

สารบัญ (ต่อ)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช 360

FACTORS INFLUENCING SELF - CARE PREVENTION BEHAVIORS AND SOCIETY OF CORONAVIRUS DISEASE 2019 AMONG VILLAGE HEALTH VOLUNTEER PERFORMANCE (VHV) IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช, รัถยานภิศ รัชตะวรรณ และบุญประจักษ์ จันทร์วิน

รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี 376

EARLY CHILDHOOD EDUCATION MANAGEMENT IN 21ST CENTURY MODEL OF PRIVATE SCHOOLS IN CHONBURI PROVINCE

จินดาภัช ใจซื่อ, ภารดี อนันต์นาวี และมนสิช สิทธิสมบูรณ์

การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผสานแนวคิด OKRs เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของครู 393

INTEGRATION OKRS OF INSTRUCTIONAL SUPERVISION IN THE DIGITAL ERA FOR SUCCESS OF TEACHERS' LEARNING MANAGEMENT

วชิรา เครือคำอ้าย, ชวลิต ขอดศิริ และดารณีย์ พยัคฆ์กุล

การใช้เฟสบุ๊กเพื่อการรับข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและการเข้าร่วมทางการเมือง 412

THE INFLUENCING OF FACEBOOK USAGE FOR INFORMATION ON POLITICAL INTEREST AND PARTICIPATION IN POLITICS

วีระศักดิ์ จินารัตน์

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข 425

CAUSAL FACTORS AFFECTING THE HYPERTENSION PREVENTION BEHAVIORS OF RISK PEOPLE IN THE HEALTH REGION 4 MINISTRY OF PULBIC HEALTH

ทิพย์สุคนธ์ ศรีลาธรรม, สุรีย์ จันทรโมลี และประภาเพ็ญ สุวรรณ

สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี 439

HUMAN RESOURCE EXECUTIVE COMPETENCIES OF THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION PATHUM THANI PROVINCE

เบญยาศิริ งามสะอาด

สารบัญ (ต่อ)

การเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ โดยการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่ม 456

THE ENHANCEMENT OF FAMILY FUNCTION TO PROMOTE ACTIVE AGING IN ELDERLY PEOPLE THROUGH GROUP COUNSELING PROGRAM

พิชชา ถนอมเสียง, เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์, ชนันกาญจน์ สุวรรณเรือง, มนตา รัตนจันทร์ และวิไลวรรณ กลิ่นถาวร

ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากการพัฒนาเส้นใยดาหลา 470

FASHION LIFESTYLE PRODUCTS FROM DEVELOPING ETLINGERA ELATIOR FIBER

นภท์ชนก ขวัญสง่า, นวัทตกร อุมาศิลป์ และชไมพร มิตินันท์วงศ์

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา 484

CREATING FASHION LIFESTYLE PRODUCTS TO PROMOTE CULTURAL TOURISM IN THE OLD TOWN OF SONGKHLA

นวัทตกร อุมาศิลป์, ณัฐชนา นวลยัง และชไมพร มิตินันท์วงศ์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 499

THAI LANGUAGE LEARNING ACTIVITIES BY USING THE GRAFFITI MODEL ON READING COMPREHENSION ABILITY AND COOPERATIVE SKILLS OF UBONRATCHATHANI UNIVERSITY'S STUDENTS

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่น: การปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น 512

RELATIONSHIP BETWEEN ISAN DIDACTIC LITERATURE AND OTHER TYPES OF ISAN LITERATURE: THE INTERACTION OF CULTURAL TEXTS IN LOCAL CONTEXTS

ศาริศา สุขคง, และปฐม หงษ์สุวรรณ

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์: การพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเพื่อการสร้างตราสินค้าและผลิตภัณฑ์ต้นแบบ 529

THE DEVELOPMENT OF A CREATIVE WEAVING PATTERN OF KOHYOR: DEVELOPMENT OF KOHYOR FABRICS IN THE BRANDING OF THE PRODUCT AND THE PROTOTYPE

นวัทตกร อุมาศิลป์, และตะวัน ตนยะแหละ

การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก 544

THE DEVELOPMENT OF MOTIVATIONAL INTERVIEW AND ONLINE SOCIAL NETWORKS FOR HEALTH BELIEFS IN CERVICAL CANCER SCREENING

พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม, พลอยประกาย ฉลาดล้น, จรัสศรี เพ็ชรคง, รุจา แก้วเมืองฝาง และพีรเทพ รุ่งคุณากร

แนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน 563

APPROACHES TO THE INTEGRATION OF MULTIDISCIPLINARY TEAMS FOR CHILD AND JUVENILE INQUIRY

ทัดดาว โฉมลักษณ์, วิชาสิทธิ สีหตุลานนท์, และอาภรณ์ ลิมะวิรัชพงษ์

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่ 576

DEVELOPMENT OF THE CONTEMPORARY THAI WICKER HANDICRAFTS OF THE HANDICRAFT COMMUNITY ENTERPRISE TOWARDS SUSTAINABILITY. A MULTI-SITE CASE STUDY

ปรียศรี พรหมจินดา และโสมฉาย บุญญานันต์

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทศวรรษหน้า 591

THE INNOVATION AND ADMINISTRATIVE TECHNOLOGY TO PROMOTE GOOD GOVERNANCE OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN THE NEXT DECADE

จิดาภา เร่งมีศรีสุข, นันทยา คงประพันธ์, ชนิดาภา กระแจะจันทร์, สมพงษ์ เกศานุช และนิสาชล ตรีไพบูลย์

ดัชนีวัดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ 607

THE SUCCESS INDICATORS OF ONLINE RETAILS BUSINESS MANAGEMENT

ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์

สารบัญ (ต่อ)

ปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตในประเทศไทย: ศึกษากรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล 620

PROBLEMS OF PROTECTION OF THE CONVICTS SENTENCED TO DEATH IN THE KINGDOM OF THAILAND: A CASE STUDY ON THE INDIVIDUAL REQUEST OF A ROYAL PARDON

ธนู ไม้แก้ว, นฤนาท รัตนโชติวงศ์กุล และสุธารัตน์ จุ้ยเจริญ

องค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 636

ELEMENTS OF NON-FORMAL EDUCATION IN SUB-DISTICT FOR EDUCATIONAL QUALITY DEVELOPMENT

ปัทมาภรณ์ ศรีเนตร และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์

ทุนทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ 651

SOCIAL CAPITAL FOR ELDERLY CARE, KHIRIWONG SUBDISTRICT PLAIPRAYA DISTRICT KRABI PROVINCE

อาทิตย์ บุญรอดชู

การพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน 669

DEVELOPMENT COACHING TO EMPOWER TEACHERS PROVIDING EXPERIENTIAL LEANING TO ENHANCE CRITICAL THINKING FOR STUDENTS

วิสุทธิศักดิ์ หวานพร้อม และเกวลี วัชราทักษิณ

ปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 685

LEGAL PROBLEMS FOR PREVENTION OF CHILDREN AND YOUTH FROM DRINKING ALCOHOL

ศิวัช นุกูลกิจ

นโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย 695

LEGAL POLICIES AND MEASURES HARM REDUCTION OF DRUG USE IN THAILAND

วศิน สุวรรณรัตน์, ธานี วรภัทร์, สุชาดา จันทร์พรหมมา และวิเชษฐ์ สินประสิทธิ์กุล

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 711

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช*

RELATIONSHIPS BETWEEN SELECTED FACTORS AND HEALTH LITERACY AMONG ELDERLY, MUEANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

จามจุรี แซ่หลู่
Jamjuree Saeloo
ดาลิมา สำแดงสาร
Dalima Samdaengsarn
ธมลวรรณ แก้วกระจก
Thamolwan Kaewkrachok
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช
BoromarajonaniCollege of Nursing Nakhon Si Thammarat
E-mail: jureepink@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยคัดสรรด้าน เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ และแรงสนับสนุนทางสังคม 2) ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 381 คน ซึ่งกำหนดจากการใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นและสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม และแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย สถิติสัมประสิทธิ์ฟีและสถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = .71) สำหรับความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X}$ = 34.66, S.D. = 9.25) ส่วนความสัมพันธ์ของปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ พบว่า อายุมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Ø = - .109, p = .033) และแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (r = .153,

* Received 10 November 2021; Revised 5 December 2021; Accepted 17 December 2021

p = .000) อย่างไรก็ตามเพศ การศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ครอบครัว สังคม มีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่เพียงพอทำให้มีความพร้อมในการดูแลตนเองมากขึ้น

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, ปัจจัยคัดสรร, แรงสนับสนุนทางสังคม, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research article were to: 1) the selected factors, 2) health literacy, and 3) examining the relationship between selected factors and health literacy. Three hundred and eighty - one of the elderly in Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, were the subjects of this study. The sample size was determinedusing Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. table. The sample was selected by stratified and simple random sampling. All data were collected using the general information questionnaire, the social support questionnaire, and the health literacy questionnaire. Data were analyzed via descriptive statistics, Phi coefficient and Pearson' s correlation coefficient. The results revealed that the social support of the elderly was high level ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 71). The health literacy of the elderly was low level ($\bar{X}$ = 34.66, S.D. = 9.25). Age had a low negative correlation with health literacy at the .05 level (Ø = - .109, p = .033, and the social support had a low positive correlation with health literacy at the .001 level (r = .153, p = .000). However, sex, education, marital status, and income were not related to health literacy. Therefore, the relevant agencies should encourage family members and the society to take part in caring for the elderly for promoting health literacy, making them more readily available to take care of themselves.

Keywords: Relationship, Selected Factors, Social Support, Health Literacy, Elderly

บทนำ

ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและการแพทย์ ส่งผลทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น และจำนวนประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2560 โลกมีประชากรผู้สูงอายุมากถึง 962 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรโลกทั้งหมด เรียกได้ว่าโลกได้กลายเป็น

สังคมผู้สูงอายุแล้ว (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561) เมื่อพิจารณาดูประชากรผู้สูงอายุในอาเซียนก็พบว่ามีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน โดยประเทศที่มีจำนวนสูงมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ สิงคโปร์ (ร้อยละ 20) ไทย (ร้อยละ 17) และเวียดนาม (ร้อยละ 11) จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุสูงเป็นอันดับ 2 ของประเทศในอาเซียนและคาดว่าอีกไม่เกิน 4 ปี ข้างหน้า ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและสูงขึ้นถึงร้อยละ 20 นั้นก็หมายความว่าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561) สำหรับในภาคใต้ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2562 มีประชากรผู้สูงอายุ 1,382,155 คน และในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 265,735 คน คิดเป็นร้อยละ 17.01 ซึ่งสูงเป็นลำดับที่ 1 ของภาคใต้ และเป็นลำดับที่ 6 ของประเทศ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) ทั้งนี้เป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จ ตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีทางการแพทย์ของประเทศไทยที่พัฒนาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพดีและอายุยืนยาวขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561)

ผลจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงด้านสุขภาพ เนื่องจากวัยของผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในผู้สูงอายุจะเกิดในทางเสื่อมมากกว่าการเจริญเติบโต ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของระบบต่าง ๆ ในร่างกายลดลง จึงเกิดปัญหาสุขภาพได้มากกว่าวัยอื่น (นิราศศิริ โรจนธรรมกุล, 2563) ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพทางด้านร่างกายไม่ดี นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังมีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตเนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ที่ต้องพบกับความสูญเสียและการพลัดพรากของคู่ชีวิต ญาติสนิทหรือเพื่อนฝูง เกิดความเหงา ขาดที่พึ่งทางใจ ขาดคนพูดคุยปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขาดความผูกพันที่เคยมีต่อสังคม สูญเสียบทบาททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การงาน รายได้ลดลงหรือไม่มีรายได้ ในครอบครัวก็ถูกลดบทบาททำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง เกิดความกังวล ซึมเศร้า แยกตัวออกจากสังคมหรือถูกทอดทิ้งอยู่ตามลำพัง ทำให้ความภาคภูมิใจในตนเองลดลงซึ่งนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้ (Mauk, L. K., 2014) แต่อย่างไรก็ตามถ้าเราสามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุก็จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัว สังคมและประเทศชาติได้อีกมากมาย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561)

จากสถานการณ์ทางสุขภาพของผู้สูงอายุกระทรวงสาธารณสุขจึงพยายามวางแผนเพื่อผลักดันให้พลเมืองไทยเป็นพลเมืองที่มีสุขภาพดี โดยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชน (Health literacy) มากขึ้น และได้กำหนดเป็นเป้าประสงค์หนึ่งใน

แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) ว่า “ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายมีความรอบรู้ด้านสุขภาพมากขึ้น ส่งผลให้การเจ็บป่วยและการตายจากที่ป้องกันได้ลดลง” (นิยม จันทร์นวล และสุมาลี สมชาติ, 2563) ซึ่งความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นความสามารถของบุคคลในการแสวงหา สืบค้นเพื่อเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพทำความเข้าใจข้อมูลสุขภาพที่ได้รับ มีความสามารถในการอธิบายการตีความการกลั่นกรองและประเมินข้อมูลสุขภาพที่ได้รับ รวมทั้งสามารถสื่อสารและใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการดูแลสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย (Sørensen, K. et al., 2012) ดังนั้น ความรอบรู้ทางสุขภาพประกอบด้วย 1) การเข้าถึงข้อมูล 2) ความรู้ ความเข้าใจ 3) ทักษะการสื่อสาร 4) การจัดการตนเอง 5) การรู้เท่าทันสื่อ และ 6) ทักษะการตัดสินใจ (Nutbeam, D., 2008) บุคคลที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่เหมาะสมจะสามารถเสาะแสวงหา สืบค้น วิเคราะห์ ประเมินค่าของข้อมูลจนสามารถนำไปสู่การตัดสินใจเลือกข้อมูลไปใช้ในการดูแลสุขภาพได้อย่างถูกต้องมีพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพไปในทางที่เหมาะสม ส่งผลให้มีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี (นิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์, 2558)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรอบรู้ด้านสุขภาพที่หลากหลาย เช่นเพศอายุ ระดับการศึกษา รายได้ เชื้อชาติ วัฒนธรรม ความเชื่อ แรงสนับสนุนทางสังคม (กมลรัตน์ เทอร์เนอร์ และคณะ, 2561) ซึ่งแรงสนับสนุนทางสังคมประกอบด้วยการนำมาซึ่งความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 2) ด้านข้อมูลข่าวสาร 3) ด้านการประเมินพฤติกรรม และ 4) ด้านอารมณ์และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการทางด้านสุขภาพ ได้รับคำแนะนำในการดูแลสุขภาพ ได้รับการสนับสนุนทางด้านการอำนวยความสะดวกและสิ่งของเครื่องใช้ การประคับบประคองด้านอารมณ์ ซึ่งความห่วงใยจากบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลรอบข้าง เพื่อน และบุคลากรทางด้านสุขภาพ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการมีความรู้ด้านสุขภาพ (จิรนันท์ ปุริมาตย์ และคณะ, 2562); (พยาม การดี และคณะ, 2559)

ดังนั้นในการพัฒนาให้เกิดความรอบรู้ด้านสุขภาพจำเป็นต้องเข้าใจถึงปัจจัยเหล่านี้ เพราะเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเมื่อจะกำหนดรูปแบบหรือกลยุทธ์ในการพัฒนา แต่จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุทั่วไปมีอยู่น้อย โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพในผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรัง รวมทั้งยังไม่มีการศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพและวางแผนการดูแลผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยคัดสรรด้าน เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ และแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เพื่อศึกษาระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ (correlational research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุเพศชายหรือเพศหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปมีสัญชาติไทย อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 46,478 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 381 คน และมีขั้นตอนของการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มแบบแบ่งชั้น โดยแบ่งตำบลในอำเภอเมืองออกเป็น 3 กลุ่ม คือ สังคมเมือง มีจำนวน 3 ตำบล สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีจำนวน 7 ตำบล และสังคมชนบท จำนวน 6 ตำบล และสุ่มโดยกำหนดสัดส่วน3:1 หลังจากนั้นทำการจับฉลากแบบแทนที่สังคมเมืองสุ่ม 1 ตำบล สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทสุ่ม 2 ตำบล และสังคมชนบทสุ่ม 2 ตำบล

ขั้นที่ 2 สุ่มอย่างง่าย โดยนำรายชื่อของผู้สูงอายุ มาจับฉลากแบบแทนที่ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล โดยคิดคำนวณจากสัดส่วนของประชากรแต่สังคม ดังนี้ จากสังคมเมือง (13,676) จำนวน 112 คน สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท (23,288) ได้ 191 คน และสังคมชนบท (9,514) ได้ 78 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ เพศ การศึกษาสถานภาพสมรส และรายได้

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม ใช้แบบสอบถามของวิลาวัลย์ รัตนะ ประกอบด้วยรายการประเมินทั้งหมด 21 ข้อ ดังนี้ 1) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 5 ข้อ 2) ด้านข้อมูลข่าวสาร จำนวน 6 ข้อ 3) ด้านการประเมินพฤติกรรม จำนวน 4 ข้อ และ 4) ด้านอารมณ์และสังคม จำนวน 6 ข้อ (วิลาวัลย์ รัตนะ, 2552) แต่ละข้อเป็นมาตราส่วน

ประมาณค่า 5 ระดับ จากจริงน้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน จริงน้อย ให้ 2 คะแนน จริงปานกลาง ให้ 3 คะแนน จริงมากให้ 4 คะแนน และจริงมากที่สุด ให้ 5 คะแนนสำหรับการกำหนดเกณฑ์ระดับคะแนน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คิดจากคะแนนสูงสุด (5) ลบด้วยคะแนนต่ำสุด (1) หารด้วย 5 (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.00 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 ระดับน้อยที่สุดค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ ใช้แบบสอบถามของวรรณศิริ นิลเนตร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ด้าน (วรรณศิริ นิลเนตร, 2557) ดังนี้

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพและการป้องกันโรค มีข้อคำถามทั้งหมด 12 ข้อ ตอบถูกให้ 1 คะแนน เต็ม 12 คะแนน การแปลผลน้อยกว่า 7.20 คะแนนอยู่ในระดับไม่ถูกต้อง 7.20 - 9.59 คะแนน อยู่ในระดับถูกต้องบ้าง 9.60 คะแนนขึ้นไป อยู่ในระดับถูกต้องที่สุด

2. ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพจำนวน 5 ข้อ รวมทั้งหมด 10 คะแนน การแปลผลถ้าน้อยกว่า 6 คะแนนอยู่ในระดับไม่ดีพอ 6 - 7.99 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ 8 คะแนนขึ้นไป อยู่ในระดับดีมาก

3. ด้านการสื่อสารข้อมูลสุขภาพจำนวน 6 ข้อ รวมทั้งหมด 12 คะแนน การแปลผลเหมือนด้านที่ 1

4. ด้านการตัดสินใจ จำนวน 5 ข้อ รวมทั้งหมด 20 คะแนน การแปลผลถ้าน้อยกว่า 12 คะแนนอยู่ในระดับไม่ดีพอ 12 - 15.99 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ 16 คะแนนขึ้นไป อยู่ในระดับดีมาก

5. ด้านการจัดการตนเอง จำนวน 5 ข้อ รวมทั้งหมด 10 คะแนน การแปลผลเหมือนด้านที่ 2

6. ด้านการรู้เท่าทันสื่อจำนวน 5 ข้อ รวมทั้งหมด 10 คะแนน การแปลผลเหมือนด้านที่ 2

สำหรับการกำหนดเกณฑ์ระดับคะแนนโดยภาพรวม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ ค่าเฉลี่ยของคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 อยู่ในระดับต่ำ ค่าเฉลี่ยของคะแนนอยู่ระหว่างร้อยละ 60 - 79.99 อยู่ในระดับปานกลาง และค่าเฉลี่ยของคะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป อยู่ในระดับสูง ดังนั้นคะแนนความรอบรู้ทางสุขภาพทั้งหมดเท่ากับ 74 คะแนน คะแนนน้อยกว่า 44.40 อยู่ในระดับต่ำ 44.41 - 59.19 อยู่ระดับปานกลาง 59.20 คะแนนขึ้นไป อยู่ในระดับมาก (อังศินันท์ อินทรกำแหง, 2560)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือก่อนนำเครื่องมือไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม และแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพไปหาความเที่ยงโดยการทดลองใช้กับผู้สูงอายุ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม นำมาคำนวณหาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเที่ยง .97 ส่วนแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยด้านความรู้ นำมาคำนวณหาค่าเที่ยงโดยใช้วิธีการของคูเดอร์และริชาร์ดสัน (Kuder and Richardson) ได้ค่าความเที่ยง .68 สำหรับด้านอื่น ๆ คือ การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพการสื่อสารข้อมูลสุขภาพการตัดสินใจ การจัดการตนเอง และการรู้เท่าทันสื่อนำมาคำนวณหาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค ได้ค่าความเที่ยง .83, .86, .56, .85 และ .89 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยมีขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ขอจริยธรรมวิจัยจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช เลขจริยธรรมวิจัยที่ Ex - 1/2563 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2563 และได้ทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังองค์การบริหารตำบลที่กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ โดยมีการอธิบายรายละเอียดโครงการวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์

2. ผู้วิจัยและคณะไปพบกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. ผู้วิจัยอธิบายรายละเอียดโครงการวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ เปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย และให้เวลาในการตัดสินใจกับกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มตัวอย่างสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้วิจัยจะขอให้ลงนามในเอกสารยินยอม เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิ์ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย กรณีที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดของแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการทำแบบสอบถาม

4. ดำเนินแจกแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม และแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ

5. ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของการตอบแบบสอบถาม ก่อนนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ

2. ข้อมูลแรงสนับสนุนทางสังคม และความรอบรู้ด้านสุขภาพ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้ กับความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์ฟี (Phi coefficient) ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ใช้สถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient) ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

มากกว่า .70 หมายถึง มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ถ้าเท่ากับ .30 - .70 หมายถึงมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางและถ้าน้อยกว่า .30 หมายถึงมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (รัตน์ศิริ ทาโต, 2561)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป

ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 381ราย เป็นเพศชาย 191 ราย (ร้อยละ 50.10) เพศหญิง 190 ราย (ร้อยละ 49.90) โดยส่วนใหญ่มีอายุ 60 - 79 ปี จำนวน 342 ราย (ร้อยละ 89.8) ระดับการศึกษาโดยส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 345 ราย (ร้อยละ 90.60) สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่สมรส จำนวน 218 ราย (ร้อยละ 57.20) และมีรายได้เพียงพอ จำนวน 282ราย (ร้อยละ 74) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความถี่และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ (n = 381)

ข้อมูลทั่วไป	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	191	50.10
- หญิง	190	49.90
อายุ		
- 60 - 79 ปี	342	89.8
- 80 ปี ขึ้นไป	39	10.2
ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	345	90.60
- ปริญญาตรีขึ้นไป	36	9.40
สถานภาพสมรส		
- โสด หม้าย หย่า แยก	163	42.80
- สมรส	218	57.20
รายได้		
- เพียงพอ	282	74.00
- ไม่เพียงพอ	99	26.00

2. แรงสนับสนุนทางสังคม

ผลการศึกษาพบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = .71) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านอารมณ์และสังคม ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = .73) รองลงมา คือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X}$ = 3.90, S.D. = .84) ด้านข้อมูลข่าวสาร ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = .82) และด้านการประเมินพฤติกรรม ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = .85) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแรงสนับสนุนทางสังคม (n = 381)

แรงสนับสนุนทางสังคม	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.90	.84	มาก
ด้านข้อมูลข่าวสาร	3.87	.82	มาก
ด้านการประเมินพฤติกรรม	3.79	.85	มาก
ด้านอารมณ์และสังคม	3.91	.73	มาก
รวม	**3.87**	**.71**	**มาก**

3. ความรอบรู้ด้านสุขภาพ

ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับต่ำ จำนวน 329 ราย (ร้อยละ 86.40) และมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับปานกลางเพียง 52 ราย (ร้อยละ 13.60) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความถี่และร้อยละของระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ (n = 381)

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	ความถี่	ร้อยละ
ความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับต่ำ	329	86.40
ความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับปานกลาง	52	13.60

และผลการศึกษาพบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}$ = 34.66, S.D. = 9.25) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับไม่ดีพอ ดังนี้ ด้านความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ ($\bar{x}$ = 8.18, S.D. = 2.09) ด้านการจัดการเงื่อนไขทางสุขภาพ ($\bar{x}$ = 6.53, S.D. = 2.54) ด้านการสื่อสารเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญ ($\bar{x}$ = 6.03, S.D. = 2.63) ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ ($\bar{x}$ = 5.07, S.D. = 2.47) ด้านการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 2.36) และด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ ที่ถูกต้อง ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. = 2.59) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (n = 381)

ความรอบรู้ทางสุขภาพ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านความรู้ ความเข้าใจทางสุขภาพ (12 คะแนน)	8.18	2.09	ถูกต้องบ้าง
ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ (10 คะแนน)	5.07	2.47	ไม่ดีพอ
ด้านการสื่อสารเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญ (12 คะแนน)	6.03	2.63	ไม่ดีพอ
ด้านการจัดการเงื่อนไขทางสุขภาพ (20 คะแนน)	6.53	2.54	ไม่ดีพอ
ด้านการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (10 คะแนน)	4.74	2.36	ไม่ดีพอ
ด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง (10 คะแนน)	4.11	2.59	ไม่ดีพอ
รวม (74 คะแนน)	**34.66**	**9.25**	**ต่ำ**

4. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ

ผลการศึกษาพบว่า อายุมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Ø = - .109, p = .033) และแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (r = .153, p = .000) ที่ระดับ .001 อย่างไรก็ตามเพศ การศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (n = 381)

ปัจจัยคัดสรร	ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	
	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	p - value
เพศ	.050	.242
อายุ	- .109	.033
การศึกษา	.009	.843
สถานภาพสมรส	.027	.521
รายได้	.026	.538
แรงสนับสนุนทางสังคม	.153	.000

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย 3 ประเด็น ดังนี้

1. แรงสนับสนุนทางสังคมโดยภาพรวมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าเนื่องจากผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่กับคู่สมรส ประกอบกับวัฒนธรรมไทยสมาชิกในครอบครัวจะให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ลูกหลานต้องดูแลเอาใจใส่ ดังนั้นครอบครัวจึงมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ ทั้งด้านค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ค่ารักษาพยาบาล ช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวัน การรับประทานอาหาร การจัดการสิ่งแวดล้อม การพาไปรับการรักษาเมื่อเจ็บป่วย ให้กำลังใจ ให้ความรัก ให้ความเอาใจใส่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีที่พึ่งทางใจ มีคนดูแลเอาใจใส่ ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้คำแนะนำที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพยาม การดีและคณะ ที่พบว่า ผู้สูงอายุรับรู้แรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวอยู่ในระดับมาก ครอบครัวเป็นศูนย์รวมความรัก ช่วยตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ และเป็นที่พึ่งพาของผู้สูงอายุ เป็นกำลังใจ พาไปทำกิจกรรมทางศาสนา พบแพทย์ตามนัด สำหรับหมอพยาบาลเป็นครูและผู้รักษา ผู้ที่ป่วยด้วยกันคือเพื่อนที่มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน (พยาม การดี และคณะ, 2559)

2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยภาพรวมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับต่ำ อภิปรายได้ว่าเนื่องจากการมีอายุที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุบางรายอาจมีปัญหาความจำเสื่อม มีความบกพร่องในการรับรู้ การได้ยิน การมองเห็น และการติดต่อสื่อสาร ทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ช้าลง ประกอบกับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสืบค้นข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาปรับใช้ใน

การดูแลสุขภาพตนเองอยู่ในระดับต่ำซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วรรณศิริ นิลเนตร ที่พบว่า ผู้สูงอายุ มีข้อจำกัดในการทำกิจกรรม การเข้าถึงหรือค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ การตัดสินใจที่เหมาะสม (วรรณศิริ นิลเนตร, 2557) การจัดการสุขภาพตนเองและการเข้าถึงสื่อได้น้อยกว่าผู้ที่มีอายุน้อยส่งผลต่อการทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพทำให้มีความรอบรู้ทางสุขภาพในระดับต่ำ เช่นเดียวกับการศึกษาของ กิจปพน ศรีธานี ที่พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมระดับความฉลาดทางสุขภาพตามหลักพฤติกรรม 3 อ. 2 ส. ของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ (กิจปพน ศรีธานี, 2560) และการศึกษาของ ธัญชนก ขุมทอง และคณะ ที่พบว่าผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง มีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับต่ำ (ธัญชนก ขุมทอง และคณะ, 2559)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ และแรงสนับสนุนทางสังคมกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ อายุมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อภิปรายได้ว่าอายุที่เพิ่มขึ้นทำให้มีปัญหาในการฟังที่ไม่ค่อยได้ยิน มีการสูญเสียความจำและความสามารถทางการคิด อ่านหรือฟังข้อมูลสุขภาพได้แต่ไม่เข้าใจความหมาย ลืมหรือมีภาวะสมองเสื่อม ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลข่าวสารความรู้ด้านสุขภาพไปใช้ได้ นอกจากนี้การที่ผู้สูงอายุไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ ก็อาจมีผลต่อการเข้าใจข้อมูลสุขภาพ รวมทั้งการมีโรคเรื้อรังต่าง ๆ ก็อาจเป็นอุปสรรคต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เยาวลักษณ์ มีบุญมาก และคณะ ที่พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ อายุมากขึ้นความรอบรู้ด้านสุขภาพลดลง เนื่องจากผู้สูงอายุไม่สามารถระลึกถึงข้อมูลทางสุขภาพ ไม่สามารถระลึกถึงคำแนะนำหรือการสอนเรื่องการปฏิบัติตัวที่เคยได้รับได้ (เยาวลักษณ์ มีบุญมาก และคณะ, 2562) เช่นเดียวกับการศึกษาของ กรรณิการ์ การีสรรพ์ และคณะ ที่พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับการควบคุมโรคความดันโลหิตสูงในผู้สูงอายุ อยู่ในระดับปานกลางถึงระดับต่ำเนื่องจากมีปัญหาด้านสายตามองเห็นไม่ชัด มีข้อจำกัดในการอ่านและความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารทางสุขภาพ (กรรณิการ์ การีสรรพ์ และคณะ, 2562)

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อภิปรายได้ว่าผู้สูงอายุที่ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม ทั้งจากสมาชิกในครอบครัว เช่น คู่สมรส บุตรหลาน หรือบุคคลอื่น ๆ มีบทบาทเกื้อหนุนและสนับสนุนข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพซึ่งกันและกัน โดยนำข้อมูลด้านสุขภาพที่ได้รับจากบุคลากรทางการแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญมาถ่ายทอด ทำให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลด้านสุขภาพที่ถูกต้อง ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วินัย ไตรนาทถวัลย์ และคณะ ที่พบว่า แรงสนับสนุนจากครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความแตกฉานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเนื่องจากแรงสนับสนุนจากครอบครัวเป็นสื่อกลางให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์

และได้รับการสนับสนุน ให้มีความรู้ด้านสุขภาพ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้มีพฤติกรรมทางสุขภาพที่เหมาะสม (วินัย ไตรนาทถวัลย์ และคณะ, 2562) เช่นเดียวกับการศึกษาของ อานนท์ สังขะพงษ์ และคณะ ที่พบว่าการได้รับการสนับสนุนทางสังคม สามารถร่วมทำนายความรอบรู้ด้านสุขภาพของญาติผู้ดูผู้ป่วยโรคเรื้อรังได้เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคม การช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสารทางสุขภาพจากกลุ่มเพื่อน ครอบครัว หรือบุคลากรทางการแพทย์ทำให้ผู้ดูแลมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ นำไปปฏิบัติในการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังได้ (อานนท์ สังขะพงษ์ และคณะ, 2562) และการศึกษาของ ธัญชนก ขุมทอง และคณะ ที่พบว่าครอบครัว ญาติ และเพื่อนเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้ประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง มีความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับสูง เพราะคนในครอบครัว ญาติ หรือเพื่อน เมื่อได้รับข่าวสารทางด้านสุขภาพจะนำมาพูดคุยบอกเล่าให้ดูแลสุขภาพตนเอง ให้ความรู้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม (ธัญชนก ขุมทอง และคณะ, 2559) สอดคล้องกับที่ สจ๊วต และคณะ (Stewart, D. W. et al., 2014) ได้กล่าวไว้ว่า แรงสนับสนุนทางสังคมเป็นสื่อกลางที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะครอบครัวเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ

สำหรับผลการศึกษาที่พบว่าเพศ การศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพอภิปรายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาบุตรหลาน ทั้งในเรื่องของการให้ความรู้ และการส่งเสริมให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลทางสุขภาพ ดังนั้นถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีความแตกต่างทางเพศ การศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้ก็ไม่มีผลต่อระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ แสงเดือน กิ่งแก้ว และนุสรา ประเสริฐศรี ที่พบว่าระดับการศึกษา รายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางสุขภาพ (แสงเดือน กิ่งแก้ว และนุสรา ประเสริฐศรี, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสรุปได้ว่าแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากสำหรับความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับต่ำส่วนความสัมพันธ์ของปัจจัยคัดสรรกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ อายุมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพและแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความรอบรู้ด้านสุขภาพดังนั้นข้อเสนอแนะเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการดำเนินการศึกษาต่อไป มีดังนี้ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ ควรมีการส่งเสริมให้ครอบครัว เพื่อน และบุคลากรทางสุขภาพมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพให้ข้อมูลด้านสุขภาพส่งเสริมให้มีทักษะในการจัดการตนเอง และมีทักษะการตัดสินใจเพื่อนำมาใช้ในการดูแลตนเองให้มีสุขภาพดีได้อย่างต่อเนื่อง 2) ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อ

พัฒนาแนวทางในการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนจะทำให้ทราบวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กมลรัตน์ เทอร์เนอร์ และคณะ. (2561). ความฉลาดทางสุขภาพของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 12(1), 1-9.

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). สถิติจำนวนผู้สูงอายุแยกตามจังหวัดและอายุ ปี 2561. เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2562 จาก https://www.dop.go.th/th/know/1/159

กรรณิการ์ การีสรรพ์ และคณะ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับการควบคุมโรคความดันโลหิตสูงและพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง. รามาธิบดีพยาบาลสาร, 25(3), 280-295.

กิจปพน ศรีธานี. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. วารสารระบบสาธารณสุข, 11(1), 26-36.

จิรนันท์ ปุริมาตย์ และคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ในจังหวัดจันทบุรี. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 28(4), 610-619.

ธัญชนก ขุมทอง และคณะ. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง ในจังหวัดอุทัยธานีและอ่างทอง. วารสารวิชาการ Veridian E - Journal, Silpakorn University (สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี), 3(6), 67-85.

นิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์. (2558). การนำความฉลาดทางสุขภาพไปปฏิบัติงานสาธารณสุข. วารสารวิจัยคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 8(2), 68-75.

นิยม จันทร์นวล และสุมาลี สมชาติ. (2563). ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ 3 อ. 2ส. ของผู้สูงอายุตำบลโพธิ์ใหญ่ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการแพทย์และสาธารณสุขมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 3(2), 121-127.

นิราศศิริ โรจนธรรมกุล. (2563). การพยาบาลผู้สูงอายุด้านการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยสาสน์.

พยาม การดี และคณะ. (2559). การรับรู้แรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบทภาคเหนือตอนบน. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย, 24(1), 40-51.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.

เยาวลักษณ์ มีบุญมาก และคณะ. (2562). ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองแห่งหนึ่งในจังหวัดราชบุรี. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 6(ฉบับพิเศษ), 129-141.

รัตน์ศิริ ทาโต. (2561). การวิจัยทางการพยาบาลศาสตร์: แนวคิดสู่การประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณศิริ นิลเนตร. (2557). ความฉลาดทางสุขภาพของผู้สูงอายุไทยในชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 2 พฤศจิกายน 2562 จาก http://cuir.car.chula.ac.th/handle

วินัย ไตรนาทถวัลย์ และคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความแตกฉานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 13(2), 41-51.

วิลาวัลย์ รัตนะ. (2552). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ และการสนับสนุนทางสังคม กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสุราษฎรธานี. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

แสงเดือน กิ่งแก้ว และนุสรา ประเสริฐศรี. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรังหลายโรค. วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข, 25(3), 43-54.

อังศินันท์ อินทรกำแหง. (2560). รายงานวิจัย เรื่องการสร้างและพัฒนาเครื่องมือความรอบรู้ด้านสุขภาพของคนไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อานนท์ สังขะพงษ์ และคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรอบรู้ทางสุขภาพของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังในชุมชน. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 37(2), 55-62.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Mauk, L. K. (2014). Gerontological Nursing Competencies for Care. Massachusetts: Courier.

Nutbeam, D. (2008). The Evolving Concept of Health Literacy. Social Science & Medicine, 67(12), 2072-2078.

Sørensen, K. et al. (2012). Health literacy and public health: a systematic review and integration of definitions and models. BMC Public Health, 12(1), 1-13.

Stewart, D. W. et al. (2014). Social support mediates the association of health literacy and depression among racially/ethnically diverse smokers with low socioeconomic status. J Behav Med, 37(6), 1169-1179.

ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*

THE CAUSAL FACTORS OF INNOVATIVE WORK BEHAVIOR AFFECTING JOB PERFORMANCE OF RESEARCH AND DEVELOPMENT PERSONNEL IN MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE, RESEARCH AND INNOVATION

มนัชยา จันทเขต
Manutchaya Chantaket
มานพ ชูนิล
Manop Chunin
ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์
Pinkanok Wongpinpech
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand
E-mail: katze.20412@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยเป็นบุคลากรด้านวิจัยและพัฒนาสังกัดโครงสร้างจากหน่วยงานวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่มีพันธกิจหลักในการดำเนินการวิจัย จำนวน 560 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ .863 ถึง .961 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) ผลการวิจัยพบว่า 1) โมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (χ^2 = .014, *df* = 1, *p* = .906,

* Received 9 November 2021; Revised 8 December 2021; Accepted 17 December 2021

RMSEA = .000, *CFI* = 1.000, *GFI* = 1.000 และ *AGFI* = 1.000) 2) การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม ภาวะผู้นำตนเอง การคาดหวังผลลัพธ์ มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตัวแปรสาเหตุเหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานได้ร้อยละ 55.10 3) พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .537 4) ปัจจัยเชิงเหตุทั้งหมดได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม ภาวะผู้นำตนเอง การคาดหวังผลลัพธ์ ส่งผ่านพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานสามารถร่วมกันอธิบายผลการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 60

คำสำคัญ: พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน, การรับรู้ความสามารถตนเองเชิงนวัตกรรม, ภาวะผู้นำตนเอง, การคาดหวังผลลัพธ์, ผลการปฏิบัติงาน

Abstract

The objectives of this research article were to study influence the causal factors of innovative work behavior affecting job performance of research and development personnel in Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. The research was quantitative methodology. The sampling method was stratified random sampling. The study samples were 560 person from Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation by being a research and development personnel under the structure of the Science, research and innovation Department with the main mission of conducting research. The instruments used to collect data were rating scale questionnaires (α = .863 to .961). Data were analyzed by utilizing structural equation model. The results were as follows; 1) The causal relation structural model of research and development personnel' innovative work behavior was modified to fit with the empirical data (χ^2 = .014, *df* = 1, *p* = .906, *RMSEA* = .000, *CFI* = 1.000, *GFI* = 1.000, *AGFI* = 1.000). 2) Innovative work behavior was directly affected by innovative self-efficacy, self-leadership and outcome expectations with statistical significance at the .o1 level. These variables together predicted innovative work behavior at 55.10 percent. 3) Innovative work behavior was affected .537 direct effects on job performance with statistical significance at the .o1 level. 4) Latent variables, such as innovative self-efficacy, self-leadership, outcome expectations

and innovative work behavior were together predicted appropriate job performance at 60 percent.

Keywords: Innovative Work Behavior, Innovative Self-Efficacy, Self-Leadership, Outcome Expectations, Job Performance

บทนำ

ความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (National Competitiveness) เป็นผลที่เกิดจากการสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การประกอบกิจการที่มีประสิทธิภาพ ผลิตภาพ คุณภาพ และมีความสร้างสรรค์ ซึ่งจำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ทั้งในด้านนโยบายเศรษฐกิจ สภาพสังคม การเมือง การปกครอง คุณภาพทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนขีดความสามารถในการแข่งขันในยุคปัจจุบัน ซึ่งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกล้วนให้ความสำคัญโดยเฉพาะเรื่องการวิจัยและพัฒนาและการสร้างสรรค์นวัตกรรม ผลจากการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันโดย International Institute for Management and Development (IMD) พบว่า ในปี 2562 ประเทศไทยถูกจัดอันดับความสามารถการแข่งขันในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์อยู่ลำดับที่ 38 และความสามารถการแข่งขันในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีอยู่ลำดับที่ 38 จากทั้งหมด 63 ประเทศ และอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยโดยรวมอยู่อันดับที่ 25 จากทั้งหมด 63 ประเทศ บุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศไทยเป็นอีกปัจจัยที่สะท้อนผลการดำเนินงานในการพัฒนาขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา โดยบุคลากรด้านการวิจัยพัฒนาที่ทำงานเต็มเวลา (Full Time Equivalent) คิดเป็น 24 คนต่อจำนวนประชากร 10,000 คน (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562)

หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจึงให้ความสำคัญกับการวางรากฐานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลด้านวิจัยและพัฒนา เพื่อให้สามารถรักษาศักยภาพในการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการดำเนินงานด้านวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดเป็นเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ นั้น ควรจะพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับระบบ "เศรษฐกิจสร้างสรรค์" คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อผลิตงานวิจัย ผลิตภัณฑ์ และบริการที่สร้าง “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” และ“คุณค่าทางสังคม” ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในตลาดโลกได้ คือ “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิด” แม้ว่านวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดใน

องค์กรจะไม่ได้มาจากความมีนวัตกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ความสร้างสรรค์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในองค์กรสามารถเป็นต้นกำเนิดของนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งสิ้น ดังนั้นการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน จึงนับเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในองค์กรนั่นเอง (Woodman, R. W., 2008) สำหรับแนวนโยบายประเทศไทย 4.0 ซึ่งเป็นโมเดลหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติที่เป็นการเปลี่ยนผ่านทั้งระบบใน 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และ เป็นเกษตรกรและเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) 2) เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูง 3) เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่ High Value Services และ 4) เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและทักษะสูง ซึ่งเป็นการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและระดับฐานรากของสังคมในมิติต่าง ๆ (ธัชกร ภูวพัฒนดล, 2562) จากที่กล่าวมา หากองค์กรที่มีภารกิจหลักด้านวิจัยและพัฒนาจะต้องแสวงหาปัจจัยแห่งความสำเร็จที่จำเป็นสำหรับการอยู่รอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ซึ่งอาจจะต้องอาศัยพฤติกรรมของพนักงานที่จะก่อให้เกิดกระบวนการคิดเชิงนวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการทำงาน และการนำไปประยุกต์ปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตการดำเนินงานวิจัยเชิงนวัตกรรมขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน หมายถึง การแสดงออกถึงพฤติกรรมของบุคลากร ที่มุ่งเน้นไปที่การนำความรู้ แนวคิดใหม่ ๆ การใช้ความคิดริเริ่ม กระบวนการหรือวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดจนความตั้งใจในการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาและมีประโยชน์ทั้งในระดับบทบาทงานของแต่ละบุคคล กลุ่มงานหรือองค์การ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติงานได้ดีนั้น จะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีแผนการทำงานที่มีความเป็นไปได้ที่จะประสบความสำเร็จ การประเมินความสามารถของตนเองว่าจะสามารถปฏิบัติงานนั้น ๆ ได้สำเร็จหรือไม่ ในทางจิตวิทยาจะเรียกว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจลงมือปฏิบัติหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ โดยใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Bandura, A., 1991) บุคลากรที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม (Innovation Self-efficacy) จะสามารถพัฒนาตนเองและจะรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา เพื่อเอาชนะความท้าทายหรือข้อจำกัดที่เป็นตัวขัดขวางความสามารถของพวกเขา ส่งผลให้บุคลากรที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรมสามารถที่จะแก้ปัญหาได้อย่างมีนวัตกรรม ถึงแม้ว่าการ

รับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรมจะเป็นความเชื่อในความสามารถเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล แต่ก็มีความจำเป็นสำหรับการสร้างสรรค์นวัตกรรมขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ (Gerber, E. et al., 2012) เพราะบุคลากรที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง มักจะเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถหาแนวคิดใหม่ ๆ และนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานโดยอยู่บนพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี (Hsiao, H. C. et al., 2011) จากที่กล่าวมาข้างต้น หากองค์กรสามารถส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยให้บุคลากรเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ก็จะช่วยให้บุคลากรเกิดพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานได้ตามเป้าหมายที่องค์กรตั้งไว้ได้

นอกจากนั้นยังมีปัจจัยอื่น ๆ ในระดับบุคคลที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน ได้แก่ ภาวะผู้นำตนเอง (Self - Leadership) ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีภาวะผู้นำในตนเองจะสามารถสร้างแรงจูงใจที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน สามารถวางแผนงานและกำหนดทิศทางการทำงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายของงานตามที่กำหนดไว้ได้ องค์กรต่าง ๆ จึงหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างภาวะผู้นำตนเอง (Self-Leadership) ช่วยทำให้บุคลากรสามารถที่จะสร้างอิทธิพลเหนือความคิดและพฤติกรรมของตนเอง การสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของบุคลากร โดยการสร้างทัศนคติต่อการทำงานที่มีวินัย มีประสิทธิผล และทำงานในเชิงรุกมากขึ้นได้ ผู้ที่มีภาวะผู้นำตนเองสูงจะช่วยทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ เพราะบุคลากรที่มีภาวะผู้นำในตนเองจะเข้าใจทิศทางการบริหารของผู้นำในองค์กร ภาวะผู้นำตนเองประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัวได้แก่ ตัวแปรด้านพฤติกรรม ตัวแปรด้านการให้รางวัลโดยธรรมชาติ และตัวแปรด้านรูปแบบการคิดที่สัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงาน (Houghton, J. D. et al., 2012) อย่างไรก็ตามบุคลากรที่มีภาวะผู้นำในตนเอง ควรจะเริ่มจากการพัฒนาความรับผิดชอบของตนเอง ความมีวินัยในตนเอง การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์และทางจิตใจที่ดี เพื่อสร้างลักษณะนิสัยภาวะผู้นำในตนเองก่อนที่จะไปเป็นผู้นำผู้อื่น (Horne, D., 2013) บุคลากรที่มีภาวะผู้นำในตนเองสูงมักจะมีพฤติกรรมในการทำงานหรือมีกระบวนการทำงานที่สนับสนุนต่อการสร้างนวัตกรรมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับองค์กรอยู่เสมอ (Teimouri, H. et al., 2009) ทั้งนี้การที่บุคลากรจะแสดงพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานได้ดีนั้น มักจะเกิดจากความคาดหวังผลลัพธ์ของการกระทำ (Outcome Expectations) เกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาจะได้รับจากผลการปฏิบัติงาน เช่น การคาดหวังในภาพลักษณ์และการคาดหวังผลลัพธ์ที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นในอนาคต ทำให้การคาดหวังผลลัพธ์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงานด้วย แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบทและปัจจัยความแตกต่างในแต่ละบุคคล รวมถึงการรับรู้การสนับสนุนขององค์กรในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและความสัมพันธ์ของหัวหน้างานด้วย (Yuan, F. & Woodman, R. W., 2010) จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หากองค์กรสามารถสนับสนุนให้

บุคลากรเล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน อาจจะช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้ ทั้งนี้มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศหลายท่านได้ศึกษาพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานในมุมมองที่แตกต่างกันออกไป สำหรับในประเทศไทยเป็นการศึกษาในวงการแพทย์และการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานกับบุคลากรสายวิจัยและพัฒนาในประเทศไทย

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนาสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เนื่องจากบุคลากรสายวิจัยและพัฒนามีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทักษะขั้นสูงเฉพาะทางและความสามารถอื่น ๆ ในแต่ละศาสตร์วิชาและมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนขีดความสามารถในการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า งานวิจัยนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา เพื่อให้สามารถสร้างเทคโนโลยีที่มีคุณค่าและเป็นฟันเฟืองในการวิจัยและพัฒนาของประเทศ อีกทั้งบุคลากรกลุ่มนี้ยังช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนาสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม ภาวะผู้นำตนเอง การคาดหวังผลลัพธ์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม ภาวะผู้นำตนเอง การคาดหวังผลลัพธ์ที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงาน โดยมีพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานเป็นตัวแปรส่งผ่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ประชากร คือ บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาภายใต้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรด้านวิจัยและพัฒนาสังกัดโครงสร้างจากหน่วยงานวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ที่มีพันธกิจหลักในการดำเนินการวิจัยจาก 9 แห่ง ได้แก่ 1) ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ (MTEC) 2) ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (BIOTEC) 3) ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) 4) ศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ (NANOTEC) 5) สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ (NIMT) 6) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (TISTR) 7) สถาบันนิวเคลียร์แห่งชาติ (TINT) 8) สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (HII) และ 9) สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA) เป็นบุคลากรด้านวิจัยและพัฒนา จำนวนทั้งหมด 1,880 คน (ข้อมูล ณ กันยายน 2562 โดยผู้วิจัยติดต่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบุคลากรในแต่ละหน่วยงานด้วยตนเอง)

การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยใช้เกณฑ์ขนาดเหมาะสมและเพียงพอต่อการนำไปใช้วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ซึ่งจำเป็นต้องใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่พอสมควร โดยทั่วไปอัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่างและจำนวนพารามิเตอร์ ควรจะเป็น 10 เท่าของจำนวนพารามิเตอร์ (Hair, J. et al., 2014) การวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ทั้งหมด 44 พารามิเตอร์ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 440 คน และเพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้ในเบื้องต้นจำนวน 650 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับผู้ประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 9 แห่ง เพื่อทำหนังสือทางราชการขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์ไปยังหน่วยงานเมื่อได้รับอนุญาตจากทางหน่วยงานแล้ว ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนดำเนินการที่กำหนดไว้โดยการแจกแบบสอบถามและใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามสัดส่วนของแต่ละหน่วยงาน (ทั้งนี้งานด้านวิจัยและพัฒนาในแต่ละหน่วยงานอาจมีชื่อตำแหน่งงานแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทขององค์กร) โดยให้ผู้ทำแบบสอบถามประเมินตนเอง (Self-Report Survey) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนมกราคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2563 และได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์จำนวน 560 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา จำนวน 6 ข้อ เป็นแบบตรวจรายการ (Check list) และเติมคำในช่องว่าง (Short answer) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุงาน ตำแหน่งงาน และหน่วยงาน ส่วนตอนที่ 2 ประกอบด้วย แบบสอบถามโดยครอบคลุมนิยามเชิงปฏิบัติการ ใช้มาตรวัดแบบมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ จำนวนทั้งหมด 72 ข้อ จำแนกตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ 1) แบบสอบถามพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน (IWB) จำนวน 17 ข้อ 2) แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม (SE) จำนวน 9 ข้อ 3) แบบสอบถามภาวะผู้นำในตนเอง (SL) จำนวน 28 ข้อ 4) แบบสอบถามการคาดหวังผลลัพธ์ (OE) จำนวน 5 ข้อ 5) แบบสอบถามผลการปฏิบัติงาน (JP) จำนวน 13 ข้อ

การวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามและความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามทั้งด้านทฤษฎีและการวัด โดยผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 ท่าน ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Item-Objective Congruence: IOC) ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์พิจารณาคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ .50 ถึง 1.00 (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560) แสดงให้เห็นว่าข้อคำถามนั้นสามารถวัดได้ตรงตามนิยามและวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด แล้วจึงปรับปรุงข้อความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับทฤษฎีมากยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliabilities) ผู้วิจัยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) โดยใช้เกณฑ์พิจารณาคัดเลือกแบบวัดที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตั้งแต่ .70 ขึ้นไป (Hair, J. et al., 2014) ซึ่งแสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง จากการวิเคราะห์ พบว่า แบบวัดของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน แบบวัดภาวะผู้นำตนเอง แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม แบบวัดการคาดหวังผลลัพธ์ และแบบวัดผลการปฏิบัติงาน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .914, .910, .898, .882 และ .863 ตามลำดับ

3. การวิจัยครั้งนี้ได้มีการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ ได้แก่ 1) การตรวจสอบค่าสุดโต่ง (Outliers) และ 2) การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ ได้แก่ 2.1) การแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) 2.2) ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมีค่าคงที่ (Homoscedasticity) 2.3) ความสัมพันธ์แบบเส้นตรงระหว่างตัวแปร (Linearity) และ 2.4) ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันไม่มากเกินไป (Multicollinearity) ผลการตรวจสอบข้อมูล พบว่า ข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นแทบทุกตัว ยกเว้นการแจกแจงแบบปกติ จึงใช้วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์แบบ Robust Maximum Likelihood (RML) ที่มีความแข็งแกร่งต่อการละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการแจกแจงปกติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรสายวิจัยและ

พัฒนา นอกจากนั้นผู้วิจัยใช้สถิติเพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้นของตัวแปรสังเกตได้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ความเบ้ (Skewness) และความโด่ง (Kurtosis)

2. การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อตรวจสอบความตรงของโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนากับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ของ (Hooper, D. et al., 2008)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยจากกรอบแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของ De Jong, J. P. & Den Hartog, D. N. ที่อธิบายปัจจัยเชิงสาเหตุของกระบวนการสร้างสรรค์ระดับบุคคล (De Jong, J. P. & Den Hartog, D. N., 2010) ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการแสดงพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาตัวแปรการรับรู้ความสามารถตนเองเชิงนวัตกรรม (Innovation Self-efficacy) ภาวะผู้นำตนเอง (Self-leadership) การคาดหวังผลลัพธ์ (Outcome Expectations) ส่งอิทธิพลผ่านพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน (Innovative Work Behavior) ไปยังผลการปฏิบัติงาน (Job Performance) โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยแสดงในภาพที่ 1

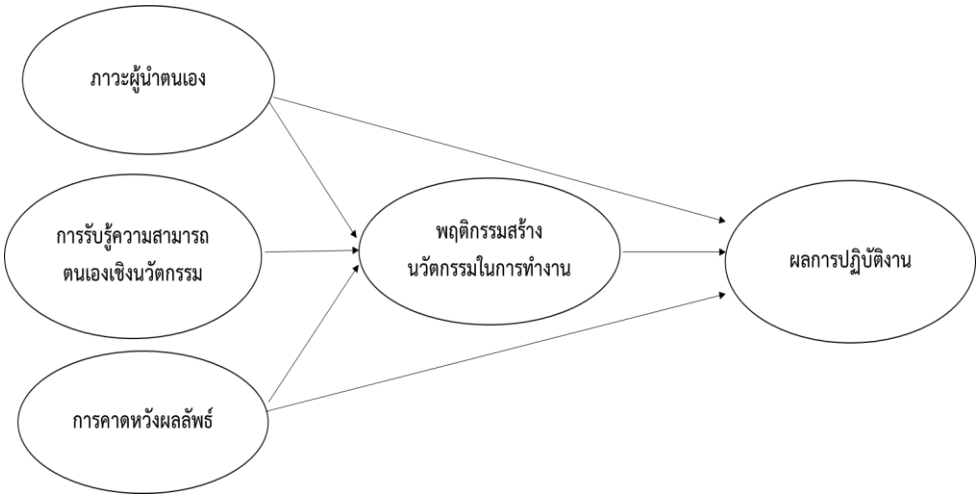

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไปของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.57 อายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.47 มีการศึกษาอยู่ระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 48.93 รองลงมาเป็นปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ 43.03 และปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 8.04 ประสบการณ์ในการทำงานไม่เกิน 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.29

ส่วนที่ 2 ผลกาวิจัยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยมีสาระสำคัญที่ควรนำเสนอ ดังนี้

ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนากับข้อมูลประจักษ์ พบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดล ดังนี้ χ^2 = .014, *df* = 1, χ^2/df = .014, p = .906, RMSEA = .000, SRMR = .001, RMR = .000, NFI = 1.000, CFI = 1.000, GFI = 1.000 และ AGFI = 1.000 ซึ่งค่าสถิติทุกค่าผ่านเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา (Hooper, D. et al., 2008) จึงสรุปได้ว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม (SE) ภาวะผู้นำตนเอง (SL) และการคาดหวังผลลัพธ์ (OE) สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน (IWB) ได้ร้อยละ 55.10 ส่วนตัวแปรพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน (IWB) การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม (SE) ภาวะผู้นำตนเอง (SL) และการคาดหวังผลลัพธ์ (OE) สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของผลการปฏิบัติงาน (JP) ได้ร้อยละ 60.00 ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 1 และภาพประกอบที่ 2

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างภาวะผู้นำตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม การคาดหวังผลลัพธ์ พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานและผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา (N=560)

ตัวแปรตาม / ตัวแปรสาเหตุ	IWB			JP		
	TE	DE	IE	TE	DE	IE
SL	.345**	.345**	-	.373**	.188*	.185**
	(.043)	(.043)		(.048)	(.094)	(.061)
SE	.407**	.407**	-	.219**	-	.219**
	(.037)	(.037)		(.041)		(.041)
OE	.076*	.076*	-	.210**	.170**	.041*
	(.026)	(.026)		(.029)	(.037)	(.017)
IWB	-	-	-	.537**	.537**	-

ตัวแปรตาม / ตัวแปรสาเหตุ	IWB			JP		
	TE	DE	IE	TE	DE	IE
				(.139)	(.139)	
R^2		.551			.600	
χ^2 = .014, *df* = 1, χ^2/df = .014, *p* = .906, *RMSEA* = .000, *SRMR* = .001, *RMR* = .000, *NFI* = 1.000, *CFI* = 1.000, *GFI* = 1.000, *AGFI* = 1.000						

หมายเหตุ $^{**}p < .01$, $^{*}p < .05$

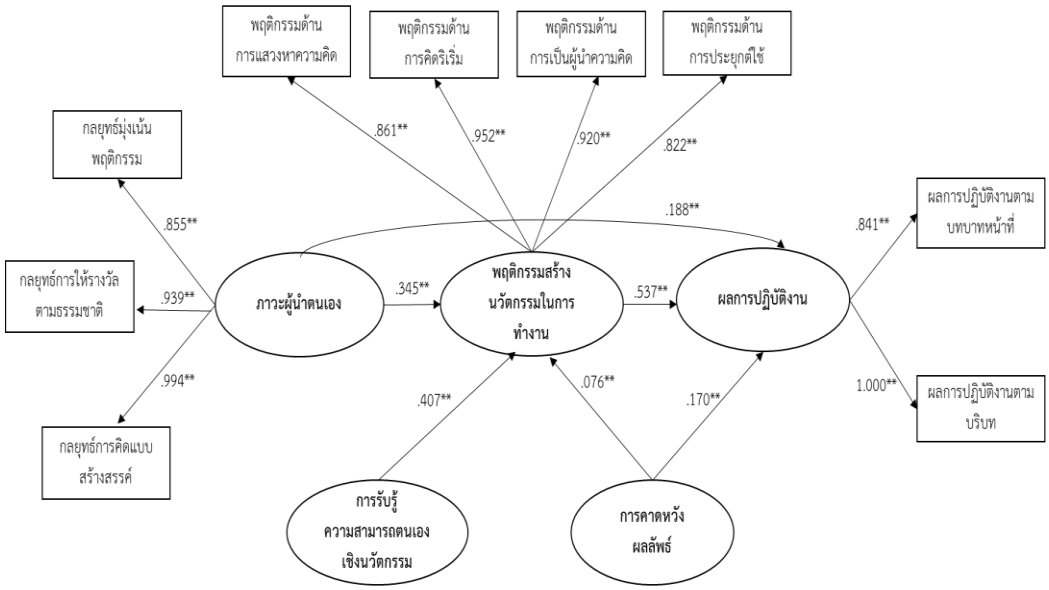

ภาพที่ 2 โมเดลสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา

จากตารางที่ 1 และภาพที่ 2 สามารถอธิบายผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรม ภาวะผู้นำตนเอง การคาดหวังผลลัพธ์พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานและผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา ได้ดังต่อไปนี้

1. สมมุติฐานข้อที่ 1 การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ. 01 โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .407 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2. สมมุติฐานข้อที่ 2 ภาวะผู้นำตนเองมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ภาวะผู้นำตนเองมีอิทธิพลทางตรง

เชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .345 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. สมมุติฐานข้อที่ 3 การคาดหวังผลลัพธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การคาดหวังผลลัพธ์มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .076 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

4. สมมุติฐานข้อที่ 4 พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการปฏิบัติงาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ. 01 โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ .537 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานนั้น เป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นส่วนสำคัญสำหรับนวัตกรรม บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาที่มีความเชื่อมั่นในการรับรู้ความสามารถของตนเองเชิงนวัตกรรมสูง มักจะเป็นบุคคลที่มองเห็นคุณค่าของตนเอง มีความกระตือรือร้นต้องการความสำเร็จสูง สามารถสร้างแรงจูงใจภายในได้ดี บุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้ทำงานเพียงแค่การมุ่งมั่นในสิ่งที่ทำเท่านั้น แต่มักจะเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในเชิงสร้างสรรค์ด้วย โดยอาจจะเพิ่มแนวโน้มในการมีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นทีมอย่างมุ่งมั่นและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากความล้มเหลว จึงจะสามารถสร้างนวัตกรรมให้มีศักยภาพได้ สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า การับรู้ความสามารถในตนเองเชิงนวัตกรรมจำเป็นสำหรับการสร้างสรรค์นวัตกรรมในองค์กรให้เกิดผลสำเร็จ (Gerber, E. et al., 2012) นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยที่พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองและความคิดสร้างสรรค์ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งช่วยให้ผลการปฏิบัติงานสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับองค์กรได้ (วิกาวี วัฒนวิจารณ์, 2557)

ภาวะผู้นำตนเองมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน เป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 2 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำตนเองด้านกลยุทธ์การคิดแบบสร้างสรรค์มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่า หากบุคลากรสายวิจัยและพัฒนามีภาวะผู้นำตนเองด้านกลยุทธ์การคิดแบบสร้างสรรค์สูง จะมีทักษะในการควบคุมตนเองและมีกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์

โดยสามารถตั้งเป้าหมายการทำงานหรือเป้าหมายในชีวิตได้เป็นอย่างดี มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการ รู้จุดอ่อน จุดแข็งของตนเองเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานให้ตนเองสามารถสร้างสรรค์งานวิจัยหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาที่มีความสามารถในการควบคุมการทำงานของตนเองหรือมีภาวะผู้นำตนเองจะสามารถวางแผนการทำงาน คิดค้นงานวิจัยหรือกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยบุคคลที่มีพฤติกรรมการเป็นผู้นำตนเองสูง จะมีวิธีการจูงใจหรือให้รางวัลตนเองเพื่อให้สามารถทำงานได้ประสบความสำเร็จ หรือแม้กระทั่งการลงโทษตัวเองหากทำงานไม่เสร็จ มักจะมีผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า ภาวะผู้นำตนเองเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อตนเองโดยการกำหนดทิศทางและสร้างแรงจูงใจที่จำเป็นในการดำเนินงานที่สร้างสรรค์ เพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ด้วยตนเอง (Manz, C. C. & Neck, C. P., 2004) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า พนักงานที่มีภาวะผู้นำในตนเองจะมุ่งเน้นการทำงานไปที่มุมมองด้านนวัตกรรม โดยจะเน้นการวิจัยที่ตรงตามความต้องการของลูกค้า และสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ ๆ การสร้างความสมดุลของการประเมินผลความสำเร็จขององค์กร โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำมีความสอดคล้องกับปัจจัยสำคัญด้านนวัตกรรม ช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Sosik, J. J. & Jung, D. I., 2010)

การคาดหวังผลลัพธ์มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน เป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 3 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาที่มีความคาดหวังผลลัพธ์สูง มักจะสามารถช่วยแก้ปัญหาโจทย์วิจัยให้กับภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่มาขอให้ช่วยเหลือ โดยใช้ทักษะหรือองค์ความรู้เฉพาะพิเศษที่มีอยู่ พัฒนางานวิจัยหรือเทคโนโลยีที่ช่วยตอบโจทย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลที่มีการคาดหวังผลลัพธ์สูงมักจะมีคาดหวังว่าหากทุ่มเทกับการทำงานสร้างสรรค์นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ จะช่วยทำให้งานวิจัยสามารถตอบสนองต่อยุทธศาสตร์เป้าหมายขององค์กรได้อย่างชัดเจนหรือช่วยแก้ปัญหาได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า พนักงานที่มีความคาดหวังผลลัพธ์สูงจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มักจะมีความคาดหวังประสิทธิภาพในการจัดการงานกับผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานสร้างสรรค์นวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ (Yuan, F. & Woodman, R. W., 2010)

พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงาน เป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 4 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลากรสายวิจัยและพัฒนาที่มีพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานสูง มักจะเป็นบุคคลที่มีการนำเอาความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดการลงมือทำจริง โดยเน้นการพัฒนา การทดลอง การเปลี่ยนแปลงหรือริเริ่มทดลองทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการและกระบวนการทำงานหรืองานวิจัยใหม่ ๆ ที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของภาครัฐและ

ภาคเอกชน ซึ่งช่วยแก้ปัญหาประเด็นเกี่ยวกับการทำงานวิจัยแล้วสามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานเป็นการกระทำของพนักงานที่เริ่มตั้งแต่การใช้ความคิดที่แปลกใหม่ในการสร้างผลิตภัณฑ์ กระบวนการ วิธีการที่เกี่ยวข้องกับงานตามตำแหน่งหน้าที่ แผนก หรือองค์การ รวมถึงการนำไปใช้ปฏิบัติ ตัวอย่างพฤติกรรมเช่น การแสวงหาเทคโนโลยีใหม่ แนะนำกลยุทธ์ใหม่ในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อีกทั้งวิธีการทำงานใหม่ และสนับสนุนการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรเพื่อใช้สร้างความคิดที่แปลกใหม่ (Yeoh, K. et al., 2013)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

องค์กรด้านวิจัยควรส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลสายวิจัยและพัฒนา โดยจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรด้านนวัตกรรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ออกแบบแผนการทำงานที่ยืนหยุ่นและสร้างสรรค์ กำหนดตัวชี้วัดในการทำงานที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ มีการจัดอบรมทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาภาวะผู้นำตนเอง (Self-Leadership) ในทุกระดับตำแหน่งงาน โดยเน้นด้านที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ด้านกลยุทธ์การคิดแบบสร้างสรรค์ รองลงมา คือ กลยุทธ์การให้รางวัลตามธรรมชาติและกลยุทธ์การเน้นพฤติกรรม ตามลำดับ นอกจากนั้นปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลเห็นคุณค่าในตนเอง คือ การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งมักจะมาจากประสบการณ์ในการทำงานและการมีต้นแบบ (Modeling) ด้านนวัตกรรมที่สามารถเข้าถึงได้ จัดกิจกรรมให้มีการแบ่งปันหรือถ่ายโอนความรู้แบบบูรณาการ สร้างเครือข่ายในภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้นักวิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการทำวิจัยที่สามารถทำให้เกิดขึ้นจริงได้ โดยจัดให้มีการให้รางวัลสำหรับผู้ที่สามารถสร้างผลงานวิจัยจนสามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือนำงานวิจัยไปเชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม อีกทั้ง อาจจะสร้างสภาพแวดล้อมการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่ดีอย่างจริงจังเพื่อดึงดูดผู้มีความสามารถและรักษาผู้มีความสามารถด้วยกลไกการจ้างงานที่ดี มีค่าตอบแทนที่เอื้อต่อการคิดและการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ และป้องกันภาวะสมองไหลออกนอกประเทศ นอกจากนั้นอาจจะสร้างความตระหนักพฤติกรรมด้านนวัตกรรมชั้นยอดและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) ให้มีความเชี่ยวชาญในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการสร้างระบบนวัตกรรมอิสระ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการศึกษาพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรสายวิจัยและพัฒนาจากปัจจัยแบบพหุระดับ เช่น ระดับงาน ระดับทีมงาน ระดับองค์กร ซึ่งจะช่วยอธิบายผลของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานได้มากยิ่งขึ้น 2) ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน เช่น ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

(Creative Leadership) พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมแบบก้าวกระโดด (Innovative Behavior Leap) เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2560). เทคนิคการสร้างเครื่องมือวิจัย : แนวทางการนำไปใช้อย่างมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.

ธัชกร ภูวพัฒนดล. (2562). ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันการศึกษาขั้นสูงของกองทัพบกสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในยุคประเทศไทย 4.0. วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 19(2), 22-34.

วิกาวี วัฒนวิจารณ์. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง ความคิดสร้างสรรค์กับพฤติกรรมสร้างนวัตกรรม: กรณีศึกษากลุ่มบริษัทผู้ให้บริการด้านการสร้างแบรนด์แบบครบวงจรแห่งหนึ่ง. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2562). สถิติข้อมูลวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม. เรียกใช้เมื่อ 8 สิงหาคม 2562 จาก http://stiic.sti.or.th/stat/

Bandura, A. (1991). Self-efficacy mechanism in physiological activation and health-promoting behavior. In J. Madden, IV (Ed.), Neurobiology of learning, emotion and affect (pp. 229-269). New York: Raven.

De Jong, J. P. & Den Hartog, D. N. (2010). Measuring innovative work behavior. Creativity and Innovation Management, 19(1), 23-26.

Gerber, E. et al. (2012). Developing an Innovation Self-Efficacy Survey. Seattle, WA.: Frontiers in Education Conference.

Hair, J. et al. (2014). Multivariate Data Analysis. (7th ed.). United States of America: Pearson New International Edition.

Hooper, D. et al. (2008). Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. The Electronic Journal of Business Research Methods, 6(1), 53-60.

Horne, D. (2013). Leading Others Starts with Leading One's Self. Retrieved August 2, 2019, from https://medium.com

Houghton, J. D. et al. (2012). The abbreviated self-leadership questionnaire (ASLQ): A more concise measure of self-leadership. International Journal of Leadership Studies, 7(2), 216-232.

Hsiao, H. C. et al. (2011). The Impact of Self-efficacy on Innovative Work Behavior for Teachers. International Journal of Social Science and Humanity, 1(1), 31-36.

Manz, C. C. & Neck, C. P. (2004). Mastering self-leadership: Empowering yourself for personal excellence. (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Sosik, J. J. & Jung, D. I. (2010). Full range leadership development: Pathways for people, profit and planet. New York: Routledge.

Teimouri, H. et al. (2009). The Role of Self-Leadership in Innovation and Creativity Employee. The International Journal of Knowledge, Culture, and Change Management: Annual Review, 9(1), 49-62.

Woodman, R. W. (2008). Creativity and Organizational Change: Linking Idea and Extending Theory. Handbook of Organization Creativity. New York: Taylor & Francis Group.

Yeoh, K. et al. (2013). A Conceptual Review of Innovative Work Behavior in Knowledge Intensive Business Services among Knowledge Workers in Malaysia. International Journal of Business, Humanities and Technology, 3(2), 91-99.

Yuan, F. & Woodman, R. W. (2010). Innovative Behavior in the Workplace: The Role of Performance and Image Outcome Expectations. Academy of Management Journal, 53(2), 323-342.

ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย*

COOPERATION OF LOCAL ADMINISTRATION DEPARTMENT WITH SOLVING PROBLEM AMONG DRINKING OF YOUTH GROUPS IN NONG KHAI PROVINCE

เกษฎา ผาทอง
Ketsada Phathong
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Wittayalai University, Thailand
จำนงค์ ผมไผ
Jumnong Pompai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand
กุลขณิษฐ์ อดิรุจโชติสิริ
Kunkhanit Adirujchotisiri
ผการัตน์ พินิจวัฒน์
Phakaratn Phinijwat
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Loei Rajabhat University, Thailand
E-mail: ketsada.iadp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหาและพฤติกรรมการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อสร้างรูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนจังหวัดหนองคาย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชน อายุ 13-20 ปี จำนวน 234 คน ได้มาโดยการเลือกแบบกำหนดโควต้า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 56 รูป/คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

* Received 9 November 2021; Revised 8 December 2021; Accepted 18 December 2021

ประกอบบริบท ผลการวิจัยพบว่า 1) การรับรู้ผลกระทบจากการดื่มสุราของเยาวชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ คือ มีการรับรู้ผลกระทบด้านสุขภาพ มีการรับรู้ผลกระทบต่อครอบครัว มีการรับรู้ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ มีการรับรู้ผลกระทบต่อ และมีการรับรู้ผลกระทบต่อคำสอนทางศาสนา 2) รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้ พบว่า มี 3 ด้าน คือ 1) พุทธธรรม 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) กิจกรรมบริการทางสังคม ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำกับ ดูแล ให้คำปรึกษา สร้างกำลังใจ รวมถึงการรวมกลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมเยาวชนจิตอาสาทุกเดือน และยกย่องเชิดชูให้เป็นเยาวชนต้นแบบ เป็นฮีโร่เยาวชนคนดีต้นแบบ รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการตื่นรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนโดยไม่ดื่มสุราเป็นหลัก ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวจะเข้าไปเสริมสร้างให้เยาวชนห่างไกลจากสุราอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ความร่วมมือ, กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น, การแก้ไขปัญหา, ความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชน

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to study cooperation with the department of local administration in managing problems and behaviors of alcohol consumption of youth groups in Nong Khai province 2) to create a cooperation model of the department of local administration with the enhancement of Buddhist principles local wisdom and social service activities in solving the problem of alcohol consumption demand of youth groups in Nong Khai province, using a mixed research methodology which is a quantitative research the sample consisted of 234 youths aged 13-20 years, the quota was selected. The data was analyzed by calculating the mean and standard deviation. Qualitative research section using in-depth interviews with 56 key informants / person, using a specific sampling method. The data was analyzed by using contextual content analysis techniques. The results of the research were as follows: 1) the perception of the effects of drinking alcohol among young people. Overall is at a high level. In order from high to low, there is a perceived health effect. There is a perception of effect on the family. There are perceptions of the impact on the economy. There were perceptions of impact on and perceived impact on religious teachings. 2) the model of cooperation of the department of local administration and enhancing learning, found as follows 3 aspects: 1) buddhist principles 2) wisdom local 3) social service activities. By encourage

relevant agencies to supervise, provide advice and encourage, including joining youth groups to do youth volunteer activities every month and honored as a role model for youth be a good young hero, a role model. as well as to stimulate awareness of their roles and duties without drinking alcohol as the main one.
Keywords: Cooperation, Department of Local Administration, Solving Problem, Among Drinking of Youth Groups

บทนำ

ปัญหาการดื่มสุราเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจในวงกว้างทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าปัญหาการดื่มสุราไม่ได้มีผลกระทบเฉพาะตัวบุคคลที่ดื่มเท่านั้น (กมลา วัฒนพร และคณะ, 2550) จากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใน พ.ศ. 2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประมาณ 17 ล้านคน หรือ คิดเป็นร้อยละ 31.5 ของประชากรรวมทั้งหมด 53.9 ล้านคน โดยมีอายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มดื่มสุราที่ 20.3 ปี ผู้ชายเริ่มดื่มอายุเฉลี่ย 19.4 ปี และผู้หญิงอายุ 24.6 ปี ภาพรวมความชุกของนักดื่มมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ชายดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอลล์ใน 12 เดือนที่ผ่านมาในขณะที่ผู้หญิง ดื่มประมาณร้อยละ 11 ซึ่งเปรียบเทียบอย่างหยาบได้ว่า ความชุกของการดื่มสุราในเพศชายสูงกว่าเพศหญิงประมาณ 5 เท่า ซึ่งใน พ.ศ. 2554 กลุ่มประชากรที่มีความชุกของนักดื่มสูงที่สุด คือ ผู้ใหญ่อายุ 25-59 ปี โดยความชุกของการดื่มในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมาเท่ากับร้อยละ 37.3 รองลงมา คือ กลุ่มเยาวชนอายุ 15-24 ปี มีร้อยละ 23.7 สำหรับวัยสูงอายุ (อายุ 60 ขึ้นไป) มีร้อยละ 16.6 โดยประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีการดื่มสูงกว่าประชากรที่อยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 33.1 และร้อยละ 28.6 ตามลำดับ สำหรับทิศทางการเปลี่ยนแปลง พบว่าความชุกของนักดื่มในภาพรวมในช่วง พ.ศ. 2544 - 2554 นั้นค่อนข้างคงที่และลดลงเล็กน้อย คือ จากร้อยละ 32.7 ใน พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 31.5 ใน พ.ศ. 2554 โดยความชุกของนักดื่มชายลดลงเล็กน้อย คือ จากร้อยละ 55.9 ใน พ.ศ. 2544 เป็น ร้อยละ 53.4 ใน พ.ศ. 2554 อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความชุกในการดื่มของประชากรหญิงจะไม่สูงมาก แต่ก็มีทิศทางเพิ่มขึ้นในช่วงที่ ผ่านมา คือ จากร้อยละ 9.8 ใน พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 10.9 ใน พ.ศ. 2554 นอกจากนี้พบว่า ระหว่าง พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2554 ในขณะที่ความชุกของนักดื่มที่เป็นประชากรวัยทำงานลดลงร้อยละ 2 แต่การดื่มของเยาวชนที่มีอายุ 15 - 24 ปี กลับเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21.6 ใน พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 23.7 ใน พ.ศ. 2554 หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 9.5 สำหรับปริมาณการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชากรไทยเพิ่มขึ้นมากในช่วง พ.ศ. 2540 - 2554 คือ มีปริมาณการดื่มเพิ่มขึ้นจาก 37 ลิตรเครื่องแอลกอฮอล์ต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. 2540 เป็น 52 ลิตรเครื่องแอลกอฮอล์ต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. 2554 หรือคิดเป็น 7.1 ลิตร

แอลกอฮอล์บริสุทธิ์ต่อคนต่อปี ซึ่งเทียบได้กับการดื่มเบียร์ประมาณ 226 ขวดใหญ่ต่อปี หรือ 19 ขวดต่อเดือน หรือเทียบได้กับการดื่มสุราประมาณ 25 ขวดกลมต่อปี หรือประมาณ 2 ขวดกลม ต่อเดือน ถือเป็นรูปแบบการบริโภคที่มีความเสี่ยงสูงในการเกิดผลทางด้านสุขภาพและทางสังคม ทั้งในระยะเฉียบพลันและเรื้อรัง ใน พ.ศ. 2554 มีผู้ดื่มสุราในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมาจำนวนกว่า 7.5 ล้านคน หรือเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ดื่มเป็นผู้ดื่มประจำ (Regular Drinker) ซึ่งดื่มทุกสัปดาห์ เมื่อพิจารณาการดื่มประจำ พบว่า มีผู้ดื่มทุกวัน และเกือบทุกวันเกือบ 2.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ของผู้ดื่มทั้งหมด โดยในกลุ่มนักดื่มชายมีสัดส่วนนักดื่มทุกวันหรือเกือบทุกวันสูงกว่านักดื่ม หญิงอย่างชัดเจน คือ ร้อยละ 20 และร้อยละ 10.2 โดยสัดส่วนของนักดื่มประจำ ทั้งหมดเพิ่มจาก ร้อยละ 35 ใน พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 44.2 ในพ.ศ. 2554 นอกจากนี้ในการสำรวจ พ.ศ. 2554 พบว่านักดื่มไทยดื่มหนักหรือการดื่มหัวราน้ำซึ่งเป็นการดื่มเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ประมาณร้อยละ 35 ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา และกล่าวได้ว่านักดื่มไทยดื่มหนักเป็นประจำ หรือดื่มหนักอย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยผู้ชายมีการดื่มหนักหรือการดื่มหัวราน้ำมากกว่าผู้หญิง และกลุ่มเยาวชนอายุ 15 - 24 ปีมีสัดส่วนของผู้ดื่มหนักมากกว่ากลุ่มอายุอื่น โดย 2 ใน 5 ของนักดื่มเยาวชนเคยดื่มหนัก จากการดื่มใน 12 เดือนที่ผ่านมา (กองสุขศึกษา, 2558)

ทั้งนี้ เนื่องด้วยจังหวัดหนองคาย เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทยเพื่อรองรับ AEC และเป็นพื้นที่ชายแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ซึ่งมีการนำเข้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาดื่มได้โดยง่าย และจากรายงานสถานการณ์ทางสังคมระดับท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย ปี 2558 ในภาพรวมของจังหวัดหนองคาย พบว่า ประชากรในท้องถิ่นมีจำนวนทั้งสิ้น 509,890 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย เพศหญิง จำนวน 255,059 คน คิดเป็นร้อยละ 50.02 เพศชาย จำนวน 254,831 คน คิดเป็นร้อยละ 49.98 ตามลำดับ และมีจำนวนครัวเรือนในท้องถิ่นทั้งสิ้น 157,573 ครัวเรือน ในปี 2558 มีประชาชนที่ติดสุราจำนวน 1,912 คน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหนองคาย, 2558) อย่างไรก็ตาม จังหวัดหนองคาย โดย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหนองคาย และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอทุกแห่ง ได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์และพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนจังหวัดหนองคาย พบว่า ประชาชนอายุ 15 -74 ปีขึ้นไปร้อยละ 18.3 (104,130 คน) ดื่มสุราหรือเครื่องดื่มมึนเมาเป็นประจำ และร้อยละ 4.97 (29,387 คน) ดื่มนาน ๆ ครั้ง ส่วนประเภทของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ประชากรนิยมดื่มมากที่สุด ได้แก่ เบียร์และสุราขาว คิดเป็นร้อยละ 33.0 และ 32.3 ตามลำดับ ขณะที่ผลสำรวจจากนักเรียนมัธยมศึกษาในหนองคาย พบว่า นักเรียนชายและหญิงที่ดื่มสุราระบุว่าเริ่มดื่มตั้งแต่อายุระหว่าง 13-14 ปี ด้วยอัตราส่วนสูงที่สุดประมาณร้อยละ 44 และ 46 ตามลำดับ ส่วนนักเรียนชายและหญิงที่อายุ 17-20 ปี ระบุว่าเริ่มดื่มเมื่ออายุ 15-16 ปี สูงสุดด้วยอัตราใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 43 และ 40 ตามลำดับ จึงมีแนวโน้มว่านักเรียนเริ่มหัดดื่มเครื่องดื่ม

แอลกอฮอล์เมื่ออายุน้อยลงเรื่อย ๆ และปัจจุบันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ขยายเข้าสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนมากขึ้น จากปัจจัยต่างๆ เช่น ความอยากรู้อยากลอง การเข้าถึงสื่อโฆษณา เป็นต้น จากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงปี พ.ศ. 2544 – 2557 พบว่า ภาพรวมของนักดื่มอายุ 15 ปีขึ้นไป ค่อนข้างคงที่ โดยมีทิศทางลดลงเล็กน้อย โดยในปี พ.ศ.2557 มีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 32.3 ซึ่งลดลงร้อยละ 1.22 หรือลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.09 ต่อปี อย่างไรก็ตาม การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของเยาวชนกลุ่ม อายุ 15 – 19 ปี ในช่วงเวลา 13 ปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นร้อยละ 64.5 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4.96 ต่อปี นอกจากนี้ การสำรวจยังพบอีกว่าคนไทยใช้เวลาเฉลี่ยเพียง 4.5 นาที ในการเดินทางไปร้านขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (สิริกร นามลาบุตรและวรานิษฐ์ ลำไย, 2561)

บนพื้นฐานของการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการดื่มสุรา ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กลุ่มเยาวชนที่มีอายุ 13 - 20 ปี เป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด เพราะไม่เพียงแต่การเริ่มดื่มสุราที่มีอายุน้อยลง และได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั้งเยาวชนชายและหญิง อีกทั้งการดื่มสุรามีความชุกมากขึ้น เกิดนักดื่มหน้าใหม่ ก่อให้เกิดผลกระทบมากมาย ทั้งต่อตัวผู้ดื่มสุรา ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ซึ่งผลเสียหรือผลกระทบที่เกิดจากของดื่มสุรามีมากมายหลายด้าน และเยาวชนเหล่านี้ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าจะเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ การสร้างแนวทางและแนวคิดที่ถูกต้องในการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการบริโภคสุราจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นโครงการวิจัย “ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย” จึงเป็นกลยุทธ์/ยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการแก้ไขวิกฤตการบริโภคสุราของเยาวชนรวมถึงป้องกันนักดื่มหน้าใหม่ โดยการศึกษาสาเหตุที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการบริโภคสุราของเยาวชน ลักษณะการดื่มสุรา ผลกระทบจากการบริโภคสุราในเชิงลบและเชิงบวก ในลักษณะต่างๆ พฤติกรรมที่เป็นแรงจูงใจในการดื่ม และการสร้างแนวทางในการจัดหารูปแบบหรือกิจกรรมที่เหมาะสมภายใต้บริบทความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำกับ ควบคุม และติดตามสภาพปัญหาของเยาวชนและบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาสังคม ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมภายใต้บริบทของความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนและเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหาและพฤติกรรมการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนจังหวัดหนองคาย

2. เพื่อสร้างรูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเพื่อให้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหาและพฤติกรรมการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนจังหวัดหนองคาย ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 กลุ่มตัวอย่าง เยาวชนที่มีพฤติกรรมการบริโภคสุรา จำนวน 3 อำเภอ 26 ตำบล ในจังหวัดหนองคาย ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอสังคม และอำเภอเฝ้าไร่ ใช้การสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling) ใช้การเลือกแบบกำหนดโควต้า (Quota Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยกำหนดได้ล่วงหน้า ได้จำนวน 234 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 5 ตอน

2. รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2.1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับจังหวัด ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือตามคุณสมบัติ จำนวน 32 รูป/คน

2.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับอำเภอจำนวน 3 อำเภอ ประกอบไปด้วย อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอสังคม และอำเภอเฝ้าไร่ ได้อำเภอละ 13 รูป/คน รวมจำนวน 39 รูป/คน

2.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะกลุ่มใหญ่ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brian Storming) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 รูป/คน โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) เพื่อสร้างรูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคายในหลากหลายมิติ

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.31 ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เกี่ยวกับความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย จำนวน 10 กลุ่มคำถาม

2.3.2 ผู้วิจัยใช้ข้อค้นพบจากการวิจัยที่ผ่านมาเป็นเครื่องมือในการสนทนากลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วย 3 กลุ่มคำถามหลัก

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์/การสนทนากลุ่ม อาศัยความร่วมมือระหว่างกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นและบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมกับปัญหาการดื่มสุราจะสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติการบริโภคสุราอย่างไร โดยนำไปใช้กับกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหาและพฤติกรรมการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชน ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัย ดังแสดงตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหาและพฤติกรรมการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนที่เป็นการรับรู้ผลกระทบจากการดื่มสุราของเยาวชนภาพรวม พิจารณาเป็นรายด้านและในภาพรวม

การรับรู้ถึงผลกระทบจากการดื่มสุรา	ระดับการรับรู้			
	$\bar{x}$	S.D.	อันดับ	ระดับ
1. ผลกระทบด้านสุขภาพ	4.14	.80	1	มาก
2. ผลกระทบต่อครอบครัว	4.13	.88	2	มาก
3. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ	4.09	.89	3	มาก
4. ผลกระทบต่อสังคม	4.04	.90	4	มาก
5. ผลกระทบต่อคำสอนทางศาสนา	4.04	.90	5	มาก
เฉลี่ย	**4.09**	**.80**		**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การรับรู้ผลกระทบจากการดื่มสุราของเยาวชน โดยรวมมีการรับรู้อยู่ในระดับมาก หากพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำ ได้ดังนี้ มีการรับรู้ผลกระทบด้านสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.14 มีการรับรู้ผลกระทบต่อครอบครัว มีค่าเฉลี่ย

อยู่ที่ 4.13 มีการรับรู้ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.09 มีการรับรู้ผลกระทบต่อสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04 และ มีการรับรู้ผลกระทบต่อคำสอนทางศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04

2. ผลการศึกษารูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า

2.1 การวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

2.1.1 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับสภาพทั่วไปของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมของเยาวชนในจังหวัดหนองคายถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดีโดยที่เยาวชนยังรู้จักวัยของตน ทั้งนี้ เยาวชนจะมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกที่อยู่ในสถานศึกษายังมีคุณครูที่คอยกำกับดูแลให้คำแนะนำในเรื่องโทษและพิษภัยของการดื่มสุรา กลุ่มที่สอง คือกลุ่มที่อยู่นอกสถานศึกษา และกลุ่มที่สาม คือกลุ่มใช้แรงงาน แต่กลุ่มนี้จะหนักที่สุดในเรื่องการดื่มสุรา อีกทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าว จะมีกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัดคอยติดตาม กำกับควบคุมพฤติกรรมอยู่ตลอด

“การแก้ปัญหาทางสังคมของเยาวชน กำลังหลักในการกำกับติดตามพฤติกรรมเป็นกรมการปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะผู้ทำงานสายการปกครอง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคนในพื้นที่ สามารถพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนให้เกิดความเข้าใจได้” (หน่วยงานภาครัฐ 2, 2562)

2.1.2 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับพฤติกรรมการดื่มสุราของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า เมื่อดื่มแล้วส่วนมากจะเป็นเรื่องอุบัติเหตุและการทะเลาะวิวาท นอกนั้นก็จะเป็นอาชญากรรม หากเปรียบเทียบชุมชนเมืองและตามเขตนอกเมือง ปัญหาของชุมชนเมืองจะมากกว่า ส่วนชุมชนตามเขตนอกเมืองนั้นก็จะมีกรมการปกครองตั้งแต่ระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่ที่คอยกำกับ ดูแล

“ปัจจุบันกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นมีการตั้งด่านตรวจความสงบเรียบร้อยภายในพื้นที่เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องเมาแล้วขับ เรื่องทะเลาะวิวาท ปัญหาเหล่านี้ไม่ค่อยจะมีเพราะเยาวชนค่อนข้างที่กลัว” (ชุมชน 2, 2562)

2.1.3 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับสถานการณ์ผลกระทบการดื่มสุราของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนจะมีการสังสรรค์กันในช่วงเวลา

หัวค่ำหรือตามเทศกาลที่เจอบ่อย จะช่วงวัยประมาณมัธยมต้นและมัธยมปลาย ในลักษณะเป็นกลุ่มเล็กไม่เห็นเป็นสังคมใหญ่ แต่ถ้ามองในกรณีที่ไม่ใช่เทศกาลส่วนใหญ่จะพบเจอตามหมู่บ้านตามงานประเพณีไม่ว่าจะเป็นงานรื่นเริงตามหมู่บ้านหรืองานที่เป็นงานฌาปนกิจ ประเพณีแต่ละหมู่บ้านจะพบเห็นในลักษณะแบบนี้บ่อย

“การรวมกลุ่มก่อนปี 2557 ปัญหาวัยรุ่นจะมีมาก ตั้งแต่ คสช.เข้ามารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ปัญหาการรวมกลุ่มดื่มสุราตามข้างถนนลดล้อยลง เพราะมีการกวดขันอย่างเข้มงวด” (เยาวชน 3, 2562)

2.1.4 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนงาน โครงการ ในการดูแลการดื่มสุราของเยาวชนของหน่วยงานภาครัฐ ในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า จะเน้นส่งเสริมให้เยาวชนได้ตระหนักรู้ได้ว่าโทษของสุราเกิดผลอะไรบ้าง ตั้งแต่อนุบาล ประถม มัธยม จึงต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องผสานความร่วมมือเข้าไปดูแลและให้คำแนะนำตั้งแต่อนุบาลมาเรื่อย ๆ โดยทำเป็นการรวมกลุ่มหน่วยงาน เยาวชนจะได้เห็นความหลากหลายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“ทุกหน่วยงานให้ความร่วมมือในการเข้ามาให้ความรู้พิศของสุรา และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดื่มสุรา ทั้งตำรวจ อนามัย ฯลฯ เข้ามาให้ความรู้เป็นระยะ” (หน่วยงานภาครัฐ 3, 2562)

2.1.5 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา ผลการวิจัยพบว่า มีการรณรงค์ มีด่านตรวจแอลกอฮอล์ มีการควบคุมอย่างจริงจัง ทั้งฝ่ายปกครอง สาธารณสุข สรรพสามิต แต่ก็ยังมีการลักลอบจำหน่ายสุราให้กับเด็กและเยาวชน

“การดำเนินการไม่เกิดความต่อเนื่อง ทำเป็นแค่กิจกรรมโครงการ เสร็จแล้วก็ไม่ขยายผลต่อ มีแต่การตั้งด่านตรวจของฝ่ายปกครองที่ยังได้ผลดี” (ชุมชน 3, 2562)

2.1.6 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการดื่มสุราของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า มีการออกไปให้คำแนะนำกับเยาวชนเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทางสาธารณสุขดูแลเรื่องของพระราชบัญญัติการดื่มแอลกอฮอล์ อีกทั้งตำรวจลงไปที่สถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นสอนเรื่องวินัยจราจรการปฏิบัติตนและรณรงค์ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อีกส่วนหนึ่งก็คือฝ่าย

ปกครองซึ่งฝ่ายปกครองจะมีโครงการอย่างเช่นนำเยาวชนเข้าไปร่วมเครือข่ายของแกนนำเยาวชน ฝึกอบรมเพื่อที่จะส่งเขากลับเข้าไปในสถานศึกษาหรือเข้าไปในกลุ่มเยาวชนที่เขาอยู่เพื่อที่จะไปกระจายแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีแบบนี้ต่อไป

“โครงการอบรมเยาวชนเป็นโครงการที่ดี เพราะที่ผ่านมามีแค่สถานศึกษาดำเนินการแต่ปัจจุบันกรมการปกครองมีส่วนสำคัญในการอบรมเยาวชนทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาให้เกิดความเข้าใจในสารเสพติดทุกประเภท” (ชุมชน 1, 2562)

2.1.7 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหา อุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง เกี่ยวกับการดื่มสุราของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า นอกจากกรมการปกครองแล้ว มีหลายหน่วยงานดำเนินการแต่ไม่ได้บูรณาการร่วมกัน

“สถาบันสงฆ์มีส่วนสำคัญในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนในการเป็นพลเมืองดีวิถีพุทธ ห่างไกลอบายมุข สร้างความมั่นคงของชีวิต (พระสงฆ์นักพัฒนา 1, 2562)

2.1.8 ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับหลักพุทธธรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติพฤติกรรมการบริโภคสุราของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า จะเป็นการส่งเสริมด้านประเพณีวัฒนธรรมอีสานที่มีอยู่ 12 อย่างหรือฮีต 12 เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมในทุก ๆ กิจกรรมอยู่แล้วถือเป็นแนวทางการสอนเชิงพุทธที่ผสมผสานกับวิถีชีวิตของผู้คนในการใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท อีกทั้งเรื่องพื้นฐานคงจะเป็นศีล 5 เพราะศีล 5 สามารถช่วยแก้ไขได้ไม่ว่าจะเป็นวัยรุ่นหรือบุคคลที่ดื่มสุราชนิดต่าง ๆ อีกทั้งการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม ถือว่าได้ผลดีมาก แต่ต้องให้ดำเนินการต่อเนื่อง อาจจะเดือนละ 1 ครั้ง หรือทุกไตรมาส เพื่อให้เยาวชนได้เข้าถึงคุณธรรมที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน กรมการปกครองส่วนท้องถิ่นจะมาส่งเสริมในลักษณะของโครงการที่ให้จัดกิจกรรมและอำนวยความสะดวกแก่พื้นที่

“พระสงฆ์จะใช้กุศโลบายในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ โดยความร่วมกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการบำบัดผู้ติดสุรา และให้ธรรมะกับผู้ติดสุรา เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด เพราะที่ผ่านมาปัญหาทั้งในระดับครอบครัว สังคม ล้วนเป็นจุดเริ่มต้นจากการดื่มสุรา เพราะฉะนั้นหากเอากลุ่มคนเหล่านี้ออกจากสุราได้ ปัญหาที่มาจะลดน้อยลง” (พระสงฆ์นักพัฒนา 3, 2562)

2.1.9 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาการบริโภคสุราของเยาวชน กรมการปกครองส่วนท้องถิ่นจะนำบุคคลที่ติดสุราหรือติดสารเสพติดไปให้พระสงฆ์ที่ดูแลในเรื่องของการออกห่างสุราทำการรักษาและบำบัดตามวิถีทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาการบริโภคสุราของเยาวชนมีหลากหลาย เพียงแต่สถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเปลี่ยน จึงทำให้การดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนไปด้วย เช่น การกินข้าวร่วมกันภายในครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตาและมีการพูดคุย อบรม ระหว่างกินข้าว แบบนี้เริ่มจะหายาก อีกทั้งสมุนไพรเบื่อสุรา สาบานออกสุรา ฯลฯ ประการเหล่านี้หากมีการฟื้นฟูและให้ความสำคัญจะกลับมามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนอีก

“วิถีชีวิตของคนสมัยนี้เปลี่ยนไปมาก เพราะพ่อแม่ที่เป็นผู้ปกครองปล่อยให้ลูกอยู่กับตายายแล้วไปทำงานหาเงิน ลูกอาจจะขาดความอบอุ่น ทำให้ไปติดเพื่อน หากได้เพื่อดีก็ดีไป หากได้เพื่อนไม่ดีก็พาไปในทางที่ผิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งการพูดคุยกันเวลากินข้าว และการสาบานออกสุรา เริ่มเลือนรางหายไป แต่หากหน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจ ฟื้นฟูอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ อาจจะนำมาสู่การแก้ปัญหาการดื่มสุราของประชาชนได้ (ปราชญ์ชาวบ้าน 1, ผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา, 2562)

2.1.10 กิจกรรมบริการทางสังคมเพื่อการสร้างสรรค์และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สำหรับเยาวชน มีหลากหลายกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมบริการทางสังคมเพื่อการสร้างสรรค์และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การออกกำลังกาย การทำกิจกรรมจิตอาสา การหาอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ สร้างสิ่งทดแทน ฯลฯ แต่บางกิจกรรมหากขาดการกำกับดูแลจากผู้ใหญ่ เช่น เล่นกีฬา แทนที่จะสร้างสรรค์กลับกลายเป็นว่าเล่นกีฬาเสร็จดื่มสุราต่อ ซึ่งไม่เกิดผลดี หากเป็นไปได้ทุกกิจกรรมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำกับ ดูแล ให้คำปรึกษา แนะนำ สร้างขวัญและกำลังใจ อาจจะยกย่องเชิดชูเยาวชนต้นแบบประจำจังหวัดเพื่อให้เป็นฮีโร่เยาวชนคนดีต้นแบบ มีการรวมกลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมเยาวชนจิตอาสาทุกเดือนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นรู้ในบทบาทหน้าที่ของตน กรมการปกครองจะมีการคัดเลือกเยาวชนต้นแบบทั้งในระดับอำเภอและจังหวัดหรือส่งเสริมการรวมกลุ่มทำกิจกรรม

“การจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้เยาวชน จะทำให้เยาวชนเกิดการแข่งขันกันทำความดี” (เยาวชน 1, 2562)

2.2 ผลการวิเคราะห์ รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย เป็นผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

2.2.1 รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

ภาพที่ 1 รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

ภาพที่ 2 รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

ภาพที่ 3 รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

2.2.2 รูปแบบการขับเคลื่อนความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

ภาพที่ 4 รูปแบบการขับเคลื่อนความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถนามาอภิปรายได้ตามประเด็นดังนี้

1. ความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นในการจัดการสภาพปัญหาและพฤติกรรมการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนที่เป็นการรับรู้ผลกระทบจากการดื่มสุราของเยาวชน โดยรวมมีการรับรู้อยู่ในระดับมาก หากพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำ ได้ดังนี้ มีการรับรู้ผลกระทบด้านสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.14 มีการรับรู้ผลกระทบต่อครอบครัว มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.13 มีการรับรู้ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.09 มีการรับรู้มีการรับรู้ผลกระทบต่อสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04 และ มีการรับรู้ผลกระทบต่อคำสอนทางศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04 แสดงให้เห็นว่า แม้เยาวชนจะมีการรับรู้ผลกระทบของการดื่มสุราอยู่ในระดับมาก แต่สถิติการดื่มสุราก็ไม่ลดลง ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิรักษ์ ไชยรักษ์ และคณะ ได้ศึกษาพฤติกรรมการดื่มสุราของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่าในอนาคตนักศึกษาส่วนใหญ่จะยังดื่มสุราเหมือนเดิม (ร้อยละ 44.0) และคาดหวังว่าการดื่มสุราจะไม่ส่งผลกระทบกับผลการเรียน (ร้อยละ 71.4) รับรู้คือ การสัมผัสที่มีความหมาย การรู้เป็นการแปลหรือตีความ

แห่งการสัมผัสที่ได้รับออกเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีความหมายหรือที่รู้จักเข้าใจ ซึ่งในการแปลหรือตีความนี้จำเป็นที่อินทรีย์จะต้องใช้ประสบการณ์เดิม หรือความรู้เดิมหรือความชัดเจนที่เคยมีมาแต่หนหลัง ถ้าไม่มีความรู้เดิมก็จะไม่มีการรับรู้สิ่งเร้านั้น ๆ จะมีแต่เพียงการสัมผัสสิ่งเร้าแทน (สุทธิรักษ์ ไชยรักษ์ และคณะ , 2553)

2. รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย โดยรวมแล้วสามารถย่อเป็นหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งก็คือการดูแลสุขภาพทางกายและใจ และเมื่อทุกมิติ ทางกาย ทางใจ และปัญญาดีแล้วย่อมจะส่งผลต่อมิติทางสังคมที่ดีตามมา ดังที่ นิดา ตั้งวินิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นรูปธรรม การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุให้สมบูรณ์ทั้ง 4 มิตินั้น สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ “พุทธธรรม หรือ พระธรรม” หมายถึง ธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์และวิธีการดับทุกข์ พุทธธรรม ของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปาก สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นตัวอักษร คัมภีร์ที่บันทึกพุทธธรรมนั้น เรียกว่า พระไตรปิฎก และมีคำอธิบายจัดไว้เป็นหมวดคัมภีร์ เรียกชื่อต่าง ๆ อาทิ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นต้น (นิดา ตั้งวินิต, 2559); (พระสามารถ อานนฺโท, 2548)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย มี 3 รูปแบบ ที่นำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการดื่มสุราสำหรับเยาวชน ซึ่งประกอบด้วย 1) รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย 2) รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย 3) รูปแบบความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกิจกรรมบริการทางสังคม ในการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย ส่วนข้อเสนอแนะทั่วไป 1) รัฐบาลควรรณรงค์การลด ละ เลิก การดื่มสุราอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยความร่วมมือจากหลาย ๆ หน่วยงาน 2) ปลูกฝังให้เยาวชนและทุกกลุ่มอายุได้ตระหนักถึงโทษและพิษภัยของการดื่มสุรา 3) ส่งเสริมให้ครอบครัวมีบทบาทและเป็นตัวอย่างที่ดีของเยาวชนในการไม่ดื่มสุรา และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรเป็นงานวิจัยที่ร่วมมือกันหลายฝ่ายทั้ง

สถาบันการศึกษา ชุมชน และครอบครัว ในการร่วมกันแก้ปัญหาการดื่มสุรา 2) ควรเป็นการวิจัยที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์การลด ละ เลิกการดื่มสุราเกิดความตระหนักในพิษภัยของสุรา สร้างพลัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และต่อต้านการดื่มสุรา โดยเยาวชนเอง 3) การดำเนินโครงการวิจัยควรดำเนินการหลายกลุ่มทางสังคม เพื่อให้เกิดการศึกษาปรียบเทียบเห็นความเหมือนความต่างเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในภาพรวมของประเทศต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมในกลุ่มเยาวชนที่ดื่มสุรา: กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย” ขอขอบคุณ ความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) ภายใต้การกำกับของ สสส. ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย อีกทั้ง กรมการปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย ที่อำนวยความสะดวกด้านอาคารสถานที่และการติดต่อประสานงาน รวมถึงเจ้าของเอกสาร ตำราและเอกสารต่าง ๆ และผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กมลา วัฒนพร และคณะ. (2550). รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์: รายงานจังหวัด พ.ศ. 2550. นนทบุรี: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา.

กองสุขศึกษา. (2558). สถิติการดื่มสุรา. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2562 จาก http://www.hed.go.th/news/4729

ชุมชน 1. (8 พฤศจิกายน 2562). ผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา. (กุลขณิษฐ์ อดิรุจโชติสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

ชุมชน 2. (8 พฤศจิกายน 2562). ผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา. (กุลขณิษฐ์ อดิรุจโชติสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

ชุมชน 3. (8 พฤศจิกายน 2562). ผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา. (กุลขณิษฐ์ อดิรุจโชติสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

นิดา ตั้งวินิต. (2559). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ. วารสารสวนปรุง, 32 (2), 47-65.

ปราชญ์ชาวบ้าน 1. (5 พฤศจิกายน 2562). ผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา. (จำนงค์ ผมไผ, ผู้สัมภาษณ์)

พระสงฆ์นักพัฒนา 1. (6 พฤศจิกายน 2562). ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. (จำนงค์ ผมไผ, ผู้สัมภาษณ์)

พระสงฆ์นักพัฒนา 3. (6 พฤศจิกายน 2562). ผลการดำเนินการควบคุมการดื่มสุราของเยาวชนที่ผ่านมา. (จำนงค์ ผมไผ, ผู้สัมภาษณ์)

พระสามารถ อานนฺโท. (2548). ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เยาวชน 1. (5 พฤศจิกายน 2562). ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. (เกษฎา ผาทอง, ผู้สัมภาษณ์)

เยาวชน 3. (5 พฤศจิกายน 2562). ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. (เกษฎา ผาทอง, ผู้สัมภาษณ์)

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหนองคาย. (2558). รายงานสถานการณ์ทางสังคมของท้องถิ่น ปี 2558 (อปท.) สรุปภาพรวมจังหวัดหนองคาย. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2562 จาก http://bie. m-society. go.th

สิริกร นามลาบุตรและวรานิษฐ์ ลำไย. (2561). ลักษณะของภัยเหล้ามือสองที่เกิดจากการดื่มของเยาวชนในสถานศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดหนองคาย. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมา, 14 (2),96-97.

สุทธิรักษ์ ไชยรักษ์ และคณะ . (2553). ศึกษาพฤติกรรมการดื่มสุราของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

หน่วยงานภาครัฐ 2. (5 พฤศจิกายน 2562). ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. (เกษฎา ผาทอง, ผู้สัมภาษณ์)

หน่วยงานภาครัฐ 3. (5 พฤศจิกายน 2562). ความร่วมมือกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาความต้องการบริโภคสุราของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย. (เกษฎา ผาทอง, ผู้สัมภาษณ์)

เกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทย*

RECOMMENDED ILLUMINANCE LEVELS IN RESIDENTIAL BUILDING FOR THAI PEOPLE

นวลวรรณ ทวยเจริญ
Nuanwan Tuaychareon
วนารัตน์ กรอิสรานุกูล
Wanarat Kornisranukul
ชนิกานต์ ยิ้มประยูร
Chanikarn Yimprayoon
ศิรเดช สุริต
Siradech Surit
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University, Thailand
E-mail: nuanwan.t@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทย แสงสว่างเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจของคนที่อยู่อาศัยในอาคารได้ แสงสว่างที่เหมาะสมจึงเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในแง่ของการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชุมชนให้เหมาะสมสำหรับการมีสุขภาวะที่ดีและปลอดภัยของคนในชุมชน การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการทดลองในห้องมืด ณ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยศึกษาอิทธิพลของความส่องสว่าง 12 ระดับต่อศักยภาพในการมองเห็นของคนไทย ได้แก่ 90, 100, 110, 120, 130, 140, 150, 160, 170, 180, 190 และ 200 ลักซ์ โดยศึกษาใน 5 พื้นที่ของอาคารพักอาศัยซึ่งได้แก่ ห้องนอน ห้องรับแขก บันได ห้องครัว และห้องน้ำ ในการศึกษาผู้เข้าร่วมการทดลองชาวไทยจำนวน 62 คนทำการประเมินศักยภาพในการมองเห็นโดยใช้แบบ Numerical Verification Test (NVT) และแบบประเมินความชัดเจนในการมองเห็น ผลการศึกษาได้แสดงค่าความส่องสว่างที่เหมาะสมสำหรับอาคารที่พักอาศัย โดยพบว่าค่าความส่องสว่างของห้องรับแขก ห้องน้ำ และห้องครัวควรมีค่า 160 ลักซ์ โดยสำหรับห้องนอนและบันไดควรมีค่า 110 ลักซ์ ค่าความส่องสว่างที่พบในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่มีค่าสูงกว่าค่าความส่องสว่างแนะนำในต่างประเทศ

* Received 15 March 2021; Revised 22 December 2021; Accepted 27 December 2021

ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนในแง่ของการให้ความส่องสว่างที่เหมาะสมกับที่อยู่อาศัยของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความปลอดภัยในการอยู่อาศัย และยังทำให้คนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจได้
คำสำคัญ: ความส่องสว่าง, อาคารที่พักอาศัย, คนไทย

Abstract

The objectives of this research article were to investigate recommended values of illuminance in residential building for Thai people. The study was carried out at a completely dark room in Faculty of Science and Technology, Thammasat University. The study explored the effects of 12 levels of illuminance on visual performance of Thai people, which are 90, 100, 110, 120, 130, 140, 150, 160, 170, 180, 190 and 200 lux. The study was carried out in 5 areas in residential building, which are bedroom, living room, stair, kitchen and toilet. Sixty-two Thai subjects evaluated their visual performance using Numerical Verification Test (NVT) and 'clearness' scale questionnaire. Results suggested that illuminance values recommended for living room, toilet and kitchen should be 160 lux and those for bedroom and stair was 110 lux. Compared to international standards, recommended illuminance obtained from this study in most areas were higher than those international standard values. The results in this study could be used for community development in terms of appropriate illumination for residential in community. This situation will emerge safety for living and will make people in community having better well-being for both body and mind.
Keywords: Illuminance, Residential Building, Thai People

บทนำ

แสงสว่างที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในแง่ของการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมสำหรับการมีสุขภาวะที่ดีและปลอดภัยของคนในชุมชน ในปัจจุบันมีข้อแนะนำสำหรับแนวทางในการออกแบบแสงสว่างส่วนต่างๆ ของอาคารที่พักอาศัยจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในองค์กรรัฐและในส่วนของเอกชนที่สำคัญและใช้กันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ อาทิ Illuminating Engineering Society of North America (IESNA) ซึ่งเป็นข้อแนะนำของสหรัฐอเมริกา The Society of Light and Lighting ภายใต้ The Chartered Institution of Building Services Engineers (CIBSE) ของอังกฤษ และCommission Internationale de l´Eclairage (CIE) โดยองค์กรดังกล่าวให้คำแนะนำค่า

ความส่องสว่างขั้นต่ำและค่าอื่น ๆ รวมไปถึงแนวทางในการออกแบบแสงสว่างของแต่ละพื้นที่ในอาคารที่พักอาศัย (SLL, 2009); (CIBSE, 1997); (IESNA, 2011); (CIE, 1986) อย่างไรก็ตามเกณฑ์ดังกล่าวส่วนใหญ่เกิดจากการทดลองกับคนในแถบยุโรปและอเมริกา

จากการรวบรวมเอกสารพบว่าสำหรับประเทศไทยมีหลายหน่วยงานที่กำหนดค่าความส่องสว่างในแต่ละพื้นที่ อาทิ สมาคมไฟฟ้าแสงสว่างแห่งประเทศไทย (สมาคมไฟฟ้าแสงสว่างแห่งประเทศไทย, 2559) กฎกระทรวงมหาดไทย 2537 ฉบับที่ 39 (กฎกระทรวงมหาดไทย, 2537) และข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2544 (กรุงเทพมหานคร, 2544) รวมไปถึงกฎกระทรวงแรงงาน พ.ศ. 2549 (กระทรวงแรงงาน, 2549) และมีการศึกษามาตรฐานระดับความสว่างในอาคารสำหรับประเทศไทยโดยรุจิเรจ แสงอาทิตย์ อย่างไรก็ตามพบว่าการกำหนดค่าความส่องสว่างของสมาคมไฟฟ้าแสงสว่างแห่งประเทศไทย เกิดจากการนำค่าดังกล่าวมาจาก CIE ซึ่งเป็นการอ้างอิงข้อมูลการศึกษาจากคนในทวีปยุโรป โดยค่าความส่องสว่างของกฎกระทรวงมหาดไทย 2537 ฉบับที่ 39 และข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2544 รวมไปถึงกฎกระทรวงแรงงาน พ.ศ. 2549 นั้นไม่มีการอ้างอิงว่านำมาจากการศึกษาใดและการกำหนดค่าความส่องสว่างไม่ว่าจากหน่วยงานใดโดยส่วนใหญ่จะกำหนดสำหรับพื้นที่ทำงาน (workplace) อาทิ สำนักงาน ร้านค้า และโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ มีเพียงกฎกระทรวงมหาดไทย 2537 ฉบับที่ 39 ที่กำหนดค่าความส่องสว่างในพื้นที่ของอาคารที่พักอาศัย แต่กำหนดเพียงในบางพื้นที่ของอาคารชุดพักอาศัย ซึ่งได้แก่ พื้นที่ที่จอดรถ ทางเดินภายในอาคาร ห้องพัก และห้องน้ำ สำหรับการศึกษาของ รจเรข แสงอาทิตย์ เป็นการทดสอบค่าความส่องสว่างสำหรับกิจกรรมที่มีความยากที่แตกต่างกัน แต่ไม่ได้ระบุพื้นที่การใช้งาน ยังไม่มีเอกสารหรือหน่วยงานใดในประเทศไทยที่กำหนดเกณฑ์ค่าความส่องสว่างของอาคารที่พักอาศัยในพื้นที่ห้องนอน ห้องรับแขก บันได และห้องครัว (รจเรข แสงอาทิตย์, 2557)

จากการรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ หลาย ๆ งานวิจัยพบว่า มีความแตกต่างของการรับรู้และมองเห็นระหว่างคนที่มีสีตาเข้มและตาสีอ่อน (Van den Berg, T. J. T. P. et al., 1990); (Elliott, B. D. et al., 1991) นอกจากนี้คนไทยอาศัยภายใต้แสงแดดที่แรงที่ก่อให้เกิดค่าความส่องสว่างในพื้นที่ต่าง ๆ ที่สูง และสภาพท้องฟ้าในประเทศไทยมีค่าความสว่างของท้องฟ้าที่สูง ดังนั้นค่าความส่องสว่างที่เหมาะสมต่อการมองเห็นของคนไทยมีแนวโน้มที่จะมีค่าที่สูงกว่าค่าความส่องสว่างดังกล่าวของคนต่างชาติโดยเฉพาะในเขตอเมริกาและยุโรป จากการศึกษาของ นวลวรรณ ทวยเจริญ และคณะ แสดงให้เห็นว่าค่าความส่องสว่างที่นำมาจากเกณฑ์ต่างประเทศ (นวลวรรณ ทวยเจริญ และคณะ, 2559); (CIBSE, 1997) ไม่สามารถนำมาใช้กับการมองเห็นของคนไทยได้ โดยการศึกษาดังกล่าวได้ให้ข้อสรุปว่าค่าความส่องสว่างสำหรับคนไทยควรจะมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ของต่างประเทศ

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาเพื่อที่จะหาค่าเกณฑ์ความส่องสว่างที่เหมาะสมในอาคารที่พักอาศัยจากผลการทดสอบเฉพาะของคนไทย

ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบแสงสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทยและอาคารต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน โดยหากมีการใช้แสงสว่างที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในแง่ของการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อหาค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยของคนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ห้องทดลองและอุปกรณ์

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการทดลองในห้องมืด ณ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องดังกล่าวถูกปิดช่องแสงให้เป็นห้องมืด ภายในห้องทดลองประกอบไปด้วยโต๊ะทดลองสีดำ โต๊ะสีดำ ขนาด 1.20 x 0.60.1.50 และติดตั้งแผ่นไม้รองคางและชุดผ้าบังตาสำหรับผู้ทดลอง โดยได้กำหนดจุดจ้อง (fixation) ไว้ที่จุดกึ่งกลางกระดาษทดสอบ และระยะห่างจากสายตาถึงแบบทดสอบ 40 เซนติเมตร ซึ่งจะใช้ในการทดลองพื้นที่ห้องรับแขกและห้องนอน ในการทดสอบห้องครัว ห้องน้ำและบันได จะมีโต๊ะสีขาวซึ่งนำมาใช้เป็นเคาน์เตอร์สำหรับการทำงานในห้องครัวและมีเขียงวางไว้ด้านบน รวมถึงติดตั้งกระจกเงาและแผ่นไม้ขั้นบันไดในบริเวณใกล้เคียง ในแต่ละพื้นที่จะมีการติดตั้งหลอดไฟ 2 ชนิด คือ MR16 และ E27 ชนิด ME16 และต่อกับอุปกรณ์หรี่แสงเพื่อปรับเปลี่ยนระดับค่าความส่องสว่างในการทดลอง

นอกจากนี้ได้มีการตรวจสอบว่าห้องทดลองนั้นเป็นห้องที่มืดสนิทจริง โดยก่อนทำการทดลองจะมีการทำการวัดค่าการส่องสว่างทั้งหมด 30 ครั้งและเทียบกับค่า 0 (ห้องมืดค่าความส่องสว่างจะมีค่า 0 ลักซ์) และทดสอบโดสถิติ *t*-test ผลการทดสอบพบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างค่าที่วัดได้กับค่า 0 ลักซ์ (p = 0.155) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าห้องทดลองดังกล่าวมืดสนิท

ภาพที่ 1 ห้องทดลองและอุปกรณ์

ปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ทดสอบอิทธิพลของความส่องสว่าง 12 ลำดับ ได้แก่ 90, 100, 110, 120, 130, 140, 150, 160, 170, 180, 190 และ 200 ลักซ์ เนื่องจากเป็นระดับความส่องสว่างที่ใกล้เคียงกันกับค่าเกณฑ์มาตรฐานการส่องสว่างของพื้นที่ต่าง ๆ จากเกณฑ์ต่างประเทศ (CIBSE, 1997)

ตารางที่ 1 ระดับความส่องสว่างที่ใช้ในการทดลองกับห้องชนิดต่าง ๆ

ห้อง	ความส่องสว่างที่ใช้ทดสอบ (ลักซ์)											
	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200
ห้องรับแขก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ห้องนอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บันได	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ห้องครัว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ห้องน้ำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

วัสดุและอุปกรณ์

ในการศึกษาใช้อุปกรณ์วัดค่าความส่องสว่าง คือ ดิจิตอล ลักซ์ มิเตอร์ รุ่น DX-200 โดยสามารถความส่องสว่างได้ตั้งแต่ 0 – 200,000 ลักซ์ มีความคลาดเคลื่อน (accuracy) อยู่ที่ ±2 หรือคิดเป็น ±1 ของตัวเลขที่วัดได้จริง โดยที่ก่อนการนำเครื่องดังกล่าวไปใช้ในการทดลองได้มีการนำไปเข้าไปในห้องมืดเพื่ออ่านค่า 2 ช่วงเวลา โดยในแต่ละช่วงจะวัดซ้ำทั้งหมด 30 ครั้ง และทดสอบความแตกต่างในการวัดทั้งสองครั้งโดยใช้สถิติ *t*-test ผลการทดสอบพบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการวัดทั้งสองครั้ง (p=0.83) ผลดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าเครื่องมือนี้จึงมีความเที่ยงสามารถใช้ในการทดลองได้ นอกจากนี้การทดลองครั้งนี้ใช้นาฬิกาจับเวลาจับเวลา Casio stop-WATCH รุ่น HS-3V

ภาพที่ 2 ดิจิตอลลักซ์มิเตอร์

ภาพที่ 3 นาฬิกาจับเวลา

แบบทดสอบการอ่าน Numerical Verification Test (NVT)

การศึกษาครั้งวัดศักยภาพในการมองเห็นของพื้นที่ห้องนั่งเล่นโดยใช้การทดสอบด้วยตัวเลข Numerical Verification Test (NVT) (Rea, M. S., 1981) ซึ่งเป็นแบบทดสอบการอ่านโดยใช้ตัวเลข 2 แถว โดยในแต่ละแถวจะประกอบด้วยตัวเลขบรรทัดละ 5 หลัก แถวซ้ายจะเป็นแถวที่ถูก ส่วนแถวขวาจะมีบางตัวที่ผิด ผู้ทดสอบจะต้องอ่านตัวเลขทั้งหมด 20 บรรทัดให้เร็วที่สุดและทำเครื่องหมายกับตัวเลขที่แตกต่างจากแถวด้านขวามือ แบบทดสอบ NVT ดังกล่าวจะพิมพ์ลงบน A4 80 แกรม โดยใช้ตัวหนังสือ BrowalliaUPC ตัวหนาขนาด 20 point ดังแสดงดังภาพด้านล่าง

83243	83243
--------	--------
76475	76475
--------	--------
05023	05123
--------	--------
89236	89236
--------	--------
17958	17958
--------	--------
77426	77486
--------	--------
00199	00199
--------	--------
28431	28931
--------	--------

ภาพที่ 3 ตัวอย่างแบบทดสอบ Numerical Verification Test (NVT)

แบบทดสอบความชัดเจนในการมองเห็น

การศึกษาครั้งวัดศักยภาพในการมองเห็นของพื้นที่ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว และบันได โดยใช้แบบทดสอบความชัดเจนในการมองเห็นจะใช้เป็นแบบ Semantic Differential Scale (SDM) เป็นแบบทดสอบทางความรู้สึกเป็นการให้คำตอบ 7 ระดับ โดยค่า 7 หมายถึงชัดเจนมาก และค่า 1 หมายถึงไม่ชัดเจน

ขั้นตอนในการทดลอง

การศึกษาครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมการทดลองคนไทยจำนวน 62 คน ซึ่งจำนวนดังกล่าวเป็นจำนวนที่ใช้ในการศึกษาในการศึกษาค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอดีตในต่างประเทศ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้มีเกณฑ์ในการคัดเลือกโดยการคัดกรอง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างต้องมีอายุในช่วง 20 - 60 ปี เนื่องจากหากมีอายุเกิน 60 ปีจะอยู่ในช่วงผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการมองเห็นที่ลดลงจากกลุ่มประชาการทั่วไป และต้องเป็นผู้ที่ไม่มีปัญหาโรคตาและโรคมีผลต่อการมองเห็นที่มีผลกระทบกับการทดลอง อาทิ โรคต้อหิน ต้อกระจก ตาบอดสี และโรคเบาหวานขึ้นจอตา โดยมีอายุ 20 - 32 ปี มีจำนวนผู้ชายและผู้หญิงอย่างละครึ่งหนึ่ง และมีจำนวนคนที่ใส่แว่น/คอนแทคเลนส์อย่างละครึ่งหนึ่ง ไม่มีใครเป็นโรคตาบอดสีและโรคตาอื่น ๆ เช่น ตาต้อหินและต้อกระจก ที่มีผลต่อการประเมินแสงสว่าง การทดสอบจะประกอบไปด้วย 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรก คือ ช่วงเวลาการเตรียมการทดลองและการทดสอบเบื้องต้น และช่วงที่สอง คือ การทดลองจริง โดยในช่วงแรกจะเริ่มจากการสอบถามข้อมูลพื้นฐาน และมีการอธิบายขั้นตอนในการทดลอง และจะต้องได้รับการยินยอมจากผู้เข้าร่วมการทดลอง และผู้เข้าร่วมการทดลองจะทำการทดลองตัวอย่าง 1 รอบ เพื่อทำให้ผู้เข้าร่วมการทดลองเข้าใจขั้นตอนการทดลองอย่างแท้จริง

ในช่วงการทดลองจริง หลังจากผู้เข้าร่วมการทดลองเข้ามาในห้องมืดดังกล่าวจะมีการปรับสายตาให้ชินก่อนเป็นเวลา 3 - 5 นาที และเริ่มการทดสอบ

โดยในการทดสอบพื้นที่ห้องรับแขก ผู้เข้ารับการทดลองจะต้องนั่งที่โต๊ะทดลองสำหรับทำการทดลอง โดยวางคางไว้บนที่รองคางภายใต้สภาพความส่องสว่างระดับต่าง ๆ และมีการประเมินแบบทดสอบด้วยตัวเลข NVT ในขณะที่ผู้ทดลองทดสอบอ่านตัวเลขจะมีการจับเวลาตั้งแต่เริ่มการทดลองจนจบการทดลอง หลังจบการทดสอบภายใต้สภาพแสงทุกสภาพจะต้องปรับสายตาอีกครั้งเป็นเวลาประมาณ 2 นาทีก่อนจะทำการทดสอบในสภาพแสงอื่น ๆ ต่อไป (Davis, R. G. & Garza, A. , 2002) จนครบทุกสภาพแสงในห้องรับแขก และเมื่อทดสอบครบทุกสภาพแสงจะมีการพักสายตาประมาณ 3 - 5 นาที และเริ่มการทดสอบในพื้นที่ห้องนอนต่อไป

สำหรับการทดสอบในพื้นที่ห้องนอน กิจกรรมที่ใช้สายตามากที่สุดในห้องนอนคือ การอ่านหนังสือ ดังนั้นในการทดสอบค่าความส่องสว่างที่เหมาะสมต่อห้องนอนจึงให้กิจกรรมอ่านหนังสือ โดยผู้เข้ารับการทดลองจะต้องนั่งที่โต๊ะเดิมและวางคางและทำกิจกรรมอ่านหนังสือภายใต้สภาพแสงระดับต่าง ๆ กัน และทำการประเมินแบบสอบถามความชัดเจนในการมองเห็น วิธีการทดลองจะเป็นกระบวนการเดียวกันกับการทดสอบในพื้นที่ห้องรับแขก และเมื่อทดสอบครบทุกสภาพแสงจะมีการปรับสายตา และเริ่มการทดสอบในพื้นที่ห้องครัว บันได และห้องน้ำตามลำดับ

สำหรับการทดสอบในพื้นที่ห้องครัว บันได และห้องน้ำ จะเป็นวิธีการเดียวกันกับการทดสอบในห้องนอน แต่กิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมการทดลองทำจะแตกต่างกันไป ได้แก่ ห้องครัวจะเป็นการหั่นชิ้นส่วนผักบนเขียง บันไดจะเป็นการก้าวขึ้นขั้นบันได และห้องน้ำจะเป็นการโกนหนวด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะเป็นกิจกรรมที่ใช้สายตามากที่สุดในแต่ละพื้นที่ การทดสอบจะใช้เวลาในการทดสอบทั้งหมดประมาณ 1.00 - 1.30 ชั่วโมงต่อคน

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้ผลการทดลองทั้ง 5 พื้นที่ดังกล่าวแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้ใช้สถิติ Pearson correlation (r) ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างการมองเห็นและค่าความส่องสว่าง หลังจากนั้นนำความสัมพันธ์ดังกล่าวมาพิจารณาค่าความส่องสว่างที่ทำให้การมองเห็นคงที่ หลังจากนั้นจึงนำค่าความส่องสว่างนั้นเป็นค่าตั้งต้นและนำผลการมองเห็นในค่าความส่องสว่างที่ต่ำลงมาทำการเปรียบเทียบโดยใช้สถิติ t-test เพื่อจะทดสอบว่าเมื่อความส่องสว่างที่ระดับใดที่ทำให้การมองเห็นแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับค่าคงที่ตั้งต้น และค่าดังกล่าวจะเป็นค่าเกณฑ์ความส่องสว่างของคนไทยในห้องดังกล่าว

ผลการวิจัย

การศึกษาอิทธิพลของความส่องสว่างต่อการมองเห็นของห้องต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยของคนไทย การศึกษาได้จำลองสภาพกิจกรรมห้องรับแขก ห้องนอน โถงบันได ห้องครัว และห้องน้ำ ผลการศึกษามีดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ (ลักซ์) โดยสถิติ Regression Analysis และผลการวิเคราะห์ค่าความส่องสว่าง (ลักซ์) ในระดับที่เริ่มแตกต่างกับค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่โดยสถิติ t-test

ห้อง	ค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ (ลักซ์)	ค่าความส่องสว่าง ในระดับที่เริ่มแตกต่าง (ลักซ์)	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย	*t*	*p*-value
ห้องรับแขก	180	160	1.81	4.124	0.030*
ห้องนอน	140	110	1.55	3.052	0.045*
บันได	140	110	1.29	2.516	0.036*
ห้องครัว	170	160	1.12	2.124	0.045*
ห้องน้ำ	170	160	1.17	3.052	0.038*

** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างสูง $p<0.01$ วิเคราะห์โดยสิถิติ *t*-test

* มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $p<0.05$ วิเคราะห์โดยสิถิติ *t*-test

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ (ลักซ์) โดยสถิติ Regression Analysis และผลการวิเคราะห์ค่าความส่องสว่าง (ลักซ์) ในระดับที่เริ่มแตกต่างกับ

ค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่โดยสถิติ *t*-test ของแต่ละพื้นที่ในอาคารพักอาศัยสำหรับคนไทย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ของห้องรับแขก คือ 180 ลักซ์ และค่าความส่องสว่างในระดับที่เริ่มแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) กับค่าดังกล่าว คือ 160 ลักซ์ นอกจากนี้ค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ของห้องนอน คือ 140 ลักซ์ และค่าความส่องสว่างในระดับที่เริ่มแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) กับค่าดังกล่าว คือ 110 ลักซ์ รวมไปถึงค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ของบันได คือ 140 ลักซ์ และค่าความส่องสว่างในระดับที่เริ่มแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) กับค่าดังกล่าว คือ 110 ลักซ์ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ของห้องครัว คือ 170 ลักซ์ และค่าความส่องสว่างในระดับที่เริ่มแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) กับค่าดังกล่าว คือ 160 ลักซ์ และยังชี้ให้เห็นว่าค่าความส่องสว่างที่ระดับการมองเห็นคงที่ของห้องน้ำ คือ 170 ลักซ์ และค่าความส่องสว่างในระดับที่เริ่มแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) กับค่าดังกล่าว คือ 160 ลักซ์ ดังนั้นจากตารางที่ 2 ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าค่าเกณฑ์ความส่องสว่างที่ควรใช้สำหรับการมองเห็นของคนไทยสำหรับห้องรับแขก ห้องน้ำและห้องครัวควรมีค่า 160 ลักซ์ โดยสำหรับห้องนอนและบันไดควรมีค่า 110 ลักซ์

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทยระหว่างปัจจัยทางด้านคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	*t*	*p*-value
เพศ				
ชาย	135.5	1.45	3.336	0.030*
หญิง	144.5	1.67		
การใช้แว่น/คอนแทคเลนส์				
ใส่	157.5	2.23	2.336	0.045*
ไม่ใส่	122.5	1.99		
การศึกษา				
ต่ำกว่าปริญญาตรี	134.5	2.15	1.006	0.445
ปริญญาตรี	143.5	1.88		
สูงกว่าปริญญาตรี	142.0	1.97		
อาชีพ				
นิสิต/นักศึกษา	145.4	1.85	1.453	0.564
รับราชการ/อาจารย์	136.5	2.28		
พนักงานบริษัทเอกชน	140.5	2.17		
เจ้าของกิจการ	137.6	2.33		

** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างสูง $p<0.01$ วิเคราะห์โดยสิถิติ *t*-test

* มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $p<0.05$ วิเคราะห์โดยสิถิติ *t*-test

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทยระหว่างปัจจัยทางด้านคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเพศที่ต่างกันมีผลทำให้ค่าความส่องสว่างที่ต้องการ (ค่าความส่องสว่างเริ่มแตกต่างจากระดับคงที่) นั้นแตกต่างกัน โดยเพศหญิงมีค่าความส่องสว่างที่ต้องการที่สูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) นอกจากนี้ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เข้าร่วมทดลองที่ใส่แว่นหรือคอนแทคเลนส์จะมีค่าความส่องสว่างที่ต้องการที่สูงกว่าไม่ใส่แว่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) อย่างไรก็ตามการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อค่าความส่องสว่างที่ต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทยกับเกณฑ์อื่น ๆ

ห้อง	เกณฑ์ความส่องสว่างของคนไทย(ลักซ์)	CIBSE (1997)
ห้องรับแขก	160	100
ห้องนอน	110	100
บันได	110	100
ห้องครัว	160	200
ห้องน้ำ	160	150

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทยกับเกณฑ์ต่างประเทศ ผลการเปรียบเทียบพบว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ CIBSE ค่าความส่องสว่างที่ได้จากการศึกษาครั้งซึ่งเป็นเกณฑ์ของคนไทยมีค่ามากกว่าค่าที่ได้จากเกณฑ์ CIBSE ทุกพื้นที่ยกเว้นพื้นที่ห้องครัว

อภิปรายผล

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าค่าความส่องสว่างนั้นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมองเห็นในอาคารที่พักอาศัยของคนไทย โดยเมื่อความส่องสว่างเพิ่มขึ้นศักยภาพการมองเห็นของคนไทยเพิ่มขึ้น ผลการศึกษาครั้งนี้ได้นำเสนอค่าความส่องสว่างที่เหมาะสมกับพื้นที่ต่าง ๆ ในอาคารพักอาศัยสำหรับคนไทยและยังชี้ให้เห็นว่าค่าเกณฑ์ความส่องสว่างสำหรับอาคารที่พักอาศัยสำหรับคนไทยมีค่ามากกว่าเกณฑ์ดังกล่าวในต่างประเทศ

การใช้แสงสว่างที่ไม่เพียงพอจะส่งกระทบไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดการมองเห็นที่ลดลง ซึ่งจะก่อให้เกิดความปลอดภัยที่ลดลงและอุบัติเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ในอาคารพักอาศัยซึ่งยังผลถึงขั้นเสียชีวิต อาทิ การล้มในบริเวณต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการล้มบริเวณบันได บริเวณเตียงในห้องนอน และในบริเวณห้องน้ำ รวมไปถึงอุบัติเหตุต่าง ๆ ในห้องครัวจากของมีคม โดยแสง

สว่างที่มืดเกินไปยังก่อให้เกิดอารมณ์เชิงลบ และการลดความสนใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงมีผลกับฮอร์โมนในร่างกายได้เช่นกัน (Pitts, M., 2018)

นอกจากนี้การใช้แสงสว่างที่มืดเกินไปในอาคารพักอาศัยและพื้นที่ละแวกบ้านในชุมชน นอกจากมีผลต่อความปลอดภัยในการอยู่อาศัยแล้ว แต่ยังมีผลในการเพิ่มการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่ในชุมชนได้เช่นกัน

ดังนั้น ผลการศึกษาเกณฑ์ของค่าความส่องสว่างที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ในอาคารพักอาศัยในครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางการออกแบบแสงสว่างในอาคารพักอาศัยของคนไทย เพื่อการเพิ่มการมองเห็นเพื่อความปลอดภัยในการอยู่อาศัยในอาคารพักอาศัย และเป็นการเพิ่มสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ รวมไปถึงเป็นการลดการเกิดอาชญากรรมได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน

ผลการศึกษาที่พบว่าความส่องสว่างเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อศักยภาพในการมองเห็น และความส่องสว่างเพิ่มขึ้นก่อให้เกิดศักยภาพการมองเห็นของคนไทยเพิ่มขึ้นนั้นสอดคล้องกับผลการศึกษาในต่างประเทศ (IESNA, 2011) และสอดคล้องกับการศึกษาในประเทศไทยของ รจเรข แสงอาทิตย์ ที่พบว่าสำหรับงานที่มีขนาดเล็ก เมื่อความส่องสว่างและความเปรียบต่างเพิ่มขึ้น ศักยภาพในการมองเห็นของคนไทยเพิ่มขึ้น (รจเรข แสงอาทิตย์, 2557)

นอกจากนี้เหตุผลของค่าเกณฑ์ความส่องสว่างที่แตกต่างกันระหว่างเกณฑ์ที่ได้จากผลของคนไทยกับเกณฑ์ต่างประเทศน่าจะมาจากความเป็นไปได้ของเหตุผลหลายประการ Bergamin, O.et al. ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาเรื่องอิทธิพลของสีตาต่อรูม่านตา โดยพบว่าความเร็วในการหด ระยะการหด และขยายตัวของรูม่านตาของคนตาสีเข้มนั้นเร็วกว่าและมีระยะดังกล่าวมากกว่าคนตาสีอ่อน นอกจากนี้คนไทยนั้นเคยชินกับสภาพแวดล้อมที่มีแสงแดดแรง ทั้งปฏิกิริยาของรูม่านตาต่อปริมาณแสงและความเคยชินดังกล่าวน่าจะทำให้คนไทยต้องการแสงสว่างในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าคนในแถบยุโรปและอเมริกา (Bergamin, O. et al., 1998)

นอกจากนี้หลายการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างคนเอเชียกับคนในฝั่งอเมริกาและยุโรปนั้นก่อให้เกิดการรับรู้ต่อแสงสว่างและองค์ประกอบทางสภาพแวดล้อมที่มองเห็นได้แตกต่างกัน (Rapoport. A., 2008)

ผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นการยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าการมองเห็นของคนไทยนั้นน่าจะแตกต่างกับคนต่างชาติโดยเฉพาะคนจากฝั่งยุโรปและอเมริกาที่ ดังนั้นเกณฑ์มาตรฐานทางด้านแสงสว่างที่นำมาจากต่างประเทศที่เกิดจากการทดลองกับคนที่มีตาสีอ่อนควรได้รับการพิจารณาทบทวนใหม่ และควรมีการทดสอบใหม่กับคนไทยก่อนการใช้งาน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อที่จะหาค่าเกณฑ์ความส่องสว่างในอาคารที่พักอาศัยของคนไทย การศึกษาได้ทำการทดลองที่ห้องมืด คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีการศึกษาค่าความส่องสว่างของพื้นที่ 5 พื้นที่ได้แก่ ห้องนอน ห้องนั่งเล่น/รับแขก ห้องครัว บันได และห้องน้ำ ผลการศึกษาแสดงค่าความส่องสว่างที่เหมาะสมสำหรับอาคารที่พักอาศัย โดยพบว่าค่าความส่องสว่างของห้องรับแขก ห้องน้ำ และห้องครัวควรมีค่า 160 ลักซ์ โดยสำหรับห้องนอนและบันไดควรมีค่า 110 ลักซ์ ค่าความส่องสว่างที่ได้จากการศึกษาครั้งซึ่งเป็นเกณฑ์ของคนไทยมีค่ามากกว่าค่าที่ได้จากเกณฑ์ CIBSE ทุกพื้นที่ยกเว้นพื้นที่ห้องครัว

ผลการศึกษาได้เสนอข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบแสงสว่างเพื่อให้ได้ค่าความส่องสว่างดังกล่าวดังต่อไปนี้ (CIBSE, 1997); (IESNA, 2011)

- ควรมีการติดตั้งโคมไฟในบริเวณต่าง ๆ ภายในที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น ได้แก่ หากเป็นห้องรับแขกควรมีการเพิ่มโคมไฟที่ก่อให้เกิดแสงโดยรอบในส่วนชุดรับแขก อาทิ การใช้ไฟซ่อนฝ้าและดาวไลท์ รวมไปถึงบริเวณผนังควรมีการติดตั้งไฟสาดผนัง และควรมีการติดตั้งโคมไฟเฉพาะจุดในบริเวณอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น
- ห้องนอน ควรมีการติดตั้งไฟซ่อนฝ้าเพื่อก่อให้เกิดความส่องสว่างที่เพิ่มขึ้นและมีแสงบาดตาที่น้อยกว่า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่คนใช้นอนอาจจะมองเห็นหลอดไฟได้ง่ายกว่าบริเวณอื่น ๆ ของบ้าน และควรมีการติดตั้งโคมไฟที่บริเวณหัวเตียงเพื่อใช้อ่านหนังสือและบริเวณรอบเตียงเพื่อใช้สำหรับเดินในเวลากลางคืน
- บันได ควรมีการติดตั้งโคมไฟที่มีการส่องสว่างบริเวณแต่ละขั้นบันไดให้เห็นได้ชัดเจน หากเป็นไปได้ควรมีการติดตั้งไฟโดยอาจจะมีลักษณะเป็นไฟเส้นใต้บันไดแต่ละขั้นเพื่อทำให้มองเห็นขั้นบันไดให้ดีมากยิ่งขึ้น และมีการติดตั้งไฟเส้นบริเวณราวจับบันไดเช่นกัน
- ห้องครัว ควรมีการติดตั้งไฟส้นบริวเณใต้ตู้ลอยบนเคาน์เตอร์เพื่อก่อให้เกิดความส่องสว่างที่สูงในบริเวณที่มีการใช้งานหลักของครัวและป้องกันแสงบาดตา สำหรับความส่องสว่างโดยรอบควรติดตั้งไฟซ่อนฟ้าและดาวไลท์
- ห้องน้ำ ควรมีการติดตั้งโคมไฟที่มีการกันน้ำและมีมาตรฐานความปลอดภัยที่สามารถใช้ได้ในห้องน้ำ และบริเวณอาบน้ำควรติดตั้งดาวไลท์ ในขณะบริเวณอ่างล้างหน้าควรติดตั้งไฟซ่อนกระจกเพื่อไม่ให้เกิดแสงบาดตาและเงาขณะใช้งาน

เนื่องด้วยข้อจำกัดของเวลาในการศึกษาในครั้งนี้ได้มีการใช้กลุ่มตัวอย่างคนไทยที่มีคุณลักษณะเฉพาะทั้งแง่อายุและพื้นฐานภูมิหลัง ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาในกลุ่มอื่น ๆ เพื่อขยายผลของการศึกษาให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการทดสอบเฉพาะบางพื้นที่ในอาคารที่พักอาศัยซึ่งได้แก่ ห้องนอน ห้องรับแขก บันได ห้องครัว และห้องน้ำ เพื่อให้ผลการศึกษาครอบคลุมมากขึ้นควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ในอาคารที่พักอาศัยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นผลการศึกษาส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาและวิจัยคุณภาพแสงภายในอาคารเพื่อการออกแบบและการนำไปประยุกต์ใช้ในโครงการของการเคหะแห่งชาติ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากการเคหะแห่งชาติ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558

เอกสารอ้างถึง

กฎกระทรวงมหาดไทย. (2537). กฎกระทรวงฉบับที่ 39 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2563 จาก http://www.dpt.go.th/knowledges/ firesafety/pdf/law_39.pdf

กระทรวงแรงงาน. (2549). กฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานในการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานเกี่ยวกับความร้อน แสงสว่าง และเสียง พ.ศ. 2549. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2563 จาก http://www.labour.go.th/th%20/doc/law/safty_hot_2549.pdf

กรุงเทพมหานคร. (2544). ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่องควบคุมอาคาร. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2563 จาก http://www.tca.or.th/tca_website/img/knowledges/_1393920800.pdf

นวลวรรณ ทวยเจริญ และคณะ. (2559). เกณฑ์ค่าความส่องสว่างสำหรับอาคารที่พักอาศัยจากต่างประเทศและการมองเห็นของคนไทย. ใน ยิ่งสวัสดิ์ ไชยะกุล. การประชุมวิชาการเทคโนโลยีอาคารด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 3 ประจำปี 2559 (หน้า 33-40). ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

รจเรข แสงอาทิตย์. (2557). มาตรฐานระดับความสว่างในอาคารสำหรับประเทศไทย. ในดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. เรียกใช้เมื่อ 14 ตุลาคม 2563 จาก http://ora.kku.ac.th/db_research/db_attachments/proceeding_publication/9781.pdf

สมาคมไฟฟ้าแสงสว่างแห่งประเทศไทย. (2559). คู่มือแนวทางการออกแบบการส่องสว่างภายในอาคาร. สมาคมไฟฟ้าแสงสว่างแห่งประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 14 ตุลาคม 2563 จาก http://www.tieathai.org/images/ intro_1479229183/final.Guidelines_BW.pdf

Bergamin, O. et al. (1998). The Influence of Iris Color on the Pupillary Light Reflex. Albrecht Von Graaees Archiv fur Ophthalmologie, 236(8), 567-570.

CIBSE. (1997). LG 9: Lighting for communal residential buildings. London: CIBSE.

CIE. (1986). Publication CIE 29.2-1986: Guide on interior lighting. Paris: CIE.

Davis, R. G. & Garza, A. . (2002). Task Lighting for the Elderly. Journal of the Illuminating Engineering Society, 31(1), 20-32.

Elliott, B. D. et al. (1991). Factors Affecting Light Scatter in Contact Lens Wears. Optometry and Vision Science, 68(8), 629-633.

IESNA. (2011). The IESNA lighting handbook (10th Edition): Reference and application. New York: IESNA.

Pitts, M. (2018). The effects of lighting design on mood, attention, and stress. In In Bachelor Thesis in Arts. Reed College.

Rapoport. A. (2008). Some Further Thoughts on Culture and Environment. Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research, 2(1), 16-39.

Rea, M. S. (1981). Visual Performance with Realistic Methods of Changing Contrast. Journal of the Illuminating Engineering Society, 10(3), 164-177.

SLL. (2009). The SLL lighting handbook. London: CIBSE.

Van den Berg, T. J. T. P. et al. (1990). Dependence of Intraocular Straylight on Pigmentation and Light Transmission through the Ocular Wal. Vision Research, 31, 1361-1367.

การตรวจสอบแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร*

STRUCTURAL MODEL VERIFICATION OF WAT CHINORASARAM WORAWIHAN PAGODA

ศิรเดช สุริต
Siradech Surit
เบญจพล เวทย์วิวรณ์
Benjapon Wethyavivorn
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University, Thailand
ธนภูมิ อัตตฤทธิ์
Thanaphum Attarit
สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร
Office of Architecture, Fine Arts Department, Thailand
E-mail: siradech.s@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเพื่อใช้ในการประเมินความปลอดภัยทางด้านวิศวกรรมโครงสร้างสำหรับการบูรณะโบราณสถานและนำเสนอกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร เป็นงานวิจัยเชิงประยุกต์ สืบเนื่องจากการที่แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของโครงสร้างสามารถพัฒนาได้หลายระดับความละเอียดขึ้นกับสมมุติฐานการพัฒนาแบบจำลอง และ โปรแกรมที่ใช้ แบบจำลองซึ่งมีรายละเอียดมากเกินไปอาจสร้างภาระที่เกินจำเป็นแก่ผู้พัฒนาแบบจำลองและกระบวนการวิเคราะห์โครงสร้าง ระดับรายละเอียดที่น้อยเกินไปอาจทำให้ผลลัพธ์จากที่ได้คลาดเคลื่อนจากโครงสร้างจริง โดยในรายงานวิจัยนี้มีการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์โครงสร้างซึ่งได้จากแบบจำลองที่มีความละเอียดต่างกันเพื่อเป็นแนวทางพิจารณาในการพัฒนาและวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้าง กระบวนการวิจัยดำเนินการโดยสร้างแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ที่มีระดับความละเอียดแตกต่างกัน 3 ระดับได้แก่ แบบจำลองเป้าหมายการตรวจสอบซึ่งมีรายละเอียดสูง (HDM) แบบจำลองแบบง่าย (SDM) สร้างจากกรอบปริมาตร (Boundary Volume) ของแบบจำลองรายละเอียดสูง และ แบบจำลองรายละเอียดต่ำ (LDM) ซึ่งลดรายละเอียดเรขาคณิตเป็น

* Received 19 November 2021; Revised 17 December 2021; Accepted 22 December 2021

ชิ้นส่วนท่อนเหลือพื้นที่หน้าตัด ความยาว และ มวล จากนั้นจึงวิเคราะห์หน่วยแรงที่เกิดขึ้นโดยการศึกษาหน่วยแรงตั้งฉากในแบบจำลองทั้งหมดและทำการสร้างแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยแรงที่ความสูงต่าง ๆ ผลการวิจัย พบว่า การสร้างแบบจำลองซึ่งมีระดับความละเอียดต่างกันสามารถสร้างกรอบอ้างอิงของผลเฉลยของการวิเคราะห์โครงสร้างได้ โดยแบบจำลอง LDM ให้ค่าขอบเขตล่างร้อยละ -6 และ แบบจำลอง SDM ให้ค่าขอบเขตบนที่ร้อยละ 17 โดยยังต้องมีการศึกษาระเบียบวิธีการสร้างกรอบปริมาตรอย่างเป็นระบบในลำดับต่อไป
คำสำคัญ: การตรวจสอบ, ไฟไนต์เอลิเมนต์, แบบจำลองโครงสร้าง, โครงสร้างโบราณสถาน

Abstract

The objectives of this research article were to proposes the guideline to develop the structural engineering assessment model for the historical monument renovation. In addition, the verification process of the finite element model of Wat Chinorasaram Worawihan Pagoda was applied to this research. There are various levels of detail for developing the finite element model of structure, which was depending on the assumptions and limitations of the computer software. The model with highly details may cause unnecessary effort to the modeler and structural analyzing processes. In contrast, the model with low level of details may lead to inaccurate results. This research showed the comparison of analyzed results from different levels of model's precision as recommended in the guideline for the development and analysis of structural models. Investigation processes were performed by comparing the results obtained from 3 structural models with difference level of details. The based model with the highest level of details (HDM), the Simplified Detail model (SDM) created from boundary volume of the HDM, and the Low detail model created from rod-elements which compact all geometrical details into cross-sectional area and mass (LDM). After perform stress analysis of all three models, the relations between stress and elevations of the structure were constructed. This study found that using results from a multi-level of details can suggest the reference boundary for investigating the validity of the based model. LDM was provided the lower bound stress at -6% and SDM was provided upper bound stress at 17%. The systematic processes of creating boundary volume need more future investigation.
Keywords: Verification, Finite Element, Structural Model, Historical Structure

บทนำ

การบูรณะศาสนสถานเป็นหน้าที่ปฏิบัติหนึ่งของชาวพุทธ โดยการบูรณะแบ่งได้หลายระดับ ตั้งแต่การซ่อมแซมขนาดเล็ก ไปจนถึงขนาดใหญ่ โดยกรมศิลปากรมีคำจำกัดความดังต่อไปนี้ การสงวนรักษาหมายถึงการดูแลให้อยู่ในสภาพเดิม เท่าที่เป็นอยู่และไม่ให้เสื่อมสลายต่อไป การปฏิสังขรณ์ หมายถึงการทำให้กลับคืนสภาพอย่างที่เคยเป็นมา และการบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมโบราณสถานเพื่อฟื้นฟูรูปแบบหรือลักษณะเดิมของโบราณสถานนั้น โดยคำนึงถึงวัสดุ เทคนิค ฝีมือช่าง และสถานที่ดั้งเดิม รวมทั้งหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่น ๆ ในกรณีที่จำเป็นต้องเสริมส่วนที่ขาดหายไป ต้องทำให้กลมกลืนกับของเดิม ในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความแตกต่างจากวัสดุเดิมด้วย (คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำศัพทานุกรมด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์, 2550) พุทธศาสนสถานแปลโดยตรงได้ความว่า สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และสถูป เป็นต้น เป็นสถานที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในปี 2561 จำนวนพุทธศาสนสถาน ในประเทศไทยที่มาขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร มีจำนวนทั้งสิ้น 39,481 แห่ง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาทางวิชาการซึ่งนำเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์ศาสนสถานได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ ทั้งในมุมมองด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์ และ วิศวกรรมศาสตร์ เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างสมบูรณ์ทั้งในแง่ความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ และ ทำให้เกิดความแข็งแรงปลอดภัย ตามหลักทางวิศวกรรม เพื่อชดเชยกับการเสื่อมสภาพที่เกิดขึ้นและอาจเกิดขึ้นในอนาคต (นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ, 2561) อย่างไรก็ตามจากสภาพการณ์ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงสภาพทางภูมิอากาศส่งผลต่อปริมาณน้ำฝน และระดับน้ำทะเลที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดสภาพน้ำท่วมในพื้นที่ต่าง ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2485 ถึง พ.ศ. 2550 ระดับน้ำทะเลในอ่าวไทยมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในช่วง 1.2 - 2.2 มิลลิเมตรต่อปี (Trisirisatayawong, I. et al., 2011) และได้มีการคาดการณ์ว่าระดับน้ำทะเลจะสูงขึ้นถึง 60 เซนติเมตร ในปี พ.ศ. 2643 (Marks, D., 2011) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกระทบต่อสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ รวมถึงพุทธสถานที่มีอยู่ พุทธสถานที่มีสถานะเป็นโบราณสถานโดยส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นเป็นโครงสร้างอิฐก่อ (Masonry Structure) เมื่อเทียบกับวัสดุโครงสร้างอื่น ๆ แล้วถือว่ามีความเปราะบางและได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมได้ง่าย เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในบางกรณีที่การบูรณะมีความจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายหรือปรับยกระดับให้สูงขึ้นเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การเคลื่อนย้ายดังกล่าวอาจส่งผลกระทบให้เกิดความเสียหาย ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการบูรณะอย่างรอบคอบ (สมศักดิ์ ธรรมเวชวิถี, 2559)

ในแง่มุมทางวิศวกรรมโครงสร้าง การศึกษาผลที่เกิดจากแรงที่กระทำต่อโครงสร้างสามารถทำได้โดยใช้แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ (Finite Element Modeling) ซึ่งเป็นการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ร่วมกับระเบียบวิธีทางตัวเลข (Numerical Method) แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์สามารถนำไปประยุกต์ใช้งานได้ในวงกว้างไม่จำกัดแต่เพียงโครงสร้างทางวิศวกรรมสมัยใหม่เท่านั้น ที่ผ่านมาได้มีการใช้แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ในการสร้างแบบจำลองโครงสร้างโบราณสถานซึ่งเป็นโครงสร้างอิฐก่อโบราณ (Wethyavivorn, B. et al., 2016) ทั้งในรูปแบบการวิเคราะห์แบบจำลองแยกส่วนที่พิจารณาว่าอิฐและวัสดุประสานไม่ได้เป็นวัสดุเนื้อเดียว (Serpieri, R. et al., 2017) และ แบบจำลองที่อนุมานว่าอิฐก่อและวัสดุประสานเป็นวัสดุเนื้อเดียว (Homogeneous Material) (Ishida, Y. et al., 2021) ในการศึกษาโบราณสถานในประเทศไทย ได้มีการใช้แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ในการจำลองพฤติกรรมการตอบสนองของอิฐก่อที่มีต่อแรงกระทำ (Wonganan, N. et al., 2020) พฤติกรรมการสั่นสะเทือน (ภคพงศ์ ภัทราคม และนคร ภู่วโรดม, 2560) การศึกษาการปฏิสัมพันธ์ของชั้นดิน (รณนภา พจนา, 2550) ศึกษาการผลที่เกิดจากคลื่นแผ่นดินไหวที่เกิดกับพระธาตุดอยสุเทพ (Hansapinyo, C., 2014) การศึกษาการบูรณะเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารโดยการยกระดับ (ธนภูมิ อัตตฤทธิ์, 2563) การใช้แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์เป็นที่ยอมรับถึงความสามารถในการจำลองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามเนื่องจากโครงสร้างทางโบราณสถานโดยเฉพาะพุทธสถานเป็นโครงสร้างที่มีความวิจิตรซับซ้อนทางเรขาคณิตสูง การสร้างแบบจำลองอาจเกิดความผิดพลาดได้หลายปัจจัยเช่นการเกิดการแยกส่วนของโครงสร้าง (Structural Isolation) การกำหนดสภาพบังคับของโครงสร้าง (Structural Constraint) ที่มีการซ่อนตัวและไม่ตรงตำแหน่ง การวิเคราะห์ความถูกต้องของแบบจำลองอาจทำได้ยาก (Yazgan, I. O. & Unay, A. I., 2020) การสร้างแบบจำลองที่มีข้อบกพร่องเกินกว่าขอบเขตที่ยอมรับได้ทำให้ผลที่ได้อาจเกิดความผิดพลาดและมีการตีความที่ผิด ส่งผลเสียต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนจัดการ ดังนั้นกระบวนการสร้างกรอบขอบเขตของผลเฉลยเพื่อใช้ในการตรวจสอบความสมเหตุผลของคำตอบที่การวิเคราะห์จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง (Roca, P. et al., 2010)

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรณีศึกษาของเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารจากการศึกษาในปี 2563 (ธนภูมิ อัตตฤทธิ์, 2563) เป็นแบบจำลองอ้างอิง วัดชิโนรสารามวรวิหารตั้งอยู่ที่ถนนอิสรภาพ แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิด “วรวิหาร”สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส โปรดให้ไวยาวัจกรในพระองค์จัดซื้อที่ดินสวนชาวบ้านเพื่อสร้างเป็นวัดในสมัยรัชกาลที่ 3 ในปี พ.ศ. 2379 เจดีย์มีลักษณะทรงระฆังย่อมุมไม้ยี่สิบสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ทั้งสององค์มีรูปแบบและขนาดเดียวกัน ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ฐานล่างสุด อยู่ใต้ดินที่ถมพื้นที่ให้สูงกว่าเดิมประมาณ 1 เมตร ฐานมีพนักกั้นเป็นลานประทักษิณ แผนผังรูปแปดเหลี่ยมของฐาน มีช่องทางขึ้นหลักสี่ด้าน

เจดีย์ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ มีฐานเขียงในผังแปดเหลี่ยมต่อเนื่องขึ้นไปเว้าเข้า เรียกว่าเอวขันหรือเชิงบาตร อยู่ในผังย่อมุมไม้ยี่สิบ เพื่อให้มีพื้นที่สำหรับประดับรูปยักษ์แบก กระบี่แบก ด้านกลางของเอวขันด้านทิศใต้เจาะเป็นช่องประตู เหนือขึ้นไปจากชั้นยักษ์แบก กระบี่แบก เป็นไปตามแบบแผนของเจดีย์ทรงระฆังย่อมุมในสมัยรัชกาลที่ 1 รูปทรงปริมาตรของเจดีย์ทรงระฆังย่อมุมไม้ยี่สิบ โดยรูปแบบมีลักษณะสืบทอดรูปแบบจาก “เจดีย์ทอง” ในวัดพระแก้ว ซึ่งสร้างในรัชกาลที่ 1 ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการของเจดีย์ตามที่นิยมสร้างกันในรัชกาลที่ 3 รูปแบบของเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมตามภาพที่ 1

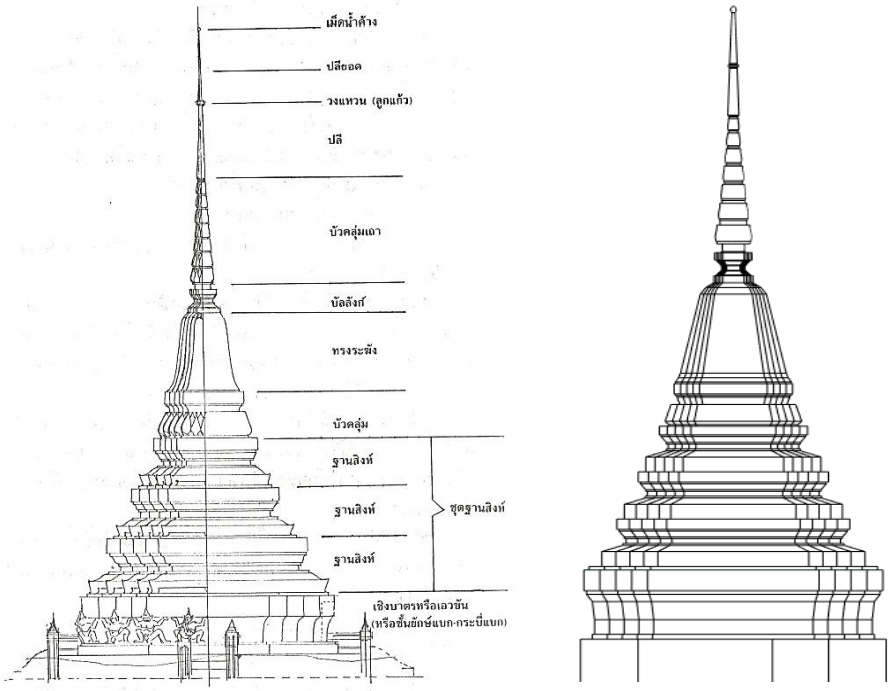

ภาพที่ 1 แบบสถาปัตยกรรมของเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร
(ธนภูมิ อัตตฤทธิ์, 2563)

ซึ่งมิติทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารซึ่งใช้อ้างอิงในงานวิจัยนี้ในส่วนด้านหน้า ด้านข้าง และภาพตัดขวาง แสดงในภาพที่ 2

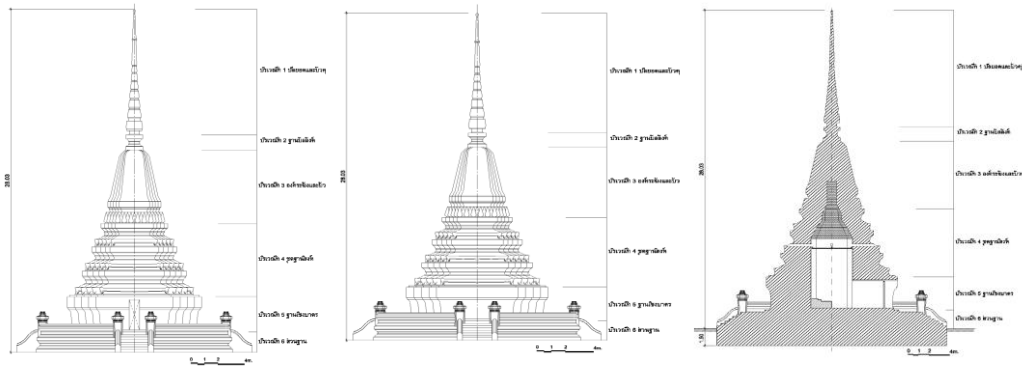

(ก) (ข) (ค)

ภาพที่ 2 มิติทางสถาปัตยกรรมและภาพตัด (ก) ด้านหน้าของเจดีย์ (ข) ด้านข้างของเจดีย์
(ค) ภาพตัดขวางแสดงห้องโถงภายใน
(ธนภูมิ อัตตฤทธิ์, 2563)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์เพื่อใช้ในการจำลองสถานการณ์ ร่วมกับการวิเคราะห์สมดุลสถิตย์จากน้ำหนักบรรทุกตายตัวของโครงสร้าง โดยใช้แบบจำลองโครงสร้างที่มีระดับความละเอียด 3 ระดับ เพื่อสร้างขอบเขตผลลัพธ์นำไปใช้ในการทวนสอบความถูกต้องแบบจำลองโครงสร้างที่ต้องการประยุกต์ใช้งานในวัตถุประสงค์เฉพาะอื่น ๆ ในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเพื่อใช้ในการประเมินความปลอดภัยทางด้านวิศวกรรมโครงสร้างสำหรับการบูรณะโบราณสถาน

2. เพื่อนำเสนอกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการตรวจสอบแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารเป็นการวิจัยรูปแบบประยุกต์ มีรายละเอียดวิธีการวิจัยดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์เพื่อใช้ในการประเมินความปลอดภัยทางด้านวิศวกรรมโครงสร้างสำหรับการบูรณะโบราณสถาน โดยในการวิจัยนี้ใช้โครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารเป็นกรณีศึกษาโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาแผนผังทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร ตามภาพที่ 2

1.2 ศึกษาวัสดุและสร้างแบบจำลองวัสดุ ใช้อ้างอิงผลการทดสอบ งานวิจัยของกรมศิลปากร และ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยใช้ค่ากลสมบัติของวัสดุดังตารางที่ 1 และสมบัติทางกายภาพตามตารางที่ 2 โดยในการศึกษานี้ใช้แนวคิดการสร้างแบบจำลองวัสดุแบบเนื้อเดียว (Homogeneous Material Mode)

1.3 พัฒนาแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ความละเอียดสูงเพื่อใช้ในการจำลองสถานการณ์

1.4 การประเมินความปลอดภัยในการบูรณะ การเคลื่อนย้าย พิจารณาถึงสถานะขีดจำกัดของวัสดุร่วมกับสัดส่วนความปลอดภัยเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

ตารางที่ 1 กลสมบัติของวัสดุที่ใช้ในการสร้างแบบจำลอง

กลสมบัติ	ค่ากลสมบัติ (MPa)
กำลังอัดประลัยของอิฐก่อ	4.315
กำลังดึงประลัยของอิฐก่อ	0.245
โมดูลัสยืดหยุ่นของอิฐก่อ	3,138.240

(ธนภูมิ อัตตฤทธิ์, 2563); (สุดชาย พานสุวรรณ, 2543)

ตารางที่ 2 สมบัติทางกายภาพของวัสดุที่ใช้ในการสร้างแบบจำลอง

สมบัติทางกายภาพ	ค่าสมบัติทางกายภาพ
สัดส่วนปัวซอง (Poisson's ratio)	0.220
ความหนาแน่น (Density)	1,800 kg/m^3

(สุดชาย พานสุวรรณ, 2543); (Wethyavivorn, B. et al., 2016)

2. กระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร เริ่มจากการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างโดยเพื่อการเปรียบเทียบกัน 3 ระดับดังต่อไปนี้

2.1 พัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์แบบความละเอียดสูง (Highly Detail Model, HDM) ใช้สมบัติของวัสดุตามตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2 โดยใช้งานโปรแกรม Autodesk Fusion 360 (ธนภูมิ อัตตฤทธิ์, 2563) โดยแบบจำลองที่ใช้เป็นโครงสร้างเจดีย์ที่ไม่มีลานประทักษิณ ซึ่งเป็นสภาพที่ตรงกับเงื่อนไขในการบูรณะดังแสดงในภาพที่ 3 (ก)

2.2 พัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์แบบง่าย (Simplified Detail Model, SDM) ซึ่งสร้างโดยใช้แบบจำลองลักษณะกรอบปริมาตร (Boundary Volume) เรียงซ้อนกันดังแสดงในภาพที่ 3 (ข) โดยในแต่ละหน้าตัดที่ขึ้นรูป (Extrude) จะมีปริมาณวัสดุครอบคลุมขอบเขตภายนอกแบบจำลอง HDM แต่เป็นลักษณะลดทอนรายละเอียดดังแสดงในภาพที่ 3

(ค) โดยใช้สมบัติของวัสดุตามตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2 โดยใช้งานโปรแกรม Autodesk Fusion 360 เช่นเดียวกับแบบจำลอง HDM

2.3 แบบจำลองแบบรายละเอียดต่ำ (Low Detail Model, LDM) ใช้ชิ้นส่วนแบบท่อน (Rod Element) โดยการนำเอามวลแต่ละช่วงของการเปลี่ยนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมช่วงต่าง ๆ ของแบบจำลอง HDM นำมาคิดเป็นน้ำหนักและหารด้วยพื้นที่หน้าตัดด้านล่างของแต่ละช่วงของแบบจำลอง HDM ที่สอดคล้องกัน ดังแสดงในภาพที่ 3 (ง)

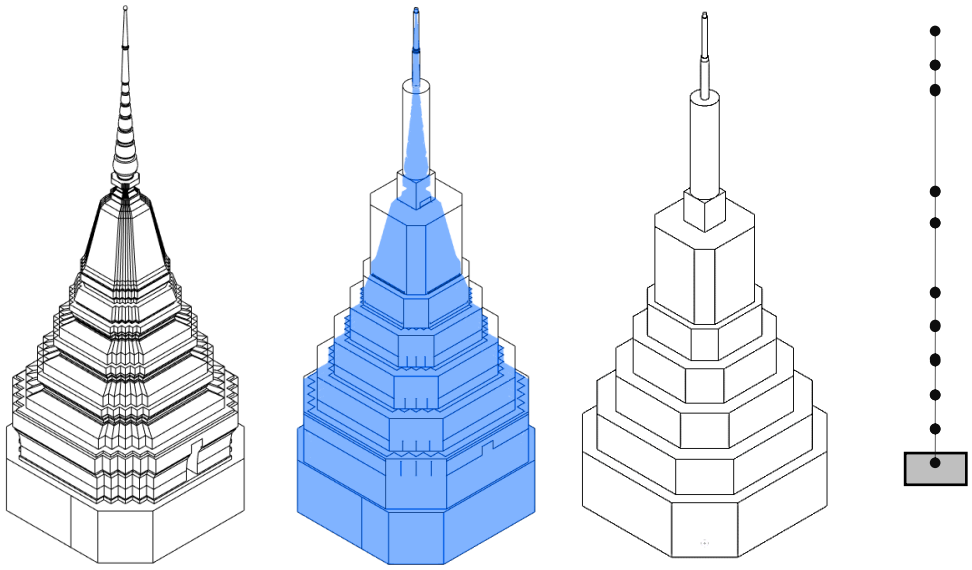

(ก) HDM (ข) HDM และ SDM (ค) SDM (ง) LDM

ภาพที่ 3 แบบจำลองโครงสร้างในระดับความละเอียดต่าง ๆ

3. ทำการวิเคราะห์แบบจำลอง HDM และ SDM ด้วยระเบียบวิธีไฟไนต์เอลิเมนต์ โดยแบบจำลอง LDM ใช้การคำนวนน้ำหนักสะสมแล้วจึงทำการวิเคราะห์ค่าหน่วยแรงอัดตั้งฉาก

4. ศึกษาหน่วยแรงที่เกิดขึ้นโดยทำดูจากหน่วยอัดสูงสุดในแต่ละภาพตัดขวางตามแนวแกนดิ่งขององค์เจดีย์

5. เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยแรงและที่ช่วงความสูงจุดเปลี่ยนขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของโครงสร้าง ดังต่อไปนี้ เม็ดน้ำค้าง ปลียอด วงแหวน (ลูกแก้ว) ปลี บัวคลุมเถา บัลลังก์ ทรงระฆัง บัวคลุ่ม ฐานสิงห์ (บน) ฐานสิงห์ (กลาง) ฐานสิงห์ (ล่าง) เชิงบาตร และ ฐานเจดีย์ ตามลำดับ

6. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปออกมาเป็นแนวทางเพื่อการศึกษาความถูกต้องของแบบจำลอง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวทางการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์เพื่อใช้ในการประเมินความปลอดภัยทางด้านวิศวกรรมโครงสร้าง โดยมีโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารเป็นกรณีศึกษา ผลการพัฒนาแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ มีรายละเอียดตามตารางที่ 3 และมีลักษณะเฉพาะของไฟไนต์เอลิเมนต์ตามตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แบบจำลองโครงสร้างที่ระดับความละเอียดต่างกัน

ระดับความละเอียด	แนวคิดการสร้างแบบจำลอง	ชนิดของชิ้นส่วนไฟไนต์เอลิเมนต์
HDM	เหมือนโครงสร้างจริง	Tetrahedral Element
SDM	แบบใช้กรอบปริมาตร	Tetrahedral Element
LDM	แบบแท่ง	Rod Element

สภาพบังคับที่ฐานรองรับ (Support condition): ยึดแน่น (Fixed-End condition) กรณีแรงกระทำ (Load case): แรงกระทำจากแรงโน้มถ่วง และ น้ำหนักบรรทุกตายตัว (Self-weight)

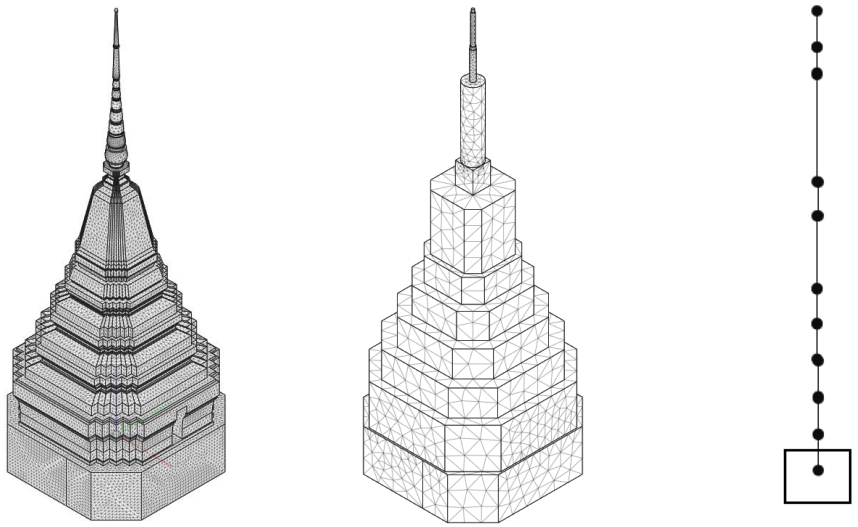

(ก) HDM (ข) SDM (ค) LDM

ภาพที่ 4 แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของแบบจำลองเจดีย์ที่ระดับความละเอียดต่าง ๆ กัน

ตารางที่ 4 ลักษณะเฉพาะของโครงตาข่ายที่ใช้ในแบบจำลองที่ทำการศึกษา

ระดับความละเอียด	ความยาวควบคุมโครงตาข่าย (เมตร)	จำนวนชิ้นส่วน (ชิ้น)	หมายเหตุ	
HDM	0.20	564,291	-	ภาพที่ 4 (ก)
SDM	1.00	54,590	-	ภาพที่ 4 (ข)
LDM	-	12	ไม่แบ่งชิ้นส่วนย่อย	ภาพที่ 4 (ค)

โดยผลการวิเคราะห์แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของแบบจำลอง HDM แสดงในภาพที่ 5 (ก) และ ผลของการวิเคราะห์แบบจำลอง LDM แสดงในตารางที่ 5 (ข) ในกรณีของโครงสร้างซึ่งการสร้างแบบจำลอง LDM นั้น การวิเคราะห์ทำโดยการใช้มวลอ้างอิงโดยการแบ่งโครงสร้างความละเอียดสูงเป็นส่วนๆ ตามจุดเปลี่ยนทางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม จากนั้นจึงหาค่าหน่วยแรงอัดตั้งฉากกับแนวแกนความสูงของเจดีย์ซึ่งเทียบได้กับหน่วยแรงตามแนวแกนดิ่งของโครงสร้าง โดยใช้น้ำหนักสะสมหารด้วยพื้นที่หน้าตัดด้านล่างแต่ละส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมเพื่อคำนวนหน่วยแรงที่เกิดขึ้น ที่จุดเปลี่ยนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ โดยผลการวิเคราะห์หน่วยแรงแสดงดังตารางที่ 5

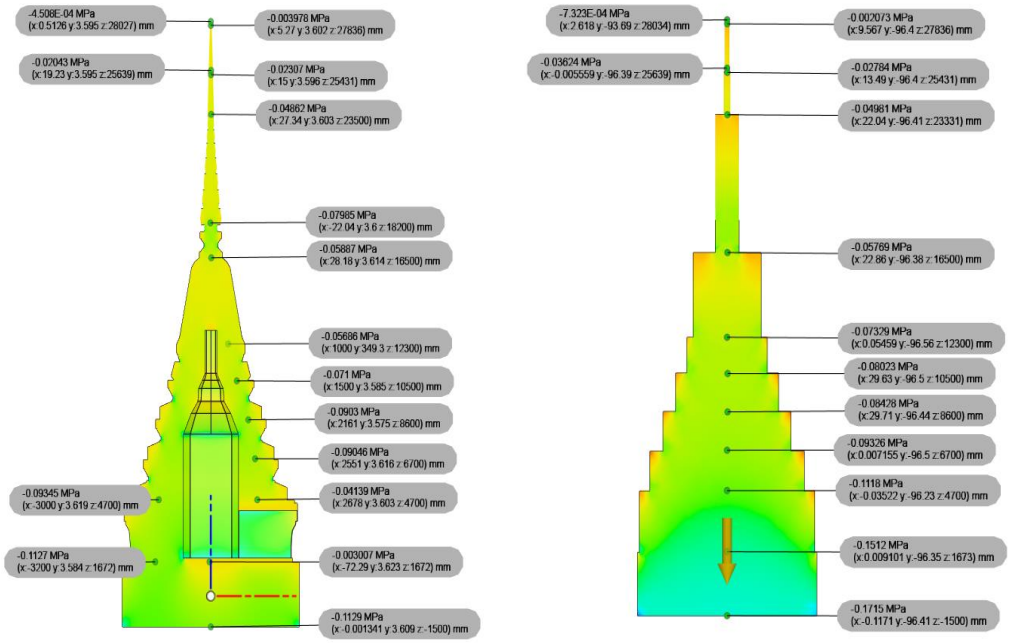

(ก) HDM มวล 1,376 ตัน (ข) SDM มวล 1,751 ตัน

ภาพที่ 5 หน่วยแรงอัดตามแนวแกนที่เกิดขึ้นในแบบจำลอง HDM และ SDM

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์หน่วยแรงจากแบบจำลอง LDM

องค์ประกอบ	พื้นที่หน้าตัด	มวล	น้ำหนัก	น้ำหนักสะสม	หน่วยแรง
เม็ดน้ำค้าง	0.008	8.2764	81	81	0.003
ปลียอด	0.050	98.658	968	1,049	0.021
วงแหวน (ลูกแก้ว)	0.050	24.948	245	1,294	0.026
ปลี	0.063	289.8	2,843	4,137	0.066
บัวคลุมเถา	0.857	4249.8	41,691	45,827	0.053
บัลลังก์	1.506	2,718	26,664	72,491	0.048
ทรงระฆัง	12.734	55,440	543,866	616,357	0.048
บัวคลุ่ม	15.477	46,098	452,221	1,068,579	0.069
ฐานสิงห์ (บน)	23.918	70,434	690,958	1,759,536	0.074
ฐานสิงห์ (กลาง)	36.921	101,916	999,796	2,759,332	0.075
ฐานสิงห์ (ล่าง)	72.146	185,400	1,818,774	4,578,106	0.063
เชิงบาตร	75.528	364,140	3,572,213	8,150,320	0.108
ฐานเจดีย์	95.532	545,400	5,350,374	13,500,694	0.141

2. กระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ของโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหาร เป็นการดำเนินการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการวิเคราะห์ค่าหน่วยแรงโดยใช้จุดเปลี่ยนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมระหว่างแบบจำลองทั้ง 3 ระดับความละเอียด โดยมีผลดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 หน่วยแรงอัดตามแกนหลักของเจดีย์

องค์ประกอบอ้างอิง	ความสูงจากระดับพื้น (เมตร)	หน่วยแรงอัดตามแกนหลักของเจดีย์ (MPa)		
		HDM	SDM	LDM
ยอดเจดีย์	28.027	0.000	0.000	0.000
เม็ดน้ำค้าง	27.836	0.004	0.002	0.003
ปลียอด	25.639	0.020	0.036	0.021
วงแหวน (ลูกแก้ว)	25.421	0.023	0.028	0.026
ปลี	23.500	0.049	0.050	0.066
บัวคลุมเถา	18.200	0.080	0.088	0.053
บัลลังก์	16.500	0.059	0.058	0.048

องค์ประกอบอ้างอิง	ความสูงจากระดับพื้น (เมตร)	หน่วยแรงอัดตามแกนหลักของเจดีย์ (MPa)		
		HDM	SDM	LDM
ทรงระฆัง	12.300	0.057	0.073	0.048
บัวคลุ่ม	10.500	0.071	0.080	0.069
ฐานสิงห์ (บน)	8.600	0.090	0.084	0.074
ฐานสิงห์ (กลาง)	6.700	0.090	0.093	0.075
ฐานสิงห์ (ล่าง)	4.700	0.093	0.112	0.063
เชิงบาตร	1.672	0.113	0.151	0.108
ฐาน	-1.500	0.113	0.172	0.141

โดยตารางที่ 6 ถูกนำมาแสดงผลในรูปแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยแรงตั้งฉากในแนวความยาวตามแกนความสูงของเจดีย์ตามภาพที่ 6 และแสดงร้อยละของความคลาดเคลื่อนจากแบบจำลองความละเอียดสูงตามภาพที่ 7 ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยรวมในทุกองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนจากแบบจำลอง LDM มีแนวโน้มที่จะให้ค่าขอบเขตล่างและแบบจำลอง SDM มีแนวโน้มจะให้ค่าเป็นขอบเขตบน ซึ่งในกรณีศึกษานี้เป็น ร้อยละ -6 และ ร้อยละ +17 ตามลำดับ

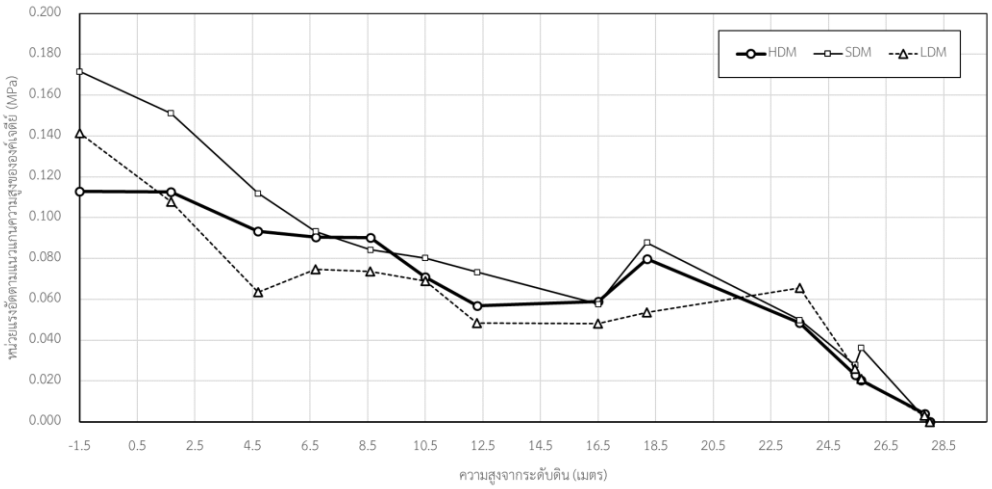

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบการกระจายตัวของหน่วยแรงในแบบจำลอง
ที่มีระดับความละเอียดแตกต่างกัน

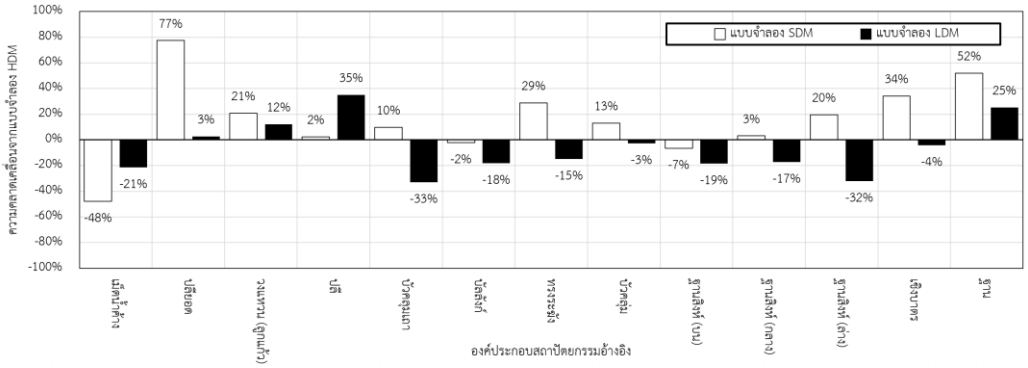

ภาพที่ 7 ความคลาดเคลื่อนของหน่วยแรงระหว่างแบบจำลอง SDM และแบบจำลองแบบ LDM

จากค่าขอบเขตผลลัพธ์ที่ได้ ทำให้สรุปได้ว่าแบบจำลอง HDM ซึ่งจะถูกนำไปใช้ให้ผลการวิเคราะห์อยู่ในช่วงค่าขอบเขต จึงเป็นแบบจำลองมีความถูกต้องอยู่ในเกณฑ์ซึ่งยอมรับได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์วัดชิโนรสารามวรวิหารเพื่อใช้ในการประเมินความปลอดภัยทางด้านวิศวกรรมโครงสร้างสามารถใช้แบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์จำลองโครงสร้างที่มีความซับซ้อนทั้งด้านรูปแบบทางเรขาคณิต และ สามารถสร้างแบบจำลองของวัสดุเนื้อเดียวซึ่งมีพฤติกรรมเชิงเส้นได้ดังกระบวนการในการพัฒนาแบบจำลองเจดีย์ที่ใช้ในการศึกษานี้ ซึ่งมีสมมุติฐานเดียวกับการพัฒนาแบบจำลองเจดีย์ทรงระฆังคว่ำที่วัดใหญ่ชัยมงคล (Wethyavivorn, B. et al., 2016) และ วัดพระธาตุดอยสุเทพ (Hansapinyo, C. & Poovarodom, N., 2014) กล่าวคือ เป็นวัสดุเนื้อเดียวชนิดที่มีพฤติกรรมเชิงเส้น และรองรับน้ำหนักบรรทุกตายตัวเพียงอย่างเดียว ปัจจัยที่อาจมีผลต่อการสร้างแบบจำลองเจดีย์คือจุดรองรับที่มีขอบเขตไม่เป็นที่แน่ชัดรวมถึงปฏิสัมพันธ์ของชั้นดินที่อาจส่งผลต่อหน่วยแรงที่เกิดขึ้นในโครงสร้าง หน่วยแรงอัดตามแนวแกนที่ฐานรองรับในการศึกษานี้คือ 0.113 MPa โดยในการศึกษาเจดีย์ทรงระฆังคว่ำของวัดอุโมงค์จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความสูง 25.75 เมตร ในปี พ.ศ. 2553 (กนกวรรณ ยานะถนอม, 2553) ซึ่งมีจำนวนชิ้นส่วน 57,163 ชิ้นส่วนใกล้เคียงกับแบบจำลอง LDM ในการศึกษานี้ พบว่าแรงอัดตั้งฉากที่ฐานรากมีค่าในช่วง 0.097 - 0.148 MPa ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับช่วงของหน่วยแรงที่ได้จากการศึกษานี้ คือ 0.113 - 0.141 MPa

แนวคิดในการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองโดยการวิเคราะห์สมดุลของแรงแนวดิ่งจากหน่วยน้ำหนักจริงของโครงสร้าง การเปลี่ยนชนิดและมิติของชิ้นส่วน เป็นแนวทางหนึ่งซึ่งสามารถใช้ความถูกต้องของแบบจำลองได้ (Bolognese, J., 2009) ซึ่งจากภาพที่ 6

พบว่า แนวโน้มของผลการวิเคราะห์เป็นไปในทิศทางเดียวกันในแบบจำลองทั้ง 3 ระดับทำให้แบบจำลองมีความน่าเชื่อถือ จากผลการวิเคราะห์แบบจำลอง LDM ให้ค่าหน่วยแรงอัดตั้งฉากในทิศทางตามแกนดิ่งของเจดีย์มีแนวโน้มเป็นค่าซึ่งน้อยกว่าค่าที่ได้จากแบบจำลอง HDM โดยมีค่าตั้งแต่ร้อยละ -33 ถึงร้อยละ 25 ในขณะที่การสร้างแบบจำลอง SDM ซึ่งใช้ระเบียบวิธีไฟไนต์เอลิเมนต์ในการวิเคราะห์มีความแตกต่างของค่าหน่วยแรงที่ค่อนข้างมากกว่าหน่วยแรงที่เกิดขึ้นในแบบจำลอง HDM ตั้งแต่ร้อยละ -48 ถึงร้อยละ 77 ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างแบบจำลองไฟไนต์เอลิเมนต์ในสามมิติ อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงทำให้เกิดความเข้มของหน่วยแรงเฉพาะที่ (Stress Concentration) ซึ่งอาจเป็นแหล่งที่มาของความคลาดเคลื่อนของหน่วยแรง ซึ่งการที่แบบจำลอง LDM มีหน่วยแรงแตกต่างจากแบบจำลอง HDM ที่ปลียอดมากที่สุด เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของแบบจำลองชัดเจน นอกจากนี้แบบจำลอง LDM ได้ลดทอนรายละเอียดในโถงที่อยู่ภายในเจดีย์ออกไป ซึ่งทำให้หน่วยแรงตั้งแต่ฐานสิงห์จนถึงเชิงบาตรมีค่ามากกว่าหน่วยแรงในแบบจำลอง HDM อย่างไรก็ตามการตรวจสอบแบบจำลองโดยการวิเคราะห์แบบพลศาสตร์ (Dynamic Analysis) รวมถึงการตรวจวัดโครงสร้างจริงในพื้นที่ปฏิบัติงานอาจช่วยเพิ่มระดับความถูกต้องของแบบจำลองโครงสร้างให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น (ณรงค์ฤทธิ์ จันทน์วัฒนวงษ์ และกริสน์ ชัยมูล, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

ในบทความวิจัยนี้ได้นำเสนอขั้นตอนและแนวทางในการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองโครงสร้าง ซึ่งสามารถทำได้ โดยหลักการวิเคราะห์สมดุลของแรงในแนวดิ่งโดยผลรวมของน้ำหนักโครงสร้างจากแบบจำลอง LDM ประกอบกับแบบจำลอง SDM เพื่อสร้างกรอบขอบเขตของค่าผลลัพธ์ที่สมเหตุผลในการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลองใช้งาน HDM ตามภาพที่ 8 โดยการนำเสนอกรณีศึกษาในบทความวิจัยนี้เป็นตัวอย่างแนวทางการตรวจสอบแบบจำลองเชิงปฏิบัติ ซึ่งผู้พัฒนาแบบจำลองสามารถตรวจสอบได้ก่อนการใช้ผลการตรวจวัดจากโครงสร้างจริงมาประกอบการปรับความแม่นยำของแบบจำลอง นอกจากนี้ยังอาจประยุกต์แนวทางการตรวจสอบความถูกต้องที่นำเสนอในบทความนี้ไปใช้กับแบบจำลองโครงสร้างอื่นได้เช่นกัน

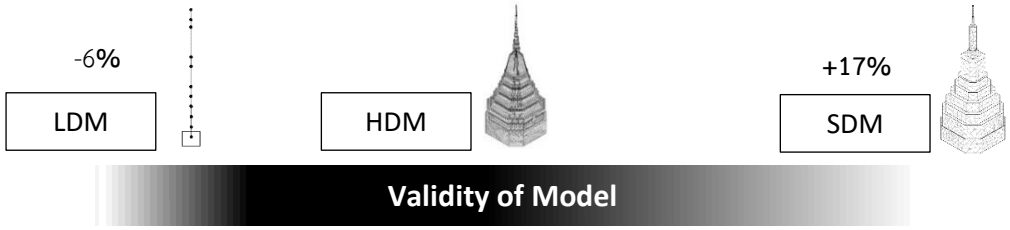

ภาพที่ 8 กรอบขอบเขตความถูกต้องของแบบจำลอง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาแบบจำลองโครงสร้างเจดีย์เพื่อใช้ในการประเมินความปลอดภัยทางด้านวิศวกรรมโครงสร้าง และ ตรวจสอบความถูกต้องการสร้างแบบจำลอง สรุปได้ว่าควรมีการพัฒนาแบบจำลองที่มีความละเอียด 3 ระดับร่วมกันคือ แบบจำลองความละเอียดต่ำสุด LDM ซึ่งใช้พื้นที่หน้าตัด และ มวล ซึ่งได้จากแบบจำลองที่มีความละเอียดสูง HDM และ แบบจำลองความละเอียดปานกลาง SDM ซึ่งได้จากการปรับรูปแบบโครงสร้างให้ลดทอนรายละเอียดของโครงสร้างลงในลักษณะปริซึมกรอบปริมาตร แบบจำลองทั้ง 3 ระดับจะนำไปใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของแบบจำลอง HDM โดยแบบจำลอง LDM เป็นการกำหนดขอบเขตล่างของผลการวิเคราะห์และแบบจำลอง SDM เป็นการกำหนดขอบเขตบนของผลการวิเคราะห์ ในกรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยนี้แบบ จำลอง LDM ให้ค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนน้อยกว่าแบบจำลอง HDM ร้อยละ 6 และแบบจำลอง SDM มีค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนมากกว่าแบบจำลอง HDM ร้อยละ 17 อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยนี้ไม่ได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างแบบจำลอง SDM จึงอาจมีการศึกษาถึงการใช้ระเบียบวิธีการสร้างกรอบปริมาตรอัตโนมัติที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกรณีอื่นในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ยานะถนอม. (2553). พฤติกรรมเชิงสถิติศาสตร์และพลศาสตร์ภายใต้แรงแผ่นดินไหวของเจดีย์ในเขตเมืองเชียงใหม่โดยวิธีไฟไนต์อิลิเมนต์. ใน วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมโยธา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำศัพทานุกรมด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์. (2550). ศัพทานุกรมโบราณคดี. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร.

ณรงค์ฤทธิ์ จันทน์วัฒนวงษ์ และกริสน์ ชัยมูล. (2563). พฤติกรรมเชิงพลศาสตร์ของเจดีย์คอนกรีตเสริมเหล็ก. วิศวกรรมสารฉบับวิจัยและพัฒนา, 31(1), 101-110.

ธนภูมิ อัตตฤทธิ์. (2563). การวิเคราะห์หน่วยแรงของโครงสร้างเจดีย์อิฐก่อเพื่อหาส่วนปลอดภัยกรณียกปรับระดับความสูง. ใน วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ. (2561). ปูนในโบราณสถานของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาแหล่งมรดกโลก. วารสารหน้าจั่วว่าด้วยสถาปัตยกรรมการออกแบบและสภาพแวดล้อม, 33(2018), B43-B92.

ภคพงศ์ ภัทราคม และนคร ภู่วโรดม. (2560). การตรวจวัดสมบัติเชิงพลศาสตร์ของพระเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 25(4), 670-682.

รณนภา พจนา. (2550). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างดินและโครงสร้างโบราณสถานจังหวัดเชียงใหม่ภายใต้สภาวะการกระทำของแรงแผ่นดินไหว. ใน ดุษฎีนิพนธ์วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิศวกรรมโยธา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ธรรมเวชวิถี. (2559). การบูรณะอาคารมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม, 3(1), 3-19.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). จำนวนวัดจำแนกตามนิกายเป็นรายภาคและจังหวัด พ.ศ. 2552-2561. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2563 จาก http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/04.aspx

สุดชาย พานสุวรรณ. (2543). การวิเคราะห์โบราณสถานก่ออิฐในเชิงวิศวกรรม. ใน วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมโยธา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Bolognese, J. (2009). Finite Element Model Validity Checks. Retrieved July 31, 2021, from https://femci.gsfc.nasa.gov/validitychecks

Hansapinyo, C. (2014). Seismic performances of brick masonry inverted bell-shaped Chedi. APCBEE Procedia, 9(2014), 217-221.

Hansapinyo, C. & Poovarodom, N. (2014). Ambient Vibration Tests and Finite Element Analysis for Dynamic Properties of Brick Masonry Inverted Bell-shaped Chedi. APCBEE Procedia, 9(2014), 212-216.

Ishida, Y. et al. (2021). Inhibitory Effect Of Ground Improvement On The Settlement Of The Leaning Pagoda. International Journal of GEOMATE, 20(79), 111-118.

Marks, D. (2011). Climate change and Thailand: Impact and response. Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs, 33(2), 229-258.

Roca, P. et al. (2010). Structural analysis of masonry historical constructions. Classical and advanced approaches. Archives of computational methods in engineering, 17(3), 299-325.

Serpieri, R. et al. (2017). A 3D microstructured cohesive–frictional interface model and its rational calibration for the analysis of masonry panels. International Journal of Solids and Structures, 122(2017), 110-127.

Trisirisatayawong, I. et al. (2011). Sea level change in the Gulf of Thailand from GPS-corrected tide gauge data and multi-satellite altimetry. Global and Planetary Change, 76(3-4), 137-151.

Wethyavivorn, B. et al. (2016). Model verification of Thai historic masonry monuments. Journal of Performance of Constructed Facilities, 30(1), 1-14.

Wonganan, N. et al. (2020). Ancient Materials and Substitution Materials Used in Thai Historical Masonry Structure Preservation. Journal of Renewable Materials, 9(2), 179-204.

Yazgan, I. O. & Unay, A. I. (2020). Planning a Relocation Method to Preserve Structural Integrity During the Holistic Relocation of Historical Buildings. Journal of Architectural Engineering, 26(4), 1-10.

การดักจับฝุ่นละอองขนาดเล็กจากควันธูปด้วยพืชในอาคาร*

THE ABSORPTION OF FINE PARTICULATE MATTER BY INDOOR PLANTS

กันติทัต ทับสุวรรณ
Kantitut Tubsuwan
ศิรเดช สุริต
Siradech Surit
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University, Thailand
E-mail: siradech.s@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาประสิทธิภาพการดักจับฝุ่นจากควันธูปของพืชในอาคารและคัดเลือกลักษณะพืชพรรณที่เหมาะสมกับการดักจับฝุ่น เนื่องจากควันธูปที่ปล่อยออกมานั้นมีองค์ประกอบของสารอินทรีย์และอนินทรีย์ซึ่งสารประกอบเหล่านี้จะอยู่รวมเป็นอนุภาคขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน และ 2.5 ไมครอน เรียกกว่า PM10 และ PM2.5 โดยการวิจัยนี้มุ่งเน้นการจัดการปัญหาฝุ่นควัน PM2.5 จากการเผาไหม้ของธูปด้วยการดักจับอนุภาคฝุ่นขนาดเล็กของพรรณพืชที่นิยมปลูกในอาคาร 16 ชนิด ซึ่งการทดลองจะทำการปล่อยควันธูปในกล่องทดลองเปล่าเปรียบเทียบกับกล่องทดลองที่มีพืชในอาคาร 1 ต้นเป็นเวลา 30 นาที โดยทำการวัดฝุ่น PM2.5 ที่บริเวณพัดลมระบายอากาศขาออก ซึ่งผลจากการทดสอบพืชทั้งหมด 16 ชนิด ชนิดละ 3 การทดลอง รวม 48 ตัวอย่าง พบว่า ต้นกวักมรกตมีความสามารถในการดักจับ PM2.5 ได้มากที่สุด คือ ร้อยละ 30.87 รองลงมาคือ ต้นลิ้นมังกรความสามารถในการดักจับ PM2.5 ที่ร้อยละ 23.70 ส่วนพืชที่ประสิทธิภาพต่ำสุดคือ ต้นหน้าวัวใบผักกาดที่สามารถดักจับฝุ่นได้เพียงร้อยละ 7.45 โดยสังเกตได้ว่า พืชที่มีลำต้นและใบที่เจริญเติบโตในแนวตั้งจะสามารถดักจับ PM2.5 ได้มากกว่า เนื่องจากมีพื้นผิวสัมผัสมากกว่า รวมทั้งลักษณะใบที่เป็นรูปหอกจะเพิ่มประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่นได้ดี ในทางตรงข้าม พืชที่เจริญเติบโตในแนวราบและมีใบขนานกับแนวเคลื่อนที่ของฝุ่นควัน จะมีความสามารถในการดักจับฝุ่นต่ำกว่าปกติ เนื่องจากพื้นที่ผิวสัมผัสมีน้อยกว่าพืชที่เจริญเติบโตในแนวตั้ง

คำสำคัญ: พืชในอาคาร, พืชพรรณประกอบอาคาร, พืชลดฝุ่น, ควันธูป, PM2.5

* Received 19 November 2021; Revised 17 December 2021; Accepted 22 December 2021

Abstract

The objectives of this research article were to investigate the absorption of smoke produced from incense burning by 16 indoor plants and to select suitable plants for particulate matter absorption. An incense burning activity was considered as a source of indoor pollution since it produces large amount of organic and inorganic compounds, which those compounds are combined into an ultra - fine particle, which particles size are less than 10 - micron or 2.5 - micron called PM10 and PM2.5. Therefore, this study focused on the indoor PM2.5 form incense burning activities by using indoor potted plant as the air - purification strategy. Common 16 indoor plants were chosen for this experiment. The experimental procedure compared between the PM2.5 emission profile from "the empty reference chamber" and "the reference chamber with a potted plant inside" over 30 minutes of incense burning time. The PM2.5 concentration was measured in 1 - minute interval by a PM2.5 detector at the exhaust fan, which 48 samples of potted plant (3 samples per 1 species) were measured. The result showed that the Zanzibar Gem (*Zamioculcas (Lodd.) Engl*) and the Snake plant (*Sansevieria trifasciata Prain*) were the first two plant that had the highest PM2.5 absorption, which were 30.87% and 23.70% respectively. In contrast, the least PM2.5 absorption plant were the Crystal Anthurium (*Anthurium schlechtendahlii Kunth*) that can absorb only 7.45% of PM2.5. These absorption rate can be related with the plant architecture, which plants that grow by shooting branches and leaves vertically trend to absorb more particle since it can block the streamline of dust particle. As a result, plants have more effective surface area to contact with PM2.5 particle. On controversy, plants that grow horizontally trend to absorb less particle because leaves and branches arrange in parallel direction with smoke streamline. Consequently, PM2.5 particle were less contacted with the surface area of the leaf and have less absorption.

Keywords: Indoor Plant, Building Greenery, Dust Purifier Plant, Incense Stick, PM2.5

บทนำ

การบูชาพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาอย่างยาวนานของชาวพุทธและชาวไทย ซึ่งมีความเชื่อว่า การจุดธูปเป็นสื่อกลางระหว่างผู้บูชา (ผู้จุดธูป) และสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ เช่น พระรัตนตรัย พระอริยะสงฆ์ เทวดา หรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยธูปมีนิยามคือ ผลิตภัณฑ์ที่จุดติดไฟแล้วมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติจากวัตถุดิบที่ใช้ผลิตหรือจากสารปรุงแต่งกลิ่น ทำเป็นลักษณะต่าง ๆ เช่น ก้าน ขด แท่ง รูปกรวย โดยในประเทศไทยได้มีการใช้ธูปในสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด ศาลเจ้า และห้องพระภายในอาคาร ซึ่งหากจุดธูปภายนอกอาคารควันธูปจะค่อย ๆ ลดความเข้มข้นลงเนื่องจากอากาศมีการถ่ายเทมาก ในทางตรงกันข้ามหากจุดธูปในพื้นที่ปิด เช่น ห้องพระ หรือในโบสถ์ ความเข้มข้นของควันธูปจะเพิ่มขึ้นตลอดหากไม่มีการระบายอากาศที่ดี ซึ่งควันธูปนี้เป็นต้นตอของการเกิดฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 μm (PM2.5) ในอาคารร่วมกับการทำอาหารและการสูบบุหรี่ (Brauer, M. et al., 2000) ก่อให้เกิดมลภาวะแก่ผู้ใช้อาคาร โดยองค์ประกอบของธูปประกอบไปด้วย ไม้สำหรับทำก้าน ขี้เลื่อย กาว น้ำมันหอมสกัดจากพืช ไม้หอม ใบไม้ เปลือกไม้ และสารเคมีที่ใช้ในอุตสาหกรรมน้ำหอม (นักรบ เจริญสุข และคณะ, 2558) ซึ่งตามมาตรฐานการผลิตธูปอนุญาตให้มีส่วนประกอบของโลหะหนัก คือ ตะกั่ว แคดเมียม โครเมียม สารหนู และปรอท ในปริมาณ 20, 10, 20, 2, 0.5 มิลลิกรัมต่อธูป 1 กิโลกรัมตามลำดับ (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2550) โดยในธูปนั้นเมื่อเกิดการเผาไหม้จะเกิดควันธูปที่มีองค์ประกอบของสารเคมีที่เป็นพิษมากสู่อากาศ ประกอบด้วยสารอินทรีย์จำพวก กลิ่นจากสารประกอบของไฮโดรคาร์บอน และโพลีไซคลิกอะโรมาติกไฮโดรคาร์บอน (PAHs) เช่น สารประกอบของเบนซีน หรือไพรีน รวมถึงสารอนินทรีย์จำพวก คาร์บอนมอนนอกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สารประกอบไนโตรเจนออกไซด์ คลอไรด์ และโพแทสเซียม (Ji, X. et al., 2010); (Cohen, R. et al., 2013) ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งในสิ่งมีชีวิต และก่อให้เกิดอาการภูมิแพ้ (Kuo, S.-C. et al., 2015) ซึ่งสารประกอบข้างต้นจะอยู่ในรูปแบบควันธูปที่เป็นฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมโครเมตร (μm) หรือ PM2.5 โดยธูปสามารถปล่อย PM2.5 ได้ประมาณ 56 มิลลิกรัมต่อธูปน้ำหนัก 1 กรัม โดยอนุภาคที่ตรวจพบในควันธูปมีขนาดตั้งแต่ 0.06 จนถึง 2.5 μm โดยช่วงอนุภาคที่มีค่ามากที่สุดของควันธูปคือ 0.26 - 0.65 μm ซึ่งทำให้การจุดธูปในอาคารทำให้เกิดความหนาแน่นของ PM2.5 มากกว่าเกณฑ์มาตรฐานความปลอดภัยในอากาศมาก (Jetter, J. J. et al., 2002) ดังนั้นมาตรการในการลดการใช้ธูป หรือการใช้เครื่องมือดักจับฝุ่น PM2.5 ในอาคารควรนำมาปฏิบัติเพื่อสุขภาวะที่ดีของผู้ใช้อาคาร

ซึ่งการใช้พืชพรรณในการลดฝุ่นละอองก็เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถช่วยบรรเทาปัญหาคุณภาพอากาศได้ ซึ่งหลายการศึกษา พบว่า ต้นไม้สามารถดักจับฝุ่นละอองขนาดเล็กได้อย่างดี เช่น (Yang, J. et al., 2005) วิเคราะห์ว่า ต้นไม้จำนวน 2.4 ล้านต้นในเมืองปักกิ่งสามารถลดฝุ่นละอองขนาด PM10 ได้ 772 ตันต่อปี โดยการดักจับฝุ่นของต้นไม้เกิดขึ้นได้จากความขรุขระของใบไม้ (Hwang, H.-J. et al., 2011); (Mo, L. et al., 2015) หรือการดักจับฝุ่นขนาดเล็กด้วยปากใบของพืช (Li, Y. et al., 2019) ซึ่งการใช้ต้นไม้นั้นนอกจากจะช่วยลดฝุ่นที่เป็นอันตรายแต่ยังเพิ่มคุณภาพของอากาศผ่านการสังเคราะห์แสงโดยการใช้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ

สำหรับในสังคมไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ การใช้ธูปจึงมีความแพร่หลายทั้งในบริเวณวัด หรือการบูชาพระรัตนตรัยในห้องพระประจำบ้าน ซึ่งส่งผลให้ปริมาณความเข้มข้นของฝุ่น PM2.5 สูงขึ้นตามระยะเวลาการจุดธูปและปริมาณธูป การใช้เครื่องฟอกอากาศสามารถแก้ปัญหาเรื่องฝุ่นละอองเหล่านี้ได้ แต่ก็นำมาซึ่งค่าใช้จ่ายของเครื่องฟอกอากาศและค่าไฟระหว่างใช้งาน จึงเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่มีความยั่งยืน ในทางตรงกันข้ามการปลูกพืชในอาคารเพื่อดักจับฝุ่นประเภทดังกล่าว เป็นการแก้ปัญหาที่มีต้นทุนต่ำทั้งยังส่งผลประโยชน์ทางอ้อมจากพืช เช่น ดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์และคายออกซิเจนจากการสังเคราะห์แสง ลดสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย เพิ่มความชื้นในอาคาร และสร้างผลบวกในด้านจิตใจ (ศุภชาติ ธรรมนิติเวทย์, 2562) รวมถึงการช่วยสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับในประเทศ ส่งผลบวกต่อการค้าในประเทศ

ดังนั้น การศึกษานี้มุ่งเน้นการทดสอบประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM2.5 จากควันธูปโดยการใช้พืชพรรณที่นิยมปลูกในอาคารจำนวน 16 โดยพืชในอาคารที่นำมาทำการทดสอบคัดเลือกมาจากพืชที่มีคุณสมบัติดังนี้ เป็นพืชที่มีขนาดเล็กสามารถปลูกในอาคารได้ ไม่มีอันตรายจากสารพิษและหนาม สามารถปรับตัวอยู่ในสภาวะในอาคารได้ยาวนาน มีความต้องการแสงต่ำสามารถเจริญเติบโตด้วยแสงในอาคารได้ และสามารถหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด (วิจิตร วังใน และคณะ, 2537); (วิรัตน์ ภูวิวัฒน์, 2545) โดยพืชที่เข้าข่ายทั้ง 16 ชนิด ได้นำมาทำการทดลองเปรียบเทียบ เพื่อหาพืชพรรณที่เหมาะสมที่สุดในการดักจับฝุ่น PM2.5

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดักจับฝุ่นละอองขนาดต่ำกว่า 2.5 μm (PM2.5) ที่เกิดจากการเผาไหม้ของธูปหอมโดยต้นไม้ในอาคาร 16 ชนิด

2. เพื่อคัดเลือกลักษณะพืชพรรณที่เหมาะสมกับการดักจับฝุ่นละอองขนาดต่ำกว่า 2.5 ไมครอน (PM2.5) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยหาประสิทธิภาพของการดูดซับฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 μm (PM2.5) ในกล่องทดสอบของห้องปฏิบัติการเทคโนโลยีทางอาคาร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการทดสอบจะใช้วิธีการวัดปริมาณของฝุ่นละอองที่ถูกปล่อยจากการเผาไหม้ของธูปในกล่องทดสอบเปล่า ทุก ๆ 1 นาที เป็นระยะเวลา 30 นาที ด้วยเครื่องวัดฝุ่นละอองและสารอินทรีย์ระเหยง่าย Blatn BR - SMART - 126 ติดตั้งอยู่บริเวณพัดลมระบายอากาศขาออก จากนั้นนำพืชเข้าไปวางในกล่องทดสอบและวัดแนวโน้มของฝุ่น

PM2.5 ที่ออกจากพัดลมระบายอากาศที่ความถี่เวลาเท่ากัน เพื่อทำการหาค่าของฝุ่น PM2.5 ที่ถูกดักจับโดยพืช ซึ่งการทดสอบมีการจัดวางอุปกรณ์ดังภาพที่ 1

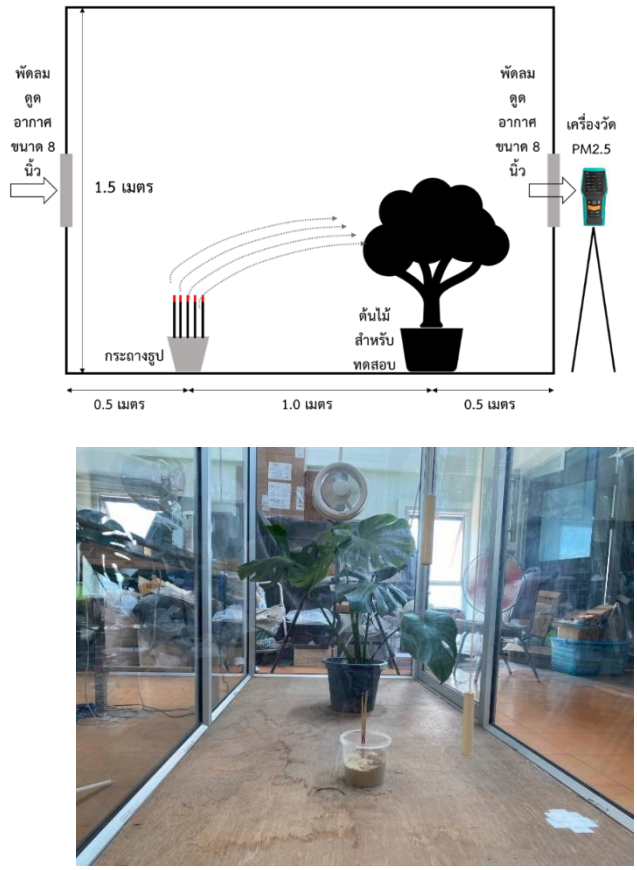

ภาพที่ 1 การติดตั้งอุปกรณ์สำหรับการทดสอบ PM2.5 ในกล่องทดสอบ และต้นพืชระหว่างการทดสอบ

โดยขั้นตอนการทดสอบจะใช้ธูปหอมกลิ่นดอกแก้วจำนวน 3 ก้าน ขนาดความยาวธูป 20.5 เซนติเมตร มีเนื้อธูป 10 เซนติเมตร เป็นสารตั้งต้นของฝุ่นละออง ซึ่งธูปแต่ละก้านจะทำการชั่งน้ำหนัก 0.80 - 0.85 กรัมต่อก้าน และน้ำหนักรวมของธูป 3 ก้านต้องอยู่ระหว่าง 2.4 - 2.5 กรัม และก่อนทำการทดสอบ กล่องทดสอบขนาด 0.8 x 2.0 x 1.5 เมตร (กว้าง x ยาว x สูง) ปริมาตร 2.4 ลูกบาศก์เมตร จะถูกจัดเตรียมด้วยการ “รมควันธูป” จำนวน 10 ครั้ง โดยใช้ธูปครั้งละ 3 ก้าน เพื่อลดการดักจับฝุ่นละอองของกล่องทดสอบเอง (Chamber saturation process) จากนั้นจะทำการวัดความเข้มข้นของฝุ่น PM2.5 ที่ออกจากพัดลมระบายอากาศขนาด 8 นิ้ว (อัตราการระบายอากาศ 10 ลูกบาศก์เมตรต่อนาที) ในความถี่ 1 นาทีอีกเป็น

จำนวน 10 ครั้ง แต่กราฟเฉลี่ยของฝุ่น PM2.5 ในกล่องเปล่าจะใช้ผลการทดสอบ 5 ครั้งหลัง เนื่องจากกล่องทดสอบมีความอิ่มตัว (ไม่มีการดักจับฝุ่นที่พื้นผิวกระจก) ทำให้แนวโน้มของกราฟมีค่าใกล้เคียงกันดังภาพที่ 2

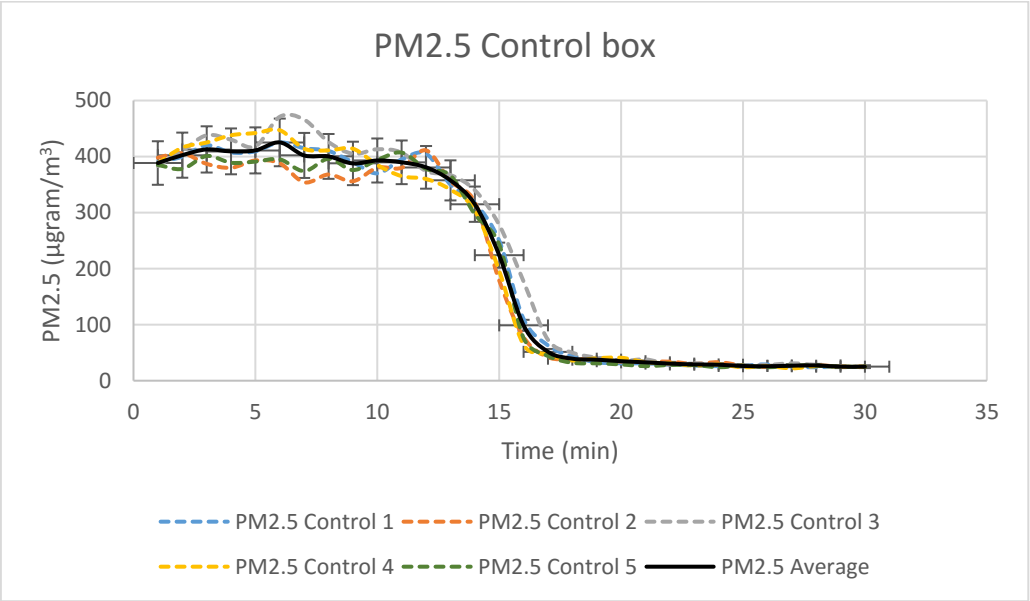

ภาพที่ 2 กราฟแสดงความเข้มข้นของฝุ่น PM2.5 ในกล่องทดสอบเปล่า

โดยผลรวมปริมาณความเข้มข้นของฝุ่น PM2.5 จากกราฟเฉลี่ย (PM2.5 Average เส้นสีดำเข้ม) ที่ปล่อยออกมาในช่วงเวลา 30 นาทีมีค่าเท่ากับ 6237.75 µg/m^3 หรือ 14970.6 µg (เมื่อคิดปริมาตรกล่องทดสอบที่ 2.4 m^3) เมื่อได้กราฟตัวแทนความเข้มข้นของฝุ่น PM2.5 ของกล่องทดสอบแล้ว จึงทำการจัดวางพืชในกล่องทดสอบตามตำแหน่งใน **ภาพที่ 1** ภาพที่ 1 ซึ่งพืช แต่ละชนิดจะทำความสะอาดบริเวณใบและรดน้ำ 24 ชั่วโมง ก่อนทำการทดสอบ โดยจะใช้พืชจำนวน 3 ต้นต่อชนิดพันธุ์ และขนาดของพืชแต่ละชนิด (เฉลี่ยความกว้าง และความสูงทรงพุ่มจากพืช 3 ต้น) แสดงในตารางที่ 1 โดยทำการแบ่งกลุ่มพืชเป็น 5 ประเภทตามลำดับความสูงของทรงพุ่มที่พ้นขอบกระถาง คือ 1) ความสูงมากกว่า 45 เซนติเมตร 2) ความสูงระหว่าง 40 - 45 เซนติเมตร 3) ความสูงระหว่าง 25 - 35 เซนติเมตร 4) ความสูงระหว่าง 20 - 25 เซนติเมตร และ 5) ความสูงต่ำกว่า 20 เซนติเมตร

ตารางที่ 1 ขนาดของพืชในอาคารที่ใช้ในการทดลอง 16 ชนิด*

กลุ่ม	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความกว้าง (cm.)	ความสูง (cm.)
1	ไทรใบสัก	Ficus lysrata Warb	46.67	81.33
	ยางอินเดีย	Ficus elastica Roxb. ex Hornem	29.33	46.33
	จั๋งจีน	Rhapis excelsa (Thunb.) Henry ex rehder	36.67	45.33
2	ฟิโลเดนดรอนซานาดู	Philodendron xanadu Croat, Maya & J.Boos	50.67	44.33
	มอนสเตอร่า	Monstera deliciosa Liebm	23.67	42.67
	กวักมรกต	Zamioculcas zamiifolia (Lodd.) Engl	22.67	42.33
3	ข้าหลวงหลังลาย	Asplenium nidus L.	49.00	32.33
	คล้านางพิมพ์	Calathea majestic cv. Roseo - lineata	30.33	27.67
	หน้าวัวใบผักกาด	Anthurium schlechtendahlii Kunth	48.50	26.50
	อโกลนีมา สยามออโรร่า	Aglaonema sp. 'Siam - Aurora'	28.00	26.33
	ลิ้นมังกร	Sansevieria trifasciata Prain	21.33	26.00
4	ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์	Philodendron sp. Ruaysap	47.33	23.33
	เสน่ห์จันทร์แดง	Homalomena rubescens (Roxb.) Kunth	29.00	23.33
	เดหลีใบกล้วย	Spathiphyllum cannifolium (Dryand. Ex Sims) Schott	32.67	20.33
5	พลูปีกนก	Monstera sp.	25.00	18.67
	เฟินบอสตัน	Nephrolepis exaltata (L.) Schott cv. Bostoniensis	22.33	12.67

* พิจารณาจากพืชที่มีคุณสมบัติดังนี้ ปลูกในอาคารได้ ไม่มีอันตรายจากสารพิษและหนาม สามารถปรับตัวอยู่ในสภาวะในอาคารได้ยาวนาน มีความต้องการแสงต่ำสามารถเจริญเติบโตด้วยแสงในอาคารได้ และสามารถหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด (วิจิตร วังใน และคณะ, 2537); (วิรัตน์ ภูวิวัฒน์, 2545)

ข้อมูลของความเข้มข้นของฝุ่น PM2.5 ในกล่องทดสอบที่มีต้นไม้ในอาคารดักจับฝุ่นอยู่จะถูกนำมาทดสอบจำนวน 3 ครั้งต่อต้นเพื่อเฉลี่ยและเปรียบเทียบกับข้อมูลของกล่องทดสอบสำหรับพิจารณาช่วงเวลาที่พืชสามารถดักจับฝุ่น และปริมาณของฝุ่นที่ถูกดักจับเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลอ้างอิงจากกล่องทดสอบเปล่า

ผลการวิจัย

ผลของปริมาณควันธูปที่ถูกปล่อยออกจากกล่องทดสอบที่มีพืชดักจับฝุ่นเมื่อเทียบกับกล่องทดสอบเปล่า สามารถแสดงผลในรูปแบบกราฟเปรียบเทียบในแต่ละกลุ่มพืชตามตารางที่ 1 ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พืชในร่มที่มีความสูงมากกว่า 45 cm

พืชในกลุ่มนี้จะเป็นพืชที่มีลำต้นชัดเจน และสามารถเติบโตได้ดีในแนวตั้ง ประกอบด้วย จั๋งจีน ไทรใบสัก และยางอินเดีย โดยมีการตอบสนองต่อควันธูป (ฝุ่น PM2.5) ดังภาพที่ 36

ภาพที่ 3

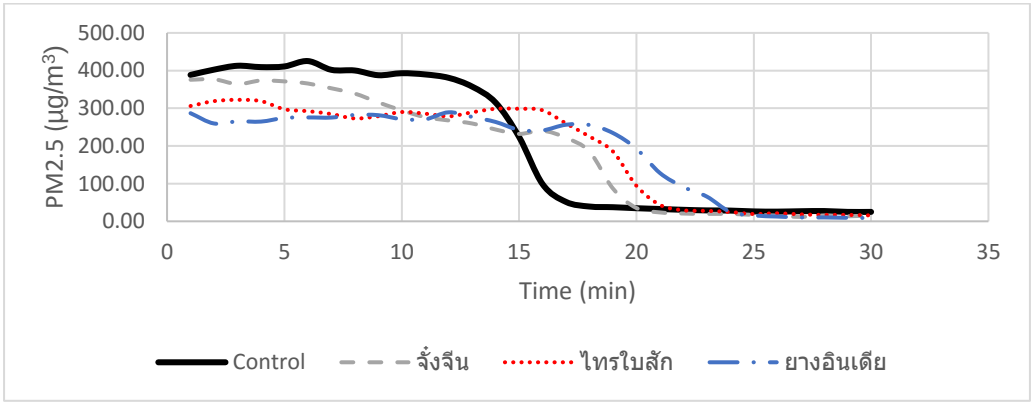

ภาพที่ 3 กราฟการตอบสนองต่อฝุ่น PM2.5 จากควันธูปของ จั๋งจีน ไทรใบสัก และยางอินเดีย

โดยพืชทั้ง 3 ชนิดสามารถดักจับฝุ่น PM2.5 ได้ดีในระยะแรกเมื่อเทียบกับ PM2.5 ในกล่องอ้างอิง โดย จั๋งจีน ไทรใบสัก และยางอินเดีย สามารถดักจับฝุ่นอยู่ที่ 486.75, 511.08, และ 599.42 µg/m^3 ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 พืชในร่มที่มีความสูงระหว่าง 35 - 45 cm

พืชกลุ่มนี้จะเป็นไม้ในร่มที่มีลักษณะเป็นพุ่มสูง โดยมีลักษณะเป็นกิ่งก้านเจริญเติบโตจากลำต้นใต้ดิน ประกอบด้วย ฟิโลเดนดรอนซานาดู กวักมรกต และมอนสเตอร่า โดยมีการตอบสนองต่อควันธูป (ฝุ่น PM2.5) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4

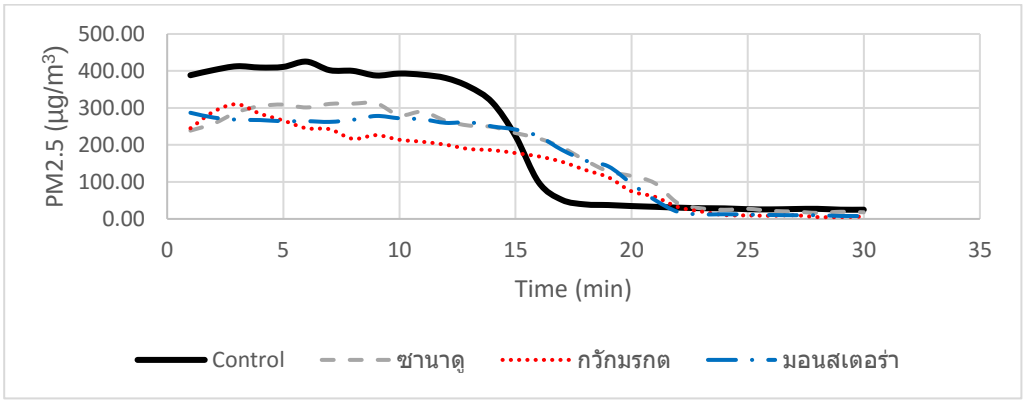

ภาพที่ 4 กราฟการตอบสนองต่อฝุ่น PM2.5
จากควันธูปของ ซานาดู กวักมรกต และมอนสเตอร่า

โดยพืชทั้ง 3 ชนิดสามารถดักจับฝุ่น PM2.5 ได้ดีในระยะแรกเมื่อเทียบกับ PM2.5 ในกล่องอ้างอิง โดยเฉพาะกวักมรกต ซึ่งสามารถดักจับ PM2.5 ในช่วง 15 นาทีแรกได้สูงกว่าพืชชนิดอื่น ซึ่งซานาดู กวักมรกต และมอนสเตอร่า สามารถดักจับฝุ่นอยู่ที่ 904.75, 1925.75, และ 1291.08 µg/m^3 ตามลำดับ

กลุ่มที่ 3 พืชในร่มที่มีความสูงระหว่าง 25 - 35 cm

พืชกลุ่มนี้จะเป็นไม้ในร่มที่มีลักษณะเป็นพุ่มขนาดปานกลาง โดยมีลักษณะเป็นกิ่งก้านเจริญเติบโตจากลำต้นใต้ดิน หรือเป็นใบออกมาจากลำต้นใต้ดิน ประกอบด้วย อโกลนีม่า “สยามออโรร่า” คล้านางพิมพ์ ข้าหลวงหลังลาย หน้าวัวใบผักกาด และลิ้นมังกร โดยมีการตอบสนองต่อควันธูป (ฝุ่น PM2.5) ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5

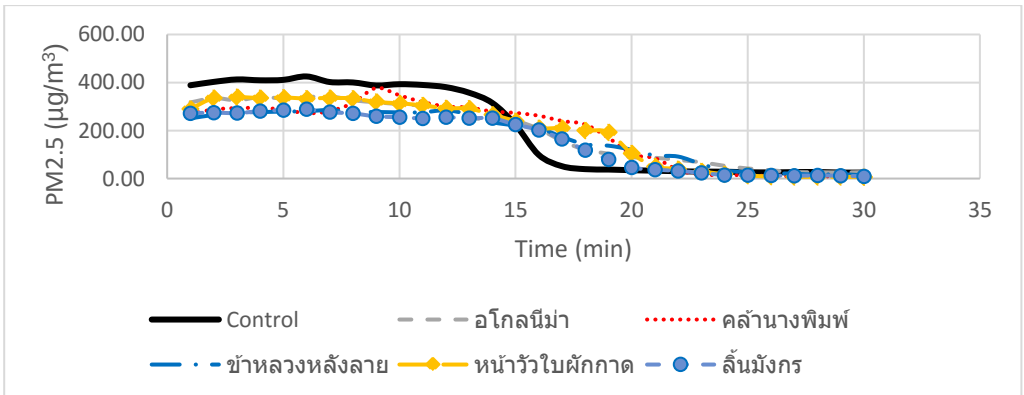

ภาพที่ 5 กราฟการตอบสนองต่อฝุ่น PM2.5 จากควันธูปของ อโกลนีม่า “สยามออโรร่า” คล้านางพิมพ์ ข้าหลวงหลังลาย หน้าวัวใบผักกาด และลิ้นมังกร

พืชทั้ง 5 ชนิดสามารถดักจับฝุ่น PM2.5 ได้ดีในระยะแรกเช่นเดียวกับกลุ่ม 1 และ 2 อโกลนีม่า คล้านางพิมพ์ ข้าหลวงหลังลาย หน้าวัวใบผักกาด และลิ้นมังกร สามารถดักจับฝุ่นอยู่ที่ 470.75, 534.08, 1030.08, 464.75, และ 1478.42 μg/m^3 ตามลำดับ

กลุ่มที่ 4 พืชในร่มที่มีความสูงระหว่าง 20 - 25 cm

พืชกลุ่มนี้จะเป็นไม้ในร่มที่มีลักษณะเป็นพุ่มต่ำ โดยมีลักษณะเป็นกิ่งก้านเจริญเติบโตจากลำต้นใต้ดิน หรือเป็นใบออกมาจากลำต้นใต้ดิน ประกอบด้วย ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์ เสน่ห์จันทร์แดง และเดหลีใบกล้วย โดยมีการตอบสนองต่อควันธูป (ฝุ่น PM2.5) ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6

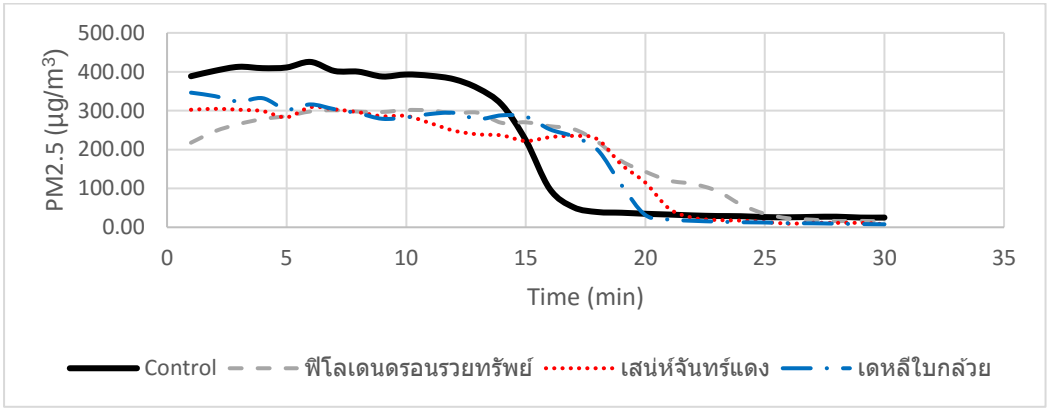

ภาพที่ 6 กราฟการตอบสนองต่อฝุ่น PM2.5 จากควันธูป
ของ ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์ เสน่ห์จันทร์แดง และเดหลีใบกล้วย

ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์ เสน่ห์จันทร์แดง และเดหลีใบกล้วย สามารถดักจับฝุ่นอยู่ที่ 468.25, 910.08, และ 736.08 μg/m^3 ตามลำดับเมื่อเทียบกับ PM2.5 ในกล่องอ้างอิง

กลุ่มที่ 5 พืชในร่มที่มีความสูงต่ำกว่า 20 cm

พืชกลุ่มนี้จะเป็นไม้ในร่มที่มีลักษณะคลุมดิน โดยมีลำต้นเลื้อยไปตามดินหรือมีใบเหนือดินขึ้นมาเล็กน้อย ประกอบด้วย พลูปีกนก และเฟินบอสตัน โดยมีการตอบสนองต่อควันธูป (ฝุ่น PM2.5) ดังภาพที่ 7

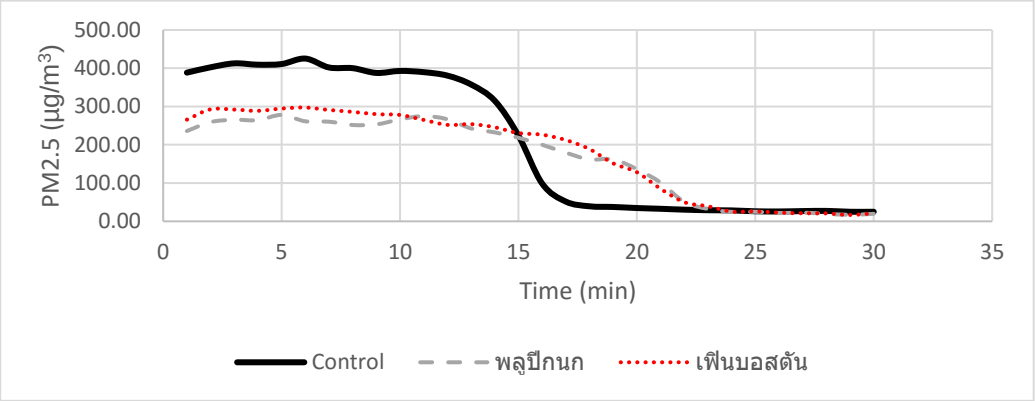

ภาพที่ 7 กราฟการตอบสนองต่อฝุ่น PM2.5 จากควันธูปของ พลูปีกนก และเฟินบอสตัน

พลูปีกนก และเฟินบอสตัน สามารถดักจับฝุ่นอยู่ที่ 1232.75 และ 889.75 µg/m^3 ตามลำดับเมื่อเทียบกับ PM2.5 ในกล่องอ้างอิง

โดยสามารถสรุปปริมาณ PM2.5 ที่ถูกดูดซับโดยพืชแต่ละชนิดตามลำดับได้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปปริมาณ PM2.5 ที่ถูกดูดซับโดยพืชแต่ละชนิด

พืชในอาคาร	Control chamber µg/m^3	Total PM2.5 Released µg/m^3	Absorbed PM2.5 µg/m^3	Percentage absorbed %
กวักมรกต	6237.75	4312.00	1925.75	30.87
ลิ้นมังกร	6237.75	4759.33	1478.42	23.70
มอนสเตอร่า	6237.75	4946.67	1291.08	20.70
พลูปีกนก	6237.75	5005.00	1232.75	19.76
ข้าหลวงหลังลาย	6237.75	5207.67	1030.08	16.51
เสน่ห์จันทร์แดง	6237.75	5327.67	910.08	14.59
ซานาดู	6237.75	5333.00	904.75	14.50
เฟินบอสตัน	6237.75	5348.00	889.75	14.26
เดหลีใบกล้วย	6237.75	5501.67	736.08	11.80
ยางอินเดีย	6237.75	5638.33	599.42	9.61
คล้านางพิมพ์	6237.75	5702.67	535.08	8.58
ไทรใบสัก	6237.75	5726.67	511.08	8.19
จั๋งจีน	6237.75	5751.00	486.75	7.80
อโกลนีม่า	6237.75	5767.00	470.75	7.55
ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์	6237.75	5769.50	468.25	7.51
หน้าวัวใบผักกาด	6237.75	5773.00	464.75	7.45

อภิปรายผล

โดยภาพรวมของการดักจับฝุ่น PM2.5 จากควันธูปของพืชในร่มพบว่า พืชทั้งหมดสามารถลดฝุ่นได้ในช่วงร้อยละ 7.45 - 30.87 ซึ่งพืชทั้งหมดมีแนวโน้มในการดักจับฝุ่น หรือชะลอการปลดปล่อยของฝุ่นได้ดีในช่วง 17 - 20 นาทีแรกของการทดสอบ จากนั้นปริมาณฝุ่นจะเริ่มลดลงเนื่องจากธูปได้ถูกเผาไหม้หมด โดยระหว่างที่ควันธูปหมดไป พืชยังสามารถดักจับฝุ่นจากอากาศโดยรอบได้ ดังเห็นได้จากค่าความเข้มข้นของ PM2.5 หลังนาทีที่ 25 ที่มีค่าต่ำกว่ากล่องทดสอบตลอดเวลา (ยกเว้นเฟินบอสตันที่มีค่าเท่ากับกล่องทดสอบ)

และจากผลการทดสอบการดูดซับ PM2.5 จากควันธูปพบว่า กวักมรกต และลิ้นมังกรมีความสามารถในการดักจับ PM2.5 อย่างโดดเด่นเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่นที่ทดสอบในสภาวะเดียวกัน โดยคาดการณ์ว่า ลักษณะสัณฐานของกวักมรกตเป็นพืชที่มีหัวอยู่ใต้ดินและมีกิ่งก้านชูขึ้นมาพ้นดินในแนวตั้ง โดยมีใบแตกออกจากกิ่งทั้ง 2 ด้าน ส่วนลิ้นมังกรจะมีลำต้นอยู่ด้านล่างเช่นกัน แต่มีใบที่โผล่ขึ้นมาเหนือดินซ้อน ๆ กัน ซึ่งลักษณะของก้านใบที่ตั้งขึ้นซ้อน ๆ กันนั้นทำให้เกิดความซับซ้อนเชิงโครงสร้างจึงสามารถต้านรับกับการไหลของฝุ่นควันได้ดี (Beckett, E. et al., 2001) ทำให้พืชดักจับ PM2.5 ได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นรูปทรงของใบมีลักษณะคล้ายหอก (lanceolate) เป็นรูปทรงใบที่มีความสามารถในการดักจับฝุ่นได้มากที่สุด (Leonard, R. J. et al., 2016) และลักษณะของพืชทั้ง 2 ชนิดมีความหนาทำให้เกิดพื้นที่ในการดักจับฝุ่นมาก ส่วนลักษณะของผิวใบของกวักมรกตและลิ้นมังกร แม้ว่าจะไม่มีความขรุขระตามทฤษฎีของการดักจับฝุ่น แต่ความมันเงาคล้ายการเคลือบด้วย Wax ทำให้เกิดการดักจับฝุ่นขนาดเล็กแบบไฟฟ้าสถิตทั้งในบริเวณใบและกิ่ง จึงทำให้พืชชนิดนี้มีการดักจับฝุ่นได้ดีกว่าพืชชนิดอื่น

ส่วนพืชชนิดอื่นที่ดักจับฝุ่นระหว่างร้อยละ 11.80 - 20.70 เช่น เดหลีใบกล้วย มอนสเตอร่า พลูปีกนก ข้าหลวงหลังลาย เสน่ห์จันทร์แดง ซานาดู และเฟินบอสตัน พืชเหล่านี้มีใบเป็นส่วนประกอบหลัก แต่ใบจะมีแนวโน้มในการเจริญเติบโตในแนวราบ ทำให้ไม่สามารถดักจับฝุ่น PM2.5 ได้ดีเท่ากวักมรกตและลิ้นมังกร ซึ่งการดักฝุ่นของพืชกลุ่มนี้เกิดจากดักจับบริเวณผิวใบที่มีความขรุขระ รวมถึงการดักจับที่ปากใบเช่นกัน

สำหรับพืชกลุ่มที่ดักจับ PM2.5 ได้น้อย คือ ยางอินเดีย คล้านางพิมพ์ ไทรใบสัก จั๋งจีน อโกลนีม่า ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์ และหน้าวัวใบผักกาด ที่สามารถดักจับฝุ่นได้ต่ำกว่าร้อยละ 10 ซึ่งคาดว่าต้นไม้ที่เป็นลักษณะไม้ยืนต้น เช่น ยางอินเดีย และไทรใบสัก มีความหนาแน่นของใบน้อยและใบมีลักษณะบานออกขนานกับพื้นทำให้มีพื้นผิวสัมผัสกับควันธูปต่ำ ทำให้มีการดักจับ PM2.5 น้อย ส่วนจั๋งจีน แม้ว่าพืชจะมีความซับซ้อนของใบ แต่ด้วยลักษณะของใบที่มีความเรียวตรง (linear leaf) ซึ่งเป็นใบที่มีประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่นน้อยที่สุด (Leonard, R. J. et al., 2016) ทำให้การดักจับฝุ่นโดยรวมของจั๋งจีนมีค่าต่ำ ส่วนพืชชนิดอื่น เช่น คล้านางพิมพ์ อโกลนีม่า ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์ และหน้าวัวใบผักกาด เป็นพืชที่มีความสูงต่ำและมีใบขนาน

พื้น ทำให้ระนาบการดักจับและพื้นที่ผิวในการดักจับฝุ่นต่ำ ส่งผลให้ร้อยละของการดักจับฝุ่นควัน PM2.5 มีค่าน้อยกว่าพืชอื่น ๆ

ดังนั้น พืชในอาคารที่เหมาะสมสำหรับการดักจับฝุ่น PM2.5 มากที่สุดจากการทดลองควรมีคุณสมบัติดังนี้ 1) การเจริญเติบโตของพืชควรเป็นในแนวตั้ง ทำให้ต้านทานการไหลของอากาศที่มีฝุ่นละอองได้ดี (Beckett, E. et al., 2001) เช่นเดียวกับผนังไม้เลื้อยที่มีประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่น PM2.5 (พาสินี สุนากร และคณะ, 2559) 2) รูปทรงของใบที่มีลักษณะคล้ายหอกจะมีประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่นได้ดีที่สุดเมื่อเทียบกับใบลักษณะอื่น (Leonard, R. J. et al., 2016) โดยจากการทดสอบพืชทั้ง 16 ชนิด พืชที่เหมาะสมกับการปลูกในอาคาร และสามารถดักจับฝุ่น PM2.5 ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ ต้นกวักมรกต (Zamioculcas zamiifolia (Lodd.) Engl) และต้นลิ้นมังกร (Sansevieria trifasciata Prain) ตามลำดับ ซึ่งพืช 2 ชนิดนี้เป็นพืชที่ดูแลรักษาง่าย และสามารถปลูกในบริเวณอาคารที่มีแสงน้อยได้ อย่างไรก็ตามพืชในร่มควรได้รับแสงแดดธรรมชาติเป็นระยะเพื่อความสมบูรณ์ของพืช

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการทดลองทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า พืชทุกชนิดสามารถดักจับฝุ่นควันขนาดต่ำกว่า 2.5 µg ได้แต่ประสิทธิภาพในการดักจับจะแตกต่างออกไปตามลักษณะสัณฐานของพืช ซึ่งพืชที่มีลำต้นเตี้ยและมีใบที่ขนานกับการเคลื่อนตัวของควันธูปจะมีความสามารถในการดักจับ PM2.5 ได้น้อย เช่น ฟิโลเดนดรอนรวยทรัพย์ และหน้าวัวใบผักกาด เป็นต้น ส่วนพืชที่มีการเจริญเติบโตในแนวตั้ง หรือขวางการเคลื่อนตัวของควันธูป และมีใบที่สลับซับซ้อนจะสามารถดักจับ PM2.5 ได้ดี เช่น ต้นกวักมรกต และต้นลิ้นมังกร เป็นต้น ดังนั้นสามารถเลือกใช้พืชประเภทดังกล่าวในการดักจับฝุ่น PM2.5 จากควันธูปตั้งแต่ในอาคาร เช่น ห้องพระ หรือโบสถ์ ทำให้ลดการเกิดมลภาวะออกสู่ภายนอกอาคารได้ แต่ในทางตรงข้าม พืชประเภทดังกล่าวยังสามารถลดฝุ่น PM2.5 จากแหล่งกำเนิดประเภทอื่น เช่น ถนน เป็นต้น โดยสามารถปลูกเป็นแนวใต้ร่ม หรือใต้แนวรถไฟฟ้าที่มีสภาวะแสงที่เหมาะสมในการปลูกพืชในอาคาร อย่างไรก็ตามพืชทุกชนิดควรมีการทำความสะอาดใบพืชเป็นระยะ ๆ เพื่อให้พืชสามารถดักจับฝุ่นในระลอกใหม่ได้โดยการทดลองนี้พิจารณาการดักจับฝุ่นของพืชในภาพรวมเปรียบเทียบกับกล่องทดสอบ ซึ่งไม่ได้พิจารณาถึงบริเวณที่พืชดักจับฝุ่นมากที่สุด เช่น ในปากใบ หรือในร่องผิวใบ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือจำพวกกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน (SEM) หรือการชั่งน้ำหนักพืชก่อนและหลังการล้างด้วยสารละลาย เพื่อหาปริมาณฝุ่นแท้จริงในส่วนต่าง ๆ ของพืชได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น รวมถึงการทดลองนี้ไม่ได้ศึกษาในพืชที่จริง เช่น ห้องพระ หรือบริเวณวัด โดยอาจพิจารณาการศึกษาดังกล่าวเพิ่มเติมในงานวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศูนย์การทดลองพืชพรรณประกอบอาคาร (Green task force) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก บริษัท อนันดา ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) ขอขอบคุณผู้บริหาร และทีมงานวิจัยในการสนับสนุนงบประมาณ และการอำนวยความสะดวกในด้านอุปกรณ์วิจัย

เอกสารอ้างอิง

นักรบ เจริญสุข และคณะ. (2558). การพัฒนาส่วนผสมของธูปเพื่อลดสารก่อมะเร็งในควันธูป. VRU Research and Development Journal Science and Technology, 10(3), 75-84.

พาสินี สุนากร และคณะ. (2559). การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการจับฝุ่นละอองของพรรณไม้เลื้อย. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 15(2), 175-186.

วิจิตร วังใน และคณะ. (2537). การจำแนกพืชสวน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน.

วิรัตน์ ภูวิวัฒน์. (2545). การประดับต้นไม้ภายในอาคาร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาพืชสวน คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

ศุภชาติ ธรรมนิติเวทย์. (2562). การประดับต้นไม้ภายในอาคาร. วารสารเกษตรนเรศวร, 16(2), 70-86.

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. (2550). มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. ธูป. มอก.2345-2550 หน้า 1-6 (24 สิงหาคม 2550).

Beckett, E. et al. (2001). Bioanalytical utility of sonovoltammetry. Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis, 26(5-6), 995-1001.

Brauer, M. et al. (2000). Assessment of indoor fine aerosol contributions from environmental tobacco smoke and cooking with a portable nephelometer. Journal of Exposure Analysis and Environmental Epidemiology, 10(2), 136-144.

Cohen, R. et al. (2013). Hazard assessment of United Arab Emirates (UAE) incense smoke. Science of The Total Environment, 2013(458-460), 176-186.

Hwang, H.-J. et al. (2011). Experimental investigation of submicron and ultrafine soot particle removal by tree leaves. Atmospheric Environment, 45(38), 6987-6994.

Jetter, J. J. et al. (2002). Characterization of emissions from burning incense. Science of The Total Environment, 295(1), 51-67.

Ji, X. et al. (2010). Characterization of particles emitted by incense burning in an experimental house. Indoor Air, 20(2), 147-158.

Kuo, S.-C. et al. (2015). Emission identification and health risk potential of allergy-causing fragrant substances in PM2.5 from incense burning. Building and Environment, 2015(87), 23-33.

Leonard, R. J. et al. (2016). Particulate matter deposition on roadside plants and the importance of leaf trait combinations. Urban Forestry and Urban Greening, 2016(20), 249-253.

Li, Y. et al. (2019). The response of plant photosynthesis and stomatal conductance to fine particulate matter (PM 2.5) based on leaf factors analyzing. Journal of Plant Biology, 62(2), 120-128.

Mo, L. et al. (2015). Assessing the Capacity of Plant Species to Accumulate Particulate Matter in Beijing. China. PLOS ONE, PLOS ONE, 10 (10), 1-18.

Yang, J. et al. (2005). The urban forest in Beijing and its role in air pollution reduction. Urban forestry & urban greening, 3(2), 65-78.

คำศัพท์ที่หมายถึง “ประชาชน” ในรัฐธรรมนูญกัมพูชา*

THE TERMS THAT MEAN "PEOPLE" IN THE CAMBODIAN CONSTITUTION

พัชราพรรณ กะตากูล
Patcharapan Katakool
กังวล คัชชิมา
Kangvol Khatshima
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Silpakorn University, Thailand
E-mail: pkatakool@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบถึงคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา 2) ทราบถึงความแตกต่างด้านความหมายของคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลคำศัพท์ทุกคำที่หมายถึงประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญทั้ง 6 ฉบับของกัมพูชา พร้อมทั้งเก็บข้อมูลบริบทที่คำศัพท์นั้นปรากฏอยู่ และนับจำนวนความถี่ของคำที่ใช้ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ผลจากการวิจัยพบว่า 1) มีคำศัพท์ที่ใช้ในการกล่าวถึงประชาชน จำนวนทั้งหมด 5 คำ ได้แก่ 1.1) **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) 1.2) **ប្រជាជន** (ประชาชน) 1.3) **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ) 1.4) **ប្រជារាស្ត្រ** (ประชาราษฎร์) และ 1.5) **ខេមរជន** (เขมรชน) ตามลำดับความถี่ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญทั้ง 6 ฉบับ 2) คำศัพท์ทั้ง 5 คำดังกล่าวมีความแตกต่างด้านความหมายดังนี้ 2.1) **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) หมายถึง พลเมืองหรือประชาชนผู้มีสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ตามที่รัฐกำหนด เป็นกำลังสำคัญของประเทศ รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนประเทศด้วย 2.2) **ប្រជាជន** (ประชาชน) หมายถึง คนที่เกิดและอาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา มักใช้ในความหมายที่เป็นพหูพจน์ หมายถึง คนจำนวนมาก แตกต่างจากคำว่า **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) ตรงที่ขาดนัยของการเน้นย้ำถึงสิทธิและหน้าที่ 2.3) **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ) หมายถึง ประชาชนและพลเมืองรวมกัน มักใช้ในบริบทที่ต้องการกล่าวถึงคนทั้งประเทศทั้งคนทั่วไปที่เกิดและอาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาและคนที่รัฐเน้นย้ำว่าเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ตามที่รัฐกำหนด 2.4) **ប្រជារាស្ត្រ** (ประชาราษฎร์) ใช้ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ โดย

* Received 5 November 2021; Revised 1 December 2021; Accepted 8 December 2021

คำศัพท์นี้เกิดขึ้นและใช้ภายใต้ระบอบราชานิยม แสดงให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นในสังคมกัมพูชา 2.5) **ខេមរជន** (เขมรชน) ใช้ในการกล่าวถึงประชาชนผู้มีเชื้อชาติเขมรอย่างจำเพาะเจาะจง
คำสำคัญ: กัมพูชา, ประชาชน, รัฐธรรมนูญกัมพูชา, คำศัพท์ในรัฐธรรมนูญ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) know the words which mean people in Cambodian constitutions 2) realize the difference in meaning of words which mean people in Cambodian constitutions. This study is documentary research. All vocabularies and which mean people the contexts in all 6 Cambodian constitutions have been collected and the frequency of words used in Cambodian constitutions has also been counted. The study showed that 1) There are 5 words mentioning the people which are 1.1) **ពលរដ្ឋ** (citizen) 1.2) **ប្រជាជន** (people) 1.3) **ប្រជាពលរដ្ឋ** (population) 1.4) **ប្រជារាស្ត្រ** (populace) 1.5) **ខេមរជន** (Khmer nationality) appeared respectfully in all 6 constitutions. 2) These 5 words have been used differently in context as followed: 2.1) **ពលរដ្ឋ** was used in the context of people's rights, liberties and duties as stated in constitutions and also associated with driving force process for national development. 2.2) **ប្រជាជន** referred to general people who are living in Cambodia. It mostly was used in plural form referred to many people and different from word **ពលរដ្ឋ** because it was not focused on rights, liberties and duties. 2.3) **ប្រជាពលរដ្ឋ** referred to both people and population together and was used in the context that means people in the whole country and context of people who were born and living in Cambodia and people's rights, liberties and duties as stated in constitutions. 2.4) **ប្រជារាស្ត្រ** was mainly used in the context that related to the King and this word was originated and used in monarchy political system. This showed that there are social classes division in Cambodian society. 2.5) **ខេមរជន** was used referring to Khmer people in specific context.

Keywords: Cambodia, People, Cambodian Constitution, The terms in Cambodian Constitution

บทนำ

รัฐธรรมนูญ (Constitution) เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งมีเนื้อหาสาระมุ่งเน้นไปที่หลักการและนโยบายในการปกครองประเทศ กำหนดเรื่องผู้ใช้อำนาจอธิปไตย อำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ของรัฐ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และอภิชน จันทรเสน, 2547) และทำหน้าที่เป็นกติกากำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และกำหนดว่าประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ อย่างไร (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2555)

ประเทศกัมพูชามีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญนับตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน จำนวนรวมทั้งสิ้น 6 ฉบับ โดยรัฐธรรมนูญกัมพูชาฉบับแรก หรือรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชาประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1947 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ ฝรั่งเศสกลับเข้ามายึดครองกัมพูชาอีกครั้ง และได้ทำข้อตกลงชั่วคราวกับรัฐบาลกัมพูชาซึ่งระบุให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญด้วย (เกา มุยทอง และเม็ย วิจิตร, 2549) รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงร่างขึ้นโดยได้รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสเป็นต้นแบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในระบอบการปกครอง (Yan, V., 2016) ต่อมาภายหลังจากนายพลลอน นอลร่วมกับหม่อมราชวงศ์สีสุวัตถิ์ สิริมตะ ทำรัฐประหาร แล้วประกาศให้กัมพูชาเป็นสาธารณรัฐ (Jennar, R. M., 1995) ก็ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 หรือรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเขมร ในปี ค.ศ. 1972 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ประกาศว่า หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (สำนักเลขาธิการที่ปรึกษาธรรมนูญ, 2554) รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 คือรัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ฉบับ ค.ศ. 1976 ประกาศใช้ภายใต้การปกครองระบอบเขมรแดง เนื้อหาเน้นเรื่องการยกเลิกกรรมสิทธิ์เอกชน สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง และสร้างระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของรัฐ (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2558) รัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 คือรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชา ค.ศ. 1981 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนของเวียดนามโดยยึดหลักการประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2558) รัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 คือรัฐธรรมนูญแห่งรัฐกัมพูชา ค.ศ. 1989 เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นในยุคเปลี่ยนผ่านจากระบบสังคมนิยมเข้าสู่ประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญฉบับที่ 6 รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993 ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นสากลตามแบบรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ที่ยึดหลักการประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน และนิติรัฐ (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2558) แต่อย่างไรก็ตามพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของกัมพูชาได้รับอิทธิพลจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับแรกของกัมพูชา และฉบับ ค.ศ. 1989 (Menzel, J., 2016) จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญกัมพูชาทั้ง 6 ฉบับเกิดขึ้นภายใต้บริบททางการเมืองการปกครองที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาสำคัญประการหนึ่งที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญกัมพูชาทุกฉบับคือบทบัญญัติว่าด้วยประชาชน

โดยทั่วไปรัฐธรรมนูญจะมีบทบัญญัติไว้ว่า ใครคือประชาชน และประชาชนมีอำนาจในการทำอะไรบ้าง (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2559) เมื่อคำว่าประชาชนถูกกล่าวถึงในรัฐธรรมนูญ

ย่อมต้องมีการกำหนดกรอบหรือขอบเขตอำนาจควบคู่เข้ามาด้วย ยกตัวอย่างเช่น การที่ประชาชนเป็นผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดว่า ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งคือผู้ใดบ้าง อายุไม่ต่ำกว่าเท่าใด และสามารถดำเนินการเลือกตั้งได้โดยวิธีการใดบ้าง ในรัฐธรรมนูญของกัมพูชารวมทั้งสิ้น 6 ฉบับนั้นมีการอ้างถึงประชาชนเป็นจำนวนมากและปรากฏแทบทุกหมวดในรัฐธรรมนูญ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการกำหนดแนวทางการบริหารประเทศย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนไม่ว่าจะเป็นด้านสิทธิ บทบาท หรือหน้าที่ของประชาชน อีกทั้งยังทำให้เห็นได้ด้วยว่าสถาบันประชาชนมีความเชื่อมโยงกับสถาบันการเมืองอื่น ๆ ในแง่มุมใดบ้าง จากการสำรวจข้อมูลคำศัพท์นั้นพบว่าในรัฐธรรมนูญแทบทุกฉบับ (ยกเว้นฉบับที่อยู่ภายใต้การปกครองระบอบเขมรแดง) มีคำศัพท์ที่ใช้กล่าวถึงประชาชนมากกว่า 1 คำศัพท์ และบางฉบับปรากฏมากถึง 4 คำศัพท์ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าคำศัพท์เหล่านั้นมีคำว่าอะไรบ้างและแต่ละคำศัพท์มีความแตกต่างด้านความหมายอย่างไร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา โดยรวบรวมคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชาทั้งหมดรวมจำนวน 6 ฉบับ เก็บข้อมูลบริบทที่ปรากฏของคำศัพท์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความแตกต่างด้านความหมายของคำศัพท์แต่ละคำ การศึกษาคำศัพท์เหล่านี้นอกจากจะช่วยให้มองเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับขอบเขตเสรีภาพ สิทธิ และหน้าที่ของประชาชนกัมพูชา เข้าใจโครงสร้างการเมืองการปกครองของกัมพูชาในแต่ละยุคสมัยแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการตีความ ทำความเข้าใจภาษาที่ใช้ในกฎหมายสมัยต่าง ๆ ของกัมพูชาอันจะนำไปสู่ความเข้าใจในบริบทสังคมที่แตกต่างกันของกัมพูชาภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองแต่ละแบบได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา
2. เพื่อทราบถึงความแตกต่างด้านความหมายของคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญกัมพูชานี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยขอบเขตของข้อมูลที่ใช้คือ รัฐธรรมนูญกัมพูชาจำนวน 6 ฉบับ ดังนี้ 1) รัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 ร่างขึ้นขณะที่กัมพูชายังอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของฝรั่งเศส 2) รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเขมร ค.ศ. 1972 ภายใต้การปกครองแบบสาธารณรัฐ ระบบประธานาธิบดี 3) รัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ.1976 ภายใต้การปกครองระบอบเขมรแดง 4) รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชา ค.ศ. 1981 ภายใต้การปกครองแบบสาธารณรัฐ สังคมนิยม 5) รัฐธรรมนูญแห่งรัฐกัมพูชา ค.ศ. 1989 ภายใต้การปกครองแบบสาธารณรัฐ 6) รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993

ภายใต้การปกครองแบบราชอาณาจักร ราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เสรีประชาธิปไตย ระบบรัฐสภา ซึ่งเป็นฉบับที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคำศัพท์ทุกคำที่หมายถึงประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญทั้ง 6 ฉบับ โดยรัฐธรรมนูญทุกฉบับถูกรวบรวมและตีพิมพ์อยู่ในหนังสือชื่อ รัฐธรรมนูญทั้งหลายของกัมพูชา (สำนักเลขาธิการที่ปรึกษาธรรมนูญ, 2554) ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลคำศัพท์นั้นผู้วิจัยได้รวบรวมบริบทที่คำศัพท์นั้น ๆ ปรากฏอยู่ทุกตำแหน่งด้วย

ขั้นตอนที่ 2 แปลข้อมูลทั้งหมดเป็นภาษาไทย โดยในส่วนคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนแต่ละคำนั้น ผู้วิจัยได้แปลเป็นภาษาไทยโดยเทียบเคียงจากรูปศัพท์ในภาษาเขมรเป็นคำที่ใช้ในภาษาไทย ตัวอย่างเช่น **ប្រជាពលរដ្ឋ** เมื่อถ่ายถอดตัวอักษรเขมรเป็นอักษรไทย จะเป็นคำว่า ปฺรชาพลรฐ ซึ่งเทียบเคียงกับภาษาไทยเป็นคำว่า “ประชาพลรัฐ”

ขั้นตอนที่ 3 สรุปจำนวนคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา และนับจำนวนความถี่ของคำศัพท์แต่ละคำที่ใช้ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ เพื่อให้เห็นว่าคำศัพท์นั้น ๆ ปรากฏในรัฐธรรมนูญจำนวนกี่ฉบับ และกี่ตำแหน่ง

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยนำข้อมูลคำศัพท์ที่ได้และบริบทของคำมาศึกษาวิเคราะห์หาความแตกต่างด้านความหมายของคำ

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. คำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชาตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น 6 ฉบับ มีทั้งหมด 5 คำ ได้แก่ **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ), **ប្រជាជន** (ประชาชน), **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ), **ប្រជារាស្ត្រ** (ประชาราษฎร์) และ **ខេមរជន** (เขมรชน) ตามลำดับความถี่ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญทั้ง 6 ฉบับ โดยมีจำนวนแยกย่อยตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญกัมพูชาแต่ละฉบับ

คำศัพท์ / ฉบับของรัฐธรรมนูญ	**ខេមរជន** (เขมรชน)	**ប្រជារាស្ត្រ** (ประชาราษฎร์)	**ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ)	**ប្រជាជន** (ประชาชน)	**ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ)
ค.ศ. 1947	10	5	1		8
ค.ศ. 1972		10	2	1	23
ค.ศ. 1976				37	
ค.ศ. 1981				69	34
ค.ศ. 1989				42	38
ค.ศ. 1993		3	43		2
รวม	10	18	46	149	105
จำนวนฉบับที่ปรากฏ	1 ฉบับ	3 ฉบับ	3 ฉบับ	4 ฉบับ	5 ฉบับ

เมื่อพิจารณาจากจำนวนฉบับของรัฐธรรมนูญที่คำศัพท์ปรากฏอยู่ตามตารางข้างต้น แล้วพบว่า คำว่า **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) เป็นคำศัพท์ที่ปรากฏใช้ในรัฐธรรมนูญแทบทุกฉบับ ยกเว้น รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 คือรัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ฉบับ ค.ศ. 1976 ภายใต้การปกครองของเขมรแดงซึ่งเลือกใช้คำศัพท์เพียงคำเดียวคือ **ប្រជាជន** (ประชาชน) ลำดับต่อมาคือคำว่า **ប្រជាជន** (ประชาชน) ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญจำนวน 4 ฉบับ ลำดับถัดไปคือ **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ) และ **ប្រជារាស្ត្រ** (ประชาราษฎร์) ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญจำนวน 3 ฉบับ เท่ากัน ลำดับสุดท้ายคือคำว่า **ខេមរជន** (เขมรชน) ที่ปรากฏใช้เฉพาะในรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 ฉบับเดียวเท่านั้น

2. คำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชาแต่ละคำนั้นมีความความแตกต่างด้านความหมาย โดยสามารถวิเคราะห์ได้จากบริบทที่คำศัพท์นั้น ๆ ปรากฏอยู่ ความหมายของคำศัพท์แต่ละคำมีดังนี้

2.1 **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) หมายถึง พลเมืองหรือประชาชนผู้มีสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ตามที่รัฐกำหนด เป็นกำลังสำคัญของประเทศ รวมทั้งยังเป็นผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนประเทศด้วย โดยพบว่าจากข้อมูลในรัฐธรรมนูญจำนวน 5 ฉบับที่ปรากฏการใช้คำว่า **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) นั้น มีการใช้ศัพท์คำนี้ในลักษณะเดียวกัน นั่นคือใช้ในบริบทที่มุ่งเน้นการกล่าวถึงประชาชนผู้ซึ่งกฎหมายรับรองให้มีสิทธิและหน้าที่สมบูรณ์พร้อม มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทั้งทางวาจาและลายลักษณ์อักษร มีสิทธิในการได้รับการคุ้มครองจากรัฐตามกฎหมาย มีสิทธิประกอบสัมมาอาชีพบนที่ดินที่รัฐมอบให้ สามารถดำเนินการทางการเมืองใด ๆ ได้ ทั้งการเลือกตั้ง การเสนอชื่อเข้ารับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร การขอถอดถอนผู้แทนราษฎรออกจากตำแหน่ง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

មាត្រា ៤៩ - (មាត្រា ៤៨ ចាស់) **អ្នកដែលមានសិទ្ធិជ្រើសតាំងអ្នកតំណាងរាស្ត្រ គឺ <u>ពលរដ្ឋ</u>ខ្មែរ ភេទបុរសអាយុ ២០ ឆ្នាំបរិបូណ៌ឡើងទៅ វៀរលែងតែបុរសនោះប្រាសចាកសិទ្ធិ<u>ពលរដ្ឋ</u>ហើយបុរសនោះត្រូវប្រកបដោយលក្ខណសម្បត្តិតាមច្បាប់ស្តីអំពីការជ្រើសតាំងអ្នកតំណាងរាស្ត្រ។**

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 49 - (มาตรา 48 เก่า) ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรคือ **<u>พลรัฐ</u>**เขมร เพศชาย อายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เว้นแต่บุรุษผู้นั้นปราศจากสิทธิ**<u>พลรัฐ</u>**และบุรุษนั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร

ทั้งนี้รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีการบัญญัติข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกตั้งเอาไว้แตกต่างกัน จากตัวอย่างข้างต้นรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 กำหนดเอาไว้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีเพียงพลรัฐเขมรเพศชาย และต้องมีอายุอย่างน้อย 20 ปีจึงจะมีสิทธิในการเลือกตั้ง แต่ใน

รัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มาได้บัญญัติว่าผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งคือพลรัฐทั้งสองเพศ ที่มีอายุอย่างน้อย 18 ปี และข้อกำหนดนี้ยังคงใช้จนถึงปัจจุบัน

ตัวอย่างที่ 2

មាត្រា ៣០ - រដ្ឋកម្ពុជាបានទទួលស្គាល់ និងគោរពសិទ្ធិមនុស្ស។

<u>ពលរដ្ឋ</u>កម្ពុជា មានភាពស្មើគ្នាចំពោះច្បាប់ មានសិទ្ធិសេរីភាព និងមានករណីយកិច្ចដូចគ្នាទាំងអស់ ដោយឥតប្រកាន់ភេទ ជំនឿ សាសនា ពូជសាសន៍ ឬហានៈក្នុងសង្គម។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 30 - รัฐกัมพูชารับรู้และเคารพสิทธิมนุษยชน

<u>พลรัฐ</u>กัมพูชามีความเสมอภาคต่อกฎหมาย มีสิทธิเสรีภาพ และมีหน้าที่เหมือนกันทั้งหมดโดยไม่แบ่งแยกเพศ ความเชื่อ ศาสนา เชื้อชาติ หรือฐานะในสังคม

จากตัวอย่าง รัฐธรรมนูญแห่งรัฐกัมพูชา ฉบับ ค.ศ. 1989 ได้กำหนดให้พลรัฐทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่เสมอภาคกันโดยไม่แบ่งแยก ไม่ว่าจะเป็นเพศใด นับถือศาสนาใด มีเชื้อชาติใด หรือมีฐานะอย่างไรก็ตาม

2.2 **ប្រជាជន** (ประชาชน) หมายถึง คนที่เกิดและอาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา มักใช้ในความหมายที่เป็นพหูพจน์ หมายถึง คนจำนวนมาก เมื่อวิเคราะห์จากบริบทของคำศัพท์แล้วพบว่า คำว่า **ប្រជាជន**(ประชาชน) แตกต่างจากคำว่า **ពលរដ្ឋ** (พลรัฐ) ตรงที่ขาดนัยของการเน้นย้ำถึงสิทธิและหน้าที่ จากข้อมูลในรัฐธรรมนูญจำนวน 4 ฉบับที่ปรากฏการใช้คำว่า **ប្រជាជន** (ประชาชน) พบว่าโดยทั่วไปศัพท์คำนี้ใช้เมื่อต้องการกล่าวถึงคนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา ผู้ซึ่งรัฐมีหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งส่งเสริมดูแลทั้งด้านความเป็นอยู่ การเล่าเรียน การทำงาน รวมทั้งให้ค่าตอบแทนในการทำงานและสวัสดิการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ในขณะที่ประชาชนมีหน้าที่ในการปกป้องเอกราชของชาติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในภารกิจของประเทศโดยการปฏิบัติตามนโยบายและแผนดำเนินงานของรัฐ ดังเช่นตัวอย่างจากรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชา ค.ศ. 1981

ตัวอย่างที่ 3

មាត្រា ១១ - សេដ្ឋកិច្ចជាតិ ស្ថិតនៅក្រោមការដឹកនាំរបស់រដ្ឋ។

រដ្ឋលើកស្ទួយជីវភាពរបស់**<u>ប្រជាជន</u>** អោយមានកំរិតខ្ពស់ជាលំដាប់លើគ្រប់ផ្នែកដើម្បីកសាងប្រទេសជាតិ។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 11 – เศรษฐกิจชาติอยู่ภายใต้การนำของรัฐ

รัฐยกระดับความเป็นอยู่ของ**ประชาชน**ให้สูงขึ้นตามลำดับทุกด้านเพื่อสร้างประเทศชาติ

โดยทั่วไปในรัฐธรรมนูญฉบับหนึ่ง ๆ จะปรากฏการใช้คำที่หมายถึงประชาชนมากกว่า 1 คำ ยกเว้นรัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ. 1976 ภายใต้การปกครองระบอบเขมรแดงที่ปรากฏใช้เฉพาะ **ប្រជាជន** (ประชาชน) คำเดียวตลอดทั้งฉบับ

ตัวอย่างที่ 4

មាត្រា ២០ - ប្រជាជនកម្ពុជាគ្រប់រូប មានសិទ្ធិជឿជាំនឿ ឬសាសនាណាក៏បាន ហើយក៏មានសិទ្ធមិនមានជំនឿអ្វី ឬក៏មិនជឿសាសនាណាក៏បាន។ មិនអនុញ្ញាតឲ្យមានសាសនាប្រតិកិរិយា ដែលបំផ្លិចបំផ្លាញកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ និង**ប្រជាជន**កម្ពុជា ដាច់ខាត។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 20 – ประชาชนกัมพูชาทุกคนมีสิทธิเชื่อในความเชื่อหรือศาสนาก็ได้ และมีสิทธิไม่มีความเชื่อหรือไม่เชื่อในศาสนาก็ได้ ไม่อนุญาตให้มีการปฏิบัติทางศาสนาที่บ่อนทำลายกัมพูชา ประชาธิปไตย และ**ประชาชน**กัมพูชาเด็ดขาด

ทั้งนี้พบว่าในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้มักจะกล่าวถึงประชาชนโดยกล่าวถึง กรรมกร เกษตรกร และแรงงานควบคู่ไปด้วย จะเห็นว่ารัฐได้แบ่งกลุ่มประชาชนออกเป็น 3 กลุ่มข้างต้นตามอาชีพที่รัฐกำหนดให้ จากบทบัญญัติในหมวด 5 มาตรา 5 ที่ว่า “อำนาจในการออกกฎหมายเป็นของสภาผู้แทนประชาชนกัมพูชา ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 250 คน เป็นตัวแทนของประชาชน กรรมกร เกษตรกร และแรงงานกัมพูชา รวมกับผู้แทนกองทัพปฏิวัติกัมพูชา โดยแบ่งออกเป็นผู้แทนเกษตรกร 150 คน ผู้แทนกรรมกรและแรงงาน 50 คน ผู้แทนกองทัพ 50 คน” โดยจากข้อความข้างต้นพบว่าประชาชนที่รัฐให้ความสำคัญมากที่สุดและน่าจะมีจำนวนมากที่สุดในประเทศคือเกษตรกร เนื่องจากรัฐได้กำหนดสัดส่วนของเกษตรกรที่จะเข้าไปทำหน้าที่ผู้แทนประชาชนกัมพูชาในสภาไว้มากถึงร้อยละ 60

2.3 **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ) หมายถึง ประชาชนและพลเมืองรวมกัน โดยมักใช้ในบริบทที่ต้องการกล่าวถึงคนทั้งประเทศ ทั้งคนทั่วไปที่เกิดและอาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาและคนที่รัฐเน้นย้ำว่าเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ตามที่รัฐกำหนด จากข้อมูลในรัฐธรรมนูญจำนวน 3 ฉบับที่ปรากฏการใช้คำว่า **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ) พบว่าในรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 ใช้คำศัพท์นี้ในบริบทที่ต้องการกล่าวถึงประชาชนและพลเมืองโดยรวม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5

មាត្រា ១២២. ក្នុងករណីដែលកាល:ទេស: ពុំអនុញ្ញាតឲ្យចាត់តាំង ទាំងព្រះមហាក្សត្រិយ៍អង្គថ្មី ទាំងក្រុមប្រឹក្សារាជានុសិទ្ធ ដោយអនុលោមទៅតាមបទបញ្ញត្តិមាត្រា ៣០ និង ៣០ស្ទួន នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញនេះ សភាទាំងពីរត្រូវរួមប្រជុំគ្នាដោយសេចក្តីអញ្ជើញនៃប្រធានរដ្ឋសភានិងក្រោមអធិបតីភាពនៃប្រធាននេះ ដោយអនុលោមទៅតាមឆន្ទ:ដែលប្រជារាស្ត្របានសម្តែងហើយ សភាទាំងពីរនេះអាចលើកអំណាច និង បុព្វសិទ្ធិទាំងឡាយរបស់ប្រមុខរដ្ឋប្រគល់ទៅឥស្សរជនមួយរូបដែល**ប្រជាពលរដ្ឋ**ស្រលាញ់ទុកចិត្ត ហើយបានបញ្ចេញមតិចង្អុលដ៏ជាក់ច្បាស់។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 122 – ในกรณีที่ช่วงเวลาไม่เอื้ออำนวยให้จัดตั้งทั้งพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ทั้งที่ปรึกษาผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยอนุโลมตามบทบัญญัติมาตรา 30 และ 30 ซ้ำ ของรัฐธรรมนูญนี้ สภาทั้งสองต้องร่วมประชุมกันโดยการเชิญของประธานรัฐสภาและภายใต้การนำของประธานนี้ โดยอนุโลมตามความเห็นชอบซึ่งประชาราษฎร์ได้แสดงแล้ว สภาทั้งสองนี้อาจมอบอำนาจและอภิสิทธิ์ทั้งหลายของประมุขรัฐให้กับผู้อาวุโสหนึ่งคนซึ่ง**ประชาพลรัฐ**รักและไว้วางใจ และได้ลงมติชี้ขาด

จากตัวอย่างรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่า ในกรณีที่ไม่มีการจัดตั้งพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่และไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานรัฐสภาสามารถเชิญประชุมสภาเพื่อแต่งตั้งผู้อาวุโสซึ่งประชาพลรัฐรักและไว้ใจขึ้นเป็นประมุขได้ โดยมุ่งกล่าวถึงทั้งประชาชนและพลเมืองทั้งประเทศ

คำว่า **ប្រជាពលរដ្ឋ** (ประชาพลรัฐ) ปรากฏใช้อย่างสม่ำเสมอและปรากฏความถี่มากที่สุดในรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยระบุว่า ประชาพลรัฐมีสิทธิ เสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยพระมหากษัตริย์เป็นผู้รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาพลรัฐ สิทธิของประชาพลรัฐที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แก่ การเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งและขอเสนอชื่อเข้ารับการเลือกตั้ง ทั้งนี้ต้องมีอายุครบตามเงื่อนไขที่กำหนด ในด้านเสรีภาพ ประชาพลรัฐมีเสรีภาพในด้านความเชื่อและศาสนา มีเสรีภาพในการตั้งสมาคมและพรรคการเมือง รวมทั้งมีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตน นอกจากนี้ยังได้ระบุว่าประชาพลรัฐเขมรมีเสรีภาพในการเดินทางและตั้งถิ่นฐานโดยถูกต้องตามกฎหมายทั้งนี้ประชาพลรัฐเขมรไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศย่อมมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากรัฐเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 6

មាត្រា ៤០ ៖ សេរីភាពក្នុងការដើរឆ្លាយជិត និង តាំងទីលំនៅក្នុងស្ថានភាពស្របច្បាប់របស់**ប្រជាពលរដ្ឋ** ត្រូវបានគោរព។

ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរអាចចេញទៅតាំងទីលំនៅ នៅប្រទេសក្រៅ ឬវិលត្រឡប់មកវិញបាន។

ការរក្សាសិទ្ធិមិនរំលោភលើលំនៅឋាន និង អាថ៌កំបាំងនៃការឆ្លើយឆ្លងតាមលិខិតតាមសារទូរលេខ ទូរពុម្ព ទូរគមន៍ និង តាមទូរស័ព្ទ ត្រូវបានធានា។

ការឆែកឆេរលំនៅឋាន សម្ភារៈវត្ថុ និង លើរូបបុគ្គល ត្រូវធ្វើឲ្យស្របនឹងបញ្ញត្តិច្បាប់។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 40 – เสรีภาพในการเดินทางใกล้ไกลและตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยโดยถูกต้องตามกฎหมายของ**ประชาพลรัฐ** ต้องได้รับการเคารพ **ประชาพลรัฐ**เขมร สามารถจะออกไปตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในต่างประเทศหรือกลับเข้ามาภายในประเทศได้ การรักษาสิทธิมิให้ละเมิดในสถานที่อยู่อาศัยและความลับของการสื่อสารถึงกันทางจดหมาย ทางโทรเลข โทรพิมพ์ โทรคมนาคม และทางโทรศัพท์ ต้องได้รับการรับรอง การตรวจค้นที่อยู่อาศัย สัมภาระสิ่งของและตัวบุคคล ต้องให้เหมาะสมกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ข้อความข้างต้นจากรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993 แสดงให้เห็นว่าคำว่า ប្រជាពលរដ្ឋ (ประชาพลรัฐ) นั้นไม่ได้ใช้กล่าวถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ประเทศกัมพูชาเท่านั้น แต่ยังหมายรวมทั้งผู้มีเชื้อชาติเขมรที่เดินทางไปตั้งถิ่นฐานหรืออยู่อาศัยในต่างเทศอีกด้วย

2.4 ប្រជារាស្ត្រ (ประชาราษฎร์) หมายถึง ประชาชนที่มีสถานะเป็นสามัญชนหรือราษฎร ซึ่งเป็นคำที่มักใช้ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7

រដ្ឋធម្មនុញ្ញប្រទេសកម្ពុជា ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម សីហនុវរ្ម័ន រាជ ហរិវង្ស ឧភតោ សុជាត វិសុទ្ធិពង្ស អគ្គមហាបុរសរតន៍ និករោត្តម ធម្មិកមហា រាជ បរមនាថ បរមបពិត្រ ព្រះចៅក្រុងកម្ពុជាធិបតី រដ្ឋឯករាជ្យ ពេញដោយ អធិបតេយ្យភាព ទ្រង់ប្រោសព្រះរាជទានដល់ប្រជារាស្ត្ររបស់ព្រះអង្គនូវរដ្ឋធម្មនុញ្ញ

แปลเป็นภาษาไทยว่า

พระบาทสมเด็จ พระนโรดม สีหนุวรมัน ราชหริวงศ์ อุภโต สุชาต วิสุทธิพงษ์ อัคคมหาบุรุษรัตน์ นิกโรตตม ธัมมิกมหาราช บรมนาถ บรมบพิตร พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดี

รัฐเอกราช เต็มไปด้วยอธิปไตยภาพ ทรงโปรดพระราชทานแก่**ประชาราษฎร์**ของพระองค์ซึ่งรัฐธรรมนูญ

จากตัวอย่างเป็นการระบุในส่วนนำก่อนจะเริ่มเข้าสู่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 ว่าพระมหากษัตริย์คือ พระบาทสมเด็จนโรดม สีหนุ ได้โปรดพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับนี้แก่ประชาชนทั้งหลายของพระองค์ โดยเลือกใช้คำว่าประชาราษฎร์กล่าวถึงประชาชน

ตัวอย่างที่ 8

មាត្រា ១១៥. (មាត្រា ៨៧ ចាស់) បទបញ្ញត្តិទាំងឡាយ ដែលស្តីអំពីរបៀបគ្រប់គ្រង ដោយមានព្រះមហាក្សត្រិយ៍ជាអគ្គប្រមុខរបស់រដ្ឋនេះ១, អំពីរបៀបគ្រប់គ្រងដោយអាស្រ័យអ្នកតំណាងរបស់**ប្រជារាស្ត្រ**នេះ ១, អំពីគោលចារិកនៃសេរីភាពនឹងសមភាពដែលរដ្ឋធម្មនុញ្ញនេះធានាអះអាងឲ្យមាននេះ ១ មិនត្រូវសុំកែប្រែសោះឡើយ។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 115 - (มาตรา 87 เก่า) บทบัญญัติทั้งหลาย ซึ่งว่าด้วยระบอบการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นอัคคประมุขของรัฐนี้ 1, ว่าด้วยระบอบการปกครองโดยอาศัยผู้แทนของ**ประชาราษฎร์** นี้ 1, ว่าด้วยหลักของเสรีภาพและความเสมอภาคแห่งรัฐธรรมนูญนี้รับรองให้มี 1 ไม่ต้องขอแก้ไขเลย

จากตัวอย่างในรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา 1947 ข้างต้นจะเห็นได้ว่าเมื่อรัฐธรรมนูญต้องการกล่าวถึงประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ก็จะเลือกใช้คำว่า **ប្រជារាស្ត្រ** (ประชาราษฎร์) ทั้งนี้จากข้อมูลที่เก็บรวมรวมมาจากรัฐธรรมนูญกัมพูชาทั้ง 3 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเขมร ค.ศ. 1972 และรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993 พบว่านัยความเป็นราษฎรที่ถูกปกครองโดยพระมหากษัตริย์ของคำศัพท์นี้ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993 ไม่ชัดเจนเท่าที่ปรากฏใช้ในรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญภายใต้ระบอบราชานิยมเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามพบว่าในรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ซึ่งมีระบอบการปกครองในรูปแบบที่แตกต่างออกไป ไม่ปรากฏใช้คำศัพท์นี้เลย ยกเว้นรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเขมร ค.ศ. 1972 รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ของกัมพูชา ซึ่งอยู่ในยุคต่อเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับแรกภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์

2.5 **ខេមរជន** (เขมรชน) หมายถึง ประชาชนผู้มีเชื้อชาติเขมร คำศัพท์นี้ปรากฏใช้ในรัฐธรรมนูญเพียงฉบับเดียวคือ รัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 โดยใช้ในบริบทที่เชื่อมโยงกับบทบัญญัติว่าด้วยเสรีภาพ สิทธิ และหน้าที่เป็นหลัก โดยมีการกำหนดว่า

เขมรชนมีเสรีภาพในการกระทำสิ่งใดบ้าง กฎหมายรับรองสิทธิของเขมรชนในด้านใดบ้าง และเขมรชนทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อประเทศชาติอย่างไร

ตัวอย่างที่ 9

មាត្រា ៦ - ខេមរជនមិនអាចត្រូវនីរទេសពីដែនខ្មែរបានឡើយ។ ការហាម**ខេមរជន**មិនឲ្យនៅកន្លែងណាមួយ ឬការបង្ខំឲ្យនៅកន្លែងណាមួយ ត្រូវធ្វើតែក្នុងករណីដែលមានបញ្ញត្តទុកក្នុងច្បាប់។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 6 – **เขมรชน**ไม่อาจถูกเนรเทศจากดินแดนเขมรได้เลย การห้าม**เขมรชน**มิให้อยู่ในที่ใดหรือการบังคับให้อยู่ในที่ใด ต้องทำในกรณีที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเขมร โดยรัฐรับรองสิทธิของพลเมืองชาวเขมรว่า มีสิทธิที่จะไม่ถูกเนรเทศออกจากประเทศ และไม่อาจห้ามไม่ให้อาศัยอยู่ที่ใดหรือจะบังคับให้อาศัยอยู่ที่ใดได้ ยกเว้นกรณีที่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย

ตัวอย่างที่ 10

មាត្រា ១៧ - ច្បាប់ជាសេចក្តីសម្តែងឆន្ទៈរបស់ជាតិ។ ច្បាប់ត្រូវប្រើទៅលើជនទាំងអស់ បើទោះជាច្បាប់នោះរក្សាការពារក្តី ផ្តន្ទាទោសក្តី បង្ខិតបង្ខំក្តី។

ច្បាប់ធានាអះអាងឲ្យ**ខេមរជន**ទាំងពួងប្រើសេរីភាពនឹងសិទ្ធិទាំងឡាយដូចមានរៀបរាប់ក្នុងជំពូកមុននេះ បើទោះជាដូចម្តេចក៏ដោយច្បាប់មិនអាចធ្វើឲ្យខូចសេរីភាពនឹងសិទ្ធិទាំងនោះបានឡើយ។

แปลเป็นภาษาไทยว่า

มาตรา 17 - กฎหมายคือการแสดงเจตจำนงของชาติ กฎหมายต้องบังคับใช้กับชนทั้งหมด ไม่ว่ากฎหมายนั้นจะใช้เพื่อคุ้มครองก็ดี ลงโทษก็ดี บังคับก็ดี

กฎหมายรับรองให้**เขมรชน**ทั้งปวงใช้เสรีภาพและสิทธิทั้งหลายได้ตามที่กำหนดในหมวดก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามกฎหมายไม่สามารถทำให้เสียเสรีภาพและสิทธิเหล่านั้นได้

จากข้อความข้างต้น การให้สิทธิเสรีภาพแก่เขมรชนตามที่กฎหมายกำหนดนั้นครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้ เขมรชนมีเสรีภาพในการอยู่อาศัยในดินแดนกัมพูชา มีเสรีภาพในด้านความเชื่อ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การพูดเขียนตีพิมพ์และเผยแพร่ความคิดเห็นของตนโดยไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม เขมรชนมีสิทธิในการรวมกลุ่ม การอยู่อาศัยในที่อยู่ของตน การส่งจดหมายโต้ตอบกัน มีสิทธิในการเข้ารับราชการตามความรู้ความสามารถของตนเอง รวมทั้งสามารถยื่นคำร้องในกรณีที่เกิดปัญหากระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวม ในส่วนหน้าที่ที่กำหนดตามกฎหมายนั้นรัฐธรรมนูญระบุไว้ว่า เขมรชน

มีหน้าที่เคารพพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตามกฎหมาย และต้องมีส่วนช่วยประเทศชาติด้วยการเสียภาษี

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยข้อที่ 1 คำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชา มีทั้งหมด 5 คำ ได้แก่ ពលរដ្ឋ (พลรัฐ), ប្រជាជន (ประชาชน), ប្រជាពលរដ្ឋ (ประชาพลรัฐ), ប្រជារាស្ត្រ (ประชาราษฎร์) และ ខេមរជន (เขมรชน) โดยพบว่าในรัฐธรรมนูญหนึ่งฉบับมักจะปรากฏคำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนมากกว่า 1 คำ โดยมีวิธีการเลือกใช้คำแตกต่างออกไปตามบริบท ในรัฐธรรมนูญประเทศกัมพูชา ค.ศ. 1947 และรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเขมร ค.ศ. 1972 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญสองฉบับแรกของกัมพูชา มีการใช้คำศัพท์ที่หลากหลายมากที่สุด โดยใช้ถึง 4 คำในหนึ่งฉบับ และพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 นำเอาคำศัพท์ว่า ប្រជាជន (ประชาชน) มาใช้แทนคำว่า ខេមរជន (เขมรชน) ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 และนับแต่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 เป็นต้นมาก็ไม่ปรากฏการใช้คำว่า ខេមរជន (เขมรชน) อีกเลย รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ. 1993 ฉบับปัจจุบันมีความหลากหลายของการใช้คำรองลงมา คือ 3 คำ แต่พบว่ามีการใช้คำว่า ប្រជាពលរដ្ឋ (ประชาพลรัฐ) มากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชา ค.ศ. 1981 และรัฐธรรมนูญแห่งรัฐกัมพูชา ค.ศ. 1989 ปรากฏการใช้คำศัพท์เพียง 2 คำ คือ ពលរដ្ឋ (พลรัฐ) และ ប្រជាជន (ประชาชน) โดยมีความถี่ของการใช้คำทั้งสองนี้ใกล้เคียงกัน ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับ 3 หรือรัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ.1976 ภายใต้การปกครองระบอบเขมรแดง เป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้คำศัพท์เพียงคำเดียวคือ ប្រជាជន (ประชาชน) เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงสถานะของประชาชนที่เท่าเทียมกันทั้งหมด ไม่มีผู้ใดมีสิทธิและหน้าที่เหนือกว่าผู้ใด ตามแนวคิดการปกครองแบบสังคมนิยมสอดคล้องกับที่ จินดา ดวงจินดา ได้วิเคราะห์ไว้ในหนังสือเรื่อง รัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตยและบทวิเคราะห์ สรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับเขมรแดงเน้นย้ำถึงคำว่าประชาชนอย่างมาก คำว่า "ประชาชน" ในระบอบคอมมิวนิสต์นี้ หมายถึง คนส่วนใหญ่ของประเทศ ในประเทศอุตสาหกรรม ประชาชนคือชนชั้นกรรมาชีพหรือกรรมกร ในประเทศด้อยพัฒนาประชาชนหมายถึงเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ กลุ่มคอมมิวนิสต์เห็นว่าประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญของชาติ หากไม่มีประชาชนผู้ใช้แรงงานประเทศก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ (จินดา ดวงจินดา, 2521)

ผลจากการวิจัยข้อที่ 2 พบว่า คำศัพท์ที่หมายถึงประชาชนในรัฐธรรมนูญกัมพูชานั้นมีนัยที่คล้ายคลึงกันอย่างยิ่ง แต่เมื่อพิจารณาจากบริบทแล้วพบว่าแต่ละคำมีความหมายแตกต่างกันออกไป คือ ពលរដ្ឋ (พลรัฐ) หมายถึง พลเมือง ใช้ในบริบทเกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ รวมทั้งยังมีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนประเทศด้วย ប្រជាជន (ประชาชน) หมายถึง คนทั่วไป ប្រជាពលរដ្ឋ (ประชาพลรัฐ) ใช้ในการกล่าวถึง ประชาชนและพลเมือง

รวมกัน ប្រជារាស្ត្រ (ประชาราษฎร์) หมายถึง ประชาชนที่มีสถานะเป็นสามัญชนหรือราษฎร ซึ่งเป็นคำที่มักใช้ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่ามีการแบ่งชนชั้นในสังคมกัมพูชา เนื่องจากคำศัพท์นี้ถูกใช้ในลักษณะเป็นคำคู่ตรงกันข้ามกับคำว่า พระมหากษัตริย์ โดยปรากฏใช้มาเป็นเวลานานตั้งแต่ยุคราชานิยม (อุป เสา สงหา, 2555) ส่วน ខេមរជន (เขมรชน) หมายถึง ประชาชนผู้มีเชื้อชาติเขมร นอกจากรัฐธรรมนูญฉบับแรกของกัมพูชาแล้วไม่พบการใช้ศัพท์นี้ในรัฐธรรมนูญฉบับอื่นอีกเลย และเมื่อต้องการกล่าวถึงชาวเขมร จะใช้คำว่า ខ្មែរ (เขมร) หรือ កម្ពុជា (กัมพูชา) ต่อท้ายศัพท์อื่น เช่น ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ (ประชาพลรัฐเขมร) ប្រជាជនកម្ពុជា (ประชาชนกัมพูชา) ประเด็นที่น่าสนใจคือคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันเหล่านี้ถูกใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกัน นั่นยิ่งแสดงให้เห็นว่าแต่ละคำย่อมมีนัยแตกต่างกันไป เพราะการเลือกใช้คำในรัฐธรรมนูญนั้นผู้ร่างย่อมพิจารณาถึงความหมายของคำอย่างถี่ถ้วน (เอียว เกิส, 2538) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ ประภัสสร ภัทรนาวิก เรื่อง ภาษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550: การศึกษาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต ซึ่งสรุปความได้ว่า ในรัฐธรรมนูญไทยมีคำที่ใช้กล่าวถึงประชาชนหลายคำ โดยมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น บุคคล ประชาชน พลเมือง ราษฎร สาธารณชน ประชาชนชาวไทย ปวงชนชาวไทย ชนชาวไทย เมื่อพิจารณาจากบริบทในรัฐธรรมนูญไทยนั้นพบว่า คำว่า ประชาชน ปรากฏใช้ทั่วไป ในความหมายของคนทั่วไป และคำว่าพลเมือง ปรากฏในบริบทที่เกี่ยวกับหน้าที่ของพลเมืองเท่านั้น (ประภัสสร ภัทรนาวิก, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง คำศัพท์ที่หมายถึง “ประชาชน” ในรัฐธรรมนูญกัมพูชานี้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในรัฐธรรมนูญกัมพูชาจำนวน 6 ฉบับพบว่า มีคำศัพท์ที่ใช้ในการกล่าวถึงประชาชนจำนวน 5 คำ ได้แก่ ពលរដ្ឋ (พลรัฐ), ប្រជាជន (ประชาชน), ប្រជាពលរដ្ឋ (ประชาพลรัฐ), ប្រជារាស្ត្រ (ประชาราษฎร์) และ ខេមរជន (เขมรชน) โดยแต่ละคำมีความหมาย ช่วงเวลาที่ใช้และนัยแฝงแตกต่างกัน การจะทราบความหมายของคำแต่ละคำนั้นต้องใช้การวิเคราะห์จากบริบทร่วมกับความเข้าใจในด้านสังคมการเมืองการปกครอง การศึกษาคำศัพท์ที่ใช้ในรัฐธรรมนูญสมัยต่าง ๆ กันนี้นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะพัฒนาการของคำและภาษาแล้วยังทำให้เข้าใจถึงแนวคิด และบริบทสังคมที่แตกต่างกันของกัมพูชาในแต่ละสมัยอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

เกา มุยทอง และเม็ย วิจิตร. (2549). รัฐธรรมนูญกัมพูชา. พนมเปญ: บรรณาคารอังกอร์.

จินดา ดวงจินดา. (2521). รัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตยและบทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: แสงรุ้งการพิมพ์.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร และอภิชน จันทรเสน. (2547). คำแนะนำนักศึกษากฎหมาย (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประภัสสร ภัทรนาวิก. (2549). ภาษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550: การศึกษาเปรียบ เทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต. ใน ดุษฎีนิพนธ์ อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2558). กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองกัมพูชา: จากความขัดแย้งทางการเมืองสู่การสถาปนานิติรัฐประชาธิปไตย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (2559). รัฐธรรมนูญ ประวัติศาสตร์ ข้อความคิด อำนาจสถาปนา และการเปลี่ยนผ่าน. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2555). การศึกษารัฐธรรมนูญไทย 4 แนวทาง. วารสารนิติสังคมศาสตร์, 5(2), 29-43.

สำนักเลขาธิการที่ปรึกษาธรรมนูญ. (2554). รัฐธรรมนูญทั้งหลายของกัมพูชา. กรุงพนมเปญ: สำนักเลขาธิการที่ปรึกษาธรรมนูญ.

อุป เสา สงหา. (2555). ประชาราษฎร์เขมรกับการเมือง. เรียกใช้เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://data.over-blog-kiwi.com

เอียว เกิส. (2538). ภาษาเขมร การทดลองพิจารณาโดยหาเหตุผล. กรุงพนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต.

Jennar, R. M. (1995). The Cambodian Constitutions, 1953 - 1993. White Lotus: Bangkok.

Menzel, J. (2016). Cambodia from civil war to a Constitution to constitutionalism. In Hor P. et al. (ed.)Cambodian Constitutional Laws. Phnom Penh: Konrad - Adenauer - Stiftung.

Yan, V. (2016). The Historical Development of Cambodia's Constitutions. in In Hor P. et al. (ed.)Cambodian Constitutional Laws. Phnom Penh: Konrad - Adenauer - Stiftung.

สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา*

THE AESTHETIC OF URBAN LIVING SOCIETY UNDER THE SHADE OF BUDDHISM

เอกชาติ จันอุไรรัตน์
Eakachat Joneuraieatana
สุวิญ รักสัตย์
Suvin Ruksat
สุเชาน์ พลอยชุม
Suchao Ploychum
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Wittayalai University, Thailand
E-mail: ejeak9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย และ 3) บูรณาการสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาค้นคว้า และทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความวิจัย บทความวิชาการ วารสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ สถาปนิก มัณฑนากร และผู้อยู่อาศัย จำนวน 12 คน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ด้วยการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยใน 3 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยของคนไทยในอดีต ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติและบริบททางสภาพแวดล้อมนั้น มีความเหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยความโลภ แก่งแย่ง แข่งขัน สะสม และครอบครองตามค่านิยมของกระแสบริโภคนิยมได้อย่างดี 2) หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองให้เกิดความสมดุล ได้แก่ หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา 3) การนำมาบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ใน

* Received 14 November 2021; Revised 13 December 2021; Accepted 19 December 2021

สังคมเมืองสู่วิถีแห่งความเรียบง่าย งดงาม สมถะ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพของการอยู่อาศัยบนแนวทางแห่งความสะอาด สว่าง สงบภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา จากการค้นพบคุณค่าสาระที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองได้อย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: สุนทรียภาพ, สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย, สังคมเมือง, ภายใต้ร่มเงา, พระพุทธศาสนา

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) study living environment 2) study Buddhist principles that encourages the aesthetics of living environment 3) integrate aesthetic of urban living environment following Buddhist principles with qualitative research by study, research and analyze from books, textbooks, research articles, articles and in-depth interview from Buddhism experts and Master from architects, interiors and residents in 12 persons. By data analysis from interview according to conceptual framework integrates into living environment follow 3 aspects. The results of the research found that 1) The living environment of Thai people in the past, surrounded by natural picturesqueness are suitable for applying into urban living society context full of greed, compete, contest, collect and occupy following the way of consumerism trends. 2) Buddhist principles can enhance the living environment in balance such as principle of Cakka 4, Sappaya 7, Santosa 3 and Threefold training. 3) Integrate into the way of urban living environment with simple, beauty and humble both physically and mentally. This will lead to the aesthetic of urban living environment base on clean, bright, and calm under the shade of Buddhism by discovering the true substance of living quality.

Keywords: Aesthetic, Living Environment, Urban Society Under the Shade, Buddhism

บทนำ

ท่ามกลางสังคมโลกาภิวัตน์ที่สลับซับซ้อนอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต อันเป็นกลไกขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เบ่งบานอยู่ในสังคมบริโภคในปัจจุบัน จากการเปิดประตูรับกระแส ค่านิยมตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวัน อันมุ่งไปสู่ความเจริญเติบโตของสังคมเมืองในด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ จากการที่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อ ปี พ.ศ. 2504 โดยเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็น

หลักและปัจจัยที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญในเวลานั้นก็คืออุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เป็นระบบและไร้ทิศทาง ขาดการวางแผนอย่างเข้าใจ ขาดการมีส่วนร่วมกับประชาชน จากสังคมชนบทก็กลายเป็นสังคมเมืองโดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่าง ๆ (นิโรธ ทองธรรมชาติ, 2559) ที่ผู้คนต่างอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อแสวงหาความศิวิไลซ์บนเส้นทางที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่ง แข่งขัน สะสม ครอบครอง และต่างแสวงหาความสะดวกสบายในความเจริญมั่งคั่งที่ล้วนส่งเสริมความโลภความอยากได้ใคร่มีจนเกินความพอดี ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ สังคม มลภาวะทางสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างไม่คาดคิด ส่งผลการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของสังคมไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา จาการย้ายถิ่นฐานอย่างถาวรและชั่วคราว หรือตามฤดูกาลของคนในชนบทที่ได้อพยพจากบ้าน เพื่อเข้ามาแสวงหางานทำในเมืองใหญ่ อันเนื่องจากการล่มสลายของการผลิตในภาคเกษตรกรรม และการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้า อากาศในการทำมาหากิน ขณะที่เมืองเป็นแหล่งดึงดูดทางด้านความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ที่มีความต้องการแรงงานสูง จากการเติบโตของภาคการผลิตและบริการ เป็นศูนย์กลางการสื่อสารคมนาคม เป็นแหล่งจ้างงานในภาคการผลิตสมัยใหม่ เป็นศูนย์กลางการศึกษา เป็นแหล่งเปิดรับวัฒนธรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตของต่างชาติ พร้อม ๆ กับเป็นแหล่งมั่วสุมสิ่งเสพติด การพนันและอาชญากรรม ความเสื่อมโทรมของศีลธรรม และสภาวะแวดล้อมทางมลพิษในการดำรงชีวิตของผู้คนหลากหลายชนชั้นที่ต่างพำนักอาศัยอยู่ในสังคมเมือง ที่มีความสลับซับซ้อนทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ เป็นศูนย์กลางทางความเจริญและความเสื่อมโทรมในเวลาเดียวกัน เป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยอันถาวรหนาแน่น และเป็นแหล่งรวมของความเหลื่อมล้ำแตกต่างทางรายได้ ฐานะ ชนชั้น เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยรวมกัน ภายใต้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คับแคบอึดอัดในรูปแบบคอนโดมิเนียม แฟลต สลัม และชุมชนแออัดที่ต่างทยอยผุดขึ้นกันอย่างหนาแน่นอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของสังคมเมืองอย่างไร้คุณภาพ

ขณะที่รัฐบาลได้พยายามหาแนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาสภาพแวดล้อมชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนด้วยการสร้างโครงการบ้านพักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ รองรับ แต่กลับสนองตอบบนฐานความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ GDP (Gross Domestic Product) มากกว่าด้านคุณภาพสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของประชาชนบนความสุขมวลรวมของประชาชาติ GNH (Gross National Happiness) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564) ที่ตั้งอยู่บนทฤษฎีแห่งความสุข ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดความสุขของคนในชาติที่สอดคล้องกับพื้นฐานทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนมากกว่าเน้นการวัดผลที่เป็นมูลค่าทางวัตถุหรือตัวเงิน ซึ่งทฤษฎีความสุขมวลรวมประชาชาตินั้นไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธการพัฒนาด้านเศรษฐกิจโดยสิ้นเชิง แต่

การพัฒนาความเจริญในด้านต่าง ๆ นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลเป็นพื้นฐานเพื่อสามารถรับมือกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองสิ่งท้าทายที่จะเกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลา (เสริบศักดิ์ แสงสุข, 2557) ซึ่งการพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน ต่างก็มุ่งในด้านปริมาณในการเจริญเติบโตของเมือง มากกว่าที่จะสร้างสภาพแวดล้อมของสังคมเมืองให้น่าอยู่อาศัย ก่อให้เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัยหนาแน่นล้นความต้องการตลาด ส่งผลกระทบต่อสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สิ่งแวดล้อมเกิดมลพิษและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมเมืองที่ไร้คุณภาพดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

แนวทางการนำหลักพระพุทธศาสนา มาบูรณาการสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมือง ที่เต็มไปด้วยปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาวะแวดล้อมในวิถีของสังคมโลกาภิวัตน์ปัจจุบันที่ทุกคนต่างแก่งแย่งแข่งขัน ตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่กลับสู่ความเรียบง่าย สมถะ โดยไม่เน้นการบริโภคนิยมทางด้านวัตถุจนเกินไป พึงพอใจในสิ่งที่ตนมี มีชีวิตที่สงบ เงียบ และเรียบง่าย จะเป็นแนวทางสู่การสร้างสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัย อันก่อให้เกิดความสว่าง สะอาด สงบ ร่มเย็นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนาบนทางสายกลางท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของสังคมเมืองได้อย่างมีความสุข (สุเชาวน์ พลอยชุม และศรีนิวาสัน จี, 2545) ซึ่งจะเป็นการพัฒนาสังคมความเป็นอยู่ควบคู่ไปกับความสมดุลทางธรรมชาติสภาพแวดล้อม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักทฤษฎีแห่งความพอเพียงบนทางสายกลาง ตามแนวพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับในทุกระดับชั้นอย่างกว้างขวาง และเป็นแนวทางแห่งความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต อันหมายถึง 1) ความสุขทางศีล เป็นความสุขจากการมีพฤติกรรมดีงาม และมีสัมพันธภาพที่ราบรื่นกับผู้อื่น 2) ความสุขทางจิต ที่ก่อเกิดปีติ มีสมาธิ ผ่อนคลาย ปลอดโปร่ง และ 3) ความสุขทางปัญญา คือความสุขอันเนื่องจากความรู้แจ้งในสัจธรรมจนเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งเป็นหลักคิดและปฏิบัติสำหรับบุคคลในการสร้างพื้นฐานของการนำไปสู่ความสุขแท้ได้ด้วยการปล่อยวาง ดำรงตนอย่างสันโดษ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเบาสบายในการเกื้อกูลต่อชีวิต ช่วยให้จิตใจเจริญงอกงาม สามารถเข้าถึงความสุขอันประณีตและลึกซึ้งภายใน โดยแนวทางพระพุทธศาสนานิกายมหายานยึดหลัก 4 ด้าน (Four Pillars) ได้แก่ 1) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) 2) การธำรงรักษาและส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม (Preservation and Promotion of Cultural Values) 3) การรักษาสภาพแวดล้อม (Conservation of the Natural Environment) และ 4) การมีธรรมาภิบาล (Establishment of Good Governance) (เสถียร โพธินันทะ, 2555) อันเป็นหลักสำคัญที่จะนำมาซึ่งการสร้างสุนทรียภาพสภาพสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยในสังคมเมืองที่สับสนวุ่นวายได้อย่างสงบสุข ด้วยการดำเนินชีวิตอยู่บนความเรียบง่าย งดงาม สมถะ อันจะนำมาซึ่งความสะอาด สว่าง สงบภายในอย่างมีภูมิคุ้มกันในสภาวะสังคมปัจจุบัน ดัง

ปรากฏอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยหลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ที่เป็นหัวใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมเมืองได้อย่างมีความสุขที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
2. เพื่อศึกษาหลักพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
3. เพื่อบูรณาการสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี จากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา บทความวิจัย บทความวิชาการ วารสารเว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ บทความและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เป็นหลักฐานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาค้นคว้าหลักพระพุทธศาสนา อันจะมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา สถาปนิก มัณฑนากร และผู้อยู่อาศัย จำนวน 12 คน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ด้วยการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยนี้ได้ศึกษา หนังสือ ตำรา และเอกสารอื่น ๆ ที่สามารถนำมาบูรณาการในการสร้างสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า หลักพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ต่อการดับทุกข์ต่อผู้ปฏิบัติโดยตรง ผู้มีปัญญาสามารถนำนัยแห่งพุทธธรรมมาส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยตามหลักพระพุทธศาสนา 4 หมวด ได้แก่ หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และ เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เชื่อมโยงทั้งทางร่างกายและจิตใจอันนำไปสู่การค้นพบจิตวิญญาณ ความงาม คุณค่า สารัตถะ ที่แท้จริงของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยและด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของ พื้นที่ว่าง แสงธรรมชาติ บรรยากาศ และผิวสัมผัส ส่งผลให้เกิดความสมดุลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อันจะก่อให้เกิดคุณภาพในการดำเนินชีวิต ดังนี้

ด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

พื้นที่ว่าง การจัดวางผังบริเวณ ทางสัญจร สัดส่วน โซนการจัดวางเครื่องเรือน ข้าวของเครื่องใช้รวมถึงความต่อเนื่องและเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (Perception) และการไหลเวียนถ่ายเทของอากาศนำมาซึ่งความสะอาด สว่าง สงบ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

แสงธรรมชาติ สร้างประสบการณ์การรับรู้ในเรื่องพื้นที่ เวลา ลม ฟ้า อากาศ (Experience) การประหยัดพลังงาน สุขอนามัย ประโยชน์ทางสายตา และนาฬิกาชีวภาพ นำพาซึ่งสภาพอากาศที่เหมาะสมตามแนวทางพุทธธรรม อุตุสัปปายะ อันว่าด้วยเรื่อง ของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และธรรมชาติแวดล้อมที่สอดคล้องตามสภาพภูมิอากาศแต่ละช่วงเวลาฤดูกาล และช่วยในการประหยัดพลังงาน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งแสงไฟฟ้าเสมอไป

บรรยากาศ การรับรู้ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจในแต่ละพื้นที่ (Sense of Place) สร้างความผ่อนคลายและสภาวะน่าสบาย สอดคล้องกับกิจกรรมและบริบทของสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยในแต่ละช่วงวันเวลา และสถานที่ ช่วยสร้างสรรค์แต่งเติมจินตนาการ การรับรู้ในด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในสภาพแวดล้อมของแต่ละช่วงวัน เวลา และสถานที่ ก่อเกิดสมาธิอันจะนำไปสู่ปัญญาของการอยู่อาศัย สร้างสุนทรียะในการรับรู้ ให้ความอบอุ่นในสุขภาวะ

ผิวสัมผัส การรับรู้เรื่องผัสสะ อันเกิดจากวัสดุ (Texture and Surface) ที่เหมาะสมต่อลักษณะการใช้งาน ความปลอดภัยภายในที่อยู่อาศัย สร้างการสัมผัสรับรู้ในคุณค่าความงามและความจริง ก่อให้เกิดสภาวะรับรู้ของวัสดุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส อันมีผลงานในชีวิตประจำวันโดยผ่านอายตนะทั้ง 5 ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ด้านพระพุทธศาสนา

หลักจักร 4 ปฏิรูปเทสวาสะ ภายใต้การอยู่ในถิ่นที่ดี รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสภาพแวดล้อม และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพของการอยู่อาศัยที่เหมาะสมสอดคล้องไปกับสถานะของแต่ละคน โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

หลักสัปปายะ 7 ในด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เกื้อกูล มีส่วนช่วยสนับสนุนในการดำเนินชีวิตให้มีสมาธิตั้งมั่น อยู่กับปัจจุบันขณะ ส่งผลต่อสภาวะน่าสบายของการอยู่อาศัย การไหลเวียนถ่ายเทอากาศและความปลอดโปร่งของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่มีบรรยากาศของสะอาด สว่าง และสงบ

หลักสันโดษ 3 ความพอใจในสิ่งที่ตนมี ความพอดีในสิ่งที่ได้มา ความยินดีในสิ่งที่มีอยู่ พอใจด้วยปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน เป็นความรู้จักพอดี ยินดีพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่เกินเลย ช่วยในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในรูปแบบของความเรียบง่าย สมถะ ปราศจากการตกแต่งประดับประดา จนเกินความจำเป็น

ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หลักการพัฒนาชีวิตให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธ 3 ด้าน ศีลเป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิเป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำ หรือไม่กระทำการใด ๆ และปัญญาเป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นและเกิดขึ้น ซึ่งสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้อย่างชัดแจ้ง ส่งอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยอันจะก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุขภายในจิตใจของผู้อยู่อาศัยได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ด้วยการนำหลักธรรมกับความกลมกลืนกับธรรมชาติ ปราศจากการเบียดเบียนมาสร้างบรรยากาศแห่งความสงบเงียบตามแนวพุทธปรัชญา ที่ได้นำบริบททางสภาพแวดล้อม ด้านทำเลที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิทัศน์มาเป็นองค์ประกอบในการออกแบบที่ไม่รู้สึกแปลกแยกและให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด ใช้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ใช้งานให้สอดคล้องกับธรรมชาติ มากกว่าที่จะปรับธรรมชาติให้เข้ากับพฤติกรรม วัสดุที่เลือกใช้คำนึงถึงความไม่สิ้นเปลืองและหาได้ง่ายสอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันทั้งในส่วนของโครงสร้าง ผนัง หลังคา ตั้งอยู่บนความงามตามสภาวะที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความโปร่งโล่งสามารถระบายอากาศที่สามารถหมุนเวียน ถ่ายเทได้อย่างทั่วถึง มีแสงสว่างส่องเข้ามาในอาคารอย่างพอเหมาะ ประหยัดวัสดุ และพลังงาน มีประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัย ภายใต้งบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด และสามารถอยู่อาศัยได้อย่างสบายในทุกฤดูกาล (จักรสิน น้อยไร่ภูมิ, 2557) โดยอาศัยต้นทุนทางด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ ของผู้อยู่อาศัยตามหลักสัปปายะ 7 อันหมายถึงปัจจัยภายนอก 7 ประการ ได้แก่ บุคคล อิริยาบถ สถานที่ อากาศ การสื่อสาร อาหาร และสถานที่ตั้งอันจะนำมาสู่ความเป็นอาวาสสัปปายะ หมายถึงการอยู่อาศัยในที่ที่เหมาะกัน สงบ สะอาดสะอ้านไม่พลุกพล่านจอแจในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมก่อให้เกิดความสบายกายสบายใจในการมีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในสังคมบริโภค ซึ่งจะช่วยในการฟื้นฟูสภาวะในท่ามกลางความมั่งคั่งทางวัตถุซึ่งขาดแคลนมากขึ้นในปัจจุบัน (จอห์น เลน, 2555)

2. จากการศึกษาหลักพุทธธรรมพบว่าสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัย อันก่อให้เกิดความสมดุลและสุนทรียภาพตามหลักพุทธธรรม 4 หมวด ได้แก่ หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ปรากฏอยู่ในพื้นที่ว่าง แสงธรรมชาติ ผิวสัมผัสของวัสดุและบรรยากาศ อันจะส่งผลต่อสภาวะน่าสบายการอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมเมืองที่วุ่นวายในปัจจุบัน ด้วยการยึดถือปฏิบัติผ่านประสบการณ์ การซึมซับรับรู้ผัสสะในแต่ละระดับของความสุนทรียะโดยประสาทสัมผัสทั้ง 6 หรืออายตนะที่เป็น

ภววิสัย อัตวิสัย สัมพัทธวิสัย หรืออารมณ์วิสัยในระดับต่าง ๆ โดยหลักคำสอนพระพุทธศาสนาสามารถนำมาบูรณาการเพื่อการอยู่อาศัยอย่างมีความสุข โดยตั้งอยู่บนความพออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ไม่สะสมครอบครองและบริโภคนิยมจนเกินพอดี มีชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ในชุมนุมปาฐกถาชุด “พุทธธรรม” กล่าวว่าความสุขที่คนเราเข้าใจนั้นเป็นความสุขเทียม คือ 1) การตามใจตัวเองตัวไปเสียทุกอย่างเป็นอารมณ์ปรารถนาทางตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัส เป็นการอยากได้อะไรมากลบเกลื่อนความอยากที่พอจะไม่รู้สึกเร่าร้อนแต่ในที่สุดก็ไม่เกิดความสงบ 2) มีความฟุ่มเฟือย คือการมีสิ่งสวยงามเกินกว่าที่พึงจะมีทำให้เกิดความพอใจในระยะแรก ราวกับว่าเราจะไม่มีความต้องการอื่นอีกแต่ในที่สุดสิ่งนั้นก็กลายเป็นของเกะกะน่ารำคาญ 3) มีความเพลิดเพลิน คือ พอใจในรสที่ถูกอารมณ์อย่างแรงกล้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเพียงความสุขได้เพียงฝ่ายโลกยังไม่ใช่ความสงบตามความหมายของธรรม ซึ่งแนวทางความสุขดังกล่าวเป็นความสุขเทียม ความสุขที่แท้มีลักษณะเป็นศีล คือ ความสงบทางกายวาจาเป็นเหตุให้ใจสงบลง สมาธิ คือ ความสงบที่รุมเร้าจิตใจการทำสมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญาที่จะสามารถทำลายกิเลสลง และปัญญา คือ ความรู้แจ้งที่สามารถขัดเกลากิเลสในส่วนลึกอันเนื่องจากเกิดความรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความสุขอื่นนอกไปจากความสงบแล้วไม่มี (พุทธทาสภิกขุ, 2540) การรู้จักพอในการเสพรู้จักพอในความสบายทางกายเพื่อจะได้เอาเวลาและกำลังกาย ทรัพย์ และปัญญาไปพัฒนาในสิ่งที่ดีงามยิ่งขึ้นไปในกุศลธรรม แตกต่างจากความสบายในลัทธิบริโภคนิยมที่ยิ่งเกิดความสบายเท่าไหร่ยิ่งดีเท่านั้น และจะไม่หยุดยั้งดิ้นรนแสวงหาความสบายมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งยิ่งเมื่อสบายมากขึ้นไปจนถึงจุดหนึ่ง ความสุขจะกลับลดลงเพราะความสบายจากการมีทรัพย์สินเงินทองที่มีมากขึ้นจนเป็นภาระและปัญหาเกิดความโลภ ลุ่มหลง หมกมุ่น กังวลและยึดติดกับความสุขจากการแสวงหาและสะสมในสิ่งที่เสพอย่างไม่รู้จักพอ นำมาซึ่งความทุกข์ตามมา การรู้จักประมาณความสบายแต่พอดี ก่อให้เกิดความปลอดโปร่ง จิตเป็นอิสระ ได้รับความอบอุ่นท่ามกลางกัลยาณมิตรที่เอื้ออาทร ความสุขจากทรัพย์หรือสิ่งที่เสพก็จะมีความสำคัญน้อยลง เกิดความสุขทางใจที่เป็นน้ำหล่อเลี้ยงในการดำเนินชีวิต (พระไพศาล วิสาโล, 2550) ภายในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของตนซึ่งล้วนเกิดจากความพอเพียง

3. การบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของคนไทยในสังคมเมือง กลับสู่ความเรียบง่าย งดงาม สมถะทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ได้รับจากหลักธรรมมะ ซึ่งจะช่วยกลั่นกรองให้เกิดสภาวะของการอยู่อาศัยในวิถีแห่งความสะอาด สว่าง สงบ ปรากฏอยู่ในสภาพแวดล้อมของพื้นที่ว่าง แสงธรรมชาติ ผิวสัมผัส และบรรยากาศของที่อยู่อาศัยจากการค้นพบคุณค่าสาระที่แท้จริงของการดำเนินชีวิตภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา สัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน สามารถกล่อมเกลาอารมณ์ ความคิดจิตใจ ให้เกิด ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นความสมดุลระหว่างศาสตร์ ศิลปะ ธรรมชาติทั้งสุขภาพ

กายสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต โดยตั้งมั่นอยู่ในความดี ความงาม และความจริงตามหลักพุทธศาสนา (สุวิญ รักสัตย์, 2556) ในสภาวะของจิตวิญญาณ ความงาม คุณค่า สารัตถะ ที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกับวัฏจักรของธรรมะกับธรรมชาติในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองอย่างมีสุนทรียภาพ

องค์ความรู้ใหม่

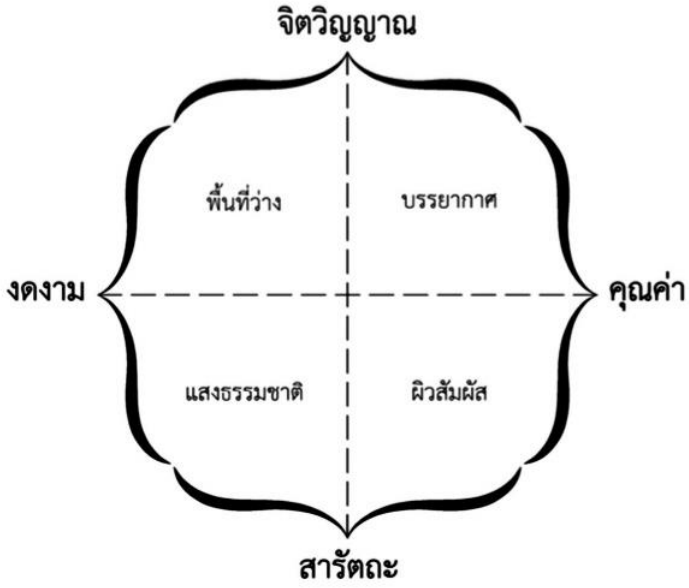

ภาพที่ 2 รูปแบบองค์ความรู้ของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา (Living Environment under the Shade of Buddhism Model)

สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างศาสตร์ ศิลป์ และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างอารมณ์ ความคิดและจิตใจ รวมถึงสุขภาพกาย สุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ด้วยการคำนึงถึงความดี คือ การส่งเสริมพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยให้ดำรงบนมาตรฐานแห่งเกณฑ์ทางศีลธรรม คำนึงถึงความงาม ด้วยการสื่อสะท้อนสัมผัสทางอารมณ์ให้เกิดความสดชื่น เบิกบาน และคำนึงถึงความจริงก็คือ การส่งเสริมให้มีปัญญา เสริมสร้างโลกทัศน์เชิงคุณค่า สามัญสำนึกทางด้านวัตถุและจิตใจให้เกิดความสมดุล ด้วยการสร้างระบบนิเวศของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้ปัจจัย 4 คือ

พื้นที่ว่างที่ก่อให้เกิดความสงบ เงียบ และเรียบง่าย อันหมายรวมถึงการจัดวางผังบริเวณต่าง ๆ ภายในห้อง การจัดวางตำแหน่งเครื่องเรือนเครื่องใช้ พื้นที่ใช้สอย ระยะห่างทางสัญจรภายใน การหมุนเวียนระบายอากาศที่เหมาะสม การเชื่อมต่อมุมมองและการใช้

งานระหว่างพื้นที่ภายในกับภายนอก ช่วยเปิดมุมมองทัศนียภาพ การรับรู้ สภาพอากาศ เวลา และความเคลื่อนไหวโดยรอบ สอดคล้องกับหลักอาวาสสัปปายะของการอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ดี สงบ สะอาด สะอ้าน ไม่พลุกพล่านจอแจ นำมาซึ่งความสบายกายสบายใจ

แสงธรรมชาติ นำพาซึ่งสภาพอากาศที่เหมาะสมตามแนวทางพุทธธรรม อุตุสัปปายะ อันว่าด้วยเรื่อง ของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และธรรมชาติแวดล้อมที่สอดคล้องตามสภาพภูมิอากาศแต่ละช่วงเวลา ฤดูกาล และช่วยในการประหยัดพลังงานโดยเฉพาะการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวัน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งแสงไฟฟ้าเสมอไป นอกจากนี้แสงธรรมชาติยังช่วยในการเสริมสร้างวิตามินและสุขอนามัย ช่วยให้พืช พรรณไม้ภายในร่ม ผักสวนครัวต่าง ๆ เจริญงอกงาม และเพิ่มออกซิเจนอันเป็นประโยชน์ต่อร่างกายในการดำเนินชีวิต

บรรยากาศ ช่วยสร้างสรรค์แต่งเติมจินตนาการ การรับรู้ในด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในสภาพแวดล้อมของแต่ละช่วงวัน เวลา และสถานที่ ก่อเกิดสมาธิอันจะนำไปสู่ปัญญาของการอยู่อาศัยอย่างมีสติ สร้างสุนทรียะในการรับรู้ผ่านทางอายตนะทุกส่วนของร่างกายในการสัมผัส ให้ความอบอุ่นและจริงใจในสุขภาวะอันรื่นรมย์และกลมกลืนจากบริบทสภาพแวดล้อมโดยรอบ ที่ได้รับจากการสัมผัสบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน ช่วยเติมพลังชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความงามที่สามารถค้นพบและพึงพอใจได้จากสิ่งที่อยู่รอบข้าง ตามแนวทางของ ยถาสารุปปสันโดษ

ผิวสัมผัส นำมาสู่สภาวะน่าสบายของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย อันเกิดจากผิวสัมผัสของวัสดุที่ได้รับผ่านอายตนะทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่ส่งต่อไปยังจิตใจ อันมีผลต่อพฤติกรรม ฟังก์ชันการใช้งาน ความสะดวกสบายและความปลอดภัย รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจ ทั้งภววิสัย อัตวิสัย และสัมพัทธวิสัย ที่เกิดการรับรู้ในคุณค่าความเป็นสัจจะของวัสดุที่แฝงอยู่ในความงาม และความจริงของสรรพสิ่ง

นอกจากนี้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา” สามารถนำไปพัฒนาต่อยอด และประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมสถานที่ต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เช่น โรงงาน สำนักงาน อันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพได้อย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของไทยในอดีต นำมาซึ่งการค้นพบภูมิปัญญาในรูปแบบของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนไปกับบริบททางธรรมชาติซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้หลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ด้วยการจัดวางพื้นที่ภายในให้เกิดความโปร่งโล่ง เบาสบาย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ ที่เกื้อกูลและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสู่สภาพแวดล้อมให้เกิดความเป็นอยู่ที่สงบเงียบ เรียบง่าย และสมถะ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความสะอาด สว่าง สงบ นำมาซึ่งความ

สมดุลและสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ส่งผลทั้งในด้านร่างกายและจิตใจภายใต้สภาวะแวดล้อมของสังคมเมืองที่สับสนวุ่นวายอยู่ในปัจจุบัน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของไทยในอดีต นำมาซึ่งการค้นพบภูมิปัญญาในรูปแบบของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนไปกับบริบททางธรรมชาติซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้หลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ด้วยการจัดวางพื้นที่ภายในให้เกิดความโปร่งโล่ง เบาสบาย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ ที่เกื้อกูลและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสู่สภาพแวดล้อมให้เกิดความเป็นอยู่ที่สงบเงียบ เรียบง่าย และสมถะ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความสะอาด สว่าง สงบ นำมาซึ่งความสมดุลและสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ส่งผลทั้งในด้านร่างกายและจิตใจภายใต้สภาวะแวดล้อมของสังคมเมืองที่สับสนวุ่นวายอยู่ในปัจจุบัน จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพแวดล้อมที่ผู้อยู่อาศัยในอดีตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในสังคมเมืองปัจจุบันที่แออัดยัดเหยียด ด้วยการพิจารณาถึงลักษณะตำแหน่งทำเลที่ตั้ง ทิศทางของแสงที่สอดคล้องกับพฤติกรรมความเป็นอยู่และนิสัยใจคอของคนไทย เพื่อสร้างคุณภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เกิดสุขอนามัยที่เหมาะสมสอดคล้องภายใต้บริบทของ พื้นที่ว่าง การถ่ายเทอากาศ แสงธรรมชาติ การใช้วัสดุ และพื้นที่สีเขียว ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า จากการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยด้วยหลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา สามารถนำมาใช้ได้กับสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยได้ทุกรูปแบบ รวมถึงอาคารสำนักงาน โรงงาน อันจะก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่สมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การบูรณาการสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนาก่อเกิดคุณภาพชีวิตต่อการอยู่อาศัย อันจะนำมาซึ่งความสุข สงบ ร่มเย็น ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกอาคารสถานที่

เอกสารอ้างอิง

จอห์น เลน. (2555). ความเรียบง่ายไร้กาลเวลา การมีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในสังคมบริโภค (Timeless Simplicity Creative Living in a Consumer Society). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีมา.

จักรสิน น้อยไร่ภูมิ. (2557). เขียวขบถ หลากวิถีสถาปัตยกรรมสีเขียว. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

นิโรธ ทองธรรมชาติ. (2559). วิถีและสภาวการณ์ปัจจุบันในสังคมเมือง. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 9(1), 1669-1687.

พระไพศาล วิสาโล. (2550). เส้นโค้งแห่งความสุข1 สดับทุกข์ยุคบริโภคนิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). ชุมนุมปาฐกถา ชุดพุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 14 สิงหาคม 2564 จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

สุเชาวน์ พลอยชุม และศรีนิวาสัน จี. (2545). สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุวิญ รักสัตย์. (2556). ปลูกความงาม. ใน รจนา สัจจวิชโช. คัมภีร์สุวิญญมาลา (หน้า 289). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล๊อก.

เสถียร โพธินันทะ. (2555). ปรัชญามหายาน. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสริบศักดิ์ แสงสุข. (2557). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 3 เมษายน 2563 จาก http://phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-57-4/79-2014-09-11-03-48-21

การพัฒนาความสามารถในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย*

THE DEVELOPMENT OF EARTHQUAKE PREPAREDNESS CAPACITY OF STUDENTS BY USING ACTIVITY - BASED LEARNING: A CASE OF MAE LAO WITTAYAKOM SCHOOL, CHIANG RAI PROVINCE

จักรกฤษณ์ จันทะคุณ
Jakkrit Jantakoon
กษมะ กลิ่นเจริญ
Kasama Klincharoen
มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University, Thailand
อมรรัตน์ วัฒนาธร
Amornrat Wattanatorn
มหาวิทยาลัยพะเยา
University of Phayao, Thailand
E-mail: jakkritj@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของนักเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 2) เปรียบเทียบทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวของนักเรียนกับเกณฑ์ ร้อยละ 70 และ 3) ศึกษาความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม คณะนักวิจัยร่วมกับครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวที่เน้นกิจกรรมเป็นฐานก่อนนำไปทดลองใช้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหว 2) แบบทดสอบวัดความรู้ 3) แบบประเมินทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว และ 4) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้เวลาทดลอง 12 ชั่วโมง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความรู้ในการเตรียม

* Received 7 June 2021; Revised 27 November 2021; Accepted 3 December 2021

ความพร้อม รับมือแผ่นดินไหวหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน คิดเป็นร้อยละ 85.39 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนมีทักษะในการเอาชีวิตรอด จากแผ่นดินไหวหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน คิดเป็นร้อยละ 76.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้แผ่นดินไหว มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีภาวะผู้นำ มีความมั่นใจว่าสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวให้เอาชีวิตรอดจาก แผ่นดินไหวได้ และมีความต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมถ่ายทอดสู่ผู้ปกครอง และชุมชน

คำสำคัญ: ความสามารถในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว, ทักษะในการเอาชีวิตรอด, การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to compare students' earthquake preparedness knowledge after learning with 80% of criteria 2) to compare students' earthquake survival skills after learning with 70% of criteria 3) to study students' earthquake awareness after learning by using activity - based learning. This is experimental research. The sample consisted of 35 Mathayomsuksa 1/2 Maelaowittayakom Chiangrai Province students, selected by cluster random sampling. The researchers with teachers were designed the activities based on an activity - based learning approach before implementing with the sample. The research instruments included earthquake learning activity lesson plans, knowledge tests, earthquake survival skills assessment, and semi - structured interviews. The research was conducted for 12 hours. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation t - test, and content analysis. The research results revealed that: 1) Students' earthquake preparedness knowledge after learning with activity - based learning activities was 85.39%, higher than 80 percent which was criterion score, with statistical significance at the level of .05. 2) Students' earthquake survival skills after learning with the activity - based learning management was 76.83%, higher than 70 percent which was a criterion score, with statistical significance at the level of .05. 3) Students realize how to prepare for earthquakes, the benefits of earthquake learning activities, they have team skills, and leadership, confident about helping themselves and their families survive the earthquake and there is

a need for the schools to organize activities to educate parents and the entire communities.

Keywords: Earthquake Preparedness Capacity, Earthquake Survival Skills, Activity - Based Learning

บทนำ

แผ่นดินไหวเป็นภัยพิบัติธรรมชาติที่อันตรายและน่ากลัวมาก เพราะยังไม่สามารถแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าได้ ปัจจุบันหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยมีสถิติการเกิด ระดับความรุนแรง และผลกระทบมากขึ้น ล่าสุดประเทศไทยเกิดภัยแผ่นดินไหวขนาด 6.3 ตามมาตราริกเตอร์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557 มีศูนย์กลาง แผ่นดินไหวที่บริเวณตำบลดงมะดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวเมืองเชียงรายประมาณ 24 กิโลเมตร และมีเหตุการณ์แผ่นดินไหวตาม (Aftershocks) จำนวนไม่น้อยกว่า 3,000 ครั้งในระยะเวลา 4 เดือน เหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งนี้มีความรุนแรงสูงสุดที่เคยบันทึกไว้ในประเทศไทย มีผู้เสียชีวิต 1 คน แรงสั่นสะเทือนทำให้ตัวอาคาร บ้านเรือน โรงเรียน และวัดพังเสียหายเป็นจำนวนมาก ตลอดจนทำให้เกิดรอยแตกบนถนน พื้นดินแตกร้าว และปรากฏการณ์ทรายพุ (สุพจน์ เจิมสวัสดิพงษ์, 2557) ความเสียหายจำนวนมากนี้ มีสาเหตุเกิดจากขาดการเตรียมความพร้อมในการรับมือ

ประเทศไทยจำเป็นยิ่งที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวเพื่อเป็นการป้องกัน ลดความเสี่ยง และลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอีก ซึ่งสอดคล้องกับกรอบเซนได (พ.ศ. 2558 - 2573) ที่เป็นกรอบความร่วมมือของโลกในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ มุ่งเน้นในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ กล่าวคือ การป้องกันไม่ให้เกิดความเสี่ยงใหม่ ลดความเสี่ยงที่มีอยู่เดิมและเน้นมาตรการและวิธีการที่หลากหลายในการป้องกันและลดความล่อแหลมเปราะบาง และเพิ่มศักยภาพในการเตรียมความพร้อมในการเผชิญเหตุและการฟื้นฟูให้กลับคืนสภาพได้อย่างรวดเร็วและดีขึ้นกว่าเดิม (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2559) การศึกษาต้องมีส่วนร่วมในการกิจกรรมเตรียมความพร้อม ภัยพิบัติศึกษา จะช่วยให้ประชาชนเรียนรู้ในการปฏิบัติก่อน ระหว่าง และหลังเกิดภัยพิบัติหรือสถานการณ์ฉุกเฉิน การมีโครงสร้างลดผลกระทบ มีหน่วยงานฉุกเฉินก็ไม่สามารถป้องกัน ช่วยเหลือประชาชนได้ ภัยพิบัติศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการรับมือและฟื้นฟูเมื่อเผชิญภัยพิบัติ (Dufty, N., 2018) ดังนั้น โรงเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยควรตระหนักในการสร้างความพร้อมรับมือให้กับนักเรียนในชุมชนของตน

จากการศึกษาแนวคิดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติสำหรับนักเรียนส่วนใหญ่พบว่า เน้นการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity - Based Learning) ที่มุ่งให้เรียนรู้ภัยพิบัติผ่านกิจกรรม ได้เคลื่อนไหวตื่นตัว สนุกสนาน มีพลัง มีสวนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทั้งนี้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ วัยผู้เรียน และระยะเวลา (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2010) รวมถึงพบว่า การเรียนรู้

ภัยพิบัติควรมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม ทั้งความรู้ ทักษะ ความตระหนักหรือจิตสำนึกเพื่อให้สามารถเอาชีวิตรอด ช่วยเหลือครอบครัว และชุมชนจากภัยพิบัติ ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้จึงควรเน้นการแบบบูรณาการข้ามวิชาหรือสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เพื่อให้ประยุกต์ใช้ความรู้ไปแก้ปัญหาหรือเผชิญภัยพิบัติในชีวิตจริงได้ (Smawfield, D., 2013); (John, P., 2012); (Collins, A. E., 2009) นั่นแสดงว่าครูในโรงเรียนพื้นที่เสี่ยงภัยควรมีส่วนร่วมเร่งพัฒนาความสามารถในการเตรียมความพร้อมรับแผ่นดินไหวให้กับนักเรียน

ดังนั้นคณะนักวิจัยในฐานะผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาครู จึงมีความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกับครูเพื่อเสริมสร้างความสามารถ (Capacity) ในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Disaster Preparedness) ของนักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว จังหวัดเชียงราย ผ่านการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรม เป็นฐาน โดยจัดทำวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว ของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะในการเอาชีวิตรอดและเกิดความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวสูงขึ้น อันจะนำไปสู่การเกิดวัฒนธรรมความปลอดภัย (Safety Culture) ในโรงเรียน และชุมชนต่อไป ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการภัยพิบัติของจังหวัดเชียงรายและประเทศไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน กับเกณฑ์ร้อยละ 80
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน กับเกณฑ์ร้อยละ 70
3. เพื่อศึกษาความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้ กิจกรรมเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองที่ใช้แบบแผนการทดลองแบบเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre - Experimental Design) โดยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การพัฒนาหลักสูตรภัยพิบัติท้องถิ่น แผ่นดินไหว สำหรับโรงเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว ด้วยการจัดการความรู้” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งมีการดำเนินการ ดังนี้

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 4 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้นจำนวน 139 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยมีห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ 1) ความรู้ในการเตรียมความรับมือแผ่นดินไหว 2) ทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว และ 3) ความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ซึ่งคณะนักวิจัยและครูร่วมกันพัฒนาขึ้นทั้งนี้กำหนดให้ออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมให้นักเรียนได้เคลื่อนไหว ตื่นตัว และมีส่วนร่วมอย่างสนุกสนาน 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) แผ่นดินไหวเชียงราย 2) ลางบอกเหตุแผ่นดินไหว 3) การเตรียมชุดยังชีพ 4) อพยพแผ่นดินไหว 5) การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และ 6) เขียนข้อความสร้างกำลังใจ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) หรือ PLC ที่เริ่มจาก ขั้น Plan คณะครูร่วมกันเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้นนำเสนอ แล้วคณะนักวิจัย ผู้บริหาร และหัวหน้าฝ่ายวิชาการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปหาคุณภาพโดยการตรวจสอบความตรง (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอนผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหว และการกู้ภัย รวมจำนวน 5 คน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.41) จากนั้น ให้ตัวแทนครูแต่ละกิจกรรมนำแผนไปทดลองจัดกิจกรรม คณะนักวิจัย ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และตัวแทนครูร่วมสังเกตการณ์สอน (Do) แล้วให้ตัวแทนครูที่ทดลองจัดกิจกรรมสะท้อนผล (See/Reflection) โดยภายหลังคณะนักวิจัย ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และตัวแทนครูให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นก่อนนำไปจัดกิจกรรมจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2. แบบทดสอบวัดความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 35 ข้อ หาคุณภาพโดยการตรวจสอบความตรง พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 จากนั้นนำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน พบว่ามีค่าอำนาจจำแนกตามวิธีของ Brennan อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.82 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับตามวิธีของ Lovett เท่ากับ 0.84

3. แบบประเมินทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว ได้แก่ แบบประเมินทักษะการหลบแผ่นดินไหว แบบประเมินทักษะการอพยพ และแบบประเมินทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยมีลักษณะเป็น แบบทดสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) และกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric) ซึ่งเป็นเกณฑ์ชนิดองค์รวม (Holistic Rubric) 3 ระดับ คือ ดี ผ่าน และ

ปรับปรุง หาคุณภาพโดยการตรวจสอบความตรง พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

4. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structure Interview) ที่มีประเด็นคำถามเพื่อศึกษาความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของนักเรียนภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหว หาคุณภาพโดยการตรวจสอบความตรง พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00

การพัฒนาครูและทดลองใช้กิจกรรม

ระยะที่ 1 พัฒนาครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ดังนี้

1. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เป็นเวลา 12 ชั่วโมง โดยคณะนักวิจัยเป็นวิทยากรให้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมมากกว่าเนื้อหา จากนั้นให้ครูแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้กำหนดหัวเรื่อง (Theme) ที่จำเป็น ต่อการเรียนรู้ (เพื่อให้ครูร่วมกันบูรณาการเรียนรู้แบบสอนเป็นทีม (Team Teaching)) แล้วร่วมกันเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรม ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมอย่างสนุกสนานตื่นเต้น ได้เคลื่อนไหว ท้าทาย เกิดพลังกลุ่ม และได้ลงมือปฏิบัติจริง จากนั้นนำเสนอวิพากษ์ และปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมก่อนนำไปจัดกิจกรรม

2. ประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับคณะครูผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรม ทั้งนี้ใช้รูปแบบฐานการเรียนรู้ที่ให้นักเรียน Walk Rally บทหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ขั้นตอนการจัดกิจกรรม เวลา ภาระงานที่นักเรียนต้องทำ และการประเมินผลการจัดกิจกรรม จากนั้นให้ครู ผู้รับผิดชอบแต่ละกิจกรรมซักซ้อมการจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างความมั่นใจ

ระยะที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน

1. ครูผู้รับผิดชอบแบ่งกลุ่มนักเรียน Walk Rally เข้าฐานการเรียนรู้ตามตารางเวลาที่กำหนดไว้ เป็นเวลา 12 ชั่วโมง โดยนักเรียนแต่ละกลุ่มมีภาระงานที่ต้องทำร่วมกัน คือ การบันทึกการเรียนรู้ร่วมกันขณะเรียนรู้ ในแต่ละฐาน ทั้งนี้กิจกรรมที่ฝึกทักษะการปฐมพยาบาลการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยได้รับการสนับสนุน วิทยากรและวัสดุ อุปกรณ์จากศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต 15 เชียงราย รายละเอียดของกิจกรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหว และลักษณะการจัดกิจกรรม

ฐานที่	ชื่อกิจกรรม	ลักษณะการจัดกิจกรรม
1	แผ่นดินไหวเชียงราย	ให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติการเกิดแผ่นดินไหวในประเทศไทยตำนานเวียงหนองหล่ม สมัยอาณาจักรโยนกเชียงแสน จนถึงแผ่นดินไหวเชียงรายปี 2557 ผ่านคลิปวิดีโอ ให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยใช้คลิปวิดีโอสั้นแผ่นดินไหวเชียงราย กระตุ้นความตระหนักชมวิดีทัศน์และใช้โมเดลอธิบายการเกิดแผ่นดินไหว

ฐานที่	ชื่อกิจกรรม	ลักษณะการจัดกิจกรรม
		จากนั้นระดมสมองระบุตำแหน่งศูนย์กลางการเกิดแผ่นดินไหวเชียงราย 2557 ลงในใบกิจกรรมแผนที่ลอยเลื่อนมีพลังในจังหวัดเชียงราย และให้นักเรียน ขึ้นรถสาธิตการเกิดแผ่นดินไหวเพื่อให้ได้ประสบการณ์ที่ใกล้เคียง
2	ลางบอกเหตุแผ่นดินไหว	ให้นักเรียนชมคลิปลางบอกเหตุแผ่นดินไหว จากนั้นฟังเรื่องเล่าจากผู้รู้และ มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวเชียงราย จากนั้นให้สถานการณ์ที่เป็นลางบอกเหตุแก่นักเรียนแต่ละกลุ่ม แล้วให้บอกแนวทางรับมือเตรียมความพร้อม และให้แต่ละกลุ่มแข่งขันตอบคำถามใน Kahoot
3	การเตรียมถุงยังชีพ	ให้นักเรียนเล่นเกมโดยแข่งขันกันจัดถุงยังชีพเลือกสิ่งของ 13 รายการใส่ลงในกระเป๋าเป้สะพาย จากที่ครูเตรียมไว้ 25 รายการ แล้วอพยพถุยังชีพนั้นไปยังจุดรวมพลที่ครูกำหนด กลุ่มที่ชนะคือ กลุ่มที่เลือกสิ่งของได้เหมาะสมที่สุดและทำเวลาได้เร็วที่สุด
4	อพยพแผ่นดินไหว	ให้นักเรียนดูการสาธิตจากครูและคลิป แล้วฝึกปฏิบัติหลบภัยแผ่นดินไหว ในกรณีต่าง ๆ เช่น 1) อยู่ภายในอาคารแข็งแรงมีสิ่งกำบัง ฝึกทักษะหมอบ (Drop) ป้อง (Cover) เกาะ (Hold) 2) อยู่ภายในอาคารแข็งแรงไม่มีสิ่งกำบัง 3) อยู่ภายในอาคารไม่แข็งแรงมีสิ่งกำบัง และ 4) อยู่ภายนอกอาคาร จากนั้นให้นักเรียนซ้อมอพยพแผ่นดินไหวตามแผนอพยพแผ่นดินไหวของ โรงเรียน โดยเริ่มจากครูให้สถานการณ์จำลองแล้วให้นักเรียนอพยพ แผ่นดินไหวจากห้องเรียนไปยังจุดรวมพล ทั้งนี้ครูสังเกตการปฏิบัติตนช่วง 0 - 2 นาทีแรก ช่วง 2 - 5 นาที ช่วงอพยพไปยังจุดรวมพล และช่วงตรวจสอบ และรายงานเพื่อประเมินผลการฝึกซ้อมและปรับปรุงแก้ไข
5	การปฐมพยาบาลเบื้องต้น	ให้นักเรียนดูการสาธิตจากวิทยากรกู้ภัยและครูแล้วฝึกปฏิบัติปฐมพยาบาลผู้ประสบภัยเบื้องต้น ใน 3 กรณี 1) กรณีผู้ประสบภัยแขน/ขาหัก 2) กรณีผู้ประสบภัยหัวแตก และ3) กรณีผู้ประสบภัยเป็นลม (CPR) ทั้งนี้มีการประเมินภายหลังการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะ
6	เขียนข้อความสร้างกำลังใจ	ให้ความรู้ในการเขียนข้อความประโยคให้กำลังใจผู้ประสบภัยทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ญี่ปุ่น รวมถึงภาษาอาเซียนอื่นอย่างน้อย 3 ภาษา จากนั้นให้ เขียนข้อความ ประโยคตามความสนใจลงในกระดาษ และตกแต่งเป็นการ์ด ติดผลงานรอบพื้นที่ แล้วให้เยี่ยมชม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และโหวตผลงานที่ประทับใจ พร้อมมอบรางวัล

2. ระหว่างดำเนินการจัดกิจกรรม คณะนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยสังเกตพฤติกรรม ให้นักเรียนเขียนบันทึกการเรียนรู้ (Learning Logs) และให้สะท้อนการเรียนรู้ภายหลังทำกิจกรรม

3. ทดสอบภาคปฏิบัติเพื่อประเมินทักษะในการเอาชีวิตอดจากแผ่นดินไหว ได้แก่ ทักษะการหลบแผ่นดินไหว ทักษะการอพยพ ทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ด้วยแบบประเมินทักษะในแต่ละทักษะ โดยให้ ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมร่วมกับวิทยากรกู้ภัยจากภายนอก ทำหน้าที่ทดสอบจริงภายหลังการจัดกิจกรรมแล้ว 1 สัปดาห์ โดยปฏิบัติทักษะละ 3 ครั้ง

4. ทดสอบวัดความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ ด้วยแบบทดสอบภายหลังสิ้นสุดการเข้าร่วมกิจกรรม

5. สัมภาษณ์ตัวแทนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อศึกษาความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบความรู้ในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว หลังเข้าร่วมกิจกรรมกับเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มเดียว (t-test แบบ One Sample)

2. เปรียบเทียบทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว ได้แก่ ทักษะการหลบแผ่นดินไหว ทักษะการอพยพ และทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมกับเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มเดียว (t-test แบบ One Sample)

3. วิเคราะห์ความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. นักเรียนมีความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวหลังการเข้าร่วมกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 85.39 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความรู้ในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวหลังเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 (n = 35)

ความรู้ในการเตรียมความพร้อม	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	ร้อยละ	S.D.	t	P
ประวัติ ลางบอกเหตุและการเกิดแผ่นดินไหว	8	6.83	88.79	0.66	3.82*	0.000
การเตรียมถุงยังชีพ	5	4.31	86.29	0.53	3.51*	0.000
การหลบแผ่นดินไหว	7	6.00	86.12	0.69	3.45*	0.000
การอพยพแผ่นดินไหว	7	5.97	85.31	0.66	3.31*	0.000

P < .05

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนทดสอบความรู้ในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เฉลี่ยเท่ากับ 29.89 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.39 ซึ่งสูงกว่า เกณฑ์ร้อยละ 80 เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ความรู้ในเนื้อหาประวัติ ลางบอกเหตุและการเกิดแผ่นดินไหว มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 88.79 รองลงมาได้แก่ ความรู้ในเนื้อหาการเตรียมถุงยังชีพมีร้อยละ ของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ

86.29 และพบว่า ความรู้ในเนื้อหาการอพยพแผ่นดินไหว มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ย ต่ำสุด เท่ากับ 85.31

2. นักเรียนมีทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 75.03 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 3 และรายละเอียดแต่ละทักษะ ย่อย ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว ทักษะการหลบแผ่นดินไหวหลังเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 (n = 35)

ทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	ร้อยละ	S.D.	t	P
1. ทักษะการหลบแผ่นดินไหว	36	27.43	76.19	1.09	12.07*	0.000
2. ทักษะการอพยพแผ่นดินไหว	36	27.03	75.08	1.10	9.85*	0.000
3. ทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้น	27	20.57	76.19	1.17	8.45*	0.000
รวม	**99**	**75.03**	**75.79**	**2.74**	**12.38***	**0.000**

P < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนการประเมินทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เฉลี่ยเท่ากับ 75.03 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 75.79 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ทักษะการหลบแผ่นดินไหว และทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้นมีร้อยละของค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 76.19 และพบว่า ทักษะการอพยพแผ่นดินไหวมีร้อยละของค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 75.03

3. ผลการศึกษาความตระหนักในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวจากการสัมภาษณ์นักเรียน สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

3.1 นักเรียนเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้แผ่นดินไหวที่โรงเรียนจัดให้ มีความสนใจ ตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรม รู้สึกดีใจและขอบคุณที่โรงเรียนจัดกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง ดังข้อความ ที่นักเรียนสะท้อนว่า

“เป็นกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์มากทำให้ได้ความรู้ ทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว จากที่ไม่เคยรู้มาก่อน...ชอบมากที่โรงเรียนจัดกิจกรรมดี ๆ แบบนี้ น่าสนใจ ตื่นเต้น สนุกสนาน พวกเราตั้งใจกันมาก และได้ความรู้มากมาย...โชคดีมากที่ได้เรียนรู้แผ่นดินไหวที่โรงเรียนจัดให้เพราะเป็นภัยใกล้ตัว สามารถเอาไปใช้ได้ในชีวิตจริง...” (นักเรียนคนที่ 5, 2561); (นักเรียนคนที่ 9, 2561); (นักเรียนคนที่ 15, 2561)

3.2 นักเรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีม มีภาวะผู้นำ มีความมั่นใจในความรู้ทักษะของตนที่เพิ่มขึ้น และคิดว่าจะนำความรู้ไปช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือครอบครัวให้เอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวได้ ดังข้อความที่นักเรียนสะท้อนว่า

"จากที่ไม่ค่อยรู้อะไรเลยเกี่ยวกับการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว ตอนนี้มีความรู้มากขึ้น กล้าแสดงออก ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน กับครู และเป็นผู้นำมากขึ้น ...ได้ฝึกบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ ก็มั่นใจว่าเมื่อเกิดเหตุ แผ่นดินไหวเราจะอพยพอย่างไร จะช่วยเหลือคนอื่นอย่างไร...คิดว่าจะช่วยตนเองให้เอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว ได้ดีขึ้น...คงไปช่วยแนะนำคนในครอบครัว รวมถึงมั่นใจมากขึ้นว่าจะไปช่วยเหลือพ่อแม่คนในครอบครัวให้ปลอดภัยได้เมื่อเกิดแผ่นดินไหว" (นักเรียนคนที่ 2, 2561); (นักเรียนคนที่ 12, 2561); (นักเรียนคนที่ 27, 2561); (นักเรียนคนที่ 32, 2561)

3.3 นักเรียนมีความต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว ถ่ายทอดสู่ผู้ปกครอง และชุมชนของตน ดังข้อความที่นักเรียนสะท้อนว่า

"...พอกลับบ้านได้นำไปเล่าให้คุณพ่อ คุณแม่ฟัง ได้สอนน้องให้ลองหลบแผ่นดินไหวก็คิดว่า โรงเรียนน่าจะให้ความรู้กับพ่อแม่ และน้องด้วย...ปีหน้าอยากให้ครูจัดอีก อยากมาช่วยสอนรุ่นน้อง...อยากไปช่วย สอนน้อง ๆ โรงเรียนประถม หรือผู้สูงอายุในชุมชน..." (นักเรียนคนที่ 8, 2561); (นักเรียนคนที่ 23, 2561); (นักเรียนคนที่ 34, 2561)

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนมีความรู้ในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แผ่นดินไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้นักเรียนนั้นมีการคัดเลือกเนื้อหาสาระที่สำคัญ มีประโยชน์ น่าสนใจ สอดคล้องกับแนวทางการเลือกและจัดเนื้อหาของ Alvior, M. G. รวมถึงเนื้อหามาจากปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของนักเรียน และมีการบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวิชา (Interdisciplinary) (Alvior, M. G., 2015) ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful Learning) และเกิดการเรียนแบบองค์รวม (Holistic Learning) ตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภัยพิบัติศึกษาของ Faber M. H. et al. ที่เสนอว่า การเรียนการสอนภัยพิบัติควรมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม

ควรบูรณาการองค์ความรู้สาขาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงเมื่อเผชิญภัยพิบัติ (Faber M. H. et al., 2014) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Johnson, A. V. et al. ที่วิจัยพบว่า นักเรียนประเทศนิวซีแลนด์มีความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยธรรมชาติสูงขึ้นภายหลังการเรียนรู้ด้วยชุดสื่อการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการเนื้อหาสาระ ภัยพิบัติใกล้ตัวในชุมชนของนักเรียน (Johnson, A. V. et al., 2014) รวมถึงงานวิจัยของ Adiyoso, W. & Kanegae, H. ที่ศึกษาผลการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของหลักสูตรภัยพิบัติโรงเรียนประเทศอินโดนีเซีย พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตรที่บูรณาการเนื้อหาและทักษะช่วยเสริมสร้างความรู้การรับรู้ความเสี่ยง และพฤติกรรมเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวสูงขึ้น (Adiyoso, W. & Kanegae, H., 2013)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องมาจากการจัดกิจกรรมโดยเน้นกิจกรรมเป็นฐานให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ลงมือทำ เรียนรู้และจดจำ แก้ปัญหาจากประสบการณ์จริงผ่านกิจกรรม หรือเกมที่ได้ทำ ช่วยเพิ่มแรงจูงใจ เพิ่มความสนุกสนานและสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดพลังการเรียนรู้ กระตือรือร้น ไม่เบื่อหน่าย ช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น ได้เห็นคำตอบหรือผลลัพทธ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2561); (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2010) อีกทั้งสอดคล้องกับแนวการจัดการเรียนการสอนภัยพิบัติที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่ติดตัวผู้เรียนสามารถไปใช้ในชีวิตจริงได้ ผ่านการสาธิต การฝึกซ้อม ฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ การใช้สถานการณ์จำลอง หรือการแสดงบทบาทสมมุติ โดยครูแต่ละฐานการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงโดยเฉพาะกิจกรรมอพยพแผ่นดินไหวที่นักเรียนดูการสาธิตจากครูทีละขั้นตอน แล้วฝึกซ้อมย่อยซ้อมเป็นกลุ่ม จากนั้นฝึกปฏิบัติจริงกลุ่มใหญ่ประเมินแล้วมีการปรับปรุง หากไม่ผ่านเกณฑ์ คือ เวลา และความถูกต้องในการปฏิบัติตน รวมถึงกิจกรรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้นด้วย เหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนเกิดทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าเกณฑ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของไพฑูรย์ ฤทธิ์กระโทก ที่พัฒนาทักษะการอยู่รอดจากภัยธรรมชาติของนักเรียนผ่านการฝึกทักษะตามกระบวนการลูกเสือ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีพัฒนาการของทักษะการอยู่รอดสูงขึ้น (ไพฑูรย์ ฤทธิ์กระโทก, 2554) งานวิจัยของ Tipler, K. S. et al. ที่ค้นว่าโรงเรียนในประเทศนิวซีแลนด์ที่พัฒนาทักษะการอพยพแผ่นดินไหวผ่านกิจกรรม New Zealand Shake Out ที่ฝึกการหมอบ (Drop) ป้อง (Cover) และ (Hold) ช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการอพยพแผ่นดินไหวสูงขึ้น (Tipler, K. S. et al., 2016)

3. จากผลการวิจัยที่พบว่านักเรียนมีความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว สูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากคณะนักวิจัยและครูได้ออกแบบกิจกิจกรรมที่เริ่มจากการสร้างความตระหนักให้กับนักเรียนก่อนให้ความรู้ผ่านการดูคลิปสั้นแผ่นดินไหวเชียงรายเพื่อเร้าความสนใจ และเชิญผู้ประสบภัย หรือครูที่อยู่ใน เหตุการณ์เล่าเรื่องให้นักเรียนฟัง จากนั้นใช้คำถามให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึก เชื่อมโยงให้นักเรียนมองเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ แผ่นดินไหวและมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมป้องกันในระดับตนเอง ครอบครัว และชุมชน นอกจากนี้เกิดจากกิจกรรมเน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง มีการสะท้อนการเรียนรู้ผ่านการเขียน การพูด กิจกรรมเน้นให้กระทบใจนักเรียน มีการบูรณาการศิลปะ ดนตรี และภาษา เช่น ใช้ศิลปะให้นักเรียนวาดรูป เขียนหนังสือเล่มเล็กส่งเสริมการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว ใช้ภาษาให้นักเรียนเขียนคำประพันธ์ ข้อความ รณรงค์การเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว หรือสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ประสบภัย ใช้ดนตรีให้นักเรียน แต่งเพลงแผ่นดินไหวง่าย ๆ แล้วนำมาร้องกระตุ้นสร้างความตระหนัก ใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติเพื่อกระตุ้นความตระหนักในการมีจิตอาสาช่วยผู้ประสบภัยแผ่นดินไหว สอดคล้องกับแนวคิดของ Smilan, C. ที่ให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับประสบการณ์จากพายุเฮอริเคนเพื่อกระตุ้นความตระหนักในการเตรียมความ พร้อม รวมถึงโรงเรียนได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสาธิต รุ่นพี่สอนน้องหลบภัยแผ่นดินไหว (Smilan, C., 2005) สอดคล้องกับแนวคิด Child - to - Child Approach ที่ Wisner เสนอว่าจะช่วยให้เกิดการถ่ายโอนความรู้จากพี่สู่น้อง และสร้างความตระหนักให้พี่ในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Wisner, B., 2006)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การพัฒนาหลักสูตรภัยพิบัติท้องถิ่นแผ่นดินไหว สำหรับโรงเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว ด้วยการจัดการความรู้” ดังนั้นขอนำเสนอองค์ความรู้ในการพัฒนาครูในพื้นที่เสี่ยงภัยสร้างหลักสูตรและการเรียนการสอนภัยพิบัติ สำหรับผู้สนใจนำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้

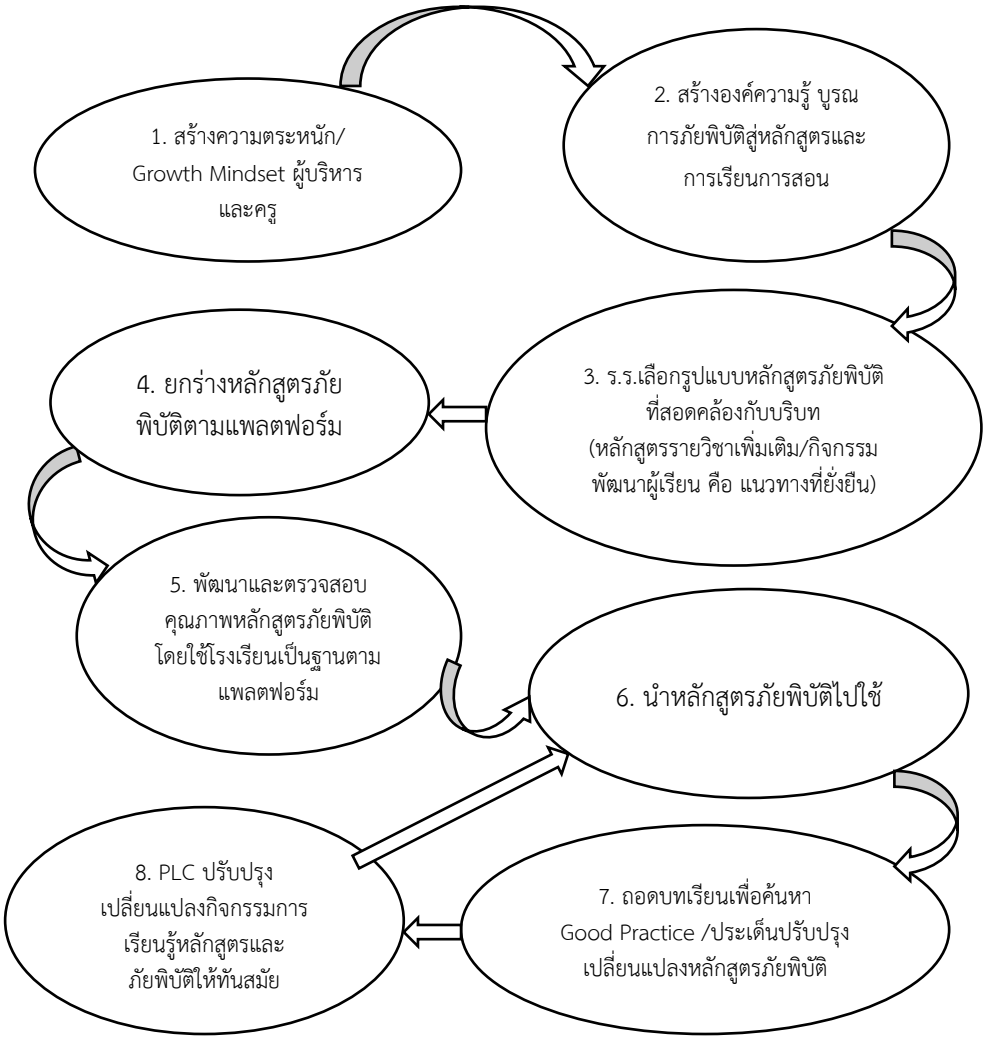

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภัยพิบัติ

จากกระบวนการข้างต้นเมื่อโรงเรียนมีหลักสูตรภัยพิบัติที่เป็นรูปธรรมแล้ว การดำเนินการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน ในแต่ละปีโรงเรียนควรดำเนินการถอดบทเรียนในข้อ 7 ทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาผลงานปฏิบัติที่ดีเผยแพร่ และเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ทันสมัย แล้วใช้กระบวนการ PLC ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ภัยพิบัติ (ข้อ 8) จากนั้นนำหลักสูตรไปใช้ (ข้อ 6) แล้ววนรอบใหม่ในปีถัดไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อพัฒนาความสามารถในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ที่คณะนักวิจัยและครูโรงเรียนแม่ลาววิทยาคม จังหวัดเชียงราย ร่วมกันวิจัยในครั้งนี้ ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความรู้ในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว และมีทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวหลังเข้าร่วมกิจกรรมผ่านเกณฑ์ นอกจากนี้นักเรียนมีตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหว เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้แผ่นดินไหว มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีภาวะผู้นำ มีความมั่นใจว่าสามารถช่วยเหลือตนเอง และครอบครัวให้เอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหวได้และมีความต้องการให้โรงเรียน จัดกิจกรรมถ่ายทอดสู่ผู้ปกครอง และชุมชน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) โรงเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยสามารถนำกิจกรรม และรูปแบบการจัดกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ได้ โดยปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนของตนผ่านกระบวนการ PLC 2) โรงเรียนที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ภัยพิบัติควรสร้างการมีส่วนร่วมของครู และเครือข่ายในพื้นที่ช่วยหนุนเสริมพลัง ทั้งนี้กิจกรรมฝึกซ้อมอพยพแผ่นดินไหวเป็นกิจกรรมสำคัญที่ผู้บริหาร ครู และนักเรียนควรมีส่วนร่วมทั้งหมดและดำเนินการกันเอง โดยให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยเป็นพี่เลี้ยงสังเกตการณ์และร่วมประเมินการฝึกซ้อม แล้วฝึกซ้อมซ้ำเพื่อปรับปรุง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรวิจัยพัฒนาครูสร้างทีมวิจัย PLC การเรียนรู้แผ่นดินไหวที่พัฒนาความสามารถในการเตรียมความพร้อมของนักเรียนขยายผลสู่ครอบครัว และชุมชน หรือวิจัยพัฒนาเครือข่ายครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ลดความเสี่ยง หรือเป็นโค้ชนักเรียนสร้างนวัตกรรมป้องกัน เตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2559). การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2561). Activities - Based Learning (ABL). เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2562 จาก https://www.th-th.facebook.com/EEFthailand/posts/1987541287946537/

นักเรียนคนที่ 12. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 15. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 2. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 23. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 27. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 32. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 34. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 5. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 8. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 9. (20 พฤษภาคม 2561). กิจกรรมพัฒนาทักษะในการเอาชีวิตรอดจากแผ่นดินไหว. (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, ผู้สัมภาษณ์)

ไพฑูรย์ ฤทธิ์กระโทก. (2554). การพัฒนาหลักสูตรลูกเสือสามัญตามแนวคิดการผจญภัยศึกษาของลอร์ด บาเด็น พาวเวลล์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะการอยู่รอดของนักเรียน ประถมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพจน์ เจิมสวัสดิพงษ์. (2557). สารจากอธิบดีกรมทรัพยากรธรณี. การประชุมสัมมนาเรื่อง บทเรียนแผ่นดินไหวแม่ลาว เชียงราย ภัยพิบัติใกล้ตัว 20 พฤศจิกายน 2557 ณ โรงแรมเดอะสุโกศล กรุงเทพมหานคร (หน้า ข). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Adiyoso, W. & Kanegae, H. (2013). Effectiveness of Disaster - Based School Program on Students' Earthquake - Preparedness. Journal of Disaster Research, 8(5), 1009-1015.

Alvior, M. G. (2015). Seven Criteria for the Selection of Subject Matter or Content of the Curriculum. Retrieved March 29, 2017, from https://www.simplyeducate.me/2015/02/07/7-criteria-for-the-selection-of-subject-matter-or-content-of-the-curriculum/

Collins, A. E. (2009). Disaster and Development. Padstow, Cornwall: T.J. International.

Dufty, N. (2018). A new approach to disaster education. Retrieved March 4, 2019, from http://www.researchgate.net/publication/329105392

Faber M. H. et al. (2014). Interdisciplinary approach to disaster resilience education and research. Procedia Economics and Finance, 18(2014), 601-609.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (2010). Children in disasters - Games and guidelines to engage youth in risk reduction. Retrieved July 29, 2011, from http://www.resourcecentre.savethechildren.net/node/12335/pdf/367._ifrc_children_in_disasters_-_games_and_guidelines_to_engage_youth_in_risk_reduction.pdf

John, P. (2012). Disaster Education 'Race', Equity and Pedagogy. Retrieved January 14, 2015, from https://www.sensepublishers.com

Johnson, A. V. et al. (2014). Implementing disaster preparedness education in New Zealand primary schools. Disaster Prevention and Management, 23(4), 370-380.

Smawfield, D. (2013). Education and natural disasters. New York: Bloomsbury Publishing Plc.

Smilan, C. (2005). Processing felling about hurricane experience through art making. Journal of Teacher Education, 85(6), 75-86.

Tipler, K. S. et al. (2016). New Zealand ShakeOut exercise: lessons learned by schools. Disaster Prevention and Management, 25(4), 550-563.

Wisner, B. (2006). Let our children teach us! a review of the role of education and knowledge in disaster risk reduction. Retrieved June 9, 2011, from https://www.unisdr.org/2005/task-force/working%20groups/knowledge-education/docs/Let-our-Children-Teach-Us.pdf

แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*

GUIDELINE ON HOW TO ESTABLISH SATHIT (DEMONSTRATION) SCHOOL OF KAMPHAENG PHET RAJABHAT UNIVERSITY

ประจบ ขวัญมั่น
Prajob Khwanman
จารุนันท์ ขวัญแน่น
Jarunan Khwannan
ขวัญชัย ข้าวนา
Khwanchai Khuana
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
Kamphaeng Phet Rajabhat University, Thailand
E-mail: krujob60@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบเชิงสำรวจ วิธีดำเนินการแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต และ 2) การศึกษาหาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตในภาพรวม 5 ด้าน ได้แก่ 1) วิชาการ 2) งบประมาณ 3) บริหารงานบุคคล 4) การบริหารทั่วไป 5) ประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับมาก ปัญหาการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตในแต่ละด้าน พบว่า 1) วิชาการ คิดเป็นร้อยละ 60.00 2) งบประมาณ คิดเป็นร้อยละ 55.00 3) บริหารงานบุคคล คิดเป็นร้อยละ 62.50 4) การบริหารทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 53.70 และ 5) ประกันคุณภาพการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 50.00 และความต้องการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต พบว่า ความต้องการของบุคลากรคณะครุศาสตร์และโรงเรียนอนุบาลราชภัฏกำแพงเพชร ผู้ปกครองและประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร อยู่ในระดับมาก และ 2) แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต พบว่า ควรกำหนดเป้าหมายหลักสูตรให้ชัดเจน มีการจัดทำ

* Received 19 April 2021; Revised 7 November 2021; Accepted 15 November 2021

แผนงบประมาณตามนโยบายและแผนพัฒนา การกำหนดคุณสมบัติเพื่อการบรรจุและแต่งตั้งบุคลากร การออกข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียน และควรใช้แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงที่ว่าด้วยงานการประกันคุณภาพการศึกษา

คำสำคัญ: สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียน, ปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียน, แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Abstract

The objectives of this research article were to 1) investigate the states and the problems of school management and the needs of establishing Satit School of Kamphaeng Phet Rajabhat University and 2) to explore the guidelines on the establishment of the school of Kamphaeng Phet Rajabhat University. This research primarily utilizes surveys entailing questionnaires regarding the operational problems and the needs to establish the Satit School. Data were analyzed through various descriptive statistics (calculations of means, standard deviations, and frequencies). The results indicate that, firstly, operational problems on the establishment of Satit School based on educational administration framework at 5 fronts are of high level. This entails academic problems, calculated to 60.00 percent, budgetary problems, calculated to 55.00 percent, personnel problems, calculated to 62.50 percent, general management problem, calculated to 53.70 percent, and educational quality assurance problems estimated to 50.00 percent. On the need to establish the Satit School, it is also found that academic personnel of Kamphaeng Phet Rajabhat University, student parental and residential needs of the people who live in Muaeng Kamphaengphet district are at a high level. And, secondly, guidelines on the establishment of the school, on academic aspects, the target of the curriculum should be more clearly defined. A budgetary plan should be made according to the policy and development plan. The qualification should be defined to recruit new teachers, executives, and university personnel. For the university's rules and regulations on school management and operation, notification on school establishment, regulations, operational manual of School, and educational quality assurance guidelines should be issued. Internal quality assurance of the

Ministry of Education and the Office of Basic Education Commission should also be adapted to conform to the Ministerial Regulation on Educational Quality Assuranc.

Keywords: The Operating Status on Establishing a School, Problems of School Management, Establishment Guidelines of Satit School, Kamphaeng Phet Rajabhat University

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพมีความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เด็กทุกคนต้องได้รับความเสมอภาคทางโอกาสที่จะได้รับการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สรุปความได้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถานศึกษาตามกฎหมายในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแต่มีลักษณะแตกต่างจากโรงเรียนสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐานคือเป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นโดยมหาวิทยาลัยเพื่อสนับสนุนการผลิตบัณฑิตของคณะครุศาสตร์ที่เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ของนักศึกษาครูและเป็นต้นแบบในด้านต่าง ๆ ให้แก่โรงเรียนทั่วไปรวมถึงการจัดการศึกษาเพื่อสนองนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ (ขวัญญานันท์ สมบูรณ์ไตรภพ และศิริวิมล ใจงาม, 2558) และเป็นอีกทางเลือกในการพัฒนาการศึกษาเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มีปรัชญาที่ว่า “มุ่งเน้นให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนสร้างศักยภาพให้เป็นขุมพลังแห่งปัญญา พัฒนาท้องถิ่น ผลิตกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม โดยเน้นที่จิตสำนึกในการรับใช้ท้องถิ่นและประเทศชาติ” และมีวิสัยทัศน์ที่ว่า “มหาวิทยาลัยเป็นที่พึ่งทางวิชาการของท้องถิ่นและมีคุณภาพสู่อาเซียน” (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2561) ซึ่งเน้นในเรื่องการเป็นที่พึ่งทางวิชาการของท้องถิ่น มหาวิทยาลัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการจัดตั้งสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้คุณภาพและมาตรฐาน แต่ยังขาดข้อมูลสภาพการดำเนินงาน ความต้องการและแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับผู้รับบริการและบริบทของมหาวิทยาลัย

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทีมผู้วิจัยจึงมีความสนใจและตระหนักที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงาน ความต้องการ และศึกษาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานและเป็นแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรให้สอดคล้องกับปรัชญาและวิสัยทัศน์ของ

มหาวิทยาลัยและเหมาะสมกับผู้รับบริการในอำเภอเมืองกำแพงเพชรและบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มีดังนี้

1. การศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานจัดตั้งโรงเรียนสาธิต จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 29 คนและครูจากโรงเรียนสาธิตที่สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ 29 แห่ง ๆ ละ 2 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 87 คน

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) นำแบบสอบถามฉบับร่าง ตรวจสอบแก้ไขให้มีความตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหา 3) เสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา 4) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง 5) ทดลองใช้กับประชากรที่มิใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 30 คน 6) หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 7) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังนี้ 1) ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุญาตและเก็บข้อมูล 2) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาตรวจสอบ 3) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 80 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.95 นำคะแนนที่ได้จัดพิมพ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 80 คน จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ความถี่และค่าร้อยละ 2) วิเคราะห์สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลการวิเคราะห์มาแปลผลข้อมูล 3) วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต โดยการหาค่าความถี่และการจัดลำดับ 4) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบคำถามปลายเปิดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเพื่อนำไปอภิปรายผล

2. การศึกษาความต้องการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาจารย์คณะครุศาสตร์และบุคลากรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จำนวน 78 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) นำแบบสอบถามฉบับร่าง ตรวจสอบแก้ไขให้มีความตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหา 3) เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา 4) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง 5) ทดลองใช้กับอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรที่มิใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน 6) หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 7) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังนี้ 1) ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุญาตและเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล 2) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ 3) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 50 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 64.10 แล้วนำคะแนนที่ได้จัดพิมพ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์

การวิจัยครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 78 คน จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าร้อยละ 2) วิเคราะห์สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติมาแปลผลข้อมูล 3) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบคำถามปลายเปิดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเพื่อนำไปอภิปรายผล

3. การศึกษาความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนอนุบาลมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จำนวน 151 คน ได้มาโดยการเลือกสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต 2) นำแบบสอบถามฉบับร่าง ตรวจสอบแก้ไขให้มีความตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหา 3) เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา 4) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง 5) นำไปทดลองใช้กับผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนอนุบาลราชภัฏกำแพงเพชรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน 6) วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 7) จัดทำแบบสอบถามเพื่อส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังนี้ 1) ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุญาตและเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล 2) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ 3) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 140 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 92.72 แล้วนำคะแนนที่ได้จัดพิมพ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์

การวิจัยครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 151 คน จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าร้อยละ 2) วิเคราะห์สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติมาแปลผลข้อมูล 3) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบคำถามปลายเปิดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเพื่อนำไปอภิปรายผล

4. การศึกษาความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จากประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้ ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร จำนวน 203,267 คน มีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางเครซี่และมอร์แกนได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน และสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต 2) นำแบบสอบถามฉบับร่าง ตรวจสอบแก้ไขให้มีความตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหา 3) เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา 4) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง 5) นำไปทดลองใช้กับประชาชนที่มิใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน 6) วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 7) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังนี้ 1) ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรเพื่อขออนุญาตและเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล 2) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ 3) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 300 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 75.00 แล้วนำคะแนนที่ได้จัดพิมพ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์

การวิจัยครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าร้อยละ 2) วิเคราะห์สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติมาแปลผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม 3) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบคำถามปลายเปิดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเป็นรายข้อเพื่อนำไปอภิปรายผล

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เป็นการการศึกษาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตจากโรงเรียนสาธิตและโรงเรียนเอกชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานที่ดี (Best Practice) เป็นที่ยอมรับ จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม 2) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย

ราชภัฏเชียงใหม่ 3) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 4) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ 5) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 6) โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 7) โรงเรียนสาธิตมัธยม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 8) โรงเรียนเพลินพัฒนา และ 9) โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย ซึ่งได้สัมภาษณ์ผู้บริหารโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตามกรอบปัจจัยการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิต 5 ด้าน มีดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล 4) การบริหารงานบริหารทั่วไป และ 5) การประกันคุณภาพการศึกษา มีข้อคำถามในการสัมภาษณ์ จำนวน 15 ข้อ ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานและความต้องการในการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลดังนี้ 1) ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตและโรงเรียนเอกชนเพื่อขอความร่วมมือในการศึกษาดูงานแนวปฏิบัติที่ดีและการสัมภาษณ์แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต ส่งทางไปรษณีย์และประสานงานทางโทรศัพท์ 2) ผู้วิจัยและทีมวิจัยได้นัดหมายวัน เวลาและสถานที่ในการศึกษาดูงานแนวปฏิบัติที่ดีและการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยและทีมงาน และ 3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. สภาพ ปัญหาการดำเนินงานและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มีดังนี้

1.1 สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตตามกรอบการบริหารจัดการศึกษาในภาพรวม 5 ด้าน ได้แก่ วิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป และการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตตามกรอบการบริหารจัดการศึกษาภาพรวม

รายการสภาพการดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน		แปลผล
	$\bar{x}$	S.D.	
1. ด้านวิชาการ	4.36	0.13	มาก
2. ด้านงบประมาณ	4.38	0.26	มาก
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	4.26	0.23	มาก
4. ด้านการบริหารทั่วไป	4.33	0.10	มาก
5. ด้านประกันคุณภาพการศึกษา	4.40	0.07	มาก
รวมเฉลี่ย	**4.35**	**0.05**	**มาก**

1.2 ปัญหาการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตตามกรอบการบริหารจัดการศึกษา ดังนี้ 1) ด้านวิชาการพบว่ามีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 60.00 มีดังนี้ ขาดระบบการนิเทศภายในและการสนับสนุนทุนวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) ด้านงบประมาณ พบว่ามีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 55.00 มีดังนี้ สวัสดิการ ค่าตอบแทน แผนการใช้เงินงบประมาณและเงินรายได้ของสถานศึกษาไม่เพียงพอ 3) ด้านบริหารงานบุคคลพบว่ามีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 62.50 มีดังนี้ การประเมินวิทยฐานะยังไม่มีระเบียบที่ชัดเจน การจัดสรรอัตรากำลังไม่เพียงพอ 4) ด้านการบริหารทั่วไปพบว่ามีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 53.70 มีดังนี้ สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ไม่เพียงพอ ไม่ทันสมัย อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ไม่เอื้อต่อการ จัดการเรียนการสอน การเข้าถึงระบบและข้อมูลสารสนเทศ และ 5) ด้านประกันคุณภาพการศึกษา พบว่ามีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 50.00 มีดังนี้ การเปลี่ยนแปลงระดับนโยบาย บุคลากรทางการศึกษาขาดความเข้าใจในระบบประกันคุณภาพการศึกษาและการจัดทำเอกสาร ร่องรอยหลักฐานเพื่อรองรับการประเมินภายในและภายนอก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตตามกรอบการบริหารจัดการศึกษาในภาพรวม

ปัญหาการดำเนินงาน	ร้อยละ
1. ด้านวิชาการ	60.00
2. ด้านงบประมาณ	55.00
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	62.50
4. ด้านการบริหารทั่วไป	53.70
5. ด้านประกันคุณภาพการศึกษา	50.00

1.3 ความต้องการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มีดังนี้ 1) ความต้องการของบุคลากรคณะครุศาสตร์และบุคลากรโรงเรียนอนุบาลราชภัฏกำแพงเพชรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไปในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ความต้องการของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนอนุบาลมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อด้านวิชาการและด้านการบริหารทั่วไป อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารงานบุคคล ภาพรวมอยู่ในระดับมากและ 3) ความต้องการของประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อด้านวิชาการ ด้านงบประมาณและด้านการบริหารงานบุคคล ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ด้านการบริหารทั่วไป อยู่ในระดับ มากที่สุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความต้องการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ของบุคลากรคณะครุศาสตร์และบุคลากรโรงเรียนอนุบาลมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ในภาพรวม

รายการความต้องการ	ผลความต้องการ		แปลผล
	$\bar{x}$	S.D.	
1. ด้านวิชาการ	4.30	0.33	มาก
2. ด้านงบประมาณ	4.11	0.51	มาก
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	4.33	0.28	มาก
4. ด้านการบริหารทั่วไป	4.59	0.13	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	**4.33**	**0.20**	**มาก**

2. แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร พบว่า 1) ด้านวิชาการ ควรกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้ชัดเจนว่าจัดตั้งโรงเรียนเพื่ออะไร ควรใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นจุดเน้น เช่น ด้านภาษา การคิดวิเคราะห์ และด้านสุนทรีย์ “มีหลักสูตรภาคฤดูร้อนในช่วงปิดภาคเรียน” และ “มีหลักสูตรที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน” เด็กภายนอกเข้ามาร่วมเรียนได้ ควรมีศูนย์ฝึกวิชาชีพครูเพื่อประสานงานและดูแลนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 2) ด้านงบประมาณ “ควรจัดทำแผนงบประมาณและแผนพัฒนาโรงเรียนสาธิตเสนอต่อสภามหาวิทยาลัย ค่าจ้างบุคลากรของต้องเป็นงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากงบรายได้แผ่นดิน เพื่อให้เกิดความมั่นคงและเกิดความภักดีต่อองค์กร” โดยมหาวิทยาลัยตั้งกรอบอัตรากำลังของบุคลากรและเงินรายได้ที่โรงเรียนหาได้ ควรกำหนดสัดส่วนให้ชัดเจนเพื่อจะได้นำมาพัฒนาด้านต่าง ๆ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล ควรกำหนดคุณสมบัติ การคัดเลือก สรรหา เพื่อการบรรจุและแต่งตั้งบุคลากรโดยจัดทำเป็นข้อบังคับและประกาศ การแต่งตั้งครูควรได้รับการแต่งตั้งและบรรจุเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย และใช้เงินรายได้แผ่นดินจ้าง “ควรส่งเสริมให้ครูมีตำแหน่งสูงขึ้นโดยการให้ครูมีวิทยฐานะ ตามเกณฑ์วิทยฐานะครูที่ ก.ค.ศ. กำหนดเพื่อความก้าวหน้าในด้านวิชาชีพ” โดยมหาวิทยาลัยออกเป็นข้อบังคับสภามหาวิทยาลัย 4) ด้านการบริหารทั่วไป “ควรออกข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงานของโรงเรียนสาธิตประกาศ ระเบียบ คู่มือแนวทางการปฏิบัติให้ถูกต้องและมีความชัดเจน” และ 5) ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนสาธิตควรปรับและใช้แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 “ควรทำความเข้าใจของบุคลากรในหน่วยงานและเชื่อมโยงระหว่างงานประจำและงานประกันว่ามีความสัมพันธ์กัน”

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพ ปัญหาการดำเนินงานและความต้องการการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาอภิปรายดังนี้ 1.1) สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าหลักสูตรที่เปิดเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษามีการจัดทำแผนงบประมาณประจำปีตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา มีการดำเนินงานธุรการอย่างเป็นระบบด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนมีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ตามที่สุกัญญา แช่มช้อย ได้ทำการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาคือการมีแผนพัฒนาที่ชัดเจนและเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากร มีการทำงานเป็นทีมและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (สุกัญญา แช่มช้อย, 2552) ตามที่งานวิจัยของ Smith, A. M. ได้ศึกษาคุณลักษณะของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ พบว่า มีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีระบบการดำเนินงานด้านวิชาการที่เข้มแข็ง มีผลงานทางวิชาการ มีผู้นำที่เข็มแข็ง มีเป้าหมายและความคาดหวังสูง (Smith, A. M., 1991) อีกทั้งงานวิจัยของ Shannon, G. S. & Bylsma, P. ได้ศึกษารูปแบบสถานศึกษาที่มีสมรรถนะสูง พบว่า 1) มีเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน 2) มีมาตรฐานและความคาดหวังสูง 3) มีภาวะความเป็นผู้นำ 4) มีความร่วมมือและการสื่อสารในระดับสูง 5) มีหลักสูตรงานวิชาการและการประเมินผลที่สอดคล้องกับมาตรฐาน 6) มีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ 7) มีการพัฒนาความเป็นมืออาชีพ 8) จัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ 9) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน (Shannon, G. S. & Bylsma, P., 2007) 1.2) ปัญหาการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรแยกตามกรอบการบริหารจัดการศึกษา 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านวิชาการ พบว่า ปัญหาคือระบบการนิเทศภายในและกิจกรรม PLC ของสถานศึกษายังขาดการดำเนินงานอย่างเป็นระบบรวมทั้งการสนับสนุนทุนวิจัยในชั้นเรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย อาจเป็นเพราะว่าขาดการติดตาม ตรวจสอบและนิเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งงบประมาณรายได้สถานศึกษายังไม่มากพอที่จะสนับสนุนทุนวิจัยสำหรับบุคลากร ไม่ได้กำหนดที่เป็นจุดเน้นของสถานศึกษา ตามที่งานวิจัยของ รุจิราพรรณ คงช่วย ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการบริหารงานของโรงเรียน พบว่า ด้านบริหารวิชาการนักเรียนมีความรู้ในด้านภาษาอังกฤษน้อย โดยมีข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนควรจัดหาครูที่มีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษโดยตรงมาสอน (รุจิราพรรณ คงช่วย, 2556) 2) ด้านงบประมาณ พบว่า ปัญหาคือรายได้และสวัสดิการ ค่าตอบแทนบุคลากรไม่เหมาะสมเพียงพอตลอดจนแผนการใช้เงินรายได้ของสถานศึกษาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษาไม่มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา ไม่ดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับ

ระบบการรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การจัดหาพัสดุตลอดจนขั้นตอนการขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ ตามที่งานวิจัยของ สมรภูมิ อ่อนอุ่น และธานี เกสทอง ได้ศึกษาปัญหาด้านการบริหารงานงบประมาณ พบว่า ผู้บริหารไม่สามารถบริหารโดยใช้หลักความพอดีระหว่างรายรับกับรายจ่ายในการทำแผนงบประมาณ อาจเป็นเพราะมีเหตุการณ์ฉุกเฉินที่ต้องการงบประมาณเร่งด่วน ซึ่งงบประมาณส่วนนี้ไม่ได้อยู่ในแผน (สมรภูมิ อ่อนอุ่น และธานี เกสทอง, 2557) 3) ด้านบริหารงานบุคคล พบว่า ปัญหาคือการประเมินวิทยฐานะของบุคลากรยังไม่มีระเบียบที่ชัดเจน การจัดสรรอัตรากำลังไม่เพียงพอต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงนโยบาย อาจเป็นเพราะว่าไม่มีนโยบายการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะของบุคลากร ตามที่งานวิจัยของรุจิราพรรณ คงช่วย ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการบริหารงานของโรงเรียน พบว่า ด้านบริหารบุคคล ครูลาออกบ่อย ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มค่าตอบแทนครูเพื่อเป็นแรงจูงใจและมีสวัสดิการที่ดี (รุจิราพรรณ คงช่วย, 2556) 4) ด้านบริหารทั่วไป พบว่า ปัญหาคือสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ไม่เพียงพอ ไม่ทันสมัย อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และการเข้าถึงระบบและข้อมูลสารสนเทศ อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาไม่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาที่ชัดเจน ตามที่งานวิจัยของ สมรภูมิ อ่อนอุ่น และธานี เกสทอง พบว่าปัญหาด้านการบริหารงานทั่วไป ในภาพรวมผู้บริหารไม่สามารถบริหารงานด้านกิจการนักเรียนได้อย่างโปร่งใส โดยขาดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง สังคม อาจเป็นเพราะขาดการประชาสัมพันธ์และอาจจะเกิดจากขาดการมอบหมายงานให้กับบุคลากรไม่ชัดเจน (สมรภูมิ อ่อนอุ่น และธานี เกสทอง, 2557) และ 5) ด้านประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า ปัญหาคือการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายของระดับกระทรวง บุคลากรจึงขาดความเข้าใจในระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการจัดทำเอกสารหลักฐานเพื่อรองรับการประเมินภายในและภายนอก อาจเป็นเพราะว่าครูและบุคลากรขาดการติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษา ตามที่งานวิจัยของ ศิริวรารัตน์ หุนหวล ได้ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารและแนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า ประเด็นที่มีแนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานประกันคุณภาพการศึกษามากที่สุด คือ ปัญหาการจัดเก็บเอกสารหลักฐานแสดงผลลัพธ์ แนวทางแก้ปัญหาคือ จัดทำเอกสารให้เป็นระบบและทำหลักฐานในรูปแบบไฟล์ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงง่ายและสะดวกต่อการใช้งาน (ศิริวรารัตน์ หุนหวล, 2557) และ 1.3) ความต้องการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แยกตามความต้องการของบุคลากรคณะครุศาสตร์ บุคลากรโรงเรียนอนุบาลมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร อภิปรายผลดังนี้ 1) บุคลากรคณะครุศาสตร์และโรงเรียนอนุบาลมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรมีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า มหาวิทยาลัยยังไม่มีการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความต้องการที่จะให้มหาวิทยาลัยเปิดโรงเรียนสาธิตเพื่อใช้เป็นศูนย์ฝึก

ประสบการณ์วิชาชีพครูและเป็นการให้บริการกับบุตรหลานของพนักงาน เจ้าหน้าที่ ชุมชนรอบมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ซึ่งตามที่ราชกิจจานุเบกษา ที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม 2545, 2553) หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, 2553) 2) ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนอนุบาลราชภัฏกำแพงเพชร มีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่ามหาวิทยาลัยมีคณะครุศาสตร์ที่ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูมานานมีความเชื่อมั่นว่าจะต้องมีคุณภาพซึ่งตามที่งานวิจัยของ ฉวีวรรณ พลสนะ ได้ศึกษาสภาพและความต้องการของประชาชนในจังหวัดนครพนมที่มีต่อการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต พบว่า อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สภาพและความต้องการที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ในด้านสภาพข้อมูลทั่ว ๆ ไปของโรงเรียน ให้มีการจัดตั้งระดับมัธยมศึกษาก่อนให้เรียนในระบบนานาชาติ (ฉวีวรรณ พลสนะ, 2560) และ 3) ประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร มีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนมีความเชื่อมั่นในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครูในจังหวัดและมีคณะครุศาสตร์ที่ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูมานานโดยเชื่อมั่นว่าจะต้องมีคุณภาพซึ่งตามที่พันธกิจของมหาวิทยาลัยในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน สร้างองค์ความรู้ งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิต พัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษาและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2561)

2. แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แยกตามขอบข่ายด้านงานบริหารงานวิชาการ ด้านงานงบประมาณ ด้านการบุคคล ด้านงานบริหารงานบริหารทั่วไปและด้านการประกันคุณภาพการศึกษา อภิปรายผลดังนี้ 1) ด้านงานบริหารงานวิชาการ ควรกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่า เป้าหมายของการจัดตั้งโรงเรียนเพื่ออะไรควรมีหลักสูตรที่สอดคล้องกับหลักสูตรขั้นพื้นฐานแกนกลางและเพิ่มจุดเน้นตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย 2) ด้านงานงบประมาณ ควรการจัดทำแผนงบประมาณตามนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียนสาธิต แผนงบประมาณรายจ่ายเสนอต่อสภามหาวิทยาลัย รายจ่ายที่เป็นค่าจ้างต้องเป็นงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากงบรายได้แผ่นดินเพื่อให้เกิดความมั่นคง โดยมหาวิทยาลัยตั้งกรอบอัตรากำลังของครูและฝ่ายสนับสนุนของโรงเรียนและเงินรายได้ที่โรงเรียนหาได้ควรกำหนดสัดส่วนการบริหารงบประมาณให้ชัดเจนเพื่อโรงเรียนจะได้นำมาพัฒนาส่งเสริมด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น สวัสดิการและการพัฒนาโรงเรียน 3) ด้านงานบริหารงานบุคคล ควรกำหนดการคัดเลือก สรรหา เพื่อการบรรจุและแต่งตั้ง คุณสมบัติให้จัดทำเป็นข้อบังคับและประกาศของมหาวิทยาลัย การแต่งตั้งครูควรได้รับการแต่งตั้งและบรรจุเป็นพนักงานมหาวิทยาลัยและใช้เงินรายได้แผ่นดินจ้าง ควรส่งเสริมให้ครูมีตำแหน่งสูงขึ้นโดยการให้ครูมีวิทยฐานะ ตามเกณฑ์วิทยฐานะครูที่ ก.ค.ศ. กำหนดโดยมหาวิทยาลัยออกเป็นข้อบังคับสภามหาวิทยาลัย 4) ด้านงานบริหารงานบริหารทั่วไป ควรมี

การออกข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงานของโรงเรียนสาธิต ประกาศการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต ระเบียบ คู่มือแนวทางการปฏิบัติของโรงเรียนสาธิต ซึ่งตามที่ราชกิจจานุเบกษา ว่าด้วยข้อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, 2550) และ 5) ด้านงานประกันคุณภาพการศึกษา ควรปรับและใช้แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมาใช้ในสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับราชกิจจานุเบกษา กฎกระทรวงว่าด้วยการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 และประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง แนวปฏิบัติการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้ 1) การบริหารงานด้านวิชาการจะต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ สร้างจุดเด่นและกิจกรรมพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการให้กับผู้เรียน 2) การบริหารงานด้านงบประมาณจะต้องมีความโปร่งใส ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สามารถจัดหารายได้สวัสดิการเพื่อความมั่นคงขององค์กร บุคลากรและทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 3) การบริหารงานด้านบริหารงานบุคคล จะต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านความรู้ ทักษะความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานเพื่อให้บุคลากรมีความรักในองค์กรซึ่งจะส่งผลดีต่องานขององค์กร 4) การบริหารงานด้านการบริหารทั่วไปจะต้องมีการกระจายอำนาจโดยให้บุคลากรได้กล้าคิดกล้าแสดง ออกและปฏิบัติงานได้เต็มตามศักยภาพ และ 5) การบริหารงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจกับบุคลากรและเชื่อมโยงการทำงานและงานประกันคุณภาพการศึกษาให้สัมพันธ์กันอีกทั้งใช้ระบบต่างๆ เข้ามาช่วยในงานประกันคุณภาพการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า 1) สภาพการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตในภาพรวม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับมาก สถานศึกษาควรมีการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา มีการดำเนินงานธุรการอย่างเป็นระบบด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ กำหนดเป็นกลยุทธของมหาวิทยาลัยในการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ มีการวางแผนและมีการประเมินการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง 2) ปัญหาการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต พบว่า มีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายของระดับกระทรวง บุคลากรทางการศึกษาขาดความเข้าใจใน

ระบบประกันคุณภาพการศึกษาและการติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษา จึงควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาและพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคลากรแห่งการเรียนรู้ 3) ความต้องการดำเนินงานการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต พบว่า ความต้องการของผู้ปกครองและประชาชนในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร อยู่ในระดับมาก ควรมีการศึกษาข้อมูลในประกอบการตัดสินใจ และ 4) แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร พบว่า 4.1) ควรกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้ชัดเจน 4.2) ควรมีการจัดทำแผนงบประมาณตามนโยบายและแผนพัฒนา 4.3) ควรกำหนดคุณสมบัติ เพื่อการบรรจุและแต่งตั้งบุคลากร 4.4) ควรออกข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารและการดำเนินงาน 4.5) ควรปรับและใช้แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวง จึงควรมีการศึกษาให้ดีก่อนดำเนินการเพื่อลดความเสี่ยง จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย 1.1) เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม 1.2) การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายของหลักสูตร แนวทางด้านงบประมาณ การจัดทำแผนงบประมาณและแผนพัฒนา แนวทางด้านการบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปให้ชัดเจน 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 2.1) กำหนดเป็นกลยุทธ์ นโยบาย หรือเป็นจุดเน้นของมหาวิทยาลัยในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณากลั่นกรองการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต 2.2) การพัฒนาและจัดทำหลักสูตรควรยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น 3) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 3.1) ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวปฏิบัติการจัดทำผลงาน เพื่อเลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้นของครูและพนักงานมหาวิทยาลัย 3.2) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา 3.3) ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน สังคมและโรงเรียนสาธิต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษาในระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม 2561. เรียกใช้เมื่อ 12 ธันวาคม 2561 จาก http://www.prachanimit.com/download/standard.pdf

ขวัญญานันท์ สมบูรณ์ไตรภพ และศิริวิมล ใจงาม. (2558). แนวทางการบริหารงานวิชาการในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารครุพิบูล, 2(2), 48-59.

ฉวีวรรณ พลสนะ. (2560). “สภาพและความต้องการของประชาชนในจังหวัดนครพนมที่มีต่อการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยนครพนม”. วารสารศึกษาศาสตร์, 40(3), 59-74.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. (2553). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก หน้า 1-3. (22 กรกฎาคม 2553).

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2561). แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. กำแพงเพชร: กองนโยบายและแผน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก วันที่ (24 สิงหาคม 2550).

รุจิราพรรณ คงช่วย. (2556). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการบริหารงานของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ศิริวรารัตน์ หุนหวล. (2557). พฤติกรรมการสื่อสารและแนวทางในการแก้ปัญหาในการทำประกันคุณภาพการศึกษา ผ่านระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ออนไลน์. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมรภูมิ อ่อนอุ่น และธานี เกสทอง. (2557). แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 38. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง แนวปฏิบัติการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2561. เรียกใช้เมื่อ 12 ธันวาคม 2561 จาก http://nptedu.go.th/nites/assure61/pragad261.pdf

สุกัญญา แช่มช้อย. (2552). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

Shannon, G. S. & Bylsma, P. (2007). The Nine Characteristics of High-Performing Schools: A Research-based Resource for Schools and Districts to Assist with Improving Student Learning. Olympia, WA: OSPI.

Smith, A. M. (1991). Management System: Analysis and Application. Tokyo: CBS College Publishing.

การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร*

THE PRESERVATION AND TRADITIONAL VALUES OF TUMKA FRUIT CANDLE LIGHTING OF YASOTHON PROVINCE

นิคม ปาทะวงศ์
Nikom Pathawong
จำรัส บุดดาพงษ์
Jamras Bhuddapong
วิพจน์ วันคำ
Wipoj Wankham
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist Collage, Thailand
E-mail: worachet031973@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร 2) สืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร และ 3) การสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก 36 คน การสนทนากลุ่ม 9 รูป/คน และการศึกษาประวัติชีวิตของปราชญ์ท้องถิ่น 1 คน เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล 3 ด้าน คือ องค์ความรู้ การสืบสานประเพณี และการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกา ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกากำเนิดจากการสร้างความสามัคคีและการรื้อฟื้นวิถีชุมชนที่แสดงออกถึงความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวบ้านทุ่งแต้ เป็นการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น 2) การสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกา ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การตระหนักถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์และให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นความสำคัญ, การมีส่วนร่วมของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน, การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชุมชน และการประชาสัมพันธ์เชิงรุก และ 3) การสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การต่อยอดภูมิปัญญา, การเพิ่มคุณค่าทางจิตใจและคุณค่าทางเศรษฐกิจ, การผลิตไฟตูมกาให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะพบว่า วิถีชุมชนยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไข ปรับปรุง ยกเลิก รื้อฟื้นและสร้างขึ้นมาใหม่หลายอย่างเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรมีการแสดงสินค้าและจำหน่าย

* Received 15 September 2021; Revised 25 November 2021; Accepted 1 December 2021

ผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้ชัดเจนเพื่อให้สมาชิกและลูกค้าเกิดความเชื่อมั่น มีแหล่งติดต่ออย่างชัดเจน

คำสำคัญ: การสืบสาน, การสร้างคุณค่า, ประเพณีจุดไฟตูมกา, จังหวัดยโสธร

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) examine knowledge on thoomka lantern festival in yasothon province 2) Carry on thoomka lantern festival in yasothon province 3) Strengthen values of thoomka lantern festival in yasothon province. Research methodology was qualitative design. The researcher collected data from the target group by means of in-depth interviews of 36 people, group discussions with 9 person, and life history studies of 1 local philosopher to analyze and synthesize the data in 3 areas: knowledge, tradition, and tradition and the creation of traditions. The results of the research were found that 1) knowledge about the tradition of thoomka lantern festival originated from building unity and reviving the way of the community that expresses the belief and faith in buddhism of the thung tae villagers. It is the creation of cultural values from generation to generation. 2) Continuing the tradition of thoomka lantern festival there should be an important element, namely the awareness of localism in order to create an identity and allow the new generation to see the importance, government involvement, local government organizations and communities, knowledge transfer to communities and proactive public relations. and 3) Creation of the thoomka lantern festival in yasothon province there are important elements which are the extension of wisdom, enhancing spiritual and economic values, producing thoomka lantern as a cultural commodity. and the promotion of cultural tourism. The feedback found that the way of life of the community still needs to be revised, improved, canceled, revived and rebuilt in order to continually develop. products and products should be clearly displayed and sold in the community in order to build trust among members and customers. there is a clear source of contact.

Keywords: Inheritance, Strengthening Values, Thoomka Lantern Festival, Yasothon Province

บทนำ

ประเพณีในวิถีชาวอีสานมีความหลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อของลัทธิศาสนาที่มีต่อคนในท้องถิ่น การเกิดขึ้นของประเพณีเป็นการเกิดขึ้นหลังจากชุมชน แต่ละแห่งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือสังคมนั้นสร้างวัฒนธรรมที่เข้มแข็งจนมีเอกลักษณ์และสามารถสืบทอดกลายเป็นประเพณีที่ชุมชนยอมรับ สังคมภาคอีสานเป็นสังคมที่มีความเป็นเอกภาพด้านจารีตประเพณี ประชากรส่วนใหญ่ยึดมั่นและปฏิบัติในลักษณะเดียวกันทั้งระดับบุคคล และกลุ่มบุคคล เช่น การแสวงหาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความรู้ ความกินดี อยู่ดี รวมถึงการอยู่ร่วมกันโดยอาศัยกติกาหลักทางสังคมที่เรียกว่า “ประเพณี” เป็นหลักประกันการอยู่ร่วมกันของชุมชนภาคอีสานในอดีตจนก่อให้เกิดวิถีชุมชนหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชีพ ความคิด ความเชื่อและความศรัทธา เป็นต้น ปัจจุบันวิถีท้องถิ่นเหล่านั้นบางอย่างได้ถูกยกเลิก บางอย่างมีการรื้นฟื้น บางอย่างมีการสืบสานและบางอย่างได้มีกระบวนการพัฒนา การสร้างคุณค่า รวมถึงการสร้างขึ้นใหม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวการณ์ตามยุคสมัย (ประจวบ จันทร์หมื่น, 2550) ปัจจุบันการที่รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้ชุมชนต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งความเป็นท้องถิ่นนิยมนับวันยิ่งเข้มข้นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากท้องถิ่นต่าง ๆ มีการประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณี ต่าง ๆ ในเทศกาลต่าง ๆ ในทุกระดับทั้งตำบล อำเภอและจังหวัด ตามกระแสโลกในยุคข้อมูลข่าวสารภายใต้บริบทของกระแสยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ประกอบกับการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นนโยบายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของ แต่ละท้องถิ่นในการพัฒนาครอบครัวและชุมชนได้จนกระทั่งมีการบรรจุความสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (แผนพัฒนา, 2560)

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ในปัจจุบัน พบว่า ประชาชนมีการเสพสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างฟุ่มเฟือย จึงปรากฏแนวคิด ทฤษฎี หลักการมากมายที่มุ่งเตือนคนในสังคมให้สำนึกถึงการ แสวงหาเพื่อให้ทวนระลึกถึงวิถีดั้งเดิมของมวลมนุษย์ ดังนั้น ความพยายามดึงมวลชนให้คำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวิถีความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือในทางศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาหลักของประชาชนภาคอีสาน และชาวอีสานต่างมีพุทธวิถีที่เป็นจารีตประเพณีหลากหลายในแต่ละเดือนเรียกจารีตหรือฮีต 12 จะปรากฏงานบุญประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ฉะนั้นในฐานะที่พระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องการนำหลักธรรมมาประยุกต์ต่อวิถีชุมชนด้านงานบุญประเพณีจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสม และในบริบทของสถานการณ์แบบนี้ พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินฺธโร) อธิบายว่า หลักธรรมคือ หลักอารักขสัมปทาเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้คนในสังคมตระหนักถึงการรักษาบุญประเพณีต่าง ๆ และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นมีทิศทางที่ดีและสร้างความสุขให้กับชุมชน ทั้งนี้เพราะหลักอารักขสัมปทาเป็นหลักประกันของ

การดำรงอยู่ที่มุ่งสู่การพัฒนาได้อย่างตรงจุดในการสืบสานและเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างคุณค่าประเพณีต่าง ๆ ได้ และสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำมาอธิบายการอนุรักษ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มได้จากวัฒนธรรมประเพณีขั้นพื้นฐานได้อย่างเหมาะสม (พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินฺธโร), 2554)

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวิถีท้องถิ่นนิยมถือเป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชิ้นสำคัญในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณี รวมถึงการเปิดกระบวนทัศน์ในการทำความเข้าใจต่อองค์ความรู้ด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และวิธีคิดของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งแต่ละท้องถิ่นล้วนมีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน แตกต่างกันไปบ้างตามเส้นทางแห่งวิถีการดำรงชีพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร” เพื่อเป็นการเผยแผ่ประเพณีนิยมที่เกิดจากชุมชนสู่ประเพณีในระดับจังหวัด ประเทศ และกลุ่มอาเซียน ทั้งนี้เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติตามประเพณีที่เหมาะกับยุคสมัย นอกจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร
2. เพื่อสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร
3. เพื่อสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่การวิจัยที่มีคุณบัติ 3 ประการ คือ เป็นชุมชนที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมเป็นน่าสนใจของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นชุมชนที่เป็นผู้ริเริ่มรื้อฟื้นประเพณีจุดไฟตูมกา และเป็นชุมชนที่มีการจัดประเพณีจุดไฟตูมกาในทุกปี โดยได้ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์ ปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชนวางแผนกับคณะวิจัยพร้อมเจ้าหน้าที่และบุคลากรของชุมชนในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้เลือกเอาพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลทุ่งแต้ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร เป็นศูนย์กลางของพื้นที่การวิจัยและเป็นชุมชนที่มีการจัดงานประเพณีจุดไฟตูมกาเป็นแห่งแรกของจังหวัดยโสธร กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 45 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้น 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) 4) แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 5) แบบบันทึก (จากการสังเกตหรือสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ) 6) แบบศึกษาประวัติชีวิต และ 7) อุปกรณ์อื่น ๆ ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) เพื่อรวมรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การตีความ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัย พร้อมทั้งได้สร้างเครื่องมือ (ฉบับร่าง) แล้วนำไปเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อการตรวจสอบความตรง ความเที่ยงและความเหมาะสมของเครื่องมือการวิจัย โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และการนิยามศัพท์ทางการวิจัย โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence หรือ IOC) นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เสนอแนะไว้มาปรับปรุงแก้ไข และนำเครื่องมือการวิจัยที่มีความสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try - out) กับกลุ่มประชากรในตำบลทุ่งนางโอก จำนวน 30 คน ทั้งนี้เพราะชุมชนบ้านทุ่งนางโอกมีคุณลักษณะ คุณสมบัติและบริบทที่ใกล้เคียงกันกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทดลอง (Try - out) ด้วยตัวเองเพื่อทดสอบว่าแบบสอบถามการวิจัยที่สร้างขึ้นมานั้น มีความเสถียร มีความเที่ยงความตรง สื่อความหมายได้ตรงประเด็น หรือผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง และทำการปรับปรุงแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์ รวมทั้งได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิจัย ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนั้นได้จัดกระทำผ่านระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยและเครื่องมือ 5 อย่าง ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) 3) แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 4) แบบบันทึก และ 6) แบบศึกษาประวัติชีวิต ส่วนการวิเคราะห์และการจัดกระทำข้อมูลได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) หมายถึง การนำข้อมูลการวิจัยแต่ละด้านมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ (New Finding)

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) หมายถึง การวิเคราะห์ตัวแปรที่มี กล่าวคือการจัดกระทำตามระเบียบวิธีวิจัยด้านสังคมศาสตร์ให้ครบทุกตัวแปร ดังนี้

1. การกระทำ (Acts) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์รายบุคคลและรายกลุ่ม เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลให้ได้ตรงกัน

2. จัดกิจกรรมคล้ายกันโดยการสนทนากลุ่ม

3. การหาความหมายของข้อมูลเชิงลึก จากการศึกษาชีวิประวัติบุคคลสำคัญในพื้นที่ การศึกษาสภาพแวดล้อมทั่วไป

4. ศึกษาความสัมพันธ์จากพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่ใกล้เคียง คือตำบลทุ่งนางโอกเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน

5. การมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลตามภาระงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละหัวข้อ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตสภาพพื้นที่

ทั่วไป การสัมภาษณ์ชีวประวัติบุคคลสำคัญ การศึกษาเอกสารแล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา นำมาเขียนร่วมกัน การรายงานร่วมกันเพื่อให้เห็นว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

ประเด็นที่ 3 การเปรียบเทียบข้อมูลโดยการนำข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตสภาพพื้นที่ทั่วไป การสัมภาษณ์ชีวประวัติบุคคลสำคัญ การศึกษาเอกสารมาเปรียบเทียบข้อมูลให้มีความสอดคล้องตรงกัน

ประเด็นที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยการนำข้อมูลจาก 36 ชุด มาเขียนเชิงพรรณาเรียงกันเพื่อแสดงความชี้ชัดว่าผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 - 36 ได้ให้ข้อสัมภาษณ์ในประเด็นใดบ้าง ข้อมูลการสังเกตและการศึกษาเอกสารมีความเหมือนความต่างในประเด็นไหน อย่างไร แล้วนำมาเปรียบเทียบ ตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนของงานวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้มีความถูกต้องเป็นไปตามกระบวนการของระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และจริยธรรมการวิจัยได้ดำเนินการเรื่องการรับรองจริยธรรมการวิจัย โดยเสนอผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามเอกสาร ที่ อว 8007/ว.23 เรื่อง การออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2562 และได้ผ่านมติของคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกา จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีจุดไฟตูมกาได้จัดทำขึ้นจากการรื้อฟื้นวิถีชุมชนที่เกี่ยวการแสดงออกถึงความเชื่อ ความศรัทธาในองค์พระรัตนตรัย ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีได้ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประเพณีจุดไฟตูมกาเดิมทีเดียวนั้นเป็นประเพณีที่รื้อฟื้นวิถีชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนากับวันออกพรรษาที่ได้กระทำเป็นประจำทุกปี การจัดประเพณีจุดไฟตูมกาคือการทำบุญเดือน 11 ซึ่งเป็นบุญใหญ่ประจำเดือนเช่นเดียวกับบุญเดือน 6 ที่ชาวจังหวัดยโสธรได้มีการจัดประเพณีบุญบั้งไฟ

2. ประเพณีจุดไฟตูมกามีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่สืบเนื่องจากเทศกาลออกพรรษา โดยรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยทำมาแล้วในอดีตให้กลับคืนมาในฐานะ ที่เป็นวัฒนธรรมที่ดีงามซึ่งควรค่าแก่การรื้อฟื้น อนุรักษ์และประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน

3. ประเพณีจุดไฟตูมกามีพัฒนาการและมีการบริหารจัดการให้เป็นที่ประจักษ์ขึ้นในระดับกว้างมากขึ้นจากชุมชนสู่ระดับอำเภอและจะพัฒนาสู่ระดับจังหวัด แนวคิดนี้เริ่มมีมาตั้งแต่มีการหยิบยกประเพณีนี้ขึ้นมาพร้อมกับประเพณีท้องถิ่นในชุนชนตำบลอื่น ๆ รวม

18 ประเพณี และมีข้อตกลงจากสภาวัฒนธรรมอำเภอให้ถือว่าเป็นประเพณีที่ควรแก่การนำมาเป็นประเพณีสำคัญโดยอำเภอเมืองยโสธรเป็นผู้รับผิดชอบหลักอย่างเป็นทางการและเริ่มดำเนินการอย่างเป็นระบบครั้งแรกเมื่อปี 2561 จนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันประเพณีจุดไฟตูมกานอกจากจะมีการสืบสานประเพณีในชุนชุนตำบลทุ่งแต้ในฐานะเป็นแม่งานดั้งเดิมแล้วความตระหนักถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมทำให้ผู้เกี่ยวข้องต่างพยายามนำมาเปิดเผยเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์และเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีอยู่ เป็นมิติที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายอย่าง เช่น มิติด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความเป็นนวัตวิถีทำให้ประชาชนทั่วไปรู้จักประเพณีจุดไฟตูมกา รู้จักจังหวัดยโสธรในฐานมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม นับแต่มีการริเริ่มรื้อฟื้นขึ้นมาเริ่มประชาสัมพันธ์ประเพณี มีการนำไฟตูมกามาจัดแสดงที่อำเภอเมืองยโสธร การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาใน 3 ประเด็น ต่อไปนี้

1. การถ่ายทอดวิธีทำไฟตูมกาที่มีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน เช่น ปัจจัยด้านวัตถุซึ่งในท้องที่นั้นมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญคือลูกตูมกาอันเป็นวัสดุจากธรรมชาติ แม้จะเริ่มหายากในบางปีแต่ก็สามารถหาได้ในพื้นที่ใกล้เคียง ประกอบกับการประยุกต์วัสดุทดแทนที่คงรูปแบบเดิม ปัจจัยด้านบุคคลกล่าวได้ว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับตำบลและระดับจังหวัดทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ปัจจัยด้านองค์กรถือว่ามีบทบาทมีการประสานงานและทำความเข้าใจกับหน่วยงาน องค์กรและชุมชนของตำบลต่าง ๆ จึงได้รับความร่วมมือจากฝ่ายปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย องค์กรต่าง ๆ ตลอดจนชาวชุมชนตำบลต่าง ๆ ทุกตำบล และศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชตำบลทุ่งแต้

2. รูปแบบการสืบสานประเพณีจุดไฟตุมกา แสดงให้เห็นว่าประชาชนทั้งในระดับชุมชนและระดับอำเภอได้ให้ความร่วมมือกันทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณี การแจ้งข่าวการจัดงานประเพณี การเสนอความคิดเห็นเสนอแผนการดำเนินงาน การเลือกแผน ดำเนินงานประเพณี การจัดสรรวัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินงานประเพณี การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมงานประเพณี มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานโดยเฉพาะในเรื่องการประชาสัมพันธ์งานประเพณี กล่าวได้ว่า ปัจจุบันนั้นมีช่องทางในการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น สื่อออนไลน์ (Online) ป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อประชาสัมพันธ์ทางวิทยุ สื่อโทรทัศน์ เป็นต้น และยังสามารถทำได้หลายวิธีทั้งแถลงข่าว ประกาศเสียงตามสาย รวมทั้งการนำเสนอประเพณีในรูปแบบวรรณกรรมเพลงหรือหนังสั้นเป็นต้น

3. คติความเชื่อและความรู้ด้านประเพณี การสร้างความเข้าใจที่แท้จริงถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเพณีจุดไฟตูมกาวันออกพรรษาที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

การสืบทอด สืบต่อประเพณีท้องถิ่นเนื่องในวันออกพรรษาหลาย ๆ จังหวัดจะมีกิจกรรมที่แตกต่าง แต่จุดมุ่งหมายก็คือการบูชาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธเนื่องในวันออกพรรษา จังหวัดยโสธรได้ใช้ประเพณีจุดไฟตูมกาเป็นสื่อแสดงออกซึ่งความเคารพนั้น ในงานจะมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีการถ่ายทอดวิธีการทำไฟตูมกา การสื่อถึงรูปแบบประเพณี และสื่อสารถึงคติความรู้ด้านประเพณีในบริบทของการจุดไฟตูมกาเป็นพุทธบูชา และสาเหตุที่ต้องนำตูมกามาใช้เป็นเครื่องบูชาในวันออกพรรษา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า การสร้างคุณค่าคือวิธีการอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงให้แก่วัฒนธรรมใน 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การต่อยอดภูมิปัญญา ประเพณีจุดไฟตูมกาเป็นประเพณีที่สามารถนำมาต่อยอดทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หลายอย่าง การต่อยอดภูมิปัญญาเท่ากับว่าเป็นการรื้อฟื้น (Reviving) อนุรักษ์และการประยุกต์ โดยเฉพาะการประยุกต์กล่าวได้ว่าเป็นการต่อยอดที่สามารถทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ แต่ยังคงไว้แนวคิดหรือฐานความรู้เดิมได้ เช่น การผลิตไฟตูมกาอาจใช้วัสดุอื่นทดแทนหรือใช้ร่วมกันได้กับวัสดุอื่น ๆ เพราะบางครั้งอาจเกิดปัญหาเนื่องจากเป็นวัสดุธรรมชาติบางปีอาจแห้งแล้งหรือน้ำท่วม ดังนั้นการประยุกต์ใช้วัสดุอื่นเพื่อทดแทนจึงเป็นปรับตัวให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

2. คุณค่าทางจิตใจและคุณค่าทางเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าประเพณีจุดไฟตูมเป็นประเพณีที่ทรงคุณค่าด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยที่เป็นที่พึ่งสูงสุด ในขณะเดียวกันเรายังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุนชนได้ด้วยจากประเพณีจุดไฟตูมกา เพราะการผลิตไฟตูมกานอกจากจะเป็นอามิสบูชาแล้ว ในงานประเพณีเราจะพบกับศิลปะที่เป็นงานฝีมือ ความฉลาดในฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การแสดงออกมาให้ปรากฏงดงามน่าชื่นชมโดยเฉพาะที่เกี่ยวพุทธศิลป์ที่ถูกถ่ายทอดฝีมือ วัฒนธรรมเหล่านี้สามารถสร้างความกินอิ่มนอนอุ่นของคนในชุมชนได้

3. การผลิตไฟตูมกาคือทางเลือกหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชน แต่ปัจจุบันยังมีการผลิตได้น้อย จึงไม่สามารถผลิตไฟตูมกาส่งขายให้แก่ผู้ที่มีความต้องการซื้อทั้งที่เป็นของที่ระลึกและของประดับตกแต่ง แต่ด้วยผลิตไม่ทันผู้บริโภค ปัญหานี้น่าจะหาแนวทางแก้ไข การสร้างวิกฤติให้เป็นโอกาส เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมแปลงเป็นรายได้ให้เกิดแก่ประชาชนในชุมชน ผลิตภัณฑ์ลักษณะที่น่าสนใจซื้อจากประเพณีจุดไฟตูมกามีหลายอย่าง เช่น โคมไฟตูมกาสำหรับประดับภายในบ้าน โคมไฟตูมกาสำหรับประดับนอกบ้าน ชุดต้นไฟตูมกาขนาดเล็กสำหรับประดับโต๊ะและชุดต้นไฟตูมกาของที่ระลึก เป็นต้น

4. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าเป็นประเพณีที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ในแต่ละปีจะมีนักท่องเทียวเดินทางมาเยี่ยมชนงานเป็นประจำ สืบเนื่องจากทางจังหวัดได้มีการประชาสัมพันธ์ ร่วมสืบสาน

หลังจากได้รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ซึ่งเดิมทีได้เลือนหายไปนานด้วยภาวะทันสมัย เนื่องจากมีความเจริญและมีไฟฟ้าใช้ กระทั่งชาวบ้านทุ่งแต้ ได้เริ่มรื้อฟื้นทำให้ประเพณีนี้กลับมาเป็นประเพณีสำคัญอีกครั้ง และเมื่อทางจังหวัดได้นำมาเป็นดูแลก็มีการเพิ่มเติมกิจกรรม อื่น ๆ เข้าไปด้วย เพื่อให้ชาวบ้าน เยาวชนและนักเรียนได้ร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้ ในช่วงเทศกาลนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวเนื่องในวันออกพรรษาหลายแหล่งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเปรียบสำหรับผู้ที่สนใจโดยการกำหนดโปรแกรมขึ้นมาอย่างชัดเจน เช่น เส้นทางสายวัฒนธรรม เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกา จังหวัดยโสธร พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร ชุมชนบ้านทุ่งแต้ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ได้จัดทำขึ้นมาจากการรื้อฟื้นวิถีชุมชนที่เกี่ยวการแสดงออกถึงความเชื่อความศรัทธาในองค์พระรัตนตรัยโดยการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยทำมาแล้วในอดีตให้กลับคืนมาในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมที่ดีงามซึ่งควรค่าแก่การรื้อฟื้น อนุรักษ์และประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากเป็นประเพณีที่รื้อฟื้นวิถีชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนากับวันออกพรรษาที่ได้กระทำเป็นประจำทุกปี การจัดประเพณีจุดไฟตูมกาคือการทำบุญเดือน 11 ซึ่งเป็นบุญใหญ่ประจำเดือน มีพัฒนาการและมีการบริหารจัดการให้เป็นที่ประจักษ์ขึ้นในระดับกว้างมากขึ้นจากชุมชนสู่ระดับอำเภอและจะพัฒนาสู่ระดับจังหวัด แนวคิดนี้เริ่มมีมาตั้งแต่มีการหยิบยกประเพณีนี้ขึ้นมาพร้อมกับประเพณีท้องถิ่นในชุนชนตำบลอื่น ๆ รวม 18 ประเพณี และมีข้อตกลงจากสภาวัฒนธรรมอำเภอให้ถือว่าเป็นประเพณีที่ควรแก่การนำมาเป็นประเพณีสำคัญโดยอำเภอเมืองยโสธรเป็นผู้รับผิดชอบหลักอย่างเป็นทางการและเริ่มดำเนินการอย่างเป็นระบบครั้งแรกเมื่อปี 2561 จนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่อธิบายว่า วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบ ความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544) สอดคล้องกับ สุชีพ ปุญญานุภาพ ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นคำไทยที่นำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้เจริญหรือธรรมคือความเจริญ ถ้าจะให้เข้าใจกันง่าย ๆ ก็คือความเจริญงอกงามที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นในด้านสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา คำว่าวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตซึ่งสังคมมนุษย์ทำให้เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีต่อความดำรงอยู่รอด ความถาวรแห่งเชื้อสาย และการจัดระเบียบแห่งการประสบการณ์ของสังคม

วัฒนธรรมคือประมวลแห่งงานทางวัตถุ แบบหรือกระสวนแห่งองค์การทางสังคม แบบแผนความประพฤติที่ได้รับการอบรมมาแล้ว ความรู้ ความเชื่อถือและการดำเนินงานอื่นทั้งปวง ซึ่งได้มีการทำให้เจริญขึ้นในสังคมมนุษย์ ดังนั้นวัฒนธรรม จึงได้แก่ การจัดการกับเหตุแวดล้อมของมนุษย์ และคำว่าวัฒนธรรมเป็นคำที่เกิดขึ้นในภาษาไทยในสมัยที่รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนคำที่ดั้งเดิมเป็นภาษาอังกฤษ คือ Culture (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับ ภูษา ศรีวิลาศ ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณวัตถุ สติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงเฉพาะเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังหมายความถึงฐานนิยม ค่านิยมต่าง ๆ ของชีวิตสิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ ระบบค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ วัฒนธรรมจึงแสดงให้เห็นได้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ซึ่งปรากฏในรูปธรรมต่าง ๆ และมาถึงพวกเราในปัจจุบัน เป็นแบบอย่างหรือการดำรงชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกเรียนรู้ถ่ายทอดกันไปด้วยการอบรม สั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมหรือหมายความง่าย ๆ ว่าแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่งเป็นวิถีชีวิตการปฏิบัติและสิ่งของที่เป็นผลมาจากการสะสมถ่ายทอดจากกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งไปสู่รุ่นถัด ๆ ไป เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์หรือเครื่องบ่งชี้ความเป็นกลุ่มชนของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจำเป็นต้องระบุให้ชัดเจนว่าเป็นวัฒนธรรมของใครและในที่นี้หมายถึงวัฒนธรรมชุมชนชาวอีสานอันเป็นชุมชนหนึ่งในสังคมไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน คือการถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและเนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนจำเป็นต้องเผชิญกับวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ บางด้านสูญสลายไป บางด้านอาจต้องปรับเปลี่ยน ดูดกลืนหรือรับเอาวิถีชีวิตภายนอกเข้ามาประสานเกิดเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ขึ้นมา (ภูษา ศรีวิลาศ, 2539) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรรเกียรติ กุลเจริญ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น ศึกษากรณีงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการศึกษาพบว่า โดยสรุปพื้นฐานงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง เริ่มมาจากวัฒนธรรมมอญที่นับถือศาสนาพุทธเชื่อมโยงกับการนับถือผีของชาวมอญ พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ในงานประเพณีสงกรานต์พระประแดงจะเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาไม่ทางตรงก็ทางอ้อม สะท้อนออกมาในรูปวิถีชีวิต ค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ เชื่อมโยงกันทำให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่คณะของคนมอญที่เป็นคนรักสงบ โอบอ้อมอารี มีมิตรไมตรี สามารถที่เข้ากับศาสนาอื่น ๆ (สรรเกียรติ กุลเจริญ, 2558) และสอดคล้องกับ ชนาวี ดลรุ้ง และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบุญสงกรานต์ เพื่อพัฒนาการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา” ผลการวิจัยพบว่า สาระสำคัญของการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นแนวทางการปฏิบัติสืบต่อกันมาในสังคมได้อย่างสงบสุขผ่านกระบวนการประสานสัมพันธ์

ตามบทบาทของบ้าน วัดและโรงเรียนในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม (ชนาวี ดลรุ้ง และคณะ, 2560) ซึ่งสังเคราะห์ได้ จำนวน 7 องค์ประกอบ มีค่าความแปรปรวนสะสม ร้อยละ 52.43 ของความแปรปรวนทั้งหมด ซึ่งรหัสภูมิปัญญาวัฒนธรรมบุญสงกรานต์ที่พบประกอบด้วย 1) การสืบทอดวัฒนธรรมบุญเดือนห้า 2) การจัดสงกรานต์ ให้สัมพันธ์กับบุญประเพณี 12 เดือน 3) จัดบทบาท บ้าน วัดและโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญในวันสงกรานต์ 4) จัดไตรสิกขาให้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม 5) จัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้เรื่อง ข้าว น้ำและดอกไม้ในโรงเรียน 6) จัดชมรมผู้สูงอายุที่ศรัทธาพุทธศาสนา 7) ส่งเสริมให้พระภิกษุ ปราชญ์ท้องถิ่นออกแบบงานสงกรานต์ 8) วันสงกรานต์เป็นการละเล่นด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ของคนรุ่นใหม่ และ 9) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาธรรมบุญเดือนห้าและนำมาเป็นแนวทางสร้างและพัฒนาบทเรียนเสริมหลักสูตร การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบุญสงกรานต์เพื่อพัฒนาการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นผลสำเร็จได้บทเรียนเสริมหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะนักเรียนและโรงเรียนตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชาใช้เป็นบทเรียนเสริมหลักสูตรในการพัฒนาการศึกษา ดังนั้นการการสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีในแต่ละอย่าง การปะทะสังสรรค์หรือการผสมสานระบบความเชื่อในเชิงประยุกต์ แต่ที่สำคัญจะต้องรักษาเอกลักษณ์ของประเพณีเหล่านั้นไม่ให้เสียรูปหรือขาดสาระสำคัญจนเกินไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร พบว่าปัจจุบันประเพณีจุดไฟตูมกานอกจากจะมีการสืบสานประเพณีในชุนชุนตำบลทุ่งแต้ในฐานะเป็นแม่งานดั้งเดิมแล้ว ความตระหนักถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมทำให้ผู้เกี่ยวข้องต่างพยายามนำมาเปิดเผยเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ และเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีอยู่ เป็นมิติที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายอย่าง เช่น มิติด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความเป็นนวัตวิถีทำให้ประชาชนทั่วไปรู้จักประเพณีจุดไฟตูมกา รู้จักจังหวัดยโสธรในฐานะที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม นับแต่มีการริเริ่มรื้อฟื้นขึ้นมาเริ่มประชาสัมพันธ์ประเพณี มีการนำไฟตูมกามาจัดแสดงที่อำเภอเมืองยโสธร การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาใน 3 ด้าน คือ การถ่ายทอดวิธีทำไฟตูมกา รูปแบบการสืบสานประเพณีจุดไฟตุมกา และการสร้างคติความเชื่อและความรู้ด้านประเพณี สอดคล้องกับ นนทวรรณ แสนไพร ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่ของประเพณีเซิ้งผีโขน บ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีเซิ้งผีโขนจัดขึ้นในงานบุญมหาชาติ (บุญพระเวส) เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและเพื่อการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ทั้งนี้การดำรงอยู่ของประเพณีเซิ้งผีโขน บ้านไฮหย่อง สามารถดำรงอยู่ได้ผ่านการใช้สัญลักษณ์ร่วมของคนในชุมชนโดยประเพณีเซิ้งผีโขนที่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคน

ในชุมชน ตลอดจนเป็นการสืบทอดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงพลังของคนในชุมชนที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต่อรองกับอำนาจของรัฐและกระแสโลกาภิวัตน์ที่สร้างการพัฒนาในรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ ผ่านสื่อกลางคือการใช้ภาษาไทย (ภาคกลาง) ในการติดต่อสื่อสาร แต่ในประเพณีเซิ้งผีโขนบทเซิ้งของผีโขนจะใช้ภาษาถิ่น (อีสาน) ในการเซิ้งนำขบวนผีโขน ส่วนด้านการปรับตัวของประเพณีเซิ้งผีโขนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ มีการปรับตัว มีการตอบสนองต่อด้านเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ สถานศึกษาบางแห่งในพื้นที่อำเภอพังโคน ยังได้จัดให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีเซิ้งผีโขนผ่านรูปแบบโครงงาน ดังนั้น ในการสืบสานประเพณีต่าง ๆ ในภาคอีสาน จุดเด่นสำคัญนั้น คือภาคอีสานมีประเพณีที่เป็นฮีตสิบสอง (นนทวรรณ แสนไพร, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา คำผา และรัชฎาพร เกตานนท์) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านทั้งสองมีประวัติศาสตร์ลักษณะสังคมวัฒนธรรมประเพณีแบบลาวพวนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน หลักฐานสำคัญคือรายการสิ่งของวัตถุโบราณพระพุทธรูปเสี่ยงทาย เป็นไปได้ว่าบ้านสามหมื่นคือบรรพบุรุษของบ้านนาเวียงที่ยังคงยึดมั่นในขนบประเพณีฮีตสิบสอง ซึ่งประเพณีฮีตสิบสองมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้านการสร้างความมั่นคงแก่ระบบครอบครัวและเครือญาติและด้านการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชน ประเพณีฮีตสิบสองมีคุณค่าต่อการพัฒนาในระดับบุคคล ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ความฉลาดทางอารมณ์และความรู้ความสามารถ ส่วนการพัฒนาในระดับสังคม ได้แก่ การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการงบประมาณและช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ส่วนคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา การปกครองการสื่อสารและเทคโนโลยีสุขภาพและสาธารณสุข นอกจากนี้แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง เช่น การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพสังคม เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี (กาญจนา คำผา และรัชฎาพร เกตานนท์, 2561)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า การสร้างคุณค่าคือวิธีการอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงให้แก่วัฒนธรรมในประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร 4 ประการ คือ การต่อยอดภูมิปัญญา การสร้างคุณค่าทางจิตใจและคุณค่าทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการผลิตไฟตูมกาคือทางเลือกหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากในการสร้างคุณค่าประเพณีท้องถิ่น เช่น การต่อยอดภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือหรือองค์ประกอบสำคัญของประเพณี ปัจจุบันเป็นสิ่งที่ผู้จัดงานรวมถึงคนในชุมชนมีส่วนร่วม มีการกระทำอย่างเป็นรูปธรรม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจุบันเรามีหน่วยงานทั้งภาครัฐและ

เอกชนที่สามารถชี้นำและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับคนในท้องถิ่นอยู่เสมอ เช่น การสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมหลายอย่างสามารถส่งเสริมทั้งประเพณีและสร้างมูลค่าจากประเพณีได้ สอดคล้องกับซึ่งสอดคล้องกับ ราณี อมรินทร์รัตน์ ที่วิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน :กรณีศึกษาชุมชน 6 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมความต้องการของนักท่องเที่ยวในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและความต้องการทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการแสดงศิลปวัฒนธรรม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและด้านสินค้าของที่ระลึก มีค่าความต้องการระดับมาก โดยเฉพาะความต้องการด้าน การแสดงศิลปวัฒนธรรม และด้านสินค้าของที่ระลึก ความต้องการส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนและเรื่องการใช้วัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่น (ราณี อมรินทร์รัตน์, 2561) และสอดคล้องกับ Prompassorn Chunhabunyatip ที่ได้ศึกษาปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่าชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่าประเพณีไหลเรือไฟก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมากที่สุด คือ เกิดรายได้เพิ่มขึ้น รองลงมาคือ ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดงาน ประเพณีไหลเรือไฟและอนุรักษ์ประเพณีไหลเรือไฟเพิ่มขึ้น กลุ่มตัวอย่างชุมชนทั้ง 12 อำเภอ ได้รับรายได้จากการจัดงานประเพณีไหลเรือไฟโดยชุมชนอำเภอเมืองนครพนม มีรายได้จากการการจัดประเพณีไหลเรือไฟมากที่สุด ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีไหลเรือไฟอยู่ในระดับมาก ผลการทดสอบสมมุติฐาน (Hypothesis) ปรากฏว่าการได้รับรายได้จากการจัดงานประเพณีไหลเรือไฟและความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีไหลเรือไฟ สอดคล้องกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในประเด็นการอนุรักษ์ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยทางด้านรายได้ ความรู้ และความเข้าใจในประเพณีไหลเรือไฟ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดจากการจัดงานประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม และเป็นแรงกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำเรือไฟเพื่อร่วมในประเพณีไหลเรือไฟ (Prompassorn Chunhabunyatip, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร เป็นการสืบสานความเชื่อความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของวิถีชุมชนบ้านทุ่งแต้และชุมชนใกล้เคียง การบูชานั้นก็เป็นไปเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณูประการของพระรัตนตรัย ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นจุดกำเนิดของศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามที่ควรได้รับการสืบสานและสามารถสร้างคุณค่าจากประเพณีจุดไฟตูมกาให้เหมาะกับยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม อนึ่งนับตั้งแต่มีการริเริ่มรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาใหม่ของชุมชน การประชาสัมพันธ์ประเพณี มีการนำไฟตูมกามาจัดแสดงที่อำเภอเมืองยโสธร การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน กระบวนการเสริมสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีปัจจัยที่สำคัญ 3 ประเด็น คือ 1) การถ่ายทอดวิธีทำ

ไฟตูมกา 2) รูปแบบการสืบสานประเพณีจุดไฟตุมกา และ 3) การสร้างคติความเชื่อและความรู้ด้านประเพณี ส่วนวิธีการที่สามารถสร้างความมั่นคง ความต่อเนื่องให้แก่วัฒนธรรมในประเพณีจุดไฟตูมกาของจังหวัดยโสธร มีปัจจัยที่สำคัญ 4 ด้าน คือ 1) การต่อยอดภูมิปัญญาของวัฒนธรรมประเพณี 2) การสร้างคุณค่าทางจิตใจและคุณค่าทางเศรษฐกิจ 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ 4) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากประเพณีไฟตูมกาคือทางเลือกหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชน ข้อเสนอแนะสำหรับศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมเปรียบประเพณีจุดไฟตูมกากับประเพณีที่มีลักษณะเดียวกันเช่น ไหลเรือไฟ เป็นต้น มีการศึกษาวิจัยในประเด็นของสุนทรียภาพในประเพณีท้องถิ่น เช่น สุนทรียภาพในประเพณีจุดไฟตูมกา และควรมีการศึกษากระบวนการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนในสังคมยุคความเป็นพลเมืองยุคสังคมดิจิตอลเพิ่มเติม

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2562 พร้อมทั้งขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในการศึกษาวิจัยในครั้งเป็นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา คำผา และรัชฎาพร เกตานนท์. (2561). แนวแห่งธรรมแนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. วารสารราชพฤกษ์, 16(1), 65-74.

ชนาวี ดลรุ้ง และคณะ. (2560). การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบุญสงกรานต์เพื่อพัฒนาการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา. วารสารชุมชนวิจัย, 11(3), 95-109.

นนทวรรณ แสนไพร. (2561). การดำรงอยู่ของประเพณีเซิ้งผีโขนบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคนจังหวัดสกลนคร. วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 20(1), 89-86.

ประจวบ จันทร์หมื่น. (2550). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาชนบท. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

แผนพัฒนา. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง. พ.ศ. 2560-2564 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยสำนักนายกรัฐมนตรี.

พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินฺธโร). (2554). ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโภควิภาค 4 กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภูษา ศรีวิลาศ. (2539). กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราณี อมรินทร์รัตน์. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชนกรณีศึกษาชุมชน 6 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 13(2) 321-329.

สรรเกียรติ กุลเจริญ. (2558). การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น: ศึกษากรณีงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2544). คู่มือการบริหารและการจัดการโครงการทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2552). วัฒนธรรมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Prompassorn Chunhabunyatip. (2561). ปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเพณีไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 13(1), 3-12.

การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ*

THE CREATING AND DEVELOPING INNOVATIVE MEDIA FOR THE TRADITION OF ROCKET FESTIVAL

วิภาษณ์ เทศน์ธรรม
Wipat Thattham
พระมหาจิรายุทธ ปโยโค
Phramaha Jirayuth Payoko.
พีรพงษ์ แสนสิ่ง
Pirapong Saensing
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist Collage, Thailand
E-mail: worachet031973@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร 2) สร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ และ 3) พัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 377 คน ใช้แบบสอบถาม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ จำนวน 23 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการตีความ การวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ 4 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านความเชื่อ ด้านการสืบสานประเพณี และด้านการมีส่วนร่วม มีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) 2) การนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อนวัตกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ 5 ด้าน คือ การอนุรักษ์ประเพณีโบราณ การอนุรักษ์รูปแบบประเพณี การอนุรักษ์กิจกรรมในงานประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน มีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.20) และ 3) การผลิตสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชั่นอย่างลงตัว เนื้อหา

* Received 15 September 2021; Revised 28 November 2021; Accepted 5 December 2021

ในสื่ออนิเมชั่นควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน และมีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชั่นที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย
คำสำคัญ: การสร้างและพัฒนา, สื่อนวัตกรรม, การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) to study knowledge and the tradition of rocket festival in Yasothon province. 2) to create innovative media about the tradition of rocket festival and 3) to develop innovative media and apply it to carry on the rocket festival. This study is a quantitative and qualitative research. The population of the study was 20,283 people, and the samples were 377 respondents. The quantitative data was collected using 377 sets of questionnaires, and in-depth interview was employed for 23 interviewees. The results were analyzed using statistics such as percentages, mean scores, standard deviation, and Pearson correlation coefficient. Qualitative data was analyzed using descriptive synthesis analysis methods. Results showed that 1) Knowledge and continuation of the rocket festival in 4 aspects, namely local culture faith on the continuation of tradition and participation had overall means at high level. ($\bar{X}$ 4.28) 2) An applying the principles of protection for the creation of innovative media in the rocket festival in 5 areas : preserving ancient traditions, conservation of traditions, conserving activities in traditions, in terms of promoting ecotourism and the promotion of ecotourism that is linked to the ASEAN community. 3) Media production must be emphasized on 3 aspects which are integrating the history of the rocket festival with current situations in animation media perfectly, contents in the animation media should promote ecotourism that connects to the ASEAN community, and mentioning the history of the rocket festival in animation media that is easily accessible and understandable.
Keywords: Creation and Development, Innovation Media, Inheriting of The Rocket Festival

บทนำ

ประเพณีต่าง ๆ เป็นเสมือนการนัดพบกันเมื่อถึงเวลาหรือโอกาสของประเพณีนั้น ๆ มาถึงซึ่งทุกคนก็จะลืมความขัดแย้งที่เคยมีหรือวางไว้แล้วหันมาร่วมงานประเพณีกันอย่างมีความสุข โดยเฉพาะสังคมในภาคอีสานมีประเพณีที่หลากหลายตามฮีตคองโบราณ (จารีต)

ในตลอดระยะเวลา 12 เดือน ซึ่งนโยบายของรัฐบาลตามยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม เป้าหมายที่ 3 การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างองค์ความรู้พื้นฐานของประเทศ ข้อที่ 2 องค์ความรู้พื้นฐานทางสังคมและความเป็นมนุษย์ ข้อ 2.1 การสร้างภูมิคุ้มกันทางมรดกวัฒนธรรมซึ่งมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรมและโบราณคดี แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมการฟื้นฟู สืบสานและสร้างสรรค์ศิลปาชีพในระดับชุมชน มรดกวัฒนธรรมเพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว แหล่งโบราณคดีที่มีความเชื่อมโยงกับนิทานพื้นบ้านในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจวัฒนธรรมไทย วาทกรรมการสื่อสารจากเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันและการรู้เท่าทันให้คนทุกวัยทุกอาชีพสามารถเข้าถึงได้ จะเห็นได้ว่าจากนโยบายของรัฐดังกล่าวได้มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการนำเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคใหม่เข้ามาเป็นสิ่งเชื่อมโยงนำข้อมูลเผยแพร่ไปให้เข้าถึงบุคคลและชุมชนให้มากขึ้น รวมทั้งเกิดประโยชน์สูงสุด (จิตรลดา พิศาลสุพงศ์ และสุพัตรา ศรีภูมิเพชร, 2560)

ภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามจำนวนมากที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ชาวอีสานมีจิตใจดีงาม มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณมาจากมรดกรุ่นสู่รุ่น สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขโดยมีความเชื่อเรื่องประเพณีต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงให้มีกิจกรรมการพบปะ ซึ่งกันและกัน บางคนก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเครื่องรางของขลัง ผีสางเทวดาและจิตวิญญาณ จนนำไปสู่การก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ (มารยาท กิจสุวรรณ, 2526) เช่น การขอฝนจากพญาแถนที่ชาวอีสานถือว่าเป็นเทพองค์หนึ่งที่มีฤทธิ์เดชสามารถดลบันดาลให้ฝนตกลงมาได้ โดยการจุดบั้งไฟส่งทะยานขึ้นไปบนท้องฟ้าซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพันธสัญญาในการส่งสัญญาณบอกกล่าวให้พญาแถนได้รับรู้ว่าได้ถึงฤดูกาลทำเกษตรกรรมแล้ว ความต้องการน้ำของมวลมนุษย์เกิดขึ้นแล้ว พระยาแถนก็จะบันดาลให้ฝนตกลงมาบนพื้นมนุษย์โลกเพื่อให้ชาวนาจะได้นำมาใช้ในการทำเกษตรกรรม เป็นต้น (ศรีเลา เกษพรหม, 2562) และต่อมาได้กลายมาเป็นประเพณีบุญ บั้งไฟ ในปัจจุบันมีการจัดงานบุญบั้งไฟอยู่ในหลายภาคส่วนของประเทศไทยโดยเฉพาะจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอพนมไพร และจังหวัดยโสธร ได้มีการจัดงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่ มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนามและลาว เป็นต้น ได้นำบั้งไฟและขบวนแห่มาเข้าร่วมเป็นประจำทุกปี (สำนักงานจังหวัดยโสธร, 2562) และทางคณะกรรมการผู้จัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ก็ได้ร่วมกันระดมทุนทรัพย์ในการจัดงานได้อย่างยิ่งใหญ่อลังการ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากต่อปี จนเกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจ เกิดสภาพคล่องและการใช้จ่ายเงินจำนวนมาก ผลที่เกิดขึ้นประการหนึ่งคือประชาชนในท้องถิ่นและใกล้เคียงได้มีอาชีพมีรายได้จากการขายสินค้าชุมชนนวัตวิถี (Inno-

Life) ทั้งสิ่งอุปโภคบริโภค รวมทั้งสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ ที่นำมาจำหน่ายในงานประเพณีบุญบั้งไฟ (เย็นใจ เลาหวณิช, 2562)

การมีสินค้าชุมชนนวัตวิถี (Inno - Life) อีกประการหนึ่งในกลุ่มที่ผลิตบั้งไฟจำหน่ายในรูปแบบสินค้าวัฒนธรรม เช่น บั้งไฟทั้งชนิดบั้งไฟขนาดเล็กไปจนถึงบั้งไฟขนาดใหญ่สำหรับจุดแข่งขัน รวมทั้งบั้งไฟจำลองที่ผลิตขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกได้มีการให้ความสนใจซื้อขายกันเกิดเป็นรายได้อีกประการหนึ่งของประชาชน นอกจากรายได้เกิดขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าแล้วก็ยังมีรายได้เกิดจากการแสดงต่าง ๆ เช่น การเชิ้งบั้งไฟ การฟ้อนรำซึ่งผู้ฟ้อนในขบวนบางแห่งก็มีการรับจ้างฟ้อนเป็นคณะ แต่บางกลุ่มก็รวมตัวกันฝึกซ้อมของคนในคุ้มโดยที่ผู้ที่เป็นประธานกลุ่มก็จะให้เบี้ยเลี้ยงหรือค่าตอบแทนเป็นค่าสินน้ำใจให้แก่ผู้เข้าร่วมฟ้อนเป็นที่น่าพึงพอใจของแต่ละฝ่ายโดยเฉพาะเด็กเยาวชนที่เป็นนักเรียนนักศึกษามักจะมีรายได้ในช่วงเทศกาลประเพณีบุญบั้งไฟนี้พอสมควร สามารถนำไปใช้เป็นทุนการศึกษาได้อีกทางหนึ่ง ส่วนทางด้านการแสดงดนตรีแสงสีเสียง รวมทั้งการเล่นดนตรีพื้นเมืองก็มีการจ้างงานกันเป็นเงินจำนวนมากโดยเฉพาะนักดนตรีกลุ่มดีดพิณแห่ขบวนและกลุ่มวงดนตรีกลองยาว นักดนตรีในขบวนแห่กลองยาวจะมีรายได้เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลนี้ เพราะนอกจากการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟในเขตพื้นที่ในของจังหวัดยโสธรแล้วก็ยังมีพื้นที่อื่น ๆ ของแต่ละอำเภอ แต่ละตำบลและบางหมู่บ้านก็มีการจัดงานลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้การหมุนเวียนของเงินและการเกิดรายได้แก่ประชาชนเป็นจำนวนมากดังที่กล่าวมาแล้วซึ่งทำให้ประชาชนมีการเป็นอยู่ที่ดีเพิ่มขึ้น ถึงแม้จะเป็นห้วงระยะเวลาอันสั้น ๆ ก็ตาม แต่ก็เป็นการลงทุนที่อาจกล่าวได้ว่าคุ้มค่ากับการลงทุนลงแรงเป็นการส่งเสริมทั้งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ประเทศและการเป็นอยู่ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน รวมทั้งอีกด้านหนึ่งคือการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นโดยห้วงเวลาของการจัดงานจะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมและอาจมีที่จัดกิจกรรมที่อาจจะล่วงเลยกรอบระยะเวลาของเดือนนี้ไปบ้างในบางแห่งเป็นประจำในทุกปี (ประตูสู่อีสาน, 2562)

เมื่อพิจารณาจากเหตุผลดังกล่าวสะท้อนให้ทราบถึงความสำคัญของประเพณีบุญบั้งไฟว่ามีความสำคัญที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมพัฒนาคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ สืบสานไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามประการหนึ่งของบรรพบุรุษให้คงอยู่กับสังคมอย่างยั่งยืน แต่สิ่งหนึ่งที่ยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น คือการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่ทันสมัยให้เป็นที่น่าสนใจและรวดเร็วในการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในโลกโซเชียลคือสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) ในรูปแบบอนินิเมชั่น (Animation) ควรที่จะให้การสนับสนุนประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้มีการรับรู้ข่าวสารและให้ความสนใจเข้ามาเที่ยวชมหรือการพัฒนาที่นำไปสู่การนำวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองเข้าร่วมงาน (ศศิมา สุขสว่าง, 2562) ฉะนั้นช่องทางที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือการกระจายข่าวสารสื่อและประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักให้มากขึ้นโดยเฉพาะสื่อมัลติมีเดียซึ่งเป็นสื่อ

นวัตกรรมที่ทันสมัยทำให้ผู้ชมเข้าถึงรับรู้ข่าวสารได้รวดเร็วและเข้าใจง่าย อีกทั้งยังสามารถเผยแพร่ไปทั่วโลกผ่านระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ต รวมถึงแอปพลิเคชั่นต่าง ๆ ของเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์มือถือ การรับชมผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สัญญาณดาวเทียม รวมถึงระบบเคเบิ้ลทีวี เป็นต้น ดังนั้นจากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสร้างนวัตกรรมสื่อมัลติมีเดียเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย รวมถึงการส่งเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร
2. เพื่อสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ
3. เพื่อพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยซึ่งประกอบด้วยประชากร, กลุ่มตัวอย่าง, เครื่องมือการวิจัย, กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล, การแปลผลข้อมูล, วิธีการทางสถิติสำหรับใช้ในการวิเคราะห์และการทดสอบสมมุติฐานเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่กำหนดขึ้น (เทพศักดิ์ บุณยพันธุ์, 2550) และผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับกระบวนการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายปิดและข้อเสนอแนะ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แบบวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

ประชากร (Population) ที่ใช้ศึกษาในการวิจัยเชิงปริมาณ คือประชาชนที่อาศัยอยู่ประจำและประกอบอาชีพอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 20,283 คน ใช้กลุ่มตัวอย่าง (Sample) จำนวน 377 คน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามมาตรวัด 5 ระดับ ของ Likert Scale และมีรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาและสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำราและงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากสื่อออนไลน์ ประมวลผลข้อมูล ตีความ วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วกำหนดขอบเขตประเด็นสำคัญเพื่อสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (แบบสอบถาม)

2. สร้างเครื่องมือวิจัย (แบบสอบถาม ฉบับร่าง) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

3. นำแบบสอบถาม (ฉบับร่าง) ที่สร้างขึ้นไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย โดยหาค่าความสอดคล้องหรือดัชนีของความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์ (Index of Item – Objective Congruence หรือ IOC)

4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำ พร้อมทั้งนำกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

5. หลังจากที่ได้แบบสอบถามการวิจัยที่มีความสมบูรณ์แล้ว ได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในอำเภอพนมไพร จำนวน 30 ชุด ทั้งนี้เพราะชุมชนดังกล่าวมีบริบทที่ใกล้เคียงกันกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจริง พร้อมทั้งหาค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของแบบสอบถามก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริง

6. นำแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุด มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปแล้วไปนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ (ชุดเดิม) พิจารณาความเหมาะสมและให้ความเห็นชอบก่อนก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทำการวิจัย

7. ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน และนำแบบสอบถามที่ผ่านการอนุมัติจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน ในเขตพื้นที่ทำการวิจัยคือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) จากเอกสาร หนังสือ ตำราและงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในระบบออนไลน์และทำการประมวลผลข้อมูล ตีความข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วกำหนดขอบเขตประเด็นสำคัญเพื่อสร้างแบบสอบถามการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งผ่านกระบวนการตรวจสอบความเที่ยงและความตรงจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีวิทยาผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interviews) กับกลุ่มเป้าหมาย (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) จำนวน 23 คน จากตัวแทนชุมชน จำนวน 23 ชุมชน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างต่อ ๆ กันไปแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) (ประพนธ์ เจียรกูล, 2550)

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ผู้วิจัยได้กำหนดค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) การแปลผลข้อมูลการวิจัยได้ใช้สถิติเชิงพรรณนาสำหรับการอธิบายผลการศึกษาในขอบเขตดังต่อไปนี้

1.1 ตัวแปรอิสระ ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากข้อมูลมีลักษณะเป็นนามบัญญัติ (Nominal Scale) และผู้วิจัยต้องการบรรยายเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานที่จำแนกตามคุณสมบัติ ดังนั้นสถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 ตัวแปรอิสระ ด้านระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟเป็นข้อมูลที่ใช้มาตรวัดอันตรภาค (Interval Scale) เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดค่าคะแนนของแต่ละระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

1.3 ตัวแปรอิสระ ด้านระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักอารักขสัมปทาและการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟเป็นข้อมูลที่ใช้มาตรวัดอันตรภาค (Interval Scale) เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดค่าคะแนนของแต่ละระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. สถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics) การอธิบายผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในประเด็นของการวิเคราะห์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์หรือการส่งผลต่อกันระหว่างตัวแปรอิสระ และเพื่อทดสอบถึงความแตกต่างที่ตัวแปรอิสระดังกล่าวว่าตัวแปรแต่ละตัวทีมีผลต่อตัวแปรตาม ผู้วิจัยได้ใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson' s Correlation Coefficient)

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

การรับรองจริยธรรมการวิจัยเพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้มีความถูกต้องเป็นไปตามกระบวนการของระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และจริยธรรมของการวิจัย ได้ดำเนินการเรื่องการรับรองจริยธรรมการวิจัยโดยเสนอผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามเอกสาร ที่ อว 8007/ว.22 เรื่อง การออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2562 และได้ผ่านมติของคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research) โดยผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งประกอบด้วย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ประเภทของข้อมูล เครื่องมือที่ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การแปลผลข้อมูล วิธีทางสถิติสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมุติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่กำหนดขึ้น และการเพิ่มความเชื่อมั่นของข้อมูลการวิจัยด้วยวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเลือกใช้วิธีการสำรวจข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งได้ดำเนินการเรื่องการรับรองจริยธรรมการวิจัยผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ 4 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านความเชื่อ ด้านการสืบสานประเพณี และด้านการมีส่วนร่วม มีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) และประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดยโสธร สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความรัก ความสามัคคี สามารถสร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ สะท้อนถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและการรักษาประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาคุ้มครองชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยจะสามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อนวัตกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ 5 ด้าน คือ ด้านอนุรักษ์ประเพณีโบราณ ด้านอนุรักษ์รูปแบบประเพณี ด้านอนุรักษ์กิจกรรมในงานประเพณี ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน มีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.20) การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชั่น (Animation) มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน การประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นนับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่จะทำให้ข่าวสารเข้าถึงผู้คนทุกระดับในชุมชน การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ควรที่จะมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มทุนของการผลิตสื่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ผลการวิจัยพบว่า การผลิตสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชั่นอย่างลงตัว เนื้อหาในสื่ออนิเมชั่นควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน และมีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชั่นที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย สื่อการ์ตูนอนิเมชั่นที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีองค์ประกอบดังนี้ คือ 1) ควรเป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถใช้จินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขต 2) ควรเป็นสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากให้ง่ายขึ้น 3) ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือแสดงความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ 4) ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือเน้นส่วนสำคัญให้ชัดเจนและกระจ่างขึ้นได้ 5) ควรเป็นสื่อที่สามารถเสริมสร้างสติปัญญาให้วัยเด็ก ๆ ได้อย่างดี และ 6) ควรเป็นสื่อที่

สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย สามารถสร้างความผูกพันกันในครอบครัว และในการ์ตูนอนิเมชั่นจะแฝงไปด้วยข้อคิดคติสอนใจในรูปแบบต่าง ๆ และสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นเพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทดังนี้ คือ 1) ควรมีการนำสื่อไปเผยแพร่ในระบบอินเตอร์เน็ตสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ เช่น Facebook, Line, YouTube เป็นต้น 2) ควรมีการนำสื่อไปเผยแพร่ในระบบวิทยุ-โทรทัศน์ 3) ควรนำสื่อไปให้หน่วยงานของรัฐ ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ห้างสรรพสินค้าหรือสถานที่มีการจัดกิจกรรม เป็นต้น 4) ควรนำสื่อไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และศาสนสถาน เป็นต้น 5) ควรให้ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม เป็นต้น นำไปประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ และ 6) ควรนำสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับในจังหวัดยโสธร

อภิปรายผล

ประการที่หนึ่ง การศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร พบว่า องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ 4 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านความเชื่อ ด้านการสืบสานประเพณีและด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดยโสธร สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความรัก ความสามัคคี สามารถสร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ สะท้อนถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและการรักษาประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาคุ้มครองชุมชน การรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยจะสามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน อาจเป็นเพราะประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพณีอันล้ำคุณค่า สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ สามารถสร้างความรู้และความสนใจทางด้านวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญมีอยู่ 6 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ (get to know) ระดับที่ 2 การร่วมคิด ร่วมแสดงออก ร่วมแสดงความคิดเห็น (think together) ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ (make a decision) ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ (joint operation) ระดับที่ 5 การร่วมติดตาม ร่วมตรวจสอบและประเมินผล (joint monitoring and evaluation) และระดับที่ 6 ร่วมรับผล (get results) (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรวรรณ จันทร์ศิริ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนบ้านดอนเชือง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร” ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตประเพณีบุญบั้งไฟ

ของบ้านดอนเขืองเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของหมู่บ้านในจำนวนประเพณีทั้งสิบสองเดือน เป็นการสืบทอดตำนานความเชื่อและศรัทธาต่อการขอฝนขอฟ้าจากพญาแถนด้วยการสื่อสารผ่านบั้งไฟ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อก็คือการจุดบั้งไฟเสี่ยงและรำเซิ้งถวยปู่ในหมู่บ้าน นับว่าเป็นงานบุญประเพณีที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนในการจัดเตรียมงานเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนญาติพี่น้องบ้านใกล้บ้านไกลพบปะสังสรรค์ แต่ในปัจจุบันพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟของบ้านดอนเขืองได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจัดเตรียมงานของคนในชุมชนน้อยลง ส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ซื้อหรือจ้างหรือเช่าบั้งไฟจุดบั้งไฟเอ้และขบวนรำเซิ้งจากหมู่บ้านใกล้เคียงหรือแหล่งให้บริการเฉพาะทำให้ค่าใช้ในการจัดงานสูงขึ้นจนเป็นภาระหนักของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง จุดมุ่งหมายของประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปเพื่อความบันเทิงและการแข่งขันมากกว่าการสืบทอดตำนาน ความเชื่อและศรัทธาตอการขอฟ้าขอฝนจากพญาแถนดังในอดีตที่ผ่านมาในอดีตพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร เป็นการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธาในการขอฟ้าขอฝนจากพญาแถนเช่นเดียวกับบ้านดอนเขือง มีการเตรียมการ ขั้นตอน เนื้อหา เพื่อสืบสาน ความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน การมีส่วนร่วม ช่วยเหลือเอื้ออาทรของคนในชุมชนเช่นเดียวกัน ในปัจจุบันพบว่าประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธรได้เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวและภาคส่วนธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง องค์กรรัฐและเอกชนมีบทบาทหลักในการจัดงาน ประชาชนหรือชุมชนต่าง ๆ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของประเพณีบุญบั้งไฟน้อยลง แม้ว่ารูปแบบและพิธีกรรมจะยังคงเหมือนในอดีต แต่คุณค่าความหมายและจุดประสงค์ของการจัดงานเปลี่ยนแปลงไปจากการสืบทอดตำนานความเชื่อ การสร้างความมือ สร้างความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไปสู่ความบันเทิงสนุกสนาน การแข่งขัน การพนันหรือธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่ง ผลกระทบให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ปัญหาค่าใช้จ่าย การเล่นการพนัน หนี้สิน ยาเสพติดแฝงมาในงานบุญ แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งประเพณีของบ้านดอนเขืองต้องเริ่มต้นจากกลุ่มที่สนใจปัญหาในเรื่องนี้ร่วมกันแล้วสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน นำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างความเข้าใจ และความตระหนักสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชน ให้เกิดความเข้าใจขยายออกไปจนกระทั่งมีพลังพอที่จะกำหนดแนวทางการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม โดยอยู่บนพื้นฐานการสืบทอดตำนาน ความเชื่อและคุณความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากกว่าการดำรงไว้เพียงรูปแบบพิธีกรรมเท่านั้น การฟื้นฟูอาจเริ่มต้นจากคนที่เข้าใจกลุ่มเล็กไปสู่กลุ่มใหญ่จากรูปแบบพิธีกรรมสู่คุณค่าภายในแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยการทำงานอย่างต่อเนื่องยาวนาน (ภัทรวรรณ จันทร์ศิริ, 2560) และสอดคล้องกับกิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า เขตพื้นที่ชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเนื่องจาก

ชุมชนท่ามะโอมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น เช่น บ้านเสานัก บ้านหลุยส์ วัดประตูป่อง อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น การฟ้อนผีปู่ย่า ประเพณีตานข้าวซอมต่อ ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีตานเปรตพลี เป็นต้น และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมควรใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะชุมชนท่ามะโอเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่โบราณของจังหวัดลำปาง ซึ่งมีโบราณสถานหลายแห่งและมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยได้ศึกษาและได้หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนและสามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้และสามารถเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่จะต้องมีการจัดสรรบุคลากรและต้องหาหน่วยงานในการรับผิดชอบและส่งเสริมในเรื่องต่าง ๆ เช่น การบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ชุมชนและการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, 2561)

ประการที่สอง การสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ พบว่า การนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อนวัตกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ 5 ด้าน คือ ด้านอนุรักษ์ประเพณีโบราณ ด้านอนุรักษ์รูปแบบประเพณี ด้านอนุรักษ์กิจกรรมในงานประเพณี ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียนมีอยู่ในระดับมาก การประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นมีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน การประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นนับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่จะทำให้ข่าวสารเข้าถึงผู้คนทุกระดับในชุมชน การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ควรที่จะมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มทุนของการผลิตสื่อ อาจเป็นเพราะหลักอารักขสัมปทาเป็นหลักธรรมที่ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต ครอบครัวและชุมชนได้ และสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นสามารถเข้าถึงและปลุกฝังเด็กให้เข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนได้ ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟและแนวคิดกระบวนการการสร้าง และแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรมของ ทิศนา แขมมณี ที่ได้ให้หลักการพัฒนานวัตกรรมไว้ดังนี้ คือ 1) การระบุปัญหา ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมนั้นส่วนใหญ่จะเริ่มจากการมองเห็นปัญหาและต้องการแก้ไขปัญหานั้นให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายเมื่อกำหนดปัญหาแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติหรือลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ 3) การศึกษาข้อจำกัดต่าง ๆ ผู้พัฒนา

นวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอนต้องศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ ได้จริง 4) การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมผู้จัดทำนวัตกรรมหรือพัฒนานวัตกรรมจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ ความริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งอาจจะนำของเก่ามาปรับปรุง ดัดแปลงเพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นหรืออาจคิดค้นขึ้นมาใหม่ทั้งหมด นวัตกรรมทางการศึกษามีรูปแบบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะเป็นแนวคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิคหรือสิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยี เป็นต้น 5) การทดลองใช้นวัตกรรมเมื่อคิดค้นหรือประดิษฐ์นวัตกรรมทางการศึกษาแล้วต้องทดลองนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีความมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น และ 6) การเผยแพร่เมื่อมั่นใจนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก (ทิศนา แขมมณี, 2552) สอดคล้องกับงานวิจัยของ รติยา นิสะโสกะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟสู่กระบวนการกลายเป็นสิ้นค้า กรณีศึกษา :ประเพณีบุญบั้งไฟหมู่บ้านไผ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า การกลายเป็นสินค้าของประเพณีบุญบั้งไฟในหมู่บ้านไผ่ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) กระบวนการทำให้เป็นสินค้าด้วยการสร้างความหมายให้กับประเพณีบุญบั้งไฟไม่ว่าจะเป็นการอ้างอิงบทบาทและหน้าที่ของประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม และการสร้างความหมายกับงานด้วยการเป็นงานระดับตำบลกลางใหญ่ที่มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่เกิดขึ้นใหม่ 2) กระบวนการทำให้เป็นมาตรฐานผ่านการเป็นงานระดับตำบลและการทำประกันอุบัติเหตุภายในงาน 3) การผลิตจำนวนมากจากสินค้าที่เป็นนามธรรมอย่างการจัดบั้งไฟสนามเป็นจำนวนมาก และการผลิตจำนวนมากจากสินค้ารูปธรรมที่เป็นสิ้นค้าปลีกย่อยที่อยู่ภายในงาน และ 4) การผลิตซ้ำผ่านสื่อต่าง ๆ และการผลิตซ้ำการพนันให้มีความแพร่หลายมากขึ้น ด้วยกระบวนการกลายเป็นสินค้าที่กล่าวไปข้างต้น จึงทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟของหมู่บ้านไผ่กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านบวกและผลกระทบทางลบที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมหมู่บ้านไผ่ (รติยา นิสะโสกะ, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายายและญาติพี่น้อง และภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัวทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นหลาน สืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบันแต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบที่จะไม่เห็นและไม่มีผู้สืบทอด ทั้งนี้เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนภูมิปัญญาชาวบ้าน

นั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์พบว่าการสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิปัญญา การส่งเสริมและกระบวนการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนาเป็นสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้ (ชานนท์ วิสุทธิชานนท์, 2558) และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ ไชยโส ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน” ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามากกว่าร้อยละ 50 มีสมรรถนะในด้านการประเมินอยู่ในระดับดีมาก และมีจำนวนนิสิตนักศึกษามากกว่าร้อยละ 90 ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ทั้งนี้ มีสมรรถนะด้านการประเมินที่นิสิตนักศึกษาครูได้รับการพัฒนา 9 สมรรถนะ ซึ่งประกอบด้วย 1) สมรรถนะในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมินและสิ่งที่ประเมิน 2) สมรรถนะในการให้ผลย้อนกลับกับผู้เรียน 3) สมรรถนะในการสร้างและใช้เครื่องมือในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) สมรรถนะในการให้คะแนนและการแปลความหมายของคะแนน 5) สมรรถนะในการออกแบบการประเมินสภาพจริง 6) สมรรถนะในการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือประเมิน 7) สมรรถนะในการให้ระดับคะแนนและการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียน 8) สมรรถนะในการใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู และ 9) สมรรถนะในด้านการจัดทำโครงการในการออกแบบการประเมินการเรียนรู้ อาจารย์ที่ใช้นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคู่มือและกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นิสิตนักศึกษาที่เรียนรายงานว่าได้เรียนรู้ตามบทเรียนที่เรียนและตระหนักว่าสมรรถนะด้านการประเมินเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับครูที่จะนำไปใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป (พรทิพย์ ไชยโส, 2556)

ประการที่สาม การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ พบว่า การผลิตสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชั่นอย่างลงตัว เนื้อหาในสื่ออนิเมชั่นควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน และมีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชั่นที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย อาจเป็นเพราะการประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีส่วนใหญ่จะขึ้นป้ายและการโฆษณาผ่านสื่อทางวิทยุโทรทัศน์เป็นหลัก สำหรับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชั่นก็นับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่ดี การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ควรที่จะมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มทุนของการผลิตสื่อ ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมของ Gopalakrishnan & Damanpour ที่อธิบายว่า นวัตกรรมที่สามารถจับต้องได้จะเป็นนวัตกรรมที่เน้นในส่วนของ

นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ มี 2 อย่าง คือ ผลิตภัณฑ์ที่สามารถจับต้องได้ ผู้ใช้สามารถเห็นและสัมผัสได้ และผลิตภัณฑ์ที่จับต้องไม่ได้มักจะเป็นการบริการที่ผู้ให้บริการพยายามสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา ส่วนนวัตกรรมที่จับต้องไม่ได้จะเป็นนวัตกรรมที่เน้นในส่วนของนวัตกรรมกระบวนการ เพราะทำให้ระบบการทำงานต่าง ๆ ในองค์กรมีการเปลี่ยนแปลง มี 2 อย่าง คือ การนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาพัฒนาทำให้กระบวนการและรูปแบบการทำงานในองค์กรมีการพัฒนามากขึ้น และการนำเอาระบบการบริหารงานรูปแบบใหม่เข้ามาพัฒนากระบวนการและขีดความสามารถทางการบริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Gopalakrishnan, S. & Damanpour, F., 1997) และสอดคล้องกับ กันยาวรรนธ์ กำเนิดสินธุ์ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้งในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม” ผลของการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด คือระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.92 อยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 2.76 อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ คือการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้มากทุกด้านแต่อยู่ที่ด้านที่ประชาชนสนใจและได้รับประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก และรองลงมาคือการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งมี 3 ส่วน คือ การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร อบต.และผู้ใหญ่บ้าน การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยกันเองเอง จึงทำให้ชุมชนมีการจัดการรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง พบได้จากการได้รับรางวัลด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น รางวัลกินรี ปี 2550 และ 2555 เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจาก ททท. รางวัลนวัตกรรมการท่องเที่ยวจากสำนักนายก และผลิตภัณฑ์ชุมชนก็ยังได้รับรางวัลนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นลูกประคบธัญพืช KBO ที่ 1 ระดับประเทศ ได้รับรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ระดับอาเซียนของภาคกลาง อีกทั้งสมาชิกในชุมชนยังได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวร่วมกันคือ ได้รับเงินปันผลจากธนาคารชุมชนทุกปี กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ จัดแพทย์ตรวจรักษาฟรีสัปดาห์ละ 2 ครั้ง อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง (กันยาวรรนธ์ กำเนิดสินธุ์, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดยโสธร สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความรัก ความสามัคคีและสามารถสร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ สะท้อนถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

และการรักษาประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาคุ้มครองชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยจะสามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน การนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อนวัตกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ ควรครอบคลุมใน 5 ด้าน คือ อนุรักษ์ประเพณีโบราณ อนุรักษ์รูปแบบประเพณี อนุรักษ์กิจกรรมในงานประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน ทั้งนี้การผลิตสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชั่นอย่างลงตัว เนื้อหาในสื่ออนิเมชั่นควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน และมีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชั่นที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย เพื่อให้ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถขยายต่อไปในทัศนะที่กว้างมากขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาถึงการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือพลเมืองยุคดิจิตอล (Digital Citizen) กับความยั่งยืนของวัฒนธรรมท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการทำวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2562 ผู้วิจัยและคณะขอขอบพระคุณสถาบันดังกล่าวมา ณ โอกาสนี้ พร้อมทั้งขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย พระคุณเจ้า ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยในครั้งเป็นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

กันยาวรรนธ์ กำเนิดสินธุ์. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้งในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม. วารสารสารสนเทศ, 16(1). 175-184.

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโออำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วารสารศิลปะศาสตร์, 6(1). 131-148.

จิตรลดา พิศาลสุพงศ์ และสุพัตรา ศรีภูมิเพชร. (2560). การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีวิจัยและนวัตกรรม. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 54(4), 51-54.

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์. (2558). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดนอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ทิศนา แขมมณี. (2552). ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทพศักดิ์ บุณยพันธุ์. (2550). เอกสารการเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง. นนทบุรี: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประตูสู่อีสาน. (2562). บุญบั้งไฟ. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2562 จาก https://www.isangate.com

ประพนธ์ เจียรกูล. (2550). เอกสารการเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง. นนทบุรี: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรทิพย์ ไชยโส. (2556). การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภัทรวรรณ จันทร์ศิริ. (2560). การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิมโดยการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนบ้านดอนเขือง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร. ใน รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. สกว.

มารยาท กิจสุวรรณ. (2526). ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย. วารสารวัฒนธรรมไทย, 22(6), 14-20.

เย็นใจ เลาหวณิช. (2562). บุญบั้งไฟ. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2562 จาก http://nittaya357.blogspot.com/technology

รติยา นิสะโสกะ. (2557). การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา ประเพณีบุญบั้งไฟ หมู่บ้านไผ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอเขื่อนใน จังหวัดอุบลราชธานี. ใน สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีเลา เกษพรหม. (2562). บูชาแถน ขอให้ฝนตก. เรียกใช้เมื่อ 18 ตุลาคม 2562 จาก http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/elanna51/cere/cere1-09.html)

ศศิมา สุขสว่าง. (2562). การพัฒนานวัตกรรมในองค์กร. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2562 จาก https://www.sasimasuk.com/

สำนักงานจังหวัดยโสธร. (2562). จังหวัดยโสธร. เรียกใช้เมื่อ 17 ตุลาคม 2562 จาก http://www.yasothon.go.th/

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Gopalakrishnan, S. & Damanpour, F. (1997). A review of innovation research in economics,Sociology and technology management. Omega, 25(1), 15-28.

การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

THE DEVELOPMENT OF SUPERVISORY MODEL TO CREATE TEACHER PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY IN THE NORTH EASTERN AREA

วันทนา สมภักดี
Wanthana Somphakdee
บุญชม ศรีสะอาด
Boonchom Srisa-ard
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Mahasarakham University, Thailand
E-mail: koraenterpriseltd@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู 3) เพื่อประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา ดำเนินการวิจัย 3 ระยะคือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์การนิเทศเพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู การพัฒนารูปแบบการนิเทศและการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการนิเทศ กลุ่มเป้าหมายในระยะที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 760 คน และระยะที่ 3 ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 45 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการนิเทศโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การสร้างความสัมพันธ์ และการประเมินสู่การพัฒนา และผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ การปฏิบัติ การวางแผน และการประเมินสู่การพัฒนา 2) รูปแบบการนิเทศ ประกอบด้วย 1) การสร้างความสัมพันธ์ 2) การวางแผน 3) การปฏิบัติ และ 4) การประเมินสู่การพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ประกอบด้วย 1) ด้านวิสัยทัศน์ร่วม

* Received 14 November 2021; Revised 13 December 2021; Accepted 18 December 2021

2) ทีมร่วมแรงร่วมใจ 3) ภาวะผู้นำร่วม 4) การเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพ 5) ชุมชนกัลยาณมิตร และ 6) โครงสร้างสนับสนุนชุมชน 3) ผลการใช้รูปแบบการนิเทศผู้เข้าร่วมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศที่พัฒนาขึ้นผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน ครูมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการนิเทศ, การนิเทศ, ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) to study current and desirable situations of supervision to create teacher professional learning community, 2) to develop a model of supervision to create teacher professional learning community and 3) to assess the effectiveness of using the model of supervision to create teacher professional learning community. This research study uses research method research and development. Conducted research in 3 phases: study current and desirable situations of supervision to create teacher professional learning community, develop a model of supervision and assess the effectiveness of using the model of supervision. The sample of the study was 760 consisted and the third phase consisted of 45 administrators and teachers. The results of the study revealed that 1. The results of the study current of supervision situations rated in more level and when considering each component at a high level in all components including of planning, action, making relationship, and evaluation for enhancing and the overall of the desirable situations rated in the most level and when considering each component will be the highest level of all elements including making relationship, action, planning and evaluation for enhancing 2. The results of the development a supervisory model shown that there were 4 elements comprised of 1) making relationship, 2) planning, 3) action and 4) evaluation for enhancing. The processes of teacher professional learning community consisted of 1) co-vision, 2) team working, 3) leadership, 4) learning for professional development, 5) friendship community and 6) structure of community supports. The appropriateness, the possibility and the benefits of the supervisory model was rated and shown in the most level. 3. The results of using the model of supervision, the participants had knowledge an understanding of supervision developed through the assessment criteria for

everyone to create teacher professional learning community rated in the most level.

Keywords: Supervisory Pattern, Supervision, Teacher Professional Learning Community

บทนำ

การจัดการศึกษาทุกระดับสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้เรียนต้องประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการเรียนที่กำหนด เป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาระดับนั้น ๆ โดยสถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตร ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และแนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร มีการกำหนดให้มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ใน 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ทุกระดับมีเจตนารมณ์เช่นเดียวกัน คือ ตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อนำผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Office of the Education Council, 2017) ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาโดยตรงที่จะต้องจัดทำหลักสูตรของตนเอง เพื่อเป็นกรอบในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่กำหนด (Phrapalad Somchai Payogo, 2020) ความเปลี่ยนแปลงทางบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรทุกองค์กรจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสภาวการณ์อย่างต่อเนื่อง เฉกเช่นเดียวกับการจัดการศึกษาโดยรัฐได้กำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2560 - 2579) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้มีการมุ่งเน้นการประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน ฯลฯ ในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความเป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ภายใต้สังคมแห่งปัญญา (Wisdom-Based Society) สังคมแห่งการเรียนรู้ (Lifelong Learning Society) และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Learning Environment) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

วิชาชีพครูถือเป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นวิชาชีพที่ใช้วิธีการแห่งปัญญาและมีลักษณะเฉพาะด้านในการให้บริการแก่สังคมที่ต่างจากวิชาชีพอื่น ต้องผ่านการศึกษาอบรมในสถาบันการศึกษามาอย่างดีและมีการกำหนดมาตรฐานจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเพื่อควบคุมความประพฤติมาตรฐาน และ คุณภาพในการประกอบวิชาชีพมีเอกสิทธิ์และเสรีภาพทางวิชาชีพที่จะแสดงความคิดเห็นอันเป็น คุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ “ครู”นับเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา เป็นด่านหน้าในการพัฒนาคุณภาพประชากรของชาติให้มี

ศักยภาพ มีความสามารถในการแข่งขันใน เวทีนานาชาติ โดยเฉพาะการก้าวให้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558) ในการพัฒนาวิชาชีพครูนั้น บทบาทที่สำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิชาชีพครู คือ การนิเทศการศึกษา ซึ่ง กริคแมนและคณะ (Glickman, C. D. et al., 2010) ได้กล่าว การพัฒนาวิชาชีพเป็นหนึ่งภารกิจที่สำคัญของการนิเทศและพัฒนาด้านการศึกษา เนื่องจากบทบาทของการนิเทศเป็นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศที่อยู่ภายนอกโรงเรียนหรือศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารที่ทำหน้าที่นิเทศ หรือครูที่นิเทศกันเองภายในโรงเรียน (ผู้นิเทศภายใน) ที่มาปฏิบัติงานร่วมมือกันทำงานด้านการศึกษา ให้คำชี้แนะ ส่งเสริมสนับสนุน กระตุ้น ติดตาม เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ หรือเป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาคุณภาพครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนได้สำเร็จ โดยเฉพาะการนิเทศในชั้นเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ในการปฏิรูปการศึกษา (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2559) ที่ได้ให้ความสำคัญว่า การนิเทศการศึกษาเป็นการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูได้รับการฝึกฝนทั้งทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพของตนเองอยู่ตลอดเวลา ผู้ทำหน้าที่นิเทศหรือศึกษานิเทศก์ต้องทำตัวเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา โดยการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาและเมื่อครูได้ร่วมกันทำงานเป็นทีมก็ยิ่งการส่งเสริมและสนับให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูที่มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาได้เป็นอย่างดียิ่ง

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นิเทศจะต้องให้การช่วยเหลือครูโดยตรง มุ่งให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นซึ่งพฤติกรรมของครูย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน หากครูได้แสดงถึงความรู้ความสามารถและพฤติกรรมที่เหมาะสมแล้วคุณภาพของนักเรียนก็จะดีควบคู่กันไปด้วย เพราะจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาเป็นไปเพื่อช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมให้ครูสามารถพัฒนางานในวิชาชีพของตนเองได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลถึงผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมดีในที่สุด (วัชรา เล่าเรียนดี, 2552) ซึ่งการนิเทศการศึกษามีกระบวนการนิเทศตั้งอยู่บนหลักการของประชาธิปไตย เคารพซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมและร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นด้วยทักษะและความสามารถของศึกษานิเทศก์ผู้ทำงานร่วมกับครู ตลอดจนเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ศึกษานิเทศก์นำมาใช้ในการนิเทศการศึกษา (ธิดา ขันดาวงศ์ และคณะ, 2557) การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาวิชาชีพ การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอนของครู สิ่งแวดล้อมและผู้เรียนในขณะที่เรียน ตลอดจนปัญหาด้านต่าง ๆ ในตัวครูและผู้เรียน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นขอบเขตของการนิเทศการศึกษาทั้งสิ้น (Glickman, C. D. et

al., 2010) ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพมีความสำคัญ กล่าวคือ เป็นกลยุทธ์ในการปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ หลายพื้นที่ได้นำแนวทางของชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเฉพาะช่วงแห่งการปฏิรูปการศึกษาของแต่ละประเทศหรือช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพเป็นปัจจัยและเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มครูนักการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ (DuFour, R., et al., 2006) ที่ได้นำกลยุทธ์ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนดำเนินการจนเกิดผลที่น่าพึงพอใจ แต่จากสภาพปัจจุบัน ปัญหาการนิเทศในประเทศไทย พบว่า ในส่วนของผู้นิเทศภายนอกหรือศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติงานในระดับเขตพื้นที่การศึกษา มีความขาดแคลนศึกษานิเทศก์ ต่อกรอบอัตรากำลังการนิเทศการศึกษา ภารกิจของศึกษานิเทศก์มีจำนวนมากทำให้ไม่สามารถนิเทศครูในชั้นเรียนได้ทั่วถึง เฉลี่ยเพียง 1 - 2 ครั้ง/ปี/เรื่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายังไม่ได้สนับสนุนการนิเทศการเรียนการสอน ขาดการส่งเสริม สนับสนุนปัจจัยการปฏิบัติงานการนิเทศ ปัจจัยทางการบริหารไม่เอื้อต่อการนิเทศ นโยบายและแนวทางการนิเทศไม่ชัดเจน รวมทั้งยังขาดศึกษานิเทศก์ที่มีความเชี่ยวชาญในการนิเทศการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ไม่สามารถสนับสนุนการนิเทศการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555) และนอกจากนี้เมื่อพิจารณาการนิเทศภายในโรงเรียนก็พบว่า การนิเทศภายในโรงเรียนยังไม่เข้มแข็ง จากรายงานข้อมูลของการประเมินคุณภาพภายนอกพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาหลายแห่งละเลยการนิเทศภายใน และบางแห่งไม่ได้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ขาดการแนะนำช่วยเหลือให้การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนิเทศในชั้นเรียนที่เป็นหัวใจในการปฏิรูปการศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องนิเทศครู หรือ ครูเป็นผู้นิเทศกันเอง ภายใต้การปฏิบัติงานร่วมกันจนเกิดการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพ เป็นวงจรการปฏิบัติงานที่เกิดในชั้นเรียน หรือโรงเรียน ก่อให้การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559)

ปัจจุบันมีการนำกระบวนการ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) เข้ามาดำเนินการในสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้แก่นักศึกษาครู ซึ่งการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีความหมายเช่นเดียวกับชุมชนการปฏิบัติหน้าที่ของครูนั่นเอง หรือ Community of Practice (CoP) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการรวมตัวกันของครูเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำหน้าที่ครูนั่นเอง โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันคือพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ กระบวนการ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ทำให้ครูได้ทบทวนการปฏิบัติงานของตนเองทบทวนบทบาทหน้าที่ความเป็นครู หรือทบทวนสมรรถนะด้านต่าง ๆ ของตนเองว่าเป็นอย่างไร

(วิจารณ์ พานิช, 2555) การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนอีกประการหนึ่งที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันของผู้บริหารและครูในการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนสุขภาวะอย่างยั่งยืน เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและเพิ่มคุณภาพของครู (Battersby, S, 2015) และการนำเอากระบวนการการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มาดำเนินการในโรงเรียนเพื่อให้ครูได้ปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาการรับรู้ความสามารถด้านการสอนของครูและเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด (Battersby, S, 2015)

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อส่งเสริมให้ครูพัฒนาเทคนิคกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

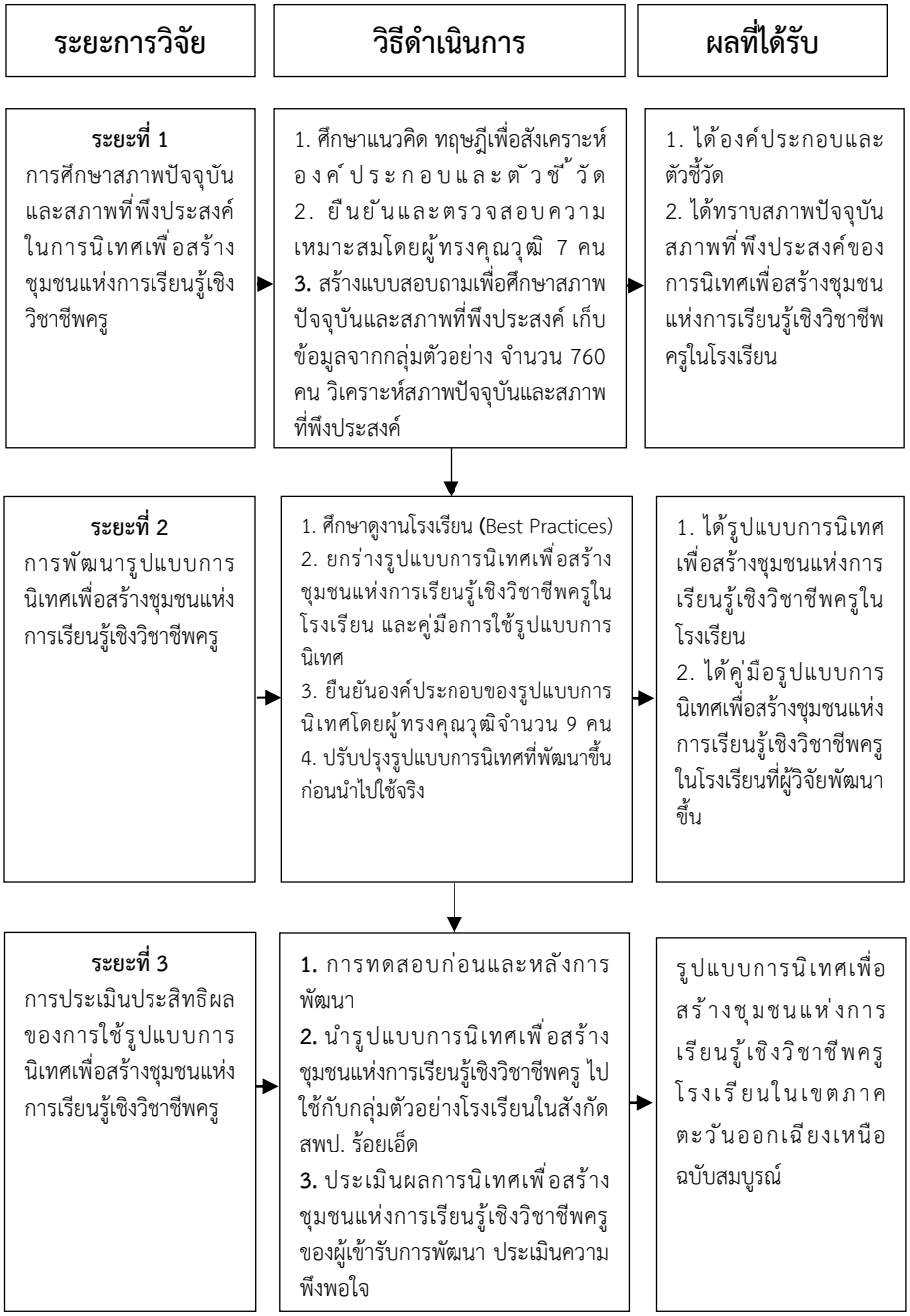

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. การดำเนินการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู

1.2 ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์จากข้อ 1.1 มาตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมโดยคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา มีคุณสมบัติเคยเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศการศึกษา มีคุณสมบัติเคยเป็นศึกษานิเทศก์ เป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานของรัฐในด้านการนิเทศการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ หรือการจัดการความรู้ (KM) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยทางการศึกษา ที่มีการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์มาไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.3 ผู้วิจัยนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู มาใช้ในการสร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

21. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนใน โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 30,717 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู โดยแบ่งจากโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา จำนวน 760 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซีและมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W, 1970) ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามเพื่อสำรวจรายการ (Check List) สอบถามสภาพทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออก เฉียงเหนือ เป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ

พบว่า มีค่าความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ ระหว่าง 0.60 - 1.00 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้หาค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) โดยค่าที่ยอมรับได้ต้องมากกว่า 0.80 ขึ้นไป โดยแบบสอบถามสภาพปัจจุบันมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.83 และแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.87

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูโรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. การดำเนินการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยทำการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ ผู้บริหารและครู เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2 ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำเอาข้อมูลที่วิเคราะห์ได้จาก ระยะที่ 1 และการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยทำการร่างรูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู

1.3 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ความเห็นชอบแล้ว เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นนักวิชาการที่มีการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก และเป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา และเป็นผู้ปฏิบัติการนิเทศที่เป็นศึกษานิเทศก์ วิทยฐานะเชี่ยวชาญหรือครูผู้สอน วิทยฐานะครูเชี่ยวชาญหรือการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร และครู จำนวน 27 คน จากโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ 3 โรงเรียน โดยคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น ประกอบด้วย โรงเรียนวัดถนนกะเพรา จังหวัดระยอง โรงเรียนคูคำพิทยาสรรพ์ จังหวัดขอนแก่น โรงเรียนหนองโตง (สุรวิทยาคม) จังหวัดสุรินทร์ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยเป็น

อาจารย์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ศึกษานิเทศก์ และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านชุนชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และมีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 5 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างขึ้นตามกรอบข้อมูลที่ต้องการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นชุดคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ พบว่า มีค่าความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ ระหว่าง 0.80 - 1.00

3.2 แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมและสร้างแบบประเมินความเหมาะสม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ (Relationship : R) 2) การวางแผน (Planning : P) 3) การปฏิบัติการ (Action : A) 4) การประเมินสู่การพัฒนา (Development from Assessment : D) เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ พบว่า มีค่าความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ ระหว่าง 0.60 - 1.00

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. การดำเนินการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

1.2 ผู้วิจัยประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปใช้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดจำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านมะอึ โรงเรียนบ้านบากหนองแดงและ โรงเรียนบ้านนาโพธิ์ จำนวน 45 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบประเมินความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความรู้และสร้างแบบประเมินความรู้ในลักษณะข้อสอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ พบว่า มีค่าความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ ระหว่าง 0.80 - 1.00 จากนั้นนำแบบทดสอบไปทดลองใช้ เพื่อวิเคราะห์ค่าความยากง่ายรายข้อ โดยแบบประเมินความรู้มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.27- 0.73 ผู้วิจัยเลือกใช้จำนวน 20 ข้อ จาก 30 ข้อ จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (Cronbach's Alpha) โดยแบบประเมินความรู้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83

3.2 แบบประเมินระดับความรู้เกี่ยวกับการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์ร่วม ทีมร่วมแรงร่วมใจ ภาวะผู้นำร่วม การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ ชุมชนกัลยาณมิตร โครงสร้างสนับสนุนชุมชน ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ พบว่า มีค่าความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ ระหว่าง 0.80 - 1.00

3.3 แบบประเมินความพึงพอใจรูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจและสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ เนื้อหาและเอกสาร กิจกรรมการพัฒนา และผลที่ได้จากการเข้าร่วมพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ พบว่า มีค่าความสอดคล้อง (IOC) รายข้อ ระหว่าง 0.80 - 1.00

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินระดับความรู้เกี่ยวกับการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าร่วมพัฒนารูปแบบ และการประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมพัฒนารูปแบบ โดยวิธีการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยวิธีการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย ค่าความเชื่อมั่น และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการประเมินความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม โดยวิธีการวิเคราะห์ t - test (Dependent Samples t - test)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 สภาพปัจจุบันของการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.60) พิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การวางแผน และการปฏิบัติ ($\bar{x}$= 3.63) รองลงมาได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ ($\bar{x}$= 3.58) และการประเมินสู่การพัฒนา ($\bar{x}$ = 3.57) และสภาพปัจจุบันในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{\text{x}}$ = 3.48) พิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพ (Professional Learning and Development) ($\bar{x}$= 3.51) รองลงมาได้แก่ ทีมร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative Teamwork) ($\bar{x}$= 3.50) และวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) และชุมชนกัลยาณมิตร (Caring Community) ($\bar{x}$= 3.49) (ค่าเฉลี่ยเท่ากัน)

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$= 4.70) พิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ ($\bar{x}$= 4.78) รองลงมาได้แก่ การปฏิบัติ ($\bar{x}$= 4.69) และการวางแผน และประเมินสู่การพัฒนา ($\bar{x}$= 4.68) (ค่าเฉลี่ยเท่ากัน) และเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$= 4.69) พิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ โครงสร้างสนับสนุนชุมชน (Supportive Structure) ($\bar{x}$= 4.75) รองลงมาได้แก่ ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring Community) ($\bar{x}$= 4.71) และวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) ($\bar{x}$ = 4.70)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความสัมพันธ์ (Relationship : R) 2) การวางแผน (Planning : P) 3) การปฏิบัติ (Action : A) และ 4) ประเมินสู่การพัฒนา (Development from Assessment : D) และมีกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยกระบวนการ 6 ขั้นตอน คือ 1) วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) 2) ทีมร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative Teamwork) 3) ภาวะผู้นำร่วม (Shared Leadership) 4) การเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพ (Professional Learning and Development) 5) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring Community) และ 6) โครงสร้างสนับสนุนชุมชน (Supportive Structure) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินรูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{\boldsymbol{x}}$ = 4.70) และผลการประเมินเพื่อตรวจสอบยืนยันรูปแบบการนิเทศมีความเป็นไปได้ ($\bar{\boldsymbol{x}}$ = 4.65) และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด ($\bar{\boldsymbol{x}}$ = 4.61) คู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู

พบว่า มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67) และเอกสารประกอบคู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้เข้าร่วมพัฒนามีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการสามารถวางแผนการดำเนินงาน กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนผู้ร่วมพัฒนามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้น ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน ซึ่งมีคะแนนหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา กำหนดปฏิทินการนิเทศร่วมกันและกำหนดบทบาทหน้าที่ได้ตามความเหมาะสมและภาระงาน และทีมนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.60) ทั้งนี้เป็นเพราะว่า จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจนได้รูปแบบการนิเทศ ซึ่งเป็นแนวทางให้ครูนำไปใช้เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ครูมีความต้องการที่จะพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้น มีการสร้างความสัมพันธ์ทางการนิเทศระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครู ในกระบวนการนิเทศการศึกษาที่มุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอน อย่างเป็นระบบ โดยใช้เทคนิคการนิเทศการสอนเป็นปัจจัยหลักบนพื้นฐานของสัมพันธ์ภาพแห่งการร่วมคิด ร่วมทำ พึ่งพา ช่วยเหลือ ยอมรับซึ่งกันและกันให้เกียรติและจริงใจต่อกันระหว่างผู้นิเทศ ผู้สอน เพื่อร่วมกันพัฒนาทักษะวิชาชีพ อันจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นไปโดยสอดคล้องกับผลงานของ ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และยุวรี ผลพันธิน ที่กล่าวว่า การนำสาระสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกันช่วยทำให้เห็นลักษณะของการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ และมีการนำสาระสำคัญของการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้ได้แนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกคนจะต้องนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองที่มีความแตกต่างกันมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาให้มีทักษะการจัดการเรียนรู้ การคิดอย่างเป็นระบบ และการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยมีการตัดสินร่วมกันและรับผิดชอบผลจากการปฏิบัติร่วมกัน (ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และยุวรี ผลพันธิน, 2559) สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูว่าสามารถดำเนินการได้โดยส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพให้ครูทำงานและเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมจากการลงมือปฏิบัติ (Blacklock, P. J, 2009) ส่งผลให้สภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการ

เรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.70) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนงค์นาถ เคนโพธิ์ ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (อนงค์นาถ เคนโพธิ์, 2562)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่ารูปแบบการนิเทศ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.70) มีองค์ประกอบของการนิเทศ ได้แก่ 1) ขั้นการสร้างความสัมพันธ์ (Relationship : R) 2) ขั้นการวางแผน (Planning : P) 3) ขั้นการปฏิบัติการ (Action : A) และ 4) ขั้นการประเมินสู่การพัฒนา (Development from Assessment : D) นำผลที่ได้จากการดำเนินการตามรูปแบบไปใช้ในการพัฒนาการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) 2) ทีมร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative Teamwork) 3) ภาวะผู้นำร่วม (Shared Leadership) 4) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Professional Learning and Development) 5) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring Community) และ 6) โครงสร้างสนับสนุนชุมชน (Supportive Structure) มีการนำกระบวนการนิเทศลงสู่การปฏิบัติจริง การสะท้อนผลหลังการนิเทศ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความพึงพอใจต่อเงื่อนไขความสำเร็จของการนำรูปแบบไปใช้ มีแผนการนิเทศที่ชัดเจน เหมาะสม ครูผู้นิเทศมีความมั่นใจการดำเนินกานิเทศด้วยเทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โดยการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบรูปแบบการนิเทศ รวมทั้งการพิจารณาตรวจสอบ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการนิเทศให้มีความถูกต้อง เหมาะสมตามกรอบแนวคิดการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัณฑิรา สุปการ ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การบริหารจัดการ 2) การมีส่วนร่วม 3) การนิเทศ 4) การใช้เทคโนโลยี และ 5) การประเมินผล และรูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ถูกต้องและนำไปใช้ประโยชน์ได้ (ภัณฑิรา สุปการ, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระพงษ์ เทียมวงษ์ ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ไนทางปฏิบัติและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการความรู้ด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อยู่ในระดับมาก (วีระพงษ์ เทียมวงษ์, 2563)

3. ผลการประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้นิเทศและผู้สอนมีสมรรถนะในการนิเทศและการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูภาพรวมสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการนิเทศอย่างเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานภายในสถานศึกษาผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีการสนับสนุน ชี้แนะสอนงาน การเป็นพี่เลี้ยง ภายใต้วัฒนธรรมองค์กรแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูลและศรัทธาซึ่งกันและกัน และการได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนทางด้านการศึกษา ส่งผลให้ครูผู้รับการนิเทศมีการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้ พัฒนาวิชาชีพ และพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ดีขึ้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนจากวิธีการแบบเดิมไปสู่วิธีการใหม่ ด้วยการชี้แนะหรือการให้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้นิเทศ ซึ่งวัชรา เล่าเรียนดี กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการในการสร้างความเข้าใจของบุคคลให้ถูกต้อง ตรงกัน ระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับสารปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศต้องอาศัยการสื่อสารที่ใช้ภาษา สามารถเข้าใจได้ดีทั้งสองฝ่าย การสื่อสารจึงเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การยอมรับซึ่งกันและกัน และการแสดงความคิดสร้างสรรค์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย (วัชรา เล่าเรียนดี, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับ อธิศ ไชยคิรินทร์ ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีความสมเหตุสมผลเชิงทฤษฎีและความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก รองผู้อำนวยการโรงเรียน และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้มีคะแนนความรู้หลังการพัฒนามากกว่าก่อนการพัฒนา โดยมีคะแนนความรู้เพิ่มขึ้นเท่ากับ 9.57 และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก (อธิศ ไชยคิรินทร์, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู เป็นการใช้รูปแบบการนิเทศที่มีความเฉพาะเจาะจง มุ่งพัฒนาการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ส่งเสริมให้ผู้สอนมีองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาทักษะ วิธีการสอน และปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการมุ่งเน้นที่ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยเทคนิควิธีที่หลากหลายมีขั้นตอนกระบวนการที่ชัดเจนและการปรับประยุกต์ศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ มากมาย การพัฒนาทางวิชาชีพของครูที่มุ่งเน้นการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการให้ข้อมูลสะท้อนผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การปฏิบัติงานนำไปสู่การยกระดับผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิผลซึ่งเป็นหัวใจ

หลักของชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูจึงจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่สามารถช่วยสร้างครูเพื่อศิษย์ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ดังภาพที่ 2

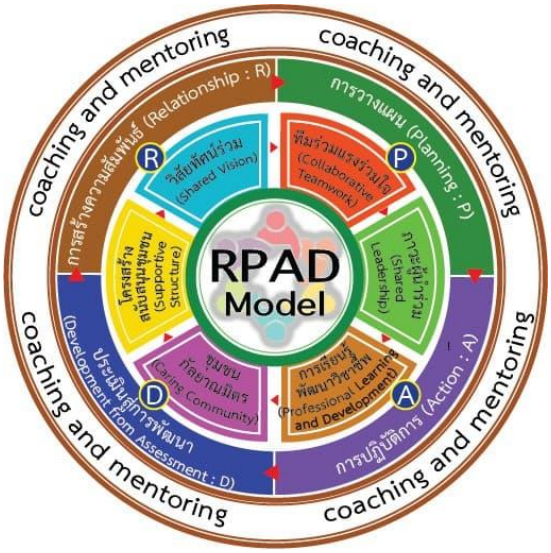

ภาพที่ 2 รูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สรุปได้ว่า เมื่อเกิดกระบวนการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูเป็นฐานขับเคลื่อนเพื่อเชื่อมประสานแล้วจะยังผลมาสู่การนิเทศที่มีคุณภาพ ทำให้ครูมีการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีของผู้เรียน ที่ได้รับการเรียนรู้และพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละคน อันเป็นปลายทางสูงสุดของการจัดการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูโรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรทำความเข้าใจ และจัดลำดับความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและการพัฒนาการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู ให้มีประสิทธิภาพต่อไป 2) ผู้บริหารบริหารควรส่งเสริมปัจจัยความสำเร็จและลดปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการ เพื่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือกับสมาชิกเครือข่ายครู เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่จำเป็นในการออกแบบ

และสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู มีการวางแผนการปฏิบัติการ การสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุง และพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเน้นความหลากหลาย และทันสมัยของวิธีการส่งผลให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน และผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้ 1) ควรมีการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู โรงเรียนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้กับครูที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการนิเทศภายใน ในระดับสถานศึกษาหรือระดับเขตพื้นที่การศึกษา 2) ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูในโรงเรียนที่มีขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ รวมทั้งโรงเรียนในสังกัดอื่น หรือโรงเรียนที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างจากการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้ได้รูปแบบที่หลาหลาย สามารถเลือกใช้ตามความเหมาะสมของแต่ละบริบท 3) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การนิเทศเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดอื่น เพื่อมีแนวทางและมีกลยุทธ์ไปปรับใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กนก วงษ์ตระหง่าน. (2559). ความสำคัญของโครงการพัฒนาการคิดขั้นสูงทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อการพัฒนาประเทศ. ขอนแก่น: แอนนาเซ.

ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และยุวรี ผลพันธิน. (2559). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยสำหรับ นักศึกษาครู: การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธิดา ขันดาวงศ์ และคณะ. (2557). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแนวใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารราชพฤกษ์, 12(1), 45-53.

ภัณฑิรา สุปการ. (2558). รูปแบบการบริหารการจัดการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เรวณี ชัยเชาวรัตน์. (2559). แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู. วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 10(1), 34-46.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2552). รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2556). ศาสตร์การนิเทศการสอนและการโค้ชการพัฒนาวิชาชีพ: ทฤษฎี กลยุทธ์สู่การปฏิบัติ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิจารณ์ พานิช. (2555). การเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วีระพงษ์ เทียมวงษ์. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. ในวิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการนิเทศการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). รายงานการศึกษาสภาพการนิเทศ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการนิเทศที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: เจ.เอ็น.ที.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). รายงานผลการศึกษา: สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 29 มีนาคม 2561 จาก http://backoffice.onec.go.th /uploads/Book/1442-file.pdf)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). กรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2574. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

อธิศ ไชยคิรินทร์. (2562). รูปแบบการนิเทศภายในโดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการนิเทศการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อนงค์นาถ เคนโพธิ์. (2562). การพัฒนาชุดฝึกลีลามือเพื่อส่งเสริมความพร้อมด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการนิเทศการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Battersby, S. (2015). The Culture of Professional Learning Communities and Connections to Improve Teacher Efficacy and Support Student Learning. Arts education policyreview, 116(3). 22–29.

Blacklock, P. J. (2009). The Five Dimensions of Professional Learning Communities in Improving Exemplary Texas Elementary Schools: A Descriptive Study. Retrieved February 18, 2015, from http://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc12084/

DuFour, R. et al. (2006). Learning by Doing. A Handbook for Professional Learning Communities at Work. Bloomington: Solution Tree Press.

Glickman, C. D. et al. (2010). Supervision and Instructional Leadership : A Developmental Approach (8th ed). Boston: Allyn and Bacon.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607- 610.

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม*

DEVELOPMENT OF INSTRUCTIONAL MODEL BASED ON THE PRINCIPLES OF HIS MAJESTY THE KING RAMA IX ON ACTIVE CITIZENSHIP

รัชนี อิ่มอก
Ratchanee Im – og
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University, Thailand
E-mail: ratchanee.m173@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม และ 2) หาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม เป็นงานวิจัยรูปแบบการวิจัยและการพัฒนา มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) ออกแบบ โดยการออกแบบและพัฒนารูปแบบ 3) ทดลองใช้ โดยใช้แบบทดสอบ และ 4) ประเมินความพึงพอใจ ใช้แบบประเมิน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้วิเคราะห์สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน T-test และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา สรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้คือ ADADS MODEL มี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1.1) ให้ความสำคัญปัญหา 1.2) กำหนดปัญหาอย่างถ่องแท้ 1.3) หาทางแก้ปัญหา 1.4) ออกแบบการแก้ไขปัญหา และ 1.5) สรุปผลการแก้ไขปัญหา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมโดยใช้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และ 2) ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความรู้หลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 32.40, S.D.= 17.97),

* Received 9 November 2021; Revised 30 November 2021; Accepted 6 December 2021

($\bar{X}$ = 23.20 , S.D.= 26.37) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 การเปรียบเทียบคะแนนผู้เรียนในกลุ่มทดลองมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 และความพึงพอใจมากที่สุดคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{X}$= 4.98, S.D.= 0.07)
คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การจัดการเรียนรู้, หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9, พลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม

Abstract

The objectives of this research article were to: 1) development of instructional model based on His Majesty the King Rama IX working principles for promoted good citizenship with social care and 2) found the effectiveness of the learning management model based on His Majesty the King Rama IX working principles for promoted good citizenship with social care. The study was research and development model by 4 steps that including with 1) basic information study, analysis of documents and in-depth interviews 2) design and development of model 3) trial and take a quiz, and 4) satisfaction assessment form. The sample group was students of Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School in primary 6, all 30 students. The data was select a specific sample used to analyze average statistics, standard deviation, T-test and content analysis summary. It was found that: 1. development of learning management model is ADADS MODEL, there were 5 steps such as 1) Attentiveness, 2) Define, 3) Alternative, 4) Design Solution, and 5) Summary. For promoted good citizenship with social care by based on His Majesty the King Rama IX working principles, by allowing students to think and solve problems in a systematic way. And 2. The effectiveness of the learning management model that found learners' knowledge after studying was higher than the average score before learning ($\bar{X}$ =32.40, S.D.= 17.97), ($\bar{X}$ = 23.20 , S.D.= 26.37) statistically significantly different .05. The comparison of the scores of learners in the experimental group had higher scores than the control group, statistically significant .05 and the most satisfied was advantage ($\bar{X}$= 4.98, S.D.= 0.07).
Keywords: Model Development, Instructional Model, His Majesty the King Working Principles, Good Citizenship with Social Care

บทนำ

สังคมจะพัฒนาได้เด็กต้องเป็นพลเมืองดีเพราะเด็กคือรากฐานสำคัญของชาติ เป็นพลังของการขับเคลื่อนประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า (ภาสุดา ภาคาผล, 2560) การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยึด *"คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา"* หลักการดังกล่าวมุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ ทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีในเรื่องของการพัฒนาเยาวชนในพิธีเปิดศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางวันที่ 28 มกราคม 2495 *"...อนาคตของชาติทุกชาติย่อมขึ้นอยู่แก่เด็กเพราะเด็กก็คือผู้ใหญ่ในเวลาข้างหน้าถ้าบุคคลได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นพลเมืองดีอยู่ในศีลธรรมเคารพต่อบทกฎหมายของบ้านเมืองเสียตั้งแต่ยังเยาว์เมื่อเติบใหญ่ขึ้นพลเมืองของประเทศก็จะมีแต่คนดีและประเทศจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ก็โดยต้องมีพลเมืองดีดั่งว่านี้..."* พระราชดำรัสข้างต้นแสดงถึงพระอัจฉริยะภาพของพระองค์ที่ทรงตระหนักและทรงมีวิสัยทัศน์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีมาเป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษการจะบรรลุเป้าหมายเช่นนั้นได้ เด็กไทยจะต้องได้รับ *"การศึกษา"* ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและพัฒนาหล่อหลอมเยาวชนไทยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพการได้เห็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัวและการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีของสถานศึกษาและชุมชนจะส่งผลให้เด็กไทยเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2564)

ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกันอย่างเสรี ต่อสู่กันทางการตลาด กระตุ้นและเร่งเร้าให้ผู้คนนิยมการบริโภคผ่านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัฒน์ (อรัญติตา ศรีบุญเรือง และประภัสสร บุษหมั่น, 2561) ส่งผลให้โครงสร้างของสังคมไทยอ่อนแอ พ่อ แม่ ผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน เด็กที่เติบโตมาส่วนหนึ่งจึงได้รับการหล่อหลอมจากบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ความสัมพันธ์ของครอบครัวลดน้อยลง ขาดการเอาใจใส่และละเลยในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์แสดงให้เห็นความเป็นตัวตนของไทยถูกละเลยและถูกปฏิเสธจากเด็ก และเมื่อเติบโตขึ้นเป็นเยาวชนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงแบนเสี่ยงต่อการทำผิดกฎหมายและศีลธรรมอันดีงาม มีค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ ขาดคุณธรรม จริยธรรม ขาดความ

รับผิดชอบ ขาดระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียรและความซื่อสัตย์น้อยลง (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2555) จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน รัฐบาลได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ค่านิยมหลัก 12 ประการ และแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 คือ หลักการทรงงานของพระองค์ทั้ง 23 หลักการ ที่ทั่วโลกยอมรับทรงเป็นแบบอย่างที่ชัดเจนของความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม เพื่อเป็นรากฐานสำคัญ สร้างสรรค์ และกำหนดบทบาทในการพัฒนาเด็ก เน้นให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีเหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งด้านสุขภาพกายใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ซึ่งหลักการทรงงานของพระองค์สอนให้เราคนไทยเรียนรู้ที่จะพึ่งกับตนเอง ให้ความสำคัญความเท่าเทียมกันในสังคม และยอมรับความแตกต่าง เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา รวมถึงการตระถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย เราสามารถนำหลักการทรงงานของพระองค์ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ (เกษม วัฒนชัย, 2553); (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2553); (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2564) หลักการทรงงานของพระองค์ทรงเน้น *“การพัฒนาคน”* ทรงยึดหลักการ *“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”*

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ได้จัดทำหลักสูตรประถมศึกษา โรงเรียนใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้จัดการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โครงสร้างหลักสูตรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 และได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบูรณการจัดการเรียนการสอน รวมถึงแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เรื่อง หลักการทรงงานของพระองค์ทั้ง 23 หลักการ ได้แก่ การปลูกฝังวิถีชีวิต การทำแผนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การทำสื่อ ตัวชี้วัด และการประเมินผล โดยพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมให้กับผู้เรียนมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมได้ เช่น ความใฝ่เรียน (พุทธพงษ์ พงษ์พวงเพชร, 2560) ความสามารถทางการคิด (นิฤมล สุวรรณศรี, 2560) และความสามารถในการแก้ปัญหา (ศรีสุวรรณ ศรีขันชมา, 2560) ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จำนวน 23 หลักการมาปฏิบัติใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนรู้ สู่การปฏิบัติจริง สามารถพัฒนาเด็กจากการมีความรู้การเป็นพลเมืองดีนำความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อไปสู่ความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมได้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และ

ส่งเสริมผู้เรียนแสดงความคิดได้อย่างมีอิสระ (เพ็ญพนอ พ่วงแพ, 2561) ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสรัตติวิสต์ (บริสุทธิ์ธรรม พิมพ์ศิริ, 2561) ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม โดยการนำแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เรื่อง หลักการทรงงานของพระองค์ทั้ง 23 หลักการใช้ในการบูรณการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และการพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม

2. เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นรูปแบบการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ (Kruse, K., 2021); (Bruce, J. & Marsha, W., 2009)

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม หลักการทรงงาน 23 หลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 หลักสูตรสถานศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาเพิ่มเติมวิชาหน้าที่พลเมืองเรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เรียนที่เคยเรียนรายวิชาเพิ่มเติมวิชาหน้าที่พลเมืองเรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตารางสังเคราะห์เนื้อหาทฤษฎี และแบบสอบถาม ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้านภาษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.60-1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน

30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมในปีการศึกษา 2560 และ 3) ปัญหาอุปสรรคที่พบและแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำการบันทึกข้อมูลลงตารางสังเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน และระยะที่ 3 การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมในปีการศึกษา 2560 และปัญหาอุปสรรคที่พบและแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ

แหล่งข้อมูล ได้แก่ การสร้างแบบจำลองสำหรับการออกแบบและการพัฒนาและหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเอ็ดดี้ (ADDLE Model) (Kruse, K., 2021) และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของจอยซ์และเวลล์ (Joyce and Weil Calhoun) มีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis) โดยวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 2) ขั้นตอนการออกแบบ (Design) ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม 3) ขั้นตอนการพัฒนา (Develop) เครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (คู่มือ) และแผนการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงาน โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ด้วยแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1967) จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ 4) ขั้นตอนการนำไปใช้ (Implement) โดยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดสอบประสิทธิภาพ และ5) ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluate) ประเมินและวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ร่วมทดลอง จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์กล่าวคือ เป็นผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนเสริมในช่วงเช้า คือ เวลา 7.00 – 8.00 น. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้และทำการปรับปรุงแก้ไขจากนั้นทำการทดสอบประสิทธิภาพ ใช้กลุ่มผู้ร่วมทดลองจำนวน 30 คน

ทำการปรับปรุงแก้ไขและทดสอบประสิทธิภาพ ใช้กลุ่มผู้ร่วมทดลองเทียบเคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดทดสอบการวัดผลการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนทั้งสิ้น 30 คน (กลุ่มควบคุม) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ทดสอบก่อนเรียน 2) ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ 3) ทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งเป็นชุดเดียวกับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน และ 4) ดำเนินการวิเคราะห์และสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้านภาษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.60-1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.82 และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน และ2) แบบประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1967)

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า

1.1 ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า มีแนวคิดที่น่าสนใจและสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีการผสมผสานทั้งหลักการ แนวคิด เทคนิควิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้และเกิดการเรียนรู้ที่ดีจนเกิดทักษะและฝึกการลงมือปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดที่สำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายคือ 1) รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) ของจอยส์และวีล (Joyce and Weil) พัฒนารูปแบบนี้ขึ้นโดยใช้แนวคิดของ บรุนเนอร์ กู๊ดนาว และออสติน (Bruner, Goodnow, และ Austin) การเรียนรู้มโนทัศน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำได้โดยการค้นหาคุณสมบัติเฉพาะที่สำคัญของสิ่งนั้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกสิ่งที่ใช่และไม่ใช่สิ่งนั้นออกจากกันได้ 2) รูปแบบการเรียนการสอนโดยการซักค้าน (Jurisprudential Model) จอยส์และวีล (Joyce and Weil) พัฒนารูปแบบนี้ขึ้นจากแนวคิดของโอลิเวอร์และเชเวอร์ (Oliver and Shaver) ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนให้รู้จักวิเคราะห์ปัญหา ประมวลข้อมูล ตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีเหตุผล และแสดงจุดยืนของตนได้ผู้สอนสามารถใช้กระบวนการซักค้านอันเป็นกระบวนการที่ใช้กันในศาล มาทดสอบผู้เรียนว่าจุดยืนที่ตนแสดงนั้นเป็นจุดยืนที่แท้จริงของตนหรือไม่ โดยการใช้คำถามซักค้านที่ช่วยให้ผู้เรียนย้อนกลับไปพิจารณาความคิดเห็นอันเป็นจุดยืนของตน และ 3) รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม จากแนวคิดหลักของเธเลน (Thelen) ว่าความรู้เป็นเป้าหมายของกระบวนการสืบสอบทั้งหลาย ความรู้เป็นสิ่งที่ได้จากการนำประสบการณ์หรือความรู้เดิมมาใช้ในประสบการณ์ใหม่ ทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเสาะแสวงหาความรู้หรือคำตอบมากยิ่งขึ้น

1.2 การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมในปีการศึกษา 2560 พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (ADADS MODEL) ได้แก่ 1) การให้ความสำคัญกับปัญหา (Attentiveness) 2) การกำหนดปัญหาอย่างถ่องแท้ (Define) 3) การหาทางเลือกที่จะแก้ปัญหา (Alternative) 4) การออกแบบการแก้ไขปัญหา (Design Solution) 5) การสรุปผลของการแก้ปัญหา (Summary) และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น 2) การพึ่งตนเอง 3) ความเท่าเทียมกัน 4) การยอมรับความแตกต่าง 5) ความรับผิดชอบต่อสังคม 6) ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตย และ7) การมีคุณธรรมจริยธรรม ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ได้คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 52.33 และคะแนนภาคความรู้ที่ได้จากการทดสอบความรู้ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 81.00

1.3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1.3.1 สภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียน พบว่า ผู้เรียนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหา เนื้อหายากจนรู้สึกเบื่อ เรียนแล้วไม่ได้ผลกับตนเอง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“วิชาหน้าที่พลเมืองเป็นวิชาที่น่าเบื่อ และไม่ได้ผลแต่ประการใดในการสร้างพลเมือง ระบบการศึกษาของประเทศไทยตั้งแต่โรงเรียนจนมหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมได้” (นักเรียนคนที่ 1, 2564)

1.3.2 ลักษณะของการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีการสอนที่เน้นเนื้อหาเพื่อนำไปใช้ในการสอบแข่งขันเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย และเมื่อเรียนก็เรียนเป็นวิชา ๆ สอบจบได้แต่ละวิชาไม่ได้มีความสัมพันธ์กันในแต่ละวิชา ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“โรงเรียนสอนแต่การแข่งขันกันเพื่อเข้ามหาวิทยาลัย จนต้องไปเรียนพิเศษกัน แต่การสอนให้แข่งขันกันแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่สอนเรื่องความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นจะนำมาซึ่งความเห็นแก่ตัว เมื่อจบจากโรงเรียนมาเข้ามหาวิทยาลัยจะพบกับระบบการศึกษาแบบแยกส่วน เรียนทีละวิชา เรียนครบก็จบได้ ไม่ได้เชื่อมโยงกับความเป็นไปนอกห้องเรียน แล้วก็มักจะสอนแต่ความรู้ ในตำรา ไม่ค่อยได้สอนความจริง และความเป็นไปของสังคม” (นักเรียนคนที่ 2, 2564)

1.3.3 ความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ พบว่า ควรจัดวางแผนการเรียนรู้ให้เป็นระบบ เน้นให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิด เรียนรู้เป็นทีมให้ผู้เรียนฝึกหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“การจัดการเรียนรู้สาระ หน้าที่พลเมืองต้องการมีการวางแผน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบมีขั้นตอน เรียงลำดับแต่ละหัวข้ออย่างชัดเจน ยึดตามสภาพจริง การเรียนรู้ปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การคิด จะสำคัญมากกว่าการได้รับเนื้อหา ถ้าฝึกให้ผู้เรียนรู้จักหาทางออกจะช่วยเด็กได้ แต่การเพิ่มเนื้อหาให้เด็กเรียนเยอะ ๆ ไม่มีประโยชน์ ไม่ควรเน้นท่องจำ ควรเน้นเรื่องกระบวนการค้นคว้ากระบวนการคิด และแก้ไข” (นักเรียนคนที่ 3, 2564)

1.3.4 แนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ พบว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้ควรอยู่บนพื้นฐานการคิดแก้ปัญหา โดยให้ผู้เรียนเห็นปัญหา ศึกษาปัญหา เข้าใจปัญหา หาแนวทางการแก้ไข ไม่ยึดตำราเนื้อหา ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ให้สอนบนพื้นฐานการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ โดยให้ผู้เรียน1) ได้แสดงความคิดในเหตุการณ์เกิดขึ้น 2) เอาปัญหามาให้ผู้เรียนได้ถกเถียง โดยใช้ประสบการณ์ของแต่ละคนเป็นโจทย์ 3) ต้องเน้นให้ผู้เรียนทำโครงงานเพื่อหาทางเลือกใหม่ โดยสมมติตัวเองอยู่ในเหตุการณ์นั้น 4) ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาทางเลือก ฝึกคิดอะไรใหม่แก้ปัญหาเป็น 5) ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการประยุกต์ เพราะจะไม่ทำให้ผู้เรียนยึดติดกับเนื้อหาในตำรา” (นักเรียนคนที่ 4, 2564)

1.3.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า ควรเพิ่มเติมเอกสารประกอบการเรียนรู้ สื่อการสอนที่กระตุ้นความสนใจ สื่อควรมีหลากหลาย และมีความเหมาะสม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ควรเพิ่มเติมเอกสารประกอบการเรียนรู้ สื่อการสอนที่กระตุ้นความสนใจ สื่อมีความหลากหลาย การนำเสนอลำดับขั้นตอนและเนื้อหาอย่างมีระบบมีความเหมาะสม” (นักเรียนคนที่ 5, 2564)

1.4 การสร้างแบบจำลองสำหรับการออกแบบ โดยการพัฒนาและหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเอ็ดดี้ (ADDLE Model) (Kruse, K.) และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของจอยซ์และเวลล์ (Joyce and Weil) ประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญกับปัญหา 2) การกำหนดปัญหาอย่างถ่องแท้ 3) การหาทางเลือกที่จะแก้ปัญหา 4) การออกแบบการแก้ไขปัญหา 5) การสรุปผลของการแก้ปัญหา ผู้วิจัยได้สรุปการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม

2. การหาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า

การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้ พบว่า จากการใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. ความรู้ก่อนและหลังใช้รูปแบบเรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$ = 32.40, S.D.= 17.97) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 23.20 , S.D.= 26.37) องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 1) ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตย ($\bar{X}$ = 7.60, S.D. = 1.72)

2) การพึ่งตนเอง ($\bar{X}$ = 7.17, S.D. = 1.02) 3) การยอมรับความแตกต่าง ($\bar{X}$ = 6.27, S.D = 1.55) 4) ความรับผิดชอบต่อสังคม ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 1.22) 5) การมีคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}$ = 3.50, S..D = 0.73) 6) ความเท่าเทียมกัน ($\bar{X}$ = 1.80, S.D = 0.40) และ7) การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น ($\bar{X}$ = 1.67, S.D. = 0.47) และเมื่อพิจารณาเป็นองค์ประกอบ พบว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนทุกองค์ประกอบ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลคะแนนการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (ADADS MODEL)

คะแนนทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	sig
ก่อนเรียน	30	40	23.20	26.37	10.93	29	0.00
หลังเรียน	30	40	32.40	17.97			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. ผลการประเมินความรู้ เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า จากการทำแบบประเมินเปรียบเทียบความรู้ เรื่อง พลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม กับกลุ่มทดลอง ได้ปรากฏผลคะแนน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลคะแนนการประเมินเปรียบเทียบความรู้ จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง กับกลุ่มควบคุม

คะแนนทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	sig
กลุ่มทดลอง	30	40	32.40	4.24	10.257	58.00	.000
กลุ่มควบคุม	30	40	21.97	3.62			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม สาระหน้าที่พลเมือง เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมกับกลุ่มควบคุม พบว่า ผู้เรียนในกลุ่มทดลองมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนน ($\bar{X}$=32.40, S.D.= 4.24), ($\bar{X}$= 21.97, S.D.= 3.62)

3. แบบประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.96, S.D.= 0.09) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านบรรยากาศ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.97,

S.D.= 0.08) ด้านกิจกรรมการเรียน พบว่า มีความพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.94, S.D.= 0.13) และด้านประโยชน์ที่ได้รับ พบว่า มีความพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.98, S.D.= 0.07) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจของนักเรียนโรงเรียนสวัสดีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านบรรยากาศ	4.97	0.08	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมการเรียน	4.94	0.13	มากที่สุด
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.98	0.07	มากที่สุด
รวม	**4.96**	**0.09**	**มากที่สุด**

อภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า จากการสังเคราะห์ทฤษฎีความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม (Active citizenship), หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9, ทฤษฎีการเรียนรู้คือทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ของ Vygotsky และ Piaget ดังนั้น ความรู้หรือการเรียนรู้เรื่องใหม่ จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของประสบการณ์เดิม เป็นการแสวงหาความหมายใหม่ ความรู้ความเข้าใจใหม่ และเป็นการสร้างความเข้าใจในภาพรวมมากกว่าเรียนรู้เป็นส่วน ๆ รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 นอกจากนี้ ยังพบว่าปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ 1) ปัญหาหรืออุปสรรค ผู้เรียนขาดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา ทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย 2) ลักษณะจัดการเรียนรู้ สอนเน้นเนื้อหามากไป แต่ละวิชาไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน 3) ความต้องการ ควรจัดวางแผนการเรียนรู้เป็นระบบ เน้นกระบวนการคิด 4) แนวทางจัดการเรียนรู้ ออกแบบการเรียนรู้บนพื้นฐานการคิดแก้ปัญหา และ 5) ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเติมเอกสารประกอบการเรียนรู้ สื่อการสอนที่กระตุ้นผู้เรียน ใช้สื่อที่มีความหลากหลาย และเหมาะสม ดังผลการวิจัยของ เพ็ญพนอ พ่วงแพ ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า 1) รูปแบบ คือ องค์ประกอบเชิงหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และ เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนมี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นทบทวนความรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นเรียนรู้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา ขั้นที่ 3 ขั้นออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ของสาระวิชาและกระบวนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ขั้นที่ 4 ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขั้นที่ 5 ขั้น ประเมินผลงาน และ 2) ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูมีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องการออกแบบ

กิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษาสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน 3. ผลจากการขยายผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้สังคมศึกษากับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยทักษิณ พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครู มีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา หลังเรียนสูงขึ้น (เพ็ญพนอ พ่วงแพ, 2561)

2. การหาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ ผู้เรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม สาระหน้าที่พลเมือง เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า ผู้เรียนในกลุ่มทดลองมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าผู้เรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคมโดยรวมเท่ากับ 4.97 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.12 อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีหลักการปฏิบัติ วัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ การร่วมมือกันเรียนรู้ มีการทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงสู่ความรู้ใหม่ โดยอาศัยทฤษฎีทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Cooperative or Collaborative Learning) การออกแบบการจัดการเรียนรู้เน้นความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระหน้าที่พลเมือง เรื่องความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม ดังผลการวิจัยของ ดวงสมร สารแสน ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า วิธีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำเอาสาระต่าง ๆ ในวิชาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาบูรณาการเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นการจัดการเรียนรู้ ขั้นสรุป และขั้นวัดผล พฤติกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ ทักษะการทำงานแบบร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคี ความรับผิดชอบ และความมั่นใจในตนเอง นักเรียนสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้สูงขึ้น และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ดวงสมร สารแสน, 2550)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม (ADADS MODEL) มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นได้รับผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้ค่าความเหมาะสม / สอดคล้องอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และขั้นตอนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การให้ความสำคัญกับปัญหา (Attentiveness) 2) การกำหนดปัญหาอย่างถ่องแท้ (Define) 3) การหาทางเลือกที่จะแก้ปัญหา (Alternative) 4) การออกแบบการแก้ไขปัญหา (Design Solution) 5) การสรุปผลของการแก้ปัญหา (Summary) ซึ่งมีประสิทธิภาพจากการทดลองนำไปใช้ส่งผลให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นได้ทุกระดับชั้น นอกจากนี้ ยังพบปัญหาอุปสรรค ได้แก่ 1) ปัญหาหรืออุปสรรค ผู้เรียนขาดความรู้ ความเข้าใจ 2) ลักษณะจัดการเรียนรู้ สอนเน้นเนื้อหามากไป แต่ละวิชาไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน 3) ความต้องการ ควรจัดวางแผนการเรียนรู้เป็นระบบเน้นกระบวนการคิด 4) แนวทางจัดการเรียนรู้ ออกแบบการเรียนรู้บนพื้นฐานการคิดแก้ปัญหา และ 5) ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเติมเอกสารประกอบการเรียนรู้ สื่อการสอน การหาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม พบว่า ประสิทธิภาพความรู้ก่อนเรียนและหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนทุกองค์ประกอบ และการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้ทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรมีการนำงานวิจัยรูปแบบจัดการจัดการเรียนรู้นี้ไปใช้ในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การพัฒนารูปแบบในรูปออนไลน์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งยุคสังคมไทยในปัจจุบัน. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เกษม วัฒนชัย. (2553). หลักการทรงงานของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ใน เอกสารความรู้ สดร. ลำดับที่ 5 ปีงบประมาณ 2012 สถาบันดำรงราชานุภาพ. สำนักงานปลัด กระทรวงมหาดไทย.

ดวงสมร สารแสน. (2550). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นักเรียนคนที่ 1. (10 กุมภาพันธ์ 2564). สภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียน. (รัชนี อิ่มอก, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 2. (10 กุมภาพันธ์ 2564). ลักษณะของการจัดการเรียนรู้. (รัชนี อิ่มอก, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 3. (10 กุมภาพันธ์ 2564). ความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ . (รัชนี อิ่มอก, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 4. (10 กุมภาพันธ์ 2564). แนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ. (รัชนี อิ่มอก, ผู้สัมภาษณ์)

นักเรียนคนที่ 5. (10 กุมภาพันธ์ 2564). ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม . (รัชนี อิ่มอก, ผู้สัมภาษณ์)

นิฤมล สุวรรณศรี. (2560). สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

บริสุทธิ์ธรรม พิมพ์ศิริ. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Constructivism เพื่อส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา. Veridian E-Journal Silpakorn University, 11(1), 616-632.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.

พุทธพงษ์ พงษ์พวงเพชร. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสร้างความรู้และความใฝ่เรียนรู้ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 12(2), 93-106.

เพ็ญพนอ พ่วงแพ. (2561). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. Veridian E-Journal Silpakorn University, 8(1), 430-447.

ภาสุดา ภาคาผล. (2560). การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้กิจกรรมบริการสังคมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย. วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(3), 975-990.

ศรีสุวรรณ ศรีขันชมา. (2560). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามทฤษฎีการจัดการเรียนรู้แบบ คอนสตรัคติวิสต์เรื่องการบวก ลบ คูณ หาร เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 5. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 2560-2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2564). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 19 กันยายน 2564 จาก http://www.rdpb.go.th/rdpb/visit/philosophy _of_sufficienc.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2553). การทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อรัญติตา ศรีบุญเรือง และประภัสสร บุษหมั่น. (2561). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 12(3), 248-259.

Bruce, J. & Marsha, W. (2009). Models of Teaching. (8th ed.). New York: Courtesy of Reece Galleries, Inc.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.

Kruse, K. (2021). Introduction to Design and the ADDLE Model. Retrieved January 12, 2021, from http://www.e-Learningguru.com/articles/art2-1html.

Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale Reading in Fishbeic M (Ed.) Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.

ภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน*

MONASTIC LEADERSHIP A CASESTUDY: PHRA PROVOST SOPHONKUNATORN (SOMPONG THONGCHUAY) AND SOME MONKS WITH THE CREATION OF BUDDHIST WORKS TO BE STABLE PERMANENT AND SUSTAINABLE

ประสิทธิ์ รักนุ้ย
Prasit Ruknuiy
ศูนย์วิจัยและพัฒนามูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร
Phrakhrusophonkhunathorn Foundation, Thailand
วนิดา เหมือนจันทร์
Wanida Mueanjan
บุญส่ง ทองเอียง
Boonsung Thongiang
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakutrajavidyalaya University, Thailand
อรุณ นิลสุวรรณ
Arun Nilsuwan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail: wanida92973@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์และกระบวนการพัฒนาภาระงานพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาวิเคราะห์งานสร้างสรรค์ งานวิชาการ ประติมากรรม รูปแบบการบริหารจัดการ และ 3) ได้ตัวแบบการพัฒนาภาระงานทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เชื่อมโยงข้อมูลความคิดเห็นและภาวะของผู้นำสงฆ์กับการพัฒนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล อาทิ ลูกศิษย์ สิทธิวิหารริก พุทธศาสนิกชน จำนวน 35 รูป/คน

* Received 2 July 2021; Revised 16 December 2021; Accepted 21 December 2021

เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง นำเสนอผลการวิจัยแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ ผลวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำสงฆ์และกระบวนการพัฒนาภาระงานพระพุทธศาสนา บ่งชี้ความสามารถของผู้นำที่จะพาองค์กรนำคนไปสู่เป้าหมาย ทั้งวิสัยทัศน์และกระบวนการทำงานมีความสอดคล้องกันอย่างเป็นรูปธรรมเป็นผลให้งานพัฒนาประสบความสำเร็จ มีการนำหลักพุทธวิธีมาบริหารจัดการเรียกศรัทธาเพื่อให้พระพุทธศาสนาคงอยู่สืบไป 2) วิเคราะห์งานสร้างสรรค์ งานวิชาการ ประติมากรรม รูปแบบการบริหารจัดการ พุทธรรมในการบริหารจัดการด้วยการพัฒนางานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จัดให้มีการศึกษาตามระบบของคณะสงฆ์ไทย มีประติมากรรมที่โดดเด่น คือ พระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณ และ 3) ได้ตัวแบบการพัฒนาภาระงานทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ด้วยรูปแบบการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ ให้โอกาสและความสำคัญกับทุกคนอย่างเท่าเทียม ทางด้านจิตใจมีการใช้หลักกัมมัฏฐานและการสวดพระพุทธมนต์เป็นประจำตลอดทั้งปี ด้วยข้อวัตรในการปฏิบัติของผู้นำที่โดดเด่นและการพัฒนาที่สังคมยอมรับจึงได้รับรางวัลด้านต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำสงฆ์, พระครูโสภณคุณาทร, การสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research article were to 1) Study of Sangha Leadership and the process of developing the Buddhist workload 2) Study and analyze creative work, academic work, sculpture, management style, and 3) Get a model for developing the Buddhist workload for stability and sustainability. It is qualitative research that focuses on descriptive analysis and linking information, opinions, and the condition of Sangha leadership to development. Group of informants such as students, Sittiwiharik, Buddhists, 35 person the tool used was a structured interview form. Present the results of research using an inductive method (Analytic Induction) by bringing the data to be organized and classified in a systematic way. It is then used to interpret, relate, and draw conclusions from the information gathered. The results of the research showed that 1) Sangha leadership and the process of developing the Buddhist workload Identify the ability of a leader to lead an organization to lead people to its goals. Both the vision and the work process are consistent in concrete, resulting in successful development work. The Buddhist method was used to manage the faith in order to sustain Buddhism. 2) Analyze creative work, academic work,

sculpture, management style Buddhism in management through the development of academic work on Buddhism provide education according to the system of the Thai Sangha There is a sculpture that stands out. Phra Borommathat Thaksin Chedi Sri Sophon and 3) obtaining a model for developing a stable Buddhist workload with a decentralized management model Giving equal opportunity and importance to everyone Psychologically, meditation and Buddhist prayers are used regularly throughout the year. With outstanding leadership practices and socially accepted developments, it has received various awards manifest.

Keywords: Mosticna Leadership, Phrakru Sophonkunathon, Buddhism Creations

บทนำ

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมกับบทบาทเป็นผู้นำชุมชนที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคน ด้วยพระสงฆ์ได้รับการเคารพกราบไหว้บูชาจากพุทธศาสนิกชนและประชาชนคนทั่วไป คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจวัดคลองเปล อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นวัดที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสำนักวิปัสสนาแห่งที่ 15 ประจำจังหวัดสงขลา และมีพระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณที่งามสง่ามีมูลค่า 1,600,000 บาท ซึ่งสร้างเสร็จในระยะเวลาที่มีเจ้าอาวาสรูปเดียว เป็นศิลปกรรมงานสร้างที่เกิดขึ้นด้วยแรงแห่งศรัทธา จึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากชุมชนบ้านคลองเปลทั้ง 3 ชุมชน เพื่อต้องการทราบแนวทางกระบวนการสร้างภาวะผู้นำสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ด้วยวัดคลองเปลเริ่มต้นจากที่พักสงฆ์มีกุฏิสงฆ์หลังเล็ก ๆ โดยพระมหาเถระหลายรูปอาทิ หลวงพ่อทอง ฆงฺคสฺสโร (พระอุปัชฌาย์ทอง ฆงฺคสฺสโร) และหลวงปู่อุ้ย เขมาภิรโต (พระโศภณพิทยาคุณ) ได้เดินทางจาริกธุดงค์และแวะปักกกลดในช่วงระยะเวลาออกพรรษา มองเห็นว่าป่าช้าบ้านคลองเปลมีจุดเด่นในอนาคตกาลข้างหน้าจะมีความเจริญรุ่งเรือง ท่านได้พูดคุยกับชาวบ้านที่นำข้าวปลาอาหารมาถวายในตอนเช้า - เพล นายเขียน อุไรรัตน์ (เขียน อุไรรัตน์, 2562) ซึ่งเป็นลูกบุญธรรมของหลวงพ่อทอง ฆงฺคสฺสโร (อดีตเจ้าอาวาสวัดดอนและวัดคลองแห เจ้าคณะตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา) ซึ่งร่วมนั่งสนทนารับฟังการบอกกล่าวอยู่ด้วย โดยท่านทั้งสองรูปได้กล่าวว่า ต่อไปบริเวณตรงนี้กาลข้างหน้าจะมีความเจริญรุ่งเรืองใครมาอยู่ก็จะมีชื่อเสียงมียศถาบรรดาศักดิ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ในแผ่นดินจะเดินทางมาเยี่ยมเยือน เจ้าอาวาสญาติโยมจะมีโอกาสต้อนรับผู้หลักผู้ใหญ่ โดยหลวงพ่อทอง ฆงฺคสฺสโร ท่านได้สังเกตเห็นนกเขาเหิน ต่อมาพระครูโสภณคุณาทรได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดคลองเปลและได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์และเป็นอดีตเจ้าคณะตำบลหาดใหญ่เขต 2 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์ในเขตตามที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะที่อยู่ในระดับสูง

มูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้ก่อตั้งตามทะเบียนเลขที่ สข74/2559 ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า มูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ซึ่งมี

สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่วัดคลองเปล เลขที่ 24 ซอย 4 ถนนกาญจนวนิช ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 2) เพื่อสงเสริมและอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) เพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรเยาวชนและผู้ยากไร้ 4) เพื่อร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่น ๆ หรือดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ 5) เพื่อการวิจัยและพัฒนา 6) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด (ตราสารมูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย), 2559) ทางมูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้มองเห็นความสำคัญของผู้นำและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงทำการศึกษาประวัติความเป็นมาภาวะความเป็นผู้นำ เพื่อต้องการให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาแนวคิดแนวพัฒนาที่ทำให้พระพุทธศาสนาตลอดถึงชุมชนสังคมมีความมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ตรัสเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2551 พระองค์ทรงดำรัสว่า “เมื่อเราจะพูดถึงบรรพบุรุษของเราถึง ความยิ่งใหญ่ของประเทศไทย บรรพบุรุษของเราเสียสละชีวิตมาเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินมาด้วยเลือดเนื้อด้วยชีวิต แต่เสียดายตอนนี้ท่านนายกฯ (นายทักษิณ ชินวัตร) เขาไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์แล้วนะฉันไม่เข้าใจ เพราะตอนฉันเรียนอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ไม่มีประวัติเท่าไรแต่เราก็ต้องเรียน ประวัติศาสตร์ของสวิตเซอร์แลนด์ แต่เมืองไทยนี่บรรพบุรุษเลือดทาแผ่นดินกว่าจะมาถึงวันนี้ ที่ให้ พวกเราอยู่นั่งกันอยู่สบายมีประเทศชาติ เรากลับไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าใครมาจากไหนเป็นความคิดที่แปลกประหลาด อย่างที่อเมริกาถามไปเขาก็สอนประวัติศาสตร์บ้านเมืองเขา ที่ไหน ประเทศไหนเขาก็สอนแต่ประเทศไทยไม่มี ไม่ทราบแผ่นดินนี้รอดไปอยู่จนบัดนี้เพราะใคร หรือว่ายังไงกันอันนี้น่าตกใจ ชาวต่างประเทศไม่ค่อยทราบว่านักเรียนไทยไม่มีการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ชาติเลย” (คชเสนี สัตยารักษ์, 2560)

ด้วยวัตถุประสงค์ของมูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงต้องการสานต่อในแนวคิดของท่านที่ต้องการให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ได้จารึกคุณงามความดีบุคคลที่ได้พัฒนาชุมชนสังคมร่วมสืบทอดพระพุทธศาสนา อาทิ หลวงปู่ทวดวัดช้างให้ (สมเด็จเจ้าพะโค๊ะ) (วัดราชประดิษฐานหรือวัดพะโคะ , 2564) หลวงพ่อคล้าย วัดสวนขันจันดี อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช หลวงพ่อสีแก้ว กุลคุโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดไทรใหญ่ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ฯลฯ หลวงพ่อทอง ฆงฺคสฺสโร อดีตเจ้าอาวาสวัดคลองแห หลวงพ่ออุ้ย เขมาภิรโต อดีตเจ้าอาวาสวัดหงส์ประดิษฐาราม อีกทั้งพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) มีภาวะความเป็นผู้นำที่น่าสนใจ ท่านได้สร้างคุณูปการในการพัฒนาพระพุทธศาสนาในด้านการปฏิบัติพระธรรมวินัย การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์วัดคลองเปลจะต้องปฏิบัติตามกฎของวัด คือ ทุกรูปจะต้องถือนิสัย 4 บิณฑบาตเลี้ยงชีพ กวาดลานวัด ปัจจเวกขณ์ 5 ทำวัตรเช้าเย็น เจ้าอาวาส “ปฏิบัติให้ดูอยู่ให้เห็น” ด้านศาสนสถานได้สร้างศาลาปฏิบัติธรรม 4 ชั้น สามารถจุคนประมาณ 2,000 คน ในวันหยุดมีการเปิดวัดให้คนใกล้ชิดพระพุทธศาสนาด้วยให้มีการเจริญสมาธิ การจะเข้าถึงหลักธรรมเจริญสมถะกัมมัฏฐานเป็นพื้นฐานเบื้องต้น สร้างพระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณ เป็นเจดีย์ขนาดกลางมูลค่าใน

การก่อสร้างไม่น้อยกว่า 45 ล้านบาทที่เกิดจากพลังศรัทธามหาชน ให้พุทธศาสนิกชนได้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์วัดคลองเปลต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้ว จะต้องปฏิบัติตามกฎของวัด คือ ทุกรูปจะต้องถือนิสัย 4 บิณฑบาตเลี้ยงชีพ กวาดลานวัด ปัจจเวกขณ์ 5 ทำวัตรเช้าเย็น เจ้าอาวาสปฏิบัติให้ดูอยู่ให้เห็นเป็นแบบอย่างตลอดเวลา

ในการพัฒนาคนเป็นด้านที่พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้เห็นเป็นที่ประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรมด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร เยาวชนและผู้ยากไร้ อยู่ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ส่งเสริมทั้งพระสงฆ์และฆราวาสให้เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนมาตลอด ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีแรงบันดาลใจในการพัฒนางานพระพุทธศาสนา ได้ตั้ง มโนปณิธานโครงการบันได 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 พ.ศ. 2520 - 2530 (3 ม.ค. 2520 - 3 ม.ค. 2530) ปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาศาสนกิจสงเคราะห์สังคม ปลูกต้นไม้ให้เกิดความร่มรื่นรื่นภายในที่พักสงฆ์ ขั้นที่ 2 พ.ศ. 2530 - 2540 (4 ม.ค. 2530 - 3 ม.ค. 2540) จัดตั้งโครงการพัฒนกิจศาสนสงเคราะห์ในความอุปถัมภ์ของเจ้าคณะอำเภอหาดใหญ่ (พระครูวิกรมคณานุยุต) พระอุปัชฌาย์ ตามปณิธานอันดับแรกงานสร้างคน นำเด็กกำพร้าพ่อ-แม่ ขาดที่พึ่งยากไร้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ดำเนินการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชแล้วสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียนภาคปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี และขั้นที่ 3 พ.ศ. 2540 - บั้นปลายชีวิต ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสอนธรรมนำปฏิบัติ พัฒนาจิตปรึกษากิจ (แก้ปัญหาชีวิต) อยู่บำเพ็ญสมณะธรรม ณ สถานที่ใดที่หนึ่งที่เหมาะสม (พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย), 2550)

จากสภาวการณ์ดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน เพื่อจะได้ทราบภาวะผู้นำสงฆ์ในการพัฒนางานพระพุทธศาสนา งานพัฒนาชุมชนและงานพัฒนาบุคคล มีการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนารวบรวมศรัทธาจากมหาชน เพื่อให้ได้รูปแบบของกระบวนการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและพระพุทธศาสนา และจะเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องแก่อนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์และกระบวนการพัฒนาภาระงานพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์งานสร้างสรรค์ งานวิชาการ ประติมากรรม รูปแบบการบริหารจัดการ
3. ได้ตัวแบบการพัฒนาภาระงานทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อหาข้อสรุปในเชิงอุปนัย (Inductive) เชื่อมโยงข้อมูลความคิดเห็นและภาวะของผู้นำสงฆ์กับการพัฒนา โดยมีวิธีการศึกษาใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ในประเด็นการพัฒนางานพระพุทธศาสนา พัฒนาคนและพัฒนาการศึกษาให้มีความมั่นคง ทั้งจากเอกสารหนังสือ วารสาร เอกสารหลักฐานสำคัญรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดคลองเปล สื่ออินเตอร์เน็ตและรวบรวมการสัมภาษณ์ทั้งจากพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องถึงแนวคิด บทบาทผู้นำ กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนา รวมทั้งวิธีการการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเป็นกรอบแนวคิดภาวะผู้นำสงฆ์พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถระบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน ตลอดถึงใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาภาคสนามต่อไป

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In deep) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์กลุ่มประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ ทั้งมีตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์และไม่มีตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) อาทิ ลูกศิษย์จำนวน 8 คน สิทธิวิหารริกจำนวน 9 รูปคน (เจ้าคณะอำเภอ 1 รูป, เจ้าอาวาส 5 รูป, รองเจ้าอาวาส 1 รูป, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส 1 รูปและเลขานุการมูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) 1 รูป) และพุทธศาสนิกชนจำนวน 18 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 35 รูป/คน พื้นที่ในการเก็บข้อมูล วัดคลองเปล ชุมชนในอำเภอหาดใหญ่ อำเภออื่น ๆ ในจังหวัดสงขลาและจังหวัดอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ที่มุ่งพัฒนาจนประสบความสำเร็จและมีความต่อเนื่อง ในด้านการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ศาสนธรรม บุคคลและวัตถุ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถระบางรูป อาทิ หลวงปู่ทวด วัดราชประดิษฐานหรือวัดพะโคะในภาคใต้ หลวงพ่อคล้าย วัดสวนขันจันดี อำเภอฉลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช สมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว พระอาจารย์ธรรมโชติ ผู้นำทางจิตวิญญาณแห่งบ้านบางระจัน กับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน ข้อคำถามมี 3 ประเด็นหลัก คือ 1.1) กระบวนการภาวะผู้นำสงฆ์กับการพัฒนา 1.2) กระบวนการพัฒนาศาสนธรรมบุคคล 1.3) วัตถุให้เกิดความมั่นคง และรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสงฆ์ 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) เป็นการสรุปร่วมกันถึงกระบวนการพัฒนา การเสริมสร้างเชิงวิชาการภาวะผู้นำสงฆ์ของพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) จากอดีตจนถึงปัจจุบันและวิเคราะห์ถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น มีผู้เข้าร่วม 8 รูปคนเลือกจากตัวแทน 4 กลุ่ม คือ 1) พระสงฆ์วัดคลองเปล 2) คณะผู้ปฏิบัติธรรมวัดคลองเปล 3) คณะศิษย์วัดคลองเปล และ 4) คณะสวดมนต์ทำวัตรเย็นวัดคลองเปล แบบบันทึกประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการพบปะผู้นำ

สงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) 2) แบบบันทึกแสดงความคิดเห็นของผู้นำสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย)

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ตรงกับการตรวจสอบแบบหลายมิติ (Triangulation) และสอดคล้องกับความมุ่งหมายจึงมีขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีดำเนินการดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดจากเอกสารตำรา
2. กำหนดกรอบแนวคิดและขอบข่ายในการสร้างเครื่องมือ
3. สร้างเครื่องมือตามกรอบแนวคิด ขอบข่ายและตัวแปรที่ต้องการศึกษาซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
4. นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วผ่านความเห็นชอบต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อการควบคุมคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พิจารณาข้อเสนอแล้วว่ามีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ สมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยได้ ตามหมายเลขการรับรอง ว.88/2563
5. นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
6. การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ 2 ส่วน คือ ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามดังนี้

1. ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างนำเรียนปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ และผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความถูกต้อง ตลอดจนความครอบคลุมของเนื้อหาที่การศึกษาวิจัย จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ท่านที่ 1 มีความเชี่ยวชาญด้านนโยบายและการวางแผน ท่านที่ 2 มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนา ท่านที่ 3 มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษา
2. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแก้ไขแล้ว ทำการทดลอง (Try Out) จำนวน 15 ชุด กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง พระเถรผู้ใหญ่ พระภิกษุ สามเณร ลูกศิษย์และพุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วัดคลองเปลและใกล้เคียง ตลอดถึงอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อตรวจสอบว่าคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการตลอดถึงความเหมาะสมหรือไม่ มีความยากง่าย

เพียงใด จากนั้นจึงนำมาทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์อยู่ที่ ร้อยละ 85 % ของแบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ทำหนังสือขออนุญาตเข้าพบและขออนุญาตสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดคลองเปล ลูกศิษย์ สัทธิวิหาริกและพุทธศาสนิกชน เพื่อนัดหมายในการสัมภาษณ์

2. การเข้าศึกษาในพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนในการเก็บมี 5 ขั้นตอน ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสมดังนี้

2.1 การรวบรวมเอกสาร (Documentary Study) ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำสงฆ์ บทบาท หลักการพัฒนาและหลักการบริหารกิจการสงฆ์ งานพัฒนาศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ลูกศิษย์ สัทธิวิหาริก และพุทธศาสนิกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย)

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ลูกศิษย์ สัทธิวิหาริก และพุทธศาสนิกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย)

2.3 การประชุมระดมความคิดเห็น (Brain storming) กลุ่มผู้เข้าร่วมในการพัฒนา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมขององค์ความรู้ รูปแบบในการสร้างความเข้มแข็งให้ลูกศิษย์ สัทธิวิหาริกและพุทธศาสนิกชนได้ศึกษาเป็นกรณี ๆ ไป

2.4 การรวบรวมเอกสาร (Documentary study) ได้แก่ บันทึกความคิดเห็นสำหรับกลุ่มลูกศิษย์ สัทธิวิหาริก และพุทธศาสนิกชน รูปแบบกระบวนการพัฒนาให้เข้มแข็ง

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้มีการศึกษาในพื้นที่วัดคลองเปล ชุมชนบ้านคลองเปล ลูกศิษย์ สัทธิวิหาริกและพุทธศาสนิกชน ที่มุ่งพัฒนาวัดคลองเปลสร้างศาสนธรรมศาสนบุคคลศาสนวัตถุ ให้วัดชุมชนมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง บริเวณเขตพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาและจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระครูโสภณคุณาทร ได้เห็นภาวะผู้นำของพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) เกี่ยวกับการนำพัฒนาวัด ชุมชน งานพระพุทธศาสนา และภาวะผู้นำของพระมหาเถระบางรูป อาทิ หลวงปู่ทวด วัดราชประดิษฐานหรือวัดพะโคะ ในภาคใต้ เป็นผู้นำในการกู้ชาติบ้านเมือง หลวงพ่อคล้าย วัดสวนขันจันดี อำเภอฉลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช สมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว พระอาจารย์ธรรมโชติ ผู้นำทางจิตวิญญาณแห่งบ้านบางระจัน ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อดีตพระสงฆ์เป็นผู้นำในชุมชนมาโดยตลอดและมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนเป็นจำนวนมาก โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมกับการเก็บ

รวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามตามหลักวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ คือ กระบวนการภาวะผู้นำและภูมิหลังพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถระบางรูปกับการสร้างงานพระพุทธศาสนาให้มีความยั่งยืน กระบวนการสร้างศรัทธาแรงจูงใจในการพัฒนาศาสนธรรมบุคคลวัตถุงานวิชาการ บทบาทต่อการพัฒนางานปติมากรรมของวัดคลองเปลและความมั่นคงพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

1. ศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์และกระบวนการพัฒนาภาระงานพระพุทธศาสนา พบว่า ภาวะผู้นำสงฆ์ของวัดคลองเปลภายใต้การนำของพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ด้านการพัฒนาบุคคลมีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เรียนหนังสือทั้งแผนกธรรม นักธรรมตรี โท เอก และแผนกบาลี โรงเรียนปริยัติสามัญหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นการพัฒนาคนออกรับใช้สังคม ด้านพัฒนาถาวรวัตถุเสนาสนะที่พักของภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้น สร้างศาสนวัตถุที่สำคัญเป็นพระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณและสร้างอาคารปฏิบัติธรรม 1) ภาวะผู้นำของพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) สร้างความมั่นคงให้กับวัดคลองเปลอย่างยั่งยืน ด้วยอาศัยผู้นำ ทำให้ดูอยู่ให้เห็น ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาสาม คือ ประกอบด้วยองค์ศีล สมาธิและปัญญา มีการพัฒนาในทุกด้านทั้งคนและวัตถุ เปิดหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานพัฒนาจิตใจอย่างเข้มข้น ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงหลักธรรมมากยิ่งขึ้น ผลงานเชิงประจักษ์ อาทิ ในปี พ.ศ. 2559 ได้รับคัดเลือกจากวัฒนธรรมจังหวัดสงขลาให้เป็นสำนักวิปัสสนาดีเด่นแห่งที่ 15 และ 2) กระบวนการพัฒนาภาระงานพระพุทธศาสนา อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุทธบริษัทใช้หลักพัฒนาด้วยการการกระจายอำนาจ ให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรอุบาสกอุบาสิการ่วมบริหารจัดการมีเจ้าหน้าที่จิตอาสามาอำนวยความสะดวกต่อผู้ที่เข้ามาทำบุญในวัด เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนรวมทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ในส่วนภาวะผู้นำสงฆ์ของพระมหาเถระบางรูป อาทิ สมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว ได้แสดงความเป็นผู้นำอย่างกล้าหาญ ได้เข้าเฝ้าถวายพระพรสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขอไถ่ถอนชีวิตแก่แม่ทัพนายกองทั้ง 6 ที่ถูกลงโทษประหารชีวิตเพื่อให้ทรงละเว้นโทษในสงครามไทยกับพม่า ด้วยภาวะผู้นำสงฆ์ในการนี้จึงได้รับการยกย่องสรรเสริญในความกล้าหาญของสมเด็จพระวันรัต และคณะ จึงได้รับอนุโมทนาสาธุการสืบเนื่องมาด้วยคุณงามความดีจนถึงบัดนี้ หรือประเด็นพระอาจารย์ธรรมโชติ ผู้นำทางจิตวิญญาณแห่งบ้านบางระจัน ท่านเป็นวีรบุรุษผู้หนึ่งเพียงแต่ท่านอยู่ในสมณะเพศ เป็นขวัญกำลังใจให้กับชาวบ้านในการต่อสู้กับข้าศึกยามวิกฤติ มีความรู้ด้านวิชากสิณวิชาอาคมแก่กล้า เป็นผู้นำในการต่อต้านกองทัพพม่าอยู่เป็นขวัญและกำลังใจ เป็นที่ปรึกษาให้แก่ชาวบ้านบางระจันต่อต้านพม่าอยู่ได้อย่างยาวนาน ในส่วนลูกศิษย์สัทธิวิหาริกและพุทธศาสนิกชน ได้มีส่วนในการพัฒนาภาระงานทางพระพุทธศาสนาด้วยการมี

ส่วนร่วมทั้งการจัดหาปัจจัยมาส่งเสริมสร้างศาสนธรรมศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นพุทธมามกะเพื่อการเชิดชูศาสนาพุทธให้ยั่งยืน

2. ศึกษาวิเคราะห์งานสร้างสรรค์งานวิชาการ ประติมากรรม รูปแบบการบริหารจัดการ พบว่า รูปแบบการบริหารวัดคลองเปลพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) มีรูปแบบที่กระจายอำนาจ รับฟังความคิดเห็นและเคารพการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การอยู่ร่วมกันของวัดและชุมชนมีความปกติสุข เป็นบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการปกครอง ในด้านการศาสนศึกษาและด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นงานสร้างคน นำเด็กกำพร้าพ่อ-แม่ มีฐานะยากจนบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นลูกศิษย์และสัทธิวิหาริกที่สมบูรณ์บวชแล้วสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียนภาคปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นการส่งเสริมในด้านวิชาการ ด้านการเผยแผ่ วัดคลองเปลในวันหยุดมีการเปิดวัดให้พุทธศาสนิกชนได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนาด้วยให้มีการเจริญสมาธิ เจริญสมถะกัมมัฏฐานเป็นพื้นฐาน เรียนรู้นำมาปฏิบัติและสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ด้วยการนำปฏิบัติอบรมสั่งสอนด้วยตนเอง ด้านสาธารณูปการ เป็นการคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา กรณีของวัดคลองเปลเป็นวัดชนบทที่มีจุดเด่น เช่น มีประติมากรรมพระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณ เป็นศาสนวัตถุที่เกิดสง่าราศีแก่ชุมชนบ้านคลองเปลและแก่คณะสงฆ์ไทย ในด้านสาธารณสงเคราะห์ พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) มีวัตรปฏิบัติที่งดงามสร้างความศรัทธาและความเลื่อมใส มีบารมีลาภสักการะส่วนหนึ่งจึงนำมาช่วยสังคม ท่านบริจาคที่ดินสร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษา บริจาคทาน มีการจัดสร้างศาลาปฏิบัติธรรมให้คนได้เข้ามาฝึกหัดทำสมาธิ วัดคลองเปลจึงเป็นวัดที่มีความพร้อมในระดับหนึ่ง

3. ตัวแบบการพัฒนาภาระงานทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืน พบว่า พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้ปฏิญาณตนปฏิบัติตามมโนปณิธานโครงการบันได 3 ขั้น “9 ไม่มาอย่าหยุดก้าว 9” เดินตามรอยเท้าก้าวตามปณิธานไปสู่ความสำเร็จในวิถีชีวิตของพระภิกษุรูปหนึ่งที่มี “เป้าหมาย” ในการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ เป็นพระสงฆ์นักบริหารที่โดดเด่นรูปหนึ่งในจังหวัดสงขลา จึงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์และสัทธิวิหาริกและพุทธศาสนิกชน มีความเป็นผู้นำสงฆ์สูงเป็นที่ยอมรับของสังคมสงฆ์สังคมชาวพุทธ จนได้รับคัดเลือกจากคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ให้เป็นพระสงฆ์ผู้ควรทำอัญชลี ประจำปี 2563 โล่พระราชทานจากสมเด็จกรมพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี จุดอ่อน (Weakness) เงินทุนงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรไม่เพียงพอ สภาพความเป็นจริงวัดในพระพุทธศาสนานั้นเป็นจุดขาย สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชมสถานที่สำคัญ ในประเด็นนี้ไม่สามารถหางบประมาณมาพัฒนา งบประมาณส่วนใหญ่มาจากศรัทธาของมหาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาและเจ้าอาวาส และหรือพัฒนาแล้วไม่มีการติดตามผลไม่มีการตรวจสอบ ในกรณีของวัดคลองเปลรัฐบาลควรจัดงบประมาณสนับสนุนให้คนเข้าวัดปฏิบัติธรรมโดยมีสิ่งจูงใจ คนจะได้พัฒนาจิตใจมากขึ้นไม่ต้องพึ่งโรงพยาบาลมากนัก เกี่ยวกับการสร้างขวัญกำลังใจเสริมปัญญาให้มีสติตั้งมั่น เรียกว่า รักษาโรคภัยด้วยอาศัยสมาธิ จุดแข็งจุดพัฒนา (Development) พระครู

โสภณคุณาทรได้สร้างศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนไว้จำนวนมากจึงทำให้เป็นจุดเด่น ในการจัดหาทุนทรัพย์มาสนับสนุนกิจกรรมของวัดคลองเปล การพัฒนาไม่ต้องพึ่งงบประมาณแผ่นดิน แต่ได้ใช้พลังงบศรัทธาจากมหาชนนำมาพัฒนาศาสนวัตถุให้ดูเด่นเป็นสง่างามตาแก่ผู้พบเห็น เป็นที่เชิดชูเกียรติแก่ ชาติ พระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมของการบำเพ็ญของชาวพุทธบริเวณชุมชนบ้านคลองเปลและชุมชนใกล้เคียง ดังแผนภาพสรุปผลการวิจัย ดังนี้

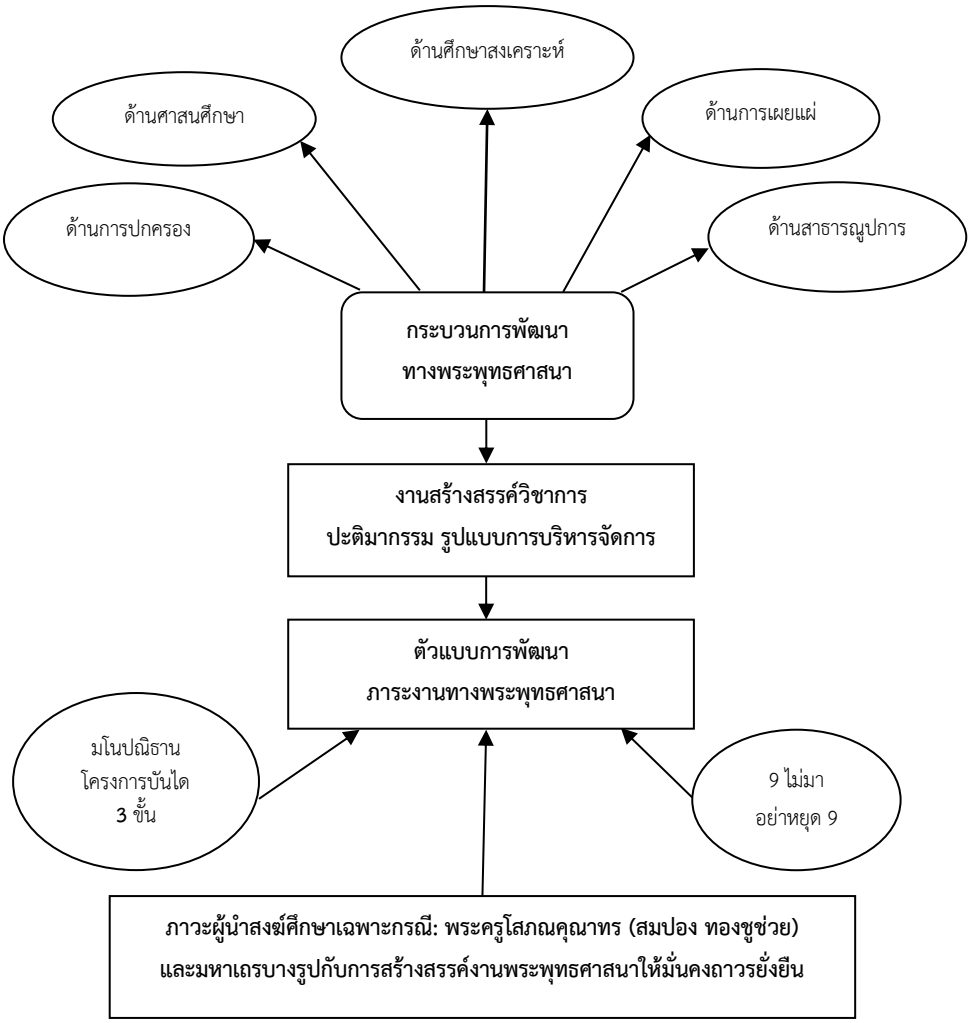

ภาพที่ 1 ผลการวิจัยภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาภาวะผู้นำสงฆ์และกระบวนการพัฒนาภาระงานพระพุทธศาสนา พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) มีภาวะผู้นำสงฆ์รูปหนึ่ง มีความคิดกว้างไกล คาดการณ์ปัญหาหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ล่วงหน้าพร้อมทั้งคิดวิธีแก้ปัญหา เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ตลอดเวลา เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานทุกคนแสดงศักยภาพก่อนตัดสินใจ มีเมตตาสูง การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว และความกตัญญูคือสิ่งที่ยึดมั่นตลอดชีวิต จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสุวัฒนสิทธิคุณ (จิมก่าย) พบว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มีคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่จำแนกได้ 9 ประการ คือ การมีวิสัยทัศน์ การยิ้มแย้มและการกล่าวทักทาย ความอดทน การทำงานรวดเร็ว การตัดสินใจเร็ว การมีมาตรฐานในงานที่ทำสูง ความกตัญญูรู้คุณ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความจำเป็นเลิศ และความกล้าหาญ (พระครูปลัดสุวัฒนสิทธิคุณ (จิมก่าย), 2563) จากการพัฒนาวัดคลองเปลมาอย่างต่อเนื่องทั้งพัฒนาคนสร้างบุคลากรให้กับพระพุทธศาสนา พัฒนาศาสนวัตถุ อาทิ กุฏิวิหารพระเจดีย์ อาคารปฏิบัติธรรมที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมบัติ สุขทวีเลศพงศ์ และคณะ ซึ่งพบว่า กระบวนการทำงานของพระสงฆ์ไทยมีภาวะผู้นำในการพัฒนา พระภิกษุสงฆ์อยู่เคียงข้างกับชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบัน พระสงฆ์ได้มีการพัฒนาคนการศึกษางานและสถานที่ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากที่สุด คือ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส คุณภาพการบริหารและการมีส่วนร่วม (พระสมบัติ สุขทวีเลิศพงศ์ และคณะ, 2561) นอกจากนี้พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้ตั้งมโนปณิธานโครงการบันได 3 ขั้น มาเป็นกรอบในการบริหารพัฒนางานพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้ ขั้นแรกพัฒนาศาสนกิจสงเคราะห์สังคม ปลูกต้นไม้ให้เกิดความร่มรื่นภายในที่พักสงฆ์ ขั้นที่ 2 จัดตั้งโครงการพัฒนกิจศาสนสงเคราะห์การพัฒนาคน นำเด็กกำพร้าพ่อ - แม่ ขาดแคลนยากจน มาบรรพชาสามเณรสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียนภาคปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีรวมทั้งเรียนสายสามัญของรัฐบาล และขั้นสุดท้ายคือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สอนธรรมนำปฏิบัติ พัฒนาจิตปรึกษากิจ (แก้ปัญหาชีวิต) อยู่บำเพ็ญสมณะธรรมในสถานที่ที่เหมาะสม

2. ศึกษาวิเคราะห์งานสร้างสรรค์ งานวิชาการ ประติมากรรม รูปแบบการบริหารจัดการ พบว่าการสร้างสรรค์งานวิชาการด้านการศึกษา พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้ให้ความสำคัญในอันดับต้น ๆ เพราะมุมมองของการพัฒนาคนควรเริ่มต้นที่การได้เรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้เกิดปัญญาและเอาตัวรอดได้ ท่านจึงสนับสนุนและส่งเสริมผู้ที่ขาดแคลน จากการสัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์ผาด ฐิติโก ได้กล่าวถึงพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ท่านมีวิสัยทัศน์

สูง งานสร้างคนเป็นงานเป้าหมายหลักที่พระครูโสภณคุณาทรตั้งปณิธานไว้ใน ใจเสมอ จะสร้างคนผลิตบุคลากรเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เป็นการลงทุนเพื่อทำให้คนมีความรู้ ความสามารถรวมทั้งมีทักษะและความชำนาญเพียงพอที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาดีขึ้น มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การสร้างคนจึงเป็นกลไกของการรักษาความสำเร็จให้ยั่งยืน (พระครูสังฆรักษ์ผาด ฐิติโก, 2563) และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดณัฐวุฒิ อานันฺโท และคณะ พบว่า รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชนในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) เป็นศูนย์กลางด้านการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของคนชุมชน 2) เป็นศูนย์กลางกิจกรรมการสร้างเสริมทักษะด้านปัญญา 3) เป็นศูนย์กลางการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ 4) เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน 5) เป็นศูนย์กลางพื้นที่ทางจิตใจและปัญญา 6) เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเครือข่ายการศึกษาในชุมชน (พระปลัดณัฐวุฒิ อานันฺโท และคณะ, 2563) วัดคลองเปลได้ส่งเสริมลูกศิษย์ให้ได้รับการศึกษาตลอดมา รวมทั้งเป็นศูนย์กลางพื้นที่ทางจิตใจและปัญญาด้วยการสอนธรรมนำปัญญา ตามกรอบที่วางไว้ของการพัฒนาวัด (มโนปณิธานโครงการบันได 3 ขั้น) ในด้านประติมากรรม คือ การสร้างศาสนวัตถุอาคารปฏิบัติธรรมที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกกิจกรรม มาเป็นเครื่องมือหนุนเสริมการสร้างปัญญาทางด้านจิตวิญญาณ

3. ตัวแบบการพัฒนาภาระงานทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป พบว่า วัดคลองเปลถือได้ว่าเป็นวัดที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสงขลา การพัฒนามีรูปแบบที่มีความชัดเจน พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) ได้ปฏิบัติให้ดูอยู่ให้เห็นตลอดเวลา มีกรอบของการพัฒนา วางนโยบายและปฏิบัติตามจนบรรลุเป้าหมาย ประเด็นการพัฒนาคนสำคัญที่สุด เอาใจใส่ใช้ปัญญาเห็นปัญหาของคนแต่ละคน ถึงความแตกต่างดังบัว 4 เหล่าดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บุคคลเปรียบเสมือนดอกบัว 4 จำพวก อันหมายถึงปัญญา วาสนา บารมีและอุปนิสัย ที่สร้างสมมาแต่อดีตของบุคคล (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2542) การใช้คนการสอนคนจึงต้องรู้ภูมิหลังการพัฒนาจึงจะสำเร็จได้

องค์ความรู้ใหม่

การนำผลการศึกษาแนวคิดวิเคราะห์ด้วย Lis model คณะผู้วิจัยได้ออกแบบ Model โดยมีวัตถุประสงค์ตอบโจทย์ความยั่งยืนและเพื่อนำมาสรุปภาพรวมในการวิจัย สามารถตอบโจทย์สังคมซึ่งปรากฏการณ์ปัญหาภาวะผู้นำสงฆ์ องค์กรในพระพุทธศาสนาขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และไม่กระจายอำนาจ มีทิฐิไม่ยอมรับความคิดของบุคคลอื่นอันเป็นปัญหาในการพัฒนา จึงทำให้งานพระพุทธศาสนาล่าช้าไม่ทันกับยุคสมัย หากเจ้าอาวาสนำวิสัยทัศน์นำกรอบแนวคิดของบุคคลอื่นมาบูรณาการในการพัฒนาวัดในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความก้าวหน้าทันสมัย แต่ต้องรักษากรอบพระธรรมวินัยกฎระเบียบทั้ง 227 ข้อ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ไม่ล่วงเกิน ทำให้เป็นที่ตั้งมั่นแห่งความศรัทธา เป็นสุปฏิปันโนตามหลักกฎอริยสงฆ์ชุมชนตั้งมั่นศรัทธาไม่เสื่อมคลาย พระครูโสภณคุณาทร

(สมปอง ทองชูช่วย) เจ้าอาวาสวัดคลองเปล อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาท่านอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย ตามหลักไตรสิกขา 3 คือ ศีลสมาธิและปัญญา ท่านได้พัฒนานำคนเข้าวัดสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเจริญกัมมัฏฐานทำจิตภาวนาให้เกิดปัญญา พระสงฆ์ต้องพัฒนาศักยภาพตนและกระจายความรู้ไปสู่ผู้อื่น โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนเป็นหลัก การเข้าถึงหลักของศีลเข้าใจกฎระเบียบของสังคม จะสามารถพัฒนาร่างกายจิตใจให้เกิดความสว่างสงบได้ในระดับเบื้องต้น เมื่อจิตสงบนิ่งเป็นเอกตาจิต จิตเป็นหนึ่งตั้งมั่นเกิดปัญญาก็จะสามารถให้เรารู้แจ้งเห็นมรรคผล วัดคลองเปล สังกัดมหานิกายในคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การนำของพระครูโสภณคุณาทรมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง สามารถผลิตคนให้เข้าถึงพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

กระบวนการภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูปกับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน

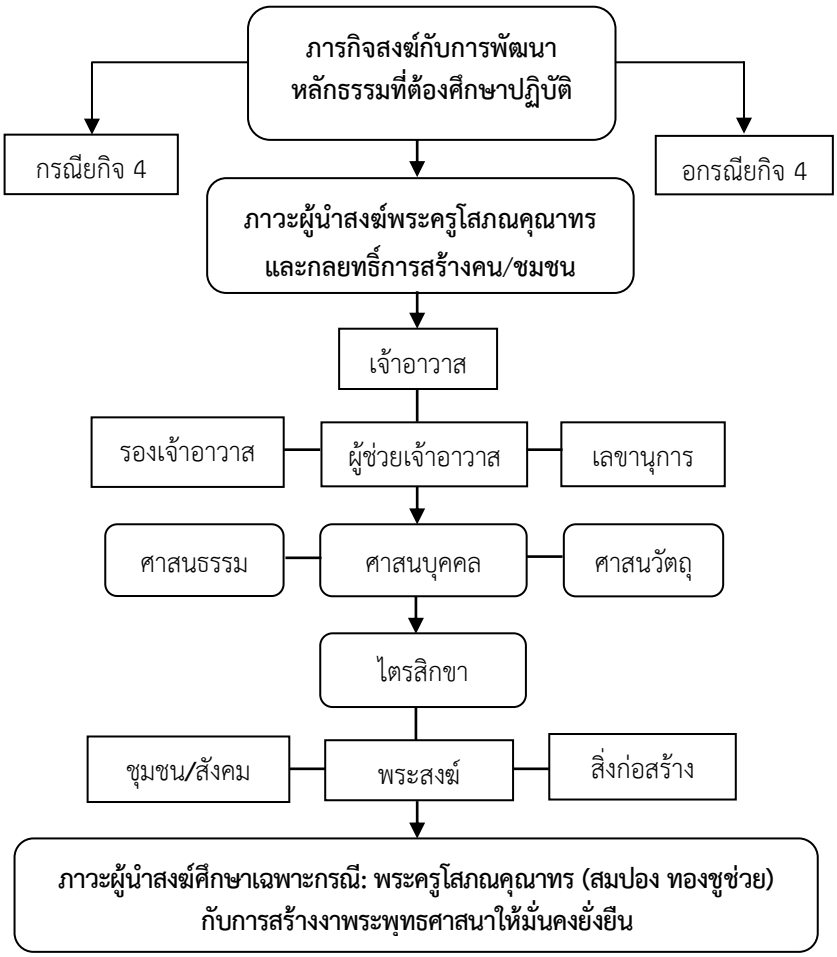

ภาพที่ 2 การวิเคราะห์ผลการศึกษาด้วยแนวคิด Lis model

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กระบวนการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำสงฆ์ศึกษาเฉพาะกรณี: พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) และพระมหาเถรบางรูป กับการสร้างสรรค์งานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรยั่งยืน ภาวะผู้นำสงฆ์พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) พบว่า การสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนเกิดความศรัทธาเพื่อความตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาได้นั้น ผู้นำต้องปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง วัตรปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา 3 คือ ศีลสมาธิและปัญญาจะเป็นตัวชี้วัดได้ดี มีความคิดกว้างไกล เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานทุกคนแสดงศักยภาพก่อนตัดสินใจ ทั้งการรับฟังทุกอย่างด้วยความสงบแล้วพิจารณาด้วยปัญญา มีเมตตาสูง การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว มีความกตัญญู ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้จึงสามารถชี้นำสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในวัด ชุมชนและสังคม จนได้รับคัดเลือกจากคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ให้เป็นพระสงฆ์ผู้ควรทำอัญชลี ประจำปี 2563 โล่พระราชทานจากสมเด็จกรมพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย 1) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดสงขลา ต้องสนับสนุนกิจการของวัดในพระพุทธศาสนาโดยมีงบประมาณจากภาครัฐเข้ามาพัฒนา 2) รัฐบาลต้องส่งเสริมวัดในพระพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง จัดให้มีการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมสนับสนุนผ่านโครงการพัฒนาภาวะผู้นำ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ 1) นำเสนอผู้ปกครองทุกระดับชั้นที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการรายงานต่อมหาเถรสมาคมให้พัฒนาผู้นำสงฆ์และพัฒนาวัดทั่วประเทศให้มีศักยภาพอย่างเท่าเทียม 2) คณะสงฆ์ต้องสร้างขวัญและกำลังใจยกย่องเชิดชูแก่เจ้าอาวาสผู้สร้างผลงานให้กับพระพุทธศาสนา 3) รัฐบาลต้องจัดตั้งงบประมาณ อุดหนุนส่งเสริมวัดราษฎร์ในพระพุทธศาสนาของฝ่ายเถรวาทอย่างทั่วถึง 4) ผู้นำสงฆ์ ชุมชน/พุทธศาสนิกชนต้องบริหารจัดการวัดให้มีความโปร่งใสเป็นต้นแบบให้กับองค์กรอื่น ๆ ได้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

เขียน อุไรรัตน์. (15 กันยายน 2562). ก่อนจะมาเป็นวัดคลองเปล. (วนิดา เหมือนจันทร์, ผู้สัมภาษณ์)

คชเสนี สัตยารักษ์. (2560). พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2563 จาก https://www.youtube.com › watch

ตราสารมูลนิธิพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย). (2559). ข้อบังคับ หมวดที่ 2 วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ. หน้า 3 (8 สิงหาคม 2564).

พระครูปลัดสุวัฒนสิทธิคุณ (จิมก่าย). (2563). การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำ: กรณีศึกษา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(4), 201-218.

พระครูสังฆรักษ์ผาด ฐิติโก. (24 กุมภาพันธ์ 2563). วิเคราะห์งานสร้างคน. (ประสิทธิ์ รักนุ้ย, ผู้สัมภาษณ์)

พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย). (2550). มโนปณิธานโครงการบันได 3 ขั้น. ใน บันทึกประวัติพระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณ (หน้า 10-11). จังหวัดสงขลา: อ้อมเอกสาร.

พระปลัดณัฐวุฒิ อานันโท และคณะ. (2563). รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชนในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2564 จาก https://so03.tci-thaijo.org › article › download

พระสมบัติ สุขทวีเลิศพงศ์ และคณะ. (2561). ประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์. เรียกใช้เมื่อ 8 สิงหาคม 2564 จาก https://www.tci-thaijo.org › article › download

วัดราชประดิษฐานหรือวัดพะโคะ. (2564). ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. เรียกใช้เมื่อ 5 สิงหาคม 2564 จาก https://clib.psu.c.th>content

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2542). บัว 4 เหล่า บุคคล 4 จำพวก. เรียกใช้เมื่อ 16 ตุลาคม 2564 จาก http://legacy.orst.go.th/?knowledges

กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร*

PARTICIPATORY PROCESS FOR PROMOTING AND IMPROVING LOCAL CULTURAL DIVERSITY IN THAI SONG DAM COMMUNITY, CHUMPHON PROVINCE

ธุวพล ทองอินทราช
Tuvapon Tong-intarach
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Suratthani Rajabhat University, Thailand
E-mail: tuvapon1983@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ 2) ศึกษากระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การอนุรักษ์ต่อยอดความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ วางอยู่บนรากฐานทางภูมิปัญญาดั่งเดิมของชุมชน เช่น ศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อผีสางเทวดา และความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ เป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ต่อยอดคุณค่าสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มุ่งเน้นไปที่การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญ 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัญหาหลัก คือ ความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมดั่งเดิมของชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาลดทอนคุณค่า แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การรักษาความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของชุมชน ในรูปแบบของการอนุรักษ์สืบทอด ต่อยอดคุณค่า โดยมีคนในชุมชนเป็นแกนกลางในการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

* Received 30 August 2021; Revised 14 December 2021; Accepted 20 December 2021

ขั้นตอน เพื่อสร้างความตระหนักในความรู้สึกหวงแหนและเห็นคุณค่า เพื่อให้วัฒนธรรมดั่งเดิมของชุมชนท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่สืบต่อไปได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง

คำสำคัญ: กระบวนการส่งเสริม, พัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น, การมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study on guidelines for conservation, inheritance and value enhancement of local cultural diversity of Thai Song Dum Ethnic Group; 2) study on participatory process of community for improving local cultural diversity; and 3) study on a guideline for overcoming problems and obstacles related to local cultural diversity management. In this qualitative research, the researcher collected data through documentary research and interview with 9 monk/key informants and analyzed the information in descriptive method. The findings revealed that 1) the conservation of local cultural diversity of Thai Song Dum Ethnic Group was based on original community wisdom, i.e., religious faith, belief in superstition and ancestors, which had been the basis of conservation and value enhancement of the culture from the past until present; 2) regarding the promotional process of community participation for improving local cultural diversity, the community should focus on key factors, i.e., encouraging participation of community members from problem determination, decision making, and action taking, to assessment of outcome in the community; and 3) the guidelines of overcoming important problems and obstacles of local cultural diversity management, the key problem was that the continuity of traditional culture of the community had been affected by external cultures which decreased the value of original community culture. The guideline for overcoming such problems were to preserve the continuity of traditional culture of the community by establishing participatory activities involving community members as the core factor to preserve, inherit and enhance cultural values in order to raise awareness, cherish and appreciate the value of traditional culture of the community for continuity and sustainability of this culture.

Keywords: Promotion Process, Develop Local Cultural Diversity, The Participation of the Thai Song Dam Community

บทนำ

ระยะเวลาของการพัฒนาที่ผ่านมา สภาพการณ์และปัญหาที่สำคัญของสังคมไทย คือ การมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ ส่งผลให้นำไปสู่การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในชนบทและกับกลุ่มคนชายขอบของสังคมที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดอกผลแห่งการพัฒนาสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเฉพาะแต่ในเมืองใหญ่ ขณะที่ภาคชนบทถูกละเลยเป็นชายขอบของการพัฒนาส่งผลเป็นลูกโซ่ไปสู่มิติด้านอื่น ๆ สภาวะดังกล่าวคือความไม่สมดุลแห่งการพัฒนาอันเป็นสิ่งที่น่าวิตก กังวลเป็นอย่างยิ่งของสังคมไทยปัจจุบัน การพัฒนาใดก็ตามที่ตัดขาดจากรากฐานทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั่งเดิมของตนเองมักจะนำไปสู่หายนะ และก่อให้เกิดความเสียหายต่อการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในระยะยาว ประกอบกับการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมข้ามชาติในนามของ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ดูดกลืนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยดั่งเดิม สร้างวัฒนธรรมไทยสมัยใหม่อันเป็นต้นเหตุแห่งความไม่สมดุลของ การพัฒนาในมิติต่าง ๆ (จามร พงษ์ไพบูลย์, 2550) ด้วยเหตุนี้ การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอันเป็นแกนสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังคำกล่าวของ พระยาอนุมาราชธน หรือ เสฐียรโกเศศ ว่า มนุษย์เกิดในวัฒนธรรม ที่จะเกิดอยู่นอกวัฒนธรรมนั้นมีไม่ได้ คนจะเป็นคนขึ้นมาได้ก็ด้วยมีวัฒนธรรม ถ้าไม่มีวัฒนธรรมก็ไม่ใช่คน แต่เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งมีวิถีชีวิตอย่างธรรมชาติเท่านั้น วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของคนเพราะเข้าไปแทรกซึมและประกอบเป็นรูปวิถีชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมาโดยไม่ใคร่รู้สึกตัว วัฒนธรรมจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นนิสัย คือ ความประพฤติที่เคยชินของสังคมซึ่งมนุษย์เองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติและเรียนรู้จากกันและกัน ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งที่สังคมสร้างและสังคมเรียนรู้ควบคู่ไปในตัวคนในสังคมจะมีลักษณะเป็นเช่นไรเป็นคนดีหรือเป็นคนเลวก็อยู่ที่วัฒนธรรมซึ่งคนสร้างขึ้นมาเป็นสิ่งที่บันดาลให้เป็นไป (จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2549) วัฒนธรรมจึงเป็นสาระสำคัญของมนุษยชาติตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โบสถ์ วิหาร ภาษาพูด สัญลักษณ์การสื่อความหมาย แบบแผนการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material culture) เช่น แบบอย่างการปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ และธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น (ปัณฉัตร สินธุสอาด, 2548) และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ วัฒนธรรมของคนเรานั้นมีความแตกต่างกันมากมายหลากหลายรูปแบบเราเรียกความแตกต่างดังกล่าวว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity) ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวไม่มีวัฒนธรรมใดดีเลวกว่ากันหรือเหนือกว่าแต่ละวัฒนธรรมก็จะมีความเหมาะสมกับ

สังคมนั้น ๆ (สมัคร บุราวาศ, 2540) วัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมจะมีวิถีการพัฒนาไปตามปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป บางวัฒนธรรมอาจวิวัฒน์ไปช้า ๆ เรียบง่าย เช่น วัฒนธรรมของชาวเขา ในขณะที่บางวัฒนธรรมอาจพัฒนาไปรวดเร็วและมีความซับซ้อน เช่น วัฒนธรรมของพวกชาวเมืองต่าง ๆ ทั่วโลก (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2552) สังคมไทยก็เช่นเดียวเป็นสังคมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานคล้ายคลึงกับสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ มีสิ่งร้อยรัดผู้คนเข้าไว้ด้วยกันคือ วัฒนธรรมที่แตกต่างและหลากหลาย (คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557) ทั้งศาสนา ภาษา เชื้อชาติ อัตลักษณ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) ที่หมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน เป็นหน่วยทางสังคมการเมืองและระบบเครือญาติเดียวกัน ผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันและมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2556)

ภายใต้ความหลากหลายดังกล่าว “ลาวโซ่ง” หรือที่ปัจจุบันเรียกตนเองว่า “ชาวไทยทรงดำ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความน่าสนใจ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของตนเองหลายอย่างที่สืบทอดกันมาเป็นของตนเองอย่างเด่นชัด มีความสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่นกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ (จิตรลดา เกิดเรือง, 2548) ลาวโซ่งหรือชาวไทย ทรงดำปัจจุบันถิ่นเดิมอาศัยอยู่ที่สิบสองจุไทยหรือเมืองแถง ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศลาวและติดต่อกับ ชายแดนประเทศจีนตอนใต้ ที่มณฑลยูนาน กวางสี และตังเกี๋ยตอนใต้ เมืองในปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟู ของเวียดนามชนเหล่านี้เรียกตนเองว่า “ผู้ไทหรือไทดำ” ไทยทรงดำได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทยด้วยเหตุผลทาง สงครามหลายครั้งโดยอพยพผ่านลงมาทางเวียดนามตอนเหนือลาว และเข้าสู่ประเทศไทยในที่สุด การอพยพ ของไทยทรงดำเริ่มตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยในสมัยธนบุรีและ รัตนโกสินทร์ตอนต้นไทยมีอำนาจเหนือดินแดนล้านช้างและสิบสองจุไท (งามพิศ สัตย์สงวน, 2552) โดย กระจายกันไปตั้งหลักแหล่งตามชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเลย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดชุมพร (เรไร สืบสุข และคณะ, 2523) แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจ จากการลงพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านชาวไทยทรงดำและวัดดอนรวบซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางของชาวไทยทรงดำ เทศบาลตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ความน่าสนใจดังกล่าว คือ ชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่มีพลวัตมีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมตามวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต สภาพความสัมพันธ์ภายในชุมชน

แต่ด้วยกระแสอันเชี่ยวกราดของวัฒนธรรมต่างชาติในยุคโลกาภิวัตน์ ภายใต้การพัฒนาของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ดูดกลืนทุกสิ่งทุกอย่างให้กลายเป็นหนึ่งเดียวภายใต้คำ

ว่า ความเจริญและการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาตามแบบอย่างของโลกทุนนิยมตะวันตก ที่มุ่งเน้นถึงเรื่องกำไรและตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งสภาวะดังกล่าวจะส่งผลให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติ ทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อยจะค่อยๆสูญหายและกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวกันในที่สุด การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างจริงจังและเป็นระบบบนพื้นฐานของวิชาการและการวิจัย จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติยังคงอยู่ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า คือ การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าว จะสำเร็จผลจริงเป็นรูปธรรมได้ก็จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเอง ในฐานะที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยการให้ประชาชนชาวไทยทรงดำ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยวัฒนธรรมของตนเองดังกล่าว โดยการเข้ามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ภายใต้แนวคิด การสร้าง (Create) การนำเสนอ (Manifest) การถ่ายทอด (Transfer) และสุดท้ายการใช้ (Use) (พัชรินทร์ สิรสุนทร, 2552) โดยการคืนข้อมูลความรู้ให้ชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถนำความรู้จากการมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชนดังกล่าวไปใช้ เพื่อการขับเคลื่อน การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเพื่อตอบคำถามว่าจะสามารถสร้างแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำได้อย่างไร จะมีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรในการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และสุดท้ายปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ จะมีวิธีการอันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างไร เพื่อให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำยังคงดำรงอยู่เคียงคู่กับวัฒนธรรมหลักของชาติไทยได้อย่างมั่นคงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

2. ศึกษากระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

3. ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทาง วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนในทุกด้าน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และส่วนที่สอง เป็นการใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview method) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ที่สำคัญ ๆ โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับความเป็นตัวแทนของเรื่องที่ศึกษา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเชิงคุณภาพ (Purposive Sampling) โดยที่วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะพิจารณาจากความเกี่ยวข้องในแต่ละกลุ่มที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ซึ่งกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 5 กลุ่ม 9 รูป/คน ซึ่งประกอบไปด้วย

1. หน่วยงานภาครัฐ 2 คน
2. ผู้นำชุมชน 2 คน
3. ผู้อาวุโสของชุมชน 2 คน
4. กลุ่มชาวบ้าน 2 คน
5. ผู้นำทางศาสนา 1 รูป

สำหรับเหตุผลในการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 9 คน/รูป ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำจังหวัดชุมพรโดยตรง กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 หน่วยงานภาครัฐ เทศบาลตำบลบางหมากถือเป็นกลุ่มองค์กรภาครัฐในพื้นที่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในฐานะผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่สัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน และกลุ่มที่ 3 ผู้อาวุโสของชุมชน เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องชุมชนในฐานะเป็นทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่จะให้ข้อมูลสำคัญต่าง ๆ กลุ่มที่ 4 กลุ่มชาวบ้าน เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงเช่นกันในฐานะเจ้าของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่น กลุ่มสุดท้าย กลุ่มที่ 5 ผู้นำทางศาสนา (พระสงฆ์) ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยทรงดำ โดยมีวัดเป็นแหล่งในการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำจังหวัดชุมพร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิด คือ ไม่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า ให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบคำถาม แต่ก็มีกรอบแนวทางกว้าง ๆ เพื่อให้การสัมภาษณ์แต่ละรายครอบคลุมเนื้อหา หัวข้อ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดออกเป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ตำรา บทความวิชาการ และรายงานการวิจัย ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นบทวิเคราะห์วิจารณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในเชิงลึก โดยการพบปะสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้แนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้ เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพรให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ด้วยการนำเอาประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบคำตอบในคำถามของแต่ละประเด็นและของแต่ละกลุ่ม ทั้งแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้ในแต่ละกลุ่มว่ามีข้อคิดเห็นเหมือนหรือต่างกันอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. การอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ การอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าวัฒนธรรมความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่วัฒนธรรมคือรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผู้นำทางปัญญา คนสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ให้ความเห็นว่า “การอนุรักษ์

สืบทอด และต่อยอดคุณค่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เป็นสิ่งที่สำคัญแต่จะต้องเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิด ความรัก ความภาคภูมิใจ ความผูกพัน ระหว่างคนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าได้หลายวิธี โดยเฉพาะการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตาม สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นรากฐาน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั่งเดิมของชุมชน เช่น ศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อผีสางเทวดา ต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้ที่สืบต่อกันมาจาก บรรพบุรุษในอดีตกาลถึงลูกหลานในปัจจุบัน” (ผู้นำทางปัญญา, 2560) สอดคล้องกับความเห็น ของ ผู้อาวุโสชุมชน คนสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กล่าวเสริมว่า “การอนุรักษ์และสืบทอด วัฒนธรรมดังกล่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม วิธีการหนึ่งที่สำคัญก็คือ ผ่านทางเด็กและเยาวชน ซึ่งโดยทั่วไปจะมีความสนใจในช่วงเวลาสั้น ๆ ในสิ่งใกล้ตัว ซึ่งจะแตกต่างจากผู้ใหญ่กิจกรรม การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดอาจจะง่ายไม่ซับซ้อนและสนุกสนาน อาจจะผ่านทางการเล่น การเล่านิทาน การลองปฏิบัติ วิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการสร้างเสริมนิสัย และบุคลิกภาพทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นปรารถนา ขณะที่ในกรณีของผู้ใหญ่ซึ่งถือว่าเป็นผู้ ที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมมาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงานวิธีการถ่ายทอดการ อนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรมอาจจะทำได้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรง หรือผ่านพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมความเชื่อ พิธีกรรมตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เพราะพิธีกรรมเหล่านี้จะมีการถ่ายทอดเชื่อมโยง ประสบการณ์ ตลอดจนถึงภูมิปัญญาต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษได้มีการลองผิดลอง ถูกปรับเปลี่ยนแก้ไขและเก็บสั่งสมประสบการณ์” (ผู้อาวุโสชุมชน, 2560) เช่น ความรู้และ การดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ การเข้าถึงคุณค่าของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ตลอดจนถึงความเชื่อ ต่าง ๆ ที่คอยกำหนดความสัมพันธ์ที่ดีงามทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม นักพัฒนา ชุมชน ได้กล่าวเสริมว่า “การอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและความ หลากหลายทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านดอนรวบจังหวัดชุมพร จะประสบความสำเร็จมิได้เลยหากปราศจากกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ อันเป็นพื้นฐาน สำคัญต่อการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยอยู่ บนพื้นฐานของหลักการที่สำคัญดังนี้ต่อไปนี้ คือ 1) การลองผิดลองถูก 2) การลงมือทำ 3) การสาธิต 4) พิธีกรรม 5) ศาสนา 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม 8) ครูพักลักจำ สาระสำคัญดังกล่าว ถือเป็นเหตุปัจจัยสำคัญพื้นฐานในการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอด คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านดอนรวบ จังหวัดชุมพรให้อยู่รอดได้อย่างมั่นคงยั่งยืนในยุคโลกาภิวัตน์” (นักพัฒนาชุมชน, 2560) เพราะ วัฒนธรรมนั้นเป็นภาพสะท้อนของชุมชนเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญหรือความเสื่อม

ของชุมชน และขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอีกด้วย

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ การพัฒนายุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าว พิจารณาได้ในหลายมิติทั้งในแง่ของมิติที่กว้างและแคบ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้บริหารท้องถิ่น เทศบาลตำบลบางหมาก ได้ให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า “การมีส่วนร่วมในชุมชน คือ การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางเหตุผลโดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทตามหลักสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การคิดริเริ่มการ พิจารณาตัดสินใจวางแผนการร่วมปฏิบัติการ และการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมชักนำสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจลักษณะ 2) การมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวกับทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชน เป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ริเริ่ม สร้างสรรค์การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพันมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินการด้วยความสมัครใจ” (ผู้บริหารท้องถิ่น, 2560) เช่นเดียวกันกับที่ ผู้รู้ของชุมชน คนสำคัญ ได้แสดงความเห็นไว้ทำนองเดียวกันว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเกิดจากภาวะจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมเป็นสำคัญ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่มีความสอดคล้องกันด้านความคิด เพื่อการสืบทอด ฟื้นฟู ประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ซึ่งการกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นผู้ดำเนินการจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต หน้าที่ความรับผิดชอบ ค่านิยมวัฒนธรรมประเพณี ทัศนคติโดยรวมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ” (ผู้รู้ของชุมชน, 2560) ซึ่งในประเด็นสำคัญดังกล่าว ปราชญ์ชุมชน ได้ขยายความเพิ่มเติมว่า “การมีส่วนร่วมดังกล่าว จะสำเร็จได้ต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การกำหนดปัญหาของชุมชน สาเหตุของปัญหาตลอดจนถึงแนวทางการแก้ไขเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้าหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วน ร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ 2) การตัดสินใจของชุมชน การเลือกแนวทางและการวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ 3) การปฏิบัติงานของชุมชน

ในกิจกรรมการพัฒนาตามแผนเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่โครงการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอก 4) การประเมินผลของชุมชน งานกิจกรรมการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร ทั้งหมดนี่คือหลักการที่สำคัญ” (ปราชญ์ชุมชน, 2560)

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จากการสัมภาษณ์ ผู้สูงวัยของชุมชน ท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรคไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชุมชนไทยทรงดำบ้านดอนรวบ ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ก็เช่นเดียวกันกับชุมชนอื่นที่เผชิญกับปัญหาอุปสรรคหลายประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของวัฒนธรรมดั่งเดิม ซึ่งปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ชาวไทยทรงดำบ้านดอนรวบประสบพบเจอ ก็คือ ความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดจากมาจากภายนอกชุมชน และมาสร้างผลกระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชนในนามและโฉมหน้าของคำว่า การพัฒนา แต่การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ทำลายรากเหงาของชุมชนนั้นก็คือ วัฒนธรรมดั่งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เพราะการพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาเพียงเปลือกนอก คือ การพัฒนาทางด้านวัตถุเป็นหลัก ส่งผลให้คนวิ่งหาวัตถุยึดมั่นในวัตถุเป็นเครื่องวัดคนและวัดความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาของชุมชน วัฒนธรรมดั่งเดิมถูกมองว่าล้าหลังส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำถูกวัฒนธรรมกระแสหลักดูดกลืน โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทยที่อยู่ภายใต้การครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตกอีกชั้นหนึ่ง” (ผู้สูงวัยของชุมชน, 2560) ขณะเดียวกัน ผู้นำชุมชนคนสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ท่านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึง ปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำอีกปัญหาหนึ่งก็คือ “ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากภายในชุมชนเอง คือ การรับและสร้างค่านิยมผิด ๆ ของชุมชนผ่านทางวิธีคิดในเรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต เช่น การให้ความสำคัญกับการได้รับการศึกษาระดับสูง เพื่อที่จะไปประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้จำนวนมาก เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่สุขสบายแบบคนเมืองสมัยใหม่ เช่น การถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยวัตถุเกินจำเป็นต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ส่งผลให้เยาวชนละเลยการให้ความสำคัญกับรากเหงาทางวัฒนธรรมดั่งเดิมของชุมชน มองว่าเป็นเรื่องล้าหลังไม่ทันสมัยน่าอับอายไม่รู้สึกรักหวงแหนและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและวิถีทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เป็นรากเหงาของตนเอง ดังเช่นที่สังคมไทยกระแสหลักวัฒนธรรมกระแสหลักของไทยคลั่งไคล้วัฒนธรรมตะวันตก มองสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีแบบไทยเป็นเรื่องน่าอับอายล้าหลังไม่ทันสมัย” (ผู้นำชุมชน, 2560) ปัญหาดังกล่าวมา จึงส่งผลให้วิถีชีวิต

วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ดั่งเดิมอันเป็นรากเหงาที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านดอนรวบจังหวัดชุมพร สั่นคลอนและคล้อยไปตามวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคมทั้งวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำดั่งเดิม

อภิปรายผล

1. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่หนึ่ง พบว่า การอนุรักษ์ พัฒนา คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ธรรมชาติของวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของวัฒนธรรมมีทั้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในทางพัฒนาเจริญงอกงามและมีทั้งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในทางหายนะตกต่ำและเสื่อมคุณค่า ดังนั้น การดูแลรักษาด้วยการอนุรักษ์ พัฒนา สืบทอดต่อยอดคุณค่าของวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะวัฒนธรรมรอง/วัฒนธรรมย่อย เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านดอนรวบจังหวัดชุมพรที่ผู้วิจัยได้ศึกษา เนื่องจากวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้ถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมหลักครอบงำกลืนกลายจนหมดคุณค่า การอนุรักษ์ พัฒนา จึงเป็นทางรอดที่สำคัญ โดยจะต้องตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญคือการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพราะคนในชุมชน คือ เจ้าของวัฒนธรรมรับรู้และเข้าใจปัญหาและแนวทางที่จะพัฒนามากที่สุดโดยการอนุรักษ์ พัฒนา คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยคนชุมชนและเพื่อคนในชุมชน การดูแลรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง อีกทั้งการศึกษาเรื่องปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ ของ เอื้อมพร โตภาณุรักษ์กุล และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม ที่ยืนยันถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์ พัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ถึงแม้จะเป็นเพียงมิติหนึ่งของเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาผ้าทอ แต่ในกิจกรรมดังกล่าวจะต้องอาศัยกระบวนการขั้นตอนที่หลากหลาย และกิจกรรมที่สำคัญที่สุดก็คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ และต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมมิให้สูญหายไปจากชุมชนท้องถิ่น (เอื้อมพร โตภาณุรักษ์กุล และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม, 2559)

2. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่สอง พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ การมีส่วนร่วมได้รับความสนใจและกลายเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญกระแสหนึ่งของการพัฒนาด้านต่าง ๆ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งหวังให้เป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังถือเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคง

ไปสู่การปกครองตนเองของชุมชนท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย นอกจากนี้การศึกษาของ สิริวรรณ สิรวณิชย์ และคณะ ในเรื่องการจัดการความรู้บนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เสนอข้อค้นพบจากการศึกษาว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแกนในการหลอมรวมความเป็นกลุ่มก้อนทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมย่อย ซึ่งมีสาระทางเนื้อหาที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม แต่ทุกกลุ่มจะความลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมจะต้องอาศัยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ในหลายสถานะเป็นทั้งองค์ประกอบ ผู้สืบสาน และผู้ต่อยอดคุณค่า และสำคัญที่สุด คือ ผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมทางวัฒนธรรม (สิริวรรณ สิรวณิชย์ และคณะ, 2559) เช่นเดียวกันกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ผู้วิจัยศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจที่สำคัญ ที่จะสามารถทำให้ชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมไว้ได้อย่างมั่นคง โดยเริ่มต้นตั้งแต่การกำหนดปัญหา สาเหตุ ตลอดจนถึงแนวทางการแก้ไข จะต้องเป็นขั้นตอนที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงทุกกระบวนการการตัดสินใจเลือกทางเลือกหรือแนวทางในการพัฒนาการแก้ไขปัญหาก็จะต้องถูกกำหนดโดยชุมชนต่อทรัพยากรต่าง ๆ การปฏิบัติงานในกิจกรรมการอนุรักษ์ พัฒนา ก็จะต้องเกิดจากกำลังแรงกายจริงของคนในชุมชน และสุดท้ายการประเมินผลของการอนุรักษ์และพัฒนาทางวัฒนธรรมดังกล่าว คนในชุมชนเองจะต้องเป็นผู้ประเมินถึงผลของการอนุรักษ์ดังกล่าวว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และมีแนวทางร่วมกันอย่างไรในการรักษาวัฒนธรรมให้ยังคงดำรงอยู่ต่อไป

3. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่สาม พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ก็คือ อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ที่เข้ามาภายในชุมชนในนามของการพัฒนา แต่การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ทำลายรากเหง้าดั่งเดิมของชุมชน คือ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพราะการพัฒนาสมัยใหม่มองวัฒนธรรมอื่น ๆ ว่าล้าหลัง แต่แท้ที่จริงแล้วการพัฒนาแบบสมัยใหม่ดังกล่าว เป็นการพัฒนาเพียงแค่เปลือกนอก นั่นคือ การสร้างความเจริญทางด้านวัตถุสิ่งของแต่ละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับมิติการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ โดยเฉพาะวิถีทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชน และจากการศึกษาของกานต์ทิตา สีหมากสุก เรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ ซึ่งเสนอข้อค้นพบจากการศึกษาว่า ปัญหาสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม คือ ปัจจัยภายนอกที่เข้าในรูปแบบของการพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ ทั้งเทคโนโลยี การศึกษา การคมนาคม และค่านิยมสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาดังกล่าวสร้างปัญหาให้กับชุมชน (กานต์ทิตา สีหมากสุก, 2558) ประกอบกับอีกปัญหา คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนเอง คือ ความใส่ใจในวัฒนธรรม

และภูมิปัญญาของตนเอง กล่าวคือ คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ขาดความตระหนักถึงความสำคัญต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเอง ละเลยไม่ใส่ใจ ส่งผลให้วัฒนธรรมบางอย่างในชุมชนเริ่มสูญหาย ขาดความต่อเนื่อง ซึ่งทางออกของปัญหาดังกล่าว จะต้องตั้งต้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหา และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าให้อนุชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญ โดยจะต้องอาศัยภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกที่สำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุน เช่น หน่วยงานท้องถิ่น สถานศึกษาระดับต่าง ๆ ในชุมชน ร่วมกันอนุรักษ์ พัฒนาต่อยอดคุณค่าวัฒนธรรมดั่งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำให้ยังคงอยู่เคียงคู่กับชุมชนสืบต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

วัฒนธรรมถือเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมทุก ๆ สังคม ไม่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ และการจะอนุรักษ์ พัฒนา คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการขั้นตอนของการอนุรักษ์ พัฒนา และต่อยอดคุณค่า ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีภาคส่วนอื่น ๆ ให้การสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการปัญหาชุมชนด้วยตนเอง เพราะวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนโดยเฉพาะชุมชนที่มีเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ขณะที่ข้อเสนอแนะสำคัญจากการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ การอนุรักษ์ พัฒนา คุณค่าความหลากหลายของวัฒนธรรมดั่งเดิมของชุมชน ประสบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญสองประการดังได้กล่าวแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นจากภายนอก คือ การพัฒนาจากภายนอกในนามของความเจริญก้าวหน้ารูปแบบต่าง ๆ ร่วมกันกับปัญหาจากภายใน คือ การขาดความภาคภูมิใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมดั่งเดิมของคนรุ่นใหม่ในชุมชนเอง ซึ่งปัญหาทั้งสองประการถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่เป็นวัฒนธรรมรอง ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขปัญหาทั้งจากภายในและภายนอกนั้น จะต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดั่งเดิมว่า คือรากเหง้าที่สำคัญของความเป็นชุมชนท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เพื่อให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมดั่งเดิมของตนเอง และการสร้างความตระหนักดังกล่าวจะต้องเปิดโอกาสเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอนุรักษ์ ต่อยอด และสืบทอดคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมของตนเอง เพราะหลักการที่สำคัญสองประการดังกล่าว จะเป็นเกราะป้องกันการรุกรานทางวัฒนธรรมจากภายนอก และเป็นภูมิคุ้มกันการล่มสลายทางวัฒนธรรมจากภายใน ที่จะส่งผลให้วัฒนธรรมดั่งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้มาจากโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร” ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ผู้เขียนต้องขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่เห็นถึงความสำคัญของงานนี้ และขอขอบพระคุณเป็นพิเศษต่อ รองศาสตราจารย์ รังสรรค์ จันต๊ะ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำปรึกษา พระครูอาทรประชารักษ์ เจ้าอาวาสวัดดอนรวบ นายอำนาจ แสงทอง ปราชญ์ชุมชน ตลอดจนถึงผู้อาวุโสของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพรทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

กานต์ทิตา สีหมากสุก. (2558). วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ: กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2552). สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จามร พงษ์ไพบูลย์. (2550). กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษา: “เพลงโหงฟาง” ของจังหวัดตราด. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2549). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จิตรลดา เกิดเรือง. (2548). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นักพัฒนาชุมชน. (31 มีนาคม 2560). การรักษาและพัฒนาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ปราชญ์ชุมชน. (31 มีนาคม 2560). ประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมดั่งเดิมของชุมชนไทยทรงดำบ้านบางหมากจังหวัดชุมพร. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ปัณฉัตร สินธุสอาด. (2548). แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ผู้นำชุมชน. (8 เมษายน 2560). ความสัมพันธ์และปัญหาอุปสรรคภายในชุมชนไทยทรงดำบ้านบางหมากจังหวัดชุมพร. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้นำทางปัญญา. (11 เมษายน 2560). แนวทางการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนไทยทรงดำชุมชนบ้านบางหมากจังหวัดชุมพร. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้บริหารท้องถิ่น. (11 เมษายน 2560). การมีส่วนร่วมของชาวบ้านชุมชนไทยทรงดำบ้านบางหมากจังหวัดชุมพรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมิติทางด้านวัฒนธรรม. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้รู้ของชุมชน. (8 เมษายน 2560). แนวทางการอนุรักษ์และต่อยอดคุณค่าวัฒนธรรมไทยทรงดำ. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้สูงวัยของชุมชน. (31 มีนาคม 2560). ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมดั่งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้อาวุโสชุมชน. (8 เมษายน 2560). ภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมดั่งเดิมของชุมชนชาวไทยทรงดำบ้านบางหมากจังหวัดชุมพร. (ธุวพล ทองอินทราช, ผู้สัมภาษณ์)

พัชรินทร์ สิรสุนทร. (2552). ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เรไร สืบสุข และคณะ. (2523). วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. ใน รายงานการวิจัย. วิทยาลัยครูเพชรบุรี.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2552). พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 13). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมัคร บุราวาศ. (2540). ปัญญาวิวัฒน์ กำเนิดและวิวัฒนาการแห่งปัญญาของมนุษยชาติในอดีต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม.

สิริวรรณ สิรวณิชย์ และคณะ. (2559). การจัดการความรู้บนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในตำบลคลองน้ำไหล อำเภอคลองลาน จังหวัดเพชรบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 22(ฉบับพิเศษ), 124-135.

เอื้อมพร โตภาณุรักษ์กุล และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2559). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 8(2), 162-175.

การสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร*

THE CREATION OF THE ILLUSTRATIONS ON BENJARONG PORCELAIN PRODUCT TO SHOW IDENTITY OF DON KAI DI SUB-DISTRICT, KRATHUM BAEN DISTRICT, SAMUT SAKHON PROVINCE

ศิริ หนูแดง
Siri Nudang
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand
E-mail: siri_nudang@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ 2) ค้นหาอัตลักษณ์ของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ และ 3) สร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์หมู่บ้านเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดี ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล มี 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ 12 คน 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และ 3) กลุ่มผู้ปฏิบัติ 25 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคที่เดินทางมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี จำนวน 80 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจุบันของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดี จำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ ภาพเหมือนจริงตามธรรมชาติ เช่น ภาพบุคคลสำคัญ ต่อมาภาพกึ่งเหมือนจริง มีลักษณะภาพเหมือนจริงผสมกับภาพจินตนาการ เช่น ภาพนางในวรรณคดี ภาพวิถีไทย และสุดท้ายภาพสร้างสรรค์ มีลักษณะภาพจินตนาการหรือภาพนามธรรม เช่น ภาพการ์ตูน 2) การค้นหาอัตลักษณ์ของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ พบว่า ตำนานจากไก่ชนตัวผู้พันธุ์เหลืองหางขาวที่มีลักษณะแข็งแรงเฉลียวฉลาดเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นจึงนำมาออกแบบให้มีความสวยงามตามหลักศิลปะ 3) การสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี ได้ 3 รูปแบบ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ประเมิน พบว่า รูปแบบภาพกึ่งเหมือนจริงมีผลค่าเฉลี่ยมากที่สุด

* Received 2 August 2021; Revised 30 November 2021; Accepted 8 December 2021

จึงสร้างเป็นต้นแบบภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ และกลุ่มผู้บริโภคได้ประเมินความพึงพอใจ พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนได้ชัดเจน
คำสำคัญ: ภาพประกอบ, อัตลักษณ์, เครื่องเบญจรงค์, บ้านดอนไก่ดี

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study on current decorative illustrations on Benjarong Porcelain; 2) identify the identities of illustrations on Benjarong Porcelain; and 3) create illustrations on Benjarong Porcelain to show identities of Don Kai Di Village. This research work used mixed research methodologies. The research project was conducted in Don Kai Di Village, Krathum Baen District, Samut Sakhon Province. Key informants were 12 people with knowledge, 3 experts, 25 practitioners, and 80 consumers, the total number of which was 120. The research tools were the survey questionnaire, the interview script, the evaluation questionnaire for the illustration, and the questionnaire for satisfaction evaluation. Qualitative information was analyzed with the content analysis technique, and quantitative data were analyzed with descriptive statistics. The findings were as follows. 1) Currently, the illustrations of Benjarong are divided into 3 types, namely, realistic illustrations like photographs of important people, semi-realistic illustrations that mix reality with imaginations such as female characters from Thai literatures and Thai way of life and creative illustrations from imaginations such as cartoon. 2) Concerning the identities of illustrations on Benjarong, it was found out that the unique illustration is the image of a fighting rooster which is a yellow rooster with white tail that looks healthy and smart. Thus, this image was beautifully designed in accordance with the principles of arts. 3) The illustrations on Benjarong Porcelains to show the identities of Don Kai Di Village were designed in 3 styles and presented to experts for assessment. The results showed that the semi-realistic style had the highest mean. Thus, this style was used for producing the prototype Benjarong Product, which was evaluated by consumers. The results showed that the consumers were highly satisfied with the illustration because it could communicate the identities of the community.
Keywords: Illustration, Identity, Benjarong Porcelain, Don Kai Di Sub-district

บทนำ

เครื่องเบญจรงค์ เป็นงานศิลปหัตถกรรมเครื่องถ้วยชามปั้นเคลือบ คำว่า “เบญจรงค์” แปลว่า ห้าสี จากหลักฐานพบว่า ประเทศไทยมีการใช้เครื่องถ้วยชามเบญจรงค์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเครื่องใช้เฉพาะในราชสำนักของเจ้านายหรือขุนนางชั้นสูงเท่านั้น เครื่องเบญจรงค์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกฐานะชนชั้นทางสังคม และเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมของไทยในอดีต อีกทั้ง ไม่ใช่สินค้าที่สั่งนำมาจากเมืองจีนทั่วไป แต่เป็นผลงานศิลปหัตถกรรมร่วมกันของช่างไทยสมัยอยุธยากับช่างจีน โดยสั่งทำเป็นพิเศษเฉพาะงานในราชสำนัก จึงเป็นของที่มีคุณค่าและหายาก (นิวัติ กองเพียร, 2563) ในอดีตไทยสั่งให้ช่างจีนผลิตตามความคิดและลวดลายแบบไทย กล่าวกันว่า ในบางคราวมีการส่งช่างไทยเดินทางไปควบคุมการผลิตด้วย สมัยนั้นนิยมสั่งทำเป็นโถปริก และโถฝาขนาดกลาง เขียนเป็นลายกนก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนม ลายนรสิงห์ รวมทั้งลวดลายแบบจีน เช่น ลายเทพนมจีน มีลักษณะเป็นเทวดาท้องพลุ้ย (พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, 2557) ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้ทำการผลิตเครื่องเบญจรงค์ขึ้นเองในประเทศไทย ทำให้มีภาพประกอบกับลวดลายหลากหลายขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 การสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไม่เฟื่องฟูเหมือนช่วงอดีตที่ผ่านมา และดูเหมือนว่าจะเสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด (ชนิดา รัชตะพงศ์ธร , 2556) อาจจะเกิดจากอิทธิพลของภาชนะเครื่องถ้วยจากตะวันตกที่แพร่หลายเข้าสู่ประเทศไทย ทำให้ชนชั้นสูงหันไปสนใจเครื่องถ้วยชามจากยุโรปมากกว่าจวบจนถึงปัจจุบัน เครื่องเบญจรงค์ของประเทศไทยมีแหล่งผลิตมากที่สุดในภาคกลาง ที่มีชื่อเสียงมากสุดคือ เครื่องเบญจรงค์หมู่บ้านดอนไก่ดี จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งได้รับรางวัลหมู่บ้านหัตถกรรมดีเด่น ได้คัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และรางวัลชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

จังหวัดสมุทรสาคร เป็นหนึ่งในจังหวัดของภาคกลางตอนล่าง มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร สมุทรสงคราม นครปฐม และราชบุรี ตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าจีน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมุทรสาครเดิมเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีพ่อค้าชาวจีนได้นำเรือสำเภาเข้ามาจอดเทียบท่าเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า และได้อพยพเข้ามาพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกกันว่า “บ้านท่าจีน” ในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ได้โปรดให้ยกฐานะจากบ้านท่าจีนขึ้นเป็น “เมืองสาครบุรี” จนถึงในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้โปรดเกล้าให้เปลี่ยนเป็นชื่อ สมุทรสาคร จวบจนถึงทุกวันนี้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร, 2563) ในสมุทรสาครประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน และเชื้อสายรามัญ ซึ่งได้ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ครั้งสมัยบรรพบุรุษ มีหัตถกรรมโดดเด่น คือ เครื่องเบญจรงค์ของบ้านดอนไก่ดี ตั้งอยู่ในอำเภอกระทุ่มแบน มีตำนานเล่าว่า อยู่มาวันหนึ่งมีเหยี่ยวตัวใหญ่บินคาบลูกไก่ตัวผู้ผ่านมา แล้วทำลูกไก่หล่นลงบริเวณนี้ ชาวบ้านดอนได้เก็บลูกไก่นั้นไปเลี้ยงจนโต ต่อมาได้นำไปชนกับไก่บ้านอื่น ๆ ซึ่งปรากฏว่าชนะทุกครั้งไป ชาวบ้านจึงใช้ไก่ตัวนี้เป็นพ่อพันธุ์ออกลูกออกหลาน ซึ่งถ้าใครนำลูกไก่ที่สืบเชื้อสายจากไก่ตัวนี้ไปเลี้ยง แล้วนำไปชนที่ไหนก็มักจะชนะเสมอ จนมีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วสารทิศกระทั่ง “บ้านดอน” ได้รับขนานนามว่า “บ้านดอนไก่ดี”

พร้อมกับมีการเล่าขานกันว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จไปประทับเป็นองค์ประกันในเมืองหงสาวดี ได้ทรงนำไก่ที่มีเชื้อสายพันธุ์ตัวนี้ไปด้วย และได้นำไก่ขึ้นชนชนะต่อหน้าพระที่นั่งพระเจ้ากรุงหงสาวดี พระองค์ได้ตรัสว่า “ไก่เชลยตัวนี้ตีดีหนักหนา” พื้นที่บริเวณบ้านดอนไก่ดีเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง และเป็นที่ตั้งวัดดอนไก่ดี โดยสันนิษฐานว่าสร้างประมาณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางอายุร่วม 400 ปี จากวัตถุก่อสร้างที่มีอยู่ดั้งเดิมของส่วนฐานอุโบสถเป็นรูปทรงตกท้องสำเภา (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร, 2563) และที่วัดดอนไก่ดี ยังมีดวงตราสัญลักษณ์ของวัดเป็นรูปไก่ตัวผู้ นอกจากตำนานที่กล่าวมาแล้วในบ้านดอนไก่ดี ปัจจุบันมีกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนเรียกว่า หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่มีชื่อเสียงมายาวนาน เช่น ร้านอุไรเบญจรงค์ หนูเล็กเบญจรงค์ แดงเบญจรงค์ ยืนยงเบญจรงค์ และสังวาลเซรามิก โดยมีอุไร แตงเอี่ยม เป็นประธานกลุ่มเครื่องเบญจรงค์ได้เล่าให้ฟังว่า เครื่องเบญจรงค์ที่นี้จะเขียนลวดลายมากกว่าเขียนภาพประกอบ หากจะเป็นภาพประกอบก็จะได้เลียนแบบมาจากภาพนางในวรรณคดี ภาพประเพณีไทย ทั้งนี้ช่างวาดภาพก็ไม่ถนัดที่จะออกแบบภาพประกอบขึ้นมาเอง (อุไร แตงเอี่ยม, 2560) ดังนั้น ลวดลายและภาพประกอบเครื่องเบญจรงค์ดอนไก่ดีมีลักษณะคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งหลายครั้งผู้บริโภคเกิดคำถามว่าเครื่องเบญจรงค์ที่บ้านดอนไก่ดี มีกระบวนการผลิตกันจริงหรือนำเข้ามาจากจังหวัดอื่น ๆ จึงทำให้รู้สึกกังวลกับความเป็นตัวตนของกลุ่มจะสร้างลักษณะเฉพาะถิ่นอย่างไร ให้มีความน่าเชื่อถือ มีจุดเด่น เป็นที่จดจำ และไม่ซ้ำกับจังหวัดอื่น ๆ (รัชนี ทองเพ็ญ, 2560) ด้วยบ้านดอนไก่ดี มีคติความเชื่อในตำนานที่น่าสนใจ สามารถนำทุนวัฒนธรรมจากเรื่องราวและเนื้อหามาสร้างความโดดเด่น ให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างใช้เป็นจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นสินค้าวัฒนธรรม และทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) เหล่านี้ คือการสร้างอัตลักษณ์ ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างความแตกต่าง

อัตลักษณ์ ไม่ใช่สิ่งที่มีปรากฏอยู่ตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นลอย ๆ แต่จะก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคมและไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว (Hall, S. & Gay, P. D., 1996) และอัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ควรมีความแตกต่างจากพวกเขาพวกเรา หรือคนอื่น หากในมุมมองของนักสังคมวิทยาชาวสเปนอย่าง Castells, M. ก็ได้ยืนยันว่าอัตลักษณ์ทำหน้าที่เป็นแหล่งที่มาของความหมาย และประสบการณ์สำหรับผู้คน ผ่านการสร้างตัวเอง และความเป็นตัวตนของตัวเอง โดยเฉพาะบนพื้นฐานของคุณลักษณะทางวัฒนธรรมในบริบทที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกำกับไว้ (Castells, M., 1997) และการจะสร้างอัตลักษณ์ต้องเลือกแสดงออกให้รู้ว่า เราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น หรือกลุ่มอื่นอย่างไรได้นั้น ทำได้โดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งการใช้สัญลักษณ์อาจจะถ่ายทอดด้วยภาพประกอบ เพื่อใช้สื่อสารความหมายที่ทำให้มีความเข้าใจร่วมกัน และภาพประกอบจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการสื่อถึงผลิตภัณฑ์ ประโยชน์ และคุณสมบัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในเชิงพาณิชย์ เป็นเครื่องมือที่สื่อสาร

ความหมาย ด้วยภาพสะท้อนถึงภาษา รวมทั้งกราฟิกได้มากที่สุด จึงสามารถมองเห็นเป็นอันดับแรกก่อนรายละเอียดอื่น ๆ ซึ่งภาพประกอบเหล่านี้ไม่ใช่เป็นการออกแบบอย่างทั่วไป (Wu, Y., 2015) แต่เป็นการออกแบบที่สะท้อนถึงจิตวิทยาที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ด้วยการรวบรวมมิติทางสังคมและวัฒนธรรม จากคติความเชื่อและคุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นมาหล่อหลอมให้เป็นเนื้อเดียวกันและกลายเป็นสากลได้ การสร้างภาพประกอบต้องเน้นความสำคัญในการเชื่อมโยง เพื่อสื่อสารกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น จะสามารถสร้างความรู้สึกถึงถิ่นเก่าก่อนได้ (Quental, J., 2014) ทั้งนี้ ภาพประกอบที่ผสมผสานวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่นำเสนอตัวเองเป็นเรื่องเล่า ให้มีความหมาย โดยมีจุดประสงค์คือการสื่อสาร เปรียบดั่งเป็นสะพานที่เชื่อมเข้าถึงผู้อื่นให้เข้าใจได้ง่าย และมีบทบาทในการเจรจาการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์รวมทั้งเรื่องราวภาพประกอบที่อยู่ในผลิตภัณฑ์ จะสร้างความรู้สึกต่ออารมณ์ของผู้บริโภคให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น มีผลต่อการตัดสินใจ จะอยู่ในความทรงจำเป็นเวลานาน (Jeong, H. B. & Moon, J. K, 2015) อย่างไรก็ตาม ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบที่จะให้มีความสวยงามและสร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นนั้น นอกจากจะมีองค์ประกอบศิลปะที่ดีในการใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี มิติน้ำหนัก และพื้นผิวแล้ว ภาพประกอบต้องมีหลักศิลปะ ในด้านจุดเด่น เอกภาพ ความสมดุล ความกลมกลืนและจังหวะที่สวยงามเหมาะสม หากภาพประกอบมีความงามและเอกลักษณ์ จะรู้สึกศรัทธาในภาพและมีความเป็นสากลต่อการรับรู้

อย่างไรก็ตาม ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์ หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี จะได้ภาพประกอบที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความแตกต่างจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ของจังหวัดอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาออกแบบ สามารถสร้างความประทับใจและเป็นที่จดจำแก่กลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น และมีส่วนช่วยสำคัญมากในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งผลสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจของชุมชน และผลที่เชื่อมโยงกับท่องเที่ยวชุมชนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี
2. เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี
3. เพื่อสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์ หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการวิจัยที่ใช้วิธีแบบผสมผสาน

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องและมีประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องเบญจรงค์ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ประวัติความเป็นมา เครื่องเบญจรงค์ในตำบลดอนไก่ดี ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าของร้านเครื่องเบญจรงค์

ปราชญ์ชุมชน ช่างฝีมือทักษะสูง จำนวน 12 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาพประกอบ เป็นผู้ให้ข้อมูลคำปรึกษาเกี่ยวกับภาพประกอบ และประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาพประกอบ ได้แก่ นักออกแบบภาพประกอบ นักวิชาการศิลปะ นักวาดภาพ จำนวน 3 คน 3) กลุ่มผู้ปฏิบัติ เป็นผู้ให้ข้อมูลในการระดมความคิดเห็นและเข้าร่วมรับถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ ช่างเขียนลาย ช่างแต้มสี จำนวน 25 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาจากประสบการณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้รู้ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาพประกอบอัตลักษณ์หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี สำหรับให้ผู้เชี่ยวชาญด้านออกแบบประเมิน 3) แบบสัมภาษณ์จดบันทึก เพื่อใช้กับกลุ่มผู้ปฏิบัติ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวต่อตัวและสนทนากลุ่ม ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีจากนั้นนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางในตำบลดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 100 คน และกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้บริโภคที่เดินทางมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 80 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยโดยหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยด้วยการนำแบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของคำถามในแต่ละข้อเพื่อให้ตรงตามจุดประสงค์ของการวิจัยหากไม่ถูกต้องก็แก้ไขปรับปรุงและนำไปหาความเชื่อมั่น โดยนำแบบชุดคำถามไปทดสอบประชากรในกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จากนั้นก็นำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจนครบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ของบ้านดอนไก่ดี สรุปได้ 3 รูปแบบ คือ

1.1 รูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ (Realistic Style) คือ ภาพถ่าย เช่น ภาพบุคคล ภาพทิวทัศน์ ภาพสถาปัตยกรรม และภาพเขียนเหมือนจริง เป็นการถ่ายทอดภาพตามจริงใช้วิธีจัดวางตกแต่งให้มีความสวยงาม ภาพประกอบส่วนใหญ่เป็นภาพบุคคลสำคัญที่คนไทยให้ความเคารพและรู้จักเป็นอย่างดี เช่น ภาพพระภิกษุสงฆ์ ภาพพระฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ ในส่วนนี้ เจ้าของประกอบการให้ความเห็นว่า “ภาพประกอบเหมือนจริงตาม

ธรรมชาติจะนำมาตกแต่งได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องให้ช่างศิลป์ออกแบบ นอกจากจะเป็นบุคคลสำคัญแล้วก็มีภาพสัตว์เลี้ยงที่เจ้าของชื่นชอบ” (สินชัย ซื่อผาสุข, 2560)

1.2 รูปแบบกึ่งเหมือนจริง (Semi Realistic Style) คือ ภาพเหมือนจริงผสมกับภาพเพ้อฝัน สร้างสรรค์มาจากตำนาน เรื่องเล่า คติความเชื่อความศรัทธา เช่น ภาพพุทธประวัติ ภาพนางในวรรณคดี ภาพสัตว์ป่าหิมพานต์ ภาพจิตรกรรมไทย และภาพประเพณีวิถีไทย ซึ่งกลุ่มเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดีจะมีภาพประกอบประเพณีมาก ช่างเขียนภาพประกอบในลักษณะนี้ต้องฝึกปฏิบัติอย่างหนัก และมีประสบการณ์สูงเท่านั้นถึงจะทำได้ (อรพินทร์ เอี่ยมโหมด, 2560)

1.3 รูปแบบสร้างสรรค์ (Creative Style) คือ ภาพวาดลงสีเป็นรูปแบบที่เกิดจากการสร้างสรรค์ตามจินตนาการอิสระของผู้ออกแบบเอง เช่น ภาพลายเส้น ภาพการ์ตูน ภาพนามธรรมที่เน้นสีเส้น เป็นภาพตัดทอนรูปทรง รูปแบบสมัยใหม่ โดยเฉพาะที่ร้านหนูเล็กเบญจรงค์มีนักออกแบบสร้างผลงานไว้ให้เป็นตัวอย่าง จึงทำให้มีความแปลกใหม่ให้กับกลุ่มเบญจรงค์เป็นอย่างมาก (ประภาศรี พงษ์เมธา, 2560)

ภาพที่ 1 สภาพปัจจุบันของรูปแบบภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดี

2. การค้นหาอัตลักษณ์ของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดี

การค้นหาอัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดีเพื่อวิเคราะห์สร้างภาพประกอบได้ศึกษาข้อมูล ดังนี้

2.1 อัตลักษณ์ตำนานความเป็นมาของบ้านดอนไก่ดี พบว่า เดิมที่เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงจึงเรียกกันว่าบ้านดอน อยู่มาวันหนึ่งมีเหยี่ยวตัวใหญ่คาบลูกไก่ตัวผู้บินผ่านมาลูกไก่ตัวนั้นหล่นลงบริเวณแห่งนี้ มีชาวบ้านเก็บไปเลี้ยงจนโต แล้วนำไก่ไปชนปรากฏว่าชนะทุกครั้ง และได้ขยายเผ่าพันธ์ไปสู่รุ่นลูกหลานหากใครที่นำไปเลี้ยงและชนที่ไหน ๆ ก็มักชนะเสมอทำให้มีชื่อเสียงเลื่องลือจนได้รับขนานนามว่า“บ้านดอนไก่ดี”

2.2 อัตลักษณ์โบราณสถานที่สำคัญของบ้านดอนไก่ดี พบว่า เป็นพระอุโบสถวัดดอนไก่ดี มีโครงสร้างเป็นรูปทรงเรือสำเภา สันนิษฐานกันว่าสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลาง สร้างโดยชาวบ้านโรงหีบหรือบ้านโรงจักร ซึ่งมีที่ตั้งชุมชนอยู่ทางด้านหลังของวัด

วัดตั้งอยู่บนที่ดอนริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน จึงเป็นที่มาของชื่อ “วัดดอนไก่ดี” และดวงตราประจำวัดมีสัญลักษณ์เป็นรูปไก่ตัวผู้

2.3 อัตลักษณ์วิถีชีวิต พบว่า ชาวบ้านดอนไก่ดีมีอาชีพที่หลากหลาย เนื่องจากชาวบ้านมีหลายเชื้อชาติพันธุ์ มีหลายอาชีพที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษและมีอาชีพใหม่ ๆ ไปตามบริบทของพื้นถิ่น เช่น อาชีพประมง เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ค้าขาย และอาชีพหัตถกรรมภูมิปัญญาไทย

2.4 อัตลักษณ์สังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านดอนไก่ดี พบว่า เป็นสังคมลักษณะพหุวัฒนธรรม เนื่องจากมีกลุ่มชนคนไทยเชื้อสายจีน เชื้อสายรามัญ จึงมีสังคมวัฒนธรรมที่ผสมผสานปะปนกัน และมีแรงงานชาวเมียนมา ได้นำประเพณีวัฒนธรรมมาพึงปฏิบัติด้วย ชาวบ้านดอนไก่ดีส่วนใหญ่มีความเชื่อและศรัทธาในศาสนาสะท้อนให้เห็นจากประเพณีดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติกันมา เช่น การบวชนาคคนไทยเชื้อสายรามัญ การตักบาตรน้ำผึ้ง การล้างเท้าพระ และประเพณีแห่เจ้าพ่อหลักเมือง จนกระทั่งปัจจุบันนี้แม้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทจนทำให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังมีลูกหลานชาวบ้านดอนไก่ดีก็ยังคงสืบทอดรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไว้

2.5 อัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านดอนไก่ดี พบว่า ชาวบ้านดอนไก่ดีมีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอาชีพ เช่น หัตถกรรมจักสานก้านมะพร้าว การประดิษฐ์เรือจำลอง แต่ภูมิปัญญาหัตถกรรมที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงค่อนข้างมาก คือ หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ซึ่งเป็นงานหัตถศิลป์ที่สั่งสมประสบการณ์จนได้รับคัดเลือกให้เป็นสุดยอดหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในระดับประเทศ

ในการนี้ได้นำข้อมูลมาจัดประชุมสนทนากลุ่ม เพื่อทวนสอบความคิดเห็น ทัศนคติและคติความเชื่อต่อปรากฏการณ์ที่วิเคราะห์ ทั้งนี้ เพื่อค้นหาภาพที่จะใช้เป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของอัตลักษณ์ในแต่ละด้าน และนำไปสู่การสร้างสรรค์ภาพประกอบ ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลุ่มผู้รู้ได้คัดเลือกภาพเพื่อใช้แทนความหมาย ในการค้นหาอัตลักษณ์ของบ้านดอนไก่ดี

เรื่อง	**ภาพแทนความหมาย**		
อัตลักษณ์ ตำนานไก่ชนบ้านดอนไก่ดี	☐	☑	☐

เรื่อง	ภาพแทนความหมาย		
อัตลักษณ์ โบราณสถาน	☑	☐	☐
อัตลักษณ์ วิถีชีวิตอาชีพ	☐	☑	☐
อัตลักษณ์ สังคมและวัฒนธรรม	☐	☐	☑
อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	☐	☑	☐

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มผู้รู้ได้คัดเลือกภาพที่ใช้สื่อแทนความหมายอัตลักษณ์ของบ้านดอนไก่ดี ดังนี้ ในด้านตำนานเรื่องไก่ชน แทนความหมายเป็นภาพไก่ชนพื้นเมืองตัวผู้พันธุ์เหลืองหางขาวที่แข็งแรงเฉลียวฉลาดมีลักษณะดี ด้านโบราณสถานแทนความหมายเป็นภาพวัดดอนไก่ดี ด้านวิถีชีวิตอาชีพแทนความหมายเป็นภาพสังคมเกษตรกรรม ซึ่งได้รับคำแนะนำว่าในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นสังคมเกษตรกรรมมาก่อน ด้านสังคมและวัฒนธรรม แทนความหมายเป็นภาพประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีชื่อเสียง และด้านในภูมิปัญญาท้องถิ่นแทนความหมายเป็นภาพอาชีพหัตถกรรมเครื่องเบญจรงค์ ผู้วิจัยจึงนำภาพแทนความหมายที่กลุ่มผู้รู้ได้วิเคราะห์คัดเลือกในแต่ละด้าน มาสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์ภาพประกอบ และเลือก

กลุ่มโทนสีให้มีความเหมาะสมตามหลักศิลปะมาเป็นตัวกำหนดแนวทางในการออกแบบภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์องค์ประกอบศิลปะในแต่ละด้าน เพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพประกอบอัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี

เอกลักษณ์ที่พบ	ภาพรวมของสี	แทนด้วยรูปร่าง
ไก่ตัวผู้ตัวพันธุ์เหลืองหางขาว	โทนสีของภาพประกอบ	จุดเด่นของภาพประกอบ
วัดดอนไก่ดี	โทนสีของลวดลาย	ลวดลายจากผนังโบสถ์วัดดอนไก่ดี
รวงข้าวและดอกมะแว้ง	โทนสีองค์ประกอบย่อย	องค์ประกอบของภาพประกอบ

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่า จุดเด่นของภาพประกอบแทนด้วยภาพไก่ตัวผู้พันธุ์เหลืองหางขาว ที่มีร่างกายแข็งแรงเฉลียวฉลาดมีความคล่องแคล่วว่องไวในการต่อสู้ ลวดลายได้แรงบันดาลใจมาจากลวดลายบนผนังโบสถ์วัดดอนไก่ดีนำมาประยุกต์เป็นลวดลายให้มีความอ่อนช้อยงดงาม ในด้านองค์ประกอบของภาพ ได้แทนภาพรวงข้าวสีเหลืองทองที่แสดงถึงอาชีพเกษตรกรรมในอดีต และใช้สีเขียวฟ้าครามสร้างบรรยากาศของสังคมเกษตรกรรมกึ่งอุตสาหกรรม และใช้ลวดลายดอกมะแว้ง ซึ่งเป็นพืชสมุนไพรที่เจริญเติบโตในพื้นถิ่น

3. สร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดี

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบภาพประกอบ จากการสังเคราะห์แต่ละด้านมาจัดองค์ประกอบตามหลักศิลปะ แล้วจึงสร้างภาพประกอบด้วยคอมพิวเตอร์กราฟิก และได้ใช้รูปทรงของถ้วยกาแฟ มาเป็นต้นแบบในการวาดภาพประกอบ เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดให้ข้อมูลว่าชนิดของเครื่องเบญจรงค์ที่จำหน่ายได้ง่ายและไวจากผู้บริโภค คือ ถ้วยกาแฟเนื่องจากราคาไม่แพง พกพาง่าย เหมาะสมเป็นของที่ระลึกหรือของฝากใช้ได้

ในชีวิตประจำวัน สำหรับรูปภาพไก่นั้นได้แรงบันดาลใจมาจากไก่ตัวผู้พันธุ์เหลืองหางขาว ซึ่งการสร้างสรรค์ได้ภาพประกอบจำนวน 3 รูปแบบดังนี้

3.1 รูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ โดยเขียนจากภาพถ่ายจริง ออกแบบลักษณะท่าทางการเดินของไก่เยื้องย่างกำลังหากิน จัดวางภาพไก่ไว้ตรงกลางเพื่อสร้างจุดเด่นให้กับภาพ พื้นหลังของภาพไก่เป็นทัศนียภาพทิวทัศน์ชนบท โดยปรับสีให้อ่อนลงสร้างบรรยากาศมีหมอกยามเช้า ส่วนจานรองถ้วยกาแฟจัดวางภาพทิวทัศน์ชนบทเต็มพื้นที่จาน ส่วนขอบจานใช้สีทองเพื่อสื่อถึงสีของรวงข้าวสังคมเกษตรกรรม และให้สีเชื่อมโยงกันระหว่างขอบจานรองกับหูจับถ้วยกาแฟ

ภาพที่ 2 ภาพประกอบรูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ

3.2 รูปแบบกึ่งเหมือนจริง ได้ประยุกต์ออกแบบลักษณะลีลาท่าทางไก่ที่กำลังก้มจิกข้าว จัดวางภาพไก่เฉพาะส่วนหัวเพื่อเน้นเอกลักษณ์ของไก่ให้มีจุดเด่น ใช้สีตามเอกลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ตกแต่งด้วยลวดลายไทยประยุกต์ จานรองถ้วยกาแฟ จัดวางภาพไก่ส่วนหัวแต่เห็นรายละเอียดเพิ่มขึ้น เช่น เท้า ทั้งนี้เพื่อให้เชื่อมโยงระหว่างถ้วยและจาน พื้นหลังภาพไก่ของถ้วยกาแฟและจานรอง เป็นสีขาวเพื่อสร้างความแตกต่างและทันสมัย ขอบจานใช้สีทองเพื่อสื่อถึงสีของรวงข้าวสังคมเกษตรกรรม และให้สีเชื่อมโยงกันระหว่างขอบจานรองกับหูจับถ้วยกาแฟ

ภาพที่ 3 ภาพประกอบรูปแบบกึ่งเหมือนจริง

3.3 รูปแบบสร้างสรรค์ ได้ออกแบบเป็นแนวภาพจิตรกรรมไทยประยุกต์ จัดองค์ประกอบภาพไก่ให้เป็นจุดเด่น อยู่ภายในกรอบโค้งเว้าพื้นสีเข้มที่มีลายก้อนเมฆประกอบ และมีลวดลายก้านขดดัดแปลงจัดวางเต็มพื้นหลังนอกกรอบ ส่วนจานรองถ้วยกาแฟ ใช้ภาพลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์ และภาพเมล็ดข้าวเปลือก จัดวางเป็นรูปรัศมีเต็มพื้นที่ ขอบจานใช้สีทองเพื่อสื่อถึงสีของรวงข้าวสังคมเกษตรกรรม และให้สีเชื่อมโยงกันระหว่างขอบจานรองกับหูจับถ้วยกาแฟ

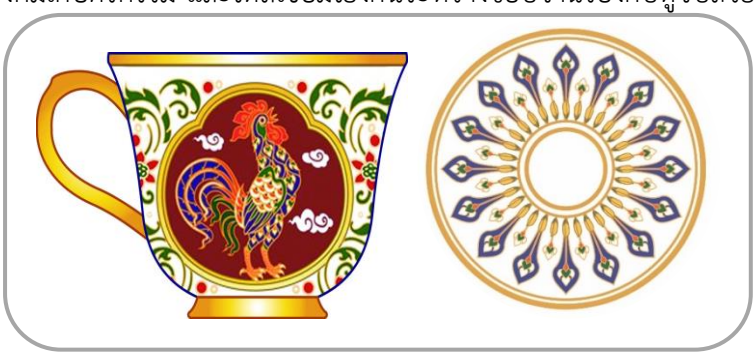

ภาพที่ 4 รูปแบบที่ 3 ภาพประกอบลักษณะสร้างสรรค์

ผลประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาพประกอบจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่าภาพประกอบรูปแบบกึ่งเหมือนจริงมีความเหมาะสมมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อความเหมาะสมระดับมาก ตามลำดับดังนี้ ภาพประกอบมีอัตลักษณ์ มีจุดเด่น แสดงรายละเอียดได้ชัดเจน ถ่ายทอดได้เข้าใจ สื่อความหมายได้และเหมาะสมกับเครื่องเบญจรงค์ แต่ด้านสีสันความสวยงาม การเลือกท่าทางภาพประกอบ ลวดลายบนภาพประกอบ และการวางตำแหน่งได้เหมาะสม เหมาะสมปานกลาง จากนั้นจึงไปสร้างต้นแบบ บนรูปทรงถ้วยกาแฟ เมื่อได้ต้นแบบจึงนำไปประเมินความพึงพอใจกับกลุ่มผู้บริโภค ผลปรากฏว่า ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ถ่ายทอดความรู้ในการสร้างอัตลักษณ์ ให้แก่กลุ่มผู้ปฏิบัติในหมู่บ้านเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดี เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพประกอบและได้มอบต้นแบบให้เจ้าของร้านเครื่องเบญจรงค์เพื่อนำไปประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของบ้านดอนไก่ดีต่อไป

ภาพที่ 5 ต้นแบบภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์ หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ของบ้านดอนไก่ดี ที่พบมี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ ภาพมีลักษณะเหมือนจริงถ่ายทอดตามความเป็นจริง เช่น ภาพถ่ายบุคคลสำคัญ ต่อมาเป็นรูปแบบกึ่งเหมือนจริง ภาพมีลักษณะกึ่งเหมือนจริงกึ่งความเพ้อฝัน ได้แรงบันดาลใจมาจากคติความเชื่อความศรัทธา และสุดท้ายรูปแบบสร้างสรรค์ ภาพมีลักษณะจินตนาการ เช่น ภาพลายไทย ภาพการ์ตูน รูปแบบหนึ่งและสาม มีลักษณะคล้ายคลึงกับแหล่งผลิตอื่น ๆ เป็นเพราะว่ากลุ่มหัตถกรรมบ้านดอนไก่ดี ได้รับการจ้างงานผลิตจากแหล่งเครื่องเบญจรงค์ในภาคกลางด้วยกัน จึงรับอิทธิพลรูปแบบดังกล่าวจดจำถ่ายทอดกันมา ซึ่งช่างวาดภาพประกอบเครื่องเบญจรงค์ดอนไก่ดีก็ไม่สามารถออกแบบเองได้ จึงเป็นจุดอ่อนและอุปสรรคหลักคือการขาดช่างฝีมือระดับสูงที่สร้างสรรค์จึงทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าลดลง มีการเลียนแบบไม่รักษาเอกลักษณ์ประจำถิ่น (ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ, 2547) แต่ถ้าหากภาพประกอบมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น จะทำให้มูลค่าของผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น

2. การค้นหาอัตลักษณ์ของภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ ได้นำบริบทสังคมวัฒนธรรมในตำบลดอนไก่ดี เช่น เรื่องเล่าในเชิงมุขปาฐะ ตำนานความเป็นมา วิถีชีวิต สังคมประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงเด่นสุด มาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของภาพ และเลือกกลุ่มโทนสีของภาพให้มีความเหมาะสมตามหลักศิลปะ เพื่อใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพประกอบอัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดีซึ่งเกิดจากการสร้างตัวตนผ่านเรื่องเล่า ทั้งนี้อัตลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชนซึ่งถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันทั้งด้านวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และเกิดการยอมรับร่วมกันของชาวชุมชนและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรม (นิรมล ขมหวาน, 2557)

3. การสร้างสรรค์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์ มีรายละเอียดดังนี้ ด้านรูปร่างภาพประกอบได้นำเสนอรูปร่างไก่ชนตัวผู้พันธุ์เหลืองหางขาวร่างกายแข็งแรงท่าทางชาญฉลาดตามคติความเชื่อที่เล่าสู่กันมาสร้างภาพประกอบเป็นอัตลักษณ์ทางความเชื่อของบ้านดอนไก่ดี เนื่องจากคนส่วนใหญ่มีความประทับใจร่วมกัน ดังตัวอย่างวิจัยการศึกษาอัตลักษณ์และเรขศิลป์สื่อสิ่งพิมพ์ผลิตภัณฑ์โอทอปไหมสมเด็จ ที่ใช้ภาพธงใยเป็นอัตลักษณ์ทางความเชื่อ พิธีกรรมทางศาสนา และภาพลายผ้าไหมรูปทรงสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดอัตลักษณ์ทางหัตถกรรม มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ (ประพนธ์ เนียมสา และอรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ, 2560) ด้านลวดลายองค์ประกอบของภาพ ได้นำเสนอลวดลายที่ได้แรงบันดาลใจมาจากผนังโบสถ์วัดดอนไก่ดี เป็นมรดกวัฒนธรรมซึ่งพลังแห่งความเชื่อความศรัทธา นำมาประยุกต์ให้มีลักษณะร่วมสมัย แต่แฝงไปด้วยความงดงามอ่อนช้อยแบบไทย เพื่อให้เหมาะสมกับเครื่องเบญจรงค์ดอนไก่ดี ที่ควบคู่กับสังคมวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัย เรื่องการออกแบบเครื่องประดับจากดีบุกด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโนนเหล็กจังหวัดกำแพงเพชร ในด้านรูปแบบลวดลายเครื่องประดับ ก็ได้รับแรงบันดาลใจมาจากมรดก

ทางวัฒนธรรมของจังหวัดกำแพงเพชร เช่น สถาปัตยกรรม ลวดลาย ประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น (ณัฐธิกานต์ ปิ่นจุไร, 2562) ด้านองค์ประกอบของภาพ ได้นำเสนอภาพรวงข้าว ดอกมะแว้ง และพันธุ์พฤกษาแทนความหมายถึงสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมของบ้านดอนไก่ดี เพื่อเป็นสัญญะให้หวนถวิลหาอดีต เป็นการนำธรรมชาติรอบตัวมาสร้างภาพเพื่อเป็นตัวแทน ภาพเหล่านั้นมักเป็นภาพที่คุ้นเคย ดังเช่น งานวิจัยเรื่องการออกแบบพัฒนาลวดลายผ้าไหมโฮเปราะแบบร่วมสมัย ได้นำรูปพระอาทิตย์ มาเป็นตัวแทนของธรรมชาติรอบตัว และหงส์เป็นตัวแทนของเรื่องเล่าตามความเชื่อในท้องถิ่น มาสร้างแนวคิดในการออกแบบเพื่อสื่อสารความหมายอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ ก่อนประยุกต์ลวดลายสอดคล้องกับลายพื้นบ้านดั้งเดิม (เมธ์วดี พยัฆประโคน, 2560) และด้านการใช้สีส่วนรวมของภาพประกอบ ได้นำเสนอสีโทนสีเหลือง สีทอง แสดงนัยยะถึงรวงข้าวในสังคมเกษตรกรรม และแสดงออกถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านดอนไก่ดี และโทนสีที่ใช้ในภาพประกอบเครื่องเบญจรงค์ก็สามารถสะท้อนบุคลิกของชุมชนบ้านดอนไก่ดี ได้เป็นอย่างดี

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การสร้างอัตลักษณ์ภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์บ้านดอนไก่ดี ได้สร้างสรรค์มาจากการศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน คติความเชื่อ ตำนาน ความเป็นมาทางสังคมและวัฒนธรรม ได้ใช้ภาพประกอบแทนความหมายเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อที่ตั้ง และภูมิหลัง ใช้หลักศิลปะในการออกแบบจัดวาง เพื่อให้มีความงามโดดเด่นให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม และสร้างความจดจำให้กับกลุ่มลูกค้าได้เข้าใจร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในการนำภาพประกอบอัตลักษณ์บ้านดอนไก่ดีไปใช้ ควรจัดวางภาพประกอบให้เหมาะสมกับพื้นที่ของรูปทรงเครื่องเบญจรงค์ เนื่องจากรูปทรงเครื่องเบญจรงค์มีขนาดที่แตกต่างกัน การวาดภาพประกอบจะต้องวาดเส้นให้เสร็จสมบูรณ์ก่อน แล้วจึงใช้สีแต้มค่อย ๆ เกลี่ยให้ผสานกัน ซึ่งค่อนข้างยากสำหรับผู้ไม่มีประสบการณ์ เนื่องจากสีเหล่านั้นทำมาจากหินสี การเกลี่ยไล่น้ำหนักให้เกิดความอ่อนแก่ต้องฝึกฝนทักษะ สังเกตได้ว่าภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตเสร็จแต่ละครั้ง สีไม่สม่ำเสมอเหมือนกันทุกชิ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้ เรียบเรียงมาจากงานวิจัยเรื่อง การออกแบบภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์ สำหรับสร้างแบรนด์ ส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตำบลดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งได้รับสนับสนุนทุนวิจัยจากงบประมาณรายได้ของมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และวิทยาลัยเพาะช่าง ที่เล็งเห็นความสำคัญของงานวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน และขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านจนผลงานวิจัยสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2563 จาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972&filename=index

ชนิดา รัชตะพงศ์ธร. (2556). การออกแบบบรรจุภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทย กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตำบลดอนไก่ดี จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ณัฐธิกานต์ ปิ่นจุไร. (2562). การออกแบบเครื่องประดับจากดีบุกด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโนนเหล็ก จังหวัดกำแพงเพชร. เรียกใช้เมื่อ 15 กรกฎาคม 2563 จาก https://research.kpru.ac.th/research2/pages/filere/2652020-01-04.pdf

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ. (2547). ทิศทางการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน. เรียกใช้เมื่อ 5 กันยายน 2563 จาก https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMJE/article/view/92003

นิรมล ขมหวาน. (2557). อัตลักษณ์ของชุมชนตลาดโบราณบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 4(2), 1-7.

นิวัติ กองเพียร. (2563). “เบญจรงค์” ผลงานร่วมช่างไทย - จีน ไม่ใช่สินค้านำเข้า. เรียกใช้เมื่อ 18 สิงหาคม 2563 จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_13969

ประพนธ์ เนียมสา และอรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ. (2560). การออกแบบอัตลักษณ์และเรขศิลป์สื่อสิ่งพิมพ์ผลิตภัณฑ์โอทอป ไหมสมเด็จ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2563 จาก https://homepoom2017.wordpress.com/proceedings/

ประภาศรี พงษ์เมธา. (28 เมษายน 2560). ภาพสร้างสรรค์. (ศิริ หนูแดง, ผู้สัมภาษณ์)

พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. (2557). เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน: กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 21(1),13-34.

เมธ์วดี พยัฆประโคน. (2560). การออกแบบพัฒนาลวดลายผ้าไหมโฮเปราะแบบร่วมสมัย. วารสารศิลปกรรมวิชาการ วิจัยและงานสร้างสรรค์, 3(1),74-87.

รัชนี ทองเพ็ญ. (25 มีนาคม 2560). อัตลักษณ์ของหมู่บ้านดอนไก่ดี. (ศิริ หนูแดง, ผู้สัมภาษณ์)

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร. (2563). ชุมชนคุณธรรม ลานธรรม ลานวิถีไทยวัดดอนไก่ดี. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2563 จาก http://m-culture.in.th/album/view/193750/

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร. (2563). ประวัติความเป็นมาจังหวัดสมุทรสาคร. เรียกใช้เมื่อ 30 กรกฎาคม 2563 จาก https://samutsakhon.cdd.go.th

สินชัย ซื่อผาสุข. (28 เมษายน 2560). เรื่องรูปแบบเครื่องเบญจรงค์ที่ผู้บริโภคสนใจ. (ศิริ หนูแดง, ผู้สัมภาษณ์)

อรพินทร์ เอี่ยมโหมด. (28 เมษายน 2560). เรื่องการฝึกเขียนภาพประเพณีไทย. (ศิริ หนูแดง, ผู้สัมภาษณ์)

อุไร แตงเอี่ยม. (25 มีนาคม 2560). เรื่องภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์. (ศิริ หนูแดง, ผู้สัมภาษณ์)

Castells, M. (1997). The Power of Identity: The Information Age: Economy, Society, andCulture. NJ: Wiley.

Hall, S. & Gay, P. D. (1996). Questions of Cultural Identity. Retrieved June 2, 2020, from https://is.muni.cz/el/phil/jaro2006/PH1215/um/Hall_Concepts_of_identity.pdf

Jeong, H. B. & Moon, J. K. (2015). Study on the Utilization of Illustration for the Identity Design in Fashion Brand. Retrieved October 12, 2020, from https://www.koreascience.or.kr/article/JAKO201525947432242.page

Quental, J. (2014). Searching for a common identity : The folklore interpreted throughillustration. Retrieved October 10, 2020, from https://www.idmais.org/pubs/JoanaQuental/2013.2.JoanaQuental.pdf

Wu, Y. (2015). Research on the Packaging and Illustration Design Development Trend fromthe Psychology and Aesthetics Perspectives. Retrieved November 10, 2020, from https://www.atlantis-press.com/proceedings/iemb-15/25838754

การพัฒนาแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล*

THE DEVELOPMENT OF AN EVIDENCE MIND BEHAVIORAL ASSESSMENT TOOL OF NURSING STUDENTS

วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล
Wipawan Numsricharoenkul
ดนุลดา จามจุรี
Danulada Jamjuree
วัยวุฒฑ์ อยู่ในศิล
Waiyawut Yoonaisil
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University, Thailand
เอื้อญาติ ชูชื่น
Uayart Chuchuen
มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
Rattana Bundit University, Thailand
E-mail: wipawancrd24@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและพัฒนาแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล เป็นการวิจัยแบบผสมผสานได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาองค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐาน ผู้ให้ข้อมูลหลักคือพยาบาลวิชาชีพได้รับรางวัลพยาบาลดีเด่นและมีประสบการณ์การปฏิบัติพยาบาลโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ จำนวน 8 คน เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การวิจัยเชิงปริมาณพัฒนาแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐาน กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจำนวน 35 คน เก็บข้อมูลโดยกลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินคุณภาพแบบประเมิน ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานมี 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบที่ 1 ความตั้งใจ ประกอบด้วย ความเชื่อ การเห็นคุณค่าในตนเอง และความต้องการ องค์ประกอบที่ 2 วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน ประกอบด้วย ความสงสัยใคร่รู้ ความกล้าคิดกล้าทำ และการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และ

* Received 21 May 2021; Revised 25 November 2021; Accepted 30 November 2021

องค์ประกอบที่ 3 ความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ ประกอบด้วย การระบุปัญหา การค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์ การตรวจสอบหลักฐานเชิงประจักษ์ และการประยุกต์ใช้และประเมินผลการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ แบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานมีลักษณะเป็นแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน 5 ระดับ ได้แก่ ระดับการรับรู้ ระดับความเข้าใจ ระดับการตอบสนอง ระดับการผสานจิต และระดับลักษณะนิสัย ผลการประเมินคุณภาพขององค์ประกอบและแบบประเมิน พบว่าองค์ประกอบและแบบประเมินมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.56 - 1.00 วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นระหว่างผู้ประเมินมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.01$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) = .892 และค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค = .91

คำสำคัญ: แบบประเมินพฤติกรรม, จิตประจักษ์หลักฐาน, นักศึกษาพยาบาล

Abstract

The objectives of this research article were to study the components and develop evidence mind's behavioral assessment tool of nursing students by a research on mixed methods. The qualitative research studied evidence mind components, key informants were registered nurses who received an outstanding nurse award and experienced in evidence - based practice with eight persons. Data were collected by in - depth interviews using a semi - structured interview and analyzed data with content analysis. The quantitative research developed evidence mind's behavioral assessment tool, the simple random sampling was thirty-five fourth-year nursing students from Faculty of Nursing at Srinakharinwirot university. Data were collected by using Behaviorally Anchored Rating Scale:BARS and evaluated quality assessment tool. Research findings were as follows: 1) The nursing student's evidence mind components consist of three main components. 1) Intention, consists of three sub - components: belief, self - esteem and desire; 2) Critical inquiry evidence, consists of three sub - components: making inquiries, being assertive, and critical thinking; and 3) Evidence - based ability, consists of four sub - components: questioning, searching for evidence, verifying evidence, applying and evaluating evidence. Evidence mind's behavioral assessment tool was developed as a performance behavior appraisal 5 levels: perception, understanding, response, merged mind and character. 2) The quality of components and evidence mind's behavioral assessment tool found that content validity IOC between 0.56 - 1.00. Reliability testing results by Inter - Rater

Reliability (IRR) was a statistically significant consistency (p<.01) with Pearson's correlation coefficient (r) = .892 and correlation coefficient alpha Cronbach reliability = .91

Keywords: Behavioral Assessment Tool, Evidence Mind, Nursing Students

บทนำ

การนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในทางการแพทย์เริ่มต้นเมื่อปี ค.ศ. 1970 สำหรับวิชาชีพพยาบาล ฟลอเรนซ์ ไนติงเกล (Florence Nightingale) เป็นผู้บุกเบิกการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1800 และเริ่มมีการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในการพยาบาลในช่วงปลายปี ค.ศ. 1990 จนถึงปัจจุบัน (Mackey, A. & Bassendowski, S., 2017) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มการพยาบาลให้มีประสิทธิภาพ มีความปลอดภัย ลดค่าใช้จ่าย และสอดรับกับความต้องการของผู้รับบริการมากยิ่งขึ้น (Patelarou, A., E. et al., 2020); (Mackey, A. & Bassendowski, S., 2017); (Schaffer, M. A. et al., 2013) อีกทั้งยังเป็นบทบาทอิสระ ที่เพิ่มความเป็นเอกสิทธิ์ของพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อช่วยให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Mousavizadeh, S. N. & Mohtashami, J, 2018) สำหรับในประเทศไทยได้มีการกำหนดบทบาทและสมรรถนะหลักของวิชาชีพพยาบาลให้มีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อจัดการกับปัญหาของผู้ป่วยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 (สภาการพยาบาล, 2553) แต่กลับพบว่าในทางปฏิบัติมีการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้กันเพียงส่วนน้อย แม้ว่าวิชาชีพพยาบาลได้มีการพัฒนาองค์ความรู้จากการวิจัย มีผลงานวิจัยทางการพยาบาลและสุขภาพเผยแพร่ตีพิมพ์ในวารสารและฐานข้อมูลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจำนวนมาก (วิลาวัณย์ พิเชียรเสถียร, 2555) เช่น ในการศึกษาการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ของพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพยาบาลกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์อยู่ในระดับน้อยถึงร้อยละ 56.2 และใช้อยู่ในระดับมากเพียงร้อยละ 8.1 (ธีรารักษ์ นำภานนท์ และคณะ, 2558) เมื่อวิเคราะห์สาเหตุสำคัญเกิดจากปัจจัยด้านตัวบุคคลของพยาบาลเป็นหลัก โดยแบ่งเป็นด้านความรู้ เช่น ขาดความรู้เกี่ยวกับการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ประเภทงานวิจัย การสังเคราะห์ความรู้ ตลอดจนนำผลการสังเคราะห์มาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล รวมทั้งการเชื่อข้อมูลต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ประเมินความน่าเชื่อถือ และด้านเจตคติ เช่น ขาดความเชื่อ ขาดความสนใจใส่ใจ ขาดความตั้งใจ ไม่เห็นประโยชน์ถึงความสำคัญในการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ ขาดแรงจูงใจ มีทัศนคติทางลบ ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งไม่มีเวลาในการสืบค้น เนื่องจากภาระงานที่เพิ่มมากขึ้น (ลัดดาวัลย์ พุทธรักษาและคณะ, 2559); (WALL, S., 2008); (Melnyk, B. M. et al., 2014)

สำหรับการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในนักศึกษาพยาบาล มีการศึกษาพบว่านักศึกษาพยาบาลยังนำข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในการอ้างอิง และปฏิบัติการพยาบาลด้วย

ตนเองค่อนข้างน้อยเช่นกัน ส่วนใหญ่จะสืบค้นเมื่อได้รับมอบหมายจากอาจารย์ และข้อมูลที่สืบค้นมักนำมาจากเอกสารการสอน ตำราวิชาการบางส่วน หรือในเว็บไซต์ที่สามารถสืบค้นได้ง่าย แต่มีความน่าเชื่อถือน้อย (Sin, M. K. & Bliquez, R., 2017); (มัฏฐวรรณ ลี้ยุทธานนท์ และคณะ, 2561) ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากปัจจัยด้านตัวบุคคลของนักศึกษาพยาบาล ทั้งด้านความรู้ได้แก่ ขาดทักษะการสืบค้นข้อมูลในการค้นหาแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ขาดความรู้ในการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลทั่วไปหรืองานวิจัย และมีความเข้าใจในกระบวนการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ไม่เพียงพอ ทำให้ขาดความมั่นใจในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการปฏิบัติการพยาบาล ด้านเจตคติ นักศึกษาพยาบาลมีเจตคติทางลบต่อการนำผลการวิจัยมาใช้ เนื่องจากไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการนำผลการวิจัยมาใช้ปฏิบัติการพยาบาล ขาดความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการรวบรวมข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์จากผู้ป่วยหรือจากเอกสารและตำรา โดยคาดหวังว่าคำตอบที่ถูกต้องจะได้รับจากอาจารย์ หรือพยาบาลที่มีประสบการณ์ (วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และสมจินดา ชมพูนุท, 2558); (Aglen, B., 2016); (Patelarou, A., E. et al., 2020) ดังนั้นการแก้ปัญหานี้ควรเริ่มแก้ไขที่นักศึกษาพยาบาลโดยการเสริมสร้างให้นักศึกษาพยาบาลมีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักศึกษาพยาบาลให้มีจิตรู้คิดตั้งใจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์จะส่งผลต่อความเชื่อ ความต้องการ และการควบคุมตนเองของนักศึกษาพยาบาลในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ทั้งในการเรียน และปฏิบัติการพยาบาลอย่างสม่ำเสมอ (วิโรจ นาคชาตรี, 2553); (Maslin, K. T., 2011) จนกระทั่งติดตัวนักศึกษาไปจนจบเป็นพยาบาลวิชาชีพ

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์หรือจิตประจักษ์หลักฐาน (Evidence Mind) ของนักศึกษาพยาบาล เมื่อทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ของนักศึกษาพยาบาล พบว่ามีการศึกษาด้านความสามารถ หรือสมรรถนะ (Competency) โดยเน้นการปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (นุสรา ประเสริฐศรี และคณะ, 2559); (วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และสมจินดา ชมพูนุท, 2558) แต่ยังไม่พบการพัฒนาเพื่อปลูกฝังให้นักศึกษาพยาบาลมีจิตรู้คิดตั้งใจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์โดยตรง และยังไม่มีการศึกษาเรื่ององค์ประกอบของนักศึกษาพยาบาลที่มีจิตประจักษ์หลักฐานเป็นอย่างไร รวมทั้งลักษณะของแบบประเมินที่ใช้ประเมินองค์ประกอบเหล่านี้มีพฤติกรรมบ่งชี้อย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาองค์ประกอบและแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาลครั้งนี้ เพื่อพัฒนาองค์ประกอบและแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานให้มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้พัฒนาด้านการศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานสำหรับนักศึกษาพยาบาล และการปฏิบัติการพยาบาลที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล

2. เพื่อพัฒนาแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอน 1 การศึกษาองค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือพยาบาลวิชาชีพมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นพยาบาลวิชาชีพที่ได้รับรางวัลพยาบาลดีเด่นจากสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย หรือจากสภาการพยาบาลในช่วงปีพ.ศ. 2555 - 2562 และมีประสบการณ์การปฏิบัติพยาบาลโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ 2) มีประสบการณ์นิเทศการปฏิบัติงานในคลินิกของพยาบาลวิชาชีพหรือนักศึกษาพยาบาล 3) มีความเต็มใจเข้าร่วมการวิจัย สัมภาษณ์จนข้อมูลอิ่มตัว ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งสิ้น 8 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบบันทึกการวิเคราะห์เนื้อหาจิตประจักษ์หลักฐานจากการศึกษาเอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และงานวิจัย

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) สร้างข้อคำถามตามเทคนิคSTAR (Situation, Tasks, Action, Results) รายละเอียดของข้อคำถาม 1) สถานการณ์ใดที่ท่านได้มีการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลเพราะเหตุใด (Situation) 2) ท่านทำอย่างไรในการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล (Tasks) 3) ท่านคิดว่าจะทำอย่างไรให้มีการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล (Action) 4) ผลการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการปฏิบัติการพยาบาลของท่านเป็นอย่างไร อะไรคือปัญหาหรืออุปสรรคในการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล และมีวิธีการแก้ปัญหานี้อย่างไร (Results) ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เบื้องต้นโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และทดลองใช้กับพยาบาลวิชาชีพจำนวน 2 คน เพื่อพิจารณาความชัดเจนของคำถาม เนื้อหา และความตรงเชิงภาษาก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence - Based Practice) ทฤษฎีหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence theory) ของอิริคสัน (Eriksson, K., 2010) และทฤษฎีจิต (Theory of Mind) ทฤษฎีจิตวิทยาพื้นบ้าน (Folk psychology) จำนวน 12 เล่ม

2. สัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) กับพยาบาลวิชาชีพที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 8 คน ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 60 นาที

3. ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ดังนี้ 1) ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความไว้วางใจในตัวผู้วิจัยซึ่งจะมีผลต่อความถูกต้องและเป็นจริงของข้อมูล 2) การยืนยันความถูกต้องของข้อมูล (Member checking) โดยนำข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกและถอดเทปอย่างละเอียดและอธิบายอย่างชัดเจนนำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันความถูกต้องของข้อมูลว่าการตีความข้อมูลตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล 3) ตรวจสอบความไว้วางใจได้ของข้อมูล (Dependability) โดยการนำข้อมูลไป ตรวจสอบกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อยืนยันความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากการบันทึกสิ่งที่สังเกต นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวคิดของมาแชลและโรสแมน (Marshall, C. & Rossman, G. B., 2016) ด้วยการตีความและให้ความหมายข้อมูล (Interpretation) นำข้อความสำคัญ (Significant statements) มาจัดหมวดหมู่ (Categories) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) กำหนดนิยามความหมายและองค์ประกอบของจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล

2. ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทางการพยาบาล การศึกษาพยาบาล และการวัดผลการศึกษาจำนวน 7 คน

ขั้นตอน 2 การสร้างแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2563 จำนวน 118 คน **กลุ่มตัวอย่าง** คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม G*Power กำหนดค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.50 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 และกำหนดค่า Power เท่ากับ 0.95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 35 คน และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่ ความตั้งใจ วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน และความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ มีลักษณะเป็นแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating Scales: BARS) 5 ระดับคือระดับการรับรู้ ระดับความเข้าใจ ระดับการตอบสนอง ระดับการผสานจิต และระดับลักษณะนิสัย มีรายการประเมินแยกตามองค์ประกอบทั้งหมด 10 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. นำองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้จิตประจักษ์หลักฐานมาสร้างเครื่องมือประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐาน โดยใช้แนวคิดการวัดด้านจิตพิสัย (Affective domain) ของ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2547) กับฮันนาและมิเชลลิส (สมจิตรา เรืองศรี, 2554) ร่วมกับการวัดความตระหนักรู้ต่อสถานการณ์ (Situation awareness) ของเอนส์เลย์ (Endsley, M. R., 1995) มีลักษณะเป็นแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating Scale: BARS) 5 ระดับ

2. ตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานโดยการ

2.1 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามและเกณฑ์การให้คะแนนพฤติกรรมบ่งชี้โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน

2.2 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐาน ด้วยการทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 35 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลผลการตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐาน ดังนี้

1. วิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พิจารณาค่าความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป คัดเลือกไว้ใช้และปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2. วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นระหว่างผู้ประเมิน (Inter - Rater Reliability: IRR) พิจารณาความสอดคล้องการให้คะแนนระหว่างผู้วิจัยกับผู้เรียน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน มีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไปถือว่าแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานมีความเชื่อมั่นที่ดี

3. วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เพื่อพิจารณาความสอดคล้องภายในของข้อคำถามกับองค์ประกอบที่ต้องการวัด มีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไปถือว่าแบบประเมินมีความเชื่อมั่นที่ดี

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว โครงการวิจัยเลขที่ SWUEC/E/G - 022/2562 เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2562 และโรงพยาบาลนครนายก โครงการวิจัยเลขที่ รพ. นย. REC No 05/2562 ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลโดยอธิบายให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย และชี้แจงว่าการเข้าร่วมการวิจัยเป็นไปตามความสมัครใจ สามารถถอนตัวได้ตลอดระยะเวลาของการวิจัย และข้อมูลที่ได้จะนำเสนอในภาพรวม

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล

1.1 ความหมายจิตประจักษ์หลักฐาน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาพยาบาลต่อการรู้คิด ตระหนักถึงความตั้งใจในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยตนเอง มีการสืบเสาะหลักฐานจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาทางการพยาบาล ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“in mind ทำยังไงให้มันเกิดอัตโนมัติขึ้นมา ความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมาย เช่น นึกถึง cellulitis เคสนี้ไม่น่าจะ sepsis ประเมินยังไงถึงจะให้เร็วกว่านี้เดี๋ยวเราต้องไปดูว่ามีหลักฐานที่ชาวบ้านเค้าประเมิน cellulitis กันยังไงจิตมันต้องไปแบบนั้นเลยนะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ B, 2562)

1.2 องค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐาน

ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 องค์ประกอบที่ 1 ความตั้งใจ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาพยาบาลถึงความสนใจ ใส่ใจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยตนเอง บนพื้นฐานความเชื่อ ความต้องการ และการเห็นคุณค่าในตนเอง มองเห็นประโยชน์ของการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหาทางการพยาบาล โดยมีองค์ประกอบย่อยดังนี้

1.2.1.1 ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ และเห็นด้วยว่ามีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการพยาบาล อธิบายได้ถึงประโยชน์ ความสำคัญของการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ช่วยให้การตัดสินใจและปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ใช้บริการได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“เวลาคุยกับหมอ ไม่มีหลักฐานเนี่ยก็คุยไม่ได้ ข้อมูลไม่ครบพอเขาถามมาแล้วรู้สึกอาย หมอจะฟังพยาบาลถ้ามีข้อมูล/หลักฐานที่ถูกต้อง ครบถ้วน รวมทั้งส่วนใหญ่ญาติกับคนไข้จะยอมรับ ให้เขารู้ว่ามีประโยชน์อะไร พยาบาลมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เค้าจะยอมรับพยาบาลจริง ๆ มีมาตรฐาน ความน่าเชื่อถือ เรามั่นใจได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ G, 2562)

1.2.1.2 การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักฐานเชิงประจักษ์ และสามารถนำมาใช้ตัดสินใจและแก้ปัญหาทางการพยาบาลได้ เล็งเห็นความสามารถของตนเองในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“เขาต้องเห็นคุณค่าของงานที่เขาทำ เห็นความสำคัญของการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในงานที่เขาทำอยู่ และเขาก็อยากจะพัฒนาตัวเอง ศึกษาในเรื่องที่เขาสนใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ E, 2562)

1.2.1.3 ความต้องการ หมายถึง มีความสนใจ มุ่งมั่น กระตือรือร้น กำหนดแนวทางและค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อนำไปวางแผน และแก้ไขปัญหาทางการพยาบาล ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“เด็กยุคใหม่ถ้าไม่ชอบไม่สนใจเขาจะไม่เลือก ถ้าเขาเห็นว่าการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์สำคัญกับผู้ป่วยมาก เขาจะตั้งเป้าหมาย คิดวางแผนการหาหลักฐานมาใช้แก้ปัญหาการดูแลผู้ป่วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ H, 2562)

1.2.2 องค์ประกอบที่ 2 วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาพยาบาลถึงการตั้งคำถาม ช่างสังเกตเพื่อค้นหาปัญหาของผู้ป่วย หรือทางการพยาบาล กล้าแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล และใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ทางการพยาบาลอย่างมีวิจารณญาณมีองค์ประกอบย่อยดังนี้

1.2.2.1 ความสงสัยใคร่รู้ หมายถึง การช่างสังเกตและตั้งคำถาม รวมทั้งค้นหาข้อมูล ความรู้ หลักฐานเชิงประจักษ์ในแหล่งต่าง ๆ มาตอบคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหรือของผู้ป่วย ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“เด็กก็ต้องมีประสบการณ์ ต้องหาหลักฐานไม่เชื่อโดยใครบอกมา พยาบาลช่างสังเกตจะเป็นคนแบบนี้ สงสัย ระแวดระวัง อย่าไปเชื่อใคร ไม่เชื่อใครง่าย ๆ ต้องดูว่าอะไรเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดอันนี้ ต้องหาหลักฐานมาอ้างอิง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ D, 2562)

1.2.2.2 ความกล้าคิดกล้าทำ หมายถึง การกล้าซักถาม แสดงความคิดเห็น และกล้านำเสนอการตัดสินใจแก้ไขปัญหาทางการพยาบาลผู้ป่วยบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เชื่อถือได้ ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“เป็น independent Idea มีอิสระบอกความคิดเห็นของตนเอง กล้าตอบไม่ใช่แค่ถามอย่างเดียวเค้าก็จะแชร์ว่าตัวเองคิดยังไง alertในการตอบ กล้าตอบคำถามในสิ่งที่ถูก กล้าซักถามและนำไปใช้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ A, 2562)

1.2.2.3 การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองสถานการณ์อย่างมีเหตุผล วิเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือเพื่อตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาล ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

"คุณลักษณะที่สำคัญคือคิดเป็น คิดว่าเรื่องนี้เรื่องใหญ่ที่จะทำให้เขาได้รู้จักคิดและคิดลึกขึ้นเชิงเหตุผล และก็ไปวิเคราะห์เด็กบางคนยังคิดวิเคราะห์ไม่ได้ เพราะไม่มีข้อมูลเพียงพอ หรือเก็บข้อมูลจริงแต่เชื่อมโยงไปใช้ไม่ถูก บางคนรู้จักเอาทฤษฎีมาจับ แต่ไม่ได้ลอกหมอ เราจะเห็นความคิดเชื่อมโยงเขาเลย" (ผู้ให้สัมภาษณ์ A, 2562)

1.2.3 องค์ประกอบที่ 3 ความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาพยาบาลถึงการใช้กระบวนการหลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจหรือแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ทางการพยาบาล มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

1.2.3.1 การระบุปัญหา หมายถึง ความสามารถระบุปัญหาที่สำคัญในสถานการณ์หรือของผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น โดยพิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือเป็นปัจจุบัน ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

"การให้การพยาบาลผู้ป่วย ให้นึกถึงว่าทำไมถึงทำ ทำแล้วดีต่อคนไข้อย่างไร เช่น คนไข้ hypospadias ปัสสาวะเด็กผู้ชายออกที่โคนไม่ออกที่ปลายก็ต้องใส่ถุงปัสสาวะไปเรียน ทำยังไงไม่ให้เค้าอาย จะมีนวัตกรรมอะไรช่วยผู้ป่วยได้บ้าง" (ผู้ให้สัมภาษณ์ E, 2562)

1.2.3.2 การค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์ หมายถึง ความสามารถคิดคำสำคัญในการสืบค้นหลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างถูกต้อง และสืบค้นจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ ทั้งจากตัวบุคคล ตำรา และเอกสารในเว็บไซต์ ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

"ยาบางตัวเราไม่รู้ มีน้องผสมยาผิด เฮ้ยไม่ได้ลองค้นดูในอินเตอร์เน็ตสิ วิธีการผสมยาถ้าในเวลาพี่ถามเภสัช อันนี้ผสมยังไง ให้เท่าไหร่ แต่นอกเวลาต้องช่วยเหลือตัวเองต้องปรึกษาคนที่รู้กว่าก็คือแพทย์" (ผู้ให้สัมภาษณ์ C, 2562)

1.2.3.3 การตรวจสอบหลักฐานเชิงประจักษ์ หมายถึง ความสามารถในการประเมินความถูกต้อง น่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ได้ ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“งานที่หนูไปอ่าน ไปค้นมานี่เชื่อถือได้มากเท่าไร อ่าน inclusion criteria การคัดกลุ่มตัวอย่างเข้า เค้าต้องวิพากษ์งานวิจัย ดู validity ความตรงตามเนื้อหาดูอะไร ผลการวิจัยเป็นอย่างไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ A, 2562)

1.2.3.4 การประยุกต์ใช้และประเมินผลการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ หมายถึง การเตรียมการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ตรวจสอบแล้ว และทบทวนประเมินผลหลังการนำไปปฏิบัติอย่างมีเหตุผล ดังตัวอย่างข้อมูลคือ

“หลังจากเราใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ในการดูแลผู้ป่วยแล้ว ต้องประเมินผลการใช้หลักฐานด้วยว่าเป็นอย่างไร ใช้กับผู้ป่วยรายนี้ได้จริงหรือไม่ ผู้ป่วยพึงพอใจหรือไม่” (ผู้ให้สัมภาษณ์ F, 2562)

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาขององค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าทุกองค์ประกอบสอดคล้องกับนิยามโดยมีค่าดัชนี IOC ตั้งแต่ 0.56 ถึง 1.00

2. การสร้างแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล

2.1 แบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานมีลักษณะเป็นแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating Scales: BARS) 5 ระดับ ได้แก่ ระดับการรับรู้ ระดับความเข้าใจ ระดับการตอบสนอง ระดับการผสานจิต และระดับลักษณะนิสัย ประกอบด้วยรายการประเมินตามองค์ประกอบ 10 ข้อ

สำหรับเกณฑ์การแปลผลระดับจิตประจักษ์หลักฐานมีดังนี้

คะแนนร้อยละ 0 - 19.99 หมายถึงระดับการรับรู้

คะแนนร้อยละ 20 - 39.99 หมายถึง ระดับความเข้าใจ

คะแนนร้อยละ 40 - 59.99 หมายถึงระดับการตอบสนอง

คะแนนร้อยละ 60 - 79.99 หมายถึงระดับการผสานจิต

คะแนนร้อยละ 80 - 100 หมายถึงระดับลักษณะนิสัย

ตารางที่ 1 ตัวอย่างแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล

องค์ประกอบที่ 1 ความตั้งใจ
ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ และเห็นด้วยว่ามีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการพยาบาล อธิบายได้ถึงประโยชน์ ความสำคัญของการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ช่วยให้การตัดสินใจและปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ใช้บริการได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ
ระดับจิตประจักษ์หลักฐาน

ระดับการรับรู้	ระดับความเข้าใจ	ระดับการตอบสนอง	ระดับการผสานจิต	ระดับลักษณะนิสัย
☐ บอกได้ว่ามีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการปฏิบัติการพยาบาลโดยทั่วไป	☐ อธิบายได้ว่าหลักฐานเชิงประจักษ์ช่วยให้การตัดสินใจและปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ☐ ระบุตัวอย่างการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจและปฏิบัติการพยาบาล	☐ วางแผนปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ตามที่อาจารย์แนะนำ ☐ แสดงเหตุผลในการเลือกใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการปฏิบัตินั้นได้	☐ มีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล ☐ แสดงความคิดเห็นและให้เหตุผลถึงประโยชน์ความสำคัญรวมทั้งการตัดสินใจ เลือกใช้หลักฐานเชิงประจักษ์	☐ ค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ช่วยแก้ปัญหาทุกสถานการณ์ ☐ ให้คำแนะนำผู้อื่นถึงประโยชน์ความสำคัญรวมทั้งการตัดสินใจ เลือกใช้หลักฐานเชิงประจักษ์
ผลรวมคะแนน คิดเป็นร้อยละ (/9) x 100 =				

องค์ประกอบที่ 2 วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน

ความสงสัยใคร่รู้ หมายถึง การแสดงออกของนักศึกษาพยาบาลถึงการช่างสังเกตและตั้งคำถาม รวมทั้งค้นหาข้อมูล ความรู้ หลักฐานเชิงประจักษ์ในแหล่งต่าง ๆ มาตอบคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหรือของผู้ป่วย

ระดับจิตประจักษ์หลักฐาน

ระดับการรับรู้	ระดับความเข้าใจ	ระดับการตอบสนอง	ระดับการผสานจิต	ระดับลักษณะนิสัย
☐ สรุปประเด็นจากการฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ☐ รู้ว่าต้องค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ตอบคำถามที่สงสัย	☐ ตั้งคำถามเมื่ออาจารย์กระตุ้นให้ถามปัญหา ☐ พิจารณาปัญหาจากข้อมูล/ความรู้/ประสบการณ์เดิมที่ตนเองเคยรู้มา	☐ ตั้งข้อสังเกตในสถานการณ์หรืออาการเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วย ☐ ตั้งคำถามถึงการรักษาพยาบาลที่เปลี่ยนแปลงของผู้ป่วย	☐ ตั้งคำถามที่เป็นปัญหาสำคัญในสถานการณ์หรือของผู้ป่วยได้ ☐ ค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์มาตอบคำถามในสถานการณ์หรือของผู้ป่วย ☐ แลกเปลี่ยนข้อมูลในประเด็นที่สงสัยกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ในการ	☐ ตั้งข้อสงสัยถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในสถานการณ์และของผู้ป่วย ☐ หาคำตอบของข้อสงสัยในสถานการณ์โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างมีเหตุผล

			ปฏิบัติการพยาบาลได้	
ผลรวมคะแนน คิดเป็นร้อยละ (/11) x 100 =				
องค์ประกอบที่ 3 ความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ **การระบุปัญหา** หมายถึง ความสามารถระบุปัญหาที่สำคัญในสถานการณ์หรือของผู้ป่วยได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น โดยพิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือเป็นปัจจุบัน				
ระดับจิตประจักษ์หลักฐาน				
ระดับการรับรู้	**ระดับความเข้าใจ**	**ระดับการตอบสนอง**	**ระดับการผสานจิต**	**ระดับลักษณะนิสัย**
☐ อธิบายได้ว่าการระบุปัญหาที่สำคัญจะใช้ข้อมูลใดมาสนับสนุน	☐ ระบุอาการและอาการแสดงที่เป็นข้อมูลสำคัญของปัญหาผู้ป่วยได้ ☐ ระบุข้อมูลที่มีความเชื่อมโยงในสถานการณ์และของผู้ป่วยได้	☐ ระบุปัญหาหรือข้อวินิจฉัยการพยาบาลได้โดยมีอาจารย์ช่วยแนะนำ ☐ อธิบายแหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้สนับสนุนการระบุปัญหาได้อย่างถูกต้อง	☐ ระบุปัญหาหรือข้อวินิจฉัยการพยาบาลโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือสนับสนุน ☐ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเหตุผลในการระบุปัญหากับผู้อื่นได้	☐ ระบุปัญหาที่สำคัญในสถานการณ์หรือของผู้ป่วยได้อย่างถูกต้องจากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือเป็นปัจจุบัน ☐ เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยพิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ทุกครั้ง
ผลรวมคะแนน คิดเป็นร้อยละ (/9) x 100 =				
ผลรวมคะแนนทั้งแบบประเมิน คิดเป็นร้อยละ (/93) x 100 =				

2.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

2.2.1 ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาพบว่ามีค่าความสอดคล้อง (IOC) กับองค์ประกอบและเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับ อยู่ระหว่าง 0.56 - 1.00

2.2.2 ผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นระหว่างผู้ประเมิน พบว่าค่าความเชื่อมั่นระหว่างผู้วิจัยกับผู้เรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.01$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) เท่ากับ .892

2.2.3 ผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นภายใน พบว่าเกณฑ์ประเมินมีความสอดคล้องภายในของข้อคำถามกับองค์ประกอบที่ต้องการวัด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคเท่ากับ .91

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาลพบว่ามี 3 องค์ประกอบคือ ความตั้งใจ วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน และความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ อภิปรายผลได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความตั้งใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาพยาบาลกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมออกมา โดยเป็นคุณลักษณะภายในตัวบุคคล ซึ่งในทฤษฎีจิตวิทยาพื้นบ้าน (Folk Psychology) ได้อธิบายถึงความตั้งใจว่าเป็นแรงขับเคลื่อนให้แสดงพฤติกรรม มีองค์ประกอบที่ผลักดันให้เกิดความตั้งใจคือความเชื่อ และความต้องการ (Kashima, Y. et al., 1998) สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior) ของไอเซ่น (Ajzen, I., 1991) ที่ตัวแปรความตั้งใจเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ โดยมีความเชื่อ ความต้องการ และการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นองค์ประกอบย่อยที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดความตั้งใจแสดงพฤติกรรม โดยความเชื่อเป็นความรู้สึกถึงการยอมรับเห็นประโยชน์ ความสำคัญ เมื่อปฏิบัติแล้วจะได้ผลลัพธ์ที่ดีมากกว่าผลเสีย เมื่อร่วมกับความต้องการจึงมีความสนใจ ขวนขวายให้เกิดความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรม ซึ่งในการศึกษาทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนกับความตั้งใจออกกำลังกายด้วยการเดินในผู้ป่วยภายหลังเกิดโรคหลอดเลือดสมองของ อินทิรา ไชยณรงค์ พบว่าเมื่อผู้ป่วยมีความเชื่อว่าการออกกำลังกายด้วยการเดินจะเกิดผลดีกับผู้ป่วยอย่างไรบ้าง เกิดความตระหนักจึงส่งผลให้มีความตั้งใจและแสดงพฤติกรรมการออกกำลังกายตามมา องค์ประกอบย่อยอีกด้านคือการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ทำให้เกิดความรู้สึกต่อตนเองว่ามีคุณค่ามีความสำคัญต่อตนเองและผู้อื่น การเห็นคุณค่าในตนเองจึงช่วยส่งเสริมให้เกิดความตั้งใจแสดงพฤติกรรมนั้น (อินทิรา ไชยณรงค์, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดของ คูเปอร์สมิธ (Cochran-Smith, M. et al., 2009) ให้ความหมายของการรับรู้คุณค่าของตนเองว่าเป็นความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีคุณความดีและมีอำนาจในการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของแฮกเกอร์และคณะ (Hagger, M. S. et al., 2012) ศึกษาถึงวิธีการลดการดื่มแอลกอฮอล์ในนักศึกษาปริญญาตรี พบว่าวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจด้วยการให้กลุ่มตัวอย่างเห็นคุณค่าในตนเองว่ามีความสามารถลดการดื่มแอลกอฮอล์ได้ ช่วยให้เกิดความตั้งใจแสดงพฤติกรรมลดการดื่มแอลกอฮอล์

องค์ประกอบที่ 2 วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน เป็นคุณลักษณะภายในอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญช่วยให้นักศึกษาพยาบาลตั้งข้อสงสัย อยากค้นหาข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหา และใช้ความคิดพิจารณา ไตร่ตรองก่อนนำหลักฐานมาใช้ โดยมีองค์ประกอบย่อยคือความสงสัยใคร่รู้ ความกล้าคิดกล้าทำ และการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับโคชราน-สมิทธ์ และคณะ (Cochran-Smith, M. et al., 2009) พบว่า การสอนของครูควรสร้างวัฒนธรรมการใช้หลักฐานช่วยในการตัดสินใจ ร่วมกับการสร้างวัฒนธรรมการสืบเสาะ

หลักฐาน เนื่องจากในปัจจุบันมีข้อมูลจำนวนมากจึงควรฝึกฝนผู้เรียนให้มีการสืบค้นตลอดเวลา เพื่อนำหลักฐานมาใช้ในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เช่นเดียวกับเมลนิคและคณะ (Melnyk, B. M. et al., 2014) กล่าวว่าขั้นตอนการสร้างวัฒนธรรมการสืบเสาะหาหลักฐานเป็นขั้นตอนแรกของรูปแบบการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่สำคัญ ต้องสร้างให้เกิดขึ้นก่อนเพื่อให้บุคคลมีคุณลักษณะช่างสงสัยใฝ่รู้ และต้องการค้นหาหลักฐาน ซึ่งเมื่อได้หลักฐานมาแล้วต้องพิจารณาถึงความถูกต้องน่าเชื่อถือก่อนนำไปใช้ทุกครั้ง จึงต้องเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณร่วมด้วยเช่นกัน แอคเลน (Aglen, B., 2016) และ โจแอนนา พรอเฟตโต-แมคเกรธ (Profetto-McGrath, J., 2005) ศึกษาถึงคุณลักษณะที่ส่งเสริมการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์พบว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง ต่อการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ให้มีประสิทธิภาพ และควรเสริมสร้างให้เป็นลักษณะนิสัยของนักศึกษาพยาบาล สำหรับความกล้าคิดกล้าทำเป็นคุณลักษณะที่ทำให้นักศึกษากล้าซักถาม แสดงความคิดเห็นถึงข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เพื่อน หรือของตนเองว่าที่สืบค้นมานั้นมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด หรือเพียงพอหรือไม่ มีความต้องการค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์ให้เพียงพอต่อการนำไปใช้แก้ปัญหา รวมทั้งการกล้าตัดสินใจแก้ไขปัญหาทางการพยาบาลผู้ป่วยบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เชื่อถือได้

องค์ประกอบที่ 3 ความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้นักศึกษาพยาบาลมีความรู้ ทักษะปฏิบัติในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการบูรณาการแนวคิดการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์กับทฤษฎีหลักฐานเชิงประจักษ์ ออกมาเป็นกระบวนการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การระบุปัญหา การค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์ การประเมินหลักฐานเชิงประจักษ์และการประยุกต์ใช้และประเมินผลการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ จะเห็นว่าองค์ประกอบย่อยเหล่านี้มีความสอดคล้องกันกับขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล เมื่อนักศึกษาพยาบาลมีความสามารถใช้กระบวนการหลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างถูกต้อง จะทำให้การปฏิบัติขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน ส่งผลให้การพยาบาลผู้ป่วยมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น (อรนันท์ หาญยุทธ, 2557)

2. แบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล มีลักษณะเป็นแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating Scale: BARS) 5 ระดับ ที่แยกพฤติกรรมเริ่มจากระดับรับรู้ รู้ว่ามีการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์แต่ยังไม่นำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ไปจนถึงระดับสูงสุดคือลักษณะนิสัย สามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยตนเองและกระทำอย่างสม่ำเสมอ ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหามีค่า IOC ผ่านเกณฑ์อยู่ระหว่าง 0.56 - 1.00 และความเที่ยงระหว่างผู้ประเมินกับความเที่ยงความสอดคล้องภายในมีค่าสูงคือ 0.892 และ 0.91 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าทฤษฎีที่นำมาใช้สร้างแบบประเมินคำอธิบายในแต่ละเกณฑ์ประเมินมีความชัดเจน ตรงตามวัตถุประสงค์และพฤติกรรมที่ต้องการ

วัด ซึ่งการวัดองค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานในงานวิจัยนี้ มีทั้งส่วนที่เป็นคุณลักษณะภายในตัวบุคคล ความรู้และทักษะการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ ดังนั้นแบบประเมินจึงควรมีการบูรณาการทั้งด้านจิตพิสัยและพุทธิพิสัยด้วย เพื่อให้ครอบคลุมการประเมินองค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐานทั้ง 3 ด้าน สอดคล้องกับควอสเกอและรอสเซตติ (Quesque, F. & Rossetti, Y., 2020) อธิบายถึงการวัดทฤษฎีจิตในทางปฏิบัติ เป็นการประเมินด้านจิตพิสัยจากการสังเกตพฤติกรรมเช่นความเชื่อ ความตั้งใจ ร่วมกับการประเมินความคิดจากความรู้และประสบการณ์ของบุคคลด้วย จึงจะสามารถอธิบายพฤติกรรมของบุคคลได้ถูกต้อง ในส่วนแบบประเมินพฤติกรรมเกณฑ์การประเมินแต่ละองค์ประกอบใช้วิธีการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมตามแนวคิด Behaviorally Anchored Rating Scale: BARS จึงทำให้ข้อความที่ใช้ประเมินแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ปฏิบัติได้อย่างชัดเจน สามารถแยกแยะระดับจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาลได้ สอดคล้องกับ อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์ แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behavioral Anchored Rating Scale: BARS) เป็นการประเมินผลการปฏิบัติจากพฤติกรรมที่แสดงออก หรือสังเกตเห็นตามเกณฑ์ประเมินพฤติกรรมที่แบ่งระดับไว้อย่างชัดเจน สามารถแยกแยะพฤติกรรมตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงพฤติกรรมที่คาดหวังสูงสุดได้ (อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

องค์ประกอบจิตประจักษ์หลักฐาน (Evidence Mind) มี 3 องค์ประกอบ คือ ความตั้งใจ วิจารณญาณในการสืบเสาะหลักฐาน และความสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ แบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานมีลักษณะเป็นแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating Scale: BARS) 5 ระดับได้แก่ ระดับการรับรู้ ระดับความเข้าใจ ระดับการตอบสนอง ระดับการผสานจิต และระดับลักษณะนิสัย องค์ประกอบและแบบประเมินผ่านการตรวจสอบคุณภาพพบว่าผ่านเกณฑ์ มีค่าความเที่ยงระหว่างผู้ประเมินสัมพันธ์กันสูง และเกณฑ์ประเมินมีความสอดคล้องภายในของข้อคำถามกับองค์ประกอบที่ต้องการวัดสูง ผู้ที่จะนำองค์ประกอบและแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานไปใช้นั้น สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางออกแบบหลักสูตรหรือการฝึกอบรมนักศึกษาพยาบาลเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความตั้งใจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการพยาบาล นำแบบประเมินไปใช้ประเมินนักศึกษาพยาบาลเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะและความสามารถการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ นำไปใช้เป็นตัวแปรตามในการศึกษาวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาพยาบาล ทั้งรายวิชาทฤษฎีและปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลของฝ่ายการพยาบาล เพื่อพัฒนาพยาบาลวิชาชีพให้มีความพร้อมในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อจำกัดของการวิจัยนี้ คือ องค์ประกอบยังไม่ได้ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องขององค์ประกอบ

จิตประจักษ์หลักฐานจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ หรือเชิงยืนยันด้วยวิธีทางสถิติต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องการพัฒนาแบบประเมินพฤติกรรมจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล จากเนื้อหาที่นำมาเขียนในบทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานสำหรับนักศึกษาพยาบาล สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

ธีรารักษ์ นำภานนท์ และคณะ. (2558). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ของพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ในเขตภาคเหนือ. พยาบาลสาร 42(ฉบับพิเศษ), 49-60.

นุสรา ประเสริฐศรี และคณะ. (2559). ผลของโปรแกรมการสอนตามแนวคิดการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ ต่อสมรรถนะการพยาบาลตามหลักฐานเชิงประจักษ์ในนักศึกษาพยาบาล. วารสารการพยาบาล การสาธารณสุขและการศึกษา, 17(3), 145-155.

ผู้ให้สัมภาษณ์ A. (28 พฤษภาคม 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ B. (30 พฤษภาคม 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ C. (23 พฤษภาคม 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ D. (12 มิถุนายน 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ E. (5 มิถุนายน 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ F. (6 มิถุนายน 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ G. (7 มิถนายน 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ H. (31 พฤษภาคม 2562). องค์ประกอบและการเสริมสร้างจิตประจักษ์หลักฐานของนักศึกษาพยาบาล. (วิภาวรรณ นำศรีเจริญกุล, ผู้สัมภาษณ์)

มัฏฐวรรณ ลี้ยุทธานนท์ และคณะ. (2561). ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนกับความตั้งใจออกกำลังกายด้วยการเดินในผู้ป่วยภายหลังเกิดโรคหลอดเลือดสมอง. วารสารพยาบาลทหารบก, 19(1), 47-55.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2547). การวัดด้านจิตพิสัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสารส์น.

ลัดดาวัลย์ พุทธรักษาและคณะ. (2559). ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ทางการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 24(3), 94-103.

วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และสมจินดา ชมพูนุท. (2558). ประสิทธิผลของการเรียนการสอนโดยการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ต่อการใฝ่รู้และความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล. วารสารพยาบาลตำรวจ, 7(2), 201-214.

วิโรจ นาคชาตรี. (2553). ปรัชญาจิต : Philosophy of mind (PY 236). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิลาวัณย์ พิเชียรเสถียร. (2555). Using Evidence to Improving Nursing Outcome. เรียกใช้เมื่อ 22 สิงหาคม 2560 จาก http://www.med.cmu.ac.th/hospital/nis/nurse_day/file/2012_10_17/evidence.pdf

สภาการพยาบาล. (2553). สมรรถนะผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์. กรุงเทพมหานคร: ศิริยอดการพิมพ์.

สมจิตรา เรืองศรี. (2554). การสร้างแบบวัดจิตพิสัย = Affctive test construction : MR 413. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการประเมินและการวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อรนันท์ หาญยุทธ. (2557). กระบวนการพยาบาลและการนำไปใช้. วารสารพยาบาลทหารบก, 15(3), 137-143.

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์. (2559). การพัฒนา Core Competency บนแนวคิด 70:20:10. กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

อินทิรา ไชยณรงค์. (2561). ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนกับความตั้งใจออกกำลังกายด้วยการเดินในผู้ป่วยภายหลังเกิดโรคหลอดเลือดสมอง. วารสารพยาบาลทหารบก, 19(1), 47-55.

Aglen, B. (2016). Pedagogicalstrategies to teach bachelor students evidence - based practice: A systematic review. Nurse Education Today, 36(1), 255-263.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. Organizational behavior and human decision processes, 50(2), 179-211.

Cochran-Smith, M. et al. (2009). “Re - culturing” teacher education: Inquiry, evidence, and action. Journal of Teacher Education, 60(5), 458-468.

Endsley, M. R. (1995). Toward a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems. HUMAN FACTORS, 37(1), 32-64.

Eriksson, K. (2010). Evidence: To See or Not to See. Nursing Science Quarterly, 23(4), 275-279.

Hagger, M. S. et al. (2012). An intervention to reduce alcohol consumption in undergraduatestudents using implementation intentions and mental simulations: A cross - national study. International journal of behavioral medicine, 19(1), 82-96.

Kashima, Y. et al. (1998). The category of the mind: Folk psychology of belief, desire, and intention. Asian Journal of Social Psychology, 1(3), 289-313.

Mackey, A. & Bassendowski, S. (2017). The history of evidence - based practice in nursing education and practice. Journal of Professional Nursing, 33(1), 51-55.

Marshall, C. & Rossman, G. B. (2016). Designing Qualitative research (6th ed.). Los Angeles: California: SAGE.

Maslin, K. T. (2011). An Introduction to the Philosophy of Mind (2nd ed). Great Britain: MPG Books Group.

Melnyk, B. M. et al. (2014). The establishment of evidence - based practice competencies for practicing registered nurses and advanced practice nurses in real - world clinical settings: proficiencies to improve healthcare quality, reliability, patient outcomes, and costs. Worldviews on Evidence - Based Nursing, 11(1), 5-15.

Mousavizadeh, S. N. & Mohtashami, J. (2018). Correlation between professional autonomy and evidence - based practice in nurses. MEDICAL SCIENCE, 22(94), 514-517.

Patelarou, A., E. et al. (2020). Educational Interventions for Teaching Evidence - Based Practice to Undergraduate Nursing Students: A Scoping Review. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(6351), 1-25.

Profetto-McGrath, J. (2005). Critical thinking and evidence - based practice. Journal of Professional Nursing, 21(6), 364-371.

Quesque, F. & Rossetti, Y. (2020). What do theory - of - mind tasks actually measure? Theory and practice. Perspectives on Psychological Science, 15(2), 384-396.

Schaffer, M. A. et al. (2013). Evidence - based practice models for organizational change: overview and practical applications. Journal of advanced nursing, 69(5), 1197-1209.

Sin, M. K. & Bliquez, R. (2017). Teaching evidence based practice to undergraduate nursing students. Journal of Professional Nursing, 33(6), 447-451.

WALL, S. (2008). A Critique of Evidence - Based Practice in Nursing: Challenging the Assumptions. Social Theory & Health, 6(1), 37-53.

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน*

A PATTERN OF RESPONSIBLE TOURISM MANAGEMENT IN SECOND TIER CITY, A CASE STUDY OF MAE HONG SON PROVINCE

ปรัชญากรณ์ ไชยคช
Prachyakorn Chaiyakot
วัชระ ชัยเขต
Wachara Chaiyakhet
ปณต ประคองทรัพย์
Panot Pakongsap
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkhla University, Thailand
E-mail: prachyakorn.c@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยว และเสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย คือ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ สำรวจพื้นที่ จัดประชุมกลุ่มย่อย และสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรกลุ่มตัวอย่างอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินงานการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ คือ จัดตั้งองค์กรปกป้องทรัพยากร จัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานด้วยการท่องเที่ยว ส่งเสริมงานกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว ใช้วัตถุดิบในชุมชนประกอบอาหารบริการนักท่องเที่ยว ชุมชนท่องเที่ยวแบ่งงานกันทำ ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ประกอบด้วย การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บรรจุการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบไว้ในแผนของหน่วยงาน ปรับปรุงพื้นที่และอาคารบ้านเรือนเก่าเพื่อการท่องเที่ยว จัดการระบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว นำภาษีที่ได้จาก

* Received 14 December 2021; Revised 23 December 2021; Accepted 27 December 2021

การท่องเที่ยวไปพัฒนาสิ่งแวดล้อม จัดทำกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว จดทะเบียนพาหนะเดินทางให้ถูกต้อง จัดทำแผนรองรับความปลอดภัยนักท่องเที่ยวและทำประกันชีวิตให้กับนักท่องเที่ยว จัดทำข้อมูลฐานทรัพยากร ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว จัดทำคู่มือปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย ให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดการความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว พัฒนาการบริการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นขนาดกลางและขนาดเล็กให้สามารถแข่งขันได้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการ, การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ, เมืองท่องเที่ยวรอง, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Abstract

The objectives of this research article were to study tourism operation in accordance with responsible tourism of involving organizations and tourism community and suggest how to manage responsible tourism to tourism involving organizations in second tier city, Mae Hong Son Province. It is qualitative research; the research methods consist of documents research relating to responsible tourism, field survey, focus group discussion, and in - depth interview. The key informants include government organizations relating to tourism, tourism business operators, and the representative from community - based tourism. The results found that the model of tourism operations of government organizations and tourism communities are consistent with responsible tourism approach – establishing the organization to protect resources, training for tourism staff, promoting employment through tourism, promoting local traditional and cultural events for tourism, using ingredients in the community cooking for tourist, and tourism community sharing the tourism work. Recommendation for responsible tourism management consists of work integration among government organizations, containing responsible tourism into organization's plan, renovating the area and old building for tourism, managing environmental system for tourism, use the tourism taxes to develop environment, setting of regulations for tourist, register a vehicle for tourism, preparing security plan and life insurance for tourist, collecting resources data, controlling the number of tourist, preparing guide book for tourist, developing tourism infrastructures for all tourists, providing the underprivileged people in community to participate in tourism, managing

safety and security in tourist attraction and tourism activity, standardizing tourism service, and promoting the small, medium - sized local tourism business operator to be competitive.

Keywords: Management Model, Responsible Tourism, Second Tier Tourism City, Organization Relating tourism, Mae Hong son Province

บทนำ

ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นตลอดมา ในปี พ.ศ. 2562 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จำนวน 39,916,251 คน สร้างรายได้ 1,911,807.95 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ด้วยความมีอัธยาศัยไมตรีที่เป็นกันเอง ผสมผสานกับนิสัยของคนไทยเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคที่มีลักษณะโดดเด่น และแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม กระแสการท่องเที่ยวโลกเปลี่ยนไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และโลกได้ประสบวิกฤติปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาในอุตสาหกรรมต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวกระแสหลัก การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกลายเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวทางเลือกเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้เชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนอีกครั้ง พร้อมตระหนักต่อความสำคัญของสิ่งแวดล้อม (Medeiros, H. M. N. et al., 2021) การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism = RT) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้อง คือ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ภาคเอกชน ชุมชนเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว ปัจจุบันมีนิยามการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป เช่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีความยุติธรรมด้านการซื้อขาย (Fair Trade Tourism) การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative tourism) รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างผลกระทบน้อยที่สุด และให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่พื้นที่ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีภาคีที่สำคัญเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น นักพัฒนา ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว รวมถึงนักสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านที่มีความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป (Xin, T. K. & Chan, J. K. L., 2014)

สำหรับประเทศไทยกระแสการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก หากเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวกระแสหลัก เนื่องจากยังมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสนิยมได้ แต่

ในความเป็นจริงทรัพยากรท่องเที่ยวได้ถูกนำมาใช้อย่างสิ้นเปลืองเพื่อสนองแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้รับการจัดความสามารถด้านการเดินทางและการท่องเที่ยว (Travel and tourism competitiveness) ในอันดับ 31 จาก 140 ประเทศ อันดับ 9 ในทวีปเอเชีย และอันดับ 3 ในกลุ่มประเทศอาเซียน รองจากสิงคโปร์และมาเลเซีย มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความพร้อมทางโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานทางอากาศ ทรัพยากรมนุษย์และตลาดแรงงาน กับราคาที่แข่งขันได้ แต่สิ่งที่ประเทศเป็นรองอย่างมากคือ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดอยู่ในอันดับที่ 130 และด้านความมั่นคงและความปลอดภัย อยู่อันดับที่ 111 (World Economic Forum, 2020) แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศที่ยังขาดความสมดุลระหว่างความสำเร็จทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม ประกอบกับนโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยที่ผ่านมาส่วนใหญ่เน้นจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพของนักท่องเที่ยวมากนัก ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบยังไม่ถูกหยิบยกมากำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ได้ให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในทุกด้านรวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สร้างมูลค่าให้กับคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากร แม้ว่าการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป แต่ก็มีผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบางกลุ่มและหน่วยงานของรัฐบาลบางส่วนได้นำหลักการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วที่ผ่านมา

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้รับการจัดให้อยู่ในเมืองรองด้านการท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับ 55 จังหวัดทั่วประเทศ (TAT Intelligent Center, 2561) ได้ให้ความหมายเมืองท่องเที่ยวรองว่า เป็นเมืองที่มีนักท่องเที่ยวไม่พลุกพล่าน (ปีหนึ่งต่ำกว่า 4,000,000 คน) และตอบโจทย์ผ่าน 3 แนวคิด คือ 1) Local Experience ให้ประสบการณ์ที่ลงลึกในระดับวิถีชุมชน 2) Future Challenge มีโอกาสต่อยอด พัฒนาเติมเต็มศักยภาพในอนาคต และ 3) Connecting เชื่อมโยงเมืองใหญ่ ผลึกกำลังเมืองเล็กต่าง ๆ และเชื่อมต่อกับเพื่อนบ้าน ในปี พ.ศ. 2562 มีผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัด 429,691 คน แบ่งเป็นคนไทย 322,881 คน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ 106,810 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีภูเขาที่สลับซับซ้อน และประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ ทำให้แม่ฮ่องสอนมีจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature Based Tourism) การท่องเที่ยวชนเผ่า (Ethnic Tourism) และการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) จังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงกลายเป็นเมืองเที่ยวทางเลือกที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยโดยนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนมาเป็น

จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาตินับจากอดีตเป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจังหวัดจะประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่พื้นที่ยังประสบกับปัญหาการจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์ (Protected area) ไม่สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบางอย่างที่จำเป็นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ การบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและบุคลากรเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ความปลอดภัยจากการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้น การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่หน่วยงานภาครัฐและชุมชนท่องเที่ยวดำเนินการอยู่ในปัจจุบันว่าสอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบหรือไม่ เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างงานสร้างรายได้ สร้างความยั่งยืนแก่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเพื่อเป็นตัวอย่างให้เมืองท่องเที่ยวรองจังหวัดอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำมาจัดทำแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเป็นแบบสำรวจ และสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยว ประกอบด้วย แนวทางดำเนินการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562) แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบจาก The Cape Town Declaration 2002 (Goodwin, H., 2014) เกณฑ์การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโลก Global Sustainable Tourism Destination Criteria (Global Sustainable Tourism Council, 2012) นโยบายการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของประเทศเมียนมาร์ (Myanmar Responsible Tourism Policy) (Hausler, N. et al., 2012) What is responsible tourism (Goodwin, H., 2014) เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2556) และมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยวโดยชุมชน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2559)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล และอบต.) ที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน อุทยานแห่งชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแม่ฮ่องสอน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตำรวจท่องเที่ยว ศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว และกลุ่มที่ 2 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนภายใต้ชื่อ Thai LocalistA ประกอบด้วย 12 ชุมชน คือ บ้านจ่าโบ่ บ้านแพมบก บ้านต่อแพ บ้านน้ำฮูหายใจ บ้านเมืองปอน บ้านเมืองแพม บ้านห้วยกุ้ง บ้านห้วยแก้วบน บ้านห้วยตองก๊อ บ้านห้วยฮี้ บ้านผามอน และบ้านแม่ละนา หน่วยงานละ 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ผู้แทนจากหน่วยงานดังกล่าว รวมจำนวนทั้งสิ้น 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ แบ่งออกเป็น 8 แนวทาง คือ 1) ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 2) ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น 3) ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น 4) สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น 5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม 6) รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 7) สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว 8) พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสำรวจพื้นที่ ด้วยการนำแบบสำรวจที่ได้จากการทบทวนเอกสารไปสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพบริเวณชุมชนท่องเที่ยวโดยเลือกสำรวจพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวชาวไทยใหญ่ (บ้านเมืองปอน) ชาวเขาเผ่าลาหู่ (บ้านจาโบ่) และชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง (บ้านห้วยฮี้) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานโบราณและโบราณวัตถุ

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อุทยานแห่งชาติ หัวหน้าสำนักที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว แกนนำชุมชน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

การจัดประชุมกลุ่มย่อย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมกลุ่มย่อยและการสำรวจพื้นที่ มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คัดกรองข้อมูลและจัดแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นพบ (topic) แล้วนำมาพรรณนาเชิงอุปนัย (inductive)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยสภาพของพื้นที่ที่มีภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสลับกัน พื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ (Protected area) เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติจึงเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการท่องเที่ยว ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่คอยเสริมในภาระกิจที่เกี่ยวข้องกับภารกิจขององค์กร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่พัฒนาบุคลากรเพื่อให้บริการท่องเที่ยว และส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบด้านผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทำหน้าที่ในการทำตลาดและนำคนเข้าไปท่องเที่ยว ดังนั้นภารกิจของแต่ละองค์กรจึงมีความแตกต่างกัน สรุปการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยแบ่งออกเป็นประเด็นที่ได้ดำเนินการแล้ว และประเด็นที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ
1. ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม	- จัดตั้งองค์กรขึ้นมาปกป้องและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว - ตรวจสอบผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวให้มีการตั้งราคาที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับคุณภาพของสินค้าและบริการ - ฝึกอบรมด้านสุขอนามัยและการให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวแก่ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	- เปิดโอกาสให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกิจกรรม โครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ
	- จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว - เก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลการท่องเที่ยวและสถิตินักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่รับผิดชอบ - ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้รับการจ้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว - ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้จำหน่ายสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว - ส่งเสริมและสนับสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นได้จริง - ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรับผิดชอบ
3. ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น	- นักท่องเที่ยวเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ - สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยภาษาที่หลากหลาย - ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรับผิดชอบผ่านการจัดงานกิจกรรมชนเผ่าต่าง ๆ
4. สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น	- จัดทำคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวในทุกกิจกรรมท่องเที่ยว - สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยภาษาที่หลากหลาย
5. ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม	- ฝึกอบรมนักสื่อความหมายท้องถิ่นเพื่อช่วยปกป้องทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น
6. รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	- มีอุปกรณ์และวิธีการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินในสถานที่ท่องเที่ยว - เจ้าหน้าที่ทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว
7. สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว	- พัฒนาการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่
8. พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน	- พัฒนาทักษะด้านการท่องเที่ยวให้กับพนักงานและลูกจ้าง - สร้างการรับรู้แก่ชุมชนท้องถิ่นถึงคุณค่าของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว - สร้างการรับรู้ด้านคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบให้กับนักท่องเที่ยว

สรุปผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ
1. ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม	- ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่น ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม - มีมาตรการ/วิธีการลดมลพิษและปริมาณขยะในแต่ละกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การใช้ย่าม ถุงผ้า ปิ่นโต ขวด/กระติกน้ำแบบเติมใหม่ได้ เป็นต้น - ทำงานในระบบกลุ่มท่องเที่ยวซึ่งมีคณะกรรมการเข้ามาบริหารจัดการ - แบ่งหน้าที่และกระจายบทบาทการทำงาน - มีกฎ กติกา ร่วมกันเพื่อคัดเลือกสมาชิกเข้ากลุ่มท่องเที่ยว - มีข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมท่องเที่ยว
2. ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	- กลุ่มจัดสรรรายได้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง - สมาชิกมีรายได้ภายใต้การจัดการโดยการหมุนเวียนการให้บริการท่องเที่ยว - เปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้จำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว - ส่วนประกอบของอาหารมาจากวัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นหลัก - จ้างแรงงานในชุมชน - ส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน - นักสื่อความหมายมีคุณสมบัติพื้นฐานเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
3. ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชน	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมขอชุมชน
4. สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น	- กิจกรรมท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน - กิจกรรมท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน - กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำ สัมผัสประสบการณ์ตรงจากชุมชนหรือเจ้าของโฮมสเตย์
5. การส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม	- ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ
	- มีวิธีการส่งเสริมหรือสร้างแรงจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มเข้ามาร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยว
6. รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	-
7. สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว	- จัดภูมิทัศน์รอบบ้านมีความสะอาด ปลอดภัย สวยงาม - ทำอาหารให้สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น อาหารมุสลิม หรืออาหารมังสวิรัติ เป็นต้น
8. พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน	-

2. เสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	แนวทางการดำเนินงาน	
	หน่วยงานภาครัฐ	ชุมชนท่องเที่ยว
1. ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม	- การบูรณาการแผนงานการใช้ใช้ที่ดิน การโซนนิ่ง การควบคุมอาคาร และการวางแผนการใช้ทรัพยากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยว - บรรจุการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบไว้ในแผนงาน โครงการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว - ฟื้นฟู อาคาร ตึก ถนน โบราณสถาน โบราณวัตถุของพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว - ควบคุมภาคธุรกิจท่องเที่ยวด้านการจัดการของเสีย สิ่งปฏิกูล การใช้น้ำ และพลังงาน เป็นต้น	- จัดทำข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อควบคุมเสียงรบกวน - มีการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวประหยัดการใช้พลังงาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น - จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ของสภาพพื้นที่ชุมชน
2. ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	- นำภาษีที่ได้จากการท่องเที่ยวไปใช้เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคม	- เปิดโอกาสให้สมาชิกที่ด้อยโอกาสในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ เยาชน เป็นต้น

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	แนวทางการดำเนินงาน	
	หน่วยงานภาครัฐ	ชุมชนท่องเที่ยว
	- เก็บข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและนำไปปรับปรุงแก้ไข - ประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว โดยให้เกียรติและให้ความเคารพต่อชุมชนในพื้นที่ - จ้างงานคนด้อยโอกาสในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว - ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายต่อเศรษฐกิจฐานรากเพื่อรองรับการท่องเที่ยว - ส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นผ่านธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้แข่งขันได้	มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม - การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สมุดเยี่ยม แบบสอบถาม เป็นต้น
3. ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น	-	- จัดการข้อมูลและเผยแพร่มรดกทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว - มีกฎระเบียบด้านวัฒนธรรมและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวรับทราบเพื่อปฏิบัติตามแนวทางที่ชุมชนกำหนด
4. สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว โดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น	-	-
5. ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม	-	-
6. รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	- จัดทำกฎระเบียบในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ - จัดทำข้อมูลที่ช่วยดูแลสุขภาพ สร้างความมั่นใจและปลอดภัยแก่	- ข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยแสดงและชี้แจงให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบที่เป็นลายลักษณ์อักษร

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	แนวทางการดำเนินงาน	
	หน่วยงานภาครัฐ	ชุมชนท่องเที่ยว
	นักท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - จัดทำคู่มือ Do and Don't สำหรับนักท่องเที่ยว - จัดทำคู่มือป้องกัน การเล่นการพนัน การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ เป็นต้น ผ่านการท่องเที่ยว	- ยานพาหนะมีการจดทะเบียนถูกต้อง มีความเหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับยานพาหนะ - แผนรองรับความปลอดภัยในกรณีเกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยว - การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร อุปกรณ์ และยานพาหนะเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน - ทำประกันอุบัติเหตุให้กับนักท่องเที่ยวก่อนการเดินทาง
7. สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว	- พัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวหลักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย - จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในทุกแหล่งท่องเที่ยวหลัก - ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ ป้องกันการใช้แรงงานเด็ก และแรงงานต่างด้าวที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง	- กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ในพื้นที่ท่องเที่ยว - อุปกรณ์จำเป็นพื้นฐานเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว พร้อมในการใช้งาน และมีการทำความสะอาดทุกครั้งก่อนที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก - ห้องน้ำมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย - พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ
8. พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน	- พัฒนาจรรยาบรรณผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ให้บริการรถยนต์โดยสารสาธารณะ ร้านอาหาร และที่พัก เป็นต้น	-

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับจัดการการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาปกป้องทรัพยากร จัดอบรมให้ความรู้ด้านสุขอนามัย ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และสื่อความหมาย แก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตรวจสอบการตั้งราคาที่ไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว เก็บข้อมูลและสถิตินักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าและบริการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมและสืบทอดงานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำระบบการสื่อความหมาย จัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพื้นที่ นอกจากนี้งานวิจัย Responsible tourism management: The missing link between business owners' attitudes and behaviour in the Cape Town tourism industry ที่พบว่า บทบาทของหน่วยงานทีเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ประกอบด้วย พัฒนาความได้เปรียบในการแข่งขัน ประเมิน ติดตาม และเปิดเผยผลกระทบจากการท่องเที่ยว สร้างหลักประกันการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมความหลากหลายทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (Frey, N. & George, R., 2010) การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบที่ชุมชนดำเนินการ ได้แก่ การใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน สนับสนุนการใช้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน มีมาตรการลดมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยว ทำงานในระบบกลุ่มมีคณะกรรมการบริหารงานท่องเที่ยว กระจายบทบาทแบ่งงานกันทำ สร้างกฎ กติกาการท่องเที่ยวร่วมกัน มีข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม กระจายรายได้จากการหมุนเวียนการบริการท่องเที่ยว จัดสรรรายได้เข้าชุมชน จ้างแรงงานในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำ ทำงานร่วมกับภาคีอื่น ๆ สร้างส่งเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับกลุ่มท่องเที่ยว จัดภูมิทัศน์รอบบ้าน และจัดรายการอาหารที่สอดคล้องกับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัย Responsible tourism and quality of life: perspective of local community ที่พบว่า การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ปกป้องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และแหล่งมรดกต่าง ๆ สร้างความสำเร็จให้ชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องจัดการอย่างระมัดระวังต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัยเพื่อป้องกันผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและความพึงพอใจของผู้มาเยือน (Rasdi, A. L. M. et al., 2019)

ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบสำหรับหน่วยงานภาครัฐ คือ การบูรณาการการทำงานเข้าด้วยกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บรรจุการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบไว้ในแผนงาน ฟื้นฟูอาคารเก่าและโบราณสถานเป็นจุดท่องเที่ยว ควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นำภาษีที่ได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จ้างผู้ด้อยโอกาสมาทำงานด้านการท่องเที่ยว ส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม จัดทำคู่มือและข้อปฏิบัติทุกกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย (Tourism for all) ป้องกันการใช้แรงงานเด็ก สร้างการรับรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมอย่างเดียว และพัฒนาจรรยาบรรณสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัย Sustainable - responsible tourism discourse towards 'responsustable' tourism (Mihalic, T., 2016) ที่พบว่า การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ อาศัยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว สร้างการตระหนักรู้ต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความรู้และข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในส่วนของชุมชนท่องเที่ยวซึ่งมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากร วัฒนธรรมและวิถีชีวิตโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ข้อเสนอนะสำหรับชุมชนท่องเที่ยว คือ การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากร กฎระเบียบด้านวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวนำไปปฏิบัติ เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำข้อปฏิบัติด้านความปลอดภัยในการทำกิจกรรมท่องเที่ยว จดทะเบียนพาหนะเดินทางให้ถูกต้อง มีแผนรองรับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จัดทำประกันชีวิตให้กับนักท่องเที่ยว มีข้อปฏิบัติด้านเสียงรบกวนสำหรับนักท่องเที่ยว การประหยัดพลังงาน และจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน การจัดการท่องเที่ยวในสถานการณ์ปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในมิติของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และจำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติร่วมกันในการขับเคลื่อน เนื่องจากแต่ละองค์กรมีภารกิจด้านการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน แนวทางการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ทั้ง 8 แนวทางที่ได้จากการวิจัยและนำไปทดลองใช้กับการท่องเที่ยวในเมืองรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงเป็นเครื่องมือที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้จัดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันของแต่ละพื้นที่ สรุปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยว หรือพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวหรือพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเมืองรองท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นให้ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น สร้างประสบการณ์ ความรู้ และสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกัน พัฒนาการท่องเที่ยวให้เห็นถึงความแตกต่างผ่านการนำเสนอเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ และสร้างจิตสำนึกแก่ทุกภาคส่วนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกัน อย่างไรก็ตาม

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การจัดการความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวซึ่งยังเป็นจุดด้อยในชุมชนท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย และส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวขนาดกลางและขนาดเล็กในท้องถิ่นให้สามารถแข่งขันได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัย รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากเนื้อหาที่นำเขียนนี้ในบทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาสถานการณ์และนโยบายการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในกรุงเทพมหานคร จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และสตูล แผนงาน ชุดโครงการ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภูเก็ตและสตูล ผู้วิจัยได้นำมาปรับเนื้อหาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). สถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศปี 2562 (จำแนกตามภูมิภาคและจังหวัด). เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2564 จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=618

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2562). การสร้างสรรค์สินค้าการท่องเที่ยวรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2556). คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2563 จาก https://www.nesdc.go.th

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2559). คู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2559 จาก http://www.gspa.buu.ac.th/roc/images/stories/food/up2/1.pdf

Frey, N. & George, R. (2010). Responsible tourism management: The missing link between business owners' attitudes and behaviour in the Cape Town tourism industry. Tourism Management, 31(2010), 621-628.

Global Sustainable Tourism Council. (2012). Global Sustainable Tourism Destination Criteria. Retrieved June 12, 2015, from http://www.gstcouncil.org

Goodwin, H. (2014). Cape Town Declaration on Responsible Tourism. Retrieved March 15, 2021, from https://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/

_____ (2014). WHAT IS RESPONSIBLE TOURISM. Retrieved April 27, 2019, from http://responsibletourismpartnership.org/what-is-responsible-tourism/

Hausler, N. et al. (2012). Myanmar Responsible Tourism Policy. Retrieved September 20, 2019, from https://www.hss.de/fileadmin/media/downloads/Berichte/121015_Myanmar_Tourism_English.pdf

Medeiros, H. M. N. et al. (2021). Alternative Tourism and Environmental Impacts: Perception of Residents of an Extractive Reserve in the Brazilian Amazonia. Retrieved June 12, 2021, from https://www.mdpi.com/2071-1050/13/4/2076

Mihalic, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse towards 'responsustable' tourism. Journal of Cleaner Production, 111(B), 461-470.

Rasdi, A. L. M. et al. (2019). Responsible tourism and quality of life: perspective of local community. Journal of Tourism, Hospitality and Environment Management, 4(13), 49-56.

TAT Intelligent Center. (2561). เข็มทิศท่องเที่ยวไตรมาส 4/2561. เรียกใช้เมื่อ 12 มีนาคม 2564 จาก https://marketingdb.tat.or.th/documents/10181/58221/Compass-Q4-2561.pdf/c2b9b2b4-f226-4dc5-aa3c-d804b55ddc1b

World Economic Forum. (2020). The travel and tourism competitiveness Report 2019, travel, and tourism at a tipping point. Retrieved January 5, 2021, from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

Xin, T. K. & Chan, J. K. L. (2014). Tour operator perspectives on responsible tourism indicators of Kinabalu National Park, Sabah. 5th Asia Euro Conference 2014. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 144(2014), 25-34.

การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา*

THE LIVELIHOOD AND THE QUALITY OF LIFE ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF SUFFICIENT ECONOMY OF PEOPLE IN THE SUB-DISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION AREA TAMBON NOEN NGAM RAMAN DISTRICT YALA PROVINCE

วาสนา พิทักษ์ธรรม
Wasana Pitagtum
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
Yala Rajabhat University, Thailand
E-mail: wastagtum@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเงื่อนไขการดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเงื่อนไขการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา รูปแบบ ของการวิจัยเป็นแบบผสานวิธี กล่าวคือ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณนำแล้วผสมผสานด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 380 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา จำนวน 9 คน รวมทั้งสิ้น 389 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขการดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีเหตุผลในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.86) รองลงมาเป็นด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.60) และด้านความพอประมาณอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 2.96) กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ

* Received 9 May 2021; Revised 16 December 2021; Accepted 21 December 2021

และ ตระหนักถึงการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ควรส่งเสริมเยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการอบรมอาชีพระยะสั้นเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเยาวชนและครอบครัว ผลการวิจัยความสัมพันธ์ของเงื่อนไข การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับมาก ทั้งด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง, การดำเนินชีวิต, คุณภาพชีวิต

Abstract

The objectives of this research article were to study the conditions and the relation between the way of life and the quality of life in Tambon Nuern-Ngam, Raman, Yala as claimed by the principles of sufficient economy. The thesis was mixed-methods research that used both quantitative and qualitative research. The sample was 380 cases in 7 villages, and key informants were 9 religious leaders and the community leaders that were 389 samples in total. Research instruments included questionnaires and in – depth interviews. Afterward, data were interpreted in descriptive research. The thesis indicated that the sample applied the philosophy of sufficiency in the overall way of life at a high level ($\bar{x}$ = 3.47).The sample lives reasonably according to the philosophy of sufficiency economy at a high level ($\bar{x}$ = 3.86), followed by risk management ($\bar{x}$ = 3.60), then moderation at a low level ($\bar{x}$ = 2.96).Although the sample had an understanding and awareness in their way of life, according to the principles of sufficient economy, encouraging youth to take advantage of free time by providing vocational training was necessary. Vacation training could increase income for youth who participate with training. Furthermore, the way of life in the conditions of knowledge and morals, is related to the quality of life in terms of moderation, reasonableness and risk management significantly.

Keywords: Sufficiency Economy, Lifestyle, Quality of Life

บทนำ

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข มีบทบาทเด่นชัดในการพัฒนาสังคม ทรงห่วงใยคุณภาพชีวิตของพสกนิกร ทรงอุทิศพระองค์ในการพัฒนาสังคมไทยมาอย่างยาวนาน พระองค์ทรงใช้เวลาศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากสังคมและชุมชนอย่างรอบคอบและ

เป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งพระองค์ทรงสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยการทดลองทำด้วยพระองค์เองก่อนพระราชทานแก่พสกนิกรของพระองค์ พระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาเผยแพร่อย่างเป็นระบบในสังคมไทยตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจจนถึงปัจจุบัน โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริและแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ พระองค์ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี สติ ปัญญา และความเพียร ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2561) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับประเทศไทย สังคมไทย ทุกคน ทุกกิจการ สามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ระดับครัวเรือนไปจนถึงชุมชนและระดับประเทศ ในยามที่ประเทศมีวิกฤตก็สามารถฝ่าฟันผ่านไปได้ จากการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ บางอย่างก็อาจต้องใช้เวลาที่สำคัญในการเตรียมตัวสำหรับก้าวต่อไปข้างหน้าของผู้คน สังคม และประเทศชาติ การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จะสามารถเป็นเกราะป้องกันผลกระทบจากสภาวะต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีแล้วทุกคนจะยิ้มได้เมื่อภัยมา (ดนุชา สินทวานนท์, 2563)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นในด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างเด่นชัด เช่น การสำนึกใน คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมรวมทั้งการดำรงชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ ซึ่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นแนวทางที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับทุกคนเพื่อให้มีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีที่พอเพียงและทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนไม่ใช่เฉพาะแต่เกษตรกรเท่านั้น แต่ประชาชนโดยทั่วไปไม่ว่านิสิต นักศึกษา นักเรียน ข้าราชการ พนักงานบริษัทก็สามารถนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียน การทำงาน การพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตประจำวันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้รวมทั้งการดำรงตนให้เป็น

คนดีในสังคม ปัจจุบันการดำรงชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่บริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาหลายอย่าง โดยเฉพาะปัญหาทางเศรษฐกิจที่รายได้หลักมาจากการทำเกษตรกรรม และกระแสการบริโภคนิยมหลงระเริงไปกับสิ่งฉาบฉวย หรือกล่าวได้ว่าประชาชนยังขาดภูมิคุ้มกันที่ดี ครัวเรือนจึงตกอยู่ในสภาพอ่อนแอเป็นหนี้ เป็นสิน ส่งผลให้รายรับไม่พอรายจ่าย ทำให้นักวิจัยสนใจที่จะศึกษาการใช้ชีวิตแบบพอเพียงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันรองรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

งานวิจัยเรื่องนี้ได้นำแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาอธิบายความสัมพันธ์ของเงื่อนไขการดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีผลต่อการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ผู้วิจัยตระหนักว่าหากประชาชนได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตก็จะเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตที่ดีมีคุณภาพ สร้างเข้มแข็งและความสุขให้กับครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ผลการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชนชุมชนอื่น ๆ ที่ดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีสติ มีจริยธรรม มีความสุข สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขการดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของ ประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขการดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่เป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง พื้นที่ศึกษาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สำหรับประชากรเป้าหมายคือ ประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัด

ยะลา จำนวน 389 คน โดยการทำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากตัวชี้วัดของกรอบแนวคิดการศึกษา มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด มีมาตรวัดของตัวชี้วัดแบบช่วง (Interval Scale) ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่า IOC = 1.00 และหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จำนวน 30 คน มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) 0.81 มีการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาในองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 9 คน มาสนับสนุนข้อค้นพบของการวิจัยเชิงปริมาณรวมทั้งการสังเกตการณ์โดยผู้วิจัยเข้าไปร่วมเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยด้วยตนเอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สรุปเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 1

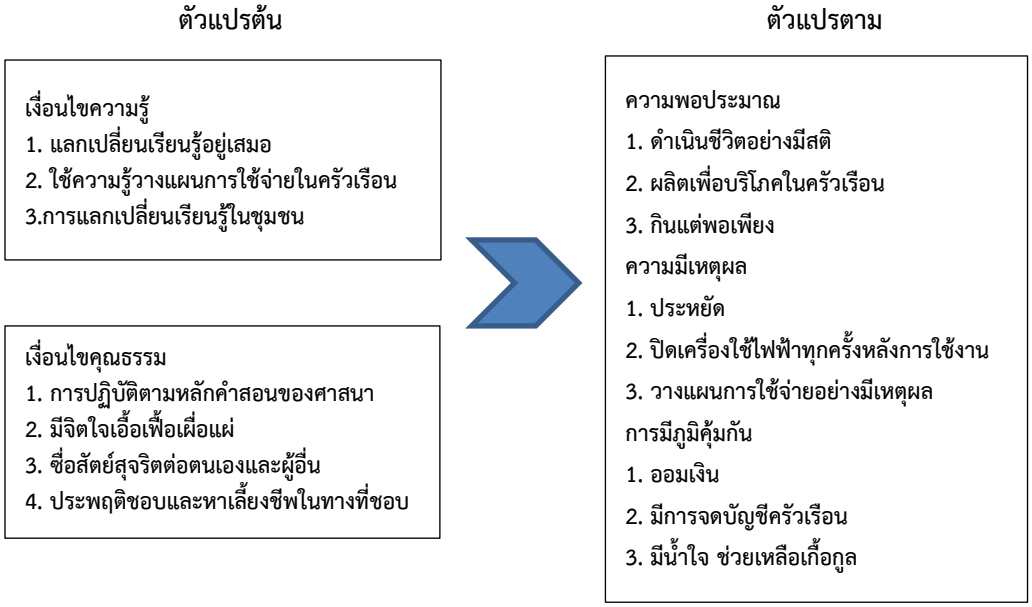

ภาพที่ 1 การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัย

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านหลักความพอประมาณ สามารถ อภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

ตัวแปร	ผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน	กินแต่พอเพียง	ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ	ด้านความพอประมาณ	การแปลความหมาย
	$(\overline{X})$	$(\overline{X})$	$(\overline{X})$	$(\overline{X})$	
การดำเนินชีวิตตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.64	3.72	1.54	2.96	ปานกลาง

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับ คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณ มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน มีการศึกษาเรื่องดิน การแก้ปัญหาและฟื้นฟูดินเสื่อมโทรมด้วยการพลิกนาร้างเป็นนาที่สามารถปลูกข้าวได้เพิ่มขึ้น มีการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ โดยยึดถือทางสายกลาง ความพอเพียงความพอดี คือ กินแต่พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือย ในเวลาเดียวกันก็ก้าวให้ทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์

จากการสัมภาษณ์นายสาการียา เด็งตา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา พบว่า มีการส่งเสริมอาชีพประชาชนในชุมชนโดยเฉพาะ การทำนาด้วยการพลิกผืนนาร้างให้กลับมามีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้นร้อยละ 70 จากเดิมทิ้งร้างร้อยละ 100 เนื่องจากค่าจ้างไถนาราคาแพง ปัจจุบันรัฐบาลจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือชาวนาในการไถนาผ่านกรมพัฒนาที่ดิน มีการส่งหมอดินอาสาช่วยชาวบ้านในการไถนา การให้ความรู้พัฒนาทักษะอาชีพทางการเกษตร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรและประชาชนในชุมชน (สาการียา เด็งตา, 2564) ด้านนายอับดุลนาเซ ดอปอ นักวิชาการชุมชนชำนาญการ ให้ข้อมูลว่า มีการสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตแบบวิถีดั้งเดิม แบบพอเพียง คือ ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกทุกอย่างที่กินได้ มีการแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน เหลือก็จำหน่ายในตลาดชุมชนหรือตำบลใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมอาชีพในชุมชน คือ เน้นความพอมีพอกิน พอใช้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีการพัฒนาอาชีพโดยเน้นให้ผู้นำสัมมาชีพในชุมชน ซึ่งเป็นปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนในชุมชน คือ “ชาวบ้านสอนชาวบ้าน” สอนในสิ่งที่เขาอยากทำโดยฝึกปฏิบัติจริงให้สามารถนำไปเป็นอาชีพได้ เพราะข้อเท็จจริงทุกพื้นที่จะมีคนที่เก่งในแต่ละอาชีพ เช่น การทำนาให้ได้ผลผลิตสูงจะมีปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพทำนาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนที่สนใจ (อับดุลนาเซ ดอปอ, 2564) นอกจากนี้นายอาหะมัด แวกูแม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 ตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา กล่าวว่า การดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถลดรายจ่ายของครอบครัวได้ ด้านการเพิ่มรายได้ก็จะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน

เหลือจากการบริโภคก็แบ่งปันเพื่อนบ้าน “ให้เพื่อให้”เป็นการให้โดยไม่เลือก ไม่หวังผลตอบแทน ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่กำหนดว่าเป็นใคร มีเชื้อชาติศาสนาใด เหลือก็เอาไปขาย ไม่โลภ ไม่ฟุ่มเฟือย เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำกิจกรรมเพื่อชุมชน หรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำไปสู่ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (อาหะมัด แวกูแม, 2564)

ตารางที่ 2 แสดงการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านหลักความมีเหตุผล สามารถอภิปราย ผลการศึกษา ดังนี้

ตัวแปร	วางแผนการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล	ปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกครั้งหลังใช้งาน	ใช้ของใช้ในบ้านอย่างประหยัด	ด้านความมีเหตุผล	การแปลความหมาย
	($\overline{x}$)	($\overline{x}$)	($\overline{x}$)	($\overline{x}$)	
การดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.88	**3.**81	3.88	3.86	มาก

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ด้านความมีเหตุผล ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับมาก ประชาชนมีการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว มีการเรียนรู้ในการพัฒนาอาชีพด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าชุมชน ได้แก่ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ข้าวกล้อง “ข้าวมือลอ" การทำน้ำข้าวกล้อง การผลิตเครื่องแกง สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

การตัดสินใจเกี่ยวกับวางแผนการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การใช้ชีวิต รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ จะต้องมีเหตุผล มีสติ มีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีการพิจารณา เหตุ ปัจจัย คำนึงถึงผลกระทบของการกระทำและความเสี่ยงจะเกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคต นายมโนพัศ หมู่วินิจกุล ปลัดอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า ทางอำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีการถ่ายทอดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชน เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกและความรับผิดชอบของประชาชนในชุมชนให้มีจิตสาธารณะ ร่วมกันคิด ร่วมกันจัดหา ร่วมกันเรียนรู้ วิเคราะห์ เพื่อให้รู้และเข้าใจตนเองผ่านกระบวนการชุมชน โดยการสำรวจข้อมูลศักยภาพของชุมชน สำรวจปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ แนวทางแก้ไข พร้อมกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเองของหมู่บ้านและชุมชน (มโนพัศ หมู่วินิจกุล, 2564)

ตารางที่ 3 แสดงการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถ อภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

ตัวแปร	ออมเงิน	จดบัญชีครัวเรือน	มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล	ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	การแปลความหมาย
	$(\overline{x})$	$(\overline{x})$	$(\overline{x})$	$(\overline{x})$	
การดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.88	3.81	3.88	3.86	มาก

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านการออมเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน การมีน้ำใจ ช่วยเหลือ เกื้อกูล ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับมาก ประชาชนในชุมชนมีการปลูกพืชหลายชนิด ได้แก่ ข้าว ยางพารา ผลไม้ และมีการทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ในชุมชน ได้แก่ การผลิตข้าวกล้อง “ข้าวมือลอ” บรรจุถุง การผลิตน้ำข้าวกล้อง การผลิตเครื่องแกง เป็นต้น การมีภูมิคุ้มกันในตัวเองที่ดีเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยง สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที

ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ฝืดเคือง ประชาชนควรนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน จะเป็นการตรวจสอบสุขภาพทางการเงิน ระบุถึงรายรับ - รายจ่าย ที่ชัดเจนและพิจารณาได้ว่ารายจ่ายใดฟุ่มเฟือย การใช้จ่ายควรใช้จ่ายพอประมาณไม่เกินตัว ถึงแม้รายได้ไม่เพิ่มขึ้นแต่ยังมีเงินออมเก็บไว้ใช้ในอนาคต (อาลี สาแม, 2564) ด้านนายอับดุลฮาเล็ม แสแตแล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม ตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ให้ข้อมูลว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ซุนนะห์ ของท่านนบีมูฮัมมัด (ซ.ล.) เป็นหลักแห่งทางสายกลาง ไม่มากไปหรือไม่น้อยไป เน้นการพึ่งพาตัวเองให้มากที่สุด ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีการส่งเสริมให้ทำบัญชีครัวเรือนทั้ง 7 หมู่บ้าน โดยบุคลากรจากพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ขาดการติดตามและประเมินผลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ละหมู่บ้านมีกลุ่มสัจจะการออมเพื่อการผลิตทุกหมู่บ้าน เป็นการส่งเสริมคนในชุมชนให้รู้จักการออมเงิน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ครอบครัวและชุมชน ช่วยลดความเสี่ยงต่อการบริหารจัดการเงินของสมาชิก มีการแบ่งปันผลประโยชน์และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงทำให้มีเงินออมเก็บไว้เป็นทุนสำรองสำหรับไว้ใช้จ่ายยามจำเป็นหรือในช่วงที่ไม่มีรายได้จากการทำงาน (อับดุลฮาเล็ม แสแตแล, 2564) นอกจากนี้พระครูประภาต จันทวรรณ เจ้าอาวาสวัดพฤกษา

สาร บ้านไม้แก่น ตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ท่านสอนให้ยึดหลักมัชฌิมาปติปทา ยึดหลักทางสายกลาง คือ มีความพอดี พอเพียง ในการเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตต้องมีความพอดี มีคุณธรรม ที่สำคัญต้องไม่ทำตนเองและทำให้ผู้อื่นเดือนร้อน ประชาชนที่บ้านเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ชีวิตแบบพอเพียง รู้จักพอเพียงในการบริโภค การใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ่มเฟือย การลด ละ เลิกอบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ (พระครูประภาตจันทวรรณ, 2564)

อภิปรายผล

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความยั่งยืน คือ คุณธรรมและความรู้ ซึ่งมี อิทธิพลทางตรงและยังมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกัน การศึกษา พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล เนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา พบว่า

ด้านหลักความพอประมาณ ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง เพราะเยาวชนยังขาดสติและติดอบายมุข เช่น สารเสพติด ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ความเสื่อมโทรมของร่างกาย ปัญหาหนี้สิน การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างยั่งยืน จึงควรส่งเสริมเยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการอบรมอาชีพระยะสั้น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเยาวชนและครอบครัวให้พึ่งตนเองได้และลดภาระหนี้สินของครอบครัว อย่างไรก็ตามการที่ค้นพบความจำเป็นของในการอบรมอาชีพระยะสั้นเพื่อให้ประชาชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขมีความพอประมาณเพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า เงื่อนไขการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม มีผลต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในด้านความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี แต่มีผลต่อความพอประมาณเพียงเล็กน้อย เพราะระดับความพอประมาณของแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกันตามฐานะรายได้ จึงควรส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบระดับความพอประมาณของแต่ละครอบครัวด้วยตนเอง (นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา, 2561) ด้านความมีเหตุผล ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับมาก ข้อค้นพบนี้แสดงว่าประชาชนเห็นความสำคัญการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักวิชาการที่ได้ศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกับเรื่องนี้ คือ ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ ได้ประยุกต์แนวคิดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารงานได้ในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ 1) ความต้องการที่พอประมาณ ถ้าผู้บริหาร มีความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดไม่ว่าจะเป็นความต้องการอำนาจ หรือความร่ำรวยก็ยากที่จะมีความ

พอประมาณในพฤติกรรมการบริหาร 2) การตั้งเป้าหมายที่พอประมาณและมีเหตุมีผล ไม่ทะเยอทะยานจนเกินไป แต่ไม่ได้ หมายความว่าเป็นเป้าหมายที่ต่ำ แต่เป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะมากระทบกับงาน การตั้งเป้าหมายที่พอประมาณ เกี่ยวข้องกับเรื่องภูมิคุ้มกันโดยตรง ถ้าเป้าหมายสูงมากไปก็อาจทำให้ต้องไปกู้เงินมามากเพื่อดำเนินงาน ถ้าสถานการณ์ผันแปรและเกิดปัญหาขึ้นมาก็อาจถึงขั้นเอาตัวไม่รอด จึงต้องระวังอย่าสร้างความเสี่ยงให้แก่ตนเองจนเกินไป 4) การใช้ความรอบรู้และความรอบคอบ ผู้บริหารที่ดีต้องพยายามเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา พยายามแสวงหาความรู้ให้รอบด้าน นอกจากนั้นความละเอียดรอบคอบในการดำเนินงานก็ต้องใช้ความเพียรและความ อดทนอย่างต่อเนื่อง 5) คุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต ถ้าผู้บริหารขาดคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต จะมีพฤติกรรมที่สวนทางกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยสิ้นเชิง โดยไม่เพียงแต่ดำเนินการทั้งตามตัวหนังสือ ของกฎกติกาต่าง ๆ แต่ยังต้องดำเนินการตามเจตนารมณ์ของกฎกติกาด้วย (ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์, 2549)

ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับมาก อีกทั้งงานวิจัยของปรารถนา อินทวงศ์ และโชติ บดีรัฐ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านย่านใหญ่และหมู่บ้านยมราช ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ประชาชนใช้พื้นที่ว่างในการปลูกผักไว้กินเอง มีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริม รณรงค์ให้รู้จักเก็บออมผ่านกลุ่มออมทรัพย์ อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาความรู้และเผยแพร่ให้สมาชิกในหมู่บ้านนำไปปรับใช้ให้เหมาะกับตนเองแบบค่อยไปค่อยไป (ปรารถนา อินทวงศ์ และโชติ บดีรัฐ, 2563) นอกจากนี้ กนกกาญจน์ ฉวีวงศ์ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนพึ่งพาตนเองด้านจิตใจ ด้วยการมีจิตใจที่ดี ร่าเริงแจ่มใส รู้จักให้อภัย ให้ความรัก ความเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่น ส่งเสริมให้ผู้อื่นมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต และยึดหลักธรรมทางศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจประพฤติปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี โดยการเข้าวัด ใส่บาตร ทำบุญ ตามโอกาสต่าง ๆ ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข (กนกกาญจน์ ฉวีวงศ์, 2552)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อการดำรงอยู่สู่การพึ่งตนเอง การเดินตามศาสตร์พระราชา ของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ชุมชนมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน มีการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ อาทิ การปรับปรุงดินเสื่อมโทรม ดินขาดอินทรียวัตถุ ดินเปรี้ยว ให้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมีการพลิกผืนนาร้างให้เป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ สามารถปลูกข้าวได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 70 จากเดิมทิ้งร้างร้อยละ 100 สามารถลดรายจ่ายในการซื้อข้าวสารและเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ชุมชนมีการผลิตข้าวกล้อง “ข้าวมือลอ” บรรจุถุง มีการจัดตั้ง

กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มทำน้ำข้าวกล้อง กลุ่มทำเครื่องแกง นอกจากนี้ผู้วิจัยมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าชุมชน โดยการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ข้าวกล้อง“ข้าวมือลอ” ให้กลุ่มผลิตข้าวกล้อง การวิจัยครั้งนี้ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว มีจิตอาสา มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอพียงมาใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 อธิบายได้ ดังภาพที่ 2

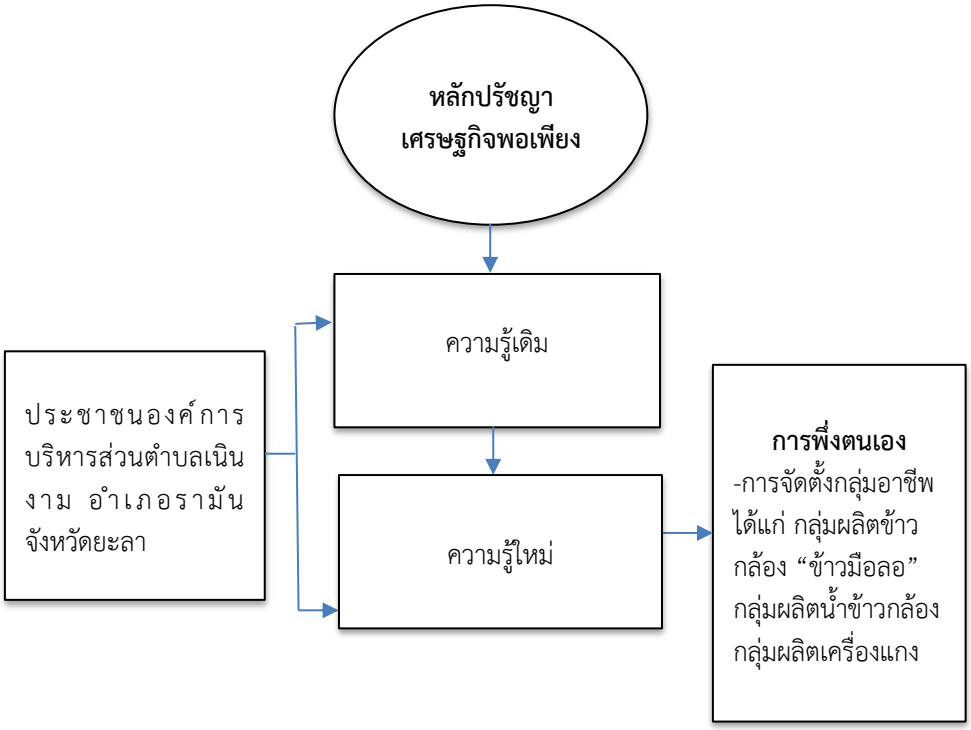

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดการการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่ความสมดุล ส่งผลให้มีความสุขอย่าง ยั่งยืน ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความพอประมาณ คือ การที่ประชาชนมีการผลิต การบริโภคโดยยึดทางสายกลาง ผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน กินแต่พอเพียง ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข 2) ด้านความมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ มีวางแผนการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล มีการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกครั้งหลังการใช้งาน มีการใช้สอยอย่างประหยัด 3) ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวเองที่ดี คือ

มีการออมเงิน มีการจดบัญชีครัวเรือน มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้สามารถปรับตัว รับมือและสามารถบริหารความเสี่ยงได้อย่างทันท่วงที และ 2 เงื่อนไข คือ 1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ นำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ใช้ในการวางแผนการใช้จ่ายในครัวเรือน เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน นำไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน 2) เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ประพฤติชอบ หาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น จากข้อค้นพบที่ว่าการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงาม อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ด้านหลักความพอประมาณอยู่ในระดับปานกลางนั้น ผู้นำชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญ สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือน ชุมชน และใช้เป็นพื้นฐานในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชนต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กนกกาญจน์ ฉวีวงศ์. (2552). การศึกษาการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตภาษีเจริญ สังกัดกรุงเทพมหานคร. ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. (2549). การบริหารเศรษฐกิจมหภาคตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 3 กรกฎาคม 2564 จาก http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2013/02/cs.pdf

ดนุชา สินทวานนท์. (2563). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือกที่เหมาะสมสังคมไทยในทุกวิกฤติ. เรียกใช้เมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก https://siamrath.co.th/n/171049

นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา. (2561). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารเกษมบัณฑิต, 19(2), 155-167.

ปรารถนา อินทวงศ์ และโชติ บดีรัฐ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านย่านใหญ่และหมู่บ้านยมราช ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 7(2), 1.

พระครูประภาต จันทวรรณ. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นายจรัญ พิทักษ์ธรรม, ผู้สัมภาษณ์)

มโนพัศ หมู่วินิจกุล. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นายจรัญ พิทักษ์ธรรม, ผู้สัมภาษณ์)

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2561). เศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก http://www.chaipat.or.th/

สาการียา เด็งตา. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นางวาสนา พิทักษ์ธรรม, ผู้สัมภาษณ์)

อับดุลนาเซ ดอปอ. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นายอารีย์ จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

อับดุลฮาเล็ม แสแตแล. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นายลุกมัน เส็งหลี, ผู้สัมภาษณ์)

อาลี สาแม. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นางวาสนา พิทักษ์ธรรม, ผู้สัมภาษณ์)

อาหะมัด แวกูแม. (10 มกราคม 2564). การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (นางสาวหทัยชนก พิทักษ์ธรรม, ผู้สัมภาษณ์)

อิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*

INFLUENCE OF REPORTING OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND EARNING MANAGEMENT AFFECTING FIRM VALUE OF COMPANIES LISTED IN THE STOCK EXCHANGE OF THAILAND

พรรณทิพย์ อย่างกลั่น
Phanthip Yangklan
ฐิตาภรณ์ สินจรูญศักดิ์
Titaporn Sincharoonsak
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Sripatum University, Thailand
E-mail: phanthip.ya@spu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และเพื่อศึกษาอิทธิพลของการจัดการกำไรต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 486 บริษัท และสามารถเก็บข้อมูลในงบการเงินและรายงานประจำปีได้ข้อมูลครบถ้วน จำนวน 314 บริษัท โดยเก็บข้อมูลในงบการเงินปี พ.ศ. 2557 - 2561 ระยะเวลา 5 ปี ตัวแปรอิสระ คือ การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคม 5 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านพนักงานหรือลูกจ้าง ด้านชุมชน และ ด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Modified Jones Model และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model ตัวแปรตาม คือมูลค่ากิจการที่วัดมูลค่าด้วยตัวแบบของ Tobin’s Q การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) วิเคราะห์ตัวแบบที่สร้างขึ้นเพื่อยืนยันตัวแบบ ผลการวิจัย พบว่า การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านพนักงานและลูกจ้าง ด้านชุมชน และด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์มีอิทธิพลเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการ

* Received 25 June 2021; Revised 24 November 2021; Accepted 29 November 2021

ตามตัววัดค่าของ Tobin’s Q ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model มีอิทธิพลเชิงลบกับมูลค่ากิจการตามตัววัดค่าของ Tobin’s Q ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.10 การวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนักลงทุนและผู้มีส่วนได้เสียต่อธุรกิจ

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบต่อสังคม, การจัดการกำไร, มูลค่ากิจการ, ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Abstract

The objectives of this research article were to study influence of Reporting of Corporate Social Responsibility affecting firm value of companies listed in the Stock Exchange of Thailand and to study influence of earning management affecting firm value of companies listed in the Stock Exchange of Thailand. Population of this study was 486 companies listed in the Stock Exchange of Thailand excluding financial business, property fund, and listed companies in the process of rehabilitation. Three hundred and fourteen, financial statement and annual report completed data, companies were returned. Five years financial statement data were collected from 2557 - 2561 (B.E.). Independent variables were reporting of Corporate Social Responsibility reporting in 5 aspects consisting of environment, energy, employee or staff, community, and product responsibility, and earning management under Modified Jones Model and Yoon Model. Dependent variable was firm value measured by Tobin’s Q method. For descriptive statistic and inferential statistic, Path Analysis, was used to analyze and confirm established model. The results found that reporting of Corporate Social Responsibility of environment, energy, employee and staff, community, and product responsibility have positive influence with firm value of companies listed in the Stock Exchange of Thailand under Tobin’s Q method at 0.05 significant level while earning management under Yoon Model by has negative influence with firm value of companies listed in the Stock Exchange of Thailand by Tobin’s Q method at 0.10 significant level. It is recommended to investors and stakeholder to obtain the most benefit from their investment.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Earning Management, Firm Value, The Stock Exchange of Thailand

บทนำ

ในปัจจุบันนักวิชาการและผู้บริหารองค์กรมีการให้ความสนใจต่อกระบวนการความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะความรับผิดชอบต่อสังคมจะสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรธุรกิจกับสังคม (Holder-Webb, L. et al., 2009) บริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีมูลค่าบริษัทที่สูงกว่าบริษัทที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดวิกฤตทางการเงินขึ้น บริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีมูลค่าของบริษัทที่ลดต่ำลงแต่ไม่เท่ากับบริษัทที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีผลกระทบที่เกิดขึ้นน้อยกว่านั่นเอง (Buchanan, B. et al., 2018)

การดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การประกอบกิจการด้วยความดูแลใส่ใจต่อผู้มีส่วนได้เสีย เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ตลอดจนมีธรรมาภิบาลเป็นเครื่องกำกับให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใสและยุติธรรม จึงเป็นสิ่งที่ธุรกิจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน โดยองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องมาตรฐาน ISO (International Organization for Standardization) ได้ทำการพัฒนามาตรฐานว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (ISO 26000: Social Responsibility) ซึ่งเป็นที่ยอมรับและมีการนำไปใช้ในองค์กรในปัจจุบันด้วย (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2555)

การที่บริษัทให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงด้านการปกป้องสิ่งแวดล้อม จะทำให้การดำเนินงานของกิจการดีขึ้น โดยมี 3 มุมมอง คือมุมมองด้านเศรษฐกิจ มุมมองด้านสังคมและมุมมองด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน เนื่องจากการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมโดยทั่ว ๆ ไปจะมองว่าเป็นต้นทุน แต่ในความเป็นจริงแล้วผลตอบแทนที่ได้รับกลับมาคือ ชื่อเสียงและภาพพจน์ของบริษัท จึงทำให้เพิ่มโอกาสในการได้มาซึ่งรายได้และกำไร รวมถึงภาพลักษณ์ของผู้มีส่วนได้เสียและทำให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายจากการประหยัดพลังงาน ในทางกลับกันหากบริษัทดำเนินงานโดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอาจทำให้บริษัทมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เช่นในกรณีที่การดำเนินธุรกิจก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีประเด็นพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อาจทำให้ธุรกิจต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นกว่าการเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งบริษัทที่สร้างผลกำไรจากการดำเนินกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมมีแนวโน้มที่จะดำเนินกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อในสังคมในอนาคตเพิ่มมากขึ้น (Mackey, A. et al., 2007) ในขณะเดียวกัน บริษัทที่ดำเนินกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีราคาหุ้นเพิ่มขึ้นในอนาคตเช่นเดียวกัน เนื่องจากผู้ลงทุนซื้อหุ้นในตลาดหลักทรัพย์จะเลือกลงทุนในบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมทำให้ความต้องการหุ้นเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ราคาหุ้นสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้การลงทุนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมสูงจะได้รับผลตอบแทนจากกำไรสูงและบริษัท

ที่ลงทุนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมต่ำจะได้รับผลตอบแทนกำไรที่ต่ำไปด้วย (McWilliams, A. & Siegel, D., 2000)

ในทฤษฎีการบูรณาการมีการระบุว่า บริษัทจะต้องคำนึงถึงความต้องการทางสังคมด้วยเพราะความสำเร็จขององค์กรส่วนหนึ่งเกิดจากการที่องค์กรต้องพึ่งพาสังคม (Wilber, K., 2000) นอกจากนี้ในด้านจริยธรรมของผู้บริหาร ผู้บริหารต้องบริหารงานโดยคำนึงถึงบริษัทเป็นสำคัญและการดำเนินธุรกิจยังต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียมากกว่าผลประโยชน์ของผู้บริหารเอง (Booth, P. & Schulz, A. K. D., 2004) ในทำนองเดียวกันความรับผิดชอบต่อสังคมสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพในการจำกัดพฤติกรรมการฉวยโอกาสของผู้บริหารเกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจในการประมาณการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อกำไรหรือขาดทุนขององค์กรซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการบริหารกำไรหรือการจัดการกำไรนั่นเอง

การบริหารกำไรหรือการจัดการกำไรนั้นเกิดจากการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารในการประมาณการค่าใช้จ่ายซึ่งส่งผลต่อกำไรของกิจการ ในบางครั้งผลการดำเนินงานของบริษัทอาจไม่แสดงผลที่แท้จริง มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรและมูลค่าของบริษัทในประเทศจีน พบว่า คุณภาพกำไรและมูลค่าของบริษัทในประเทศจีนมีความสัมพันธ์เชิงบวก (McWilliams, A. & Siegel, D., 2000) แต่การศึกษาในประเทศปากีสถานและประเทศอินเดียนั้นการจัดการกำไรจะมีความสัมพันธ์เชิงลบหรือไม่มีความสัมพันธ์เลย (Akram, M. A. et al., 2015) นอกจากนี้การศึกษาการจัดกำไรและผลการดำเนินงานในบริษัทขายหุ้น IPO ของประเทศฝรั่งเศส พบว่า มีการจัดการกำไรและผลตอบแทนเริ่มต้นมีความสัมพันธ์เชิงลบ (Tang, H. W., & Chang, C. C., 2015) ซึ่งจากผลการวิจัยทำให้พบว่า การจัดการกำไรนั้นส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อผลการดำเนินงานของกิจการ

การดำเนินธุรกิจมีการวัดผลการดำเนินงานในหลายรูปแบบ หากเป็นการนำเสนอรายงานทางการเงินจะเสนอผลการดำเนินงานผ่านงบกำไรขาดทุน นอกจากนี้ยังมีการนำข้อมูลในงบกำไรขาดทุนและงบแสดงฐานะการเงินมาจัดทำเป็นอัตราส่วนทางการเงินเพื่อประเมินผลการดำเนินงานหรือมูลค่าของบริษัท แต่ข้อมูลในงบการเงินนั้นเป็นข้อมูลในอดีต การนำมาใช้วัดผลการดำเนินงานนั้นสามารถนำมาใช้วัดผลได้แต่หากบริษัทต้องการทราบมูลค่ากิจการอาจมีข้อจำกัด จึงอาจมีการคำนวณด้วยวิธีอื่นด้วย

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยศึกษาถึงอิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ผู้มีส่วนได้เสียหรือนักลงทุนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการจัดการกำไรต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 552 บริษัท หักกลุ่มธุรกิจการเงิน จำนวน 60 บริษัท และบริษัทจดทะเบียนที่อยู่ในระหว่างฟื้นฟูการดำเนินงาน 6 บริษัท จึงมีบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่เป็นประชากร จำนวน 486 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2555) และผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลของบริษัททั้งหมดในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้ข้อมูลครบถ้วนทุกตัวแปร จำนวน 314 บริษัท โดยเก็บข้อมูลในงบการเงินปี พ.ศ. 2557 - 2561 ระยะเวลา 5 ปี (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2561)

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคม 5 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านพนักงานหรือลูกจ้าง ด้านชุมชน และ ด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ การวัดค่าตัวแปรคือหากบริษัทมีการรายงานตามความรับผิดชอบของสังคมในหัวข้อที่กำหนดไว้ในแต่ละด้าน จะได้คะแนนเท่ากับ 1 หากไม่มีการรายงานตามความรับผิดชอบของสังคม จะได้คะแนนเท่ากับ 0 และรวมคะแนนในแต่ละด้านเพื่อนำคะแนนมาใช้ในการประมวลผล 2) การจัดการกำไรตามแบบการวัดค่าของ Modified Jones Model ของ Dechow, P. M. et al. (Dechow, P. M. et al., 1995) และ Yoon Model โดย Yoon, S. S. et al. ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องระดับรายการค้างรับค้างจ่ายที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร โดยทั้ง 2 ตัวแบบนั้นใช้สูตรในการคำนวณ (Yoon, S. S. et al., 2006)

ตัวแปรตาม ได้แก่ มูลค่ากิจการ ใช้การวัดมูลค่า Tobin’s Q คืออัตราส่วนทางการเงินที่ชี้วัดผลการดำเนินงานในทางมูลค่าทางการตลาดที่สะท้อนถึงข้อมูลจากงบการเงินซึ่งเป็นข้อมูลในอดีตและมูลค่าตลาดซึ่งเป็นข้อมูลาดการณ์ในมุมมองของนักลงทุนต่ออนาคตของบริษัทโดยวัดมูลค่าทางการตลาดของหุ้นสามัญ Tobin’s Q มีสูตรการคำนวณ คือ (ผลรวมของมูลค่าทางการตลาดของหุ้นสามัญ + มูลค่าทางการตลาดของหุ้นบุริมสิทธิ + มูลค่าทางการตลาดของหนี้สิน)/มูลค่าตามบัญชีของสินทรัพย์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมานใช้การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการยืนยันตัวแบบและศึกษาอิทธิพลของตัวแปรตามตัวแบบของสมมติฐานการวิจัยดังนี้

3.1 การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3.2 การจัดการกำไรมีอิทธิพลเชิงลบต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สามารถนำมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

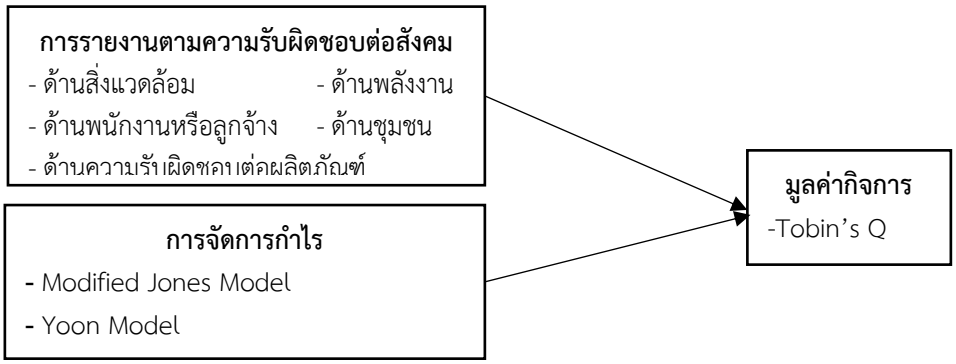

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง อิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นดังนี้

สมมติฐานที่ 1 การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย ด้านสิ่งแวดล้อม (EN) ด้านพลังงาน (EG) ด้านพนักงานและลูกจ้าง (EM) ด้านชุมชน (CO) และด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ (PR) ส่งผลต่อมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q (FPQ) สอดคล้องกับโมเดล

ที่สร้างขึ้น ด้วยค่า Chi - Square = 0.00 P - value = 1.000 และค่า RMSEA = 0.000 ดังรูปภาพที่ 2 และตารางที่ 1

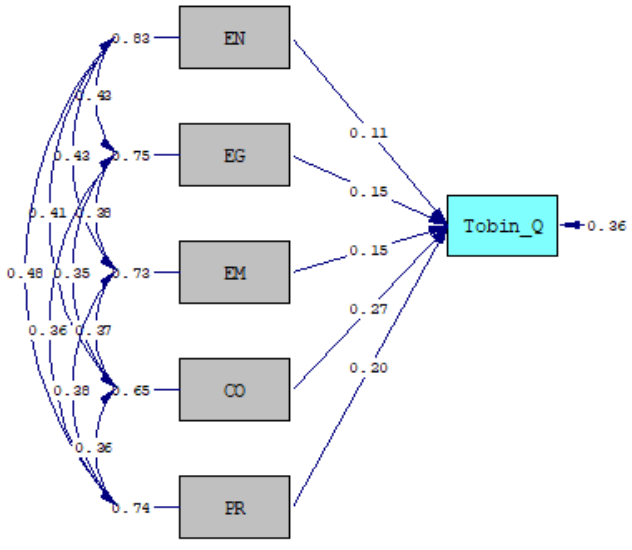

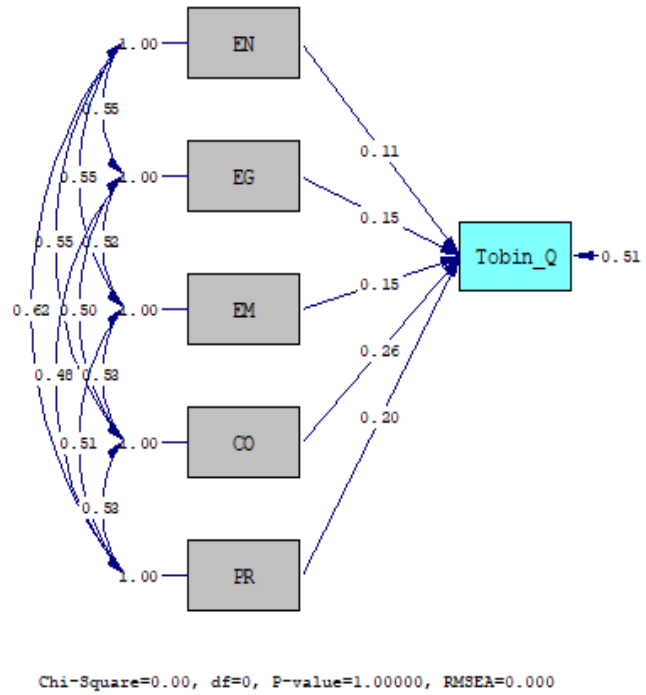

ภาพที่ 2 ตัวแบบผลกระทบของการเปิดเผยข้อมูลการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมต่อผลการดำเนินงานตามตัววัด Tobin's Q (FPQ)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ตัวแบบการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q (FPQ)

ตัวแปร	ค่าสถิติ				
	สัมประสิทธิ์	SE	t	ค่ามาตรฐานสัมประสิทธิ์	R^2
EN	0.11	0.024	4.36	0.11	0.49
EG	0.15	0.023	6.50	0.15	
EM	0.15	0.024	6.18	0.15	
CO	0.27	0.025	10.79	0.26	
PR	0.20	0.024	8.22	0.20	
Chi - Square = 0, df = 0, p = 1.00, RMSEA = 0.000					

จากตารางที่ 1 พบว่า การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านพนักงานและลูกจ้าง ด้านชุมชน และด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q ได้ร้อยละ 49.0 โดยตัวแปรอิสระทั้ง 5 มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ด้วยค่าอิทธิพลเท่ากับ EN = 0.11, EG = 0.15, EM = 0.15, CO = 0.27 และ PR = 0.20 ตามลำดับ สอดคล้องกับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 2 การจัดการกำไรมีอิทธิพลเชิงลบต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

การจัดการกำไรตามตัวแบบของ The Modified Jones Model (EMJ) และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model (EMY) ส่งผลต่อมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยสอดคล้องกับโมเดลที่สร้างขึ้น ด้วยค่า Chi - Square = 0.00 P - value = 1.000 และค่า RMSEA = 0.000 ดังรูปภาพที่ 3 และ ตารางที่ 2

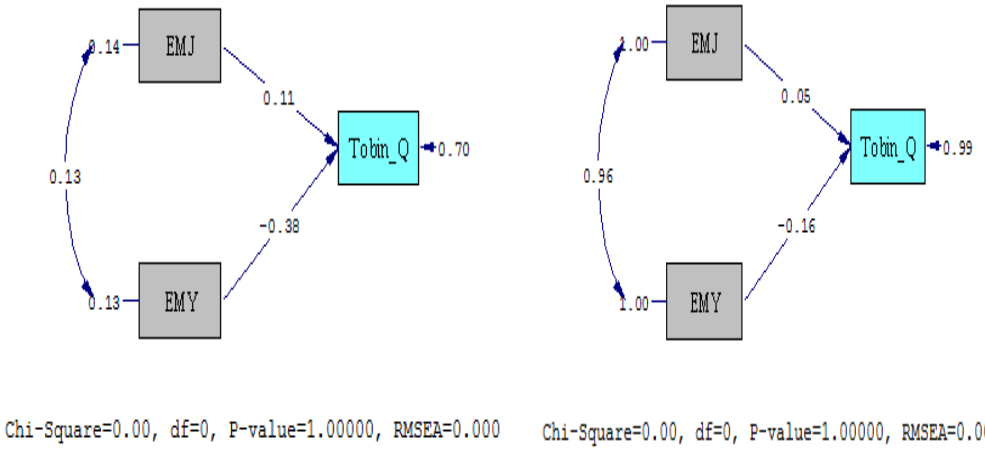

ภาพที่ 3 ตัวแบบผลของการจัดการกำไรส่งผลต่อผลการดำเนินงานตามตัววัด Tobin's Q

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดการกำไรมีอิทธิพลเชิงลบต่อมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q

ตัวแปร	ค่าสถิติ				
	สัมประสิทธิ์	SE	t	ค่ามาตรฐานสัมประสิทธิ์	R^2
EMJ	0.11	0.21	0.53	0.05	0.013
EMY	- 0.38	0.23	-1.70	-0.16	
Chi-Square = 0, df = 0, p = 1.00, RMSEA = 0.000					

จากตารางที่ 2 พบว่า การจัดการกำไรตามตัวแบบของ The Modified Jones Model (EMJ) และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model (EMY) สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q ได้ร้อยละ 1.3 ทั้งสองตัวแปรไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ต่อผลการดำเนินงานตามตัววัด Tobin's Q การจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model (EMY) มีอิทธิพลเชิงลบที่ระดับนัยสำคัญ 0.10 ต่อผลการดำเนินงานตามตัววัด Tobin's Q ด้วยค่าอิทธิพลเท่ากับ -0.38 สอดคล้องกับสมมติฐาน

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง อิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมและการจัดการกำไรส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สามารถอภิปรายผลตามสมมติฐานการวิจัยได้ ดังนี้

1. การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การรายงาน

ตามความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านพนักงานและลูกจ้าง ด้านชุมชน และด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 การศึกษาเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการแข่งขันด้วยสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงด้านการปกป้องสิ่งแวดล้อม จะทำให้การดำเนินงานของกิจการดีขึ้น โดยมี 3 มุมมอง คือ มุมมองด้านเศรษฐกิจ มุมมองด้านสังคมและมุมมองด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน เนื่องจากการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมโดยทั่ว ๆ ไปจะมองว่าเป็นต้นทุนได้ (Porter, M. E. & Van der Linde, C., 1995) แต่ในความเป็นจริงแล้วผลตอบแทนที่ได้รับกลับมา คือ ชื่อเสียงและภาพพจน์ของบริษัท จึงทำให้เพิ่มโอกาสในการได้มาซึ่งรายได้และกำไร รวมถึงภาพลักษณ์ของผู้มีส่วนได้เสียและทำให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายจากการประหยัดพลังงาน ในทางกลับกันหากบริษัทดำเนินงานโดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอาจทำให้บริษัทมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (Mackey, A. et al., 2007) และการศึกษาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานหรือไม่ ได้แสดงให้เห็นว่าบริษัทที่ลงทุนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมสูงจะได้รับผลตอแทนจากกำไรสูง และบริษัทที่ลงทุนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมต่ำจะได้รับผลตอบแทนกำไรที่ต่ำไปด้วย (McWilliams, A. & Siegel, D., 2000) การศึกษาในครั้งนี้พบว่าบริษัทที่มีการดำเนินงานทางด้านสังคมนั้นส่งผลให้บริษัทมีผลการดำเนินงานที่ดีขึ้น แต่จะส่งผลในระยะยาวมากกว่าในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพราะการที่บริษัทมีการจัดการที่ดี มีการดำเนินงานด้านสังคมโดยเฉพาะความรับผิดชอบต่อสังคมจะส่งผลให้บริษัทมีความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียยาวนานขึ้นและดีขึ้นนั่นเอง

2. การจัดการกำไรมีอิทธิพลเชิงลบต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าการจัดการกำไรโดยการจัดการกำไรตามตัวแบบของ The Modified Jones Model และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 กับมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin's Q แต่การจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model มีอิทธิพลเชิงลบที่ระดับนัยสำคัญ 0.10 นอกจากนี้การศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการกำไรกับผลการดำเนินงานของบริษัทแต่ละบริษัทในประเทศปากีสถานพบว่าการจัดการกำไรมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อผลการดำเนินงานของบริษัทแต่บริษัทในประเทศอินเดียวกลับพบว่ามีความสัมพันธ์ที่ไม่มีนัยสำคัญ (Akram, M. A. et al., 2015) ได้ศึกษา ในขณะที่การจัดการกำไรในประเทศอินเดียกับต้นทุนของเงินทุนมีความสัมพันธ์เชิงลบ (Patro, A. & Kanagaraj, A., 2016) จากผลการวิจัยทำให้พบว่าการจัดการกำไรนั้นส่งผลต่อมูลค่ากิจการของบริษัท หากผู้บริหารต้องการให้บริษัทมีมูลค่ากิจการเป็นอย่างไร ก็สามารถที่ดำเนินการได้ด้วยการจัดการกำไรด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อนักลงทุนหรือผู้มีส่วนได้เสียทำให้การตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจเกิดความผิดพลาดได้ ดังนั้นนักลงทุนจึงควรให้ความสำคัญกับข้อมูลในรายงานการเงินทุกรายการเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการกำไร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ด้านพนักงานและลูกจ้าง ด้านชุมชน และด้านความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และ 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของการจัดการกำไรต่อมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยพบว่า การจัดการกำไรโดยการจัดการกำไรตามตัวแบบของ The Modified Jones Model และการจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 กับมูลค่ากิจการตามตัววัด Tobin’s Q แต่การจัดการกำไรตามตัวแบบของ Yoon Model มีอิทธิพลเชิงลบที่ระดับนัยสำคัญ 0.10 จากผลการวิจัยนี้จะมีประโยชน์ต่อนักลงทุนหรือผู้มีส่วนได้เสียทุกคน เพราะทำให้นักลงทุนต้องเพิ่มความระมัดระวังในการลงทุนมากยิ่งขึ้น นักลงทุนต้องกลับมาให้ความสำคัญกับข้อมูลในงบการเงินทุกรายการ เพราะหากละเลยไปเพียงรายการใดรายการหนึ่ง ก็อาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาดได้และส่งผลต่อการลงทุนและผลตอบแทนด้วย อนึ่งการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทเป็นสิ่งที่แสดงออกมาในมุมมองที่ดีเป็นประโยชน์ต่อบริษัทเป็นอย่างมาก และส่งผลต่อมูลค่าของกิจการ แต่การรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมยังคงเป็นการรายงานที่แสดงถึงแต่ส่วนที่ดี ส่วนที่ทำเพื่อชุมชนหรือสาธารณะ แต่หากการรายงานตามความรับผิดชอบต่อสังคมจะรายงานในส่วนที่อาจเกิดผลกระทบในอนาคตด้วย ก็จะเป็นสัญญาณเตือนให้นักลงทุนมีการความระมัดระวังในการลงทุนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2555). แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ. กรุงเทพมหานคร: ไอคอนพริ้นเตอร์.

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2561). รายชื่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2563 จาก https://www.set.or.th/th/company/companylist.html

Akram, M. A. et al. (2015). Earnings management and organizational performance: Pakistan VS India. Basic Research Journal of Business Management and Accounts, 4(9), 211-220.

Booth, P. & Schulz, A. K. D. (2004). The impact of an ethical environment on managers' project evaluation judgments under agency problem conditions. Accounting, Organizations and Society, 29(5-6), 473-488.

Buchanan, B. et al. (2018). Corporate social responsibility, firm value, and influential institutional ownership. Journal of Corporate Finance, 52(2018), 73-95.

Dechow, P. M. et al. (1995). Detecting earnings management. Accounting review, 70(2),193-225.

Holder-Webb, L. et al. (2009). The supply of corporate social responsibility disclosures among US firms. Journal of business ethics, 84(4), 497-527.

Mackey, A. et al. (2007). Corporate social responsibility and firm performance: Investor preferences and corporate strategies. Academy of management review, 32(3), 817-835.

McWilliams, A. & Siegel, D. (2000). Corporate social responsibility and financial performance: correlation or misspecification? Strategic management journal, 21(5), 603-609.

Patro, A., & Kanagaraj, A. (2016). Earnings Management a Technique to Reduce Cost of Capital? Exploratory Study on Indian Companies. Journal of Modern Accounting and Auditing, 12(5), 243-249.

Porter, M. E. & Van der Linde, C. (1995). Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship. Journal of economic perspectives, 9(4), 97-118.

Tang, H. W., & Chang, C. C. (2015). Does corporate governance affect the relationship between earnings management and firm performance? An endogenous switching regression model. Review of Quantitative Finance and Accounting, 45(1), 33–58.

Wilber, K. (2000). A Theory of everything. Boston: Shambhala Publication.

Yoon, S. S. et al. (2006). Earnings management vehicles for Korean firms. Journal of International Financial Management & Accounting, 17(2), 85-109.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0*

PARTICIPATION OF CITIZENS IN PHRA NAKHON DISTRICT AREA TO THAI YOUTH 4.0 SKILL DEVELOPMENT

ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง
Thunyaluk Jaitiang
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Bunditpatanasilpa Institute, Thailand
E-mail: nfe31skm@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 2) ศึกษาแนวทาง ปัญหา และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออก 2 กลุ่ม 1) การวิจัยเชิงปริมาณ คือประชาชน ที่อาศัยในชุมชนเขตพระนคร จำนวน 396 คน กลุ่มที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ คือกลุ่มประธานและกรรมการชุมชน/เยาวชนในชุมชน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มพระสงฆ์ในชุมชน กลุ่มเจ้าพนักงานสำนักงานเขตพระนคร และกลุ่มผู้ประกอบการค้าขายในชุมชน รวมทั้งหมด 49 คน จากวิธีการแบบลูกโซ่ เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งไม่มีโครงสร้าง สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.29, S.D. = 1.07) 2) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในลักษณะคณะกรรมการ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยการเปิดโอกาส เปิดใจให้ทุกภาคส่วนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในลักษณะแบบเป็นพี่เป็นน้องกัน ปัญหาของการมีส่วนร่วม การถูกจำกัดด้วยสถานที่ งบประมาณมีไม่เพียงพอ และความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐบาล

* Received 31 May 2021; Revised 21 December 2021; Accepted 26 December 2021

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, เยาวชนไทย 4.0, ชุมชนเขตพระนคร

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to study the level of participation of citizens in Phra Nakhon District area to Thai youth 4.0 skill development, and 2) to study the guidelines, problems, and recommendations on participation of citizens in Phra Nakhon District area to Thai youth 4.0 skill development. This was a survey research. The sample was divided into 2 groups; 1) group of quantitative research comprising 396 people living in Phra Nakhon District area, and 2) group of qualitative, a total of 49 participants consisted of group of chairman community and board/youth, group of school administrators, group of monks in community, group of officers at Phra Nakhon District Office and group of merchants in community. Based on the chain method, the research instrument used were questionnaires and unstructured interview of chairman community and board. The statistics used in data analysis include the mean and standard deviation. The results of the research showed that 1) the participation of citizens in Phra Nakhon District area to Thai youth 4.0 skill development was of medium level ($\bar{X}$ = 3.29, S.D. = 1.07), and 2) it was found from the guidelines on the participation of citizens in Phra Nakhon District area to Thai youth 4.0 skill development that the participation in decision making was in the committee manner; the participation in practice was carried out by giving an opportunity and open-mindedness for all parts to express their opinions to develop the potential and create immunity of the youth; the participation in benefits is related both quantitatively and qualitatively; and the participation in evaluation was in the manner of brotherhood. The participation problem, limited place, insufficient budget, discontinuous cooperation from government agencies affects the organization of the activity.

Keywords: Participation, Thai Youth 4.0, Citizens in Phra Nakhon District Area

บทนำ

ประเทศไทย 4.0 คือ ประเทศไทยที่ขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมเพื่อหลุดพ้นกับดักการเป็นประเทศรายได้ต่ำถึงปานกลางสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูง อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศจะสร้างผลผลิตในเชิงนวัตกรรมได้นั้นต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้และ

ทักษะเฉพาะหลายด้านอันนำไปสู่ การขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นไปตามนโยบายประเทศไทย 4.0 ปัจจัยสำคัญที่สุด ในการขับเคลื่อนประเทศไทย คือ “คนไทย” เนื่องจากการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จะเป็นรากฐานในการเสริมสร้างคุณภาพและความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย รวมทั้งสร้างรากฐานความมั่นคงของประเทศในทุกด้าน โดยเริ่มต้นที่การสร้างและพัฒนาเยาวชน ให้เป็นเยาวชนไทย 4.0 เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองโลกในอนาคต (เกษตรชัย และคณะ, 2560)

เยาวชนถือได้ว่าเป็นวัยช่วงรอยต่อระหว่างความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ หรือจะเรียกว่าช่วง “วัยรุ่น” เป็นวัยที่สังคมคาดหวังให้เป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศชาติไปสู่อนาคตข้างหน้า ในขณะที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย เด็กเกิดน้อย และวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง จำเป็นต้องสร้างศักยภาพของเยาวชนให้พร้อมเข้าสู่วัยแรงงานของประเทศในอนาคต เยาวชนยังเป็นช่วงวัยที่สำคัญแตกต่างจากช่วงเวลา อื่น ๆ ในชีวิต เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากเด็กสู่ผู้ใหญ่ จำเป็นต้องวางรากฐานที่ดี (อาภรณ์ ดีนาน, 2551); (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย, 2560) ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ กับเยาวชน ในด้านศาสนาและครอบครัวอ่อนแอจนน่าวิตก ในขณะที่การจดทะเบียนสมรสมีน้อยลง แต่อัตราการหย่าร้างกลับสูงขึ้น ยิ่งกว่านั้นการที่ครอบครัวต้องดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาคุณภาพชีวิต ทำให้พ่อแม่ห่างเหินกับลูก และยังห่างเหินจากสถาบันศาสนามากขึ้น ด้านการบริโภค เยาวชนไทยกำลังเผชิญกับกระแส “วัฒนธรรม กิน ดื่ม ช้อป” อันเป็นตัวเร่งให้เกิดค่านิยมบริโภคอย่างมหาศาล เยาวชนถูกดึงดูดจากโฆษณาให้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย นิยมแฟชั่นราคาแพงหรือของมียี่ห้อ ด้านสื่อและการแสดงออกทางเพศ นับวันจะรุนแรงมากขึ้น เยาวชนไทยมีค่านิยมการมีคู่นอนมากกว่าหนึ่งมากขึ้น และด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม เยาวชนตกเป็นเหยื่อแห่งความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เช่น ปัญหา ความแตกต่างและรอยร้าวทางวัฒนธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การยกพวกตีกันของเด็กอาชีวะ อันเป็นการต่อต้านสังคมของเยาวชนอีกแบบหนึ่ง (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2549) นอกจากนี้การเกิดปัญหาเยาวชน สาเหตุมาจากความยากจนและด้อยโอกาสที่มีมาแต่กำเนิด ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมเบี่ยงเบนเรื่องเพศสัมพันธ์ ติดเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท ฆ่าตัวตาย เล่นการพนัน เที่ยวเตร่ ติดเกม อินเทอร์เน็ต เข้าถึงสื่อที่แสดงความรุนแรง เมื่อวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ จะพบว่า เยาวชนได้รับผลกระทบจากสังคมยุคปัจจุบัน ไม่สามารถแยกได้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด เนื่องจากขาดการพัฒนา ขาดความเป็นผู้นำแก้ปัญหาเบื้องต้นไม่ได้ การขาดที่ปรึกษาและขาดการให้คำปรึกษาจากครอบครัวและโรงเรียนอาจจะกระทบสิ่งที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ ด้านความต้องการเยาวชนรุ่นใหม่ต้องมีคุณลักษณะมั่นใจในตนเองสูง ควบคุมตนเองได้ มีคุณลักษณะผู้นำที่ควบคุมตนเองได้ (ปมณฑ์ สุภาพักตร์ และคณะ, 2562)

ดังนั้น การที่จะพัฒนาเยาวชนไทย 4.0 ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ต้องได้รับการแก้ไข ป้องกัน จากการขับเคลื่อนผ่านการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ อาทิ ภาครัฐบาล ภาคเอกชน ครอบครัว วัด โรงเรียน สื่อ และชุมชน ขณะเดียวกันเยาวชนต้องมีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทักษะตามแนวคิดคุณลักษณะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical thinking and Problem solving) 2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) 3) ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural understanding) 4) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) 5) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information, and Media literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT literacy) 7) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning skills) 8) ทักษะด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม มีเมตตากรุณา มีระเบียบวินัย (Compassion) (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข, 2562)

กรุงเทพมหานครถือเป็นเขตปกครองพิเศษของประเทศไทยที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยอาศัยอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ และมีเยาวชนอาศัยรวมอยู่ด้วย ดังนั้นการที่จะพัฒนาเยาวชนไทย 4.0 นั้น ต้องพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม คือ ต้องได้รับการพัฒนาครบทุกด้าน ได้แก่ การพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และด้านสังคม ไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่ละเว้นด้านใดด้านหนึ่ง (สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2561) และสมาชิกในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา (Public participation approach) เพื่อช่วยให้เกิดกระบวนการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างเยาวชนและสมาชิกในสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปได้สะดวกขึ้น เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong community) นำไปสู่ประเทศไทย 4.0 ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ผลจากการวิจัยนี้จะช่วยเป็นแนวทางพัฒนาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเยาวชนและคนในชุมชนด้วยกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนไปประยุกต์ใช้ หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ และยังเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะเยาวชนให้กับชุมชนต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร และผู้ที่สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0

2. เพื่อศึกษาแนวทาง ปัญหา และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาแนวทาง ปัญหา และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0

เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณและการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งไม่มีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตพระนคร จำนวน 20 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนท่าวัง ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนวัดอินทรวิหาร ชุมชนวัดสามพระยา ชุมชนตรอกบ้านพานถม ชุมชนท่าเตือน ชุมชนตรอกเฟื่องทอง-ตรอกวิสูตร ชุมชนราชบพิธพัฒนา ชุมชนวัดเทพธิดาราม ชุมชนวังกรมพระสมมตอมรพันธ์ ชุมชนแพร่งภูธร ชุมชนตรอกศิลป์-ตรอกตึกดิน ชุมชนโบสถ์พราหมณ์ ชุมชนบวรรังษี ชุมชนวัดนรนาถ ชุมชนวัดสังเวชวิศยาราม ชุมชนหลังวัดราชนัดดา ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์-ตรอกไก่แจ้ ชุมชนวัดใหม่อมตรส ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดิน ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไม่ต่ำกว่าห้าปี ตั้งแต่เริ่มเข้ามาอาศัยจนถึงปี พ.ศ 2562 จำนวน 396 คน ที่มาจาก การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตร ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 จากนั้นผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random Sampling) โดยกำหนดชั้นภูมิเป็นชุมชนของเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร และสุ่มตัวอย่างในแต่ละชุมชนตามสัดส่วนของประชากร

ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม แบ่งคำถามออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีลักษณะแบบสอบถามแบบเลือกตอบ จำนวน 7 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ระยะเวลาอาศัยในชุมชน ตำแหน่งในชุมชน ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เขตพระนคร ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ข้อคำถามด้านละ 7 ข้อ รวม 28 ข้อ โดยใช้ Rating scale 5 ระดับ เป็นมาตรวัด ลักษณะข้อความที่ใช้มีลักษณะเชิงบวก

การหาค่าเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content validity) หรือความสอดคล้องระหว่างข้อความที่เขียนขึ้นมาในแบบสอบถามกับนิยามศัพท์ โดยแบบสอบถามฉบับนี้ ค่า IOC เท่ากับ 0.88 และนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในเขตดุสิต ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา (α alpha coefficient) ของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .920 ระยะเวลาการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 15 มกราคม - 15 มีนาคม 2564

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อรวบรวมและสรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการวิจัย ได้แก่ กลุ่มประธานและกรรมการชุมชน จำนวน 16 คน เยาวชนในชุมชน จำนวน 6 คน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน กลุ่มพระสงฆ์ในชุมชน จำนวน 6 รูป กลุ่มเจ้าพนักงานสำนักงานเขตพระนคร จำนวน 1 คน และ กลุ่มผู้ประกอบการค้าขายในชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 49 คน ที่มาจากกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling)

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งไม่มีโครงสร้าง ในพื้นที่ 20 ชุมชน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับการแนะนำจากผู้ให้ข้อมูลคนแรก ข้อมูลที่ได้จะนำมาเขียนรายละเอียด ผลการสัมภาษณ์ แล้วนำไปตรวจสอบเพื่อยืนยันผลการเก็บข้อมูลจากผู้ใช้หรือผู้ให้ข้อมูลรายต่อไปในประเด็นสัมภาษณ์เดียวกันจนได้ข้อมูลที่นิ่ง (Saturate) คือไม่มีคำตอบอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากประเด็นสัมภาษณ์เดียวกันจึงหยุดเก็บข้อมูล โดยจะเริ่มสัมภาษณ์ประธานชุมชนวัดอินทรวิหาร เนื่องจากว่าเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ และมีความพร้อมในการสนับสนุนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทักษะเยาวชน แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป โดยถามในประเด็นต่อไปนี้ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ประสบการณ์ การทำงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ระดับการศึกษา อายุ กรณีผู้สัมภาษณ์มีสถานภาพเป็นพระ ถามในประเด็น ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ฉายา วันเดือนปีเริ่มอุปสมบท อายุเริ่มอุปสมบท ชื่อวัด

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อศึกษาแนวทาง ปัญหา และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการ

พัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 จำนวน 2 ข้อ ข้อที่ 1 แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ประกอบด้วยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ข้อที่ 2 ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ประกอบด้วยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาเขียนรายละเอียดผลการสัมภาษณ์ แล้วนำไปตรวจสอบเพื่อยืนยันผลการเก็บข้อมูลจากผู้ใช้หรือผู้ให้ข้อมูลรายต่อไปในประเด็นสัมภาษณ์เดียวกันจนได้ข้อมูลที่นิ่ง (Saturate) คือไม่มีคำตอบอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากประเด็นสัมภาษณ์เดียวกันจึงหยุดเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 พบว่า

1. สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 58.84 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 24.50 สถานภาพมีการสมรส จำนวน 228 คน คิดเป็นร้อยละ 57.58 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 38.64 อาชีพหลักในชุมชนประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 อาศัยในชุมชน 21 ปีขึ้นไป จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 42.42 และตำแหน่งในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 76.01 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (n = 396 คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	163	41.16
หญิง	233	58.84
อายุ		
21 - 30 ปี	40	10.10
31 - 40 ปี	67	16.92
41 - 50 ปี	97	24.50
51 - 60 ปี	96	24.24

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (n = 396 คน)	ร้อยละ
61 ปีขึ้นไป	96	24.24
สถานภาพ		
โสด	105	26.52
สมรส	228	57.58
อย่าร้าง	22	5.56
หม้าย	35	8.84
แยกกันอยู่	6	1.52
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	51	12.88
มัธยมศึกษา	147	37.12
อนุปริญญา	37	9.34
ปริญญาตรี	153	38.64
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	8	2.02
อาชีพหลัก		
รับจ้าง	121	30.56
พนักงานบริษัทเอกชน	67	16.92
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ	19	4.80
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	144	36.36
อื่น ๆ เช่น แม่บ้าน ข้าราชการบำนาญ ว่างงาน นิสิต/นักศึกษา	45	11.36
ระยะเวลาอาศัยในชุมชน		
5-10 ปี	82	20.71
11-15 ปี	91	22.98
16-20 ปี	55	13.89
21 ปีขึ้นไป	168	42.42
ตำแหน่งในชุมชน		
ประธานชุมชน	7	1.77
คณะกรรมการในชุมชน	68	17.17
สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน	20	5.05
ประชาชนทั่วไป	301	76.01
รวม	**396**	**100.00**

2. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 โดยรวมมีระดับความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.29, S.D. = 1.07) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านมีความคิดเห็นระดับปานกลาง

ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X}$ = 3.37, S.D. = 1.02) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 1.07) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{X}$ = 3.26, S.D. = 1.16) และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{X}$ = 3.17, S.D. = 1.03) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.37	1.02	ปานกลาง
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	3.35	1.07	ปานกลาง
3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	3.26	1.16	ปานกลาง
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	3.17	1.03	ปานกลาง
รวม	**3.29**	**1.07**	**ปานกลาง**

3. แนวทาง ปัญหา และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ข้อมูลได้รับมาจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ การนำเสนอข้อมูลพิจารณา ในช่วงเวลา 5 ปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2559 - 2563) ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นบริบทที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญในการที่จะผลักดันให้เกิดการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ประกอบด้วย กลุ่มประธานและกรรมการชุมชน/เยาวชนในชุมชน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มพระสงฆ์ในชุมชน กลุ่มเจ้าพนักงานสำนักงานเขตพระนคร และกลุ่มผู้ประกอบการค้าขายในชุมชน สามารถสรุปแนวทางการการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ได้ดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการศึกษาปัญหา การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการพัฒนาทักษะเยาวชน ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไข

3.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยการเปิดโอกาส เปิดใจ เปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชน ซึ่งเยาวชนคนรุ่นใหม่พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เพียงแต่เปิดโอกาสให้เขามีส่วนในกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ขอแค่เข้าใจและรับฟังเขา

3.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ เช่น ทุนสนับสนุน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะ

เยาวชน และเชิงคุณภาพ เช่น ความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ คุณค่า ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความประทับใจ ความสุขใจ ข้อดีของการจัดกิจกรรม และข้อเสียของการจัดกิจกรรม ผลกระทบจากการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชน

3.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนมากจัดหลังจากการจัดกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว การประเมินงานแบบเป็นพี่เป็นน้องกัน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะร่วมพูดคุยถึงความสำเร็จของการจัดกิจกรรม ปัญหาและแนวทางแก้ไขสำหรับจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

ปัญหาของการมีส่วนร่วม พบว่า การถูกจำกัดด้วยสถานที่ งบประมาณมีไม่เพียงพอ จำนวนเยาวชนในชุมชนมีน้อย และความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาในชุมชนไม่ต่อเนื่อง เยาวชนย้ายติดตามผู้ปกครอง ส่งผลต่อการจัดกิจกรรม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 2 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัยประเด็นที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.29, S.D. = 1.07) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีส่วนร่วมระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจากมากจนถึงน้อย ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ยังไม่ทั่วถึงทุกชุมชนในเขตพระนคร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการที่จะพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคล คือ อายุ พบว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน ต้องทำงานเลี้ยงดูครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ดังผลงานวิจัยพิชญ์สิณี รัตนานุพงศ์ และคณะ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร คือ ด้านปัจจัยส่วนบุคคล อายุ กลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่อายุค่อนข้างมาก โดยมีอายุระหว่าง 60 - 75 ปี มีความอ่อนล้า หมดเรี่ยวแรงและมีปัญหาสุขภาพ จำเป็นต้องพบแพทย์บ่อยครั้ง อีกทั้งต้องดูแลลูกหลาน ทำงานบ้าน ทำให้ไม่มีเวลาที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มแม่บ้าน จึงส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มแม่บ้าน (พิชญ์สิณี รัตนานุพงศ์ และคณะ, 2564) นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า บางชุมชนในเขตพระนคร จำนวนเยาวชนน้อยจึงไม่ได้จัดกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชน บางชุนชนมีข้อจำกัดในด้านสถานที่ ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ เพราะส่วนมากใช้เป็นที่พักอาศัย และงบประมาณที่ได้รับจัดสรรเพื่อพัฒนาเยาวชนมีน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะงบประมาณที่ได้รับส่วนใหญ่จะใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของชุมชนเป็น

หลัก ส่งผลต่อการขาดแรงจูงใจที่จะจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชน จึงอาจส่งผลให้ภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว พบว่า การมีส่วนรวมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน: กรณีศึกษาเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องมาจากประชาชนยังไม่เข้าใจกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนได้มากเท่าที่ควร (ศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว, 2563) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อภิปรายผลดังนี้

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยรวมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นด้านที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนมีส่วนร่วมกับผู้นำและคนในชุมชนกำหนด แนวทางแก้ไขปัญหา การร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากร แหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในกิจกรรม/โครงการ การร่วมเสนอปัญหาและแนวทางการพัฒนา การประชุมปรึกษาแสดงความคิดเห็นเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มี ความจำเป็นในการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย ดังผลการวิจัยวิยาณี ลำลอง พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษาศิลปวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ (วิยาณี ลำลอง, 2560) และสอดคล้องกับลัดดาวรรณ นนปะติ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ในภาพรวมประชาชนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่ทั่วถึงหรือครอบคลุมทุกองค์ประกอบของกระบวนการ (ลัดดาวรรณ นนปะติ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2559) ซึ่งต่างจากข้อค้นพบของว่าที่ ร.ต.ชวลิต เกตุมงคลสิทธิ์ พบว่า คณะกรรมการชุมชนของเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร กับการมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อม ด้านการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะคณะกรรมการชุมชนเห็นถึงความสำคัญในการตัดสินใจจะต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน เป็นต้น องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนส่งผลให้การตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์สูงเป็นอย่างมาก (ชวลิต เกตุมงคลสิทธิ์, 2562)

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ โดยรวมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะการได้มีส่วนร่วมรายงานผลการพัฒนาทักษะเยาวชนไทยมีน้อย หรือกระบวนการนี้ไม่เคยเกิดขึ้นในชุมชน การมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ทรัพย์สินเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมมีน้อย เพราะชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน บางชุมชนประชาชนต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ฐานะเศรษฐกิจระดับครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง การที่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งทุนสนับสนุน จึงไม่ค่อยมีส่วนร่วมในด้านนี้ ดังงานวิจัยศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว พบว่า ประชาชนมีความคิดต่อการทำแผนปฏิบัติเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน ดังนั้น ประชาชนจึงมองว่าคงไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนของตนเอง (ศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว, 2563)

1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ โดยรวมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะคนในชุมชนได้รับการเชิญเป็นวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกน้อย หรือไม่เคย ทำให้ขาดประสบการณ์แลกเปลี่ยนความรู้การจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมได้รับค่าตอบแทนหรือของรางวัล หรือ เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มีน้อย เพราะงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาเพื่อพัฒนาเยาวชนมีจำนวนจำกัด หรือไม่มี ส่วนมากได้รับผลประโยชน์ทางจิตใจ ประชาชนได้รับความประทับใจและรู้สึกดี เพราะได้ร่วมพัฒนาเยาวชนในชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองได้ สอดคล้องจงดี โพธิ์สลัด พบว่า ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ประชาชนได้สละแรงงานเพื่อช่วยในการดำเนินโครงการ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์ให้กับชุมชน (จงดี โพธิ์สลัด, 2558)

1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยรวมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ การติดตามปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของกิจกรรม/โครงการ การพัฒนาทักษะเยาวชนไทยในชุมชนน้อย เพราะว่าการติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ ผู้หน้าที่เรื่องนี้ส่วนมากจะเป็นคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ที่ติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ และโอกาสที่จะมีส่วนร่วมสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาทำกิจกรรม/โครงการพัฒนาทักษะเยาวชนไทยในชุมชนมีน้อย เพราะคนในชุมชนต้องประกอบอาชีพ ไม่มีเวลาที่จะมาสังเกต หรือมามีส่วนร่วม หรืออาจจะได้มาส่วนร่วมบางครั้ง เพราะเวลาไม่เอื้อ สอดคล้องกับแนวคิด โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen, J. M. & Uphoff, N. T.) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อพกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ คนที่มีหน้าที่ดูแลหน่วนงาน โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร การประเมินนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังความคิดของคนในชุมชนที่จะทำให้โครงการ/กิจกรรมพัฒนาหรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป (Cohen, J. M. & Uphoff, N. T., 1977)

2. แนวทาง และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 การวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วย กลุ่มประธานและกรรมการชุมชน/เยาวชนในชุมชน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มพระสงฆ์ในชุมชน กลุ่มเจ้าพนักงานสำนักงานเขตพระนคร และกลุ่มผู้ประกอบการค้าขายในชุมชน ดังนี้ 1) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในลักษณะคณะกรรมการ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยการเปิดโอกาสเปิดใจ เปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้าง

ภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในเชิงปริมาณ เช่น ทุนสนับสนุน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชน และเชิงคุณภาพ เช่น ความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ คุณค่า ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความประทับใจ ความสุขใจ ข้อดีของการจัดกิจกรรม และข้อเสียของการจัดกิจกรรม ผลกระทบจากการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชน ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในลักษณะแบบเป็นพี่เป็นน้องกัน 2) ปัญหาของการมีส่วนร่วม พบว่า การถูกจำกัดด้วยสถานที่ งบประมาณมีไม่เพียงพอ จำนวนเยาวชนในชุมชนมีน้อย และความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาในชุมชนไม่ต่อเนื่อง เยาวชนย้ายติดตามผู้ปกครอง ส่งผลต่อการจัดกิจกรรม จากการสัมภาษณ์แนวทาง ปัญหาการพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนครกรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการศึกษาปัญหา การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการพัฒนาทักษะเยาวชน ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไข ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารงานชุมชน ดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ การตัดสินใจไม่สามารถที่จะกระทำได้โดยคนเดียว สอดคล้องกับ จินตวีร์ เกษมศุข พบว่า ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong community) จะเกิดขึ้นได้ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนนี้ จะเป็นพลังชุมชนที่ผลักดันให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาของชุมชนในแต่ละขั้นตอนให้บรรลุเป้าหมาย (จินตวีร์ เกษมศุข, 2561)

2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยการเปิดโอกาส เปิดใจ เปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชน ซึ่งเยาวชนคนรุ่นใหม่พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เพียงแต่เปิดโอกาสให้เขามีส่วนในกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ขอแค่เข้าใจและรับฟังเขา ทั้งนี้เป็นเพราะทุกวันนี้ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ ที่จะแสดงความคิดการกระทำได้ โดยไม่ผิดกฎหมาย และคณะกรรมการชุมชนเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับสาลี อุตมุล และคณะ พบว่า การทำงานต้องเริ่มที่การปรับกระบวนการทำงานใหม่ ปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีปฏิบัติในการพัฒนาเด็กและเยาวชนใหม่ วิธีการสร้างและพัฒนาเยาวชนให้มีเป็นคนมีจิตอาสา จึงเกิดแนวคิดคือให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมบทบาทเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น ผ่านแนวคิด “การให้พื้นที่และการให้บทบาทเยาวชนในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง” โดยมีผู้ใหญ่เป็นคนเอื้ออำนวยสนับสนุน (สาลี อุตมุล และคณะ, 2560) และนวมณฑ์ อุดมรัตน์ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ในรูปแบบของการเข้าร่วมในวันงาน และมีแนวทางสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนเห็นควรปฏิบัติ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีให้แก่ผู้ที่สนใจและ การสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน (นวมณฑ์ อุดมรัตน์, 2558)

2.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ เช่น ทุนสนับสนุน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชน และเชิงคุณภาพ เช่น ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ คุณค่า ความรู้สึกทางจิตใจ ความประทับใจ ความสุขใจ ข้อดี – ข้อเสีย ผลกระทบของการจัดกิจกรรม ทั้งนี้การทำกิจกรรมต้องมีผู้ได้รับประโยชน์จากการจัดโครงการ/กิจกรรม แต่โดยส่วนมากจะได้รับผลประโยชน์ทางด้านจิตใจ สอดคล้องกับกนกอร บุญกว้าง และจิณณวัตร ปะโคทัง พบว่า การมีส่วนร่วมในการร่วมกันรับผลประโยชน์ร่วมกันและชื่นชมยินดี ส่วนมากเป็นผลประโยชน์ทางด้านจิตใจมากกว่าจะเป็นผลตอบแทนทางด้านวัตถุสิ่งของจากโรงเรียนและชุมชน (กนกอร บุญกว้าง และจิณณวัตร ปะโคทัง, 2557)

2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนมากจัดหลังจากการจัดกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว การประเมินงานแบบเป็นพี่เป็นน้องกัน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะร่วมพูดคุยถึงความสำเร็จของการจัดกิจกรรม ปัญหาและแนวทางแก้ไขสำหรับจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ทั้งนี้เป็นเพราะ ต้องการติดตามว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นคุ้มค่า คุ้มทุน การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และข้อเสนอแนะเป็นไปในเชิงบวก สอดคล้องกับ นุชา สระสม พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัดพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ซึ่งเป็นโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแบบกัลยาณมิตร (นุชา สระสม, 2560) เช่นเดียวกันกับกนกอร บุญกว้าง และจิณณวัตร ปะโคทัง พบว่า การมีส่วนร่วมในการร่วมกันติดตามและประเมินผล โรงเรียนกับชุมชนร่วมกันติดตามผลงานที่ทำ ร่วมกันคิดพัฒนาปรับปรุงงานให้ดีขึ้น หลังจากดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว ผู้ที่มีส่วนในการดำเนินงานจะประเมินผลการดำเนินการร่วมกัน เพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข พบว่า เมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นโรงเรียนและชุมชนจะใช้โอกาสในการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อพูดคุยกันถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา รวมถึงช่วยกันหาแนวทางแก้ไข (กนกอร บุญกว้าง และจิณณวัตร ปะโคทัง, 2557)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0 ควรเริ่มต้นที่การเตรียมความพร้อมเยาวชนให้สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ทันสมัยและเจริญก้าวหน้า องค์กรทางสังคมต่าง ๆ ต้องร่วมมือร่วมใจกันส่งเสริม สนับสนุน และเตรียมพร้อมให้เยาวชนได้รับการพัฒนาทักษะต่าง ๆ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

ชุมชนต่อการพัฒนาทักษะเยาวชน เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติ ผลประโยชน์ และการประเมินผล แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาทักษะเยาวชน เช่น การตัดสินใจดำเนินการในลักษณะคณะกรรมการ การเปิดโอกาส เปิดใจให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อพัฒนาศักยภาพ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชน ด้วยการมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะเยาวชนในชุมชนให้มีการพัฒนาการเรียนรู้และทักษะพื้นฐาน ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านสื่อสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะด้านอาชีพและการเรียนรู้ ทักษะด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม เมตตากรุณา มีระเบียบวินัย ส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยี ข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ทุกภาคส่วนควรส่งเสริมความร่วมมือพัฒนาเยาวชนอย่างเท่าเทียมกัน 2) มีการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาทักษะเยาวชน เพื่อเป็นเวทีให้เยาวชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกัน 3) พัฒนาทักษะเยาวชนในยุคไทยแลนด์ 4.0 เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เสริมสร้างทักษะที่จำเป็น และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM - Education) ในสถานศึกษา 4) การจัดทำคู่มือกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน พร้อมกิจกรรมพัฒนาทักษะเยาวชนในชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) 5) ส่งเสริมและสนับสนุนพื้นที่การเรียนรู้ เช่น วัดจัดกิจกรรมและจัดพื้นที่การเรียนรู้เพื่อเอื้อต่อการพัฒนา

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0” ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และกราบขอบพระคุณท่านพระอาจารย์ ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถานศึกษา สำนักงานเขตพระนคร ประธานชุมชน และผู้สัมภาษณ์ทุกท่าน ในการสนับสนุนข้อมูล และการอำนวยความสะดวกต่อการลงพื้นที่วิจัย

เอกสารอ้างอิง

กนกอร บุญกว้าง และจิณณวัตร ปะโคทัง. (2557). การมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของชุมชน กรณีศึกษา: โรงเรียนบ้านเหมือดขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1. Buabandit Journal of Educational Administration, 16(1), 217-226.

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย. (2560). รายงานประชากรไทย พ.ศ. 2561: การลงทุนกับเยาวชน. เรียกใช้เมื่อ 13 ธันวาคม 2562 จาก http://1ab.in/9sc

เกษตรชัย และคณะ. (2560). การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเยาวชนไทย 4.0 อย่างครบวงจรและยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2562 จาก http://1ab.in/9r0

จงดี โพธิ์สลัด. (2558). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการหมู่บ้านเศรฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ในวิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

จินตวีร์ เกษมศุข. (2561). การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(50), 169-186.

ชวลิต เกตุมงคลสิทธิ์. (2562). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2564 จาก http://shorturl.asia/h1CJP

นวมณฑ์ อุดมรัตน์. (2558). การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2562 จาก http://shorturl.asia/tDHpT

นุชา สระสม. (2560). การมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัดสังกัด กรุงเทพมหานคร. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปมณฑ์ สุภาพักตร์ และคณะ. (2562). การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำเยาวชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(2), 165-175.

พิชญ์สิณี รัตนานุพงศ์ และคณะ. (2564). การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, 39(1), 61-84.

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข. (2562). การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลัง กับ PLC เพื่อการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลัดดาวรรณ นนปะติ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal), 5(2), 289-305.

วิยาณี ลำลอง. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว. (2563). การมีส่วนรวมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน: กรณีศึกษาเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2564 จาก http://shorturl.asia/lwNzP

สาลี อุตมุล และคณะ. (2560). รูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชนในเขตเทศบาลตำบลกุดดินจี่เพื่อเสริมสร้างบทบาทเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2563 จาก http://shorturl.asia/d7bhI

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2561). โครงการบริการวิชาการเพื่อสร้างสรรค์สังคมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. เรียกใช้เมื่อ 3 ตุลาคม 2563 จาก http://shorturl.asia/SzLtO

อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2549). เด็กไทยในมิติวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

อาภรณ์ ดีนาน. (2551). แนวคิดและวิธีการส่งเสริมสุขภาพวัยรุ่น. ชลบุรี: ไฮเดน กรุ๊ป ปริ้นท์แอนด์มีเดีย.

Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1977). Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. New York: the Rural Development Committee Center for international studies, Cornell University.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2*

TRAINING CURRICULUM DEVELOPMENT TO PROMOTE THE 21ST CENTURY LEARNING DESIGN SKILL WITH PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY (PLC) FOR EDUCATIONAL PERSONAL UNDER SUPHUNBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

นภาภรณ์ ธัญญา
Napaporn Tunya
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western University, Thailand
E-mail: tanyanapaporn9577@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและรับรองร่างหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 2) ทดลองใช้และประเมินรับรองประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) กลุ่มตัวอย่าง ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำนวน 137 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม หลักสูตรการฝึกอบรมฯ คู่มือการฝึกอบรมเพื่อส่งส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประเด็นการสนทนากลุ่ม แบบประเมินรับรองหลักสูตร แบบสอบถามความพึงพอใจ และแบบประเมินทักษะ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ด้านหลักการและความสำคัญ ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ด้านโครงสร้างเนื้อหา และอัตราเวลาการฝึกอบรม คู่มือการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรมฯ และการวัดและ

* Received 7 July 2021; Revised 20 December 2021; Accepted 25 December 2021

ประเมินผลฝึกอบรม 2) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ผู้เข้าการอบรมมีทักษะการออกแบบการเรียนรู้ ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.89) และมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.66, S.D. = 0.98) และผลการประเมินรับรองประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.66)

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม, ทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21, ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) develop and certify draft training courses that promote 21st century learning design skills through a professional learning community process for teachers under the Office of Suphanburi Primary Educational Service Area 2 , 2) to trial and assess the effectiveness of training courses that promote 21st century learning design skills through a professional learning community process for teachers under the Office of Suphanburi Primary Educational Service Area 2 . It is a research model of research and development (Research and Development). The samples were selected by a purposive sampling consisted of 137 teachers under the Office of Suphanburi Primary Educational Service Area 2 The instruments used in the research were a document analysis form, a questionnaire, a training curriculum, a training manual, a focus group discussion issues, a curriculum certify assessment form, and satisfaction questionnaire, assessment form. Statistics used in data analysis These are the mean, percentage, and standard deviation. The research findings were found as follows; 1) the training curriculum consists of the following components that promote 21st century learning design skills through a professional learning community process for teachers under the Office of Suphanburi Primary Educational Service Area 2:, principles and importance, curriculum objectives, structure, content and training time rate, training activities manual, training materials and reference resources and measuring and evaluating training, 2) the result of curriculum implementation that promote 21st century learning design skills through a professional learning community process for teachers under the Office of Suphanburi Primary Educational Service Area 2 found the trainees had a high level of learning design skills ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.89) and

trainees were satisfied at a high level ($\bar{X}$ = 3.66, S.D. = 0.98), and the result of the assess for certify the effectiveness of training curriculum overall was as high level ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.66)

Keywords: Training Curriculum Development, 21st Century Learning Design Skills, Professional Learning Community

บทนำ

สภาพการณ์ของโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตทั้งระบบความรู้ สังคม เศรษฐกิจ และการปฏิบัติงานล้วนได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติดิจิทัล ประกอบกับการพัฒนาและปฏิรูปประเทศกระแสโลกาภิวัตน์ที่ต้องเพิ่มความสามารถในการแข่งขันภายใต้ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบก้าวกระโดดส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาคและระดับโลก รวมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)ระบบการจัดการศึกษาของไทยจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสิ่งสำคัญอย่างแรกที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนคือการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม (วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์ และเฉลิมชัย หาญกล้า, 2546) เพราะการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และยังส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่ได้รับอิทธิพลจากระบบการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา นำมาใช้ในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยที่การศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและความรู้เท่าทันเทคโนโลยี (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) ครูต้องมีบทบาทในการจัดการศึกษา ครูจะเป็นผู้จัดโอกาสให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ และโลกของผู้เรียนจะถูกสร้างขึ้น และสร้างใหม่ไปตามประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียน ครูต้องใช้การ “เล่นเพื่อรู้” เป็นวิธีการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน (วิจารณ์ พานิช, 2557) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการที่ครูจัดบรรยากาศการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับครู กิจกรรมหรือกระบวนการมีการปรับตัวตลอดเวลา เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยมีผลของการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็นข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) สำหรับใช้ในการปรับตัวของครู ของผู้เรียนแต่ละคนและผู้เรียนทั้งชั้น ผู้ใช้ข้อมูลจากการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนคือครูและผู้เรียน ครูใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนใช้เป็นข้อมูลในการเรียน ครูจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งกว่าเดิม ในฐานะผู้ฝึกให้ผู้เรียน ได้เกิดทักษะที่จำเป็นซึ่งครูต้องเปลี่ยนความคิด ต้องละทิ้งความยึดมั่น ถือมั่นในเนื้อหาวิชาว่าถูกต้องที่สุด แล้วปรับตัวมาเป็น

ผู้ออกแบบการเรียนรู้ การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ค้นหาคำตอบและลงมือปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติจะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ (Learning skills) และการประเมินผลต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้จึงจะทำให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด (สุเทพ อ่วมเจริญ, 2554)

จากแนวคิดที่กล่าวมา หากการปฏิรูปการศึกษาสามารถทำให้เกิดประสิทธิผล และให้คุณค่าของการศึกษาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการสร้างคนคุณภาพที่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพอันส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไปนั้น จะเป็นกระบวนการดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงระบบที่แท้จริง อาทิ แนวคิดเชิงนโยบาย การจัดการศึกษา วิธีการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ และการพัฒนาครู ระบบย่อยดังกล่าวล้วนมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน นั่นคือ การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาผ่านช่องทางการปฏิรูปครูผู้สอนเป็นรายบุคคล เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างทั่วถึงทั้งโรงเรียน

การพัฒนาครูให้เกิดพลังของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูรายคน กลุ่มครู โรงเรียน และระบบโรงเรียนในรูปแบบลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) หรือ PLC เป็นการร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานเป็นการแสดงออกของชุมชนมืออาชีพที่เข้มแข็ง ซึ่งจะมีผลกระทบอย่างมากในการพัฒนาความรับผิดชอบร่วมกันสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียน ความรับผิดชอบนี้เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในระดับที่สูงขึ้นของนักเรียน ที่แข็งแกร่ง ชุมชนมืออาชีพมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในโรงเรียนที่มีการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับสูง ระดับมืออาชีพ เครือข่ายจัดหาสถานที่สำหรับครูในการประยุกต์ใช้ความรู้เชิงปฏิบัติส่วนตัวในการแก้ปัญหา การเรียนรู้และการพัฒนาที่นาโดยเพื่อนครูทั้งในและระหว่างโรงเรียนเป็นที่นิยมมากขึ้นและถูกระบุว่าเป็นคุณลักษณะของระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ (Michael, B. et al., 2010) PLC ช่วยสร้างสมรรถนะทางวิชาชีพให้แก่ครูอย่างมีประสิทธิผลโดยเฉพาะการเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วม ดังผลการศึกษาที่พบความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำและการเรียนรู้ ที่แสดงว่าความเป็นผู้นำในการสอนและการเรียนส่งผลต่อการเรียนรู้ โดยพบว่ามิติความเป็นผู้นำมีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์ต่อผลลัพธ์เชิงบวกของนักเรียน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการพัฒนาครูอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฯ เพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้กับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 เพื่อครูจะได้นำความรู้ ทักษะการออกแบบการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และที่สำคัญการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นเป็นนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งกลุ่มโรงเรียนดังกล่าวอยู่ในโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสถาบันอุดมศึกษา

เป็นพี่เลี้ยง มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นเป็นพี่เลี้ยงในโครงการนี้ การฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นแนวทางต่อการพัฒนาทักษะด้านเทคนิค วิชาการและความชำนาญประสิทธิภาพในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของครูในยุคปัจจุบัน และเป็นการพัฒนาบุคคลมีระยะเวลาในการฝึกอบรมที่แน่นอน โดยมีเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถประเมินผลได้จากการปฏิบัติกิจกรรมหรือผลที่เกิดจากการทำกิจกรรมในการฝึกอบรม (เด่นพงษ์ พลละคร, 2551) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู นั้นถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาครูในการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะทำให้เกิดความชำนาญในการออกแบบการเรียนรู้ เพื่อให้ครูเกิดความรู้และทักษะเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและรับรองร่างหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2

2. เพื่อทดลองใช้และประเมินรับรองประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อพัฒนาและรับรองร่างหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้การรับรองความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรมฯ จำนวน 9 ท่าน

2. เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) หลักสูตรฝึกอบรมฯ 2) คู่มือการฝึกอบรมฯ 3) แบบประเมินประสิทธิภาพคู่มือฯ 4) แบบสอบถามวัดความพึงพอใจ และ 5) แบบประเมินทักษะต่อการฝึกอบรมฯ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นทำการหาความเหมาะสมของหลักสูตรฯ โดยดำเนินการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามเกณฑ์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2550) โดยผู้เชี่ยวชาญ

จำนวน 5 ท่าน มีค่า IOC มากกว่า 0.6 ทุกรายการข้อคำถามของแต่ละประเภท และความเชื่อมั่นทั้งฉบับ มีค่ามากกว่า 0.97 ขึ้นไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (พิษณุ ฟองศรี, 2553)

ขั้นตอนที่ 2 ทดลองใช้และประเมินรับรองประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก ประชากร ได้แก่ ครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1,084 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 137 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยทำการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมฯ กับครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 และหลังทดลองจึงทำการวัดแบบประเมินทักษะและแบบสอบถามวัดความพึงพอใจของครูผู้เข้ารับการอบรมฯ แล้วนำผลที่ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยโดยใช้เกณฑ์การรับรองคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมฯ ความสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมิน The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation (ราตรี นันทสุคนธ์, 2553) ใน 4 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ มาตรฐานด้านความเหมาะสม และมาตรฐานด้านความถูกต้อง

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (พิษณุ ฟองศรี, 2553)

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาและสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้เอกสารหลักสูตรที่มีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ หลักการและความสำคัญ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้าง เนื้อหา และอัตราเวลาการฝึกอบรม คู่มือการจัดกิจกรรมการฝึกกอบรม สื่อการฝึกอบรมและแหล่งสืบค้นอ้างอิง และการวัดและประเมินผลฝึกอบรม

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

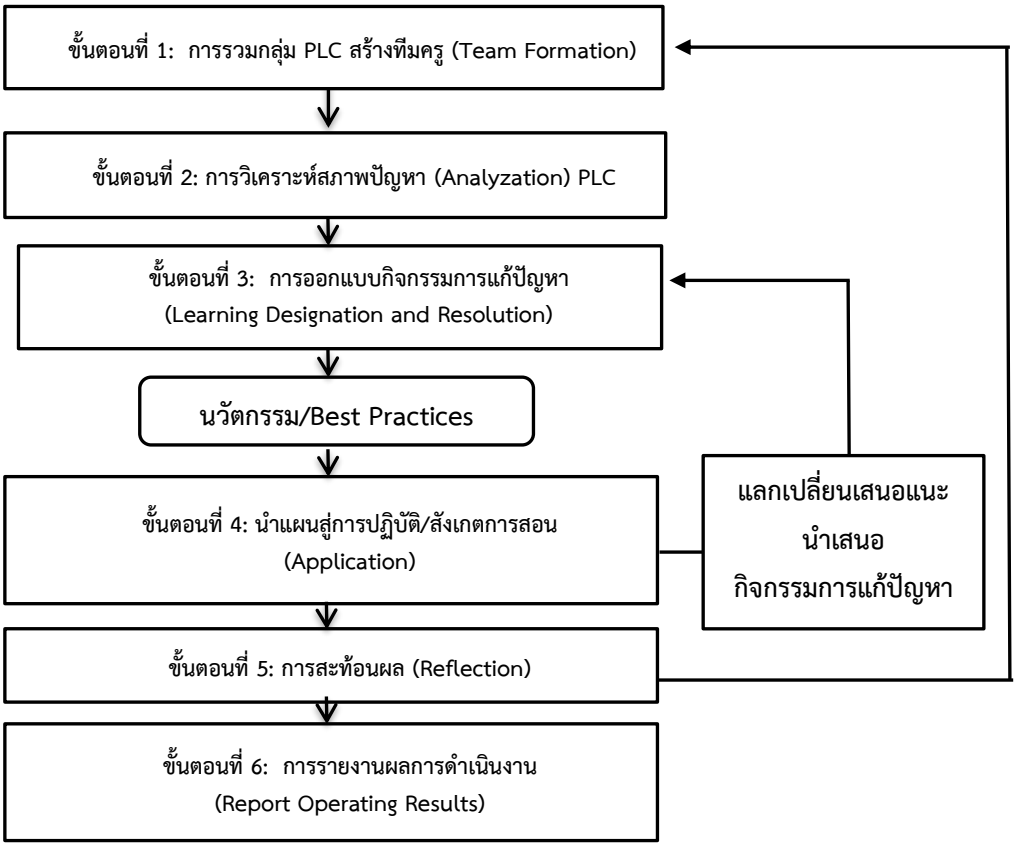

ภาพที่ 1 แสดงการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

3. ผลการทดลองใช้และประเมินรับรองประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดลองใช้หลักสูตรหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

ที่	รายการประเมินองค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรมฯ	$\overline{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1.	**องค์ประกอบที่ 1:** ทักษะความรู้และความสามารถการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21			

ที่	รายการประเมินองค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรมฯ	$\overline{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
	1.1 ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ในแต่ละบทเรียนอย่างเหมาะสมเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.73	0.47	มากที่สุด
	1.2 ใช้สื่อประกอบการเรียนรู้ที่เร้าใจความสนใจ สอดคล้องกับระดับความยากง่ายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.18	0.97	มากที่สุด
	1.3 เลือกใช้สื่อการเรียนที่เน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.28	0.88	มากที่สุด
	1.4 จัดหาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนที่สามารถพัฒนาการเรียนรู้แบบบูรณาการใช้ความรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.02	0.94	มาก
	1.5 จัดบรรยากาศการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียน นักเรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันเอง และเรียนรู้ร่วมกับครูได้	3.80	1.12	มาก
2.	**องค์ประกอบที่ 2:** ทักษะทางปัญญาและเนื้อหาวิชาทางการเรียนรู้วิชาชีพครู			
	2.1 ครูออกแบบบทเรียนให้สนุกสนาน แปลกใหม่ น่าสนใจ จูงใจให้เกิดการติดตาม	3.82	1.13	มาก
	2.2 ครูออกแบบบทเรียนให้สอดคล้องหรือสามารถนำไปใช้ได้	4.66	0.51	มากที่สุด
	2.3 ครูออกแบบให้ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ตามบทเรียนมุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิดแบบต่าง ๆ ของนักเรียน	4.55	0.83	มากที่สุด
	2.4 ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ในแต่ละบทเรียนอย่างเหมาะสมเพื่อทำให้ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพ	4.54	0.87	มากที่สุด
3.	**องค์ประกอบที่ 3:** ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ			
	3.1 ครูมีวิธีการเลือกใช้สื่อที่อยู่ในความสนใจของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.28	0.88	มากที่สุด
	3.2 ครูเปิดโอกาสหรือกระตุ้นให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างหลากหลาย	4.57	0.77	มากที่สุด
	3.3 ครูจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเชื่อมโยงเรื่องราวและแนวคิดของสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับความเป็นจริงของชีวิต	3.64	0.96	มาก
	3.4 ครูจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้	4.18	0.97	มากที่สุด
4.	**องค์ประกอบที่ 4:** ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ			
	4.1 ครูกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิดหาค้นหาคำตอบเพื่อเพิ่มทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข/การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.55	0.83	มากที่สุด

ที่	รายการประเมินองค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรมฯ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
	4.2 ครูได้มีความพร้อมในยุคข้อมูลสารสนเทศในการเรียนรู้ของนักเรียนและพัฒนาตนเองต่อไปตลอดชีวิต	3.90	1.03	มาก
	4.3 ครูมีความรู้และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยเน้น เพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.18	0.97	มากที่สุด
	4.4 ครูมีการเตรียมการก่อนการจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนเพื่อประเมินทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	3.80	1.12	มาก
5.	**องค์ประกอบที่ 5:** ทักษะด้านการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21			
	5.1 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยครูกระตุ้นนักเรียนได้ใช้ศักยภาพในการเรียนรู้ความสามารถทุกครั้ง	4.49	0.83	มาก
	5.2 หลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้ได้มีการสะท้อนการนำความรู้ความสามารถของนักเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้	3.90	1.03	มาก
	5.3 ครูออกแบบบทเรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัดและจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยเน้นให้นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกทำ เกิดความจำและเข้าใจ และนำไปใช้ในชีวิตจริงได้	4.11	1.07	มาก
	5.4 ครูออกแบบให้ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ตามบทเรียนมุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิดแบบต่าง ๆ ของนักเรียน	3.98	1.05	มาก
	5.5 หลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้ได้มีการสะท้อนการนำความรู้ความสามารถของนักเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	4.83	0.27	4.83
6.	**องค์ประกอบที่ 6:** ทักษะด้านการวัดผลและประเมินผล			
	6.1 กำหนดจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินการเรียนรู้เพื่อการพัฒนานักเรียนเป็นสำคัญ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน	4.34	0.97	มาก
	6.2 เชื่อมโยงกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในศตวรรษที่ 21	4.28	0.88	มากที่สุด
	6.3 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในรูปของพฤติกรรมที่ผู้เรียนจะสามารถแสดงออกได้ สังเกตได้ วัดและประเมินได้	4.30	0.94	มาก
	6.4 มีการประเมินผลตามสภาพจริงจาก การนำเสนองาน การอภิปราย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนการสะท้อนความคิดและการตรวจผลงานที่ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงของนักเรียน	3.04	1.09	มาก
	รวม	**4.19**	**0.89**	**มาก**

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ภาพรวมการประเมินการจัดการเรียนรู้หลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.89) เรียงข้อที่มีระดับมากที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ทักษะความรู้และความสามารถการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รองลงมาคือ องค์ประกอบที่ 2 ทักษะทางปัญญาและเนื้อหาวิชาทางการเรียนรู้วิชาชีพครู และองค์ประกอบที่ 3 ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ตามลำดับ

4. ผลการรับรองคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า การรับรองคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ระดับคุณภาพการรับรองคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.66) หากพิจารณาเป็นรายข้อระดับความเหมาะสมของคู่มือการฝึกอบรมโดยมีข้อที่มีระดับความเหมาะสมการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อยทั้ง 3 อันดับ ได้ดังนี้ ได้แก่ ด้านอรรถประโยชน์ เรื่อง มีการนำไปใช้ประโยชน์จากความรู้ที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมกับครูผู้สอนทุกระดับชั้นและบุคลากรภายในโรงเรียนได้ครบทุกโรงเรียน ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = 0.42) รองลงมาคือ ด้านความถูกต้อง เรื่อง เกณฑ์การประเมินการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถประเมินความรู้ ความเข้าใจ สร้างความตระหนักและการนำไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้ชัดเจน ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.48) และ ด้านความเป็นไปได้ เรื่อง ผลลัพธ์ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม สามารถทำให้บุคลากรทั้งในและนอกสถานศึกษาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.49) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้องค์ประกอบ 1) ด้านหลักการและความสำคัญ 2) ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) ด้านโครงสร้าง เนื้อหา และอัตราเวลาการฝึกอบรม 4) คู่มือการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม 5) สื่อการฝึกอบรมและแหล่งสืบค้นอ้างอิง และ 6) การวัดและประเมินผลฝึกอบรม มีความ

สอดคล้องกับ กระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่นำเสนอโดย (Sparks, D., 2002) ที่เสนอว่า กระบวนการพัฒนาวิชาชีพควรเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจและกำหนดเป้าหมายในด้านการเรียนรู้ของนักเรียนและเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของครูที่มีลักษณะแตกต่างหลากหลายในการเรียนรู้และการสะท้อนความคิดร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานไปพร้อม ๆ กับการดำเนินงานในรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพอื่น ๆ ภายในโรงเรียนซึ่งด้วยการที่กระบวนการวิจัยแบบร่วมมือร่วมพลัง เป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับบริบทของโรงเรียนหรือองค์กรอย่างใกล้ชิดการส่งเสริมสมรรถภาพองค์กรควบคู่ไปกับการพัฒนาสมรรถภาพครูจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2. ผลที่ได้จากการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีทักษะการออกแบบการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้การศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร (Saylor, J. G. et al., 1974) ใน 4 ขั้นตอนเริ่มจาก 1) การกำหนดเป้าหมาย จุดหมาย และขอบเขต 2) การออกแบบหลักสูตร ประกอบด้วย การสร้างหลักสูตร และการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรก่อนนำไปใช้ 3) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 4) การประเมินหลักสูตรจึงทำให้หลักสูตรมีองค์ประกอบครบถ้วน เหมาะสม สอดคล้องกัน ทั้งองค์ประกอบภายใน และแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม อีกทั้งในผลการประเมินรับรองประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า การประเมินรับรองคุณภาพ โดยรวมอยู่ระดับมาก นอกจากนี้การศึกษาเรื่องลักษณะของคนรุ่นใหม่ในศตวรรษที่ 21 ซึ่ง (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2552) กล่าวถึงคนรุ่นใหม่ (Generation Y) ไว้ว่าเป็นคนที่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง เชื่อว่าทุกอย่าง มีวิวัฒนาการทุกอย่างจะต้องปรับตัวเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ติดกรอบ เชื่อในพลังของความคิดเชิงบวก ชอบทำงานเป็นทีม ให้ความสำคัญกับความสมดุลของชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นอันดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผลสำเร็จของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเป็นส่วนหนึ่ง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การใช้หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ควรมุ่งเน้นส่งเสริมสมรรถนะเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 องค์ประกอบของคู่มือการฝึกอบรมฉบับสมบูรณ์ ในขั้นตอน 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การรวมกลุ่ม PLC สร้างทีมครู (Team Formation) ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหา (Analyzation) ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบกิจกรรมการแก้ปัญหา (Learning Designation and Resolution) ขั้นตอนที่ 4 นำแผนสู่การปฏิบัติ/สังเกตการสอน

(Application) ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (Reflection) และขั้นตอนที่ 6 การรายงานผลการดำเนินงาน (Report Operating Results) และนำไปสู่การพัฒนาและสร้างเป็นคู่มือการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะการออกแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ฉบับสมบูรณ์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการปฏิบัติและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน อีกทั้งฝึกฝนให้ครูได้ลงมือปฏิบัติและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Active Learning) โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่คอยออกแบบการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ ในขณะเดียวกัน ครูต้องแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนครูเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) เป็นการรวมตัวกันของครูเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำหน้าที่ของครูแต่ละคนมีส่วนร่วมกันออกแบบเรียนรู้ฝึกตนให้เป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) สำหรับในข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ควรให้นำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ฝึกกับผู้บริหารทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องพื้นที่การศึกษาเขตอื่น และทำ School mapping ด้วยกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในระดับเขตพื้นที่ทางการศึกษา ควรมีการนิเทศ ติดตามการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริม สนับสนุนในการให้คำแนะนำครูผู้สอน และโรงเรียนควรดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมการฝึกอบรมฯ เพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีแก่ครูผู้สอนและบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและรูปแบบกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครู โดยใช้รูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้มีความหลากหลาย ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนมากที่สุด ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งต่อไป และควรมีการจัดทำนวัตกรรมเกี่ยวกับโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเทคนิค การวางแผน School Mapping เพื่อสะดวกในการนำไปใช้ ควรมีการวิจัยหลักสูตรฝึกอบรมฯ ในลักษณะออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และควรจัดทำวิจัยทั้งระบบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เด่นพงษ์ พลละคร. (2551). การนำความร้ทางทฤษฎีการบริหารบุคคลไปใช้ปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรังสิต.

พิษณุ ฟองศรี. (2553). วิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.

ราตรี นันทสุคนธ์. (2553). หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา. (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: จุดทอง.

วิจารณ์ พานิช. (2557). การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2552). พัฒนาหลักสูตร และการสอนมิติใหม่. กรุงเทพมหานคร: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์ และเฉลิมชัย หาญกล้า. (2546). คุณภาพ: ความสำเร็จที่ต้องเริ่มจากภายในสถานศึกษา. วารสารวิชาการ, 6(1), 3-4.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2550). ทฤษฎีการประเมิน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

_____. (2559). กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2559) (ฉบับสรุป). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเทพ อ่วมเจริญ. (2554). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. เรียกใช้เมื่อ 6 กันยายน 2562 จาก http://cddweb.cdd.go.th/tr_di/documentary/tr_dihrddoc004.html

Michael, B. et al. (2010). How the world's most improved school systems keep getting better. Retrieved September 6, 2019, from https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/how-the-worlds-most-improved-school-systems-keep-getting-better

Saylor, J. G. et al. (1974). Assessing and analyzing schools as professional learning communities. In Hipp, K. K. & Huffman, J. B. (Eds.), Demistifying professional learning communities (pp. 29-41). Lanham, New York, Toronto and London: Rowman and Littlefield.

Sparks, D. (2002). Designing powerful staff development for teachers and principals. Oxford, OH: National Staff Development Council.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคม จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช*

FACTORS INFLUENCING SELF - CARE PREVENTION BEHAVIORS AND SOCIETY OF CORONAVIRUS DISEASE 2019 AMONG VILLAGE HEALTH VOLUNTEER PERFORMANCE (VHV) IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช
Benjawan Thanormchayathawat
รัถยานภิศ รัชตะวรรณ
Ratthayanaphis Ratchatawan
บุญประจักษ์ จันทร์วิน
Boonprajuk Junwin
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช
Boromarajonani College of Nursing Nakhon Si Thummarat, Thailand
E-mail: d.benjawan642@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคม และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยใช้รูปแบบการศึกษาเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง ในกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 407คน การเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่น สัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค ด้านการรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เท่ากับ 0.87 และพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เท่ากับ 0.76 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่าการรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 96.6 อสม. ส่วนใหญ่มีการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($\bar{X}$ = 2.93, S.D. = 0.21) พฤติกรรมการป้องกันตนเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการ

* Received 10 September 2021; Revised 19 December 2021; Accepted 24 December 2021

ปฏิบัติหน้าที่ของ อสม.ในระดับมาก ร้อยละ72.0 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค (X_1)การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค (X_2) และระดับการศึกษา (X_3) โดยตัวแปรสามารถร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการป้องตัวเองและสังคมจากโรค (Y) ซึ่งเขียนสมการได้ดังนี้ $Y = -.669+0.922(X_1) +0.295(X_2)+0.075(X_3)$ สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ร้อยละ 13.90

คำสำคัญ: พฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคม, โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

Abstract

The objectives of this research article were to access behavior for protecting Coronavirus disease 2019. Moreover, the study was to determine factors influencing self - care prevention behaviors and society of Coronavirus disease 2019 among village health volunteer performance (VHV), Nakhon Si Thammarat Province. The cross - sectional survey research was conducted on 407 village health volunteer performance (VHV). The data were collected by using the questionnaires which showed Cronbach alpha coefficient of perception Coronavirus disease 2019 equal to 0.87 and 0.76 of self - care prevention behaviors and society of Coronavirus disease 2019 among village health volunteer performance (VHV), data were analyzed by using stepwise regression. Study results revealed that the majority of village health volunteer performance (VHV) perception of Coronavirus disease 2019 showed the high level of 96.6 percent and high level of benefit perception ($\bar{x}$ = 2.93, S.D. = 0.21). Self - care prevention behaviors and society of Coronavirus disease 2019 among village health volunteer performance (VHV) showed the high level of 72 percent. Analysis of the factors that affect self - care prevention behaviors and society (Y) showed that the factors most are : perceived benefits of disease(X_1), prevention perceived susceptibility(X_2) and level education (X_3) about predicts with self - care prevention behaviors and society of Coronavirus disease 2019. Follow the equation was $Y = -.669+0.922(X_1) +0.295(X_2)+0.075(X_3)$. These factors combined can predict self - care prevention behaviors and society of Coronavirus disease 2019 among village health volunteer performance (VHV) 13.90 percent.

Keywords: Self - Care Prevention Behaviors and Society, Coronavirus Disease 2019, Village Health Volunteer Performance (VHV)

บทนำ

สถานการณ์การแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 สายพันธุ์ใหม่ ทั่วโลกมีรายงานผู้ป่วยสะสม 183,850,940 คน ยอดผู้เสียชีวิต 3,979,296 คน ในภูมิภาคเอเชีย ประเทศที่พบผู้ติดเชื้อสูงสุด คือประเทศอินเดีย 30,501,189 คน เสียชีวิต 400,312 คน (World Health Organization, 2021) สำหรับประเทศไทยมีการมีการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออย่างรุนแรงและขยายวงการแพร่กระจายเชื้อไปอย่างมากในหลายจังหวัด มีรายงานผู้ป่วยสะสม 277,151 คน เสียชีวิต 2,223 คน มีผู้ป่วยรายใหม่ขณะนี้ 6,230 คน (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2564) จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้ป่วยสะสม 1,589 คน เสียชีวิต 22 คน ตลอดระยะเวลาการแพร่ระบาดระลอกใหม่ จังหวัดนครศรีธรรมราชพบผู้ติดเชื้อโควิดในประเทศรายใหม่ อยู่ใน 10 จังหวัดอันดับของประเทศ และในขณะเดียวกันมีการติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา, 2019) ศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคจังหวัดนครศรีธรรมราช (คปอ.จ.นศ.) ได้ออกมาตรการเฝ้าระวังป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อนี้

ในชุนชน มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ทุกภาคส่วน และเป็นปราการด่านหน้าที่สำคัญ มีจิตอาสาในการค้นหากลุ่มเสี่ยงและการเฝ้าระวังการติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 อย่างต่อเนื่อง โดย 1) การออกเคาะประตูบ้าน ให้ความรู้และเผยแพร่สื่อความรู้แก่ประชาชน ให้ความรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อ ในชุมชน 2) ร่วมสร้างมาตรการ Social Distancing โดยการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชน ร่วมเป็นทีมตั้งด่านชุมชนให้ความรู้และคัดกรองกลุ่มเสี่ยง ร่วมเป็นทีมเฝ้าระวัง ติดตาม ตักเตือน แนะนำ ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตัวตามมาตรการ และในกรณีกลุ่มเสี่ยงที่ต้องกักตัวอยู่ที่บ้าน อสม. ร่วมเป็นทีมเฝ้าระวังติดตามให้ผู้ที่ถูกกักกันปฏิบัติตัวตามมาตรการ 3) เป็นต้นแบบในการปฏิบัติตัวด้าน Social Distancing ให้กับประชาชน ในการจัดงานต่าง ๆ เช่น รูปแบบการจัดงานบุญ รูปแบบการจัดงานศพ โดย สสส. ได้ออกคำแนะนำในการเคาะประตูเยี่ยมบ้านสำหรับสังเกตอาการโควิด สำหรับประชาชนที่กลับจากพื้นที่เสี่ยง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2563) นอกเหนือจากภารกิจดังกล่าว อสม. ได้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลประชาชน โดยลงพื้นที่ไปเฝ้าระวังให้แก่ผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง อสม.จะนำยาไปส่งที่บ้านมีการรับยาที่บ้านร้อยละ 71 และให้บริการ เจาะเลือด วัดความดัน ผู้ที่เป็นโรคเรื้อรัง (Hfocus.org, 2564) เสียสละเวลาหยาดเหงื่อแรงกายมาช่วยดูแลสุขภาพของประชาชนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อดังกล่าว

ความเชื่อด้านสุขภาพเป็นแบบแผนที่นำทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม และพฤติกรรมอนามัยของบุคคลอธิบายพฤติกรรมการป้องกันโรค ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านสุขภาพ ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค และการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรค (Becker, M. H. & Maiman, L. A., 1975) ผู้วิจัยได้นำแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพมาประยุกต์ใช้ในการวิจัย ดังนั้น พฤติกรรมในการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของ อสม.ปฏิบัติตามแนวทางการในการป้องกันโรค ตามมาตรการ อย่างเคร่งครัด ถูกต้อง และตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะไม่ก่อให้เกิดการติดเชื้อ ทั้งตนเอง สังคม และไม่มีการสูญเสียเกิดขึ้น ซึ่งในความเชื่อด้านสุขภาพกล่าวว่า แม้บุคคลจะตระหนักถึงโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค แต่พฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคอาจจะยังไม่เกิดขึ้น ถ้าบุคคลไม่มีความเชื่อว่าโรคนั้นจะเกิดอันตรายต่อร่างกายหรือ กระทบกระเทือนต่อฐานะทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Shichang, D. et al. พบว่าบุคคลที่รับรู้ความรุนแรงของโรคสูงจะมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองที่ดี เช่น ล้างมือบ่อยครั้ง สวม MASK ตลอดเวลา เว้นระยะห่าง ไม่ออกนอกบ้าน (Shichang, D. et al., 2020) และในทำนองเดียวกันกับการวิจัยของ Marion, d. V. et al. พบว่า การรับรู้ความรุนแรงของโรคติดเชื้อ COVID - 19 ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรค (Marion, d. V. et al., 2020)

สถิติการเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามีผู้ติดเชื้อ ติดอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศอย่างต่อเนื่องและสถานการณ์ของผู้ติดเชื้อรายใหม่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา (กรมควบคุมโรค, 2564) ภารกิจสำคัญ ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ต้องต่อสู้กับการระบาดของไวรัสร้ายที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่านี้ มีโอกาสเสี่ยงต่อการสัมผัสเชื้อโรคร้ายนี้เป็นอย่างมาก ส่งผลให้ อสม. จังหวัดนครศรีธรรมราช เสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่ (สำนักข่าว อสมท.นครศรีธรรมราช, 2021) ดังนั้น หากปฏิบัติตนในการป้องกันโรคไม่ถูกต้องตามมาตรการและแนวปฏิบัติ รวมทั้งขาดความตระหนักเรื่องการเว้นระยะห่างเมื่อเข้าในเขตพื้นที่ชุมชนหรือทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเป็นต้นซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้เกิดความเสี่ยงในการเกิดโรคที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อตนเอง ทำให้เกิดโรคและสูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นจำนวนมาก (Ministry of Public Health, 2020) ดังนั้น หากปฏิบัติตนในการป้องกันโรคไม่ถูกต้อง เป็นความเสี่ยงในการติดโรคได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่ต้องศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผลของการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปวางแผนการพัฒนาและให้ความรู้แก่ อสม. ให้มีพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นรูปแบบการศึกษาเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross - Sectional Survey Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยนี้ คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ขึ้นทะเบียนจังหวัดนครศรีธรรมราช และผ่านการอบรมตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข มีจำนวนทั้งหมด 28,166 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ลงทะเบียนปฏิบัติงาน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 379 คน ทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) แบ่งตามโซนและเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีก 10%เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการเก็บข้อมูล ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีจำนวน 417 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างแบ่งตามโซน

โซน/อำเภอ	จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุข (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
โซนที่ 1 (อ.เมือง อ.พระพรหมอ.พรหมคีรี อ.ลานสกา)	5,378	80
โซนที่ 2 (อ.หัวไทร อ.เชียรใหญ่ อ.ปากพนัง อ.เฉลิมพระเกียรติ	4,885	72
โซนที่ 3 (อ.ขนอม อ.สิชล อ.ท่าศาลา อ.นบพิตำ)	5,276	78
โซนที่ 4 (อ.ทุ่งสง อ.ทุ่งใหญ่ อ.นาบอน อ.บางขัน)	5,439	81
โซนที่ 5 (อ.ฉวาง อ.ช้างกลาง อ.พิปูน อ.ถ้ำพรรณรา)	3,367	50
โซนที่ 6 (อ.ร่อนพิบูลย์ อ.ชะอวด อ.จุฬาภรณ์)	3,821	56
รวมทั้งหมด	**28,166**	**417**

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวทางการปฏิบัติในการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย อายุ เพศ ศาสนา การศึกษา สถานภาพ อาชีพ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แหล่งที่ได้รับข่าวสาร ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน เป็น อสม. และประวัติการติดเชื้อโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของสมาชิกในบ้าน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือโดยประยุกต์แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพของเบคเกอร์และไมแมน (Becker, M. H. & Maiman, L. A., 1975) ประกอบด้วยการรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรคและ การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค จำนวน 24 ข้อ เป็นแบบสอบถามมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย การแปลผลของคะแนนระดับการรับรู้ความรุนแรงของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ออกเป็น 3 ระดับ โดยใช้หลักการแบ่งระดับของเบสท์ (Best, J. W., 1993) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.34 - 3.00 หมายถึง อสม. มีการรับรู้ความรุนแรงของโรคในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 1.67 - 2.33 หมายถึง อสม. มีการรับรู้ความรุนแรงของโรคในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.66 หมายถึง อสม. มีการรับรู้ความรุนแรงของโรคในระดับน้อย

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเพื่อประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแบบสอบถามมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ จำนวน 15 ข้อ มี 4 ระดับคือ ปฏิบัติทุกครั้งปฏิบัติบ่อยครั้ง ปฏิบัติบางครั้ง และไม่เคยปฏิบัติ การแปลผลของคะแนนระดับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคโควิด - 19 ออกเป็น 3 ระดับ โดยใช้หลักการแบ่งระดับของเบสท์ (Best, J. W., 1981) ดังนี้

คะแนน 50 - 60 หมายถึง อสม.มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรค ในระดับมาก

คะแนน 40 - 49 หมายถึง อสม.มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรค ในระดับปานกลาง

คะแนน 30 - 39 หมายถึง อสม.มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรค ในระดับน้อย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน3 ท่านได้แก่ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ด้านสาธารณสุขและนักวิชาการสาธารณสุขผู้เชี่ยวชาญด้านการ

ควบคุมและป้องกันโรค ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence) พิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .67 - 1.00 สร้างเป็นแบบสอบถาม ส่วนข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า .67 ทำการปรับปรุงแก้ไขหรือตัดออกตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอเมือง ตำบลปากพูน และตำบลท่างิ้ว จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน30คน วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient) แบบสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 และแบบสอบถามพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.76 (Cronbach, L. J., 1970)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยเตรียมความพร้อมผู้ช่วยนักวิจัย ในอำเภอ การประสานงานเครือข่าย อสม. ทักษะการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลและฝึกปฏิบัติทดลองเก็บข้อมูล

2. ผู้วิจัยทำหนังสือไปยัง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอและผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกให้ผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย และประสานงานไปยังประธานอาสาสมัครสาธารณสุขแต่ละพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ประสานในพื้นที่ ในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ภายหลังที่ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามทุกพื้นที่จนครบแล้วจำนวน 417 ชุดและดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล พบว่ามีจำนวน 407 ที่มีความสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ดำเนินการจัดทำแฟ้มข้อมูล บันทึกข้อมูล หลังจากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้คือ

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง โดยการแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

2. วิเคราะห์ การรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และวิเคราะห์รายด้าน โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

3. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอดเชิงเส้นตรงดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรอยู่ในระดับ Interval ส่วนตัวแปรกลุ่มดำเนินการแปลงเป็น Dummy Variable และตัวแปรตามอยู่ในระดับ Interval

3.2. ข้อมูลมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ (Normality) โดยพิจารณาจากแผนภูมิ ฮิสโตแกรม เป็นรูประฆังคว่ำ มีสมมาตร จึงสรุปว่าข้อมูลมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ

3.3 ทดสอบความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น โดยใช้ Pearson's Product Moment Correlation พบว่ามีค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง .004 - .299 ไม่เกิน .65 จึงสรุปได้ว่าไม่มีปัญหาความสัมพันธ์พหุเชิงเส้น

3.4 ทดสอบภาวะ Multicollinearity โดยใช้ Collinearity Statistic พิจารณาจากค่า Tolerance อยู่ระหว่าง .912 - 1.00 และ ค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.097 - 1.00 จึงสรุปได้ว่าไม่มีภาวะMulticollinearity ตัวแปรเป็นอิสระจากกัน

3.5 ทดสอบความอิสระจากกันของค่าความคลาดเคลื่อน (Autocorrelation) โดยใช้การทดสอบ Durbin - Watson มีค่า 1.873 จึงสรุปได้ว่าข้อมูลเป็นอิสระจากกัน

3.6 ค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนเท่ากับศูนย์ (Std. Predicted Value = .000, Std Residual = .000)

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้รับรองจากคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช รหัส Exc08/2564 ลงวันที่ 28 พฤษภาคม2564 การเข้าร่วมเป็นไปด้วยความสมัครใจ ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ไม่มีการระบุชื่อ

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ร้อยละ 93.9 อายุเฉลี่ย 53.3ปี ระยะเวลาการเป็น อสม. เฉลี่ย 16.8 ปี นับถือศาสนาพุทธ 85.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา 42.2 สถานภาพสมรส 71.9 อาชีพเกษตรกรรม 44.5 รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโควิด 99.6 รับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 91.2 ช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่มีสมาชิกในบ้านป่วยด้วยโรคโควิด 98.7

2. การรับรู้เกี่ยวกับโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 2.67 S.D. = 0.16) เมื่อวิเคราะห์รายด้านพบว่าการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 2.93, S.D. = 0.21) รองลงมา คือการรับรู้ความรุนแรงของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 2.92, S.D. = 0.16) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของการรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) จำแนกรายด้าน

การรับรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค	2.87	0.23	มาก
การรับรู้ความรุนแรงของโรค	2.92	0.16	มาก
การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค	2.93	0.21	มาก
การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรค	1.80	0.50	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**2.67**	**0.16**	**มาก**

3. พฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 72.0 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของระดับพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) (n = 407)

ระดับพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อสม.มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคระดับมาก (คะแนน 50 - 60)	293	72.0
อสม.มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรค ระดับปานกลาง (คะแนน 40 - 49)	101	24.8
อสม.มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรค ระดับน้อย (คะแนน 30 - 39)	13	3.2
Max = 60, Min = 30, $\bar{x}$ = 53.89, S.D. = 6.85		

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยเรียงลำดับตามความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนจากผลการวิเคราะห์จากมากไปหาน้อย โดยตัวแปรที่ถูกคัดเลือกเข้าไปวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 คือ การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีผลทางบวกต่อพฤติกรรม

การป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 11.0 (R - square = 0.110) กล่าวคือ เมื่ออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีคะแนนการรับรู้ความรุนแรงของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะมีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพิ่มขึ้น 0.922 คะแนน (B = 0.922)

ตัวแปรที่ถูกคัดเลือกเข้าไปวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 2 คือ การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคโควิด – 19 มีผลทางบวกต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 12.5 (R - square change = 0.015, R - square = 0.125) กล่าวคือ เมื่ออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีคะแนนการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะมีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพิ่มขึ้น 0.295 คะแนน (B = 0.295)

ตัวแปรที่ถูกคัดเลือกเข้าไปวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 3 คือ ระดับการศึกษาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีผลทางบวกต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 13.9 (R - square change = 0.014, R - square = 0.139) กล่าวคือ เมื่ออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีระดับการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 ระดับ จะมีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพิ่มขึ้น 0.075คะแนน (B = 0.075) ปัจจัยดังกล่าวสามารถร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ร้อยละ 13.9 (R - square = 0.139) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตัวแปรพยากรณ์	R - square	R - square Change	B	Beta	t	p - value
การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อ	.110	.110	.922	.331	6.043	.000**
การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดเชื้อ	.125	.015	.295	.129	2.631	.008**
ระดับการศึกษา	.139	.014	.075	.118	2.559	.011*

* Constant (a) = - .669,R - square = 0.139, Adjust R - square = 0.133, F = 49.976,p< .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ในการสร้างสมการพยากรณ์ผู้วิจัยเลือก โมเดล มาใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับที่ระดับ 0.01 และ 0.05 จำนวน 3 ตัวคือการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อ (X_1) การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดเชื้อ (X_2) และระดับการศึกษา (X_3) ซึ่งส่งผลทางบวก โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์พฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

สมการในรูปคะแนนดิบ

$$Y = - .669+0.922 (X_1) +0.295(X_2)+0.075(X_3)$$

สมการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.331 (Z_1)+0.129(Z_2)+ 0.118(Z_3)$$

อภิปรายผล

1. พฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

จากผลการวิจัยพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก อสม. รับรู้ว่าโรค COVID - 19 เป็นโรคอุบัติใหม่ และเป็นโรคติดต่ออันตราย (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 3, 2563) ที่แพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก กระทรวงสาธารณสุขได้ให้แนวปฏิบัติสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. ตามมาตรการการป้องกันโรค ซึ่งเป็นไปตามที่ผลการวิจัยของ ธวัชชัย ยืนยาว และ เพ็ญนภา บุญเสริม ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ ต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ผลการวิจัยพบว่าอาสาสมัครประจำหมู่บ้านมีพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับที่เหมาะสม (ธวัชชัย ยืนยาว และเพ็ญนภา บุญเสริม, 2563)

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

จากผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ม.) ของ

อสม.ได้ร้อยละ 13.90 ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือปัจจัยการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเป็นไปตามแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพของ Becker, M. H. et al. ที่ได้กล่าวว่าการรับรู้ของบุคคลเป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรม และทำนายพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับการป้องกันโรค กล่าวคือเมื่อบุคคลรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันตนเองจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะเป็นแรงจูงใจในพฤติกรรมการปฏิบัติการป้องกันตนเองและสังคมตามแนวทาง วิธีการ และการปฏิบัติตนในการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Becker, M. H. et al., 1977) สำหรับการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากการตื่นตัวของคนทั่วโลกที่รับรู้ว่าโรคนี้สามารถติดต่อได้ง่ายหากตัวเองไม่ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด ดังนั้นบุคคลจะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันโรค และสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดของ Becker, M. H. et al. ที่ได้อธิบายถึงความเชื่อต่อโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการปฏิบัติของบุคคลและมีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติตามคำแนะนำด้านสุขภาพ บุคคลจะหลีกเลี่ยงการเป็นโรคด้วยการปฏิบัติตามเพื่อป้องกันและรักษาสุขภาพ (Becker, M. H. et al., 1977) หลังจากพบการติดเชื้อ และส่งผลให้มีการเสียชีวิต ทำให้หลาย ๆ องค์กรด้านสาธารณสุขต่างประชาสัมพันธ์เรื่องของไวรัสชนิดนี้ แนวทางการดูแลตัวเอง และกระทรวงสาธารณสุขได้เสนอข่าวสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างต่อเนื่องทุกวัน ตั้งแต่เริ่มระบาดจนถึงปัจจุบันทำให้ อสม. ได้รับรู้เกี่ยวกับอันตราย ความรุนแรงของโรค โอกาสเสี่ยง และวิธีปฏิบัติในการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อนี้ ตลอดช่วงระยะเวลาของการแพร่ระบาดของโรค อสม. เป็นกำลังสำคัญและเป็นด่านหน้าที่ต้องเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงโดยเคาะประตูเยี่ยมบ้านสำหรับสังเกตอาการโควิดสำหรับประชาชนที่กลับจากพื้นที่เสี่ยง หรือพื้นที่ระบาดของโรคโควิด - 19 เพื่อสังเกตอาการ ณ ที่พักอาศัย (Home quarantine) ติดตามรายชื่อที่มีรายงานการระบาด มีความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รู้วิธีการป้องกันโรค รู้กลไกการดูแลเฝ้าระวัง ประสานเตรียมความพร้อมของชุมชน สำรวจสุขภาพตนเอง เตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ อสม. สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างปลอดภัยและกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ได้จัดทำคู่มือปฏิบัติ สำหรับ อสม. ในการเคาะประตูเยี่ยมบ้านสังเกตอาการโควิด - 19 มีการจัดระบบ อสม. สำหรับ Local Quarantine และ Home Quarantine (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2563) ในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในระดับตำบลได้ให้ความรู้ การป้องกันโรค และแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. ในการเคาะประตูเยี่ยมบ้าน ผลจากการศึกษาพบว่า อสม. ได้รับความรู้เรื่องโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การป้องกันตัวเอง และการปฏิบัติหน้าที่จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมากที่สุด ส่งผลให้การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อ และสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันตนเอง

ได้ร้อยละ 13.9 ซึ่งนอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของ Pouresmali, A. et al.; Yogi ,T. P.; จิตรา มูลทิ พบว่า การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Pouresmali, A. et al., 2021); (Yogi, T. P. et al., 2020); (จิตรา มูลทิ, 2564) เช่นเดียวกับการวิจัยของ วิญญ์ทัญญู บุญทัน และคณะ ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติสามารถร่วมทำนายพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา (วิญญ์ทัญญู บุญทัน และคณะ, 2563) ส่วนการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งยังมีงานวิจัยของ Yunjuan, L. et al. ได้วิจัยเรื่อง การรับรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ละช่วงวัยกับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงของการแพร่ระบาดในสหรัฐอเมริกาพบว่าผู้สูงอายุมีการรับรู้เกี่ยวกับโรคและความรุนแรงมากกว่า ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าและมีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองจากโรคมากกว่า (Yunjuan, L. et al., 2021) ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคม จากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แสดงว่า อสม.ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีพฤติกรรมในการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hussein, N. R., et al. & Zhong, B. l. et al. พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด - 19 (Hussein, N. R. et al., 2020); (Zhong, B. L. et al., 2020)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ส่วนใหญ่มีการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค และรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับมาก และมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. ในระดับมาก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และระดับการศึกษา สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ร้อยละ 13.90 ดังนั้นศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน ควรพัฒนาหลักสูตรที่จะส่งเสริมให้ อสม.มีความรู้ความเข้าใจและวิธีป้องกันควบคุมโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา 2019 ที่ประกอบด้วยการรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรค รับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค และแนวทางการปฏิบัติในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อให้มีพฤติกรรมการป้องกันตัวเองและสังคม

จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ถูกต้องและเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในการป้องกันตัวเองและสังคมจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ รวมถึงควรคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละระดับการศึกษาของ อสม. สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานการเฝ้าระวังโรคติดเชื้อโคโรนาไวรัส 2019 ในชุมชนของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และวิจัยพัฒนารูปแบบการดำเนินงานในการควบคุมโรคติดเชื้อที่อุบัติใหม่โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2564). รายงานสถานการณ์ COVID - 19. เรียกใช้เมื่อ 22 มิถุนายน 2564 จาก https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2563). คู่มือแนะนำสำหรับ อสม. เรียกใช้เมื่อ 26 ธันวาคม 2563 จาก https://resourcecenter.thaihealth.or.th/interesting-issues/article

จิตรา มูลทิ. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอำเภอกงไกรลาศจังหวัดสุโขทัย. วารสารวิชาการ สคร, 27(2), 5-14.

ธวัชชัย ยืนยาว และเพ็ญนภา บุญเสริม. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ ต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารการแพทย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์, 35(3), 555-564.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 3. (2563). เรื่อง ชื่อและอาการสำคัญของโรคติดต่ออันตราย. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนพิเศษ 48 ง หน้า 1 (29 กุมภาพันธ์ 2563).

วิญญ์ทัญญู บุญทัน และคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ของผู้สูงอายุ. วารสารพยาบาลตำรวจ, 12(2), 323-337.

ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา. (2019). หนังสือสั่งการ (มท.). เรียกใช้เมื่อ 1 พฤษภาคม 2564 จาก https://www.moicovid.com/หนังสือสั่งการ/

สำนักข่าว อสมท.นครศรีธรรมราช. (2021). อสม.เศร้า!อสม.เมืองคอนติดโควิด2วันเสียชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 1 พฤษภาคม 2564 จาก https://www.innnews.co.th/news/local/news_93751/

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2563). คู่มือแนะนำสำหรับ อสม. ในการเคาะประตูเยี่ยมบ้านเพื่อสังเกตอาการโควิด - 19. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2563 จาก https://resourcecenter.thaihealth.or.th/article

Becker, M. H. & Maiman, L. A. (1975). The Health Belief Model: Origins and Correlation in Psychological Theory. Health Education Monography, 2(Winter), 336-385.

Becker, M. H. et al. (1977). The Health Belief Model and Prediction of dietary Compliance : A field Experiment. Journal of Health and Social Behavior, 18(4), 348-366.

Best, J. W. (1981). Research in Education. (4th ed.). New Jersey: Prentice - Hall Inc.

_____. (1993). Research in Education. Boston, M.A.: Allyn and Bacon.

Cronbach, L. J. (1970). Essentials of Psychological Test. (5th ed.). New York: Harper Collins.

Hfocus.org. (2564). เจาะลึกระบบสุขภาพ. เรียกใช้เมื่อ 25 มิถุนายน 2564 จาก https://www.hfocus.org/content/2021/0

Hussein, N. R. et al. (2020). Assessment of knowledge, attitudes, and practices toward COVID - 19 virus among university students in Kurdistan region, Iraq: Online cross - sectional study. Journal of Family Medicine and Primary Care, 9(9), 4809-4814.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Marion, d. V. et al. (2020). Dynamic Public Perceptions of the Coronavirus Disease Crisis, the Netherlands. Emerging Infection Diseases Journal, 27(4), 1098-1109.

Ministry of Public Health. (2020). Coronavirus Situation. Retrieved January 15, 2021, from https://www.bbc.com/thai/thailand-51089461

Pouresmali, A. et al. (2021). Self - Care Behavior Prevention of Covid - 19 in the General Population Based on Pender Health Promotion Model. Retrieved January 15, 2021, from https://www.researchsquare.com/article/rs-139049/v1

Shichang, D. et al. (2020). Perceived Severity of COVID - 19 and Post - pandemic Consumption Willingness: The Roles of Boredom and Sensation - Seeking. Retrieved January 15, 2021, from https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.567784

World Health Organization. (2021). WHO Coronavirus Disease (COVID - 19). Retrieved June 22, 2021, from http://covid19.who.int/

Yogi, T. P. et al. (2020). Factors affecting perceived effectiveness of COVID - 19 prevention measures among Filipinos during Enhanced Community Quarantine in Luzon, Philippines: Integrating Protection Motivation Theory and extended Theory of Planned Behavior. International Journal of Infectious Diseases, 99(2020), 312-323.

Yunjuan, L. et al. (2021). The Moderating Effects of Perceived Severity on the Generational Gap in Preventive Behaviors during the COVID - 19 Pandemic in the U.S. International Journal of Environment Research and Public Health, 18(2011), 2-12.

Zhong, B. L. et al. (2020). Knowledge, attitudes, and practices towards COVID - 19 among Chinese residents during the rapid rise period of the COVID - 19 outbreak: A quick online cross - sectional survey. International Journal of Biological Sciences, 16(10), 1745-1752.

รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี*

EARLY CHILDHOOD EDUCATION MANAGEMENT IN 21ST CENTURY MODEL OF PRIVATE SCHOOLS IN CHONBURI PROVINCE

จินดาภัช ใจซื่อ
Jindapach Jaisue
ภารดี อนันต์นาวี
Paradee Anannawee
มนสิช สิทธิสมบูรณ์
Monasit Sittisomboon
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
North Bangkok University, Thailand
E-mail: jindapach26@gmai.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพแนวทางและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 2) สร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 3) ทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี โดยใช้การวิจัยเชิงผสานวิธีแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารและครูปฐมวัย จำนวน 201 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ความสามารถหรือมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ตรวจสอบคุณภาพความถูกต้องและความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์โดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดและได้แนวทางการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน 2) รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัย ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย

* Received 1 October 2021; Revised 2 December 2021; Accepted 13 December 2021

1) การบริหารงาน 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป โดยขับเคลื่อนด้วย 2) กระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบฯ มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหาร, การจัดการ, การศึกษาปฐมวัยในศตวรรษที่ 21, โรงเรียนเอกชน

Abstract

The objectives of this research article were 1) To investigate the state of early childhood education management in 21st century. 2) To create an early childhood education management in 21st century. 3) To experiment and evaluate of the proposed early childhood education management in 21 st century model of private schools in Chonburi Province, using mixed method research: quantitative and qualitative research by doing 3 steps. Samples from 201 school administrators and early childhood teachers of private schools in Chonburi province by Stratified Random Sampling and interview 9 experts random by specific (purposive sampling) that there are experts in education management. A Questionnaire, semi-structured interview forms, and evaluation forms were used as tools for collecting data and to verify the accuracy and suitability of the model by 5 experts verify possibility and utility of the proposed model by questionnaire. Mean and Stradard Deviation were used for analyzing quantitative data and content analysis was used for qualitative data. The results of the research were as follows: 1) the present state of early childhood education management in 21st century model of private schools in Chonburi Province was found to highest level. 2) Early childhood education management in 21st century model of private schools in Chonburi Province consisted of 2 components: Administration of 4 tasks; an academic affair, budget, personnel, and general were operate by component of management processes which are planning, organizing, leading, and controlling, with the aspects of accuracy and suitability was at the highest level, possibility and utility was at the highest. 3) The possibility and utility of applying an early childhood education management in 21st century model of private schools in Chonburi Province was at the highest level.

Keywords: Model, Administration, Management, Early Childhood Education in 21st Century, Private Schools

บทนำ

ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายรัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่งเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (บทบัญญัติด้านการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) ประกอบกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 และแผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษากำหนดให้มีการพัฒนาเด็กตั้งแต่ระดับปฐมวัยให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะที่ดี สมวัยทุกด้านโดยการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มุ่งมั่นในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็น “การศึกษาขั้นพื้นฐานวิถีใหม่ วิถีคุณภาพ” (ครูอัพเดทดอทคอม, 2563) พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พุทธศักราช 2562 เน้นเรื่อง นโยบายและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อให้สถานศึกษาและครู มีแนวปฏิบัติพื้นฐานนำไปใช้วางแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมและสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษาการพัฒนาคุณภาพเด็กในช่วงปฐมวัย โดยให้ยึดหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาเด็กแบบองค์รวม (Holistic Development) ให้เด็กมีพัฒนา 4 ด้าน ประกอบด้วย ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างสมวัย รวมทั้งพัฒนาด้านตัวตน (Self-Development) พัฒนาทักษะสมอง (Executive Function: EF) ให้มากขึ้น เพื่อให้เด็กรู้สึกมีคุณค่า มีความเชื่อมั่น และภูมิใจในตนเอง และเป็นเด็กที่คิดเป็น มีเหตุมีผล และรู้จักกำกับตนเอง (ครูบ้านนอกดอทคอม, 2563)

เมื่อโลกของการเรียนรู้ได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งโลกในศตวรรษที่ 21 มีการมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ปัญหาที่ส่งผลกระทบกับยุคแห่งการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปด้านการศึกษา คือ บุคลากรทางการศึกษายังขาดทักษะความสามารถที่ยังเข้าไม่ถึงศตวรรษที่ 21 ในปัจจุบันและส่งผลต่อเนื่องทำให้เด็กขาดทักษะและพัฒนาการการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยได้อย่างมีคุณภาพดังนั้นครูจึงต้องตระหนักและคำนึงถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่ไม่ได้สิ้นสุดลงหลังจากจบการศึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกในวิถีชีวิต ซึ่งเด็กปฐมวัยจัดเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีที่สุด (ปิยะ ศักดิ์เจริญ, 2558)

โรงเรียนในจังหวัดชลบุรี มีจำนวนครูปฐมวัย 1,212 คน มีโรงเรียนเอกชนในระดับปฐมวัย จำนวน 101 โรงเรียน ซึ่งมีเด็กปฐมวัย จำนวน 24,903 คน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี, 2561) โดยการจัดการการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจการบริการจำนวนมาก มีผู้คนทั่วทุกภูมิภาคเข้ามาทำงานจึงเกิดเป็นชุมชนที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ทำให้มีสถานศึกษาภาคเอกชนเปิดเพื่อจัดการการศึกษาให้เด็กปฐมวัยเป็นจำนวนมากเพื่อรองรับบุตรหลานของประชาชนที่อยู่อาศัยในจังหวัดชลบุรี จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาภาคเอกชนมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของจังหวัดชลบุรีอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการศึกษาในระดับปฐมวัยซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการศึกษาของเด็กและเยาวชน การจัดการการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนในแต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและภายนอกของสถานศึกษา จุดอ่อนในการจัดการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษา คือ ด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถของบุคลากร กล่าวคือ การพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานทางการศึกษา ยังไม่ได้เกิดจากความต้องการของบุคลากรโดยแท้จริง ปัจจุบันประสบปัญหา ประชากรวัยเรียนลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีสถานศึกษาขนาดเล็กเพิ่มขึ้นส่งผลต่อการบริหารจัดการ และไม่คุ้มทุน ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลลดลง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี, 2563) การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ประสบปัญหาครูผู้สอนปฐมวัยไม่จบตามสาขาปฐมวัย ทำให้มีปัญหาการจัดการศึกษาเนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1, 2563) อีกทั้งนโยบายเรียนฟรี แต่ในทางปฏิบัติไม่เรียนฟรีจริง การบริหารโรงเรียนเอกชนจะต้องแข่งขันกับโรงเรียนเอกชนด้วยกันเอง นโยบายด้านการศึกษาของภาครัฐยังไม่ต่อเนื่อง ไม่มีหลักเกณฑ์ในการพัฒนาคุณภาพครู ผู้ช่วยครู หรือครูพี่เลี้ยงอย่างจริงจัง ประชากรเด็กลดลงจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ รวมไปถึงโควิด-19 ทางโรงเรียนผลักภาระค่าใช้จ่ายไปให้ผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบ ยิ่งเป็นโรงเรียนทุนเยอะ ย่อมได้เปรียบในการแข่งขัน ส่งผลให้โรงเรียนเล็ก ๆ บางโรงเรียนไม่สามารถแข่งขันได้ (กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี, 2564)

ดังนั้น จากสภาพและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาเอกชนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพ แนวทางการบริหารจัดการและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

3. เพื่อทดลองใช้และประเมินรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงผสานวิธี โดยการนำข้อมูลเชิงประมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ มาใช้ในการศึกษาครั้ง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ แนวทางการบริหารจัดการและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย อันจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

2. ศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ของสภาพการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาเอกชน จังหวัดชลบุรีในปัจจุบัน โดยใช้แบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครูระดับปฐมวัยในโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี จำนวน 201 คน โดยแบ่งเป็นผู้บริหาร 77 คน ครูปฐมวัย 121 คน ได้มาการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ที่ได้จากข้อที่ 1 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. ร่างแบบสอบถามโดยแบ่งข้อคำถามเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ในแต่ละองค์ประกอบ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (Likert Scale)

3. กำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารในข้อ 1 มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

4. นำแบบสอบถามที่ร่างขึ้น เสนอต่อกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไข

5. นำร่างแบบสอบถามสภาพของการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ประเทศไทยไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติด้านการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาหรือเปิดสอนระดับปฐมวัยมีประสบการณ์ 5 ปี หรือผลงานทางวิชาการด้านการบริหารสถานศึกษาเอกชนไม่ต่ำกว่า 5 ปี เป็นผู้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ตามสูตรของ ลอว์ชี (Lawshe, C. H., 1975) โดยใช้เกณฑ์ข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จึงจะถือว่ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และนำไปสร้างเป็นข้อคำถาม โดยข้อคำถามที่ได้มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1

6. นำแบบสอบถามไปตรวจสอบคุณภาพด้านความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำไปทดลองใช้กับผู้บริหารโรงเรียน ครูปฐมวัย จำนวน 30 คน (ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) แล้ววิเคราะห์หาความเชื่อมั่นตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1970) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.96

7. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. ศึกษาแนวทางการบริหารและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี โดยใช้การสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ระดับปฐมวัย จังหวัดชลบุรี จำนวน 3 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 3 คน ซึ่งสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จังหวัดชลบุรี จำนวน 2 คน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 คน และอาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนสาขาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี จำนวน 3 คน รวมจำนวน 9 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในส่วนนี้คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประเด็นสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

2. นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

3. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประเด็นสัมภาษณ์แบบปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นเสนอต่อกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัยทำการยกร่างองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ดังนี้

1. นำผลวิจัยจากขั้นตอนที่ 1 มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ร่วมกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาไว้ในบทที่ 2 รวมทั้งผลจากการสัมภาษณ์จาก ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ระดับปฐมวัย จังหวัดชลบุรี ผู้บริหารการศึกษา โดยสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จังหวัดชลบุรี สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนสาขาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี และนำมาสรุปเป็นข้อมูลสำหรับยกร่างองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

2. ร่างองค์ประกอบของรูปแบบ การบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

3. ตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัด ด้วยการประเมินความความถูกต้องและความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

4. ตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชนจังหวัด ด้วยการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยใช้แบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครูระดับปฐมวัยในโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี จำนวน 201 คน ได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ

เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) โดย การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้และประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการทดลองใช้และประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยดำเนินการโดยการนำรูปแบบที่สร้างและตรวจสอบ จากขั้นตอนที่ 2 ไปทดลองใช้ที่โรงเรียนสมคิดจิตต์วิทยา อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ระยะเวลา 1 เดือน ปีการศึกษา 2564

กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครูระดับปฐมวัยในโรงเรียนสมคิดจิตต์วิทยา จำนวน 12 คน โดยแบ่งเป็นผู้บริหาร 5 คน ครูปฐมวัย 7 คน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพ แนวทางการบริหารจัดการและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี จากการผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.64) โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านบริหารงานวิชาการ ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.57) รองลงมาคือ ด้านบริหารงานทั่วไป ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.53) ด้านบริหารงานงบประมาณ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.69) และด้านบริหารงานบุคคล ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า แนวทางการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี พบว่า

1.2 แนวทางการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี แบ่งแนวทางของงาน 4 งาน ดังนี้ ด้านการบริหารงานวิชาการ คือ ควรมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ระหว่างผู้บริหารกับครูปฐมวัย รวมทั้งการประเมินผล การนิเทศติดตามจากต้นสังกัด และการนิเทศ ติดตาม ด้านการบริหารงานงบประมาณ คือ ควรวางแผนงานงบประมาณ มีการแบ่งฝ่ายการทำงานอย่างชัดเจน ฝ่ายธุรการ ฝ่ายการเงิน การทำบัญชี รายรับรายจ่าย จัดบริหารพัสดุ/ทรัพย์สินอย่างเป็นระบบโดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ มีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงาน ประเมินผล รายงาน และสรุปผล

การดำเนินงานของงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล คือ การคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเหมาะสม สุขภาพกายสุขภาพจิตดี เพื่อมาบริหารจัดการงานปฐมวัย บริหารให้ตรงตามเป้าประสงค์ อีกทั้งการจูงใจ การให้ขวัญและกำลังใจ สวัสดิการสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรมีการแต่งตั้งบุคลากรตามฝ่ายต่าง ๆ กำหนดผู้รับผิดชอบและผู้บริหารเฉพาะ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบดูแลในส่วนของตนเอง มีการประเมินตรวจสอบและติดตาม เพื่อนำไปพัฒนาอยู่เสมอ

1.3 การบริหาร 4 งาน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการมี 8 องค์ประกอบย่อย การบริหารงานงบประมาณ มี 8 องค์ประกอบย่อย การบริหารงานบุคคล มี 11 องค์ประกอบย่อย และ การบริหารงานทั่วไป มี 13 องค์ประกอบย่อย ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม ตามลำดับ

2. รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

2.1 รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 คือ การบริหารงาน 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 1) การจัดทำหลักสูตรเด็กปฐมวัยสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 และมีความทันสมัยทันต่อสังคมโลก โดยมุ่งเน้นให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย โดยครูปฐมวัยเข้ามามีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น รวมทั้งมีการประเมินผลการใช้หลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา 2) การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์เด็กปฐมวัย เน้นการลงมือปฏิบัติจริง มีการจัดในรูปแบบบูรณาการผ่านการเล่น รวมถึงให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ 3R8C 3) การจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนปฐมวัยที่เหมาะสมกับวัย เตรียมตามแผนการจัดประสบการณ์ เน้นให้เด็กสามารถมีส่วนร่วม โดยสื่อมีความน่าสนใจ สีสัน สดใส เด็กสามารถสัมผัสได้จริง ควรมี 2 - 3 มิติขึ้นไป ซึ่งคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กและต้องปลอดภัยกับเด็กปฐมวัย 4) การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีให้ทันสมัย ให้เหมาะสมกับวัย อาจใช้เทคโนโลยีในยุคปัจจุบันควบคู่ เช่นการเปิด ทีวี คอมพิวเตอร์ Youtube กระดานอัจฉริยะ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็ก ไม่ควรเปิดดูทั้งวัน 5) การวัดผลและประเมินผลพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย จัดทำเล่มพัฒนาการ ต้องยึดหลักความจริงที่เป็นไปตามหลักการพัฒนาการของเด็ก โดยการประเมินผลตามหลักสูตรและทุกตัวบ่งชี้ 6) การจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการในบริเวณโรงเรียน สื่อ และแหล่งเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมงานวิชาการที่เหมาะสมกับวัย โดยเน้นความปลอดภัย สะอาด ถูกสุขลักษณะ ซึ่งแต่ละเทอมจัดเปลี่ยนแต่ละมุม เปลี่ยนมุมประสบการณ์ 7) ห้องเรียนมีการตกแต่งภายในห้อง มีมุมสร้างสรรค์สำหรับเด็กในการเรียนรู้ การจัดตามสภาพจริง มีทั้งสื่อทำมือ สื่อของจริง สื่อธรรมชาติ ซึ่งสื่อเน้นที่เป็นรูปธรรม 8) การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประชุม แนะนำ เสนอแนะให้

สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของโรงเรียน โดยมีการนิเทศงานวิชาการปฐมวัยภาคเรียนละครั้ง แบบประเมินการนิเทศ และการจัดตารางการนิเทศให้ครูที่จะนิเทศ การนิเทศระหว่างครูกับครู นิเทศโดยผู้บริหาร การนิเทศโดยครูหัวหน้าฝ่ายที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งมีการนิเทศจากหน่วยงานต้นสังกัด การบริหารงานงบประมาณ ประกอบด้วย 1) มีการวางแผนการบริหารงานปฐมวัย แผนปฏิบัติการตามนโยบายของโรงเรียน โดยมีโครงงาน โครงการรายปี การตั้งแผนลงในปฏิทินปฏิบัติงาน ระบุผู้รับผิดชอบ 2) จัดทำงบประมาณรายปีเต็มรูปแบบ การตรวจสอบและประเมินงบประมาณ สรุปและรายงานผล อย่างโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ 3) การใช้งบประมาณต่าง ๆ ต้องทำอย่างรัดกุม มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและคุ้มค่า โดยดูตามความเหมาะสม พิจารณาสนับสนุนงบประมาณตามความสำคัญก่อนหลัง รวมถึงการมีงบประมาณสำรอง 4) ครูปฐมวัยทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณ สามารถนำเสนอความต้องการงบประมาณของแต่ละห้องเรียนได้ 5) การบริหารการเงินโดยจัดทำแผนการใช้เงินรายปี รายเดือน และจัดทำบัญชีการเงินเพื่อดูรายรับรายจ่าย มีการตรวจสอบการเงิน และประเมินงบการเงิน เพื่อปรับเปลี่ยน เพิ่มหรือลดในปีถัดไป 6) การบริหารบัญชี โดยมอบหมายให้ผู้ที่มีความรู้ทางด้านบัญชี มีแผนกบัญชีเข้ามาดูแลสำหรับบัญชีปฐมวัยโดยเฉพาะ เนื่องจากมีค่ารายหัวเด็กปฐมวัย อีกทั้งสามารถตรวจสอบบัญชีได้ 7) การบริหารพัสดุและทรัพย์สิน จัดตั้งฝ่ายบริหารจัดการบริหารพัสดุและทรัพย์สิน มีการประเมินความเสื่อมของทรัพย์สิน ทำบัญชีพัสดุ การนำใช้พัสดุและทรัพย์สิน การทำฐานข้อมูลและจัดทำทะเบียน การเบิกจ่ายวัสดุสำนักงาน การบำรุงรักษาทรัพย์สิน 8) การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในทุกระบบของงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย 1) การคัดเลือกครูปฐมวัยที่มีความรู้ สาขาวิชาเอกอนุบาลศึกษาหรือปฐมวัย ฝึกปฏิบัติการสอน แนวการสอน เทคนิค วิธีต่าง ๆ การทดสอบการสอน การประเมินความรู้ การประเมินการสอนโดยผู้บริหารหรือหัวหน้าฝ่ายปฐมวัย 2) การคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษา โดยกำหนดวุฒิการศึกษาปฐมวัยโดยตรง มีใบประกอบวิชาชีพครู หรือใบประกอบวิชาชีพผู้บริหาร ต้องมีความเข้าใจในเด็กปฐมวัย โดยพิจารณาจากผลงาน รวมทั้งมีการประเมินในเรื่องความเหมาะสมความรู้ ความสามารถในการบริหารสถานศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานด้านปฐมวัย มีบุคลิกดี น่าเชื่อถือ 3) ครูปฐมวัยมีใบประกอบวิชาชีพครู ถ้าไม่มีใบประกอบก็มีเอกสารการยื่นคำร้องขอการใบประกอบวิชาชีพครู มีความพร้อมในการเป็นครูปฐมวัย สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสอน จัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) ครูปฐมวัยมีความรักในอาชีพครู จิตวิญญาณความเป็นครู อดทน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ทุ่มเท ได้รับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เข้าค่ายฝึกจิต ปฏิบัติธรรม การใช้จิตวิทยาในการดูแลเด็ก รักและเอื้ออาทรเด็ก 5) ครูปฐมวัยทุกคนได้รับการอบรมหรือ ประชุม เรื่อง การป้องกันควบคุมโรคติดต่อที่พบบ่อยในเด็ก และเรื่องการปฏิบัติต่อเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง 6) มีการพัฒนาครูปฐมวัยส่งเสริมความก้าวหน้าทางสายงาน ได้ศึกษาต่อ ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ทัศนศึกษา และฝึกการ

ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการทำงาน 7) ครูปฐมวัยภายในสถานศึกษา สามารถลางานเพื่อเก็บชั่วโมงการอบรมสำหรับต่อใบประกอบวิชาชีพตามที่กระทรวงศึกษาได้กำหนดไว้ 8) มีการจัดห้องพักครูให้เพียงพอ มีความเป็นส่วนตัว สะดวกสบาย ห้องน้ำที่แยกจากส่วน จากนักเรียน 9) เสริมสร้างขวัญกำลังใจกับครูปฐมวัยเป็นระยะ การประเมินเลื่อนเงินเดือนประจำปีเพื่อสร้างแรงจูงใจ การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ มีสวัสดิการต่าง ๆ ตามบริบทของโรงเรียน 10) ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่ทำหน้าที่ผู้ช่วยครู มีวุฒิการศึกษา คุณสมบัติเหมาะสม ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาอบรมทั้งด้านวิชาการและด้านความปลอดภัย มีการอบรมมารยาทที่ดีต่อเด็ก ไม่บูลลี่เด็ก 11) การนิเทศ แนะนำ เสนอแนะ ติดตามการสอนครูปฐมวัยและบุคลากรอื่นด้านปฐมวัย การบริหารงานทั่วไป ประกอบด้วย 1) งานอาคารสถานที่ มีการตรวจสอบ ปรับปรุง ซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความปลอดภัย มั่นคง แข็งแรง เหมาะสมกับการใช้งาน 2) อาคารสถานที่ ต้องสะอาด โดยมีการทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคเป็นปกติ มีแม่บ้านคอยเช็ดถูทุกช่วงเวลา ห้องน้ำต้องสะอาด 3) การวางแผนบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ทางสุขภาพเด็ก รวมถึงการติดตั้งกล้องวงจรปิดในบริเวณโรงเรียน เพื่อป้องกันโอกาสที่จะเกิดอันตรายต่อเด็ก 4) สร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ทันสมัย ทันต่อสภาพปัจจุบัน มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์ผลิตขึ้น รวมถึงเครื่องเล่น โดยมีปริมาณเพียงพอและปลอดภัยสำหรับเด็ก โดยให้ครูปฐมวัยมีส่วนร่วมถึงแนวคิดในการจัดให้เหมาะสมกับความต้องการ 5) มีพื้นที่หรือช่องทางประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนและความรู้ทั่วไป โดยเป็นข้อมูลที่มีความทันต่อยุคสมัย และมีความหลากหลาย รวมถึงความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก 6) โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง มีการเข้าไปช่วยเหลือชุมชนและขอความช่วยเหลือจากชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมร่วมกันขึ้น เช่น กิจกรรมทางศาสนา งานประเพณีต่าง ๆ และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น 7) โรงเรียนมีการสื่อสารกับผู้ปกครอง กิจกรรมปฐมนิเทศ ประชุมผู้ปกครอง การสื่อสารสัมพันธ์ ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ สมุดเขียนพฤติกรรมระหว่างวัน การสร้าง Line กลุ่ม Facebook และการพูดคุยต่อกันทางโทรศัพท์และมีทั้งการพบกันเป็นส่วนตัว การเยี่ยมบ้าน ได้มีการพูดคุยกับผู้ปกครอง เห็นความเป็นอยู่ของนักเรียน การประสานงานทางออนไลน์ต่าง ๆ เป็นต้น 8) สร้างเครือข่ายผู้ปกครอง เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกันเอง รวมถึงให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย การสร้างความร่วมมือพ่อแม่ในการพัฒนาเด็กที่สอดคล้องกับวัย การเลี้ยงดูอบอุ่น ปลอดภัย เป็นมิตร 9) มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูปฐมวัยกับเด็กและผู้ปกครอง ดำเนินการอย่างกัลยาณมิตร โดยจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษาให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เพื่อสานสัมพันธ์เช่น กิจกรรมวันเด็ก วันคริสต์มาส กีฬาสี เป็นต้น 10) จัดทำโครงสร้างของการบริหารงานระดับโรงเรียน ขึ้นอยู่กับขนาด และบริบทของโรงเรียน แบ่งระดับการบริหารงานปฐมวัย แบ่งงานตามฝ่ายอย่างชัดเจน ตามความเหมาะสมของบุคลากร แบ่งงานรับผิดชอบอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ 11) การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ของ

โรงเรียนระดับปฐมวัยแยกออกมาจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความชัดเจน 12) โรงเรียนมีการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บ โดยต้องจัดเก็บเป็นหมวดหมู่อย่างครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน 13) โรงเรียนมีการติดตามข่าวสาร บ้านเมืองที่ทันสมัย เพื่อนำมาพัฒนาโรงเรียน และโรงเรียนจะได้ปรับตัวให้ทันสถานการณ์ปัจจุบันรวมถึงการส่งเสริมทางการตลาด เพื่อให้โรงเรียนเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยขับเคลื่อนด้วยองค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้เป็นภาพ ดังแสดงในภาพที่ 1

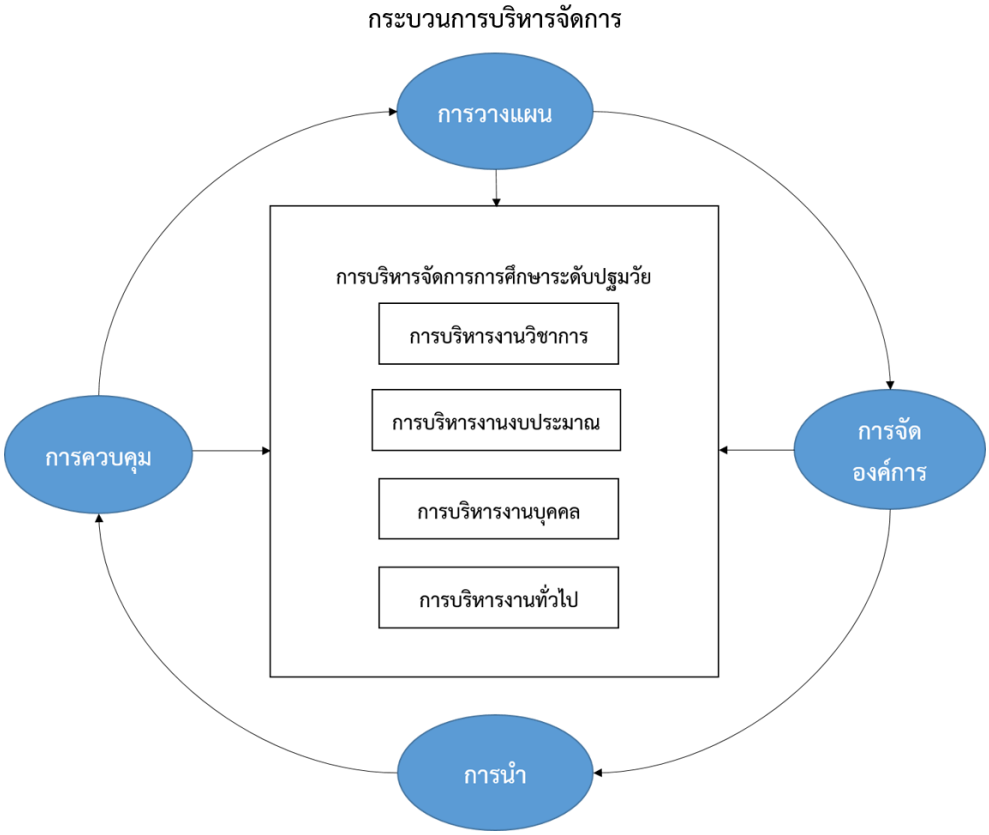

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

2.2 ผลตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัด ด้วยการประเมินความความถูกต้องและความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนโดยภาพรวม พบว่า มีความถูกต้องใน

ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.95, S.D. = 0.05) ความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.11)

2.3 ผลตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัด ด้วยการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ พบว่า ความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.50, S.D. = 0.37) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.37)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี และประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ พบว่า ความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.50, S.D. = 0.32) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.28)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีแนวทางการสื่อสารให้บุคลากรรับรู้และเข้าใจ ส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อีกทั้งนโยบายของการจัดการศึกษาของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี ทำให้มีการเข้ามานิเทศกำกับ ดูแล เพื่อให้มีการจัดการการศึกษาปฐมวัยมีประสิทธิภาพ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี, 2563) และการศึกษาของ จิราภา บูรณะ ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารโรงเรียนที่เป็นศูนย์ปฐมวัยต้นแบบสู่ความเป็นเลิศในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนที่เป็นศูนย์ปฐมวัยต้นแบบสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด (จิราภา บูรณะ, 2557)

2. รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี พบว่ามี 2 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การบริหารงาน 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการมี 8 องค์ประกอบย่อย การบริหารงานงบประมาณ มี 8 องค์ประกอบย่อย การบริหารงานบุคคล มี 11 องค์ประกอบย่อย และ การบริหารงานทั่วไป มี 13 องค์ประกอบย่อย ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม ตามลำดับ โดยขับเคลื่อนด้วยองค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารงาน 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป เนื่องจากมีการบริหารสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) อีกทั้งการศึกษาของ เยาวพา เดชะคุปต์ ที่พบว่าการจัดการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วยงานหลัก 6 งาน ดังนี้ 1) งานบริหารด้านวิชาการ 2) งานด้านบุคคล 3) การบริหารด้านกิจการนักเรียน 4) การบริหารด้านธุรการ การเงินพัสดุ 5) งานบริหารด้านอาคารสถานที่ และ 6) งานบริหารด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (เยาวพา เดชะคุปต์, 2542) ไม่เป็นไปตามที่ นริสานันท์ เดชสุระ ได้ศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนสาธิตปฐมวัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏประกอบด้วย 9 องค์ประกอบที่มีความถูกต้องและเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้ 1) การบริหารด้านการจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัย 2) การบริหารด้านโครงสร้างการบริหารและหลักการบริหารจัดการ 3) การบริหารด้านการพัฒนาครูปฐมวัยมืออาชีพ 5) การบริหารด้านการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน 6) งานบริหารด้านการเป็นหน่วยร่วมผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏ 7) การบริหารด้านวิจัยทางการศึกษาปฐมวัย 8) การบริหารด้านการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9) การบริหารด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (นริสานันท์ เดชสุระ, 2552)

2.2 กระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม โดยผู้บริหารมีการวางแผนของกระบวนการบริหารอย่างดี มีขั้นตอนทำให้เกิดการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตามที่งานวิจัยของ ปราการ อนุศาสนะนันทน์ ศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในบริบทประเทศไทย 4.0 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1 เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในบริบทของประเทศไทย 4.0 มีบริหารจัดการ 4 ขั้นตอนเช่นกัน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุมเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน และผลการประเมินความเป็นไปได้และความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1 เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในบริบทของประเทศไทย 4.0 โดยภาพรวม พบว่า มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (ปราการ อนุศาสนะนันทน์, 2561) ต่างจากการศึกษาของ ปราณิสรา แพหมอ ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาเอกชน จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาเอกชน จังหวัดสมุทรปราการ มีองค์ประกอบหลัก 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน และการสร้างการรับรู้ของ

บุคลากรในสถานศึกษา และ 2) การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย คือ การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรม และการจัดการสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ แต่ละองค์ประกอบมีสารสนเทศในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบและประเมิน และการพัฒนาและปรับปรุง (ปราณิสรา แพหมอ, 2561) 3) จากการทดลองใช้และประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในการนำรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ไปใช้ โดยภาพรวมพบว่ามีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ที่สร้างขึ้นจากการศึกษา ค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี ง่ายต่อความเข้าใจ ตลอดจนใช้เป็นแนวทาง หลักการต่าง ๆ และพัฒนาให้มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ทำให้มีความสมบูรณ์ ครอบคลุม ในการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี นอกจากนี้การศึกษาของ มานะ สุดสงวน เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล พบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานสากลไปใช้ โดยภาพรวมพบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด (มานะ สุดสงวน, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี สามารถ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) สภาพการบริหารจัดการและการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดและได้แนวทางการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน 2) รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี พบว่ามี 2 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การบริหารงาน 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการมี 8 องค์ประกอบย่อย การบริหารงานงบประมาณ มี 8 องค์ประกอบย่อย การบริหารงานบุคคล มี 11 องค์ประกอบย่อย และ การบริหารงานทั่วไป มี 13 องค์ประกอบย่อย ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม ตามลำดับ โดยขับเคลื่อนด้วยองค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบฯ มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้ คือ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรีและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรีที่จะทำให้เกิดการ

พัฒนาเด็กแบบองค์รวม (Holistic Development) ให้เด็กมีพัฒนา 4 ด้าน ประกอบด้วย ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างสมวัยไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ควรสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ไปใช้ในบริบทของโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด และโรงเรียนที่มีนักเรียนในระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไปคือ ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชน ใจแต่ละจังหวัด ควรศึกษาตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาระดับปฐมวัย ที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนเอกชนในแต่ละจังหวัด ควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการระดับปฐมวัยที่เป็นเลิศของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี ควรศึกษาการบริหารจัดการโดยใช้นวัตกรรมของโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2553 (ฉบับที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี. (2564). กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2564 จาก https://sites.google.com/view/private-educhon

ครูบ้านนอกดอทคอม. (2563). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2564 จาก https://www.kroobannok.com/88443

ครูอัพเดทดอทคอม. (2563). ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 – 2565. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2564 จาก https://www.kruupdate.com/34580/

จิราภา บูรณะ. (2557). การบริหารโรงเรียนที่เป็นศูนย์ปฐมวัยต้นแบบสู่ความเป็นเลิศในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 3(3), 537-551.

นริสานันท์ เดชสุระ. (2552). รูปแบบการบริหารโรงเรียนสาธิตปฐมวัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บทบัญญัติด้านการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน 2560).

ปราการ อนุศาสนะนันทน์. (2561). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในบริบทประเทศไทย 4.0. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 7(2), 116-125.

ปราณิสรา แพหมอ. (2561). รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 7(2), 126-134.

ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง: กระบวนการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารพยาบาลทหารบก, 16(1), 8-13.

มานะ สุดสงวน. (2561). รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล. Veridian E-Journal Silpakorn University, 11(3), 3395-3412.

เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: แม็ค.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1. (2563). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2563 - 2565. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2564 จาก http://www.chon1.go.th

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชลบุรี. (2561). ข้อมูลนักเรียนระดับปฐมวัย โรงเรียนเอกชน. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2564 จาก https://sites.google.com/a/chon1.go.th/information-chonburi/-khxmul-nakreiyn-radab-pthmway-rongreiyn-xekchn

_____. (2563). แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2564 จาก http://www.cbipeo.moe.go.th/

Cronbach, L. J. (1970). Essentials of Psychological Test. (5th ed.). New York: Harper Collins.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Lawshe, C. H. (1975). A Quantitative Approach to Content Validity. Personnel Psychology, 28(4), 563-575.

การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผสานแนวคิด OKRs เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของครู*

INTEGRATION OKRS OF INSTRUCTIONAL SUPERVISION IN THE DIGITAL ERA FOR SUCCESS OF TEACHERS' LEARNING MANAGEMENT

วชิรา เครือคำอ้าย
Wachira Kruekamai
ชวลิต ขอดศิริ
Chawalit Kodsiri
ดารณีย์ พยัคฆ์กุล
Daranee Payakkul
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
E-mail: wachira_kru@g.cmru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ อภิปรายถึงการนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ที่ผสานแนวคิด OKRs เพื่อนำมาใช้ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูให้ประสบความสำเร็จ อันเนื่องมาจากสังคมโลกแห่งยุคดิจิทัล ที่นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้และมีบทบาทในทุก ๆ ด้าน ซึ่งรวมถึงด้านการนิเทศการจัดการเรียนรู้ที่สะท้อนถึงคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ของครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น หัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลง นอกจากการปรับตัวของครูให้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลก โดยเป็นผู้สร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองแห่งยุคดิจิทัลแล้ว สิ่งที่ครูจำเป็นต้องตระหนักเพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่และบทบาทของครูให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ครูต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน (Objective) เป็นไปได้ในทางปฏิบัติได้ เพื่อนำมาสู่ผลลัพธ์หลัก (Key Results) ที่ส่งผลโดยตรงแก่ผู้เรียน ทำให้การนำแนวคิดของ OKRs หรือ Objective and Key Results มาใช้ร่วมกับการนำกระบวนนิเทศการจัดการเรียนรู้ ช่วยเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งของการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีประสิทธิภาพ เริ่มตั้งแต่การตั้งเป้าหมาย การปฏิบัติ การติดตามกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ผลลัพธ์สำคัญ โดยมีผู้นิเทศเป็นผู้ช่วยเหลือ ดูแล และให้คำแนะนำ ติดตามอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการยกตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ OKRs มาพัฒนาเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่นำ

* Received 21 June 2021; Revised 23 November 2021; Accepted 28 November 2021

ICT มาประยุกต์ใช้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแพร่หลาย จากผลของการสะท้อนคิดและถอดบทเรียนจะช่วยส่งเสริมให้ครูพัฒนาการสอนของตนเอง เกิดการแบ่งปันผลการพัฒนาการสอนให้แก่เพื่อนครู และการดูแลสุขภาพกายและจิตที่ดีของครู เพื่อให้เกิดความสมดุลแห่งชีวิตของการทำงานในชีวิตวิถีใหม่

คำสำคัญ: การนิเทศการจัดการเรียนรู้, ยุคดิจิทัล, OKRs

Abstract

This article aims to discuss instructional supervision in the digital era with the concepts of Objective and Key Results (OKRs) integrated and applied to promote the success of teachers' learning management. This is because the role of digital society plays in many areas of technological adoption including instructional supervision in which reflects the quality of teachers' learning management and academic staff performance. The crucial aspect of technological change, besides teachers' technology adoption, lies on the objectives of teachers to be explicitly stated and be possibly put into practice as well as the adaptations of teachers to coping with global changes, directly leading to Key Results to learners. The application of the OKRs concepts aligns with the processes of instructional supervision empowering teachers for their effective learning management. The methods involve setting goals, practicing, and monitoring the instructional processes in which supervisors need to supervise, help, advise, and continuously monitor. Therefore, the discussions and exemplifications of OKRs in this article address the linkage of the application of instructional supervision. Readers know its guidelines or methods of how to integrate the instructional supervision in the digital era with the concepts of OKRs that both teachers and their colleagues have put into practice for earning their achievements. Indeed, it is the cumulative development of ideas from making use the knowledge created by the networks of professional learning community where ICT is applied to creating cooperative learning from reflective thinking.

Keywords: Instructional Supervision, Digital Era, OKRs

บทนำ

การนิเทศการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้นิเทศและครูร่วมมือกัน พัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู จากการศึกษา Dictionary Education ได้กล่าวถึงการนิเทศการจัดการ

เรียนรู้ว่า หมายถึง ความพยายามของทุกคนในโรงเรียน ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นำในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ รวมถึงการกระตุ้นให้ครูเกิดการพัฒนา นำไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพ โดยเลือกและปรับปรุงแก้ไขวัตถุประสงค์ทางการศึกษา การให้คำแนะนำเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ นักวิชาการและนักการศึกษามีทัศนะที่สอดคล้องกันว่า การนิเทศการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับผู้นิเทศและครู มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการสอนในสถานศึกษาประกอบด้วย หลักสูตร การออกแบบการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ โดยมุ่งที่พฤติกรรมของครู จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน (กุลกาญจน์ สุวรรณรักษ์, 2562); (Glickman, C. et al., 2017); (Bernadette, M., 2001) นอกจากนี้ Pam, G. & Morva, M. ได้สรุปข้อค้นพบจากงานวิจัยว่า ความสัมพันธ์ขององค์กรที่มีความเข้มแข็ง หากมีความสามารถนำนโยบายจากฝ่ายบริหารไปสู่การปฏิบัติแก่บุคลากรในองค์กรศึกษาศาสตร์ / ครุศาสตร์ เกิดภาระงานอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้งานขับเคลื่อนและเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ การสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นการฝึกฝนและการเตรียมความพร้อมของครู (Pam, G. & Morva, M., 2008) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Parker, J. P. ที่กล่าวว่า ครูที่ดีจะไม่ลดเทคนิคการสอนให้น้อยลงได้ เพราะเทคนิคการสอนที่ดีจะนำไปสู่ความสมบูรณ์แห่งหน้าที่ของความเป็นครู ดังนั้น จากความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของครู จึงเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าการได้รับการกระตุ้นจากนโยบายของผู้บริหาร ด้วยกระบวนการการนิเทศการจัดการเรียนรู้ (Parker, J. P., 2007) ดังนั้น การนิเทศการจัดการเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการสำคัญ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวางมากขึ้น จากเดิมที่อยู่ในวงแคบ ๆ ระหว่างครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน ขยายมาสู่ระดับภายในโรงเรียน เพิ่มวงกว้างมากขึ้น เช่น ในระดับกลุ่มเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา ที่มีความสนใจในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเรื่องที่มีความคล้ายคลึงกัน ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้จากผลของการสะท้อนคิดที่ได้รับดังกล่าวร่วมกัน

ในบทความนี้จึงมีเป้าหมายหลักมุ่งให้ครู รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านการศึกษาทุกมิติได้ศึกษาการนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผสานแนวคิด OKRs โดยมีการเชื่อมโยงเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาที่ประยุกต์นำเอาหลักการของ OKRs มาร่วมพัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของครู เนื่องจากสภาพปัญหาของการจัดการเรียนรู้ของครู ที่ต้องเผชิญกับการปรับการสอนให้สอดคล้องกับยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ อย่างมากมาย ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ของครู ดังนั้น การนิเทศการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาสมรรถนะการสอนของตนเอง ได้แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ และศึกษาสภาวการณ์เปลี่ยนแปลงของ

โลกในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้พัฒนาการสอนของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้น ครูจำเป็นต้องเรียนรู้และการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน ที่สร้างครูคุณภาพให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาสู่ผลลัพธ์โดยตรงคือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพ จากการนำวิธีการนิเทศการจัดการเรียนรู้ผสานแนวคิด OKRs เป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ยาก และทำได้ทันที มีเป้าหมายที่ชัดเจน เพราะเริ่มต้นจากตัวครูที่ตั้งใจและมุ่งมั่นทำเป้าหมายให้สำเร็จควบคู่กับผู้นิเทศที่คอยช่วยเหลือดูแล และกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นกัลยาณมิตร

การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน จำเป็นต้องนำการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศนำมาใช้ในการพัฒนาร่วมด้วย เนื่องจากก่อให้เกิดการสร้างการรับรู้ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุม สัมมนา เอกสาร หนังสือ ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างวิสัยทัศน์หรือสร้างเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดวิธีการนิเทศ และกิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมตามสภาพปัญหาและความต้องการ เช่น การประชุมสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสังเกตชั้นเรียน การสะท้อนผลหลังการสอน การวิพากษ์แผนการจัดการเรียนรู้ การบันทึกวิดีโอและการถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ การ Coaching & Mentoring ฯลฯ โดยเน้นการใช้ ICT ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้ Application Line การใช้ Clip Video การใช้ Video Conference หรือ YouTube รวมทั้งการใช้ Facebook Lite, Facebook Group เป็นต้น การจัดการเรียนรู้ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีทางไกล (DLTV / DLIT) เป็นการออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance Learning Information: DLIT) รวมทั้งการออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ทาง Internet โดยใช้ Application Line, Facebook, Zoom, Google meet, Google sites, Google Classroom, YouTube และอื่น ๆ รวมทั้งส่งเอกสารการสอน แบบฝึกหัด การบ้าน ไปยังบ้านนักเรียนทางไปรษณีย์ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป (มุกดา เลขะวิพัฒน์, 2563) เช่นเดียวกันกับ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ได้ให้แนวทางเกี่ยวกับการนำ ICT มาใช้ทั้งในและนอกโรงเรียน โดยมีปัจจัยที่สำคัญประกอบด้วย การเรียนรู้ ICT เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับ หลักสูตร การฝึกฝนครู และการเรียนรู้ด้านอุปกรณ์ทาง ICT เฉพาะทาง เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนากลยุทธ์การสอนสำหรับครู / ผู้เรียน พัฒนาผู้สอน การประเมินผลกลางภาคเรียน การประเมินผลการปฏิบัติ การพัฒนากลยุทธ์การสอนรายวิชาต่าง ๆ รวมถึงการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ หรือการจัดการชั้นเรียน เป็นต้น (Organization for Economic Co-operation and Development, 2021) เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการสอนด้วย ICT ทั้งในด้านการสื่อสาร และแลกเปลี่ยนข้อมูล

ข่าวสาร การมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนาความเป็นมืออาชีพ และการควบคุมดูแล ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้การสอนพัฒนามากขึ้น ดังภาพที่ 1

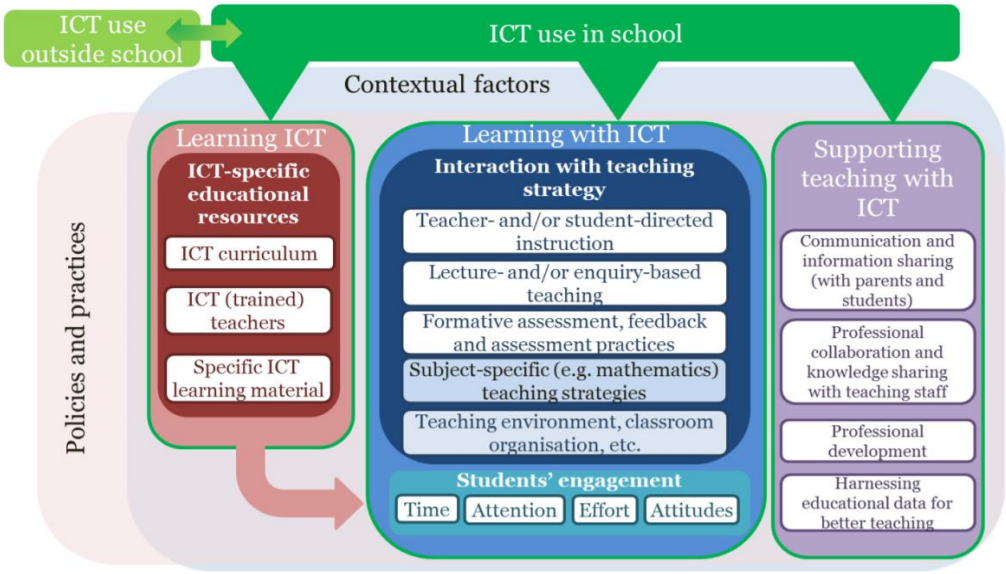

ภาพที่ 1 PISA 2021 ICT FRAMEWORK:
(Organization for Economic Co-operation and Development, 2021)

สำหรับทักษะความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) ของผู้นิเทศและครู เป็นทักษะหนึ่งที่สำคัญที่ต้องมี ซึ่ง จิณณวัตร ปะโคทัง ได้กล่าวถึงทักษะดังกล่าวได้อย่างน่าสนใจว่า ทักษะดังกล่าวเป็นการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสื่อสาร การปฏิบัติงานและการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานหรือระบบงานในองค์กรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ โดยทักษะดังกล่าวได้ครอบคลุมความสามารถ 4 มิติ คือ มิติการใช้ (Use) มิติเข้าใจ (Understand) มิติการสร้าง (Create) และมิติการเข้าถึง (Access) ทั้ง 4 มิตินี้จะช่วยให้เข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ในปัจจุบันแวดวงทางการศึกษาหลายประเทศทั่วโลกกำลังก้าวข้ามรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิม ๆ ที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ในยุคนี้ถือว่าเป็นยุคของ “โลกคือห้องเรียน” ซึ่งจากอดีตที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ปัจจุบันเริ่มมีการนำสื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ใฝ่เรียนรู้ สนุกสนาน กระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ครูควรมีบทบาทในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปพร้อม

กับผู้เรียน ซึ่งเป็นคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่า E-Teacher โดยครูต้องมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้แบบใหม่จัดการเรียนรู้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ อันเป็นการท้าทายให้ครูได้พัฒนาตนเอง โดยทักษะการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 แบบ E-Teacher ที่ครูควรปฏิบัติ มีดังนี้ (จิณณวัตร ปะโคทัง, 2561)

1. Experience มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้แบบใหม่

2. Extended มีทักษะการแสวงหาความรู้

3. Expended มีความสามารถในการถ่ายทอดหรือขยายความรู้ของตนสู่นักเรียน ผ่านสื่อเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. Exploration มีความสามารถในการเสาะหาและคัดเลือกเนื้อหาความรู้หรือเนื้อหาที่ทันสมัย เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนผ่านทางสื่อเทคโนโลยี

5. Evaluation มีความสามารถในการเป็นผู้ประเมินที่ดี มีความยุติธรรมและสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประเมินได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

6. End-User เป็นผู้ที่ใช้เทคโนโลยี (User) อย่างคุ้มค่า และใช้ได้อย่างหลากหลาย

7. Enabler มีความสามารถใช้เทคโนโลยีสร้างบทเรียนได้

8. Engagement ต้องร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านสื่อเทคโนโลยีจนพัฒนาเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เช่น ชุมชนครูบนเว็บไซต์

9. Efficient and Effective มีความสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ทั้งในฐานะที่เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ ผู้เผยแพร่และผู้ใช้องค์ความรู้ ประกอบกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ในโลกที่นำดิจิทัลมาใช้ในปัจจุบันและอนาคต ทำให้ทักษะที่จำเป็นที่นำมาใช้ไม่ว่าจะเป็นผู้นิเทศ ผู้นำทางการศึกษา ครูและผู้เรียนจำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนทำงานในอนาคต ข้อมูลของ World Economic Forum : WEF พบว่า จากผลการสำรวจของบริษัทต่าง ๆ ทักษะที่คนทำงานในองค์กรจำเป็นต้องมีและมีความต้องการสูงขึ้นในปี ค.ศ. 2025 พบว่า มีทักษะที่จำเป็นและเพิ่มสูงขึ้น ประกอบด้วย การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การจัดการตนเอง การใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา การทำงานร่วมกับผู้อื่น การจัดการและการติดต่อสื่อสารในกิจกรรมต่าง ๆ การรู้หนังสือ และความสามารถทางกาย ตามลำดับ (World Economic Forum, 2020) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้นิเทศ ครู และบุคลากรทางการศึกษาต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับความท้าทายของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการนิเทศและการจัดการเรียนรู้ ที่มีความเด่นชัดมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดโรคระบาดโควิด-19 ที่สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาได้มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก จากเดิมที่ครูเคยสอนแบบเผชิญหน้า

จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ใช้การสอนด้วยระบบออนไลน์ เช่นกันกับผู้นิเทศจากเดิมที่ต้องไปร่วมสังเกตการสอนในห้องเรียน จำเป็นต้องปรับรูปแบบการนิเทศให้สอดคล้องกับยุคการสอนในวิถีใหม่ ได้หลากหลายวิธีการ อาทิ แบบ E-Teacher Professional Learning Community : PLC การนิเทศออนไลน์โดยการเข้าเป็นสมาชิกในห้องออนไลน์ที่ครูสอนร่วมกับผู้เรียนในห้องออนไลน์นั้น ล้วนเป็นแนวปฏิบัติที่ดี ทำให้พบสภาพของปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไขการสอนของครูเช่นเดียวกันกับในห้องเรียนสภาพจริง อย่างไรก็ตาม Glickman, C. et al. ได้กล่าวถึงการนำวิธีการนิเทศมาใช้ให้สอดคล้องกับระดับความสามารถของครูด้วย ทั้งนี้วิธีการของการนิเทศมี 3 วิธี คือ 1) การนิเทศแบบชี้นำ (Directive Approach) โดยผู้นิเทศเป็นผู้ชี้นำ เมื่อครูมีความรู้และความสามารถแต่ยังขาดประสบการณ์ 2) การนิเทศแบบไม่ชี้นำ (Non - Directive Approach) วิธีนี้จะใช้เมื่อครูมีคุณภาพสูง มีประสบการณ์และมีความสามารถแต่ต้องการเพิ่มศักยภาพของตนให้ไปถึงขีดสุด และ 3) การนิเทศแบบร่วมมือ (Collaborative Approach) เมื่อครูอยู่ในระดับกลาง ๆ สามารถทำงานตามหน้าที่ได้ดีตามปกติ แต่จะทำได้ดีที่สุดเมื่อมีผู้นิเทศคอยกระตุ้นดูแล และส่งเสริม (Glickman, C. et al., 2017) นอกจากนี้ เพื่อให้เพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ครูควรต้องนำการวิจัยทางการศึกษา หรือ Educational Research มาใช้ โดยให้ครูได้ศึกษาและพัฒนาการสอน เพื่อนำมาสู่การสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมการเรียนรู้ เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัยสอดคล้องกับห้องเรียนออนไลน์ มาช่วยพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน สามารถนำผลของการวิจัยมาใช้พัฒนาการเรียนการสอนต่อไปให้ดีขึ้น ซึ่งเริ่มจากงานสอนที่ทำเป็นประจำต่อยอดสู่การพัฒนาเป็นครูมืออาชีพ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่สามารถดำเนินการ PLC ผ่านช่องทางออนไลน์ ได้อย่างกว้างขวาง ภายใต้บริบทของสถานศึกษาที่มีความคล้ายคลึงกัน ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกันกับผลจากการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ที่นำการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (STEM Education) มาใช้เป็นการจัดการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา (Interdisciplinary Integration) ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (S) เทคโนโลยี (T) วิศวกรรมศาสตร์ (E) และคณิตศาสตร์ (M) มาผสมผสานกันอย่างลงตัว เพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่พบในชีวิตจริง สร้างเสริมประสบการณ์ ทักษะชีวิต ความคิดสร้างสรรค์ และเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในการปฏิบัติงานที่ต้องใช้องค์ความรู้และทักษะกระบวนการด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี นำไปสู่การออกแบบเชิงวิศวกรรมเพื่อสร้างนวัตกรรมในอนาคต (สิทธิพล อาจอินทร์, 2560) สามารถนำมาใช้ได้อย่างแพร่หลายปรากฏในงานวิจัยที่นำดิจิทัลมาใช้ร่วมกับการจัดการศึกษา และเกิดประโยชน์แก่การพัฒนาการศึกษาในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนรู้ การนำกระบวนการวิจัยมาใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ ผู้นิเทศยังคงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญร่วมกับครูเสมอ เพราะการเป็นผู้นำทางการศึกษาเป็นบทบาทที่สำคัญที่ผู้นิเทศต้องมี จากการศึกษาเกี่ยวกับการสังเคราะห์รูปแบบการเป็นผู้นำการจัดการเรียนรู้ของ

Michael & Wayne โดยมีตัวกลางการเชื่อมโยงระหว่างด้านการเป็นผู้นำการจัดการเรียนรู้กับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คือ ข่าวสารทางวิชาการที่ผู้นิเทศหรือผู้นำการศึกษา สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางหนึ่งของการนิเทศ การประเมินผล และการพัฒนาความเชี่ยวชาญในวิชาชีพได้เป็นอย่างดี โดยการนำสื่อออนไลน์มาใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสม ดังภาพที่ 2

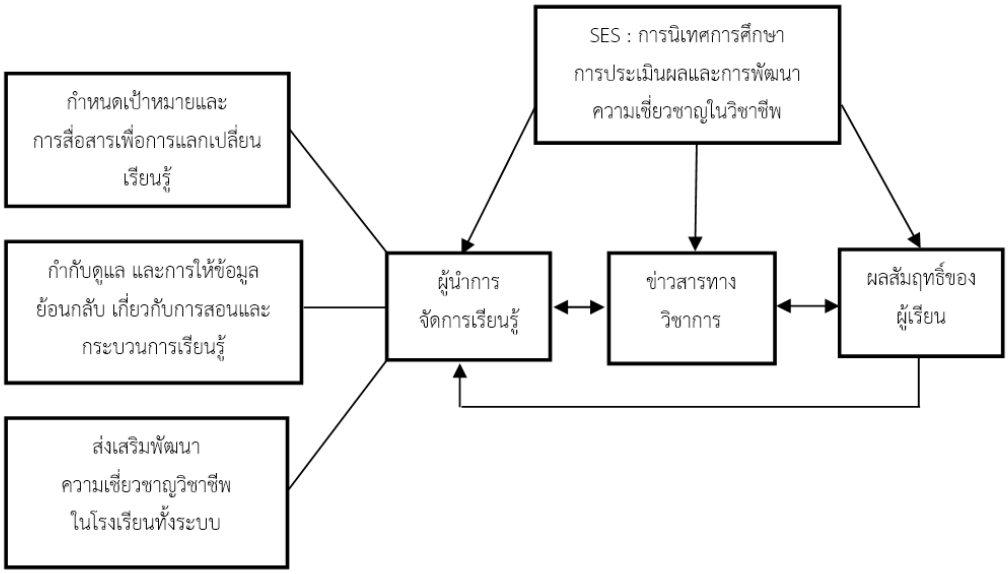

ภาพที่ 2 แสดงการสังเคราะห์รูปแบบการเป็นผู้นำการจัดการเรียนรู้
Principle Improving Instruction: (Michael, F. D. & Wayne, K. H., 2021)

ข้อมูลเกี่ยวกับ OKRs เพื่อนำมาใช้ในพัฒนาการจัดการเรียนรู้

OKRs หรือ Objective and Key Results เป็นเป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์สำคัญ หรือผลลัพธ์ ซึ่งเป็น กรอบการทำงานในการกำหนดและค้นหาเป้าหมายและผลที่ตามมา (วิกิพีเดีย, 2564) OKRs เป็นการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน (Objective) ในจำนวนข้อที่ไม่มากนักแต่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยเป้าหมายนั้นให้มีการวัดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ซึ่งเรียกว่าผลลัพธ์หลัก (Key Results) และในกระบวนการตั้ง OKRs สิ่งที่จำเป็นในการทำเป็นอันดับแรกคือ การหาคุณค่า (Value) พันธกิจ (Mission) และวิสัยทัศน์ (Vision) ของสิ่งที่ต้องปฏิบัติก่อน อาจเป็นในกรอบ 3 ปี 1 ปี และ 3 เดือน เวลาจะเขียน OKRs จะเริ่มจากระยะยาวก่อน โดยมีวัตถุประสงค์ข้อแรก คือ “เรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และสิ่งที่จะทำให้ทราบถึงความสำเร็จ คือผลลัพธ์หลัก **(นภดล ร่มโพธิ์, 2561)** สอดคล้องกันกับแนวคิดของ กิตติพัทธ์ จิรวัสวงศ์ ที่ได้กล่าวถึงผลลัพธ์ที่สำคัญว่า สิ่งที่ต้องการให้ประสบความสำเร็จจะต้องระบุว่าเราจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไรให้ชัดเจน รวมถึงกระบวนการสำคัญที่จำเป็นต้องมีการดูแล กำกับติดตาม

ด้วยกระบวนการ (Coaching) เพื่อเป็นการมองอนาคตว่าควรปรับปรุงอะไร เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้สิ่งใดและต้องให้ความช่วยเหลือในเรื่องใดบ้าง ดังภาพที่ 3

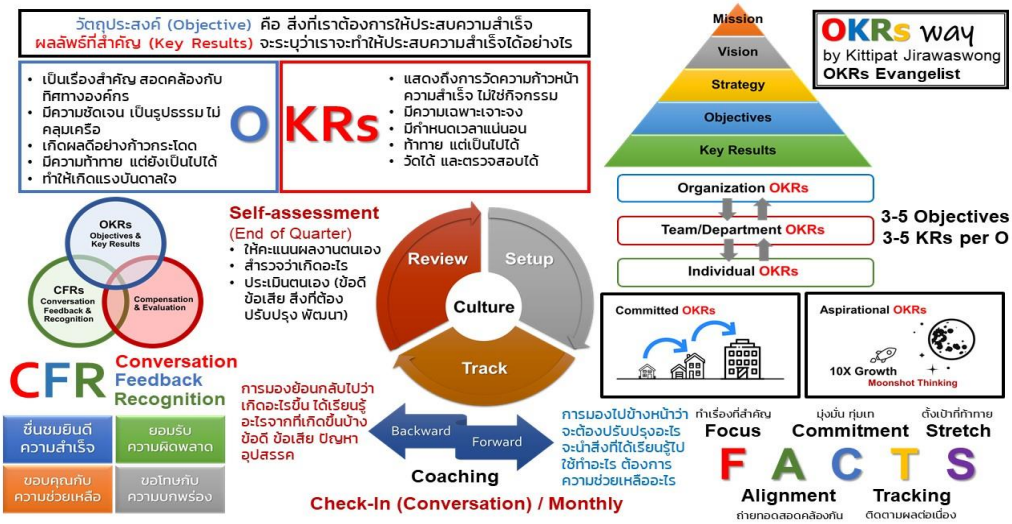

ภาพที่ 3 วิถีของ OKRs (กิตติพัทธ์ จิรวัสวงศ์, 2561)

ขั้นตอนและวิธีการนำ OKRs ไปใช้ในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนหลักในการนำเอา OKRs ไปใช้ในทางปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญที่ ผู้บริหาร ผู้นิเทศ ครู และผู้ที่นำOKRs มาใช้เพื่อเป็นบันไดไปสู่ความสำเร็จ ควรดำเนินการตาม 4 ขั้นตอน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

1. การทำความเข้าใจในแนวคิดของ OKRs เพื่อให้การนำเอา OKRs ไปใช้เกิดผลสูงสุด สถานศึกษาควรจะทำความเข้าใจในแนวคิด OKRs ให้กับบุคลากรทุกคนในองค์กร เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตรงกัน ไม่เช่นนั้น หากมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนแล้ว จะทำให้เกิดความสับสนในองค์กร

2. เริ่มต้นออกแบบ OKRs ในการออกแบบ OKRs นั้น ผู้บริหารระดับสูงสุดของสถานศึกษาจะต้องออกแบบ OKRs ของสถานศึกษาขึ้นมาก่อน และจึงให้ผู้บริหารรองลงมาออกแบบ OKRs ของตนเอง และค่อยเป็นครูหรืออาจารย์แต่ละท่านออกแบบ OKRs ไปตามลำดับขั้น

3. สื่อสารให้ทุกคนเข้าใจวิธีการนำเอา OKRs ไปใช้ หลังจากออกแบบ OKRs เสร็จเรียบร้อย แล้ว องค์กรควรจะทำความเข้าใจกับทุกคนในองค์กร ถึงการนำเอา OKRs มาใช้ เช่น ในเรื่องการประเมินผล การทำงาน เป็นต้น

4. เริ่มนำไปใช้ในทางปฏิบัติ เมื่อพบกับอุปสรรคอาจนำ OKRs ดังกล่าวมาทบทวน แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ จนกระทั่งสำเร็จตามเป้าหมาย

เมื่อเข้าใจในประเด็นขั้นตอนของ OKRs แล้ว การเขียนผลลัพธ์หลัก ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเขียน OKRs โดยผู้นิเทศและครูต้องวางแผนร่วมกันให้ชัดเจนว่าครูต้องระบุให้ได้ว่าผลลัพธ์หลักใดเป็นผลลัพธ์สุดท้าย ที่จะนำพาตัวครูไปสู่การบรรลุเป้าหมายนั้นหรือไม่ และทำได้ร้อยละเท่าใดของความสำเร็จที่ตั้งไว้ โดยผลลัพธ์ทั่วไปมี 2 แบบ คือ แบบแรกเป็นความสำเร็จสุดท้ายที่หวังไว้ และเป็นสิ่งที่ปรารถนา หรือ เรียกผลลัพธ์หลักแบบนี้ว่า Value - Based Key Result และแบบที่สอง คือ ผลลัพธ์หลักที่เป็นความสำเร็จระหว่างทาง (Milestone) เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จสุดท้ายที่หวังไว้ โดยเรียกผลลัพธ์หลักแบบนี้ว่า Activity - Based (นภดล ร่มโพธิ์, 2564) นอกจากนี้ John กล่าวว่า สาระหรือแก่นของการวัดผลที่แท้จริงของ OKRs มี 4 ประการ คือ 1) มุ่งเน้นและมุ่งมั่นในการจัดอันดับความสำคัญของงาน 2) มีแนวทางและเครือข่ายในการทำงานเป็นทีม 3) ติดตามงานที่รับผิดชอบ 4) มีความยืดหยุ่นเพื่อความท้าทายในการทำงาน ทั้งนี้การนำ OKRs มาใช้ให้สำเร็จได้นั้นจำเป็นต้อง มีผู้นิเทศ หรือผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการร่วมตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำพาไปสู่การแก้ไขและพัฒนาการสอน (John, E. D., 2019) ในทำนองเดียวกัน ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์ และคณะ ได้กล่าวถึงการนำ OKRs มาใช้ในสถานศึกษาว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาหากนำ OKRs มาใช้ จะทำให้การบริหารงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะ OKRs เป็นการตั้งวัตถุประสงค์ตามที่ผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของสถานศึกษาได้ร่วมกันกำหนดคุณภาพการศึกษา (ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์ และคณะ, 2562) ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าก่อนที่จะนำ OKRs มาใช้ดำเนินการนั้น จำเป็นต้องศึกษาปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษา บริบทของชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมองค์กร อันจะนำไปสู่การพิจารณาเลือกรูปแบบการนิเทศ ว่าควรเป็นไปในทิศทางใดจึงจะเกิดประโยชน์แก่ครูและผู้เรียนมากที่สุด

ตัวอย่างการนำเอา OKRs ไปใช้ในทางปฏิบัติ

ผู้เขียนได้นำกระบวนการนิเทศการจัดการจัดการเรียนรู้ มาช่วยส่งเสริมการสอนให้เกิดการพัฒนาด้วยการนำ OKRs มาใช้ นอกจากจะนำมาใช้ในลักษณะของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามแนวทางการจัดการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แล้ว ผู้นิเทศและครูสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรบูรณาการข้ามศาสตร์ได้ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 สาระ คือ 1) สาระ

ศาสนา 2) สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต 3) สาระเศรษฐศาสตร์ 4) สาระประวัติศาสตร์ และ 5) สาระภูมิศาสตร์ ทั้งนี้ ครูสามารถนำมาบูรณาการ การจัดการเรียนรู้ร่วมกันกับสถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เช่น เรื่อง เหมี้ยง สามารถนำมาบูรณาข้ามศาสตร์ นอกจากเป็นพืชในท้องถิ่นทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็นชื่อที่รู้จักกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังสะท้อนวิถีชีวิต การแพทย์แผนไทย อาหาร อันเป็นปัจจัยสี่ที่เกี่ยวข้องกับป่าต้นน้ำและทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญ เสมือนเป็นที่ฟอกอากาศ เครื่องออกซิเจน (Oxygen) ของประเทศไทยและของโลก และสุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้นได้ เช่น ความสุขเกิดจากการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงานในท้องถิ่นและการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ในขณะเดียวกันผู้นิเทศต้องร่วมกับครูในการพัฒนาเครื่องมือการนิเทศว่า ครูจะใช้เทคนิคหรือกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ใด มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ใด รวมถึงผลงานหรือชิ้นงานใด ที่จะเป็นตัวสะท้อนความสำเร็จหรือผลลัพธ์ของผู้เรียนไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จได้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงการนำตัวอย่างของ OKRs มาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้ (นภดล ร่มโพธิ์, 2561)

1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาตั้งวัตถุประสงค์หลัก ผู้เรียนในโรงเรียนต้องอ่านออกเขียนได้โดยมี ผลลัพธ์หลัก (Key Results) คือ จำนวนผู้เรียนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ลดลงเหลือต่ำกว่า 1% ของผู้เรียน ทั้งหมดในไตรมาสนี้

2. หัวหน้าฝ่ายวิชาการ รับวัตถุประสงค์หลักจากผู้อำนวยการสถานศึกษามาตั้งวัตถุประสงค์ และส่งต่อให้หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

3. หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยรับวัตถุประสงค์ จากหัวหน้าฝ่ายวิชาการ มาดำเนินการตั้ง วัตถุประสงค์ และส่งต่อให้ครู

4. ครูภาษาไทยตั้งวัตถุประสงค์ของตนเอง ให้สอดคล้องกับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าฝ่ายวิชาการและผู้อำนวยการสถานศึกษา เมื่อครบไตรมาส ถ้าผลลัพธ์ไม่ถึงเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ ให้นำมาทบทวนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อช่วยกันหาวิธีทางแก้ไขต่อไป แต่หากผลลัพธ์ที่ได้ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในไตรมาสต่อไป ครูสามารถเปลี่ยน OKRs ใหม่ที่ท้าทายกว่าเดิมและต้องทำให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำแนวคิดระบบการวัดผลแบบ OKRs มาใช้การออกแบบ OKRs ของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

ตัวอย่าง OKRs สำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา

OKRs ของผู้อำนวยการสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อ 1 “ผู้เรียนรู้” รักและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ ชอบการอ่าน มีความรู้พื้นฐาน ทักษะและสมรรถนะทางภาษา การคำนวณ มีเหตุผล มีนิสัยและสุขภาพที่ดี มีสุนทรียภาพในความงามรอบตัว

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.1 รักและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ เข้าเรียนตรงเวลา คิดเป็นร้อยละ XX

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.2 มีความรู้พื้นฐาน ทักษะและสมรรถนะทางภาษา เป็นอย่างดีโดยนักเรียนสามารถอ่านออก เขียนได้และสอบผ่านในภาษานั้น ๆ ร้อยละ XX

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.3 มีความรู้พื้นฐาน ทักษะและสมรรถนะทางการคำนวณเป็นอย่างดีโดยนักเรียนสามารถบวก ลบ คูณ หาร สอบผ่านตามความรู้ทางการคำนวณในแต่ละระดับชั้นร้อยละ XX

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.4 มีเหตุผล มีนิสัยและสุขภาพที่ดี โดยมีผลการตรวจสุขภาพกายและใจเบื้องต้นร้อยละ XX

วัตถุประสงค์ข้อ 2 “ผู้ร่วมสร้างนวัตกรรม” รับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรู้ ทักษะ ทักษะและสมรรถนะทางเทคโนโลยีดิจิทัล การคิดสร้างสรรค์ ภาษาอังกฤษ การสื่อสารและความรู้รอบด้าน ต่าง ๆ

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 2.1 มีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริม สร้างนวัตกรรม อย่างน้อย XX กิจกรรม

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 2.2 มีความรู้พื้นฐานทักษะ และสมรรถนะทางภาษาเป็นอย่างดี โดยนักเรียนสามารถอ่านออก เขียนได้ และสอบผ่านในภาษานั้น ๆ ร้อยละ XX

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 2.3 นักเรียนทุกคนมีความรู้ ด้านสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัล โดยสอบผ่านมาตรฐาน การเป็นพลเมืองดิจิทัล ของกระทรวงดิจิทัลเศรษฐกิจและสังคม www.thaidigizen.com ได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ XX

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 2.4 ครูและนักเรียนมีความรู้ ทักษะ และการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษ และความรู้รอบด้าน ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ XX

OKRs ของครู

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ครูสามารถออกแบบการเรียนการสอน ตามวิชาที่ได้รับมอบหมาย และมีกิจกรรมเพื่อบูรณาการการเรียนรู้และการทำงานกับผู้อื่น

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.1 ครูผู้สอน มีแผนการสอนที่ตนได้รับมอบหมาย แสดงไว้ในเว็บไซต์ของโรงเรียนล่วงหน้า อย่างน้อย xx วัน

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.2 ครูผู้สอนสามารถออกแบบการเรียนการสอนวิชาที่รับผิดชอบ และมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ คิดเป็นร้อยละ xx

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 1.3 ครูและนักเรียน เข้าเรียนตรงต่อเวลา คิดเป็นร้อยละ xx

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ครูผู้สอนสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน และส่งเสริมการใช้ดิจิทัลให้กับผู้เรียนเพื่อเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีได้

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 2.1 ครูผู้สอนมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ XX ของแผนการสอน

ผลลัพธ์หลักข้อที่ 2.2 มีการสอดแทรกความรู้การเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี และการใช้ดิจิทัลในการสื่อสาร การทำงานร่วมกันให้กับผู้เรียน อย่างน้อยร้อยละ xx

สำหรับผู้เขียนได้นำแบบฟอร์มการเขียน OKRs ในรอบ 3 เดือน ของ นภดล ร่มโพธิ์ โดยใช้หลักพัฒนาตนเอง แบ่งปันและสุขภาพกายและสุขภาพจิต เพื่อความสมดุลแห่งชีวิต (นภดล ร่มโพธิ์, 2564) โดยนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการเขียน OKRs เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการนิเทศ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวงรอบ ตามระยะเวลาเรียนของผู้เรียนในช่วง 1 ภาคเรียน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 OKRs เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการนิเทศ

วัตถุประสงค์ / ผลลัพธ์หลัก เพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการนิเทศ	**ผลที่ได้**	**คะแนนที่ได้**
◆ **วัตถุประสงค์ที่ 1 : ครูนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้มาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์**		0.9
ผลลัพธ์หลัก 1.1 : ครูนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์มาบูรณาการแผนการจัดการเรียนรู้ได้บรรลุตามตัวชี้วัด อย่างน้อย 5 รูปแบบ	5 รูปแบบ	1
ผลลัพธ์หลัก 1.2 : นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นจากเส้นกราฟพัฒนารายบุคคล	ทำได้ร้อยละ 80	0.8
◆ **วัตถุประสงค์ที่ 2 : ครูนำผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์จากข้อเสนอแนะของผู้นิเทศ มาพัฒนาการสอนและแบ่งปันให้เพื่อนครูในโรงเรียน**		0.9
วัตถุประสงค์ที่ 2.1 : ครูสามารถนำผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์จากข้อเสนอแนะจากผู้นิเทศ	5 คน	0.9

วัตถุประสงค์ / ผลลัพธ์หลัก เพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการนิเทศ	ผลที่ได้	คะแนน ที่ได้
การสอนมาพัฒนาการสอนของตน และแบ่งปันให้เพื่อนครูในโรงเรียนทุกคน (ครูในโรงเรียนมีจำนวน 8 คน) วัตถุประสงค์ที่ 2.2 : ครูถอดบทเรียนและนำผลการใช้รูปแบบการสอนที่ได้พัฒนาจากข้อเสนอแนะของผู้นิเทศมาปรับใช้ โดยแบ่งปันให้เพื่อนครูในโรงเรียนเครือข่าย ผ่านระบบออนไลน์ อย่างน้อย 10 คน	8 คน	0.8
วัตถุประสงค์ที่ 2.3 : ครูและผู้นิเทศนำกระบวนการดังกล่าวมาพัฒนาชุมชน แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ได้สำเร็จ 5 โรงเรียน	6 โรงเรียน	1
◆ **วัตถุประสงค์ที่ 3 : ครูมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี**		0.9
วัตถุประสงค์ที่ 3.1 : ครูไม่มีอาการเจ็บป่วยหรือแสดงอาการเพียงเจ็บป่วย 1 ครั้ง ใน 1 ภาคเรียน และออกกำลังกายอย่างน้อย 5 วันในหนึ่งสัปดาห์	ไม่มีอาการเจ็บป่วยในภาคเรียนนั้น และออกกำลังกาย 6 วันในหนึ่งสัปดาห์	1
วัตถุประสงค์ที่ 3.2 : ครูได้ทำงานอดิเรกที่ตนเองชอบอย่างน้อย 20 วันในหนึ่งเดือน	16 วัน	0.8

จากตารางข้างต้น ครูสามารถนำ OKRs ที่ปฏิบัติมาสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้หลายช่องทาง เช่น กลุ่มสนทนาอย่างไม่เป็นทางการในช่วงพักรับประทานอาหารกลางวัน หรือช่วงพักที่มีเวลาว่างตรงกัน อาจเป็นช่วงหลังเลิกเรียนประมาณ 30 นาที แต่ควรปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้นิเทศและครูช่วยกันออกแบบตารางการนิเทศ ในขณะเดียวกันผู้นิเทศต้องทำหน้าที่ให้คำชี้แนะ ดูแล ช่วยเหลือและกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดตามตารางการนิเทศที่ได้กำหนดไว้ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Application Line, Clip Video, Video Conference, MS teams, Google meet หรือ YouTube รวมทั้งการใช้ Facebook Lite, Facebook Group เป็นต้น ทั้งนี้การนำ OKRs มาสู่การปฏิบัติข้างต้นจะสำเร็จได้ สถานศึกษาแต่ละแห่งจำเป็นต้องนำมาปรับใช้โดยอาศัยหลักการสำคัญในการใช้ OKRs ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) 1) การสนทนา (Conversation) ในระหว่างการใช้ OKRs ผู้บริหารสามารถ นำเอา OKRs มาใช้เป็นเครื่องมือในการสนทนาร่วมกันกับครูและแต่ละคนได้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความก้าวหน้าของสถานศึกษาและความก้าวหน้าในการทำนายของครูแต่ละคน การสนททนามีจุดมุ่งหมาย ในสิ่งที่จะการเรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดความก้าวหน้าในการทำงาน 2) การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ผู้บริหารอาจจะใช้ OKRs ในการให้ข้อมูลย้อนกลับกับครู โดยข้อมูลย้อนกลับนี้

มีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นการแลกเปลี่ยนกันว่า สิ่งที่ได้ ทำไปแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด ในกรณีสำเร็จก็จะสามารถนำมาสร้างเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีได้ แต่หากไม่สำเร็จก็จะได้นำมาพิจารณาร่วมกันว่า จะต้องดำเนินการอย่างไรต่อไปเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ การให้ข้อมูลย้อนกลับนี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู หรือ ผู้บริหารแต่ประการใด ซึ่งในประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนมีความเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการนิเทศการจัดการเรียนรู้ว่า ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และผลการจัดการเรียนรู้ของครู ไม่ควรนำมาใช้ตัดสินการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนหรือการพิจารณาความดีความชอบ เพราะจะทำให้เกิดการรายงานผลที่มีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ แต่ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เพื่อประกอบการพัฒนาครูให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของครูตามศักยภาพของครูแต่ละบุคคล ซึ่งจะเป็นการช่วยเหลือให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพมากกว่าการจับผิด และ 3) การให้การยอมรับ (Recognition) เนื่องจาก OKRs ไม่ได้เป็นเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลการทำงานเพื่อเลื่อนขั้นหรือขึ้นเงินเดือน ดังนั้น การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ทุกคนต้องการที่จะทำตาม OKRs คือการให้การยอมรับ เช่น การจัดงานเพื่อยกย่องคนที่สามารถทำ OKRs ได้ท้าทายและก้าวหน้าไปอย่างมาก งานในลักษณะนี้ไม่ใช่ทำเพื่อให้การยอมรับ ผู้ที่ทำ OKRs สำเร็จแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้ครูสามารถนำตัวอย่างของความสำเร็จนั้นไปใช้กับตนเองได้อีกด้วย นอกจากนี้อาจจะนำเอากรณีศึกษาตัวอย่างของการใช้ OKRs ที่ล้มเหลวของครูบางคน ที่ตนเองต้องการมาเล่าให้ครูท่านอื่น ๆ ฟัง เพื่อเป็นบทเรียนที่ควรระมัดระวัง ก็สอดคล้องกับแนวคิดของการ PLC ที่ครูสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของตนเองให้กับผู้ร่วมวิชาชีพ เพื่อก้าวสู่สมรรถนะการสอนของครูต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากบทความที่ผู้เขียนได้ศึกษา รวบรวม สรุป และสังเคราะห์ข้อมูลความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริงที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ผสานแนวคิด OKRs เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของครูให้พัฒนาก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และยุคแห่งการนำดิจิทัลต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์การในชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ที่จำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองแห่งดิจิทัลตามสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป ผ่านความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของครู ด้วยกระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้ที่ร่วมมือกับผู้นิเทศ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4

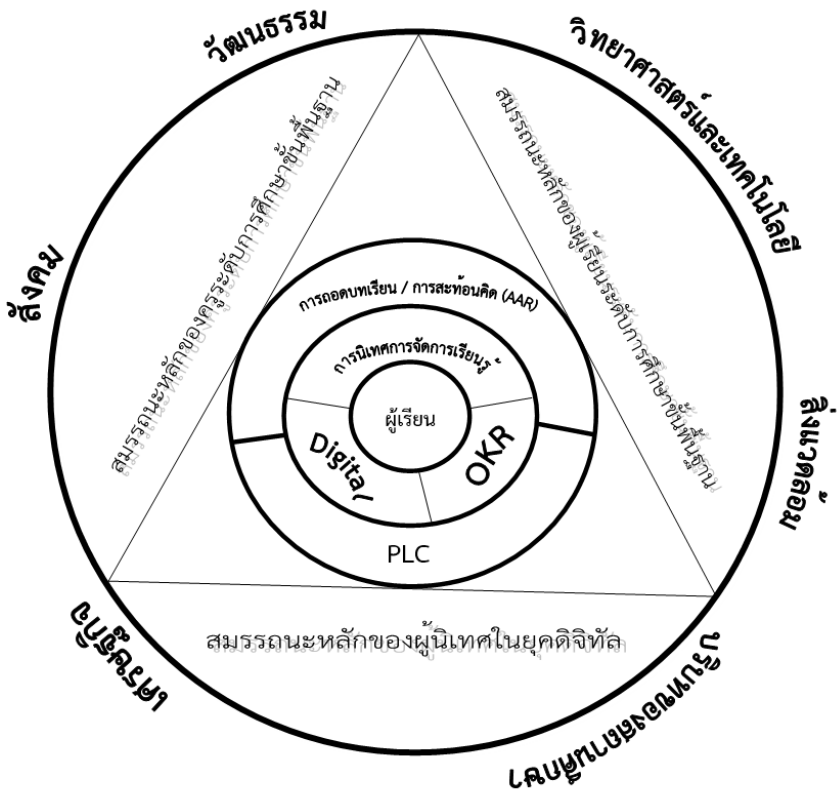

ภาพที่ 4 การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลผสานแนวคิด OKRs เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของครู

สรุป

การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีคุณภาพ โดยเป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นิเทศและครูร่วมกันวางแผนดำเนินการ ให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู และร่วมกันสรุปผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้สะท้อนคิดร่วมกันผ่านการสื่อสารโดยการนำดิจิทัล เทคโนโลยีการเชื่อมต่อเครือข่ายมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ทาง Internet โดยใช้ Application Line, Facebook, Zoom, Google meet, Google sites, Google Classroom, YouTube และอื่น ๆ เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามความเหมาะสมของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ภายใต้บริบทของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ผู้นิเทศเองในฐานะที่เป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเข้าใจถึงลักษณะของครูที่มีความแตกต่างกัน เพื่อนำหลักวิธีการของการนิเทศ

มาใช้ให้สอดคล้องกับครูทั้ง 3 วิธีการ คือ 1) การนิเทศแบบชี้นำ (Directive Approach) 2) การนิเทศแบบไม่ชี้นำ (Non - Directive Approach) และ 3) การนิเทศแบบร่วมมือ (Collaborative Approach) เมื่อผู้นิเทศเข้าใจธรรมชาติของครู ประกอบกับการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ OKRs เพื่อนำมาใช้ในพัฒนาการจัดการเรียนรู้นั้น สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการ คือ การหาคุณค่า (Value) พันธกิจ (Mission) และวิสัยทัศน์ (Vision) ของสิ่งที่ต้องปฏิบัติก่อน อาจเป็นในกรอบ 3 ปี 1 ปี และ 3 เดือน ตามความเหมาะสม และดำเนินการตามขั้นตอนของการนำ OKRs ไปใช้ในทางปฏิบัติ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจในแนวคิดของ OKRs 2) เริ่มต้นออกแบบ OKRs 3) สื่อสารให้ทุกคนในองค์กรมีความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกัน และ 4) นำไปใช้ในทางปฏิบัติ และทบทวนผลการใช้จนบรรลุตามเป้าหมาย โดยผู้เขียนได้เสนอตัวอย่างการเขียน OKRs สู่การปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยใช้หลักพัฒนาตนเอง แบ่งปันและสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้เกิดความสมดุลแห่งชีวิต เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการนิเทศ ช่วยส่งเสริมให้เกิดครูคุณภาพ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นวิธีการสำคัญที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ร่วมกับการนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นการแบ่งปันข้อมูลความรู้ ทั้งที่เป็นความสำเร็จและความล้มเหลว นำมาใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญเพื่อพัฒนาตนเองต่อไป อย่างไรก็ตามการให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการในช่วงท้ายหรือสิ้นสุดของการดำเนินการ แต่ในขณะที่เริ่มปฏิบัติ ระหว่างการปฏิบัติและหลังจากการปฏิบัติเสร็จสิ้นแล้วก็สามารถดำเนินการได้ตลอดเวลา เพื่อนำสิ่งที่ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมและทันการณ์กับสถานการณ์ในขณะนั้นให้มากที่สุด ดังนั้นตัวครูเองจำเป็นต้องมีความพากเพียร มุ่งมั่นหมั่นทบทวน ไตร่ตรองงานของตนเอง ฝึกคิด เขียน และทำในสิ่งที่ได้กำหนดไว้ใน OKRs มาปฏิบัติให้เกิดความชำนิชำนาญในระดับที่สูงขึ้น และนำผลลัพธ์หลักที่ได้มาพิจารณา ปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ไปสู่สมรรถนะของครูที่สอดคล้องกับวิทยาการต่าง ๆ ของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง โดยกล้าที่จะนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา 2) ครูผู้รับการนิเทศต้องนำสิ่งที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จากเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาดำเนินการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อสร้างขุมทรัพย์ทางปัญญาและนำความรู้ที่ได้รับดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม และ 3) การสร้างเวทีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดผลในด้านบวก หรือด้านลบที่เป็นข้อผิดพลาด ล้วนเป็นประสบการณ์สำคัญที่ผู้รับการนิเทศควรเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). OKRs กับการประกันคุณภาพการศึกษา. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่.

_____. (2562). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่.

กิตติพัทธ์ จิรวัสวงศ์. (2561). การบริหารผลงานด้วย OKRs และการพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศ. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2564 จาก https://www.okrsway.com/blank-3

กุลกาญจน์ สุวรรณรักษ์. (2562). การนิเทศการสอนในยุค 4.0. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล สำหรับผู้บริหารมืออาชีพ. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

นภดล ร่มโพธิ์. (2561). OKRs กับการบริหารโรงเรียน. เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2564 จาก https://storylog.co/category/knowledge

_____. (2564). Personal OKRs ชีวิตจะสำเร็จตามเป้าหมายถ้าวัดผลได้เป็นระบบ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ฮาวทู อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

มุกดา เลขะวิพัฒน์. (2563). ตกผลึกความคิดชีวิตศึกษานิเทศก์ 30 ปี จากหลักการ ทฤษฎี สู่วิถีปฏิบัติ. แพร่: เลิศไพศาลการพิมพ์.

วิกิพีเดีย. (2564). ความหมายของ OKRs. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2564 จาก https://th.wikipedia.org/wiki

ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์ และคณะ. (2562). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามแนว OBJECTIVES & KEY RESULTS (OKRs). วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 8(3), 258-272.

สิทธิพล อาจอินทร์. (2560). ศาสตร์และศิลป์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Bernadette, M. (2001). Supervision in Education: A Differentiated Approach with Legal Perspectives. United States of America: An Aspen Inc.

Glickman, C. et al. (2017). Supervision and Instructional Leadership: A Developmental Approach. United States of America: Pearson Education.

John, E. D. (2019). OKRs: A school leader's productivity secret weapon Leadership. Retrieved April 19, 2020, from https://www.betterleadersbetterschools.com/okrs-a-school-leaders-productivity-secret-weapon

Michael, F. D. & Wayne, K. H. (2021). Principle Improving Instruction. Retrieved April 19, 2020, from https://bit.ly/3pd9TLT

Organization for Economic Co-operation and Development. (2021). PISA 2021 ICT FRAMEWORK. Retrieved April 19, 2020, from https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-ICT-Framework.pdf

Pam, G.& Morva, M. (2008). The Courage to teach: Directions for Research in Teaching and Teacher Education. United States of America: HB Print Inc.

Parker, J. P. (2007). The Heart of a Teacher Identity and Integrity in Teaching. Retrieved April 19, 2020, from http://www.couragerenewal.org/PDFs/Parker-Palmer_The-Heart-of-a-Teacher.pdf

World Economic Forum. (2020). The Future of Jobs Report 2020. Retrieved April 19, 2020, from https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020

การใช้เฟสบุ๊กเพื่อการรับข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและการเข้าร่วมทางการเมือง*

THE INFLUENCING OF FACEBOOK USAGE FOR INFORMATION ON POLITICAL INTEREST AND PARTICIPATION IN POLITICS

วีระศักดิ์ จินารัตน์
Veerasak Jinarat
มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น
The Eastern University of Management and Technology, Thailand
E-mail: veerasakji@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะการใช้ Facebook เพื่อการรับข่าวสารมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมทางการเมือง 2) ศึกษาอิทธิพลของการใช้ Facebook ต่อความสนใจทางการเมืองความรู้ทางการเมือง การวิจารณ์การเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามขึ้นมา34ข้อ แล้วนำไปเก็บข้อมูลจากประชาชนอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย จำนวน 397คน แล้วใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และใช้สถิติวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน F-test และ MANOVA ผลวิจัยพบว่า 1) มีลักษณะการใช้ Facebook ในการติดตามข้อมูลการเมือง ร้อยละ 49.6 ส่วนอีกร้อยละ 30.5 มีลักษณะการติดตามข้อมูลการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์หรือวิทยุ ซึ่งยังเป็นการใช้สื่อเดิมอยู่ 2) อิทธิพลของการใช้ Facebook ที่มีผลกระทบต่อความสนใจทางการเมืองประกอบด้วยความรู้ทางการเมือง การวิจารณ์การเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ อิทธิพลการได้รับประโยชน์จากข้อมูลปัจจุบันและการเรียนรู้ทางการเมืองของกลุ่มเพื่อนใน Facebook สามารถพยากรณ์ความสนใจการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ทำนาย R^2 = .09 ส่วนการติดตามข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐบาลกับนักการเมืองระดับชาติ สามารถพยากรณ์ความรู้ทางการเมืองและการวิจารณ์ทางการเมืองได้ที่ R^2 =.04 และ 06 นอกจากนี้แล้ว อิทธิพลของการติดตามข่าวนักการเมืองท้องถิ่นกับนักการเมืองระดับชาติ กลับมีผลกระทบร่วมกันต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่

* Received 12 June 2021; Revised 28 November 2021; Accepted 6 December 2021

R^2 = .10 สำคัญคือ การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งต่อไป มีอิทธิพลร่วมกันกับการติดตามข่าวการเมืองจากรัฐบาลและองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาลทางวิทยุหรือโทรทัศน์ที่สัมประสิทธิ์ R^2 = .06
คำสำคัญ: การใช้ Facebook เพื่อการข่าวสาร, ความสนใจทางการเมือง, การเข้าร่วมทางการเมือง

Abstract

The objective of this research article were to 1) study the characteristic of Facebook usage for information on the participation in politics 2) study the influencing of Facebook usage on political interest, political knowledge, political discussion, political participation and voting. The researcher developed 34 items of a questionnaire and collected from 397 respondents of the people over 18 years who located in the lower of the North Eastern of Thailand. The simple random was used. The statistical analysis are frequency, percentage, means, standard deviation, and F-test MANOVA analysis of variance. The results found that 1) the characteristic of Facebook usage for following political information contributed 49.6% and 30.5% represented the characteristic of following political information in terms of newspaper, television or radio as traditional media. 2) the influencing of Facebook usage impacted significantly on political interest such as political knowledge, political discussion and political participation meanwhile, the influencing of perceived usefulness of current information and political knowledge from peer group in Facebook predicted significantly on political interest at coefficient R^2 = .09. Besides, the following of information from non-government group and national politician predicted political knowledge and political discussion at R^2 = .04, .06, respectively. Moreover, the influencing of the following local politician news and national politician still impacted simultaneously on political participation at R^2 = .10. Importantly, the next election voting influenced simultaneously the following news from government and non-government through radio or television at R^2 = .06
Keywords: Facebook Usage for Information, Political Interest, Participation in Politics

บทนำ

Facebook ได้กลายมาเป็นเว็บไซด์โซเชียลเน็ตเวิร์ก (Social Networking Site) ที่มีผู้ใช้แพร่หลายมากขึ้นและมีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญในการเลือกตั้ง (Election) โดยที่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (Candidate) จะใช้เป็นช่องทางประชาสัมพันธ์ใน Facebook Page Profile รวมถึงนโยบายทางการเมือง (Campaign) ในการประชาสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Advertising) ซึ่งปรากฏหลักฐานการเลือกตั้งในหลาประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาอังกฤษยูเครนบราซิล และออสเตรเลีย โดย Facebook เป็นช่องทางการเมื่อสารข้อความที่ผู้ใช้สนใจสามารถเข้าสืบค้นได้ (Dommett, K. & Temple, L., 2017) Naaman, M. et al. ได้เคยกล่าวไว้ว่า ออนไลน์โซเชียลเน็ตเวิร์คกิ้ง (Online Networking) เป็นช่องทางในการสร้างโอกาสของรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายของบุคคลในการแสดงออกถึงพฤติกรรม (Behavior) ส่วนบุคคลหรือของกลุ่ม (Groups) เพื่อการบันเทิง (Entertainment) หรืออารมณ์ (Emotion) ที่เป็นความสนใจในสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) (Naaman, M. et al., 2010) นักวิชาการหลายคนจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมทางออนไลน์ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นตัวชี้วัดพฤติกรรมของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง (Voter Outcomes) ในประเทศสหรัฐอเมริกาและเยอรมนี (Dommett, K. & Temple, L., 2017); (Naaman, M. et al., 2010); (Metaxas, P. T. et al., 2011)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายคนเช่น Quintelier, E. & Vissers, S.; Gustafsson, N. และ Rojas, H. & Puig-I-Abril, E. ยังได้ชี้ให้เห็นว่า การใช้อินเทอร์เน็ตทำให้เกิดอิทธิพลเชิงบวกกับความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) รวมไปถึงการเลือกตั้ง (Voting) การที่บุคคลใดจะตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองก็ขึ้นอยู่กับความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) (Quintelier, E. & Vissers, S., 2008); (Gustafsson, N., 2010); (Rojas, H. & Puig-I-Abril, E., 2009) โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลทางการเมืองทางโซเชียลมีเดีย (Dimitrova, D. V. et al., 2011) นอกจากนี้ Bimber, B. & Copeland, L. และ Boulianne, S. ได้ชี้ให้เห็นว่า ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) การสนใจทางการเมือง (Political Interest) การเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Engagement or Participation) มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะการมีความรู้ทางการเมืองจะเป็นเครื่องมือชี้วัดแนวโน้มของบุคคลในการเข้าร่วมทางการเมือง (Bimber, B. & Copeland, L., 2013); (Boulianne, S., 2016) และ Flew, T. ได้เคยแสดงให้เห็นว่า การใช้อินเทอร์เน็ตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเข้าร่วมทางการเมืองโดยเฉพาะผู้ที่ใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค (Social Network) ที่เป็นฐานราก (Platform) นอกจากนี้ การค้นหาเนื้อหา (Contents) หรือข่าว (News) ทางการเมืองในโซเชียลเน็ตเวิร์คไซส์ (Social Network Sites) เช่น Facebook Feeds รัฐบาลนักการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือหน้าข่าว (News Page) มีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการเข้าร่วมทางการเมืองทำให้

เกิดความสนใจและวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง (Flew, T., 2008); (Bennett, W. L., 2012); (Bimber, B., 2012)

นอกจากนี้ Devito, M. A. ยังได้ชี้ให้เห็นว่า การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองออนไลน์ใน Facebook ของบุคคลหรือผู้ใช้ (User) ยังเป็นการแบ่งปัน (Share) ข้อมูลไปยังเพื่อนหรือกลุ่มเพื่อในเนื้อหาทางการเมือง (Political Content) จะทำให้เกิดกิจกรรมทางการเมือง ความสนใจและเข้าร่วมทางการเมือง (DeVito, M. A., 2016) ฉะนั้น สื่อสาร (Media) จึงเป็นตัวกลางทำให้เกิดความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) ความสนใจ (Interest) และการเข้าร่วมทางการเมือง (Participation in Politics) (Xenos, M. & Moy, P., 2007) หรือแม้แต่การอธิบายว่า Facebook ไม่จำเป็นที่จะเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดความรู้ทางสาธารณะ Affair Knowledge เพราะ Facebook ออกแบบเพื่อสร้างความสัมพันธ์ 2 แบบ และเป็นการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างเรื่องราวผู้ใช้ (User) ของเพื่อน (Friends) และครอบครัว (Family) กล่าวถึงเนื้อหาข่าวสาร (News Content) (Wang, S., 2017) ผู้ใช้ (User) Facebook รวมถึงผู้เข้าชม (Audience) การใช้โซเชียลมีเดียแพลตฟอร์มที่มีวัตถุประสงค์ต่างกันและคนก็ไม่ชอบดูข่าวสารจากFacebook ทั้งนี้เนื่องจากข่าวสารสาธารณะหรือทางการเมือง (Political News) Facebook อาจเป็นข้อมูลที่ทำให้สับสนได้ (Cacciatore, M. A. et al., 2018) แต่อย่างไรก็ตาม Crompton, R. ได้สรุปไว้ว่า โซเชียลเน็ตเวิร์คไซต์ (Social Network Site: SNS) เช่น Facebook ที่มีโครงสร้างในการสร้างประวัติส่วนตัว (Profiles) และมีการหมุนเวียน (Circulate) แบ่งปัน (Share) การเชื่อมโยงกับผู้อื่นอย่างไร้พรมแดน เป็นการเปิดโอกาสให้พลเมืองเข้าร่วม (Engage) และให้เถียง (Debate) ในพื้นที่ทางการเมือง (Politic Area) รวมถึงการทำกิจกรรมทางการเมืองออนไลน์แพลตฟอร์ม (Online Platform) (Crompton, R., 2008) ดังนั้นจึงมีการใช้ Facebook ในการสร้างบทบาททางการเมือง (Political Dialogue) การปรึกษาหารือ (Discussion) และการหาเสียงทางการเมือง (Political Campaign) (Castells, M., 2012) ซึ่งด้วยเหตุนี้ ทำให้ Facebook หรือโซเชียลเน็ตเวิร์คไซต์จึงเป็นกิจกรรมตัวกลางสำหรับเยาวชนใช้เป็นช่องทางเข้าร่วมกระบวนการทางการเมือง (Political Process) การสำนึก (Awareness) และการเอาใจใส่ (Care) ในเรื่องราวสาธารณะ (Public Issues) แล้วส่งผลให้เกิดเป็นการเมืองเยาวชน (Youth Politics) ที่พยายามให้มีการเรียกร้องถึงเรื่องราวที่กระทบต่อชีวิตเยาวชน โดยเฉพาะนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน เช่น การกำหนดค่าเล่าเรียน หรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการเมืองในระดับชาติ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2563); (DeVito, M. A., 2016); (Xenos, M. & Moy, P., 2007)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปตัวแปรที่ใช้ในวิจัยด้านการใช้เฟซบุ๊ก (Facebook Usage) มาจากการวิเคราะห์แนวคิดกับทฤษฎีของนักวิชาการ กับนักวิจัยประกอบด้วย 1) ความถี่ในการใช้ (Frequency of Use)2) ประโยชน์จากการใช้ (Benefit of Use) 3) ประเภทข่าวสาร

ทางการเมืองที่ใช้ (Political News Use) และตัวแปรตามประกอบด้วยความสนใจทางการเมือง (Political Interest)และการเข้าร่วมทางการเมือง (Participation in Politics) ได้แก่ 1) ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) 2) การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง (Political Discussion) 3) การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) 4) การออกเสียงเลือกตั้ง (Voting) (Kushwah, S. et al., 2017); (Cacciatore, M. A. et al., 2018); (Ali, F. H. & Qazi, A. A., 2019) นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังเลือกที่จะศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป เนื่องจากเป็นวัยที่พึ่งได้รับสิทธิในการเลือกตั้งประกอบกับการมีกระแสความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยของกลุ่มเยาวชนทั่วประเทศ อีกทั้งยังเลือกที่จะศึกษาข้อมูลที่พื้นที่เขตจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ อันเป็นกลุ่มจังหวัดในเขตภาคอีสานตอนล่างประกอบกับเคยเป็นพื้นที่มีประวัติศาสตร์การเมืองใกล้เคียงกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะการใช้ Facebook เพื่อรับข่าวสารมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมทางการเมือง

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการใช้ Facebook ที่มีต่อความสนใจทางการเมือง ความรู้ทางการเมือง การวิจารณ์ทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการออกเสียงเลือกตั้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการทำวิจัยนี้ในการค้นหาคำตอบ โดยมีส่วนประกอบสำคัญต่อไปนี้

1. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของลักษณะการใช้ Facebook ในการรับข่าวสารและการเมือง(Politics) ในด้านความสนใจทางการเมือง (Political Interest) ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง (Political Discussion) การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) และการไปออกเสียงเลือกตั้ง (Voting)เพื่อนำเอาตัวแปรที่วิเคราะห์ได้ไปจัดทำร่างข้อคำถาม หากแต่ก่อนหน้านั้นผู้วิจัยได้นำไปขอให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความตรงเชิงทฤษฎีก่อนนำมาปรับปรุงแก้ไขไปตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ

2. ขั้นตอนการร่างข้อคำถาม และพัฒนาแบบสอบถามงานวิจัย

เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัย ได้พัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire Design) ขึ้นมาจำนวน 34 ข้อ แล้วนำไปทดสอบความเที่ยงตรง (Validity test) ได้ค่า KMO = .87 และ .89 รวมถึงนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability test) แล้วได้ค่า Alpha = .90 และ .93 หลังจากนั้นจึงได้นำเอาไปใช้เป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูลกลับคืนมาศึกษา

3. การกำหนดประชากรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ ยโสธร สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ซึ่งมีประวัติการเมืองไม่ต่างกันมากนัก นอกจากนั้นแล้วยังเน้นความสมัครใจในการตอบคำถามหรือการให้ข้อมูลกับงานวิจัยนี้ นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน เนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรที่มีการย้ายถิ่นฐานทั้งเพื่อประโยชน์ด้านการเรียน และการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตพื้นที่จึงเป็นเหตุผลให้การคำนวณขนาดของประชากรกระทำได้ยาก เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า ประชากรของงานวิจัยนี้ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

การกำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample Size) ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และอนุญาตให้เกิดข้อผิดพลาดได้ไม่เกินร้อยละ 5 จึงได้ขนาดตัวอย่างที่แน่นอนจำนวน 384 คน แล้วนำไปสุ่มตัวอย่างตามความน่าจะเป็นแบบง่ายเพื่อความสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายในการทำวิจัย

4. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยเน้นการได้ข้อมูลจากทุกหน่วยประชากร จึงได้ติดต่อประสานงานกับผู้ช่วยวิจัยในแต่ละพื้นที่ แล้วนำส่งแบบสอบถามด้วยตนเองพร้อมทั้งชี้แจงข้อสงสัยเกี่ยวกับการทำวิจัย โดยเฉพาะการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์วิจัยให้ตรงกัน หลังจากนั้นจึงได้แจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจในการให้ข้อมูลไปจนกว่าจะครบตามจำนวนที่ต้องการ ส่วนการวิเคราะห์ผลนั้น มุ่งใช้สถิติที่วิเคราะห์แล้วได้คำตอบตรงวัตถุประสงค์วิจัย ได้แก่ สถิติวิเคราะห์ความถี่ และค่าเฉลี่ยของตัวแปร สถิติทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย รวมไปถึงสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวน และเชิงพหุคูณ

สมมติฐานหลัก (H_0) ระดับความสนใจทางการเมืองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกออกไปตามระดับรายได้ และการใช้ Facebook

สมมติฐานรอง (H_1) ระดับความสนใจทางการเมืองมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกออกไปตามระดับรายได้ และการใช้ Facebook

ผลการวิจัย

1. ลักษณะการใช้ประโยชน์จากการใช้ Facebookเพื่อรับข่าวสารพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 38.5 ได้ประโยชน์จากการใช้ Facebook ในลักษณะที่เป็นข้อมูลปัจจุบัน ส่วนอีกร้อยละ 40.8 เน้นการได้ข้อมูลท้องถิ่น ร้อยละ 37.3 ได้ประโยชน์ในแง่ของเนื้อหาทางการเมือง รวมถึงร้อยละ 36.5 ได้เรียนรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางการเมือง ร้อยละ 36.5 ได้เรียนรู้ความเชื่อทางการเมืองของเพื่อนผ่านช่องทางอื่น ส่วน ประเภทของข่าวสารทางการเมืองที่ใช้ Facebook ในการติดตาม ผลวิจัยพบว่า ร้อยละ 28.7 ติดตามการทำงานของรัฐบาล หรือหน่วยงานของรัฐ ในระดับค่อนข้างน้อย ร้อยละ 27.2 ติดตามความเคลื่อนไหวของพรรค

การเมืองระดับค่อนข้างน้อยร้อยละ 29.2 ติดตามความเคลื่อนไหวของนักการเมืองท้องถิ่นในระดับค่อนข้างน้อย ร้อยละ 31.0 มีการติดตามความเคลื่อนไหวของนักการเมืองระดับชาติระดับค่อนข้างน้อย ร้อยละ 26.7 ติดตามการรายงานขององค์กรหรือหน่วยงานในระดับน้อย ร้อยละ 27.5 มีการติดตามการวิจารณ์ถึงผู้สื่อข่าวในระดับค่อนข้างน้อย ร้อยละ 31.0 มีการติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองที่ไม่ใช่รัฐบาลในระดับค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 1 ร้อยละการใช้ Facebook รับข่าวสาร

ลักษณะการใช้ Facebook รับข่าวสาร	ร้อยละการใช้
ใช้ติดตามข้อมูลปัจจุบัน	38.5
ใช้ติดตามข้อมูลท้องถิ่น	40.8
ใช้ศึกษาเนื้อหาการเมือง	36.5
เรียนรู้ผลกระทบจากอิทธิพลการเมือง	36.5
ติดตามการทำงานของรัฐบาล	28.7
ติดตามความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง	27.2
ติดตามพรรคการเมืองระดับชาติ	29.2
ติดตามความเคลื่อนไหวของนักการเมืองท้องถิ่น	31.0
ติดตามการรายงานขององค์กรหรือหน่วยงาน	27.5
ติดตามการวิจารณ์ของผู้สื่อข่าว	31.0

นอกจากนี้แล้ว ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 27.5 มีความสนใจการเมืองระดับประเทศ อยู่ในระดับน้อยที่สุด รองลงมาร้อยละ 24.2 สนใจระดับปานกลาง ส่วนที่สนใจมากที่สุดนั้น มีเพียงร้อยละ 5.8 รวมถึง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.1 ออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2563 และร้อยละ 58.9 คาดว่าจะออกไปสิทธิเลือกตั้งอีกในอนาคต

และเมื่อนำไปศึกษาถึงผลกระทบ ผลวิจัยพบเพิ่มเติมอีกว่า การได้รับข้อมูลการเมืองนั้นมีผลกระทบต่อความสนใจ ความรู้ การวิจารณ์ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งต่อไป ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากแต่มีชนิด หรือประเภทของข้อมูลที่ได้รับจากการใช้สื่อ Facebook (Mean = 2.11, SD .70) ในลักษณะที่ต่างกันดังต่อไปนี้ 1) การได้รับข้อมูลปัจจุบันกับข้อมูลที่มีผลกระทบต่อประเทศและความเชื่อทางการเมืองที่ได้จากสื่อ Facebook ส่งผลกระทบต่อ ระดับความสนใจทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .09 (Sig. 000) 2) การได้รับข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ มีผลต่อระดับความรู้ทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่า R2 = .02 (Sig. 000)3) การได้รับข้อมูลประเภท ผลกระทบต่อตนเองนั้นส่งผลต่อไปยังการวิจารณ์ทางการเมือง และมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .03 (Sig. 000) 4) การได้รับข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ ส่งผลให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งต่อไปได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 2 (Sig. 000) เพราะฉะนั้น การมีรายได้และระดับการศึกษาที่ต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง ส่งผลต่อการใช้

Facebook ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05โดยผลมีทดสอบความแปรปรวนที่ค่า F = 4.30 (Sig. 005) และ F = 4.82 (Sig. 000)

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนำเอาปัจจัยทั้งสองมาวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมกันกลับพบว่ามีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเมืองเพียงตัวแปรเดียวเท่านั้น

ตารางที่ 2 ความแปรปรวนร่วมกันของรายได้และการใช้ Facebook

Independent	Dependent	F	P Value	R^2	OP
Incomes*Facebook Usage	ความรู้ทางการเมือง Political Knowledge	2.16	.024	.20	88%

*P Value .05 (ค่าที่แสดงถึงโอกาสพบความแตกต่างของผลทดสอบ ร้อยละ 95)

จากตาราง มีความเป็นไปได้ว่า ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้และการใช้ Facebook ที่ต่างกัน จะสามารถอธิบายผลต่อความรู้ทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีผลทดสอบแปรปรวนเป็นอิสระต่อกัน เท่ากับ 2.16 (Sig. 024) และมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลที่ R^2 =.20

2. ผลวิเคราะห์อิทธิพลของประโยชน์ที่ได้รับจากข่าวสารการเมืองทาง Facebook ที่มีต่อความสนใจทางการเมือง พบว่า การได้ข้อมูลปัจจุบันกับการเรียนรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประเทศและการศึกษาความเชื่อทางการเมืองของเพื่อน สามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมกันได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีผลทดสอบ F = 14.42 (Sig. 000) ต่อความสนใจทางการเมือง ดังภาพประกอบต่อไปนี้

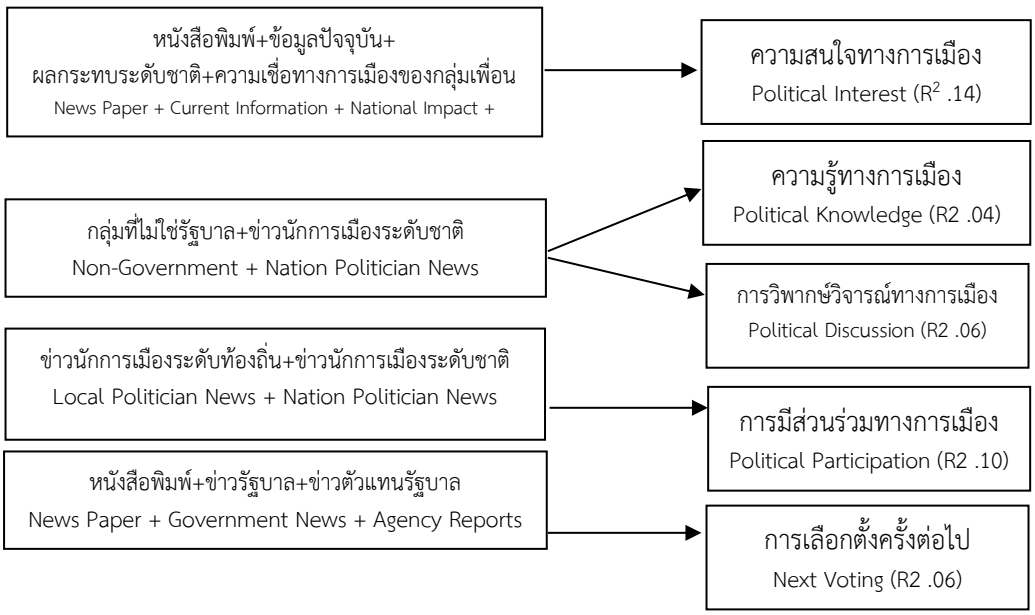

ภาพที่ 3 อิทธิพลของการใช้สื่อ Facebook

จากภาพสรุปได้ว่า การใช้ Facebook ในการติดตามข่าวสารทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยนี้ ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุไม่มากกว่า 25 ปี ส่งผลกระทบต่อ ความสนใจทางการเมือง ความรู้ทางการเมือง การวิจารณ์ทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งหน้า ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะอิทธิพลร่วมกันระหว่าง การติดตามข่าวนักการเมืองท้องถิ่นกับ นักการเมืองระดับชาติ ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากถึง .10 นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า การติดตามข่าวของกลุ่มที่มิได้เป็นรัฐบาลกับนักการเมืองระดับชาติ ส่งผลให้เกิดได้ทั้งความรู้ และการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยเช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

จากผลวิจัยที่พบว่า ลักษณะการใช้ Facebook รับข่าวสารของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนของประเทศ ทำให้เราจำเป็นต้องตระหนักถึงความแตกต่างกันในด้านรายได้ของประชาชน ที่มีต่อค่าใช้จ่ายในการใช้ Facebook หรือระบบเครือข่ายแบบออนไลน์ ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องถือว่า เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยเสมอภาคกัน การจัดสรรข้อมูลทางการเมือง ที่ต้องตระหนักถึง ทั้งความเป็นปัจจุบันของข้อมูล รวมไปถึง การกลั่นกรองข้อมูลที่อาจส่งผลกระทบต่อตัวประชาชน ชุมชนหรือท้องถิ่น ไปจนถึง ข้อมูลการเมืองในระดับชาติ หรือแม้แต่การให้ข้อมูลที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาความเชื่อทางการเมืองของประชาชน ในทิศทางที่ถูกต้อง เช่น ข้อมูลการเลือกตั้ง หรือข้อมูลทางการค้าระหว่างประเทศ หรือแม้แต่ข้อมูลเกี่ยวกับ สิทธิพลเมืองในระดับนานาชาติ เป็นต้น หากแต่ต้องอาศัยความระมัดระวังในการให้ข้อมูล เพื่อป้องกันความขัดแย้งทางการเมือง ที่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าเป็นการให้ข้อมูลได้อย่างไม่ครบถ้วน และอาจจำเป็นต้องเน้นลักษณะการใช้ Facebook ในการติดตามนักการเมืองระดับชาติ สังเกตได้ว่า มีมากกว่าการติดตามนักการเมืองท้องถิ่นเล็กน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความน่าสนใจของประเด็นที่นักการเมืองระดับชาติ นำเสนอผ่านสื่อ Online กระตุ้นความสนใจ และชวนให้มีพฤติกรรมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ที่สำคัญคือ สาระสำคัญของการเคลื่อนไหว มิติที่นักการเมืองระดับชาตินำเสนอต่อสังคม รวมไปถึง การนำเสนอทางออก หรือวิธีการแก้ไขปัญหาใดใดในระดับชาติ อาจส่งผลต่อปริมาณการติดตามข่าวสารทางการเมืองของนักการเมืองระดับชาติได้ และถ้าทางออกที่นำเสนอต่อประชาชน มีสภาพ หรือความเป็นไปได้สูง ย่อมส่งผลต่อการติดตามความเคลื่อนไหวของนักการเมืองระดับชาติจากประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีอายุน้อย หรือเยาวชนรุ่นใหม่ของประเทศ

ส่วนผลวิจัยที่ค้นพบอิทธิพลของการใช้ Facebook ที่มีต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองนั้น กลายเป็นเรื่องสำคัญ ที่ช่วยให้ทั้งนักการเมือง และพรรคการเมืองต่างต้องให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลที่มุ่งต่อการกระตุ้นความสนใจทางการเมือง การสร้างองค์ความรู้

ทางการเมืองได้อย่างเป็นอิสระ ตามความเห็นของประชาชนแต่ละคน รวมไปถึง การให้ข้อมูลการเมืองผ่าน Facebook ของทุกกลุ่มการเมือง หรือทุกพรรคการเมือง ที่อยู่บนบรรทัดฐานเดียวกัน คือ เป็นข้อมูลที่ช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้และความสนใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะการใช้สิทธิของตนเองในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างมีความหมายทั้งต่อตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chou, L. C. & Fu, C. Y. ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการใช้ Facebook และอินเทอร์เน็ตในการเลือกตั้งในประเทศไต้หวัน พบว่า Facebook และ Internet เป็นปัจจัยตัวแปรที่มีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล และสรุปได้อีกว่าโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมือง (Politics Power) หรือผลการเลือกตั้ง (Election) (Chou, L. C. & Fu, C. Y., 2017) อีกทั้งงานวิจัยของ Flew, T. และ de Zuniga, H. G. et al. ได้ศึกษาสื่อสังคม การแสดงความเห็นทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง แล้วได้สรุปไว้ว่าบุคคลจะตัดสินใจเข้าร่วมทางการเมือง (Political Participation) ขึ้นอยู่กับระดับของความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) การใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนสำคัญอย่างสูง ที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับโซเชียลแพลตฟอร์มและมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง โดยเฉพาะการใช้เนื้อหาทางโซเชียลมีเดีย (Social Media Content) จะทำให้ผู้ใช้ (Users) เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในหลายรูปแบบ (Dimitrova, D. V. et al., 2011); (Flew, T., 2008); (de Zuniga, H. G. et al., 2014) นอกจากนี้ Wolfsfeld, G. et al. ได้ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง แล้วชี้ให้เห็นว่า การใช้เนื้อหาของโซเชียลมีเดียเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะการเสนอข่าว (News Exposure) และการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบดิจิทัล (Digital Political Participation) (Wolfsfeld, G. et al., 2015)

นอกจากนั้นแล้วเราอาจให้ความสนใจต่อการพัฒนาการเมืองสำหรับภูมิภาคนี้โดย 1) การเมืองเป็นเรื่องไม่น่าสนใจ หรืออยู่ไกลตัว ไม่มีส่วน หรือมีอิทธิพลกับการดำรงชีวิต เช่น การประกอบอาชีพ หรือการทำมาหากินของชาวบ้าน นอกจากนั้นแล้วอาจเป็นผลจากข้อที่ 2) คือ การเมืองครอบงำ ความรู้สึกนึกคิด จนกลายเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะแตะต้อง หรือนำมาวิจารณ์ ทั้งนี้ เพราะพูด หรือฟังไปก็เท่านั้น หาได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งทั้งสองกรณี อาจกระทบต่อข้อมูลที่ได้รับ และอาจสะท้อนความจริงบางประการทางการเมืองภาคพลเมือง สำหรับภูมิภาคนี้โดยตรง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผู้บริหารท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ และนักการเมืองในระดับท้องถิ่น สามารถจัดสรรค่าใช้จ่ายให้กับประชาชน เช่น การสรรหาเครื่องมือสื่อสาร หรือลดภาระค่าบริการอินเทอร์เน็ตเพื่อกระตุ้นให้ผู้มีรายได้น้อย หรือไม่มีรายได้ ให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและข่าวสารทางการเมือง การติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง ไปจนถึง การรับรู้เกี่ยวกับ

นโยบายในการบริหารประเทศ ตลอดจนถึง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่จำเป็นต่อการสร้างความสนใจ และการให้ความรู้ทางการเมืองที่ถูกต้องของประชาชน ย่อมช่วยให้ทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (16 มิถุนายน 2563). ความเคลื่อนไหวในสมการอำนาจใหม่. มติชนรายวัน.

Ali, F. H. & Qazi, A. A. (2019). Can social media platforms enable co-creation as a tool in political marketing? The south Asian context. A Research Journal of South Asian Studies, 34(1), 81-102.

Bennett, W. L. (2012). The personalization of politics. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 644(1), 20-39.

Bimber, B. & Copeland, L. (2013). Digital Media and Traditional Political Participation Over Time in the U.S. Journal of Information Technology & Politics, 10(2), 125-137.

Bimber, B. (2012). Digital media and citizenship. In Semetko, H. A. & Scammell, M. (ed.). The SAGE handbook of political communication. Los Angeles: SAGE (pp. 115-127).

Boulianne, S. (2016). Online news, civic awareness, and engagement in civic and political life. New Media & Society, 18(9), 180-56.

Cacciatore, M. A. et al. (2018). Is Facebook making us dumber? Exploring social media use as a predictor of political knowledge. Journalism & Mass Communication, 14(4), 421-430.

Castells, M. (2012). Networks of outrage and hope social movements in the Internet age. Chichester: UK: Wiley.

Chou, L. C. & Fu, C. Y. (2017). The influence of internet on politics: the impact of facebook and the internet penetration on election in Taiwan. Applied Economics Letters, 24(7), 494-497.

Crompton, R. (2008). Class and Stratification. (3rd edition). Cambridge: Polity.

de Zuniga, H. G. et al. (2014). Social Media, Political Expression, and Political Participation: Panel Analysis of Lagged and Concurrent Relationships. Journal of Communication, 64(4), 612-634.

DeVito, M. A. (2016). From editors to algorithms: A values-based approach to understanding story selection in the Facebook news feed. Digital Journalism, 5(6), 753-773.

Dimitrova, D. V. et al. (2011). The effect of digital media on political knowledge and participation in election campaigns. Communication research, 41(1), 95-118.

Dommett, K. & Temple, L. (2017). Digital campaigning: the rise of Facebook and satellite campaigns. Parliamentary Affairs, 71(S1), 189-202.

Flew, T. (2008). New Media: an introduction. Melbourne: Oxford University.

Gustafsson, N. (2010). This Time It's Personal: Social Networks, Viral Politics and Identity Management. In Emerging Practices in Cyber culture and Social Networking.

Kushwah, S. et al. (2017). Evolution of a framework of co-creation in political marketing: select cases. International Review on Public and Nonprofit Marketing, 14(4), 427-445.

Metaxas, P. T. et al. (2011). How (not) to predict elections. In Privacy, security, risk and trust (PASSAT), 2011 IEEE third international conference on social computing (SocialCom). IEEE.

Naaman, M. et al. (2010). message content in social awareness streams. In: Proceedings of the 2010 ACM conference on computer supported cooperative work. New York: NY, USA: ACM, CSCW' 10.

Quintelier, E. & Vissers, S. (2008). The effect of internet user on political participation. Social Science Computer Review, 26(4), 411-27.

Rojas, H. & Puig-I-Abril, E. (2009). Mobilizers Mobilized: Information, Expression, Mobilization and Participation in the Digital Age. Journal of Computer-Mediated Communication, 14(4), 902-27.

Wang, S. (2017). How much news makes it into people's Facebook feeds? Our experiment suggests not much. Retrieved December 12, 2020, from https: / / www. niemanlab. org/ 2017/ 12/ how-much-news-makes-it-into-peoples-facebook-feeds-our-experiment-suggests-not-much/

Wolfsfeld, G. et al. (2015). Political information repertoires and political participation. New Media & Society, 18(9), 2096-2115.

Xenos, M. & Moy, P. (2007). Direct and differential effects of the internet on political and civic engagement. Journal of Communication, 57(4), 704-718.

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข*

CAUSAL FACTORS AFFECTING THE HYPERTENSION PREVENTION BEHAVIORS OF RISK PEOPLE IN THE HEALTH REGION 4 MINISTRY OF PULBIC HEALTH

ทิพย์สุคนธ์ ศรีลาธรรม
Tipsukhon Srilatham
สุรีย์ จันทรโมลี
Suree Chantamolee
ประภาเพ็ญ สุวรรณ
Prapapen Suwan
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western University, Thailand
E-mail: tipsukhon2512@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข โดยประยุกต์แนวคิดทฤษฎี ประกอบด้วย ความรอบรู้สุขภาพ แรงจูงใจในการป้องกันโรค และการสนับสนุนทางสังคม กลุ่มตัวอย่างมีอายุ 35 - 59 ปี ที่ได้รับการตรวจคัดกรองความเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง ผลการคัดกรองมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค จำนวน 650 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและเส้นทางอิทธิพล ด้วยโปรแกรม AMOS ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกตัวและพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงอยู่ในระดับมาก โมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ relative Chi-Square = 1.202 CFI = 0.998 GFI = 0.981 AGFI = 0.960 RMSEA = 0.018 RMR = 0.014 และปัจจัยความรอบรู้สุขภาพ แรงจูงใจในการป้องกันโรค และการสนับสนุนทางสังคม มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง สัมประสิทธิ์อิทธิพล 0.34, 0.46 และ 0.16 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงสัมประสิทธิ์อิทธิพล 0.43, 0.14 และ 0.13 อย่างมี

* Received 20 August 2021; Revised 2 December 2021; Accepted 13 December 2021

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงได้ร้อยละ 71.5 เสนอแนะให้ผู้รับผิดชอบงานโรคความดันโลหิตสูงของ รพ.สต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุไปจัดทำโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงมีพฤติกรรมป้องกันโรคความดันโลหิตสูงอย่างยั่งยืน
คำสำคัญ: ความรอบรู้สุขภาพ, แรงจูงใจในการป้องกันโรค, การสนับสนุนทางสังคม, พฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง

Abstract

The Objectives of this research article were to study the causal factors affecting the hypertension preventive behaviors of among at risk people in Health region 4 , Ministry of Public Health. which consists of Health literacy, Motivation to prevention and social support. The sample group were aged 35 – 59 years. Who were screened for high blood pressure risk. Screening results were at risk of disease in 650 people using multistage randomization. Data were collected using a questionnaire, reliability 0.94. The data collected were analyzed by descriptive statistics, confirmatory factor analysis and part analysis AMOS. The result of research were found as follows: Health literacy, Motivation to prevention, social support and preventive behaviors for hypertension were at a high level. The causal factor model affecting hypertension prevention behavior was consistent with the empirical data. The relative Chi-Square = 1.202 CFI = 0.998, GFI = 0.981, AGFI = 0.960, RMSEA = 0.018, and RMR = 0.014 and Health literacy, Motivation to prevention and social support had a direct influence on preventive behaviors for hypertension coefficient of influence 0.34, 0.46 and 0.16 and had indirect influence on preventive behaviors for hypertension coefficient of influence 0.43, 0.14 and 0.13 The variables in the influence path model were able to account for 71.5 percent of the variance in preventive behaviors for hypertension. Suggest that the owner of hypertension work at the Tambon Health Promoting Hospital and related agencies to apply causal factor variables to develop a health promotion program to enable people in at-risk groups to have sustainable preventive behaviors for hypertension.
Keywords: Health Literacy, Protection Motivation, Social Support, Hypertension Preventive Behaviors

บทนำ

จากปรัชญาและแนวคิดหลักของระบบสุขภาพที่ระบุว่า “สุขภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และสังคม โดยครอบคลุมทั้งการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ที่สร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคและคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนได้รับการสนับสนุนให้มีอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดี” พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2550) แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพเป็นการทำงานเชิงรุกที่จะสร้างภาวะสุขภาพให้บุคคลมีสุขภาพดี ซึ่งทุกคนจะต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับสุขภาพและมีการปฏิบัติตนหรือมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงหรืองดการกระทำที่เสี่ยงหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการเกิดโรคที่สามารถป้องกันได้ ไม่เกิดการเจ็บป่วย สามารถลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและลดอัตราการป่วย จากการศึกษาของ Viswanathan, M. et al. พบว่าโรคความดันโลหิตสูงส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลก (Viswanathan, M. et al., 2013) โดยประชากรวัยผู้ใหญ่ทั่วโลก 1 คนใน 3 คน มีภาวะความดันโลหิตสูง และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2568 (ค.ศ. 2025) ประชากรวัยผู้ใหญ่ทั่วโลกจะป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง 1.6 พันล้านคน (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2560) และโรคความดันโลหิตสูงจะทำให้เสียชีวิตได้ 7.5 ล้านคน ซึ่งคิดเป็น 57 ล้านปีของการสูญเสียปีสุขภาวะ (Disability Adjusted Life Year) โรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคที่เป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ ที่มีผลจากพฤติกรรมเสี่ยงที่สามารถป้องกันได้และเป็นสาเหตุการป่วยในลำดับต้น ๆ ของประเทศไทยและเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชากรทั่วโลกเสียชีวิตก่อนวัยอันควร การป้องกันภาวะความดันโลหิตสูงมีเป้าหมายให้อายุที่ป่วยสูงขึ้น เพื่อลดภาระการป่วยและการตาย และค่าเฉลี่ยระดับความดันโลหิตของประชากรลดลง (กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล, 2558) กลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงเป็นโรคความดันโลหิตสูง ได้แก่ ผู้ที่มีอายุมากกว่า 40 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัยแรงงานที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศ สมาคมโรคความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย (พ.ศ2562) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในแนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูงในเวชปฏิบัติทั่วไปว่า คนที่อายุ 18 ปีขึ้นไป ค่าความดันโลหิตไม่ควรเกิน 120/80 มม.ปรอท ส่วนผู้ที่มีค่าความดันโลหิตค่าตัวบนอยู่ระหว่าง 130 - 140 และค่าความดันโลหิตค่าตัวล่างอยู่ระหว่าง 85 - 90 มม.ปรอท จัดว่าอยู่ในกลุ่มเสี่ยงความดันโลหิตสูง (สมาคมความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย, 2562)

สถานการณ์ผู้ป่วยความดันโลหิตสูงรายใหม่จากกลุ่มเสี่ยง ในปี 2560 - 2562 ภาพรวมของประเทศ พบว่า มีแนวโน้มสูงขึ้น (ร้อยละ 3.92, 4.33, 4.12) สำหรับจังหวัดในเขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข ส่วนใหญ่มีแนวโน้มการเกิดโรคความดันโลหิตสูงสูงขึ้นเช่นกัน จากเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข ระบุว่า ร้อยละของประชากรอายุ 35 ปีขึ้นไป

ที่ได้รับการคัดกรองความดันโลหิตสูง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 พบว่า เขตสุขภาพที่ 4 สามารถดำเนินการคัดกรองได้เพียงร้อยละ 68.31 ต่ำกว่าเป้าหมายและภาพรวมของประเทศ (ร้อยละ 88.19) (กระทรวงสาธารณสุข, 2562) ซึ่งการคัดกรองถือเป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อค้นหาผู้ป่วยรายใหม่ ให้ได้รับการวินิจฉัยและเข้าสู่ระบบการรักษาที่รวดเร็ว ในการดำเนินการป้องกัน สำหรับกลุ่มเสี่ยงควรสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง โดยเฉพาะพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในการป้องกันโรค เพื่อลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดความดันโลหิตสูง โดยจัดให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงมีความรอบรู้สุขภาพและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพเพื่อลดอัตราป่วยรายใหม่ในปีถัดไป เป็นการสร้างองค์ความรู้และกระตุ้นให้ประชาชนรับรู้ความรุนแรงของโรคเรื้อรังและรับรู้สถานะสุขภาพของตนเอง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยพบว่าส่วนมากเป็นการศึกษาในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง การศึกษาในกลุ่มเสี่ยงมีน้อยมาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณสหสัมพันธ์ วิเคราะห์ด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ที่สนใจสามารถนำไปสร้างโปรแกรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง เพื่อลดคนไข้โรคความดันโลหิตสูงในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. เพื่อศึกษาเส้นทางอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูงในเขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข มีประชาชนอายุระหว่าง 35 - 59 ปี ได้รับการตรวจคัดกรองความเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 1,186,242 คน มีผลเสี่ยงต่อโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 239,599 คน (กระทรวงสาธารณสุข, 2562) กลุ่มตัวอย่างตามบัญชีรายชื่อที่ได้จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) แบ่งเป็นสัดส่วน เขตสุขภาพที่ 4 ซึ่งมีทั้งหมด 8 จังหวัด โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Sample Random Sampling) ด้วยการจับสลากรายชื่อจังหวัดในเขตสุขภาพที่ 4 มา 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลพบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัด

อ่างทองและจังหวัดสิงห์บุรี สุ่มอย่างง่ายโดยการจับสลากจาก 4 จังหวัด เป็นจังหวัดละ 1 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านหมี่ จำนวน 246 คน อำเภอองครักษ์ จำนวน 146 คน อำเภอวิเศษชัยชาญ จำนวน 109 คน อำเภออินทร์บุรี จำนวน 149 คน กำหนดตัวอย่างของสมการโครงสร้าง (Hair, J. F. et al., 2010) เป็น 10 - 30 ตัวอย่าง ต่อ 1 พารามิเตอร์ ในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกต 21 ตัว ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมในการวิจัยครั้งนี้ก็ไม่ควรน้อยกว่า 630 คน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนและการสูญหายของข้อมูลจึงเก็บเพิ่มอีก 5% รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 660 คน ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาวิเคราะห์ข้อมูล 650 ฉบับ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้คือ 650 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน 12 ข้อ ส่วนที่ 2 ความรอบรู้สุขภาพในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการจัดการตนเอง ทักษะการนำไปใช้ จำนวน 29 ข้อ ส่วนที่ 3 แรงจูงใจในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเป็นโรค การรับรู้ความสามารถในการตอบสนอง การรับรู้ความสามารถตนเอง จำนวน 20 ข้อ ส่วนที่ 4 การสนับสนุนทางสังคม มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและชุมชน จำนวน 20 ข้อ ส่วนที่ 5 พฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ โภชนาการ กิจกรรมทางกาย ความรับผิดชอบต่อสุขภาพ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การจัดการกับความเครียด การพักผ่อน การพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จำนวน 49 ข้อ โดยแบบสอบถามทั้งฉบับ ทุกองค์ประกอบเป็นคำถามเชิงบวกทั้งหมดแบบมาตรวัดประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scales) ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยให้คะแนนคำตอบเป็น 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ แล้วแบ่งคะแนนรวมเป็น 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย แบบอิงเกณฑ์ใช้แนวคิดของบลูมและคณะ (Bloom, B. et al., 1971) ดังนี้ มาก คือ มีคะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80.0 ขึ้นไป ปานกลาง คือ มีคะแนน ระหว่างร้อยละ 60.0 - 79.9 และน้อย คือ มีคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60.0 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content Validity) แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) มีค่า IOC ระหว่าง 0.60 - 1.00 นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 30 คน ในพื้นที่อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cornbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.942 ส่วนที่ 2 ความรอบรู้สุขภาพในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ค่าความเชื่อมั่น 0.953 ส่วนที่ 3 แรงจูงใจในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ค่าความเชื่อมั่น 0.806 ส่วนที่ 4 การสนับสนุนทาง

สังคม ค่าความเชื่อมั่น 0.897 ส่วนที่ 5 พฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ค่าความเชื่อมั่น 0.912 นำเครื่องมือที่ทดลองใช้แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้ถูกต้องสมบูรณ์และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริงเก็บข้อมูลต่อไป

การรับรองจริยธรรมในมนุษย์ ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2563ตามรหัสโครงการเลขที่ HE-WTU 542866 เอกสารรับรองเลขที่ WTU 2563 - 0035 และขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่เก็บข้อมูลการวิจัย การเก็บรวมรวมข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยการคัดเลือกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 3 ปี เป็นผู้ช่วยเก็บแบบสอบถามที่บ้านของประชาชนกลุ่มเป้าหมายตามจำนวนที่ต้องการ กลุ่มตัวอย่างตามบัญชีรายชื่อที่ได้จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์การผันแปร ความเบ้ ความโด่ง ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างโดยใช้โปรแกรม AMOS กำหนดนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ต่าง ๆ พบว่า มีปัจจัยสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมสุขภาพที่หลากหลายทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นต้นว่า ปัจจัยด้านความรอบรู้ทางสุขภาพ ปัจจัยด้านแรงจูงใจเพื่อ ป้องกันโรค ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม ปัจจัยด้านวิถีชีวิต เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ต่างก็มีผลต่อการเกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่พึงประสงค์และเป็นปัจจัยที่พึงประสงค์ในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงได้เช่นกัน ความรอบรู้สุขภาพจะนำไปสู่ผลลัพธ์ทางด้านสุขภาพที่พึงประสงค์คือ พฤติกรรมสุขภาพหรือวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี (World Health Organization, 1998) แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค (protection motivation) ซึ่งเป็นการนำเอาการกระตุ้นความกลัวของมนุษย์ที่ส่งผลเพิ่มหรือลดของการตอบสนองต่อพฤติกรรมมาใช้การป้องกันโรคของบุคคล (Roger, R. W., 1986) ส่วนการสนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคมในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยและสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคได้ (House, J. S., 1981) วิถีชีวิต (lifestyle) เป็นการกระทำหรือปฏิบัติของบุคคลในกิจวัตรประจำวันจนเป็นนิสัย ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติพฤติกรรมต่าง ๆ มีผลทั้งด้านดีและไม่ดีต่อสุขภาพ ซึ่งเรามักเน้นด้านที่ดีต่อสุขภาพ (healthy lifestyle) (American College, 2019) จะสอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพโดยทั่วไปซึ่งเน้นเป้าหมายในการช่วยให้บุคคลสร้างเสริม สุขภาพให้

มีความสมบูรณ์แข็งแรง เพื่อให้สามารถป้องกันโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคเรื้อรัง ตามแนวคิดของแพนเดอร์ (Pender, N. L., 1996) ผู้วิจัยจึงรวมแนวคิดการมีวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพและการส่งเสริมสุขภาพเข้าด้วยกันเป็นพฤติกรรมการป้องกันโรค โดยผู้วิจัยได้กำหนดโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยงไว้ดังแสดงในภาพที่ 1

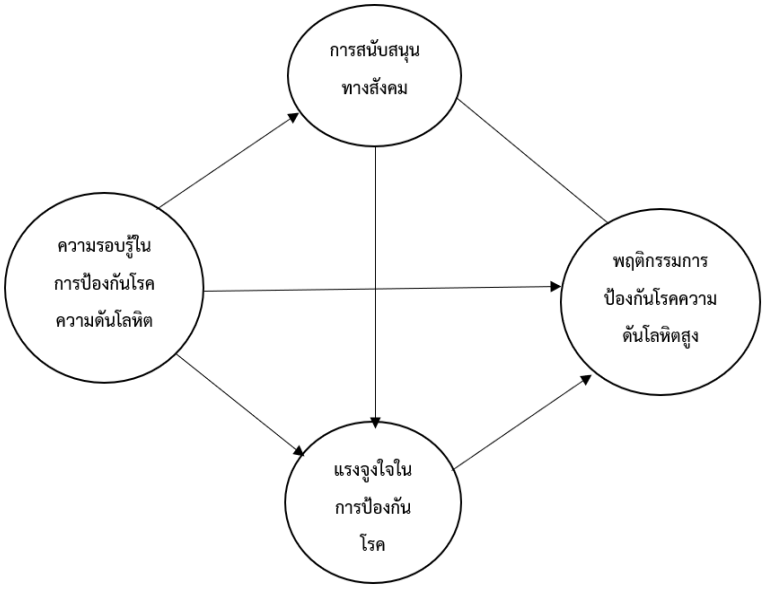

ภาพที่ 1 โมเดลสมมุติฐานของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข

Figure 1 A Hypothetical Model of Causal Factors The Hypertension Prevention Behaviors of Among At Risk People in The Health Region 4 Ministry of Public Health

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็น เพศหญิง ร้อยละ 65.8 มีสัดส่วนของช่วงอายุใกล้เคียง คือ 55 - 59 ปี และอายุ 50 - 54 ปี 5 ถึงร้อยละ 54 (24.6, 26.4) อายุเฉลี่ย 49.18 ปี มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 62.8 ส่วนมากมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 44.2 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 38.3 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท ถึงร้อยละ 39.7 โดยมีรายได้เฉลี่ย 9373.74 บาท มีน้ำหนักตัวเฉลี่ย 65.45 กิโลกรัม มีส่วนสูงเฉลี่ย 161.10 เซ็นติเมตร ดัชนีมวลกายท้วมถึงอ้วน

มาก ร้อยละ 67 ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 76.9 ไม่สูบบุหรี่ ร้อยละ 83.7 และไม่ดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 72.2 มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ 2-3 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 50.8 ระดับความดันโลหิตค่าบนเฉลี่ย 131.24 มิลลิเมตรปรอท ระดับความดันโลหิตค่าล่างเฉลี่ย 80.62 มิลลิเมตรปรอท

ความรอบรู้ในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง แรงจูงใจในการป้องกันโรคในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง การสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง อยู่ในระดับมาก ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นด้านปัจจัยต่าง ๆ ของกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น			$\bar{x}$	S.D.
	มาก ร้อยละ	ปานกลาง ร้อยละ	น้อย ร้อยละ		
ความรอบรู้สุขภาพ	289 (44.5)	272 (41.8)	89 (13.7)	3.38	0.69
แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค	500 (76.9)	129 (19.8)	21 (3.2)	3.84	0.51
การสนับสนุนทางสังคม	494 (76.0)	126 (19.4)	30 (4.6)	3.87	0.54
พฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง	361 (55.5)	263 (40.5)	26 (4.0)	3.58	0.57

2. โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข ที่ผู้วิจัยพัฒนาสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการทดสอบค่าสถิติ Chi-Square (χ^2) = 129.853, df = 108 ค่าดัชนี χ^2/df = 1.202, p = 0.075 ค่าดัชนี CFI = 0.998, ค่าดัชนี GFI = 0.981, ค่าดัชนี AGFI = 0.960, ค่าดัชนี TLI = 0.960, ค่าดัชนี NFI = 0.987, ค่าดัชนี RMSEA = 0.018 และค่าดัชนี RMR = 0.014 และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง มีค่าเท่ากับ 71.5 แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ได้ร้อยละ 71.5

เมื่อพิจารณาเส้นทางอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุมีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ปัจจัยความรอบรู้สุขภาพ (r^2= 0.28) แรงจูงใจในการป้องกันโรค (r^2 = 0.65) และการสนับสนุนทางสังคม (r^2 = 0.24) มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง (r^2 =

0.715) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ได้ร้อยละ 71.5 ดังแสดงในภาพที่ 2 และตารางที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชาชนของประชาชนกลุ่มเสี่ยง เขตสุขภาพที่ 4 กระทรวงสาธารณสุข

Figure 2 Model Causal Factors the Hypertension Prevention Behaviors of Among at Risk People in The Health Region 4 Ministry of Public Health

ตารางที่ 2 ขนาดอิทธิพลเส้นทางปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง

ตัวแปร	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลรวม
	DE	IE	TE
ความรอบรู้สุขภาพ - พฤติกรรมการป้องกันโรค	0.34	0.43	0.76
แรงจูงใจในการป้องกันโรค - พฤติกรรมการป้องกันโรค	0.46	0	0.46
การสนับสนุนทางสังคม - พฤติกรรมการป้องกันโรค	0.13	0.29	0.46

ตัวแปร	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลรวม
	DE	IE	TE
ความรอบรู้สุขภาพ - แรงจูงใจการป้องกันโรค	0.63	0.14	0.77
ความรอบรู้สุขภาพ - การสนับสนุนทางสังคม	0.49	0	0.49
การสนับสนุนทางสังคม - แรงจูงใจการป้องกันโรค	0.28	0	0.28

R^2 = 71.5 χ^2 = 129.853, df = 108 χ^2/df = 1.202, p = 0.075 CFI = 0.998 GFI = 0.981 AGFI = 0.960 TLI = 0.960 NFI = 0.987 RMSEA = 0.018 RMR = 0.014

อภิปรายผล

พฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 55.5 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 40.5 และระดับน้อย ร้อยละ 4.0 ตามลำดับ จำแนกเป็นรายด้านเรียงจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ 1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ร้อยละ 74.7 2) การจัดการความเครียด ร้อยละ 65.9 3) การพักผ่อน ร้อยละ 61.6 4) โภชนาการ ร้อยละ 61.0 5) การพัฒนาด้านจิตวิญาณ ร้อยละ 59.1 6) ความรับผิดชอบสุขภาพ ร้อยละ 53.9 และ 7) กิจกรรมทางกาย ร้อยละ 45.1 ตามลำดับ สามารถอธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างแม้จะผ่านการตรวจคัดกรองโรคความดันโลหิตสูงจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พร้อมกับได้รับคำแนะนำเรื่องโรคและการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูงแล้ว แต่ยังมีพฤติกรรมสุขภาพบางอย่างที่ปฏิบัติได้ไม่ดีเท่าที่ควรโดยเฉพาะด้านโภชนาการ, การพักผ่อนและความรับผิดชอบต่อสุขภาพ เนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติพฤติกรรม และกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการที่จะหารายได้มากกว่าที่จะคำนึงถึงความเสี่ยงในการเกิดโรค เนื่องจากยังมองไม่เห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ขาดความตระหนัก การศึกษาส่วนมากจบแค่ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีความมั่นคง สอดคล้องกับ Viswanathan, M. et al. พบว่า การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสามารถป้องกันโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงได้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงโดยใช้แนวคิดวิถีชีวิตสุขภาพ (Lifestyle) ให้มากขึ้น เน้นในเรื่องของการป้องกันดีกว่าการรักษาตามแนวคิดเรื่องการส่งเสริมสุขภาพตามกลยุทธ์ของกฎบัตรออตตาวา (Viswanathan, M. et al., 2013)

ความรอบรู้ในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันโรค มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.34 สามารถอธิบายได้ว่าการที่ประชาชนมีความรอบรู้สุขภาพ มีความสามารถและทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงข้อมูลความรู้ มีความเข้าใจข้อมูลสุขภาพ สามารถที่จะอ่านและจดจำประเด็นหลักที่สำคัญเรื่องโรคความดันโลหิตสูง มีการวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินผลการปฏิบัติและจัดการตนเอง รวมทั้งสามารถชี้แนะเรื่องของสุขภาพส่วนบุคคลให้กับบุคคลอื่นให้มีสุขภาพที่ดี ช่วยให้บุคคลเกิดความตระหนักและเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมสุขภาพ มีการประเมินสถานะสุขภาพของตนเอง เพื่อให้เกิดการ

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นไปตามแนวคิดของ Nutbeam, D. วัดได้จาก 6 ตัวแปร โดยตัวแปรที่มีความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ การสื่อสาร รองลงมาคือ การตัดสินใจ การนำไปใช้และการบอกต่อ ความรู้ความเข้าใจ การจัดการตนเอง และการเข้าถึงบริการ/ข้อมูลสุขภาพ (ค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนัก เท่ากับ 0.885, 0.88, 0.851, 0.842, 0.804 และ 0.762 ตามลำดับ) (Nutbeam, D., 2000) สอดคล้องกับ Shaoying, D. U. et al. ที่พบว่า ผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่ำ มีการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพไม่ดี ทำให้ผลลัพธ์ของโรคความดันโลหิตสูงไม่ดี (Shaoying, D. U. et al., 2018) สอดคล้อง ธัญชนก ขุมทอง พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมสุขภาพและภาวะสุขภาพ ของประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง (ธัญชนก ขุมทอง, 2559)

แรงจูงใจในการป้องกันโรคมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันโรค มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.46 แรงจูงใจในการป้องกันโรคเกิดจากการประเมิน การรับรู้ด้านข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้หรือประสบการณ์ทางสุขภาพและการให้ความสำคัญกับสิ่งที่มาคุกคามและขบวนการของบุคคลเพื่อใช้ขบคิดแก้ปัญหา การประเมินปัจจัยต่าง ๆ เป็นผลให้เกิดการตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งที่มาคุกคามทางสุขภาพ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจากแรงจูงใจเป็นไปตามทฤษฎีของ Roger, R. W. วัดได้จาก 4 ตัวแปร โดยตัวแปรที่มีความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้ความสามารถตนเอง รองลงมาคือ การรับรู้ความสามารถในการตอบสนอง การรับรู้ความรุนแรงของโรค และการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเป็นโรค (ค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนัก เท่ากับ 0.872, 0.847, 0.5 และ 0.472 ตามลำดับ) (Roger, R. W., 1986) สอดคล้องกับ Puspita, R. C. et al. ที่พบว่า แรงจูงใจในการป้องกันโรคมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันความดันโลหิตสูงในวัยรุ่น (Puspita, R. C. et al., 2017) สอดคล้องกับ ยุพาวดี แซ่เตีย พบว่าแรงจูงใจในการป้องกันโรคสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงได้ร้อยละ 65 (ยุพาวดี แซ่เตีย, 2562)

การสนับสนุนทางสังคม มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันโรค มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.16 จากแนวคิดของเฮ้าส์ แรงสนับสนุนทางสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ การเห็นอกเห็นใจ ห่วงใย ความรักและการเชื่อใจ ที่แสดงออกถึงการกระทำ ช่วยให้บุคคลได้รับตามการตอบสนองตามความต้องการ มีการให้ข้อมูลที่จะช่วยจัดการปัญหาทั้งภายในและภายนอกของบุคคลได้ ซึ่งสะท้อนความคิดของอีกฝ่ายได้ (House, J. S., 1981) สามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนให้ความสำคัญใส่ใจกับสุขภาพตนเองหมั่นดูแลสุขภาพตนเองและเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ ที่ให้คำแนะนำให้ระมัดระวังคอยดูแลสุขภาพตนเอง มีการจัดการตนเองด้านลดความเครียดพูดคุยร่วมกับพี่น้อง กับเพื่อนบ้าน ในการดูแลสุขภาพตนเอง รวมถึงมีการจัดกิจกรรมในชุมชนในด้านสุขภาพ คือ โครงการตรวจสุขภาพประจำปี มีการใช้ป้ายโฆษณารณรงค์เรื่องการลดการกินอาหารรสจัด มีการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย วัดได้จาก 4 ตัวแปร โดยตัวแปรที่มีความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ การสนับสนุนจากเพื่อน รองลงมาได้แก่

การสนับสนุนจากครอบครัว การสนับสนุนจากสังคม/ชุมชน และการสนับสนุนจากบุคลากรทางการแพทย์ (ค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนัก เท่ากับ 0.893, 0.839, 0.738 และ 0.747 ตามลำดับ) สอดคล้องกับ พัชราวดี ทองเนื่อง พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในผู้ใหญ่ไทยที่มีภาวะความดันโลหิตสูง (พัชราวดี ทองเนื่อง, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง พบว่ากลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูงมีความรอบรู้สุขภาพ แรงจูงใจในการป้องกันโรค การสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมการป้องกันโรคอยู่ในระดับมาก โมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องโรคความดันโลหิตสูงที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และความรอบรู้สุขภาพ แรงจูงใจในการป้องกันโรค การสนับสนุนทางสังคม มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ได้ร้อยละ 71.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้รับผิดชอบงานการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของ รพ.สต. ควรจัดทำโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยเน้นการพัฒนาปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ คือ ความรอบรู้สุขภาพ แรงจูงใจในการป้องกันโรค การสนับสนุนทางสังคมและสร้างสริมการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพของประชาชนในชุมชนให้มากและต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืนของพฤติกรรม มีการใช้ประโยชน์จากบุคคลในครอบครัว ควรนำเอาโมเดลที่ได้จากการศึกษานี้ไปศึกษาต่อในลักษณะของงานวิจัยแบบ Action Research เพื่อพัฒนารูปแบบ (Model) ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูง

เอกสารอ้างอิง

กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล. (2558). ภาวะความดันโลหิตสูงในการสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงโรคไม่ติดต่อ และการบาดเจ็บ พ.ศ. 2558. เรียกใช้เมื่อ 21 พฤษภาคม 2562 จาก http://thaincd.com/document/file/info/brfss/

กระทรวงสาธารณสุข. (2562). สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี. เรียกใช้เมื่อ 21 พฤษภาคม 2562 จาก https://lri.hdc.moph.go.th/hdc/main/index_pk.php

ธัญชนก ขุมทอง. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงในจังหวัดอุทัยธานีและอ่างทอง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชราวดี ทองเนื่อง. (2560). แบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในผู้ใหญ่ไทยที่มีภาวะความดันโลหิตสูง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพยาบาล. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ยุพาวดี แซ่เตีย. (2562). ศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงในกลุ่มเสี่ยงโรคความโลหิตสูง. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สมาคมความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย. (2562). แนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูงในเวชปฏิบัติทั่วไป พ.ศ. 2562. (พิมพ์ครั้งที่ 1). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ทริคธิงค์.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2550). พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ ปี 2550. เรียกใช้เมื่อ 21 พฤษภาคม 2562 จาก https://www.nationalhealth.or.th/node/429

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. (2560). แผนยุทธศาสตร์สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข ระยะ 5 ปี (2560-2564). เรียกใช้เมื่อ 16 พฤษภาคม 2562 จาก http://region5.moph.go.th

American College. (2019). American College of Lifestyle Medicine. Retrieved September 20, 2019, from http://www.lifestylemedicine.org

Bloom, B. et al. (1971). Hand book on formative and summative evaluation of student learning. New York: McGraw-Hill.

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis. (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

House, J. S. (1981). Measures and concepts of social support: Social supportand health. Florida: Academic Press.

Nutbeam, D. (2000). Health Literacy as a public health goal: a challenge for contemporaryhealth education and communication strategies into health 21st century. London: Health Promotion International.

Pender, N. L. (1996). Health promotion in nursing practice. (3rd ed). Connecticut: Appleton & Lange.

Puspita, R. C. et al. (2017). Health Belief Model for the Analysis of Factors Affecting Hypertension Preventive Behavior among Adolescents in Surakarta. Health Belief Model for the Analysis of Factors Affecting Hypertension Preventive Behavior among Adolescents in Surakarta, 2(2), 183-196.

Roger, R. W. (1986). Protection Motivation Theory. Health Education Research Theory and Practice, 1(1986), 153-161.

Shaoying, D. U. et al. (2018) . Health literacy and health outcomes in hypertension: An integrative review. International Journal of Nursing Sciences, 3(2018), 301-309.

Viswanathan, M. et al. (2013). The Rising Burden of Diabetes and Hypertension in Southeast Asian and African Regions: Need for Effective Strategies for Prevention and Control in Primary Health Care Settings. Publishing Corporation International Journal of Hypertension, 14(2013), 1-14.

World Health Organization. (1998). Healthy Living adopted by the WHO Regional Committee for Europe at its forty-eighth session. Copenhagen: World Health Organization.

สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี*

HUMAN RESOURCE EXECUTIVE COMPETENCIES OF THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION PATHUM THANI PROVINCE

เบญยาศิริ งามสะอาด
Benyasiri Ngamsaad
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
Pathumthani University, Thailand
E-mail: mae_maethavee@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี 2) ศึกษาความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน และ 3) ศึกษาข้อเสนอแนะฯ เป็นการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 27 คน ด้วยวิธีการตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณของสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ในการทำนายส่งผลต่อสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยภาพรวม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ข้อเสนอแนะการพัฒนาสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้ นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรจะต้องวางตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กร เป็นนักกิจกรรมในองค์กรที่น่าเชื่อถือ มีความสามารถในการผลิตผลงานของบุคลากร ประสานงานแบบบูรณาการด้านทรัพยากรมนุษย์กับหน่วยงานอื่น ๆ ในองค์กรและนอกองค์กรได้เป็นอย่างดี สามารถผลักดันงานทางเทคโนโลยีไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงนโยบาย กลยุทธ์

* Received 31 January 2021; Revised 2 December 2021; Accepted 16 December 2021

การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าทันยุคสมัยและทันต่อเหตุการณ์

คำสำคัญ: สมรรถนะนักบริหาร, ความเป็นเลิศ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) to study competencies of human resources administrator of Local Administrative Organization, Pathumthani province. 2) to study excellence of organization according to good administration quality development of governance in 7 aspects and 3) to study the suggestion. The research methodology was a mixed method. The quantitative selected by strata random sampling. The 400 study samples and 27 key persons by questionnaire. The data were analyzed with computer package and the qualitative research was kept the data by depth interview and specific focus group with 9 persons. The data analysis was description. The study results revealed that 1) competencies of human resources administrator of Local Administrative Organization, Pathumthani province as a whole was at much level. 2) excellence of organization according to good administration quality development of governance in 7 aspects as a whole was at much level. The analysis result of multiple regression of competencies of human resources administrator of Local Administrative Organization , Pathumthani province on prediction affecting competencies of human resources administrator as a whole was at statistically significant level of .05 and 3)the suggestion on competencies of human resources administrator of Local Administrative Organization, therefore human resource administrators in organization had to strategic positioning related to strategy of organization that activists in organization with reliable had the ability in output product of personnel , well integrated coordination about human resource with the other parts in and out organizations, able drive technology work towards development and improve policies , strategies, management in local administrative organization to be progressive in timely.

Keywords: Competencies of Administrator, Excellence, Local Administrative Organization

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญหรือถือว่าเป็นหัวใจของความสำเร็จขององค์การ เพราะคนเป็นผู้ออกแบบ ประดิษฐ์ คิดค้น ดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือและเทคโนโลยีต่าง ๆ คนควบคุมทรัพยากรการเงินและคนยังเป็นผู้บริหารจัดการในองค์การ เมื่อเปรียบเทียบทรัพยากรด้านเทคโนโลยี เงิน และทรัพยากรคนแล้ว จะประจักษ์ว่าคนเป็นทรัพยากรที่คาดการณ์หรือทำนายไม่ได้แน่นอนเหมือนทรัพยากรอื่น นอกจากนั้นยังเป็นปัจจัยที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากที่สุด ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ทรัพยากรมนุษย์จะต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพอใจแก่บุคคล (Personal satisfaction) และความต้องการของงาน (Work needs) ตลอดจนให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ (เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2553) วิวัฒนาการทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีมานานแล้ว ตั้งแต่มีสังคมมนุษย์ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกัน ทำงานร่วมกัน จะต้องมีผู้จัดระบบทางสังคมเรียกว่าผู้บริหาร ทำหน้าที่นำสมาชิกในสังคมทำงาน การบริหารทรัพยากรมนุษย์เริ่มมีกฎเกณฑ์มากขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา เดิมเรียกว่า “การบริหารบุคคล” ในธุรกิจเอกชนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เริ่มอย่างเป็นระบบเมื่อมีการค้าแบบอุตสาหกรรมเกิดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2468 เนื่องจากมีความต้องการแรงงานไปใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น (นงนุช วงษ์สุวรรณ, 2553)

ในช่วงแรกงานด้านการบริหารทรัพยากรนั้น มนุษย์เป็นเพียงหน้าที่หนึ่งที่อาจจะอยู่ในสายธุรการ การผลิต หรือบัญชี ซึ่งมีโอกาสน้อยในการก้าวไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น เนื่องจากในสมัยก่อนผู้บริหาร หรือเจ้าของสถานประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับงานด้านบุคลากรมากนัก ดังจะเห็นได้ว่าในยุคแรก ๆ การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทในด้านการสรรหา การคัดเลือก การบันทึกเวลาทำงาน การเก็บเอกสาร การจ่ายค่าจ้าง และการเลิกจ้างเท่านั้น ต่อมาได้เพิ่มงานด้านการฝึกอบรม การบริหารค่าจ้าง สวัสดิการ และแรงงานสัมพันธ์ โดยบทบาทในอดีตที่ผ่านมาของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์หรือฝ่ายบุคคล มักจะถูกมองว่าเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนและไม่ได้สร้างผลกำไร แต่มักจะเป็นหน่วยงานที่ก่อให้เกิดต้นทุนแก่องค์กร (คมคาย รอดลอยทุกข์, 2545) แต่ในปัจจุบันแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารหรือเจ้าของสถานประกอบการหันมาให้ความสำคัญกับงานด้านบุคลากรมากขึ้น โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทั้งนี้เพราะคนเป็นสิ่งที่มีชีวิตจิตใจและมีความแตกต่างกันทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม เชาวน์ปัญญา พันธุกรรม สิ่งแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงด้านปัจจัยแวดล้อมภายนอกองค์การดังกล่าว ส่งผลกระทบให้หน่วยงานบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น องค์การที่จะประสบความสำเร็จเหนือคู่แข่งขันได้ จะต้องมีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพมากกว่า เพราะคนคือผู้ที่ใช้ความรู้ ทักษะข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากรต่าง ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดในทุกองค์การ หลายองค์การมุ่งให้ความสำคัญกับพนักงาน

โดยกำหนดไว้เป็นนโยบายอย่างชัดเจน เช่น นโยบายของเครือเจริญโภคภัณฑ์ ธนินท์ เจียรวนนท์ ประธานกรรมการ ได้กล่าวไว้ว่า กิจการธุรกิจที่จะประสบความสำเร็จนั้นไม่เพียงแต่จะต้องมีการเลือกสรรคนที่มีความสามารถให้เข้ามาทำงาน และพัฒนาความสามารถของพนักงานให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเท่านั้น กิจการยังต้องสามารถรักษาคนดีคนมีความสามารถให้คงอยู่ในกิจการไว้ได้ด้วย

จังหวัดปทุมธานี มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 65 แห่ง แบ่งตามประเภทและอำนาจบริหารจัดการภายในท้องที่ได้เป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 10 แห่ง เทศบาลตำบล 18 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 36 แห่ง สิ่งที่ตามมา คือปัญหาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมีมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะด้านการบริหารงานด้วย ความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนจนเป็นที่ยอมรับของสังคม พบว่า ยังมีจำนวนไม่มากนัก จึงเป็นที่น่าสนใจว่าภายใต้ทรัพยากร สภาพภูมิสังคมที่ใกล้เคียงกัน รวมถึงการดำเนินงานตามนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของท้องถิ่น แต่ในการบริหารงานจนนำไปสู่ความสำเร็จถึงมีความแตกต่างกัน และมีจำนวนหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ และประกาศเกียรติคุณมีจำนวนน้อย เกิดจากปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องบ้าง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบผลสำเร็จมีแนวทางบริหารงานอย่างไร จนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอก และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างสูงสุดภายใต้นโยบายการสร้างความโปร่งใสในการทำงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จึงเป็นประเด็นสำคัญในการนำไปสู่การแสวงหาคำตอบ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารงานที่เป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบ ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นโดยเฉพาะในจังหวัดปทุมธานี อีกทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัย ซึ่งอยู่ในหน่วยงานหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี มีความสนใจในการศึกษาศึกษาสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี เพื่อมุ่งนำผลการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ต่อการบริหารงานท้องถิ่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพก่อเกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี

2. เพื่อศึกษาความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน

3. ศึกษาข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพของ อลันธ์ บรายแมน (Bryman, A. , 2001) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน การตั้งคำถามทั่วไป การคัดเลือกสถานที่และบุคคล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข่าวสำคัญ โดยวิธีการจดบันทึกภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากคำให้สัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง เกี่ยวกับความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน จำนวน 9 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเชิงพรรณนา สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชาชนทั้งหมดที่มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมือง ของจังหวัดปทุมธานี จำนวน 438,754 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี, 2560) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการแทนค่าสูตรของ Taro Yamane (Yamane, T., 1973) และกลุ่มผู้บริหาร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ปลัดเทศบาล จำนวน 9 คน กลุ่มที่ 2 หัวหน้าส่วนการคลัง จำนวน 9 คน กลุ่มที่ 3 หัวหน้าส่วนส่วนการโยธา จำนวน 9 คน รวมเป็นจำนวน 27 คน ดังนั้นได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารเทศบาล 27 คน และประชาชน 400 คน รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 427 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โดยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย(Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเชิงพรรณนา

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

กรอบของการวิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น

1. ตัวแปรอิสระ คือ สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8 ด้าน ประกอบด้วย 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี (จีระ งอกศิลป์, 2551) 3) การพัฒนาตนเอง (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2542) 4) การทำงานเป็นทีม 5) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ (จีระ งอกศิลป์, 2551) 6) การสื่อสารและการจูงใจ (ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน , 2547) 7) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2548) 8) การมีวิสัยทัศน์ (จีระ งอกศิลป์, 2551)

2. ตัวแปรตาม คือ ความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award: PMQA) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2551) 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการนำองค์กร 2) ด้านการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ 3) ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้

ส่วนเสีย 4) ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล 6) ด้านการจัดการกระบวนการ 7) ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ และการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้แก่ บุคลากร ที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหาร โดยเลือกแบบเจาะจงเป็นตัวแทนประชากรทั้งหมดได้กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award: PMQA) จำนวน 9 คนคือ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองปทุมธานี เทศบาลเมืองคูคต เทศบาลเมืองท่าโขลง เทศบาลเมืองคลองหลวง เทศบาลเมืองสาสามแก้ว เทศบาลเมืองบางคูวัด เทศบาลเมืองบึงยี่โถ และเทศบาลเมืองลาดสวาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการวิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ 8 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบ Rating Scale การประเมินค่าด้วยการตรวจสอบรายการ (Check List) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นเลิศขององค์กร 7 ด้าน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) 5 ระดับ รายละเอียดข้อคำถามเกี่ยวกับความเป็นเลิศขององค์กร 7 ด้าน ด้านละ 4 ข้อจำนวน 28 ข้อ

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

สำรวจรายชื่อ และทำทะเบียนรายชื่อพร้อมเบอร์โทรศัพท์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี นำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยไปนำเสนอต่อผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการดำเนินการวิจัยไปยังผู้บริหาร และกลุ่มตัวอย่าง แจกแบบสอบถามและเก็บแบบสอบถาม ตามแผนที่กำหนดและติดตามเก็บตกแบบสอบถามด้วยตนเอง นำเครื่องมือที่ได้มาทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ เพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อใช้ Item-Total Correlation โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย (Simple Correlation) ของ Pearson"s Correlation (วิเชียร เกตุสิงห์, 2541)

2. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2544)

3. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่เข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2544)

ผลการวิจัย

สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ด้านสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร และความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ อภิปรายผลดังนี้

1. สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี 8 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร จำแนกเป็นรายด้านดังนี้

1.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ท่านปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบของแผนงานที่กำหนด ท่านรับรู้เข้าใจให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญขององค์กร ท่านวางแผนพัฒนางานและพัฒนาตนให้สอดคล้องกับเป้าหมายองค์กร และท่านสามารถวางแผนปฏิบัติการ นำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ด้านการบริการที่ดี อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ท่านแสดงออกถึงความรัก ความโอบอ้อมอารี ความเมตตา กรุณาทั้งความคิด คำพูด และการปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้ร่วมงานอย่างเสมอ ท่านเป็นผู้แสดงออกด้านการแต่งกายที่ถูกกาลเทศะ ตามวัฒนธรรมองค์กรและวิชาชีพ ท่านแสดงวุฒิภาวะทางอารมณ์โดยสามารถจัดการและควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม และท่านสามารถติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ด้วยรอยยิ้มอย่างจริงใจ

1.3 ด้านการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ท่านสามารถระบุปัญหาและแนวทางการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากประสบการณ์และการสั่งสมความรู้ ความสามารถของตน ท่านมีการค้นคว้าศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ท่านติดตามข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับองค์กรอย่างสม่ำเสมอ และท่านประเมินสถานการณ์และแนวโน้มที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อพัฒนาเทคนิค/นวัตกรรมในการปฏิบัติงาน

1.4 ด้านการทำงานเป็นทีม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ มีการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ

ระหว่างติดต่อสื่อสารกันในทีม ในทีมมีการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือพูดถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับงานได้อย่างเต็มที่ องค์การมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันของการทำงานเป็นทีม และในองค์กรจัดให้มีการนำทักษะความรู้ความสามารถของแต่ละคนมาใช้ร่วมกัน ทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.5 ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ องค์กรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีหลักการและเหตุผล และได้งานที่มีประสิทธิภาพ องค์กรสามารถประเมินตนเองอย่างมีเหตุผล และมีความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างดี สามารถกำหนดเป้าหมาย รวบรวมข้อมูลที่ชัดเจนค้นหาความรู ทฤษฎี หลักการ ตั้งสมมติฐาน ตลอดจนการหาข้อมูลได้ดี และมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความเมตตาและมีบุคลิกภาพในการสร้างประโยชนต่อสังคม

1.6 ด้านการสื่อสารและการจูงใจ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ บุคลากรในองค์กรโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นด้วย ยอมรับและคล้อยตามเพื่อบรรลุ จุดมุ่งหมายของการสื่อสาร องค์กรมีการนำเครื่องมืออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในองค์กร องค์กรมีการสื่อสารที่เข้าใจตรงกันอย่างรวดเร็ว และราบรื่น และบุคลากรในองค์กรมีเส้นทางการความเจริญเติบโตในการปฏิบัติงานโดยมีความชัดเจน

1.7 ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ผู้นำองค์กรสามารถถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรได้ อย่างน่าสนใจ ผู้นำองค์กรสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและสร้างเครือข่ายการพัฒนาบุคลากรได้ ผู้นำองค์กรสามารถให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยแก้ปัญหาแก่เพื่อนร่วมงาน และผู้นำองค์กรสามารถวิเคราะห์ความต้องการและจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรแต่ละคน

1.8 ด้านการมีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ผู้นำองค์กรมีการกระตุ้นให้บุคลากรนำเสนอความคิดเห็นใหม่ ๆ ผู้นำและบุคลากรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานในองค์กร ท่านมีโอกาสแสดงความคิดเห็นใหม่ ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ภายในองค์กร และผู้บริหารมีวิธีการกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติงาน

2. ความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ด้านการนำองค์กร และด้านการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

2.1 ด้านการนำองค์กร อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ บุคลากรในองค์กรมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ในโอกาสต่าง ๆ การเป็นพี่เลี่ยงหรือให้คำปรึกษาแนะนำผู้อื่น มีการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้นำเสนอแนวความคิดเห็นใหม่ ๆ และมีการนำเสนอประเด็นหรือเรื่องที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2.2 ด้านการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในที่เป็นจุดแข็งจุดอ่อน อันจะส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร องค์กรมีการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางขององค์กร ($\bar{x}$= 3.65, S.D.= 0.641) มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรคที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร และมีการวิเคราะห์ได้ถึงโอกาสและเป้าหมายของการจัดองค์กร

2.3 ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้เสีย อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ มีการกำหนดกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามพันธกิจเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของ ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการสร้างเครือข่ายและจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการรับฟังและเรียนรู้ความต้องการของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุง และเสนอรูปแบบการบริการต่าง ๆ และมีระบบที่ชัดเจนในการรวบรวมและจัดการข้อร้องเรียน /ข้อเสนอแนะ/ ข้อคิดเห็น/ คำชมเชย โดยกำหนดผู้รับผิดชอบ

2.4 ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ องค์กรมีความพร้อมในการใช้งานของข้อมูลและสารสนเทศ องค์กรมีความพร้อมใช้งานในภาวะฉุกเฉิน องค์กรมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและสร้างนวัตกรรม และองค์กรมีประสิทธิผลของการเรียนรู้และการพัฒนา

2.5 ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ มีการพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าของบุคลากรในองค์กร มีการส่งเสริมและพัฒนาการรักษาวินัยของ บุคลากรในองค์กร มีการพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าของ บุคลากรในองค์กร และองค์กรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อประกอบการเลื่อน เงินเดือนบุคลากรในองค์อย่างเป็นระบบ

2.6 ด้านการจัดการกระบวนการ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การปรับปรุงผลผลิต การบริการ และกระบวนการ มีการสร้างแนวคิดในการออกแบบ มีข้อกำหนดของผลผลิต การบริการ และกระบวนการทำงาน และการนำกระบวนการไปปฏิบัติและการสนับสนุน

2.7 ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ เกิดความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของกระบวนการ การพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาผู้นำองค์กร และการประพฤติปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ความโปร่งใส และจริยธรรม

ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณตามลำดับความสำคัญของสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคศตวรรษที่ 21 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดย

ภาพรวม (Y) คือ ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (X_7) ด้านการสื่อสารและการจูงใจ (X_6) ด้านการทำงานเป็นทีม (X_4) ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ (X_5) ด้านการบริการที่ดี (X_2) และด้านการมีวิสัยทัศน์ (X_8) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย 0.538 0.435 0.199 0.159 0.153 และ 0.081 ค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.841 สามารถทำนายองค์ประกอบที่ส่งผลต่อสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคศตวรรษที่ 21 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม ได้ร้อยละ 84.10

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถเขียนสมการการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.746 + 0.538(X_7) + 0.435(X_6) + 0.199(X_4) + 0.159(X_5) + 0.153(X_2) + 0.081(X_8)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\acute{Z} = 0.523(X_7) + 0.354(X_6) + 0.237(X_4) + 0.099(X_5) + 0.113(X_2) + 0.063(X_8)$$

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ด้านสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร และความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ อภิปรายผลดังนี้

1. สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร สอดคล้องกับผลงานของ (สุชีรา มะหิเมือง, 2549) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารระดับสูงในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน พบว่า สมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารระดับสูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ประมา ศาสตระรุจิ, 2550) การพัฒนาเกณฑ์สมรรถนะในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า ในด้านคู่มือการประเมินบุคคลโดยอิงเกณฑ์สมรรถนะในการปฏิบัติงานของผู้บริหารศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน โดยภาพรวมทั้งหมดมีความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้อยู่ในระดับมาก และ (แก้วตา ผู้พัฒนพงศ์ และนิคม เจียรจินดา,

2561) สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานกับคุณภาพการให้บริการขององค์การ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานในภาพรวม อยู่ในระดับสูง จำแนกเป็นรายด้านดังนี้

1.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า องค์กรมีการปฏิบัติงานในส่วนที่รับผิดชอบให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบของแผนงานที่กำหนดและมรการรับรู้เข้าใจให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อภิญญา ขัดมะโน, 2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่ สามารถกำหนดแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมาย มีการตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละตัวบ่งชี้ตามแผนที่กำหนดไว้ และนำผลการ ประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.2 ด้านการบริการที่ดี สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์กรมีการแสดงออกถึงความรัก ความโอบอ้อมอารี ความเมตตา กรุณา มีความคิด คำพูด และการปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้ร่วมงานอย่างเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (แก้วตา ผู้พัฒนพงศ์ และนิคม เจียรจินดา, 2561) สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานกับคุณภาพการให้บริการขององค์การ พบว่า คุณภาพการให้บริการขององค์การ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ที่ระดับสูง

1.3 ด้านการพัฒนาตนเอง สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์กรสามารถระบุปัญหาและแนวทางการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากประสบการณ์และการสั่งสมความรู้ ความสามารถของตน และมีการค้นคว้าศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภัทรวดี ชวนบุญ, 2555) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทางด้านโครงสร้าง ด้านลักษณะการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านทักษะ ด้านค่านิยมร่วม ด้านกลยุทธ์ ด้านระบบงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพองค์การ เพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย

1.4 ด้านการทำงานเป็นทีม สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์กรมีการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานเป็นรูปแบบที่เป็นทางการระหว่างติดต่อสื่อสารกันในทีม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือพูดถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับงานได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุภาภรณ์ ธานี, 2553) ที่ศึกษากลยุทธ์การนำองค์การสู่

ความเป็นเลิศของเทศบาลตำบลนาส่วง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่าด้านการทำงานเป็นทีมของพนักงานเทศบาลตำบลนาส่วงทุกคน สามารถร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี โดยมีการประชุม วางแผน ระดมสมองร่วมกัน จึงส่งผลให้กลยุทธ์การนำองค์การสู่ความเป็นเลิศของเทศบาลตำบลนาส่วง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ประสบความสำเร็จ

1.5 ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์กรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีหลักการและเหตุผล และประสิทธิภาพสามารถประเมินตนเองอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อภิญญา ขัดมะโน, 2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่ สามารถกำหนดแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมาย มีการตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละตัวบ่งชี้ตามแผนที่กำหนดไว้ และนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.6 ด้านการสื่อสารและการจูงใจ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ บุคลากรในองค์กรโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นด้วย ยอมรับและคล้อยตามเพื่อบรรลุ จุดมุ่งหมายของการสื่อสาร องค์กรมีการนำเครื่องมืออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในองค์กร องค์กรมีการสื่อสารที่เข้าใจตรงกันอย่างรวดเร็ว และราบรื่น และบุคลากรในองค์กรมีเส้นทางการความเจริญเติบโตในการปฏิบัติงานโดยมีความชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภัทรวดี ชวนบุญ, 2555) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทางด้านโครงสร้าง ด้านลักษณะการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านทักษะ ด้านค่านิยมร่วม ด้านกลยุทธ์ ด้านระบบงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย

1.7 ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้นำองค์กรสามารถถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรได้ อย่างน่าสนใจ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและสร้างเครือข่ายการพัฒนาบุคลากรได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภัทรวดี ชวนบุญ, 2555) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทางด้านโครงสร้าง ด้านลักษณะการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านทักษะ ด้านค่านิยมร่วม ด้านกลยุทธ์ ด้านระบบงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพองค์การ เพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย

1.8 ด้านการมีวิสัยทัศน์ สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้นำองค์กรมีการกระตุ้นให้บุคลากรนำเสนอความคิดเห็นใหม่ ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานในองค์กร และผู้บริหารมีวิธีการกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (รักเกียรติ หงษ์ทอง และคณะ, 2558) ที่ศึกษาประสิทธิผลขององค์การกับตัวแบบภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตก ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตกมิติการนำการเปลี่ยนแปลง ด้านการสร้างความร่วมมือ และการตรวจสอบความก้าวหน้ามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์การ มิติความผูกพันต่อองค์การ ด้านความผูกพันต่อเป้าหมาย และจากผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์นำไปสู่การสร้างตัวแบบภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของมหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตก คือ คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตกควรให้ความสำคัญกับการนำการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงและการตรวจสอบความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลง เพราะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์การด้านความผูกพันต่อองค์การและการปรับตัวขององค์การ

2. ความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ด้านการนำองค์กร และด้านการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

2.1 ด้านการนำองค์กร ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหาร จัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรในองค์กรมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ในโอกาสต่าง ๆ การเป็นพี่เลี่ยงหรือให้คำปรึกษาแนะนำผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อภิญญา ขัดมะโน, 2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารที่ สามารถกำหนดแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมาย มีการตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละตัวบ่งชี้ตามแผนที่กำหนดไว้ และนำผลการ ประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.2 ด้านการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนา คุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บุคลากรมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในที่เป็นจุดแข็งจุดอ่อน อันจะส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร มีการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อภิญญา ขัดมะโน, 2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาล

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่ สามารถกำหนดแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมาย มีการตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละตัวบ่งชี้ตามแผนที่กำหนดไว้ และนำผลการ ประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ บริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.3 ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้เสีย ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มีการกำหนดกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามพันธกิจเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของ ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการสร้างเครือข่ายและจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภัทรวดี ชวนบุญ, 2555) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทางด้านโครงสร้าง ด้านลักษณะการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านทักษะ ด้านค่านิยมร่วม ด้านกลยุทธ์ ด้านระบบงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย

2.4 ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์กรมีความพร้อมในการใช้งานของข้อมูลและสารสนเทศ มีความพร้อมใช้งานในภาวะฉุกเฉิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อภิญญา ขัดมะโน, 2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่ สามารถกำหนดแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมาย มีการตรวจสอบ และนำผลการ ประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ บริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.5 ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มีการพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าของบุคลากรในองค์กร มีการส่งเสริมและพัฒนาการรักษาวินัยของ บุคลากรในองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภัทรวดี ชวนบุญ, 2555) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทางด้านโครงสร้าง ด้านลักษณะการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านทักษะ ด้านค่านิยมร่วม ด้านกลยุทธ์ ด้านระบบงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพองค์การ เพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย

2.6 ด้านการจัดการกระบวนการ ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพ การบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มีการปรับปรุงผลผลิต การบริการ และกระบวนการ มีการสร้างแนวคิดในการออกแบบที่ชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (แก้วตา ผู้พัฒนพงศ์ และนิคม เจียรจินดา, 2561) สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานกับคุณภาพการให้บริการขององค์การ พบว่า คุณภาพการให้บริการขององค์การ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ที่ระดับสูง

2.7 ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ในความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เกิดความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของกระบวนการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (รักเกียรติ หงษ์ทอง และคณะ, 2558) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลขององค์การ กับตัวแบบภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตก ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตก มีความสัมพันธ์กับ ประสิทธิผลขององค์การในด้านความผูกพันต่อองค์การ

ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณตามลำดับความสำคัญของสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม คือ ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านการบริการที่ดี และด้านการมีวิสัยทัศน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย 0.538 0.435 0.199 0.159 0.153 และ 0.081 ค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย เท่ากับ 0.841 สามารถทำนายองค์ประกอบที่ส่งผลต่อสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคศตวรรษที่ 21 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม ได้ร้อยละ 84.10

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยจึงสรุปได้ว่า สมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นเลิศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมาก และด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และความเป็นเลิศขององค์กรตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีภาครัฐ 7 ด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริหารและองค์กร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องวางตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กร เป็นนักกิจกรรมในองค์กรที่น่าเชื่อถือ สร้างความสามารถในการผลิตผลงานของบุคลากร ประสานงานแบบบูรณาการเกี่ยวกับงานด้านทรัพยากรมนุษย์กับหน่วยงานอื่น ๆ ในองค์กรและนอกองค์กรได้เป็นอย่างดี มีสามารถผลักดันงานทางเทคโนโลยีไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงนโยบาย กลยุทธ์การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าให้ทันยุคสมัยและทันต่อเหตุการณ์ ส่วนใน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการนำต้นแบบไปทดลองใช้ในสถานประกอบการ โดยผู้บริหารระดับสูงนำไปจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรโดยการพัฒนาสมรรถนะผู้นำและองค์กร และควรศึกษาองค์กรภาคเอกชน ในด้านของผลตอบแทนจากการลงทุน เพื่อวัดผลประกอบการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน และทางด้านการศึกษาควรมีการนำรูปแบบสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์จากการค้นพบของงานวิจัยในครั้งนี้ไปศึกษาต่อเนื่อง เพื่อพัฒนารูปแบบสมรรถนะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรต่าง ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2544). หลักสถิติ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. (2553). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

แก้วตา ผู้พัฒนพงศ์ และนิคม เจียรจินดา. (2561). สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานกับคุณภาพการให้บริการขององค์การ. วารสารเกษมบัณฑิต, 19(ฉบับพิเศษ): 1-2.

คมคาย รอดลอยทุกข์. (2545). การจัดองค์การและการจัดการทรัพยากรบุคคลของธนาคารพาณิชย์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จีระ งอกศิลป์. (2551). การประเมินสมรรถนะทางการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2544). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตรการพิมพ์.

นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2553). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์.

ประมา ศาสตระรุจิ. (2550). การพัฒนาเกณฑ์สมรรถนะในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. ในวิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน. (2547). จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี จำกัด.

ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2542). การพัฒนาตน. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

ภัทรวดี ชวนบุญ. (2555). การศึกษาการพัฒนาศักยภาพองค์การเพื่อความเป็นเลิศของเทศบาลนครอ้อมน้อย จ.สมุทรสาคร. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล.

รักเกียรติ หงส์ทอง และคณะ. (2558). ประสิทธิผลของ องค์การกับตัวแบบภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารหาวิทยาลัยราชภัฏตะวันตก. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 10(29), 71-86.

วิเชียร เกตุสิงห์. (2541). การวิจัยเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2548). การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย. กรุงเทพมหานคร: จุดทอง.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2551). คู่มือเทคนิคการปรับปรุงและพัฒนาองค์การ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี. (2560). ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมือง ของจังหวัดปทุมธานี. เรียกใช้เมื่อ 17 มกราคม 2561 จาก http://pathumlocal.go.th/public/history/data/index/menu/22

สุชีรา มะหิเมือง. (2549). การศึกษาสมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารระดับสูงในองค์การภาครัฐและภาคเอกชน. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา.

สุภาภรณ์ ธานี. (2553). กลยุทธ์การนำองค์การสู่ความเป็นเลิศของ เทศบาลตำบลนาส่วง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิญญา ขัดมะโน. (2551). การศึกษาการบริหารเพื่อความเป็นเลิศของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Bryman, A. (2001). Social Research Methods. New York: Oxford University Press.

Yamane, T. (1973). Statistics : An Introductory Analysis. Third editio. New york: Harper and Row Publication.

การเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ โดยการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่ม*

THE ENHANCEMENT OF FAMILY FUNCTION TO PROMOTE ACTIVE AGING IN ELDERLY PEOPLE THROUGH GROUP COUNSELING PROGRAM

พิชชา ถนอมเสียง
Pitcha Thanomsieng
เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์
Kedthip Sirichaisin
ชนันกาญจน์ สุวรรณเรือง
Chanankarn Suwanrung
มนตา รัตนจันทร์
Montra Rattanajan
วิไลวรรณ กลิ่นถาวร
Wilaiwon Klintawon
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Lampang Rajabhat University, Thailand
E-mail: pitchatha@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ และศึกษาผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนทดลองและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุติดบ้านในเขตเทศบาลตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 30 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ และโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อการเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ 1) โปรแกรมการปรึกษา

* Received 9 November 2021; Revised 1 December 2021; Accepted 14 December 2021

แบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุพัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม ดำเนินการให้การปรึกษาแบบกลุ่ม จำนวน 8 ครั้ง ได้แก่ 1.1) สร้างสัมพันธภาพและเรียนรู้ข้อตกลงร่วมกัน 1.2) บทบาทผู้ดูแลผู้สูงอายุ 1.3) ความคิดที่มีเหตุผล - ไม่มีเหตุผล 1.4) ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล 1.5) เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ด้านสุขภาพ 1.6) เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม 1.7) เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ด้านความมั่นคงในชีวิต และ 1.8) เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่เสริมสร้างกำลังใจ 2) หลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุมีคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม เมื่อสิ้นสุดการติดตามผลผู้ดูแลผู้สูงอายุมีคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม

คำสำคัญ: การปรึกษาแบบกลุ่ม, การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว, พฤฒพลัง, ผู้ดูแลผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this article were to develop a group counseling program to enhance family function in promoting active aging for elderly caregivers and to study the effectiveness of group counseling on enhancing family function in promoting active aging for elderly caregivers. A one-group pretest–posttest design was used in this research. The samples consisted of 30 family members who took care of the elderly at home in Nam Jo Municipality, Mae Tha District, Lampang Province. The samples were randomized using a specific method. The instruments consisted of the Family Functioning Scale to Promote Elderly Potential and the Group Counseling Program for Family Functioning in Enhancement of Elderly Potential. The statistics used in data analysis were mean and standard deviation. The results can be summarized as follows: 1) The group counseling program developed from a concept and techniques of Rational Emotive Behavior Theory. The researcher conducted group counseling. The counseling session consisted of eight times, namely 1.1) Establishing relationships and learning about mutual agreements. 1.2) The role of careers for the elderly. 1.3) Rational and irrational thinking. 1.4) Practicing rational thinking. 1.5) Increasing the performance of health responsibilities. 1.6) Strengthening the duty of participation in society. 1.7) Strengthening the performance of life security duties. 1.8) Strengthening the performance of duties to strengthen morale. 2) After taking part in the group counseling, the elderly caregivers had family function score higher than before

participating the program. At the follow-up, the caregivers of the elderly had family function score higher than before participating the program.
Keywords: Group Counseling, Family Function, Active Aging, Elderly Caregivers

บทนำ

ประชากรผู้สูงอายุในภาคเหนือของประเทศไทยมีจำนวน 2,093,071 คน จัดเป็นอันดับ 3 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง โดยจังหวัดลำปางมีประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด 155,241 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 20.79 ของประชากรในจังหวัดลำปางทั้งหมด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560) และเทศบาลตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีจำนวนผู้สูงอายุ 1,886 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 9,915 คน คิดเป็นร้อยละ 19.02 ซึ่งถือว่าเทศบาลตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ซึ่งแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ระบุว่าผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคม จึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัวชุมชนและรัฐให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ให้นานที่สุด โดยมียุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีความรู้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของตนเอง การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้สูงอายุ ส่งเสริมด้านการทำงานและหารายได้ สนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพร่วมกิจกรรมในสังคม ตลอดจนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและมีความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2553)

“พฤฒพลัง” เป็นแนวคิดที่แสดงถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ได้กำหนดแนวคิดภาวะพฤฒพลังขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 โดยให้ความหมายไว้ว่าพฤฒพลังเป็นแนวคิดที่แสดงถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ และเป็นเป้าหมายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกที่ต้องดำเนินไปให้ถึง คาดว่าเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทั่วโลก เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาให้ประชากรสูงอายุที่มีภาวะสุขภาพที่ดี สามารถมีความสุขในชีวิต ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีภาวะสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความสามารถควบคุมตนเองและมีความพึงพอใจในชีวิต รวมทั้งการมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่นในสังคม ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ สุขภาพ (Health) การมีส่วนร่วมในสังคม (Participation) และความมั่นคงในชีวิต (Security) การส่งเสริมพฤฒพลังของผู้สูงอายุ นอกจากจะพัฒนาที่ผู้สูงอายุโดยตรงแล้ว ควรได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวที่มีบทบาทหน้าที่ที่ดีมีความยืดหยุ่นและสามารถทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง ในครอบครัวที่มีการปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ดีจะมีข้อจำกัดและผลสะท้อนเชิงลบไม่มีความยืดหยุ่น เกิดความอึดอัดและมีข้อจำกัดด้านการแสดงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการจัดการกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (เพ็ญนภา กุลนภาดล, 2559) หน้าที่ของครอบครัวคืองานหรือภาระที่ครอบครัวหนึ่งๆ ต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกเพื่อให้มีความสุขอยู่ในสังคมได้ดี เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติสืบไป เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนความสำคัญของหน้าที่แต่ละอย่างอาจเปลี่ยนไปตามกาลของยุคสมัย (อัมพล สูอำพัน, 2556) ดังนั้นในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่จะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นประกอบกับการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันสมาชิกในครอบครัวจึงควรได้รับการส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาพฤฒพลังในการช่วยเหลือและสนับสนุนสุขภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับการปรึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม (Rational Emotive Behavior Theory) ตามแนวคิดของอัลเบิร์ท เอลลิส (Ellis, A., 2005) พบว่า การปรึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมทำให้เจตคติในการทำงานของผู้ดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ดังเช่นการศึกษาวิจัยของ วิลาสินี ถาวรนิต ที่ศึกษาเจตคติของผู้ดูแลผู้สูงอายุสังกัดศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สงอายุบ้านบางแค พบว่า หลังจากผู้ดูแลผู้สูงอายุเข้ารับการปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม มีคะแนนเจตคติเพิ่มขึ้น (วิลาสินี ถาวรนิต, 2560) อีกทั้งงานวิจัยของ รัตนา บุญบุตตะ และคณะ ที่ได้ศึกษาผลการปรึกษาแบบกลุ่มด้วยทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมเพื่อลดความเครียดในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนในหน่วยงาน ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรสายสนับสนุนของหน่วยงานที่ได้รับการปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมมีความเครียดลดลง (รัตนา บุญบุตตะ และคณะ, 2558)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุตามแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมเพื่อให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีกระบวนการพัฒนาทางความคิดที่มีความสมเหตุสมผล ตระหนักรู้คุณค่าในตนเองอันจะส่งผลต่ออารมณ์และพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ในการช่วยเหลือและสนับสนุนพฤฒพลังของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2. เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการทดลองกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง (One - Group Pretest - Posttest Design)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุติดบ้าน ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลน้ำโจ้ จังหวัดลำปาง จำนวน 30 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุติดบ้านและยินยอมเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ การปรึกษาแบบกลุ่มโดยใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ

ตัวแปรตาม คือ การปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามแนวคิดพฤฒพลังขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO, 2002) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงในชีวิต จำนวน 30 ข้อ ซึ่งแบบวัดนี้ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.60 - 1.00

2. โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ เป็นโปรแกรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม ของอัลเบิร์ท เอลลิส (Ellis, A., 2005) และใช้กระบวนการสนทนากลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สมาชิกครอบครัวของผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่เป็นกรณีตัวอย่างที่ดีเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยาการปรึกษาแบบกลุ่มและมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับส่งเสริมพฤฒพลังของผู้สูงอายุ โดยกำหนดการเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังของผู้สูงอายุด้วยการให้การปรึกษากลุ่ม 8 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละ 60 นาที

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ

1. ศึกษาข้อมูลเรื่องพฤฒพลังของผู้สูงอายุและการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวโดยการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการสนทนากลุ่มโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบครัวของผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานดูแลผู้สูงอายุ และสัมภาษณ์สมาชิกครอบครัวผู้สูงอายุที่เป็นกรณีตัวอย่างที่ดี

3. นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาสร้างโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ

4. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาพิจารณาถึงความสอดคล้องเหมาะสมด้านวัตถุประสงค์ กระบวนการและขั้นตอนการปรึกษากลุ่ม ความถูกต้องของภาษาที่ใช้รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขก่อนนำโปรแกรมไปใช้ และนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ

1. ดำเนินการยื่นแบบคำร้องขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครลำปาง สถาบันพระบรมราชนก สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข หมายเลขอนุมัติ E2560/029

2. ประสานงานบุคคลที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนนัดหมายกับกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

3. นำแบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ ไปทดสอบก่อนทดลอง (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่าง

4. ดำเนินการทดลองโดยให้การปรึกษากลุ่มตามโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุที่กำหนดไว้

5. เมื่อสิ้นสุดการให้การปรึกษาแบบกลุ่มแล้วให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุฉบับเดิม (Post-test)

6. นำคะแนนที่ได้จากแบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุทั้งก่อนและหลังการทดลองมาเปรียบเทียบกัน หลังการทดลอง 1 เดือนให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุฉบับเดิมอีกครั้งเพื่อเป็นการติดตามผล (Follow-up) นำคะแนนก่อนและการติดตามผลมาเปรียบเทียบกัน และวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ การพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ และการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ดังนี้

1. การพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวใน การส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ ตามแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมซึ่งให้ความสำคัญกับการคิดที่มีผลต่ออารมณ์และพฤติกรรม โดยสมาชิกกลุ่มจะได้เข้าใจเรื่องการคิดมีผลต่ออารมณ์และพฤติกรรม ฝึกวิเคราะห์สถานการณ์ ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลและการปรับเปลี่ยนความคิดให้สมเหตุสมผล ดำเนินการให้การปรึกษาแบบกลุ่มจำนวน 8 ครั้ง แต่ละครั้งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป ดังนี้

ครั้งที่ 1 สร้างสัมพันธภาพและเรียนรู้ข้อตกลงร่วมกัน: ขั้นนำ ผู้วิจัยพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มด้วยท่าทางที่อบอุ่นและจริงใจภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายเพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจ ตลอดจนชี้แจงเพื่อให้สมาชิกครอบครัวได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ บทบาทของสมาชิกกลุ่ม ข้อตกลงของการให้การปรึกษากลุ่ม ขั้นดำเนินการ สมาชิกกลุ่มได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องพฤฒพลังผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมการเลือกภาพ และขั้นสรุป สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้รับจากการร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 2 บทบาทผู้ดูแลผู้สูงอายุ: ขั้นนำ สมาชิกกลุ่มร่วมกันอภิปรายถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ขั้นดำเนินการ สมาชิกกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ของผู้สูงอายุ สมาชิกกลุ่มสำรวจตนเองและแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลผู้สูงอายุซึ่งต้องสอดคล้องกับเป้าหมายความคาดหวังของครอบครัวและสังคม ผู้ดูแลผู้สูงอายุจึงเป็นทั้งผู้ให้การช่วยเหลือสนับสนุนและส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงในชีวิต และขั้นสรุป สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 3 ความคิดที่มีเหตุผล-ไม่มีเหตุผล: ขั้นนำ สมาชิกกลุ่มทำกิจกรรมขยับกายขยายสมองร่วมกัน ขั้นดำเนินการ สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจในเรื่องการคิดของบุคคลที่มีผลต่อ

อารมณ์และพฤติกรรม สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจว่าการบอกตนเองอย่างไม่มีเหตุผลหรือการกล่าวโทษตนเองเป็นสาเหตุของอารมณ์ด้านลบ อารมณ์ที่ไม่เหมาะสมทางด้านลบที่เกิดขึ้น เช่น ความกระวนกระวายใจ ความรู้สึกอึดอัดใจ รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ท้อแท้ หมดหวัง เป็นต้น อารมณ์และเหตุผลของบุคคลมีความสัมพันธ์กันโดยที่ความคิดและการรับรู้ต่อสภาพการณ์ต่างๆ เป็นตัวก่อให้เกิดความรู้สึกซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำของบุคคล เมื่อใดที่บุคคลใช้ความคิดและการกระทำอย่างมีเหตุผล บุคคลนั้นจะมีความสุขและเป็นผู้มีความสามารถและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขั้นสรุป สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 4 ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล: ขั้นนำ สมาชิกกลุ่มทบทวนเรื่องความคิดที่มีเหตุผลและความคิดที่ไม่มีเหตุผล ขั้นดำเนินการ สมาชิกกลุ่มได้ฝึกการคิดวิเคราะห์และการโต้แย้งด้วยความคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นวิธีการปรับกระบวนการคิดที่มีประสิทธิภาพในการลดปัญหาทางอารมณ์ ช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีการมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมุมใหม่ มีความคิดหลายแง่หลายมุม แยกแยะความคิดที่ไม่มีเหตุผลและความคิดที่มีเหตุผลนำไปสู่ความคิดที่สมเหตุสมผล ตามรูปแบบ ABCDE ซึ่งเป็นรูปแบบที่อธิบายถึงความคิดที่เป็นตัวกำหนดอารมณ์ด้านลบและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และวิธีการจัดการกับความคิดที่ไม่สมเหตุสมผล การเปลี่ยนความรู้สึกโดยทบทวนความคิดที่บอกกับตนเองจะช่วยให้รับรู้ว่าสามารถควบคุมชีวิตได้ โดยสร้างการตระหนักรู้ว่าอารมณ์ด้านลบที่รบกวนจิตใจล้วนเกิดจากความคิดที่เกิดขึ้น และขั้นสรุป สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 5 เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ด้านสุขภาพ: ขั้นนำสมาชิกกลุ่มทำกิจกรรมบริหารร่างกายร่วมกัน ขั้นดำเนินการ สมาชิกกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ หากผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรงจะเป็นข้อกำหนดแรกของการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีอิสรภาพและพึ่งพาตนเองได้ เป็นลักษณะที่สำคัญของผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒพลัง การที่บุคคลจะมีสุขภาพดีแข็งแรงนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลเอง ครอบครัวและสังคมรอบข้าง โดยการปรึกษาครั้งนี้สมาชิกกลุ่มฝึกการโต้แย้งเพื่อขจัดความคิดที่ไม่สมเหตุสมผลและใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลด้วยตนเองเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในด้านสุขภาพได้อย่างเหมาะสม และขั้นสรุป สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 6 เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม: ขั้นนำสมาชิกกลุ่มร่วมกันอภิปรายถึงส่วนร่วมในสังคมของผู้สูงอายุ ขั้นดำเนินการ สมาชิกกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจรรมต่างๆ ในสังคมจะรู้สึกว่ายังมีคุณค่าในตนเองมีเกียรติมีศักดิ์ศรีและยังเป็นแบบอย่างให้แก่ลูกหลาน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีและจะส่งผลต่อสุขภาพกายด้วยเช่นกัน โดยการให้การปรึกษาครั้งนี้สมาชิกกลุ่มฝึกการโต้แย้งเพื่อขจัดความคิดที่ไม่สมเหตุสมผล และใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลด้วยตนเองเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในด้านการมี

ส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม และขั้นสรุปสมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 7 เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ด้านความมั่นคงในชีวิต: ขั้นนำสมาชิกกลุ่มร่วมกันอภิปรายถึงการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ขั้นดำเนินการสมาชิกกลุ่มได้รับความรู้ความเข้าใจว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒพลังต้องมีความมั่นคงในชีวิตโดยมีความมั่นคงปลอดภัยทางด้านร่างกายจากที่อยู่อาศัย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจรายได้ อาชีพ เงินออม ซึ่งผู้ดูแลผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือดูแลและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีความมั่นใจในการดำรงชีวิตในช่วงปลายได้ การให้การปรึกษาครั้งนี้สมาชิกกลุ่มฝึกการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในด้านความมั่นคงในชีวิตได้อย่างเหมาะสม และขั้นสรุปสมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ครั้งที่ 8 เสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ เสริมสร้างกำลังใจ: ขั้นนำ สมาชิกกลุ่มทบทวนสาระสำคัญของการปรึกษาที่ได้ผ่านมา ขั้นดำเนินการ ผู้วิจัยใช้การเสริมแรงเพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดกำลังใจและมีความเชื่อมั่นว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกกลุ่มประเมินตนเองในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงในชีวิต โดยประเมินจากความรู้สึกสิ่งที่ได้เรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงจากการปรึกษากลุ่ม รวมทั้งการทำแบบวัดการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ ขั้นสรุป ผู้วิจัยใช้ทักษะการสรุปความถึงสาระสำคัญของเข้าร่วมการให้การปรึกษาแบบกลุ่มและยุติการปรึกษาแบบกลุ่ม

2. ผลการศึกษาผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

การเปรียบเทียบผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุระหว่างก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และการติดตามผลหลังสิ้นสุดการเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษากลุ่ม 1 เดือน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ก่อนทดลอง หลังทดลอง และการติดตามผล

ตัวแปรที่ศึกษา	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง			การติดตามผล		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านสุขภาพ	3.24	.73	ปานกลาง	4.34	.68	มาก	4.25	.67	มาก
2. ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม	3.15	.80	ปานกลาง	4.22	.71	มาก	4.19	.68	มาก

ตัวแปรที่ศึกษา	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง			การติดตามผล		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
3. ด้านความมั่นคงในชีวิต	3.04	.90	ปานกลาง	4.11	.83	มาก	4.09	.78	มาก
รวมเฉลี่ย	3.14	.82	ปานกลาง	4.22	.75	มาก	4.18	.71	มาก

จากตารางที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุก่อนทดลองอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.14 หลังการทดลองอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และ การติดตามผลอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว พบว่า ผู้ดูแลผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุสูงกว่าก่อนการทดลอง และเมื่อสิ้นสุดการติดตามผล 1 เดือน ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุสูงกว่าก่อนการทดลอง

อภิปรายผล

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ช่วยให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีกระบวนการพัฒนาทางความคิดที่มีความสมเหตุสมผล ตระหนักรู้ถึงคุณค่าในตนเองอันจะส่งผลต่ออารมณ์และพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ในการช่วยเหลือและสนับสนุนพฤฒพลังของผู้สูงอายุ โดยผู้ดูแลผู้สูงอายุได้เข้าใจและเรียนรู้ว่าการคิดมีผลต่ออารมณ์และพฤติกรรมของบุคคล หากบุคคลมีความคิดความเชื่อที่ไม่มีสมเหตุสมผลย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาที่ไม่เหมาะสมได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการพิจารณาเหตุผลอารมณ์และพฤติกรรมของอัลเบิร์ท เอลลิส (Ellis, A.) ซึ่งกล่าวว่า อารมณ์และเหตุผลของบุคคลมีความสัมพันธ์กันโดยที่ความคิดและการรับรู้ต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ เป็นตัวก่อให้เกิดความรู้สึกซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำของบุคคล เมื่อใดที่บุคคลใช้ความคิดและการกระทำอย่างมีเหตุผล บุคคลนั้นจะมีความสุขและเป็นผู้มีความสามารถและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ellis, A., 2005)

การเริ่มต้นโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเป็นการสร้างสัมพันธภาพและเรียนรู้ข้อตกลงร่วมกัน การพูดคุยด้วยท่าทางที่อบอุ่นและจริงใจภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดความคุ้นเคยและเกิดความไว้วางใจกัน การชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้า

ร่วมโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ บทบาทของสมาชิกกลุ่ม ข้อตกลงของการให้การปรึกษากลุ่ม สอดคล้องกับกระบวนการและขั้นตอนการปรึกษาของ ลักขณา สริวัฒน์ ที่กล่าวไว้ว่า การปรึกษาโดยปกติมักจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้การปรึกษาและผู้รับการปรึกษาเนื่องจากเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการให้การปรึกษา นอกจากนี้การให้ความเข้าใจในกระบวนการปรึกษาก็เป็นส่วนสำคัญเพื่อผู้รับการปรึกษามีความพร้อมในการที่จะเรียนรู้ สำรวจปัญหาและแก้ปัญหาตลอดจนการมีส่วนร่วมสำคัญที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการปรึกษา (ลักขณา สริวัฒน์, 2560)

กระบวนการพัฒนาทางความคิดให้มีความสมเหตุสมผล โดยผู้ดูแลผู้สูงอายุสามารถแยกแยะความคิดที่มีเหตุผลและความคิดที่ไม่มีเหตุผล การบอกตนเองอย่างไม่มีเหตุผลหรือการกล่าวโทษตนเองเป็นสาเหตุของอารมณ์ด้านลบ เช่น “ความคิดความเชื่อว่าต้องเป็นคนที่ดูแลผู้สูงอายุที่สมบูรณ์แบบ ไม่เช่นนั้นจะถูกคนอื่นตำหนิ” “การเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุก็ต้องได้รับสิ่งตอบแทน” ตลอดจนฝึกวิเคราะห์สถานการณ์ ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลและปรับเปลี่ยนความคิดให้สมเหตุสมผลตามรูปแบบ ABCDE เพื่อให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุเข้าใจถึงวิธีแก้ไขอารมณ์ด้านลบด้วยการเปลี่ยนความคิดเพื่อให้ความรู้สึกด้านลบน้อยลงอันจะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลสนับสนุนและส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคมและด้านความมั่นคงในชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ดวงมณี จงรักษ์ ที่กล่าวไว้ว่า โครงสร้าง ABCDE เป็นกรอบความคิดที่อธิบายถึงที่มาของอารมณ์ทางลบและวิธีปรับอารมณ์ ความคิดคือสาเหตุของความรู้สึก ดังนั้นในกลุ่มผู้นำกลุ่มจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มรับรู้ว่าตนสามารถควบคุมชีวิตได้ดีขึ้น โดยสร้างการตระหนักรู้ว่าความรู้สึกลบทั้งหลายที่รบกวนจิตใจล้วนเกิดจากความคิดที่เกิดขึ้นไม่ใช่เหตุการณ์ภายนอกหรือคนอื่น (ดวงมณี จงรักษ์, 2561)

2. เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มต่อการเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ผลการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มต่อการเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ พบว่า ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวหลังเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มสูงกว่าก่อนการทดลอง และเมื่อสิ้นสุดการติดตามผล 1 เดือน ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีคะแนนการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุสูงกว่าก่อนการทดลอง ทั้งนี้เพราะการปรึกษาแบบกลุ่มเป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือและพัฒนาสมาชิกกลุ่มที่มีปัญหาและสถานการณ์ที่เป็นความต้องการในเรื่องเดียวกันโดยใช้ความสัมพันธ์และอิทธิพลของกลุ่มในการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มในด้านกำลังใจ ความเห็นอกเห็นใจ การให้ข้อมูลย้อนกลับและข้อเสนอแนะเพื่อให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจตนเองเข้าใจปัญหาได้แนวทางแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนจากการพูดคุยและพิจารณาร่วมกันในกลุ่ม

นอกจากนี้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุทำให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ความคิดที่ไม่มีเหตุผลที่ก่อให้เกิดอารมณ์ด้านลบ โดยผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ชอบคิดว่า “ควรจะเป็น” “ต้องเป็น” “น่าจะ” ตัวอย่างเหตุการณ์ที่พบ เช่น “ผู้สูงอายุน่าจะพักผ่อนสบาย ๆ การทำงานบ้านมักทำให้เกิดการบาดเจ็บได้” เมื่อลูกสาวต้องรีบไปทำงานแม่ซึ่งเป็นผู้สูงอายุจึงซักผ้าเอง ความคิดของลูกสาวหลังจากที่ไปทำงานแล้วคือกลัวแม่จะเหนื่อยและลื่นในห้องน้ำจึงทำให้รู้สึกเสียใจตำหนิตนเองและเมื่อกลับไปบ้านด้วยอารมณ์ขุ่นมัวจึงส่งผลให้ใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมและเกิดการทะเลาะกันในครอบครัว ผู้วิจัยให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลและปรับเปลี่ยนความคิดให้สมเหตุสมผล ผู้ดูแลผู้สูงอายุก็สามารถทำได้โดยบอกว่า “การทำงานที่เหมาะสมกับวัยช่วยให้แม่มีคุณค่าและเป็นการช่วยบริหารร่างกายของแม่ด้วย” ซึ่งความคิดที่มีเหตุผลช่วยให้อารมณ์ด้านลบลดน้อยลง สมาชิกกลุ่มได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดที่ไม่สมเหตุสมผลและมีการอภิปรายแลกเปลี่ยน ฝึกวิธีการปรับเปลี่ยนความคิดและอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เป็นกระบวนการช่วยให้สมาชิกกลุ่มรู้จักตนเอง เรียนรู้ในการยอมรับตนเองและยอมรับผู้อื่นซึ่งทำให้อารมณ์ด้านลบลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริวิภา ปิงรัมย์ และคณะ ที่ศึกษาผลการให้ชุดกิจกรรมแนะแนวตามทฤษฎีเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมเพื่อลดความวิตกกังวลในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในระบบใหม่ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความวิตกกังวลในการสอบลดลงกว่าก่อนการทดลอง ทั้งนี้เพราะว่าความวิตกกังวลเกิดจากการที่มีความคิดคาดหวังที่อาจไม่สอดคล้องกับความจริง วิธีจัดการขึ้นอยู่กับการจัดการความคิด ความคาดหวังของนักเรียนเองเพื่อให้อยู่กับหลักความจริง (สิริวิภา ปิงรัมย์และคณะ, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผ่องศรี คุณารักษ์ และคณะ ที่ศึกษาผลการปรึกษารายบุคคลตามแนวทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมต่อคุณค่าในตนเองของผู้หญิงที่ผิดหวังในความรัก พบว่า ผู้รับการปรึกษาเกิดกระบวนการพัฒนาทางความคิดที่มีความสมเหตุสมผล มีความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองและมุมมองความคิด มีความรู้สึกต่อตนเองในทางบวก (ผ่องศรี คุณารักษ์ และคณะ, 2560) อีกทั้งงานวิจัยของวิลาสินี ถาวรนิต ที่ศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้ที่จะสำรวจความคิด เจตคติ อารมณ์ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับตนเองและได้แนวทางการเปลี่ยนความคิดเจตคติ ได้ฝึกความคิดสมเหตุสมผล การเข้าใจธรรมชาติของผู้สูงอายุที่ตนดูแลยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลมีบรรยากาศเป็นกันเองปลอดภัย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดประสบการณ์อภิปรายร่วมกันจนเกิดทักษะความคิดความเชื่อที่สมเหตุสมผลอย่างเป็นระบบส่งผลผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีเจตคติทางบวกต่อผู้สูงอายุและปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น (วิลาสินี ถาวรนิต, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุสามารถเสริมสร้างได้โดยการใช้โปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีการพิจารณาเหตุผลอารมณ์และพฤติกรรม โดยเริ่มจากการสร้างสัมพันธภาพเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจ เรียนรู้เกี่ยวกับความคิดความรู้สึกและพฤติกรรมมีปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่องและมีอิทธิพลต่อกัน ฝึกวิเคราะห์สถานการณ์ ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลและปรับเปลี่ยนความคิดให้สมเหตุสมผล นำไปสู่การเสริมสร้างพฤฒพลังผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงในชีวิต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ คือผู้ที่เข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรม ควรเป็นผู้ที่สามารถตระหนักรู้ในตนเองและสามารถฝึกคิดจินตนาการได้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวในการส่งเสริมพฤฒพลังผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้วย และมีการศึกษาวิจัยเพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้ดูแลผู้สูงอายุในด้านอื่น ๆ เช่น การเห็นคุณค่าในตนเอง การผ่อนคลายความเครียด เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). สถิติจำนวนผู้สูงอายุประเทศไทย ปี 2560. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2561 จาก http://www.dop.go.th/th/know/1/125

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2553). แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 2552. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสย์.

ดวงมณี จงรักษ์. (2561). การใช้ 4 ทฤษฎีการปรึกษาในการปรึกษากลุ่ม. วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 29(1). 188-200.

ผ่องศรี คุณารักษ์ และคณะ. (2560). ผลการปรึกษารายบุคคลตามแนวทฤษฎีพิจารณาเหตุผลอารมณ์ และพฤติกรรมต่อคุณค่าในตนเองของผู้หญิงที่ผิดหวังในความรัก. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 6(2). 91-105.

เพ็ญนภา กุลนภาดล. (2559). การปรึกษาครอบครัว : Family counseling. ชลบุรี: เนติกุลการพิมพ์.

รัตนา บุญบุตตะ และคณะ. (2558). การเปรียบเทียบผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริงและทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อลดความเครียดในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วารสารคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 9(4). 163-172.

ลักขณา สริวัฒน์. (2560). ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

วิลาสินี ถาวรนิต. (2560). ผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์ พฤติกรรม (REBT) ต่อเจตคติในการทำงานของผู้ดูแลผู้สูงอายุ สังกัดศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค. เรียกใช้เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2561 จาก http://www.edu-journal.ru.ac.th

สิริวิภา ปิงรัมย์และคณะ. (2562). ผลการให้ชุดกิจกรรมแนะแนวตามทฤษฎีเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมเพื่อลดความวิตกกังวลในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในระบบใหม่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9, 509-518.

อัมพล สูอำพัน. (2556). จิตวิทยากับการดำรงชีวิตประจำวันในจิตวิทยาทั่วไป หน่วยที่ 8-15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Ellis, A. (2005). Rational emotive behavior therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.) Current psychotherapies (pp. 166–201). Thomson Brooks: Cole Publishing Co.

World Health Organization. (2002). Active ageing: a policy framework. Retrieved January 10, 2018, from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WH0?sequence=1

ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากการพัฒนาเส้นใยดาหลา*

FASHION LIFESTYLE PRODUCTS FROM DEVELOPING ETLINGERA ELATIOR FIBER

นภท์ชนก ขวัญสง่า
Noptchanok Kwansanga
นวัทตกร อุมาศิลป์
Nawatthakorn Umasin
ชไมพร มิตินันท์วงศ์
Chamaiporn Mitinunwong
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
Rajamangala University of Technology Srivijaya Songkhla, Thailand
E-mail: noptchanok.k@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางสร้างสรรค์นวัตกรรมสิ่งทอเส้นใยจากต้นดาหลาที่เหลือทิ้ง เพื่อไปสู่กระบวนการออกแบบและแปรรูปร่วมกับวัสดุเหลือใช้ในจังหวัดสงขลา ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับขยะทางการเกษตรต้นดาหลา และสร้างคุณค่าแก่วัสดุในชุมชน โดยทำการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือวิจัยโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มผู้ประกอบการและนักออกแบบด้านสิ่งทอ พบว่า เส้นใยดาหลาจากลำต้นมีเนื้อเหนียวและยาว เมื่อตีใยแล้วจะกระด้างและขาดง่าย จึงนำเส้นใยดาหลาไปตีเกลียวร่วมกับใยฝ้าย อัตราส่วนดาหลากับฝ้าย 15 : 85 ใยฝ้ายช่วยให้นุ่มและยืดหยุ่นขึ้น การสกัดสีจากกลีบดอกดาหลาปั่นกับน้ำอัตราส่วน 1 : 1 นำน้ำสีที่ได้ต้มผสมเกลือ 200 กรัมต่อน้ำ 1 ลิตร ส่วนเส้นใยจะต้องแช่ด้วยสารช่วยติดสีก่อนและหลังย้อม 15 นาที โดยเส้นใยฝ้ายแช่น้ำจากใบฝรั่ง เส้นใยไหมแช่น้ำจากมะขามเปียกนำไปต้มกับน้ำสีที่สกัดไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง แช่สารช่วยติดสีอีกครั้งจึงล้างน้ำและตากให้แห้ง เส้นใยดาหลาที่ตีเกลียวแล้วจะมีเนื้อหนาเหมาะแก่การทำผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างสรรค์สิ่งทอร่วมกับวัสดุเหลือใช้คือไม้ตาลโตนดและเศษยางพารา ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ ประกอบด้วย เก้าอี้ โคมไฟจากผ้าทอดาหลาและไม้ตาลโตนด ไส้หมอนรองนั่งจากเศษยางพาราผสมใยดาหลาแห้ง เสื้อผ้า กระเป๋าและรองเท้า

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, แฟชั่นไลฟ์สไตล์, นวัตกรรมสิ่งทอ, เส้นใยดาหลา

* Received 17 November 2021; Revised 18 December 2021; Accepted 24 December 2021

Abstract

The objective of this research article was to determine the guidelines for creating textile innovation from the surplus Etlingera elatior to use in the design and processing process together with the waste material in Songkhla Province in the form of fashion lifestyle products to increase the value of Etlingera elatior, which is the agricultural waste, and create the value to the material in community, by conducting qualitative research By creating research tools using questionnaires and interviews with experts. Stakeholders A group of textile entrepreneurs and designers. Research results indicated that Etlingera elatior fiber obtained from the stem was tough and long. The fiber is hit, it will be hard and easily broken. For this reason, the Etlingera elatior fiber was twisted with cotton at a ratio of 15 : 85. Cotton helped to soften the touch and maximize flexibility. For color extraction from the Etlingera elatior flower's petals, blended the petals with water at the ratio of 1 : 1 and boiled one liter of water with 200 g. of salt. Before dyeing, soak the fiber in the mordant for 15 minutes. Soaked the cotton in the guava leaf water and silk in tamarind paste before boiling them with the extracted color water for one hour. Soaked them in the mordant again before washing with water and let it dry. As a result, the Etlingera elatior fiber was thick and suitable for making the house decoration products or furniture. In which the researcher has created textiles with waste materials, namely palm and rubber waste. In the form of fashion lifestyle products, consisting of chairs, lamps made of Etlingera elatior fabric and palm wood, cushions made from rubber scraps mixed with dried Etlingera elatior fiber, clothes, bags, and shoes.

Keywords: Product Development, Fashion Lifestyle, Textile Innovation, Etlingera Elatior Fiber

บทนำ

ท่ามกลางกระแสอนุรักษ์นิยมสิ่งแวดล้อมและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังได้รับความสนใจ ปัจจัยเหตุหนึ่งเกิดจากอุตสาหกรรมสิ่งทอที่มีวงจรการผลิตขนาดใหญ่ ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้าง เช่น การใช้สีสังเคราะห์ สารเคมีอันตรายส่งผลต่อการสร้างภาวะโลกร้อน เกิดสารเคมีตกค้างไม่สามารถย่อยสลายได้และทำลายสิ่งแวดล้อม สารเคมีส่งผลเสียและสร้างความไม่ปลอดภัยกับผู้ปฏิบัติงานในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ (เสาวนีย์ อารีจงเจริญ และคณะ, 2556) ล้วนเป็นตัวแปรสำคัญ ทำให้องค์กรและหน่วยงาน

ต่าง ๆ ทั่วโลก ตระหนักถึงคุณค่า การเลือกใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, 2563) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งเพื่อพัฒนาสิ่งทอสู่ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, 2564) ทั้งนี้ กระแสตลาดโลกกลุ่มสินค้าและผลิตภัณฑ์ประเภทสิ่งทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดฝั่งเอเชียและยุโรปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแม้ภาพรวมการตลาดทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ กลับสวนทางกับภาพการส่งออกอุตสาหกรรมสิ่งทอของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งออกประเทศญี่ปุ่นข้อตกลง JTEPA (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement) ทำให้การส่งออกของกลุ่มสิ่งทอไทยมีภาษีเป็นศูนย์ เกิดการส่งออกเป็นจำนวนมาก โดยกลุ่มลูกค้าชาวญี่ปุ่นจะนิยมสินค้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างมาก และเห็นได้ว่ามีการส่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มนักออกแบบ เพื่อเข้ามาเรียนรู้ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ วิธีการผลิตสิ่งทอ การปั่นเส้นใยและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของไทยให้ตรงตามแนวโน้มกระแสความต้องการของตลาดญี่ปุ่น (ดรุณี แวเด็ง, 2561) ปัจจุบันผู้ประกอบการในท้องถิ่นซึ่งเริ่มให้ความสนใจกับการเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณค่า การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมยังช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ให้กับผู้ประกอบการร้านค้าให้ดูดีขึ้นได้ตอบสนองความต้องการที่มากขึ้นของกลุ่มผู้บริโภคที่นิยมสินค้าผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ชุลีกร เทพบุรี และคณะ, 2562) ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อกลับเป็นของฝาก เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ ด้วยประเทศไทยเป็นจุดหมายการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกนิยมมาพักผ่อนด้วยศักยภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตในท้องถิ่น (รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และกัญญากาญจน์ ไซเออร์ส, 2559) ด้านการพัฒนานวัตกรรมสิ่งทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจากวัตถุดิบจากธรรมชาติและวัตถุดิบที่เหลือจากการเกษตร เช่น ปอ สับปะรด บัว ผักตบชวา ใยมะพร้าว ข่า กล้วย และต้นตาลโตนด ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจในชุมชน จังหวัดสงขลา เป็นต้น (มติชนบทเทคโนโลยีชาวบ้าน, 2563)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เกิดจากกระบวนการผลิต การเลือกใช้ต้นทุนวัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่น พืชเศรษฐกิจและวัสดุเหลือทิ้งจากกระบวนเกษตร เพื่อนำมาประยุกต์การออกแบบร่วมกับการใช้ภูมิปัญญาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีบทบาทในอุตสาหกรรมสิ่งทอยั่งยืน (กัญจิรา ส่งไพศาล, 2563) คุณค่าของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบขึ้นจากต้นทุนทางทรัพยากร ทางภูมิปัญญาความคิดของท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงกระบวนการผลิต หน้าตาสินค้าที่ตอบโจทย์กลุ่มนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ บรรจุภัณฑ์และการขนส่งสินค้าไปในทิศทางเดียวกัน การขนส่งสินค้าที่ดีให้ถึงมือลูกค้าราบรื่นจะช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับตัวสินค้าผลิตภัณฑ์ (คำนาย อภิปรัชญาสกุล, 2557) โดยเฉพาะเส้นใยจากวัสดุทางธรรมชาติ และการพัฒนาเส้นใยจากผลผลิตทางการเกษตรและขยะเหลือใช้จากการเกษตรเป็น

เพิ่มมูลค่าและการสร้างโอกาสใหม่ตามแนวทางของทฤษฎีของการนำของเหลือใช้กลับมาสร้างประโยชน์ใหม่ “Upcycling” (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติให้คุ้มค่า ลดจำนวนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมให้เกิดแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน “Sustainable Design” (สุวิทย์ วงศ์รุจิราวาณิชย์, 2554) หนึ่งในงานวิจัยทางด้านวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและมีการนำมาพัฒนาสู่อุตสาหกรรมสิ่งทออีกหนึ่งผลงานคือการพัฒนาเส้นใยดาหลา ด้วยกระบวนการปั่นเส้นด้ายเส้นใยสั้นระบบอุตสาหกรรม (พิทักษ์ อุปัญญ์ และคณะ, 2563) การย้อมนำสีจากพืชที่มีในท้องถิ่น มาผ่านกระบวนการสกัดการต้มเพื่อสกัดน้ำสีจากพืชนั้นมาย้อมลงบนเส้นไหม เส้นฝ้ายแล้วจึงนำมาทอเป็นผืนผ้า (ปิยาภรณ์ ประทุมมา และคณะ, 2559) เนื่องจากดาหลาเป็นพืชที่พบมาก ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนจังหวัดสงขลา ต้นดอกดาหลาเป็นพืชเกษตรท้องถิ่นที่มีจำนวนมาก คนในชุมชนนิยมตัดดอกเพื่อนำมาใช้ประกอบอาหารและตกแต่งเพื่อความสวยงาม (สุรวิช วรรณไกรโรจน์, 2563) ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลทางวรรณกรรม และสำรวจชุมชนเบื้องต้น พบว่า ส่วนของลำต้น ก้านดอก และใบในชุมชนจังหวัดสงขลาเหลือทิ้งเป็นจำนวนมาก ซึ่งเกษตรกรจะทิ้งไว้ในแปลงและไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์หลังจากตัดดอกจำหน่าย (ดาริกา ดาวจันอัด และคณะ, 2558) ทั้งนี้ ปัจจุบันแนวโน้มแฟชั่นด้านผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่เกิดจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นกำลังเป็นที่นิยม โดยผสมผสานนวัตกรรม (Innovation) และอัตลักษณ์ไทย ให้มีอัตลักษณ์เพื่อเฉพาะตอบสนองความต้องการของชุมชนและกลุ่มผู้บริโภค

ผู้วิจัยจึงต้องการนำพืชเหลือทิ้งทางการเกษตรต้นดาหลาซึ่งมีเหลืออยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดสงขลา ให้สามารถนำมาใช้อย่างคุ้มค่าและก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน ตามแนวคิดการออกแบบและพัฒนาเพื่อความยั่งยืน “Sustainable Design” และแนวคิดขยะเหลือศูนย์ “Zero Waste” สร้างมูลค่าและรายได้ให้กับคนในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากเส้นใยดาหลา จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากการพัฒนาเส้นใยดาหลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับต้นดาหลาในจังหวัดสงขลา
    - 1.1 ศึกษากระบวนผลิตเส้นใยดาหลาและสิ่งทอธรรมชาติ
    - 1.2 ศึกษากลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากสิ่งทอธรรมชาติ
    - 1.3 ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
        - 1.3.1 การออกแบบและพัฒนาเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Design)
        - 1.3.2 แนวคิดขยะเหลือศูนย์ (Zero Waste)

2. สร้างเครื่องมือวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept interview) สำหรับนักวิจัยการเกษตร จำนวน 1 คน กลุ่มเกษตรดาหลา อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 3 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และนักออกแบบด้านสิ่งทอ จำนวน 4 คน

2.2 การสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง (Unstructured interview) สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประกอบด้วย กรมการพัฒนาชุมชนสงขลา จำนวน 2 คน เพื่อหาแนวทางความต้องการและทิศทางของรูปแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์

2.3 ประเด็นคำถามปลายเปิดที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus group) กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ประกอบด้วย กลุ่มทอผ้าบ้านสะพานพลา จำนวน 2 คน กลุ่มอัสลัมโบทานิค จำนวน 3 คนกลุ่มแปรรูปไม้ตาลโตนด ตำบลท่าหิน จำนวน 2 คน และกลุ่มอาชีพสหกรณ์บ้านพังดาน จำนวน 2 คน

2.4 วิเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง และประเด็นคำถามปลายเปิดที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

3. ศึกษาและการวิเคราะห์การสร้างผลิตภัณฑ์เส้นใยจากต้นดาหลา

3.1 ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดการออกแบบและพัฒนาเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Design) และแนวคิดขยะเหลือศูนย์ (Zero Waste)

3.2 ศึกษาและวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากเส้นใยดาหลา

3.3 ศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มการออกแบบ

4. การสรุปผลผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากเส้นใยดาหลาของสงขลา

4.1 การพัฒนาเส้นใยดาหลาสู่เส้นด้ายทอ

4.2 สีย้อมจากดอกดาหลา

4.3 ออกแบบลวดลายและการทอ

4.4 วัสดุเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย ไม้ตาลโตนด เศษยางพารา

5. การสร้างสรรค์ผลงานต้นแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เส้นใยต้นดาหลา

5.1 ภาพร่างการออกแบบผลิตภัณฑ์

5.2 ผลิตภัณฑ์จริง

6. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

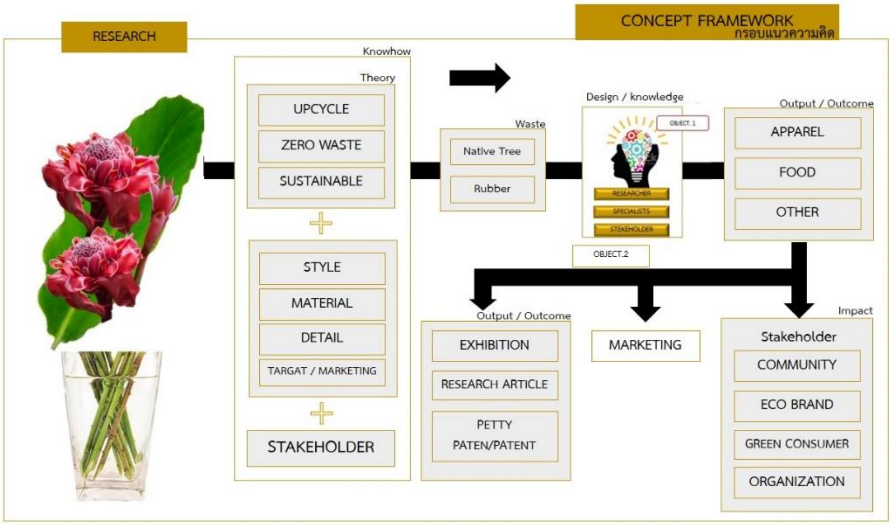

ภาพที่ 1 ภาพกรอบแนวความคิด

กรอบแนวความคิดเครื่องมือในการนำไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. กรอบความคิดในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับขยะทางการเกษตรสู่การพัฒนาเพื่อเป็นเส้นใยสิ่งทอ เลือกกลุ่มเกษตรกรปลูกต้นดาหลา เนื่องจากดอกถูกนำไปจำหน่ายแต่ยังคงเหลือทิ้งในส่วน ของลำต้นและใบ

2. กรอบความคิดในการศึกษาทฤษฎีทางด้านการออกแบบและทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับสิ่งทอจากเส้นใยดาหลา

3. กรอบความคิดในการศึกษาสีสกัดจากดอกดาหลา เพื่อเป็นแนวทางในการใช้องค์ประกอบ ทุกส่วนของดาหลา เพื่อสร้างคอลเลคชั่นและเรื่องราวในทิศทางเดียวกัน

4. กรอบความคิดในการศึกษาข้อมูลแนวโน้มแฟชั่นสากล ได้แก่ ลักษณะของรูปแบบเสื้อผ้าการตกแต่ง วัสดุ สี เป็นต้น เพื่อให้มีความทันสมัยต่อผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์

ผลการวิจัย

ผลจากการลงพื้นที่สำรวจ พบว่า พื้นที่จังหวัดสงขลามีกลุ่มเกษตรกรมุสลิม ที่เพาะปลูกต้นดาหลาเป็นจำนวนมาก และได้นำต้นดาหลาและก้านดอกมาแปรรูปเส้นใย โดยการออกแบบร่วมกับวัสดุพื้นถิ่นที่เหลือใช้ได้แก่ เศษไม้ตาลโตนด เศษยางพาราจากการแปรรูปหมอน พัฒนาเป็นรูปแบบของผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์กลุ่มประเภทของตกแต่งบ้านเครื่องเรือนประกอบด้วย เก้าอี้ โคมไฟ เสื้อผ้าและรองเท้า โดยผ้าทอจากเส้นด้ายที่ปั่นจะมีเนื้อผ้าหนาและกระด้างเหมาะกับการตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน โดยนำไม้ตาลโตนดที่เหลือใช้และเศษยางพาราที่เหลือจากการแปรรูปหมอน รวมทั้งเส้นใยดาหลาแห้ง จึงสร้างสรรค์ผ้าทอกับวัสดุไม้ตาลโตนดเป็นเก้าอี้ และไส้หมอนรองนั่งและพนักพิงเป็นเศษยางพาราผสมใยดาหลาแห้งเพื่อ

ไม่ให้เกิดการยุบตัว และกระเป๋าตามแนวทางทฤษฎี “Upcycling” ที่เป็นการนำของเหลือใช้กลับมาสร้างประโยชน์ใหม่ อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชนเกิดการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน เกิดชุมชนยั่งยืน ตามแนวคิดการออกแบบและพัฒนาเพื่อความยั่งยืน “Sustainable Design” ทั้งนี้ยังเป็นการต่อยอดงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับดาหลาในเชิงพาณิชย์

ภาพที่ 2 ภาพลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกษตรกรปลูกต้นดาหลา นักวิจัยการเกษตร

ภาพที่ 3 ภาพกลุ่มทอผ้าบ้านสะพานพลา

ภาพที่ 4 กลุ่มอัสลัมโบทานิค

ภาพที่ 5 กลุ่มแปรรูปไม้ตาลโตนด ตำบลท่าหิน

ภาพที่ 6 ภาพกลุ่มอาชีพสหกรณ์บ้านพังดาน

1. การแปรรูปเส้นใยจากต้นดาหลา โดยนำลำต้น หรือก้านดอก เข้าสู่เครื่องนวดเพื่อเป็นการยืดลำต้นและทำให้ลำต้นมีความนุ่มรวมทั้งเส้นใยภายในนุ่มเหมาะต่อการนำไปรีดและ ตีเพื่อให้เกิดเส้นใย เมื่อผ่านกระบวนการรีดแล้ว นำเส้นใยที่ตีมาสะบัดเพื่อให้เส้นใยกับผงของต้นแยกจากกัน นำไปตากแดด 2 - 3 วันให้แห้งสนิท เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการตีเกลียวเส้นด้ายด้วยระบบอุตสาหกรรมการปั่นด้ายเส้นใยสั้น ทั้งนี้มีเส้นใยฝ้ายเป็นตัวนำเพื่อให้เส้นใยดาหลาสามารถเกาะผสานได้ดี ทำให้เส้นด้ายที่ได้มีลักษณะเป็นเส้นด้ายผสม หรือในปัจจุบันอาจเรียกว่าเส้นด้ายเทคนิค หรือเส้นด้ายทางเลือก โดยมีอัตราส่วน ฝ้าย 85 % ดาหลา 15%

ภาพที่ 7 ภาพการแปรรูปต้นดาหลา

ภาพที่ 8 ภาพเส้นด้ายดาหลาตีเกลียว

ภาพที่ 9 ภาพผ้าทอยกดอกจากเส้นด้ายดาหลา

2. กรรมวิธีการสกัดสี โดยใช้เฉพาะกลีบดอกดาหลา ปั่นกับน้ำ ในอัตราส่วนกลีบดอก 1:1 กรองด้วยผ้าขาว แล้วนำน้ำสีไปต้ม พอน้ำเดือดใส่เกลือ 200 กรัม ต่อน้ำ 1 ลิตร เพื่อทำให้

สีซึมเข้าเส้นด้ายได้ดี ก่อนนำเส้นด้ายต่าง ๆ ลงย้อมต้องทำแช่สารช่วยติด โดยเส้นใยฝ้ายต้องใช้สารรสฝาด คือ ใบฝรั่ง เส้นใยไหมใช้สารรสเปรี้ยว คือ มะขามเปียก แช่ 15 นาที แล้วนำเส้นด้ายไปต้มกับน้ำสีที่สกัดไว้ 1 ชั่วโมง เสร็จแล้วนำเส้นด้ายมากลับมาแช่สารช่วยเดิม 15 นาที เพื่อคงสี แล้วล้างน้ำสะอาดตากในที่ร่ม เส้นด้ายไหมและเส้นฝ้ายที่ย้อมสีเสร็จนำไปตีเกลียวร่วมกับเส้นด้ายดาหลาปั่นมือด้วยไนปั่นด้าย สำหรับทำเส้นด้ายพุ่ง

ภาพที่ 10 ภาพกลีบดอกดาหลารอปั่น

ภาพที่ 11 การปั่นดอกคัดแยกน้ำสี

ภาพที่ 12 ภาพกรองน้ำสีดาหลาด้วยผ้าขาว

ภาพที่ 13 ภาพน้ำสีดาหลาต้มให้เดือด

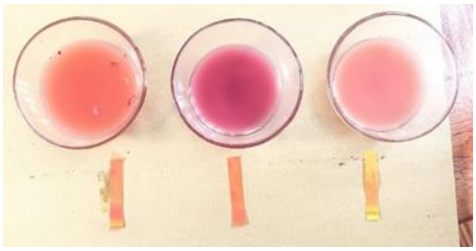

ภาพที่ 14 ภาพน้ำสีดาหลาผสมสารขั้นต้น

ภาพที่ 15 ภาพนำเส้นด้ายดาหลา, เส้นไหม ย้อมสีดาหลา

3. การออกแบบลวดลายและการทอ โดยออกแบบลวดลายในลักษณะการทำมัดหมี่และทอยกดอกทั้งผืน โดยการออกแบบลวดลายสำหรับตะกอของกี่ทอผ้า ซึ่งในการนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอรูปแบบของสิ่งทอที่แตกต่างไปจากสินค้าทั่วไป (Innovation) ซึ่งมีหน้าตา

ผลิตภัณฑ์ที่สวยงามน่าใช้ (Aesthetics or Sales Appeal) และหน้าที่การใช้งาน (Function) ที่สะท้อนความเป็นเรื่องราวของงานวิจัยดอกดาหลา โดยใช้ภาพร่างการออกแบบผ่านระบบคอมพิวเตอร์เพื่อสร้างลวดลายที่แสดงเรื่องราวของดอกดาหลา ซึ่งทำให้เห็นลวดลายภาพรวมผืนผ้าและเป็นลวดลายที่เหมาะสมกับการทอยกตะกอเป็นลวดลายการยกดอก แรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายจึงเป็นเรื่องราวของดาหลาและลวดลายมีการใช้กี่ทอมือแบบกระตุก 2 - 8 ตะกอ ใช้เทคนิคการสลับขาเหยียบ เส้นด้ายยืนเป็นไหม ด้ายพุ่งเส้นด้ายไหมย้อมสีดอกดาหลา

ตารางที่ 1 ผลการออกแบบลายผ้าและการทอ

ภาพร่างการออกแบบผลิตภัณฑ์	**ผลิตภัณฑ์จริง**
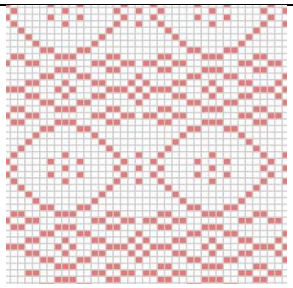	
ลายผ้า	ผ้าทอยกดอกจากเส้นใยดาหลา

4. การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากการพัฒนาเส้นใยดาหลา

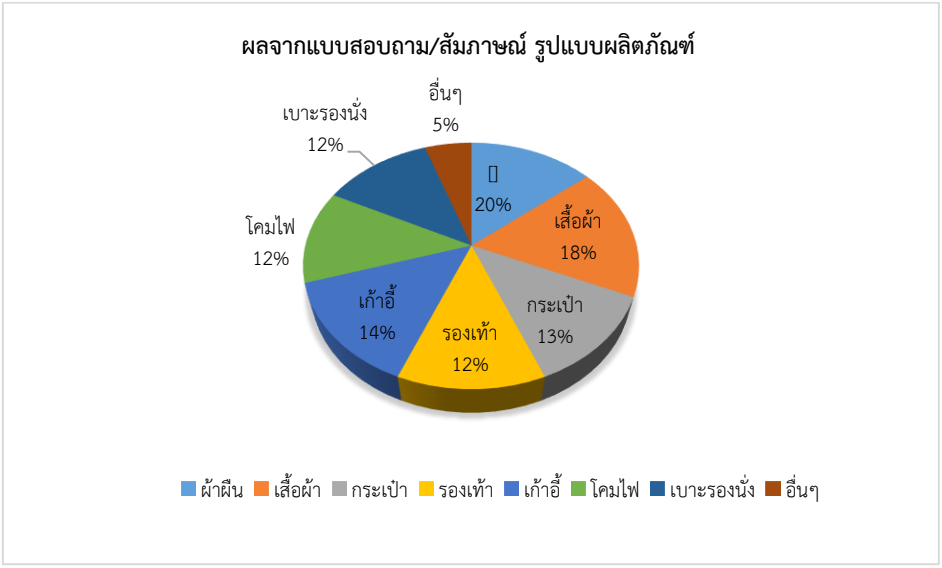

ภาพที่ 16 ผลจากแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 17 ภาพผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากการพัฒนาเส้นใยดาหลา

ภาพที่ 18 ภาพผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากการพัฒนาเส้นใยดาหลา

อภิปรายผล

การวิจัยนี้ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นดาหลา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เกิดกระบวนการผลิต การเลือกใช้ต้นทุนวัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่นจากพืชเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้สามารถนำมาใช้อย่างคุ้มค่าและก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน ตามแนวคิดการออกแบบและพัฒนาเพื่อความยั่งยืน “Sustainable Design” และแนวคิดขยะเหลือศูนย์ “Zero Waste” สร้างมูลค่าและรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งการใช้งานของผลิตภัณฑ์ต้องตอบสนองผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า และผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ สอดคล้องกับแนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ การสร้างมูลค่าให้เศษวัสดุในลักษณะของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความเฉพาะตนเอง (Original Design Management: ODM) (สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, 2561) โดยในงานวิจัยได้ผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในจังหวัดสงขลา จำนวน 4 รูปแบบ ดังนี้ 1) เบาะรองนั่ง วัสดุหลัก คือ ผ้าดาหลาทอยก ดอกที่พัฒนาเป็นเส้นด้ายดาหลาและเศษยางพาราเหลือใช้นำมาทำเป็นไส้เบาะรองนั่ง 2) รองเท้า วัสดุหลักคือผ้าดาหลาทอยกดอก ส้นรองเท้าทำจากไม้ตาลโตนด 3) เก้าอี้ ฐานทำจากไม้ตาลโตนด พนักพิงบุด้วยผ้าดาหลาทอยกดอก 4) โคมไฟ ฐานทำจากไม้ตาลโตนด ตัวโคมไฟบุด้วยผ้าดาหลาทอยกดอก ทั้งนี้ในงานวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่กล่าวถึงการนำสิ่งของเหลือใช้ วัสดุและผลิตภัณฑ์ที่เหลือใช้แล้วมาผ่านกระบวนการออกแบบเพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ คือการนำลำต้นดาหลาไปแปรสภาพเป็นเส้นใยแต่ทั้งนี้ ด้วยคุณสมบัติของดอกดาหลาที่ถูกจำหน่ายส่วนใหญ่นำไปประกอบอาหาร หรือตกแต่งสถานที่ แต่ส่วนดอกดาหลายังสามารถนำมาสกัดสีเพื่อย้อมเส้นไหมได้อีกด้วย สุดท้ายแล้วทุกชิ้นส่วนได้ถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่าจนไม่เหลือทิ้ง ก่อให้เกิดการสร้างรายได้กับเกษตรกรที่ต้องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชน จังหวัดสงขลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพโรจน์ บุตรชีวัน ซึ่งกล่าวว่า การสร้างความได้เปรียบให้กับผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำเอานวัตกรรมมาประกอบร่วมกับการสร้างผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้เกิดการยกระดับสินค้าในกับคนในชุมชนจังหวัดสงขลา (ไพโรจน์ บุตรชีวัน, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากเส้นใยดาหลา โดยการเลือกใช้ต้นทุนวัตถุดิบจากธรรมชาติในท้องถิ่นที่เป็นพืชเศรษฐกิจเหลือใช้ในทางการเกษตรมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ผลิตภัณฑ์นี้เป็นการผสมผสานระหว่างเส้นใยดาหลาทอร่วมกับเส้นใยไหมและเส้นใยฝ้าย เนื้อผ้าทอที่ได้มีเนื้อค่อนข้างหนา มีความหยาบ และมีพื้นผิวที่ไม่เรียบ จึงเหมาะการทำผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน หรือเครื่องแต่งกายที่ต้องการความทรงตัวอยู่ทรง สีของ

เนื้อผ้าที่ได้ให้สีชมพูนวลจากการย้อมสีของกลีบดอกดาหลา ทั้งนี้การสกัดสีของดอกดาหลาควรใช้ดอกดาหลาที่เก็บในช่วงหน้าร้อนเพราะจะทำให้ได้สีของดอกดาหลามีความเข้มดีที่สุด ไม่ชุ่มน้ำ ทั้งนี้ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย ไม้ตาลโตนด และเศษยางพารา เป็นการสร้างมูลค่าให้เศษวัสดุกลับมามีค่าและเปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีคุณภาพได้อีกด้วย อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้ชุมชนเกิดการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน เกิดชุมชนยั่งยืน เป็นการต่อยอดการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับดาหลาในเชิงพาณิชย์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปี พ.ศ. 2563 ขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยวิจัยและผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. (2563). ความรู้เรื่องเนื้อผ้าและเส้นใย. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก https://www.Ruedee.com/th/fabric/

กัญจิรา ส่งไพศาล. (2563). เส้นใยกัญชง แบรนด์ทักทาย. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก https://www.taktaibrand.com/about-taktai/

คำนาย อภิปรัชญาสกุล. (2557). สินค้าและบรรจุภัณฑ์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โฟกัส มีเดียแอนด์ พับลิชชิ่ง.

ชุลีกร เทพบุรี และคณะ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการรายย่อย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(1), 50-58.

ดรุณี แวเด็ง. (11 พฤษภาคม 2561). ผู้ประกอบการด้านสิ่งทอในจังหวัดสงขลา. (นภท์ชนก ขวัญสง่า, ผู้สัมภาษณ์)

ดาริกา ดาวจันอัด และคณะ. (2558). การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับดาหลาเชิงพาณิชย์ ด้วยการสกัดเส้นใยจากลำต้นดาหลาเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมการทอผ้าในจังหวัดนราธิวาส. ใน รายงานการวิจัย. กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ปิยาภรณ์ ประทุมมา และคณะ. (2559). สีธรรมชาติ กระบวนการและมาตรฐานการย้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ผู้จัดการออนไลน์. (2563). ขยะ+ไอเดีย=Upcycling. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก https://mgronline.com/mutualfund/detail/9630000080801

พิทักษ์ อุปัญญ์ และคณะ. (2563). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เส้นใยลูกตาลในเชิงอุตสาหกรรมสิ่งทอ. เรียกใช้เมื่อ 12 สิงหาคม 2564 จาก https://www.gotoknow.org/posts/408458

ไพโรจน์ บุตรชีวัน. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 9(2), 85-97.

มติชนบทเทคโนโลยีชาวบ้าน. (2563). คิดเป็นเทคโน. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก http://info.matichon.co.th/techno/techno.php?srctag=05089010158&srcday=&search=no

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และกัญญากาญจน์ ไซเออร์ส. (2559). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ตามทัศนะของนักท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 10(22), 60-66.

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. (2561). แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก https://www.thaitextile.org/th/insign/downloadsrc.preview.35.html.

_____. (2564). สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอกับ BCG ECONOMY. ใน รายงานโครงการศูนย์สารสนเทศอัจฉริยะอุตสาหกรรมแฟชั่นปี 2564. สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ.

สุรวิช วรรณไกรโรจน์. (2563). การปลูกดาหลา. เรียกใช้เมื่อ 12 สิงหาคม 2564 จาก http://alangcity.blogspot.com/2014/01/blog-post_25.html

สุวิทย์ วงศ์รุจิราวาณิชย์. (2554). Sustainable Design ดีไซน์...เปลี่ยนโลก. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพธุรกิจ.

เสาวนีย์ อารีจงเจริญ และคณะ. (2556). การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากเส้นใยตะไคร้. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา*

CREATING FASHION LIFESTYLE PRODUCTS TO PROMOTE CULTURAL TOURISM IN THE OLD TOWN OF SONGKHLA

นวัทตกร อุมาศิลป์
Nawatthakorn Umasin
ณัฐชนา นวลยัง
Natchana Nuanyang
ชไมพร มิตินันท์วงศ์
Chamaiporn Mitinunwong
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา
Rajamangala University of Technology Srivijaya Songkhla, Thailand
E-mail: nawatthakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมย่านเมืองเก่าสงขลาตามวิถีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาข้อมูลด้านอาหาร ขนม สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกายและสิ่งทอที่มีอยู่ในท้องถิ่น จังหวัดสงขลา โดยทำการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ประกอบการ นักวิชาการและนักท่องเที่ยว การสังเคราะห์ข้อมูลได้แนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมย่านเมืองเก่าสงขลา ผลการวิจัย พบว่า เมืองเก่าสงขลามีความเป็นพหุวัฒนธรรม ไทย จีนและมุสลิม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการเป็นเมืองท่าในอดีตที่เชื่อมโยงระหว่างคาบสมุทรมลายูและเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ปรากฏจนถึงปัจจุบันในงานสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน เครื่องกระเบื้องถ้วยลายคราม การแต่งกายด้วยผ้าปาเต๊ะ อาหาร ขนมและแม่พิมพ์ทำขนมรวมทั้งเครื่องประดับโบราณ โดยมีความเชื่อมโยงที่สอดคล้องในลักษณะรูปแบบลวดลายไม้เลื้อยพรรณพฤกษา ผลจากการวิจัยนำไปสู่ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่ตอบสนองวิถีการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าสงขลา โดยวัสดุหลักเป็นผ้าปาเต๊ะเพื่อสะท้อนวิถีการแต่งกายกายในอดีต ผ้าปาเต๊ะลวดลายจากพหุวัฒนธรรมในงานวิจัยพัฒนาเป็นหมอนรองคอ กระเป๋าเดินทาง หมวก หน้ากากผ้า สายคล้องกล้องถ่ายรูป รองเท้าผ้าใบ ของที่ระลึกที่

* Received 17 November 2021; Revised 17 December 2021; Accepted 23 December 2021

สร้างสรรค์จากลวดลายเช่น เข็มกลัดติดเสื้อฉลุลาย แก้วน้ำขนาดพกพาและต่างหูด้วยการตกแต่งพื้นผิวผลิตภัณฑ์ด้วยลวดลาย ผ้าพันคอพิมพ์ลวดลายด้วยระบบดิจิตอล โดยงานวิจัยนี้มีการนำวัสดุยางพาราเหลือทิ้งจากกลุ่มแปรรูปหมอนยางพาราจังหวัดสงขลามาพัฒนาเป็นวัสดุพื้นของรองเท้า ไส้หมอนรองคอ เพื่อเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือทิ้งในพื้นที่จังหวัดสงขลา
คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์, ส่งเสริมการท่องเที่ยว, ย่านเมืองเก่า, จังหวัดสงขลา

Abstract

The objective of this research was to design fashion lifestyle products reflecting the cultural identity of Songkhla's Old Town area according to the way of cultural tourism. Food, desserts, architecture, traditions, costume, and local textile in Songkhla Province were examined. The research applied the qualitative research approach. The questionnaire and semi-structural interview with the stakeholders, entrepreneurs, scholars, and tourists were used as the research tool. The obtained data were obtained guidelines for fashion lifestyle product designed reflecting the cultural identity of Songkhla's Old Town area. The results of the study revealed that Songkhla Old Town is multicultural, Thai, Chinese and Muslim. Research results showed that Songkhla Old Town was the multi-cultural region combining traditional of Thai, Chinese and Muslim cultures which was the influence when it was the port connecting Malay Peninsula. It was influenced by the former port city linking the Malay Peninsula and the cultural trajectory that appears to date in architecture. House buildings, porcelain cup, dress, Food, snacks and baking molds, as well as antique jewelry. It has a consistent connection in the manner of the ivy pattern. The results of the research led to lifestyle fashion products that catered to the tourism trajectory of Songkhla Old Town. The main material is batik to reflect the way the dress code has been made in the past. Multicultural batik fabrics in the research developed into neck pillows, suitcases, hats, masks, camera straps, sneakers. Souvenirs created from patterns such as stencil brooches Pocket-sized glass and earrings by decorating the product surface with patterns. The research has been developed as a rubber waste material from Songkhla Rubber Pillow Processing Group. Neck pillow filling to increase the value of waste materials in Songkhla province.
Keywords: Fashion Lifestyle Products, Promotion Tourism, Old Town Area, Songkhla Province

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการท่องเที่ยว มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเกิดจากทรัพยากรทางธรรมชาติ เรื่องราวศิลปะและวัฒนธรรม ด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่เพียบพร้อมทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกได้เข้ามาท่องเที่ยว หาประสบการณ์ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้อย่างมหาศาล การท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมเป็นที่ได้รับความนิยมและกระแสเศรษฐกิจไทยที่ต้องการยกระดับและผลักดันให้แต่ละจังหวัดส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นส่วนสำคัญที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และภาคภูมิ ภัควิภาส, 2557) เช่น วิถีชีวิตของคนในชุมชน รูปแบบตึกอาคาร วัฒนธรรมทางอาหาร ชุดรูปแบบการแต่งกาย เป็นกระแสการท่องเที่ยวที่นิยมอย่างมากปัจจุบัน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2563) นอกเหนือจากนี้ การเข้าถึงองค์ความรู้ในชุมชน สังคม เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการสร้างความยั่งยืนทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศและสิ่งแวดล้อม (นภดล เหลืองภิรมย์, 2555) ได้แก่ การนำแนวคิดการใช้ขยะให้เหลือศูนย์ Zero Waste และการสร้างมูลค่าให้กับเศษวัสดุ Upcycling ทำให้ผลิตภัณฑ์ยกระดับผลิตภัณฑ์แบบยั่งยืน Sustainable design เข้ามาร่วมใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์แบบยั่งยืน (ชุลีกร เทพบุรี และคณะ, 2562) จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีประวัติเก่าแก่ยาวนาน เริ่มการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองจะนะซึ่งเป็นเมืองเก่าตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์และเมืองเพทาอยู่ภายใต้ในการปกครองของจังหวัดสงขลา (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2551) ภายหลังจังหวัดสงขลาจึงได้ถูกยกเป็นเมืองมรดกโลกและมีการบูรณะและแปรสภาพบ้านเรือนย่านถนนนครนอก นครใน ถนนนางงามซึ่งเป็นย่านการค้าที่สำคัญของสงขลา อายุประมาณ 200 ปี ตลอดทางเดินริมถนนจะได้รับกลิ่นอายของเมืองโบราณ สถาปัตยกรรมที่ยังคงหลงเหลือจากอดีตเช่น อาคารบ้านเรือนแบบจีน การเขียนลวดลายสีปูนปั้นตามหน้าจั่ว อาคารบ้านเรือนแบบชิโนโปรตุเกสุ หลังคาทรงจั่วตกแต่ง (ภัณฑิรา ไชยแก้ว, 2559) และเครื่องปั้นดินเผาศิลปหัตถกรรมที่รับอิทธิพลมาจากศิลปะจีนสมัยพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 มีการขุดพบเครื่องปั้นดินเผากระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมากและคาดเดาว่า อำเภอสทิงพระ และสทิงหม้อ จังหวัดสงขลา เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญในภาคใต้ (วิมล วิโรจพันธุ์ และคณะ, 2551) วิถีชีวิตของคนในชุมชนผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยภาคใต้ มีการนับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม คนในชุมชนมีรวมทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิม จีน จีนมลายู(ยะหยา) และชาวเล (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา, 2559) สะท้อนให้เห็นได้ผ่านวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี สถาปัตยกรรม การแต่งกาย การแสดงพื้นบ้านกันอย่างกลมกลืน ทั้งนี้ปัจจุบันกระแสแนวโน้ม

ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์กำลังเป็นที่นิยมแพร่หลายในชุมชนท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่เกิดจากการรวมวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ท้องถิ่นและแฟชั่นไลฟ์สไตล์ร่วมสมัย (ปรัชญ์ หาญกล้า และพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง, 2557) ผสมผสานความคิดสร้างสรรค์ (Creative) นวัตกรรม (Innovation) และอัตลักษณ์ไทย (Original) (กำไร บุญเย็น, 2562) อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวคนเมือง (คำนาย อภิปรัชญาสกุล, 2557) ที่มาท่องเที่ยวในชุมชนสงขลานั้นยังไม่มีให้เห็นจับต้องได้เท่าที่ควร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสร้างและผลักดันส่งเสริมผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ของจังหวัดที่สะท้อนวิถีการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า สงขลา เป็นสินค้าที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ได้อย่างแท้จริงและเป็นส่วนส่งเสริมสินค้าผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวของ จังหวัดสงขลา โดยจัดทำในลักษณะผลิตภัณฑ์สินค้าต้นแบบที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวในเมืองสงขลา เช่น ผลผลิตภัณฑ์กลุ่มผ้าพันคอ เสื้อผ้าลำลองสามารถสวมใส่ได้ง่ายกับกลุ่มคนตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยกลางคน ทั้งคนไทยและต่างประเทศ ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ในเมืองสงขลา ผลิตภัณฑ์รองเท้า เครื่องประดับซึ่งนำลวดลายอัตลักษณ์ของสงขลาเข้าไปเพื่อถ่ายทอดงานศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของสงขลา เพื่อยกระดับงานอัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมชนเมืองสงขลาสู่นักท่องเที่ยว เกิดการสร้างภาพลักษณ์การจดจำ เมืองสงขลาที่มีศิลปวัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมที่รวมศิลปวัฒนธรรมของไทย จีน และมุสลิมเข้าไว้ด้วยกัน เป็นการนำเสนอจุดเด่นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือน อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นสร้างรายได้ให้เกิดกับชุมชน และทำนุศิลปวัฒนธรรมให้ถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ได้มากขึ้นผ่านรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมย่านเมืองเก่าสงขลาตามวิถีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มต้นศึกษาข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านเมืองเก่าสงขลาและวิจัยทางด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว และสร้างเครื่องมืองานวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-dept interview) สำหรับกลุ่มนักวิชาการ นักวิจัยทางด้านเมืองเก่าสงขลา กรมการพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา เพื่อหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีวัฒนธรรมอัตลักษณ์เมืองเก่าสงขลา 2) แบบสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง (Unstructured interview) โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์บ้านนครใน ผู้ประกอบการ

ร้านค้าของที่ระลึก คาเฟ่ร้านกาแฟ กรมการพัฒนาชุมชนสงขลา สำรวจผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายย่านเมืองเก่า บริบทด้านพื้นที่ วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม งานหัตถกรรมท้องถิ่น ปัญหาการจัดจำหน่ายเดิมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ 3) ประเด็นคำถามปลายเปิดในการสนทนากลุ่ม (Focus group) ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงที่สนใจเข้าร่วมโครงการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการภายใต้โครงการวิจัยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ร่วมกับกลุ่มพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างที่สนใจการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มประกอบการอุทยานผ้าปาเต๊ะบาโงเปาะเล็ง จังหวัดนราธิวาส หนึ่งในสองผู้ผลิตผ้าปาเต๊ะโบราณที่สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม 2) กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาหัตถกรรมเส้นใยจังหวัดสงขลา โดยกลุ่มจะนำผ้าปาเต๊ะจากงานวิจัยแปรรูปสู่ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 1) การสร้างสรรค์ลวดลายพหุวัฒนธรรม 2) แม่พิมพ์เหล็กสำหรับทำผ้าปาเต๊ะลวดลายพหุวัฒนธรรม 3) ผืนผ้าปาเต๊ะลวดลายพหุวัฒนธรรม 4) ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อการท่องเที่ยวจากผ้าปาเต๊ะและผ้าพิมพ์ระบบดิจิตอลปรินท์ โดยงานวิจัยครั้งนี้มีการลงพื้นที่กลุ่มผู้ประกอบแปรรูปหมอนจากยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุง โดยพบว่า มีจำนวนยางพาราที่เหลือทิ้งจากการแปรรูปหมอน นักวิจัยนำวัสดุยางพาราเหลือทิ้งจากกลุ่มแปรรูปหมอนมาพัฒนาเป็นวัสดุประกอบของผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของเหลือทิ้งให้เกิดประโยชน์ตามแนวคิดทฤษฎี Upcycle เช่น พื้นของรองเท้า ไส้หมอนรองคอ และทำให้กลุ่มประกอบการใช้วัสดุยางพาราอย่างคุ้มค่าไม่เหลือเศษหรือขยะตามแนวคิดทฤษฎี Zero Waste ที่ใช้ทุกอย่างอย่างคุ้มค่า และทำการประเมินผลงานต้นแบบจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและปรับปรุงผลงานนำไปสู่การทดลองทางการตลาด และสรุปผลการวิจัยตามกระบวนการวิจัย

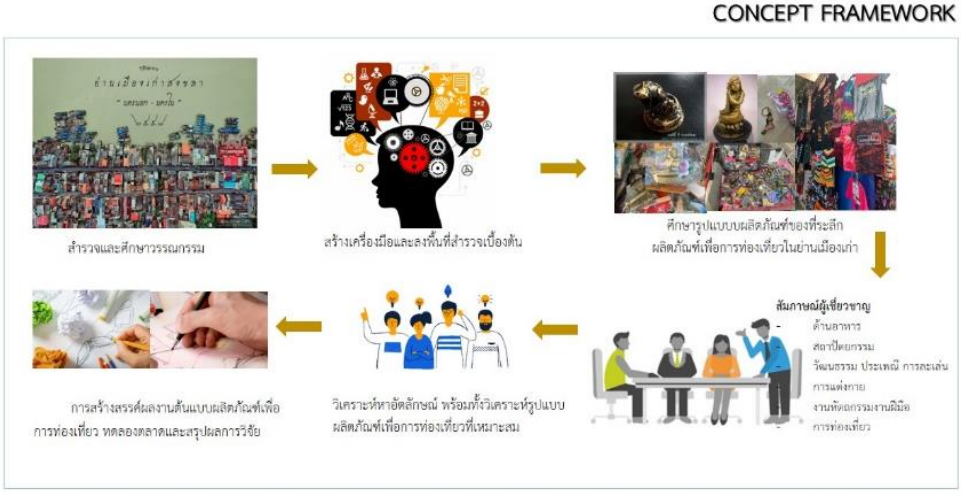

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิด

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา พบว่า อัตลักษณ์ย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้จากรูปแบบงานศิลปกรรมหัตถกรรม สถาปัตยกรรม ที่พบได้จากอาคารบ้านเรือนและวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่นย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา โดยเป็นลักษณะของรูปแบบงานศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรมของไทย จีนและมุสลิม ทั้งทางด้านสีสันลวดลาย มีการร้อยเรียงของลวดลายอย่างเป็นระเบียบต่อเนื่องกันอย่างลงตัวการถอดลวดลายอัตลักษณ์ที่สะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าสงขลา สามารถแสดงขั้นตอนการนำลวดลายมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมย่านเมืองเก่าสงขลาตามวิถีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การถอดลวดลายจากเรื่องราววิถีอัตลักษณ์พหุวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา

ตารางที่ 1 ผลการการถอดลวดลายจากเรื่องราววิถีอัตลักษณ์พหุวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

ที่มาของลวดลาย	การร่างงานออกแบบลวดลายจาก อัตลักษณ์ย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา
ลวดลายการตกแต่งช่องลมภายในอาคาร	
แม่พิมพ์ขนมสัมปันนี/เครื่องถ้วยลายคราม/หัวเข็มขัดเงิน	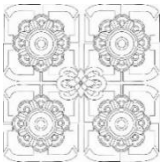
ลวดลายการตกแต่งอาคารช่องลม/หัวเข็มขัดเงิน/แม่พิมพ์ขนม	
อักษรบนเครื่องลายครามจีน/ลวดลายการตกแต่งอาคารช่องลม	

ลวดลายกลุ่มที่ 1 คือ การถอดลายอัตลักษณ์จากกลุ่มงานศิลปหัตถกรรม และลวดลายจากสถาปัตยกรรมไม้ที่พบภายในย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย เครื่องลายครามแบบจีน แม่พิมพ์ขนมสัมปันนี หัวเข็มขัดเงิน และลวดลายช่องลมที่ตกแต่งประดับอาคารบ้านเรือนเก่า ซึ่งมีรูปแบบลวดลายที่ผสมศิลปวัฒนธรรมไทย จีน และมุสลิม ซึ่งลวดลายที่ปรากฏเป็นลักษณะของลวดลายเถาวัลย์ พันธุ์พฤกษา ดอกไม้ ตัวอักษรจีน ที่ถูกจัดวางไว้อย่างลงตัว ลักษณะลวดลายสมมาตร และจัดวางร้อยเรียงกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งนักวิจัยจะนำลวดลายต้นแบบดังกล่าวมาสร้างบล็อกแม่พิมพ์เหล็กต่อไป

2. แม่พิมพ์เหล็กปาเต๊ะ

นำลวดลายต้นแบบที่ได้นำมาร่วมบูรณาการกับการผลิตแม่พิมพ์เหล็กและพิมพ์ผ้าปาเต๊ะโดยกลุ่มผู้ประกอบการอุทยานผ้าปาเต๊ะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตผ้าปาเต๊ะโบราณ 1 ใน 2 กลุ่มที่เหลืออยู่ในประเทศไทย โดยผ้าปาเต๊ะหรือผ้าบาติกเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ตอนล่างที่ได้รับอิทธิพลการแต่งกายจากคาบสมุทรมลายู เนื่องจากจังหวัดสงขลาเป็นเมืองท่าที่เชื่อมจากเมืองท่าบนคาบสมุทรมลายู ทำให้ได้รับอิทธิพลการแต่งกายผ้าปาเต๊ะหรือบาติกเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

ตารางที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบลวดลายในการทำแม่พิมพ์ผ้าปาเต๊ะ

ภาพร่าง	ผลิตภัณฑ์บล็อคจริง	รูปแบบผ้าปาเต๊ะ
ลายที่ 1		
ลายที่ 2		
ลายที่ 3		

ภาพร่าง	ผลิตภัณฑ์บล็อคจริง	รูปแบบผ้าปาเต๊ะ
ลายที่ 4		

ภาพการทดลองพิมพ์ลวดลายที่ถอดลวดลายจากอัตลักษณ์ย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ทดลองพิมพ์และย้อมต่อด้วยสีธรรมชาติ สามารถสร้างลวดลายได้เป็น 5 ลวดลาย ดังตาราง ลวดลายผ้าใช้วิธีการวางเรียงลายต่อกันอย่างเป็นระเบียบ และใช้สีธรรมชาติระบายทับ ซึ่งจะต่อยอดสู่กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่อไป

3. ผ้าพิมพ์ลายผ้าด้วยระบบดิจิตอล จากการออกแบบลวดลายในงานวิจัย

ตารางที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบลวดลายสำหรับการพิมพ์ด้วยระบบดิจิตอลปรินท์

ภาพร่าง	ภาพลายผ้าพิมพ์ดิจิตอล
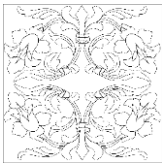	

จากลวดลายแม่พิมพ์เหล็กปาเต๊ะ นอกจากการพิมพ์และย้อมสีธรรมชาติแล้ว ผู้วิจัยได้นำลวดลายบล็อกนั้นมาออกแบบลวดลายเพิ่มเพื่อใช้ในในการพิมพ์ระบบดิจิตอล แล้วนำลวดลายที่เกิดขึ้นมาบูรณาการร่วมกับรายวิชาภูมิปัญญาเพื่อการออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีราชมงคล ศรีวิชัย เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ กระบวนการออกแบบ และการนำอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าย่านสงขลา มาออกแบบสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อ ชุมชน

4. การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

งานวิจัยครั้งนี้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถเล่าเรื่องและสะท้อนวิถีวัฒนธรรมที่ตอบสนองการท่องเที่ยว ประกอบด้วย หมอนรองคอ 1 แบบ กระเป๋าเดินทาง 1 แบบ สายกล้องถ่ายรูป 1 แบบ หมวก 1 แบบรองเท้า 2 แบบ เข็มกลัด 1 แบบ ต่างหู 3 แบบ หน้ากากผ้า 1 แบบ แก้วน้ำ 1 แบบ รวมทั้งหมด 12 ผลงาน ซึ่งภายในนั้นมีผลิตภัณฑ์พิเศษ 2 ผลงานที่นำเอาทฤษฎีการสร้างมูลค่าให้เศษวัสดุ (Up cycling) และทฤษฎีการใช้ขยะให้เหลือศูนย์ (Zero Waste) มาใช้ร่วมด้วยในการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ คือ หมอนรองคอ ซึ่งใช้วัสดุหลักจากผ้าปาเต๊ะที่เกิดจากการพัฒนาลวดลายอัตลักษณ์เมืองเก่าสงขลาและใช้เศษเหลือจากยางพารามาทำเป็นใส้หมอนรองคอ และอีกผลงานคือ รองเท้าที่ใช้พื้นรองเท้าที่มาจากยางพารา ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวยังเป็นการลดต้นทุนสินค้าให้กับเกษตรกร สามารถนำวัสดุที่เหลืออยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดคุณค่าได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการออกแบบเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Design) งานวิจัยสามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ได้ตามตารางดังนี้

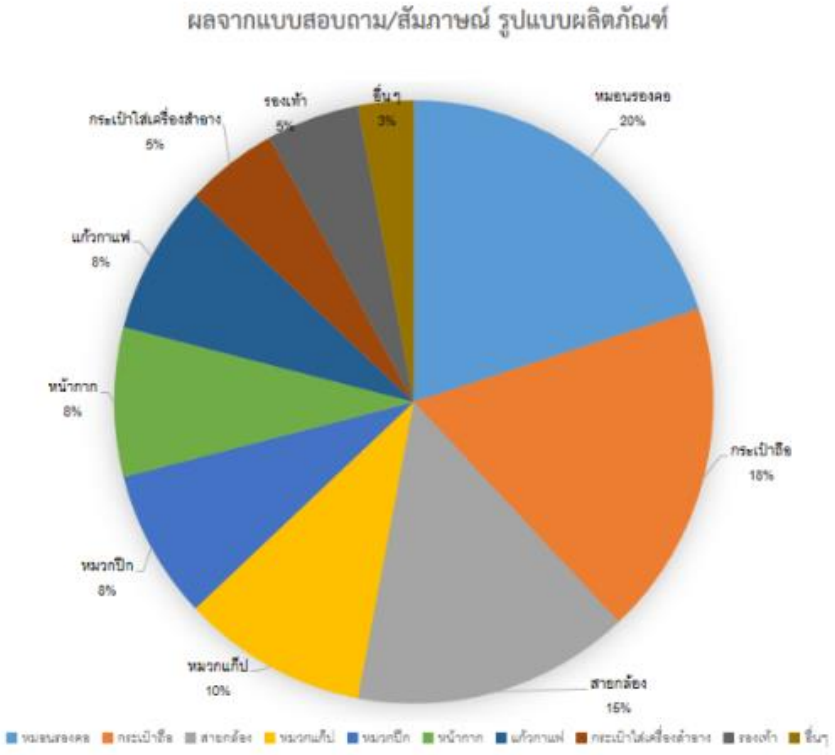

ภาพที่ 1 ผลจากแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์

ตารางที่ 4 ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า สงขลา

ภาพร่างการออกแบบผลิตภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์จริง
	 หมอนรองคอจากผ้าปาเต๊ะ
	 กระเป๋าเดินทางจากผ้าปาเต๊ะพิมพ์ด้วยระบบดิจิตอลปรินท์
	 สายคล้องกล้องจากผ้าปาเต๊ะ
	 หมวกจากผ้าปาเต๊ะ
	 หน้ากากผ้าจากผ้าปาเต๊ะ

ภาพร่างการออกแบบผลิตภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์จริง
	 แก้วประดับลวดลายพหุวัฒนธรรมด้วยเทคนิคการเลเซอร์
	 รองเท้าจากผ้าปาเต๊ะ
	 รองเท้าผ้าพิมพ์ด้วยระบบดิจิตอลปรินท์
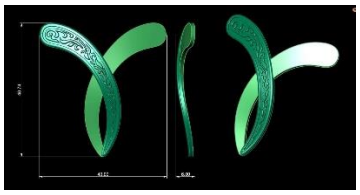	 เข็มกลัดติดสูทสลักลวดลายพหุวัฒนธรรม
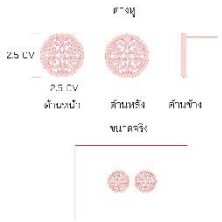	 ต่างหูโรเดียมฉลุลวดลายพหุวัฒนธรรม
	 ต่างหูแผ่นอะคริลิคฉลุลวดลายพหุวัฒนธรรม

ภาพร่างการออกแบบผลิตภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์จริง
	ต่างหูแผ่นอะคริลิคฉลุลวดลายพหุวัฒนธรรม

ผู้วิจัยนำลวดลายมาออกแบบสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อกลับเป็นของฝากมากที่สุด ได้แก่ หมอนรองคอ หมวก รองเท้า ใช้การพิมพ์ผ้าด้วยแม่เหล็กปาเต๊ะย้อมสีธรรมชาติ และการพิมพ์ผ้าด้วยระบบดิจิตอล ส่วนกระเป๋า สายคล้องกล้องและแก้วน้ำ ใช้การพิมพ์ระบบดิจิตอลทั้งหมด เพราะทำให้ลวดลาย สีที่ไม่หลุดลอกง่ายเหมาะกับการในระยะยาว และสามารถพิมพ์ได้ตั้งแต่ผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดเล็ก อย่างสายคล้องกล้องจนถึงผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดลวดลายใหญ่อย่างกระเป๋า

จากการวิจัยผู้วิจัยพบว่า นักออกแบบรุ่นใหม่เป็นส่วนหนึ่งสำคัญที่จะสามารถนำงานสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ ด้วยคนรุ่นใหม่สามารถเข้าใจและประยุกต์งานสร้างสรรค์สู่งานเชิงพาณิชย์ผ่านระบบคอมพิวเตอร์คอม อีกทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์จะมีรูปลักษณ์ที่ทันสมัยตอบโจทย์นักท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าสงขลา ผู้วิจัยจึงต่อยอดสู่บูรณาการสู่การเรียนการสอนในรายวิชา ภูมิปัญญาเพื่อการออกแบบ สาขาแฟชั่นและสิ่งทอ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ศรีวิชัย เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษารักศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมย่านเมืองเก่าสงขลา โดยสร้างผลิตภัณฑ์เป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) กลุ่มออกแบบลวดลายผ้าผ้าคลุมไหล่ 2) ออกแบบและผลิตต้นแบบผลิตภัณฑ์บูรณาการร่วมกับรายวิชาภูมิปัญญาเพื่อการออกแบบแฟชั่น 3) ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากลวดลายพหุวัฒนธรรมสะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

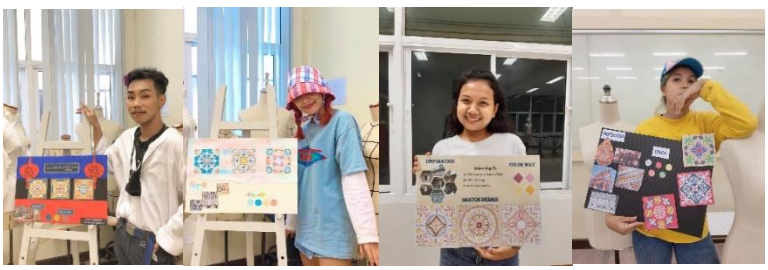

ภาพที่ 2 การนำเสนอลวดลายพหุวัฒนธรรม

ภาพที่ 3 ผ้าคลุมไหล่พิมพ์ลายพหุวัฒนธรรมด้วยระบบดิจิตอลปรินท์

ภาพที่ 4 ผลงานนักศึกษารายวิชาภูมิปัญญาเพื่อการออกแบบ

การออกแบบผลิตภัณฑ์โดยนำเอาภูมิปัญญา ลวดลายอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมมาต่อยอดสู่การออกแบบ นักศึกษาได้เรียนรู้ กระบวนการ แนวทางการออกแบบศิลปวัฒนธรรมย่านเมืองเก่าสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้าพันคอ พวงกุญแจ เป็นต้น

อภิปรายผล

อัตลักษณ์ที่สะท้อนวิถีวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า สงขลา ประกอบด้วยลวดลายเถาวัลย์ธรรมชาติ ลวดลายจากบ้านเรือนตึกแบบจีนโบราณ ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีรากเหง้าของความเป็นพหุวัฒนธรรมระหว่าง ไทย, จีนและมุสลิม วรรณกรรมของ อภิษฎา ทองสะอาด ซึ่งกล่าวว่า ศิลปวัฒนธรรมของเมืองเก่า จังหวัดสงขลา พบได้จากสถาปัตยกรรมและข้าวของเครื่องใช้ วิถีชีวิตในชุมชน เอกลักษณ์ที่เกิดขึ้นแสดงถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลา รวมทั้งการนำเอาอัตลักษณ์ของเมืองเก่ามาประกอบการออกแบบสร้างสรรค์เป็นการนำนุบำรุงมรดกทางศิลปวัฒนธรรม สู่คนรุ่นใหม่ให้เกิดความรัก ความหวงแหนบ้านเกิด (อภิษฎา ทองสะอาด, 2562) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม ชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ สร้างเม็ดเงิน รายได้ให้กระจายสู่คนในชุมชนสงขลาอย่างทั่วถึงและคนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ภูมิปัญญาของย่านเมืองเก่าสงขลา (ณัฐชา ลี้ปัญญาพร, 2563) ด้วยลวดลายมีลักษณะอ่อนช้อย รายละเอียดค่อนข้างมาก และมีลักษณะลายเส้นต่อเนื่อง การนำลวดลายอัตลักษณ์มาใช้ในผลิตภัณฑ์จึงจำเป็นต้อง

คำนึงถึงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วย เพราะผลิตภัณฑ์ความเล็กเช่น ตุ้มหูและเข็มกลัดควรใช้ลายลายและสีน้อย จึงจะเกิดความสวยงามและร่วมสมัย แตกต่างกับผลิตภัณฑ์อย่าง ผ้าพันคอ รองเท้า หมอนรองคอ กระเป๋า แก้วน้ำและสายห้อยกล้อง ที่สามารถพิมพ์ลวดลายและใช้สีได้มากกว่า ซึ่งในงานวิจัยใช้เทคนิคการปรินท์ผ้าระบบดิจิตอลเพราะจะทำให้ได้ชิ้นผลงานที่มีลวดลายคมชัด มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ไม่ลอกหลุดง่าย ตอบโจทย์การใช้งานในระยะยาว

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์เมืองเก่าสงขลา โดยแบ่งผลิตภัณฑ์ออกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) กลุ่มออกแบบลวดลายผ้าผ้าคลุมไหล่ 2) ออกแบบและผลิตต้นแบบผลิตภัณฑ์บูรณาการร่วมกับรายวิชาภูมิปัญญาเพื่อการออกแบบแฟชั่น 3) ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากลวดลายพหุวัฒนธรรมสะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา และผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของวัสดุเหลือใช้ในพื้นที่คือยางพารา มาร่วมใช้เป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดการใช้ขยะให้เหลือศูนย์ Zero waste และการสร้างมูลค่าให้กับเศษวัสดุ Upcycling ทำให้ผลิตภัณฑ์ยกระดับผลิตภัณฑ์แบบยั่งยืน Sustainable design นอกจากร้านค้าผู้ประกอบการได้ผลิตภัณฑ์รูปแบบที่ทันสมัยแสดงอัตลักษณ์ย่านเมืองเก่าสงขลา ยังเป็นการช่วยเพิ่มการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในชุมชน ชุมชนเกิดรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ข้อเสนอแนะ การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเมืองเก่าสงขลาจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้ง ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน ผู้ผลิต นักออกแบบ นักวิจัย กลุ่มพัฒนาชุมชน เพื่อระดมความคิดและหาแนวทางการออกแบบที่เหมาะสมมากที่สุดให้กับผลิตภัณฑ์ หากได้รับความร่วมมือเช่นนี้ จึงจะทำให้งานวิจัยสามารถพัฒนาต่อยอดในอนาคตได้อย่างต่อเนื่องตรงกับกระแสแนวโน้มผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยว และสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปี พ.ศ. 2563

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา ที่สนับสนุนนักวิจัยและผลงานวิจัย รวมถึงผู้ร่วมวิจัยและผู้ประกอบการทุกท่านที่ร่วมพัฒนางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. (2559). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด.

กำไร บุญเย็น. (2562). 5 กลุ่มสินค้าไลฟ์สไตล์ขายดีปี 2019. เรียกใช้เมื่อ 21 สิงหาคม 2564 จาก http://www.bizpromptinfo.com/5-กลุ่มสินค้าไลฟ์สไตล์/

คำนาย อภิปรัชญาสกุล. (2557). สินค้าและบรรจุภัณฑ์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โฟกัสมีเดีย แอนด์พับลิชชิ่ง.

ชุลีกร เทพบุรี และคณะ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่การตัดสินใจเลือกใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการรายย่อย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 3(1), 50-58.

ณัฐชา ลี้ปัญญาพร. (2563). การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั่งในมิติการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน แผน ก แบบ ก 2. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นภดล เหลืองภิรมย์. (2555). การจัดการนวัตกรรม: Innovation Management. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมลพับลิชชิ่ง.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2551). ชื่อบ้านนามเมืองใต้ : จังหวัด อำเภอ และสถานที่ บุคคลบางชื่อ. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.

ปรัชญ์ หาญกล้า และพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. (2557). การออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีเพื่อพัฒนางานพื้นถิ่นให้เป็นสินค้าระดับชาติโดยใช้แนวคิดการออกแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาผ้าทอมือ อำเภอเมืองเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1(1), 24-31.

ภัณฑิรา ไชยแก้ว. (2559). วิถีชีวิตในพหุวัฒนธรรม. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ (ศิลปะไทย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และภาคภูมิ ภัควิภาส. (2557). รูปแบบการตลาดที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวถนนคนเดินเชียงใหม่. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 8(2), 17-39.

วิมล วิโรจพันธุ์ และคณะ. (2551). มรดกทางวัฒนธรรม: ภาคใต้. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2563). การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเรื่องใกล้ตัวกว่าที่คิด. เรียกใช้เมื่อ 21 สิงหาคม 2564 จาก https://www.tatreviewmagazine.com/article/community-based-tourism/

อภิษฎา ทองสะอาด. (2562). การตระหนักรู้ของชุมชนถึงคุณค่าเมืองเก่าสงขลาสู่เยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 11(1), 1-21.

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*

THAI LANGUAGE LEARNING ACTIVITIES BY USING THE GRAFFITI MODEL ON READING COMPREHENSION ABILITY AND COOPERATIVE SKILLS OF UBONRATCHATHANI UNIVERSITY'S STUDENTS

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้
Passapong Pewporchai
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani University, Thailand
E-mail: bhasabong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบ 1) ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติของผู้เรียนกลุ่มทดลอง 2) ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นก่อนและหลังเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลอง 3) ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และ 4) ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นหลังเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 แบ่งเป็นกลุ่มทดลองซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติ จำนวน 90 คน และกลุ่มควบคุมซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ จำนวน 85 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีทักษะการร่วมมือหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

* Received 6 September 2021; Revised 2 December 2021; Accepted 14 December 2021

ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีทักษะการร่วมมือสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น, การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาภาษาไทย, โมเดลกราฟฟิติที่ส่งผลต่อความสามารถในการอ่าน

Abstract

The objectives of this research article were to compare 1) reading comprehension ability skills between a group learning by the graffiti model and a group learning by conventional instruction 2) cooperative skills between a group learning by the graffiti model and a group learning by conventional instruction.3) reading comprehension ability of the two groups of students when doing their pre-test and post-test in this experiment. 4) cooperative skills of the two groups of students when doing their pre-test and post-test in this experiment. The samples were of Ubon Ratchathani University students registered in the Thai Language for Communication course, the first semester of the academic year 2018. The samples were divided into two groups. There were 90 students in the experimental group, which learned by the graffiti model, and a controlled group of 85 students learned by conventional instructions. Results were concluded as follows:1) The controlled group had higher reading comprehension ability after the experiment than before the experiment at the .05 level of significance; 2) The controlled group had higher reading comprehension ability than students instructed by conventional instructions at the .05 level of significance; 3) The controlled group had higher cooperative skills after the experiment than before the experiment at the .05 level of significance and; 4) The controlled group had higher cooperative skills than students instructed by conventional instructions at the .05 level of significance.

Keywords: Cooperative Skill, Thai Language Learning Activities, Graffiti Model Which Affects Reading Comprehension Ability

บทนำ

ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ มีความสำคัญในการใช้เพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างกันในสังคม และเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น การจัดการศึกษาทุกระดับของไทยจึงได้กำหนดให้ภาษาไทยเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับผู้เรียนเพื่อฝึกฝนให้เกิด

ทักษะความชำนาญและมีการพัฒนาการด้านภาษาไปตามวัยทั้งทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยเฉพาะการเรียนในระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์ และพัฒนาสติปัญญาให้เจริญงอกงาม รวมไปถึงการรู้จักเลือกและคัดสรรข้อมูลที่อยู่รายรอบเพื่อให้เกิดทัศนะที่กว้างขวางและหลากหลาย อันจะเอื้อประโยชน์ต่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกยุคปัจจุบัน โดยในศตวรรษที่ 21 นั้น สังคมโลกมีความเจริญรุดหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นอันมาก ทั้งนี้ไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดภาวะการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคมที่แพร่กระจายไปทั่วโลกเท่านั้น หากในวงการศึกษาก็ยังต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การเรียนรู้ใหม่โดยหันมามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวและเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับสภาพสังคมเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในอนาคตตลอดจนสามารถดำรงชีวิตในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ ดังที่ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช กล่าวว่า “การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้อง “ก้าวข้ามสาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21” (21st Century Skills) ที่ผู้สอนสอนไม่ได้ ผู้เรียนต้องเรียนเอง หรือพูดใหม่ว่าผู้สอนต้องไม่สอน แต่ต้องออกแบบการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก (Facilitate) ในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการเรียนลงมือทำแล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในใจและสมองของตนเอง”

ด้วยเหตุที่ภาษาไทยเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาสรรพวิชาแขนงต่าง ๆ แนวทางหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาซึ่งผู้สอนได้นำกันมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้แก่ผู้เรียนก็คือการให้ความสำคัญและส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด มีวิธีแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับผู้อื่น อันจะช่วยสร้างเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควบคู่ไปกับความมีคุณธรรมจริยธรรมและการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วน (วิจารณ์ พานิช, 2555) จะเห็นได้ว่า ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจนับว่ามีความสำคัญยิ่งในการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพราะการอ่านคือรากฐานของการเรียนรู้ มนุษย์ใช้การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาและแสวงหาความรู้ เพราะการอ่านเป็นกระบวนการเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาสติปัญญาของผู้อ่านให้สูงขึ้น การอ่านจึงเปรียบเสมือนกุญแจไขไปสู่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความคิดและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ดังที่ มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์ กล่าวว่า การอ่านช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของผู้อ่าน การอ่านมากทำให้ผู้นั้นมีความรอบรู้ ที่สำคัญคือ ทำให้คนมีความคิดกว้างไกลมีวิสัยทัศน์และเกิดการพัฒนาสติปัญญา ยิ่งในปัจจุบันที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทักษะการอ่านก็ยิ่งมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนทุกเพศทุกวัยมากขึ้น (มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์, 2548) การอ่านเป็นทักษะสำคัญในการแสวงหาความรู้ ทำให้คน

ฉลาด รู้จักคิดและมีโลกทัศน์กว้างทันโลกและทันเหตุการณ์ ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ กล่าวว่า การอ่านมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเองคือ พัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542) และศรีวิไล พลมณี กล่าวว่า การอ่านเป็นเครื่องพัฒนาสมองและทักษะการแก้ปัญหา และยังช่วยสร้างความเจริญต่อประเทศชาติ (ศรีวิไล พลมณี, 2545) นอกจากนี้ การอ่านยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นทักษะพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังที่ วิชัย ตันศิริ กล่าวว่า การสอนทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างพื้นฐานสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต คือ การสอนขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการที่จะค้นหาข้อเท็จจริงและวิธีการที่จะศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการอ่าน (วิชัย ตันสิริ, 2547) ดังนั้น การเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนจึงต้องให้ความสำคัญเรื่องการอ่านด้วย ดังที่ บันลือ พฤกษะวัน ว่า “หัวใจของการสอนอ่านขึ้นอยู่กับว่าผู้สอนสามารถส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จเพียงใด” (บันลือ พฤกษะวัน, 2532) และฉวีวรรณ คูหาภินันท์ กล่าวว่า การอ่านมีความจำเป็นต้องฝึกให้ชำนาญเพื่อที่จะได้สะสมประสบการณ์ให้เกิดความคิดกว้างขวางและเข้าใจเรื่องที่อ่านอย่างรวดเร็ว และถูกต้อง เพราะการอ่านไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติต้องอาศัยการปลูกฝังและส่งเสริมอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วงเยาว์วัย เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานในการอ่านและแสวงหาความรู้ต่อไป ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนภาษาไทยต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจของผู้เรียน นอกจากทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่จะนำไปสู่การอ่านในระดับที่สูงขึ้นแล้ว ผู้สอนควรพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้เรียนด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542)

การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้เรียน คือ การเรียนรู้แบบเชิงรุกที่เน้นการร่วมมือร่วมใจกันของผู้เรียน ซึ่งเรียกว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สลาวิน (Slavin) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือว่าหมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยจะแบ่งจัดกลุ่มสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มให้มีความสามารถในการเรียนต่างกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกันและให้สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือกัน (Slavin, R. E., 1995) สอดคล้องกับที่จอห์นสันและจอห์นสัน กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ร่วมมือและช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มไม่ใหญ่นัก ประกอบด้วยการแบ่งสมาชิกกลุ่มโดยคละความสามารถ ให้ทำงานร่วมกัน โดยสมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมสติปัญญา ช่วยให้ผู้เรียนเรียนใฝ่เรียนรู้ในการเรียนและส่งเสริมทักษะทางสังคมแก่ผู้เรียนเรียน (Johnson and other, 1984) ผู้สอนจึงควรนำนวัตกรรมนี้มาพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความ

เข้าใจ ดังที่ สลาวิน (Slavin) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือสามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและวินิจฉัยเรื่องที่อ่านได้เป็นอย่างดี (Slavin, R. E., 1995)

โมเดลกราฟฟิติ (Graffiti model) คือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) รูปแบบหนึ่งที่พัฒนาขึ้นโดย Estes และคณะ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่นักศึกษาจะได้ร่วมระดมพลังสมอง โดยการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อตอบคำถามหรืออภิปรายหัวข้อที่กำหนด แล้วเขียนคำตอบลงในกระดาษคำถาม ซึ่งแลกเปลี่ยนไปให้แต่ละกลุ่มตอบคำถามจนครบทุกข้อ นักศึกษาทุกคนจะได้อ่านคำตอบของทุกกลุ่ม ทำให้เกิดความเข้าใจบทเรียนมากขึ้น (Estes and other, 2011)

Estes และคณะ นำเสนอขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7 ขั้น ตามลำดับ คือ 1) เตรียมกระดาษคำถามและแบ่งกลุ่มนักศึกษา (Prepare the graffiti questions and group number and composition) แบ่งกลุ่มนักศึกษาแบบคละความสามารถ แล้วแจกกระดาษคำถามที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ของบทเรียนให้แต่ละกลุ่ม กลุ่มละ 1 แผ่น กระดาษคำถามแต่ละแผ่นมีคำถาม 1 ข้อ ไม่ซ้ำกัน 2) แจกอุปกรณ์การเรียนและสื่อความรู้ (Distribute materials) ครูแจกเอกสารประกอบการเรียน เพื่อให้นักศึกษาศึกษาหาคำตอบ และแจกปากกาให้แต่ละกลุ่ม โดยมีสีแตกต่างกัน เพื่อให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มหาคำตอบของกลุ่มตนเองได้ง่าย 3) นักศึกษาแต่ละกลุ่มตอบคำถาม (Group answer questions) ครูให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มพิจารณาคำถามและตอบคำถาม โดยเขียนลงในกระดาษคำถามด้วยปากกาสีที่ได้รับภายในเวลาที่กำหนด 4) นักศึกษาแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนคำถาม (Exchange questions) นักศึกษาแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนกระดาษคำถามที่เขียนคำตอบของกลุ่มตนเรียบร้อยแล้วกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อให้ทุกกลุ่มตอบคำถามจนครบทุกข้อ 5) นักศึกษาแต่ละกลุ่มพิจารณาทบทวนคำตอบแล้วสรุป (return to the original question, summarize and generalizations) เมื่อกระดาษคำถามแผ่นแรกที่แต่ละกลุ่มได้รับวนกลับมาที่กลุ่มเดิม ให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มพิจารณาทบทวนคำตอบทั้งหมด แล้วสรุปเป็นคำตอบที่ถูกต้อง 6) แลกเปลี่ยนคำตอบกับกลุ่มอื่น (Share Information) นักศึกษาแต่ละกลุ่มส่งผู้แทนมานำเสนอคำตอบของคำถามข้อแรกที่กลุ่มได้รับ ซึ่งสรุปคำตอบจากการพิจารณาทบทวนคำตอบของทุกกลุ่ม และ 7) ประเมินผล (Evaluation The Group Process) นักศึกษาแต่ละกลุ่มตอบคำถามในใบงานเพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจและเขียนสรุปผลการทำงานของกลุ่มตนว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด (Estes and other, 2011)

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาตัวแปร คือ การอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) การอ่านเพื่อความเข้าใจ หมายถึง กระบวนการในการทำความเข้าใจสารที่ผู้เขียนต้องการสื่อมายังผู้อ่าน โดยผู้อ่านต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์ ประโยค สามารถจับใจความสำคัญและแนวคิดของผู้เขียนได้ แล้วนำความรู้ที่ได้จากการอ่านมาเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เดิม ตลอดจนการใช้ความหมายบริบทเข้าช่วย

ในการตีความให้ใกล้เคียงกับเจตนาอารมณ์ กระบวนการค้นหาความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ต้องใช้ความสามารถทางภาษาหลายระดับพร้อมกัน ตั้งแต่ระดับตัวอักษรหรือระดับ (Morphology) ระดับโครงสร้าง (Syntactic) และระดับความหมาย (Semantic) ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาและโครงสร้างของเรื่อง เพื่อช่วยสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านและสามารถจับประเด็นสำคัญจากเรื่องที่อ่านได้ 2) ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือทักษะการร่วมมือ ตามแนวคิดของ จอห์นสัน และคณะ และประภาสินี ปิงใจ ประกอบด้วยสี่ทักษะ คือ 2.1) ทักษะการจัดตั้งกลุ่ม ทักษะการจัดตั้งกลุ่มเป็นทักษะพื้นฐานต่อการจัดกลุ่มและการกำหนดบรรทัดฐานของกลุ่มอย่างเหมาะสมพฤติกรรมที่สำคัญในทักษะการจัดตั้งกลุ่มประกอบด้วย การเข้ากลุ่มเรียนรู้แบบร่วมมือโดยปราศจากการส่งเสียงรบกวนและก่อกวนผู้อื่น การอยู่ในกลุ่ม กล่าวคือ การเดินไปมารอบห้องระหว่างเวลาอยู่ในกลุ่มไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตัวนักศึกษาที่กำลังทำและสมาชิกภายในกลุ่มด้วย การใช้เสียงเบา ๆ กล่าวคือ กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถเรียนรู้งานอย่างเงียบ ๆ ได้ โดยครูบางคนกำหนดให้นักศึกษา 1 คน ในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้มั่นใจว่าสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะพูดด้วยเสียงที่เบา การส่งเสริมทุกคนให้มีส่วนร่วม กล่าวคือ สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจำเป็นต้องแบ่งปันความคิดเห็น บทเรียนต่าง ๆ และทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่จะต้องพยายามให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ทักษะทางสังคมอื่น ๆ ที่จำเป็น ประกอบด้วยการเรียกชื่อสมาชิกภายในกลุ่ม การมองที่ผู้พูด การไม่ประพฤติกิริยาวาจาที่ดูหมิ่นผู้อื่น เป็นต้น 2.2) ทักษะการปฏิบัติหน้าที่ ทักษะการปฏิบัติหน้าที่เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความพยายามของกลุ่มที่จะสร้างงานและรักษาความสัมพันธ์ทางการทำงานระหว่างสมาชิกให้มีประสิทธิภาพ 2.3) ทักษะการคิดเชิงระบบ ทักษะการคิดเชิงระบบ เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการเตรียมกระบวนการทางความคิด ซึ่งจำเป็นต่อความเข้าใจเชิงลึกของบทเรียนต่าง ๆ ที่ศึกษา ทั้งกระตุ้นการใช้ยุทธศาสตร์การแสดงเหตุผลอย่างมีคุณภาพและทำให้เชื่อมั่นได้ถึงความรอบรู้และความมั่นคงทางการเรียนรู้ของบทเรียนต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากจุดประสงค์ของกลุ่มการเรียนรู้ คือ สร้างการเรียนรู้ของสมาชิกทั้งหมดให้ได้มากที่สุด ทักษะที่ตามมานั้นเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะทางที่กลวิธีต่าง ๆ ได้จัดเตรียมไว้สำหรับการประมวลผลบทเรียนที่ศึกษา 2.4) ทักษะการสรุปความคิด ทักษะการสรุปความคิดเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการกระตุ้นการทบทวนบทเรียน ความขัดแย้งทางปัญญา การสืบค้นข้อมูลและการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มหลังจากได้ข้อสรุปที่ตรงกัน ทิศทางที่สำคัญที่สุดของการเรียนรู้ทิศทางหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกภายในกลุ่มแข่งกันให้เหตุผลและให้ข้อสรุปอย่างมีทักษะ การโต้แย้งเชิงวิชาการเป็นสาเหตุให้สมาชิกภายในกลุ่มสืบค้นเชิงลึกไปยังบทเรียน รวบรวมเหตุผลเพื่อสนับสนุนข้อสรุป คิดอย่างรอบด้านมากขึ้นเกี่ยวกับประเด็นนั้น ๆ ค้นหาข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนแนวความคิดของตน และโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ (Johnson and other, 1984); (ประภาสินี ปิงใจ, 2555)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

3. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติของผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

4. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟฟิติของผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการร่วมมือของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษาที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติกับนักศึกษาที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 แบ่งเป็นกลุ่มทดลองซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติ จำนวน 90 คน และกลุ่มควบคุมซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ จำนวน 85 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ และ 2) แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วินิจสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่าที

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามขั้นตอน คือ วัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองโดยใช้แบบวัดความสามารถการอ่านเพื่อความเข้าใจที่สร้างขึ้น จากนั้นวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t - test) โดยผู้วิจัยพบว่า ก่อนการทดลองผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วนของการประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง ผู้วิจัยใช้แบบประเมินทักษะการร่วมมือที่สร้างขึ้น จากนั้นวิเคราะห์ความ

แตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t - test) ผู้วิจัยพบว่า ก่อนการทดลองผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วินิจสารตามแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มทดลองจำนวน 3 แผนและกลุ่มควบคุมจำนวน 3 แผน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละคาบผู้วิจัยสังเกตทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แล้วบันทึกคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้เรียนในแบบบันทึก

การวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง ผู้วิจัยใช้แบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง โดยใช้แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่สร้างขึ้น แล้วนำคะแนนที่ได้จากแบบวัดความสามารถใน การอ่านเพื่อความเข้าใจและแบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองมาวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์คะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent sample t - test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง

ค่าสถิติ / การทดลอง	$\bar{x}$	S.D.	T	sig.
ก่อนการทดลอง	16.47	2.90	2.866	.005
หลังการทดลอง	17.33	2.10	-	-

ตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์คะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง โดยการทดลองค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t - test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 2 ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง

ค่าสถิติ / การทดลอง	$\bar{x}$	S.D.	T	sig.
ก่อนการทดลอง	17.33	2.10	6.438	.000
หลังทดลอง	16.50	2.47	-	-

ตารางที่ 2 พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์คะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองโดยการทดลองค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent Sample t - test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยจำแนกเป็นทักษะย่อย 4 ทักษะ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง

ค่าสถิติ / ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. ทักษะการจัดตั้งกลุ่ม	15.40	0.49	22.03	0.64	-76.06	.000
2. ทักษะการปฏิบัติงานกลุ่ม	14.38	1.47	19.78	0.91	-56.45	.000
3. ทักษะการคิดเชิงระบบ	14.00	0.79	17.70	0.58	-35.83	.000
4. ทักษะการสรุปความคิด	14.60	0.81	18.41	0.82	-33.72	.000
รวม	58.38	1.75	77.79	2.02	-96.26	.000

ตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาโดยรวมและรายทักษะพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์คะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t - test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยจำแนกเป็นทักษะย่อย 4 ทักษะผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง

ค่าสถิติ / ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. ทักษะการจัดตั้งกลุ่ม	22.03	0.64	20.91	0.74	3.57	.000
2. ทักษะการปฏิบัติงานกลุ่ม	19.78	0.91	17.72	0.59	17.71	.000
3. ทักษะการคิดเชิงระบบ	17.70	0.58	14.62	0.83	28.52	.000
4. ทักษะการสรุปความคิด	18.41	0.82	16.46	0.66	17.35	.000
รวม	77.79	2.02	68.40	1.97	1.34	.000

ตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาโดยรวมและรายทักษะพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น สูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยกำหนดไว้และมีประเด็นสำคัญในการอภิปรายวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟ

ฟิติมีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 น่าจะเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติสามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาได้ เนื่องจากโมเดลกราฟฟิติเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ร่วมกันระดมพลังสมองโดยการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อตอบคำถามหรืออภิปรายหัวข้อที่กำหนด ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กันและร่วมมือกันปฏิบัติงาน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน Estes และคณะ และประภาสินี ปิงใจ กล่าวไว้ว่า การเรียนแบบร่วมมือสามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเรื่องที่อ่านได้เป็นอย่างดี (Johnson and other, 1984); (ประภาสินี ปิงใจ, 2555) นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดล กราฟิติมีจุดเด่น คือ การใช้คำถามให้ผู้เรียนช่วยกันหาคำตอบจากเรื่องที่อ่านและร่วมกันอภิปรายตามหัวข้อที่กำหนด จึงทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อเรื่องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังที่ วัฒนาพร ระงับทุกข์ กล่าวว่า การใช้คำถามเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนาความคิดใหม่ ๆ และช่วยพัฒนาทักษะการคิดและเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545)

2. กลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 น่าจะเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติสามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษาให้สูงขึ้นได้ เนื่องจากเป็นโมเดลที่สอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถในการเรียนต่างกันจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน คือ ความสำเร็จของกลุ่ม ดังที่ Estes และคณะ และประภาสินี ปิงใจ กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติสามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้เรียนได้ เพราะสมาชิกกลุ่มมีการพึ่งพากันในทางบวกและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โมเดลนี้ คือ ผู้เรียนมีทักษะการร่วมมือและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Estes and other, 2011); (ประภาสินี ปิงใจ, 2555) นอกจากนี้ การศึกษาของ จอห์นสัน และจอห์นสัน อธิบายว่า เมื่อผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผู้เรียนจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม เพราะได้รับการส่งเสริมซึ่งกันและกัน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถพัฒนาทักษะการร่วมมือให้เพิ่มขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติจึงทำให้ทักษะการร่วมมือของผู้เรียนเพิ่มสูงขึ้น (Johnson, D. W. & Johnson, F. P, 1994)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สรุปได้ดังนี้ 1) กลุ่มการทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) กลุ่มการทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) กลุ่มการทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) กลุ่มการทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลกราฟฟิติมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยเรื่องนี้ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะสำหรับการใช้โมเดลกราฟฟิติ ผู้สอนควรสังเกตพฤติกรรมการร่วมมือของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้เรียนไม่สามารถตอบคำถามข้อใดได้ ควรอธิบายเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวคำตอบให้ผู้เรียน และผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนช่วยกันตั้งคำถาม หลังจากการจัดการเรียนรู้ไประยะหนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น และเป็นการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน 2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลการใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้เรียนในระดับอื่น ๆ และในรายวิชาอื่น ๆ และควรศึกษาผลการใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อตัวแปรตามอื่น ๆ ด้านการอ่าน เช่นความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ ความสามารถในการอ่านตีความ ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2561 และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประเภทบุคลากรสายวิชาการ ในการประกวดการจัดการความรู้ UBU - KM fair ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในปี พ.ศ. 2563

เอกสารอ้างอิง

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542). การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน. กรุงเทพมหานคร: บูรพาสาส์น.

บันลือ พฤกษะวัน. (2532). มิติใหม่ในการสอนอ่าน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ประภาสินี ปิงใจ . (2555). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โมเดลกราฟฟิติที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและทักษะการร่วมมือของนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์. (2548). อ่านเป็น: เรียนก่อน สอนเก่ง. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). เทคนิคการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพมหานคร: กราฟฟิค.

วิจารณ์ พานิช. (2555). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วิชัย ตันสิริ. (2547). โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคตแนวคิดสำคัญของการปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีวิไล พลมณี. (2545). ภาษาและการสอน (พิมพ์ครั้งที่ 4). เชียงใหม่: เคล็ดไทย.

Estes and other. (2011). Instruction: A models approach 6th ed. The United States of America: Pearson Education.

Johnson and other. (1984). Circles of learning cooperative in the classroom. The United States of America: ASCD.

Johnson, D. W. & Johnson, F. P. (1994). Joining together group theory and groupskills. Boston: Allyn and Bacon.

Slavin, R. E. (1995). Cooperative Learning : Theory, research and practices 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่น: การปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น*

RELATIONSHIP BETWEEN ISAN DIDACTIC LITERATURE AND OTHER TYPES OF ISAN LITERATURE: THE INTERACTION OF CULTURAL TEXTS IN LOCAL CONTEXTS

ศาริศา สุขคง
Sarisa Sukkhong
ปฐม หงษ์สุวรรณ
Pathom Hongsuwan
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Mahasarakham University, Thailand
E-mail: sarisa.chom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยสังเคราะห์แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้ศึกษาวิเคราะห์และตีความข้อมูลวรรณกรรมคำสอนอีสาน โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสาน ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกวรรณกรรมคำสอนอีสานจำนวน 42 เรื่อง และวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสานจำนวน 12 เรื่อง มาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประเภทอื่น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมคำสอนอีสานได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาคำสอนในการนำเสนอแนวคิด และรูปแบบกลวิธีเล่าเรื่องแบบชาดก 2) ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์ในแง่ของการรับอิทธิพลในด้านเนื้อหา และการส่งอิทธิพลทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบ 3) ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมกฎหมาย วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์ในแง่ความคล้ายคลึงด้านเนื้อหาอย่างเด่นชัด 4) ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์ในแง่การส่งอิทธิพลด้านรูปแบบ 2 ประการ คือ การแทรกคำสอนเป็นตอน และ

* Received 14 November 2021; Revised 14 December 2021; Accepted 19 December 2021

การแทรกคำสอนในเล่าเรื่อง 5) ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมร่วมสมัย วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์ในแง่การส่งอิทธิพลด้านเนื้อหาเป็นสำคัญ การศึกษาในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมครั้งนี้แสดงให้เห็นการปฏิสังสรรค์ของตัวบทที่นำไปสู่การอธิบายความหมายทางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่นอีสาน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นการสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อันสะท้อนคุณค่าของวรรณกรรมคำสอนอีสานในฐานะคู่มือชีวิตของคนท้องถิ่น

คำสำคัญ: วรรณกรรมคำสอนอีสาน, วรรณกรรมประเภทอื่น, ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม , การปฏิสังสรรค์

Abstract

The Objectives of this research article were to study the relationship between Isan didactic literature and other types of Isan literature. Qualitative research methodology was used in this documentary research by synthesizing the concept of literary relationships to be applied in studying, analyzing, and interpreting information in the Isan didactic literature. 42 pieces of Isan didactic literature and 12 stories of other types of Isan literature were used as data in this study. According to the study, it was found that the 42 pieces of Isan didactic literature were related to five other types of Isan literature as follows: 1) With respect to the relationship with Buddhist literature, the Isan didactic literature had been influenced by Buddhist literature, both in terms of didactic contents in conceptual presentations and allegory storytelling strategies. 2) Regarding the relationship with tale literature, the Isan didactic literature correlated with contents and forms. 3) According to the relationship with legal literature, the Isan didactic literature had a strong relationship in terms of content similarity. 4) With regard to the relationship with historical literature, the Isan didactic literature had a relationship in terms of influence in two aspects: inserted didactic content in each section and inserted didactic content in narratives. 5) Dealing with the relationship with contemporary literature, the Isan didactic literature had a significant role in terms of content influence. The study on relationship between Isan didactic literature and other types of Isan literature revealed the interaction of the texts leading to the explanation of the cultural meanings in the Isan local contexts. It also indicated the inheritance of ethnic identity reflecting the value of Isan didactic literature as a guide for local people to spend their lives.

Keywords: Isan Didactic Literature, Other Literature, Relationship to Literature, Interaction

บทนำ

วรรณกรรมคำสอนอีสานมีเจตนาในการเขียนเพื่อมุ่งอบรมสั่งสอนเป็นสำคัญ โดยมีลักษณะเด่นคือระบุ ผู้รับคำสอน และมีเนื้อหาคำสอนที่ครอบคลุมการสอนทุกเพศ ทุกวัย และทุกสถานภาพในสังคม อีกทั้งยังเป็นเอกสารบันทึกอุดมการณ์ของคนท้องถิ่นไว้อีกด้วย (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528) อุดมการณ์ความคิดของคนอีสานจึงถูกถ่ายทอดโดยการสอนผ่านวรรณกรรมคำสอน ซึ่งนับเป็นวิถีสืบทอดอัตลักลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทางหนึ่งให้ดำรงอยู่มาถึงทุกวันนี้ รวมถึงแสดงให้เห็นว่าคนอีสานมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากคนท้องถิ่นอื่นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็น วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ หรือจริยธรรม อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งเกิดจากการปฏิสังสรรค์ (Interaction) ระหว่างตัวเรากับคนอื่น (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2561) วรรณกรรมคำสอนอีสานในฐานะตัวบท (Text) ที่แฝงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อีสานไว้จึงอาจเป็นตัวบททางวัฒนธรรม (Culture Text) ที่มีมิติสัมพันธ์กับวรรณกรรมประเภทอื่นตามธรรมชาติของข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มักไม่หยุดนิ่ง ทว่ามีการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวบทเสมือนมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและมีการปะทะสังสรรค์ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

แนวคิดดังกล่าวยังมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับการมองวรรณกรรมคำสอนอีสานผ่านแนวคิดอุปลักษณ์ (Metaphor) หรือตัวแทนของความจริง (Representation of truth) และในฐานะของเวทีหรือพื้นที่ทางกายภาพหรือพื้นที่ในจินตนาการที่มีการนำเสนอความจริงเกิดขึ้น (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) อีกด้วย พื้นที่ภูมิภาคอีสานตามสายตาของนักทฤษฎีสายวิพากษ์อย่างอองรี เลอแฟบร์ (สุภีร์ สมอนา, 2559) ไม่ใช่สิ่งที่บริสุทธิ์แต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อเงื่อนไขต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรมที่บรรจุความหมายและคุณค่าลงไปในพื้นที่ วรรณกรรมคำสอนของอีสานก็เปรียบเสมือน “พื้นที่ชุมชนประสบการณ์” ที่เติมเต็มความหมายให้แก่ภูมิภาค และเป็นสื่อสืบทอดความรู้ของคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ตามความหมายของวัฒนธรรมที่คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) นักมานุษยวิทยานิยามว่า วัฒนธรรมคือความหมายที่มนุษย์ถักทอขึ้น และสัมพันธ์ไปกับวิถีการดำเนินชีวิตของพวกเขาอย่างแนบแน่น (คล้ายกับใยแมงมุม) เสมือน “เรื่องเล่า” เกี่ยวกับชีวิตของผู้คนที่ต่างร่วมสร้างสรรค์ และเล่าสู่กันฟัง (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2560)

การผลิตสร้างวรรณกรรมให้เป็นงานสร้างสรรค์ทางปัญญาย่อมถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างมีกลไกทางภาษา การสร้างความรู้ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ซึ่งครอบคลุมถึงการคิดดีแบบอเนกนัย (Divergent Thinking) หรือการคิดกว้างไกลหลายทิศทาง คิดยืดหยุ่นมีจินตนาการ คิดอย่างละเอียด (Elaborative Thinking) และการคิดเพื่อสร้างสิ่งใหม่ หรือ

นวัตกรรมที่ไม่เคยมีผู้ใดคิดสร้างสรรค์มาก่อน (Innovation Thinking) และการเป็นต้นแบบ (New, Original) การใช้งานได้ (Workable) และเหมาะสมกับบริบท (Appropriate) (พัชรินทร์ สิรสุนทร, 2558) ซึ่งวรรณกรรมคำสอนจำเป็นต้องมีแนวคิดที่ดีที่เป็นต้นกำเนิดของเนื้อหาคำสอนอันน่าเชื่อถือ และจำเป็นต้องมีกลวิธีนำเสนอที่สร้างสรรค์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงคล้อยตามได้โดยง่าย แนวคิดหรือกลวิธีนำเสนอของกวีจึงอาจมีที่มาหลากหลายที่ทำให้วรรณกรรมคำสอนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมประเภทอื่น

การศึกษาในแง่ความสัมพันธ์ย่อมทำให้เห็นโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความใกล้ชิดกันระหว่างวรรณกรรมคำสอนกับวรรณกรรมประเภทอื่น ทั้งในแง่ความคล้ายคลึงเกี่ยวข้องของแนวคิดคำสอน ลักษณะร่วมที่โดดเด่นในการนำเสนอ หรือการรับ-ส่งอิทธิพลของวรรณกรรมคำสอนกับวรรณกรรมประเภทอื่นซึ่งทำให้เห็นบทบาทของวรรณกรรมคำสอนต่อสังคมท้องถิ่น และประจักษ์ถึงการสรรค์สร้างงานที่ควรค่าแก่การอ่านยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสาน เพื่อให้เห็นการปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่นที่นำไปสู่ความเข้าใจความหมายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมที่ยึดโยง และสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ให้ดำรงอยู่ท้าทายยุคสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยสำรวจ และรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมคำสอนอีสานที่เป็นหนังสือหรือเอกสารปริวรรตที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นอักษรปัจจุบันที่ประพันธ์ด้วยสำนวนภาษาถิ่นอีสาน และวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสานที่ประพันธ์โดยกวีชาวอีสานตลอดจนวรรณกรรมร่วมสมัยของอีสานที่นำเสนอเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสอนอีสาน

การรวบรวมข้อมูล

ทั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลวรรณกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลหลัก คือวรรณกรรมคำสอน จำนวน 42 เรื่อง ได้แก่ กาพย์พระมุนี, ท้าวคำสอน, อินทิญาณสอนลูก, ธรรมดาสอนโลก, พญาคำกองสอนไพร่, พระอุปคุตผาบมาร, ศรีสวัสดิ์วัด, สีหราชสอนลูก, เสียวสวาด, คดีโลกคดีธรรม, คำสอนลูกสะใภ้, ชนะสันธราชเทศนาคำสอน, ท้าวกำพร้าคำสอน, เทวดาสอนโลก, แทนน้ำนมแม่, นางวิสาขาแต่งงาน, นิทานกระต่ายในวงพระจันทร์, นิทานท้าวนกคุ่ม, นิยายสุภาษิตพ่อสอนลูก, ปู่สอนหลาน, ประมวลนานาอานิสงส์แผนใหม่ เล่ม 1, ประมวลนานา

อานิสงส์แผนใหม่ เล่ม 2, ประมวลนานาอานิสงส์แผนใหม่ เล่ม 3, พระอินทร์ใช้ชาติ, มะไลหมื่นมะไลแสน, สิริจันโทวาทคำสอน, สุภาษิตสอนลูก, แสงมณีแยงโลก, หลานสอนปู่, คำกลอนสอนโลก, คำกลอนนักเทศน์, คำสอนญาติโยมอีสาน, โฉลกชายดีและชั่ว โฉลกหญิงดีและชั่ว, นานาสุภาษิตคำกลอน, นานาปัญหา, บุญนำกรรมแต่ง, ประชุมกลอนคติธรรม, ผญาร่วมสมัย, ผะหยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง, ย่าสอนหลาน, ลุงสอนหลาน และสู่ขวัญอีสานร่วมสมัย 2) ข้อมูลรอง คือวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสาน จำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ นิทานขุนบรม, ปฐมกัป: ปู่สังคะสา ย่าสังคะสี, กดหมายโบราณ, ฮีตสิบสองคองสิบสี่, ท้าวคำสอนเลือกสาว, พญาคันคาก, สินไชย, สังข์ทอง, ลำมหาชาติ (พระเวสสันดรชาดก), ไตรโลกวิตถาร, ไหมแท้ที่แม่ทอ และหนาวดอกจาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลวรรณกรรมคำสอนของอีสานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยสังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ จากนั้นเรียบเรียงนำเสนอนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสาน พบว่าวรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประเภทอื่นที่เด่นชัด 5 ประเภท ได้แก่ ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนา ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทาน ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมกฎหมาย ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์กับกับวรรณกรรมร่วมสมัย สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่น

วรรณกรรมประเภทอื่น / วรรณกรรมคำสอนอีสาน	**วรรณกรรมพุทธศาสนา ลำมหาชาติ (พระเวสสันดรชาดก), ไตรโลกวิตถาร**	**วรรณกรรมนิทาน ท้าวคำสอนเลือกสาว, พญาคันคาก, สินไชย, สังข์ทอง**	**วรรณกรรมกฎหมาย กดหมายโบราณ, ฮีตสิบสองคองสิบสี่**	**วรรณกรรมประวัติศาสตร์ นิทานขุนบรม, ปฐมกัป: ปู่สังคะสา ย่าสังคะสี**	**วรรณกรรมร่วมสมัย ไหมแท้ที่แม่ทอ และหนาวดอกจาน**
คดีโลกคดีธรรม, กาพย์พระมุนีธรรมดาสอนโลก, พระอุปคุตผาบมาร, คดีโลกคดีธรรม, ชนะสันธราชเทศนาคำสอน, เทวดาสอนโลก, แทนน้ำนม	การรับอิทธิพลด้านเนื้อหาและรูปแบบ				

วรรณกรรมประเภทอื่น / วรรณกรรมคำสอนอีสาน	วรรณกรรมพุทธศาสนาลำมหาชาติ (พระเวสสันดรชาดก), ไตรโลกวิตถาร	วรรณกรรมนิทานท้าวคำสอนเลือกสาว, พญาคันคาก, สินไชย, สังข์ทอง	วรรณกรรมกฎหมายกดหมายโบราณ, ฮีตสิบสองคองสิบสี่	วรรณกรรมประวัติศาสตร์นิทานขุนบรม, ปฐมกัป: ปู่สังคะสาย่าสังคะสี	วรรณกรรมร่วมสมัยไหมแท้ที่แม่ทอและหนาวดอกจาน
แม่, ประมวลนานาอานิสงส์แผนใหม่เล่ม 1-3, พระอินทร์ใช้ชาติ, มะไลหมื่นมะไลแสน, บุญนำกรรมแต่ง					
ท้าวคำสอน, ย่าสอนหลานศรีสวัสดิ์วัด, สีหราชสอนลูก, เสียวสวาด, ท้าวกำพร้าคำสอน, นางวิสาขาแต่งงาน, นิทานกระต่ายในวงพระจันทร์, นิทานท้าวนกคุ่ม, นิยายสุภาษิตพ่อสอนลูก		การรับ-ส่งอิทธิพลด้านรูปแบบและเนื้อหา			
พญาคำกองสอนไพร่คำสอนลูกสะใภ้, โฉลกชายดีและชั่ว โฉลกหญิงดีและชั่ว, ผะหยาฯ			ความคล้ายคลึงด้านเนื้อหา		
สิริจันโทวาทคำสอน, ปู่สอนหลาน, หลานสอนปู่, คำกลอนสอนโลก, คำกลอนนักเทศน์, คำสอนญาติโยมอีสาน, ลุงสอนหลาน				การส่งอิทธิพลด้านรูปแบบ	
ผญาร่วมสมัย,พญาคำกองสอนไพร่อินทิญาณสอนลูก, ผะหยาฯ,นานาสุภาษิตคำกลอน, นานาปัญหา,ประชุมกลอนคติธรรม,สู่ขวัญอีสานร่วมสมัย					การส่งอิทธิพลด้านเนื้อหา

จากตารางข้างต้นพบว่า วรรณกรรมคำสอนอีสานทั้งหมด 42 เรื่อง มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประเภทอื่น 12 เรื่อง ทั้งการรับ - การส่งอิทธิพลในด้านรูปแบบและเนื้อหา ดังจะอธิบายตามลำดับต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนาในแง่ของการรับอิทธิพลทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบ การรับอิทธิพลด้านเนื้อหา วรรณกรรมคำสอนมีการนำเสนอแนวคิดเช่นเดียวกันกับวรรณกรรมพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีลห้า และการรับอิทธิพลด้านรูปแบบวรรณกรรมคำสอนมีกลวิธีการนำเสนอเรื่องราวการเล่าเรื่องแบบชาดกที่มีต้นเค้าจากวรรณกรรมพุทธศาสนา

2. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทานของอีสานในแง่ของการรับ-ส่งอิทธิพล ในแง่ของการรับอิทธิพล วรรณกรรมคำสอนรับอิทธิพลด้านเนื้อหามาจากวรรณกรรมนิทานโดยกล่าวอ้างถึงตัว

ละครเอกที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับคำสอนเพื่อยกตัวอย่างประกอบการสอน ในแง่ของการส่งอิทธิพล วรรณกรรมคำสอนส่งอิทธิพลทั้งด้านรูปแบบ และเนื้อหาต่อวรรณกรรมนิทาน การส่งอิทธิพลด้านเนื้อหาคือแนวคิดค่านิยมของคนท้องถิ่นที่มีต่อการนำเสนอแนวคิดของ ส่วนการส่งอิทธิพลด้านรูปแบบคือการสร้างสรรค์โครงเรื่องโดยนำตัวละครเอกกับโครงเรื่องมาเรียบเรียงใหม่อย่างสร้างสรรค์

3. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมกฎหมาย วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมกฎหมายในแง่ความคล้ายคลึงด้านเนื้อหา คือนำเสนอแนวคิดคำสอนที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน เช่น ข้อห้ามเรื่องการปฏิบัติตัวระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในสังคม เนื่องจากมีบทบาทเป็นวรรณกรรมที่ใช้กำกับสังคมเช่นเดียวกัน

4. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์ในแง่การส่งอิทธิพลด้านรูปแบบ คือมีกลวิธีนำเสนอโดยการแทรกคำสอนลงไประหว่างเล่าเรื่อง โดยลักษณะการแทรกมี 2 แบบ คือ 1) การแทรกเป็นตอน หรือบั้น และ 2) การแทรกในเล่าเรื่อง

5. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมร่วมสมัย วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรม ร่วมสมัยในแง่การส่งอิทธิพลด้านเนื้อหาในการนำเสนอแนวคิดของกวีร่วมสมัยให้ประพันธ์บทกวีที่มีแนวคิดสอดคล้องกับวรรณกรรมคำสอน เช่น การสอนลูกผู้หญิงให้เป็นแม่ศรีเรือน และการสอนลูกผู้ชายให้ทำงานหนัก

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่น: การปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น” มีผลการศึกษาที่สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนา

วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมีการนำเสนอแนวคิดที่คล้ายคลึงสอดคล้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา ซึ่งแนวคิดเหล่านั้นเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มักจะปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนาจึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมคำสอนรับอิทธิพลด้านเนื้อหาอันมีแนวคิดจากพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล ดังปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องไตรโลกวิตถาร แนวคิดดังกล่าวเป็นจึงต้นแบบของแนวคิดคำสอนในวรรณกรรมคำสอน เพราะเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของชาวพุทธ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องคดีโลกคดีธรรมที่นำแนวคิดเรื่องการรักษาศีล 5 มากล่าวไว้ในคำสอน ตัวอย่างเช่น

พระบรมครูเจ้าโคดมองค์เอก จึงได้เทเทศน์ไว้ศีลห้ามนุษย์ธรรมมีประจำตัวไว้หญิงชาย บ่ได้ว่า กับทั้งหนุ่มและเฒ่าสาวจี้จ่อจุม บ่เลือกชุมเลือกชั้นวรรณะใดไทยแขก สีลังมีคู่หน้าจาเอิ้นมนุษย์ธรรม เป็นเลิศผู้ล้ำมีค่าเต็มตัว พาให้งามภายในฮุ่งเฮืองเหลืองจ้า ถึงกายาเจ้าแขนขาทั้งหน้าผาก บ่ขาวสะอาดอ้านคือหมื่อถ่านสาม ศีลก็พางามได้ศิวิลัยใสสง่า ทำให้โก้กว่าเจ้าศีลนั้นผู้บ่มี

(อ.ศิลา คานแก้ว, 2544)

นอกจากนี้วรรณกรรมพุทธศาสนายังส่งอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำสอนในด้านรูปแบบ คือมีกลวิธีการนำเสนอเรื่องเล่าแบบชาดก โดยเปิดเรื่องด้วยการอ้างเหตุผลจากการกระทำไม่ดีของตัวละครในเรื่อง หรืออาจอ้างถึงพุทธวัจนะ จากนั้นพระอินทร์จึงดลใจให้ไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็เทศนาโดยหยิบยกนิทานประกอบเป็นคำสอน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องชนะสันธราชเทศนาคำสอนที่เปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงพญาปัสเสนกษัตริย์เมืองสาวัตถีปฏิบัติตนไม่อยู่ในฮีตคอง พระอินทร์จึงดลใจให้พญาปัสเสนเสด็จไปฟังธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเทศนาโดยยกนิทานเรื่องชนะสันทะกษัตริย์เมืองพาราณสีผู้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ตัวอย่างเช่น

"...แต่นั้นสิลาเจ้าพระอินทราไหวหวั่น เลยกระด้างเข้าต่างเก่าบ่คือหลัง พระอินทร์จึงหลิงแลเยี่ยมในโลกชมภูพี้ ก็จึงเห็นสัพพัญญูผู้ทรงศีลแก้ว เห็นทั้งปัสเสนเจ้าผู้มีใจสาโหด ทำบาปทุกค่ำเช้ากินเหล้าสู่วัน อินทร์ก็อีดูเจ้าปัสเสนพระยาใหญ่ อยากให้บังเกิดให้ใจตั้งต่อบุญแท้แล่วบ่ให้เสียศีลเจ้าบุญหลังแต่ชาติก่อน ใจหากเป็นบาปกล้าพาสร้างแต่เวร อินทร์จึงบันดลให้หัวใจพระยาคร้านเมื่อย หลิงดูเมืองมิ่งบ้านสูญเศร้าหม่นหมอง...แต่นั้นปัสเสนเจ้าราชาพระยาใหญ่ก้มกราบไหว้ทูลเจ้าพระยอดคุณ...พระยากล่าวแล้วพุทธบาทเทศนา ว่าดูราพระยาปัสเสนเอยจงค่อยฟังเฮาต้าน...."

(พระครูคัมภีรนิเทศ ป.6, 2539)

อิทธิพลของวรรณกรรมพุทธศาสนาที่ส่งไปยังวรรณกรรมคำสอนนี้ทำให้เห็นกลวิธีการนำเสนอแนวคิด และการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของคนท้องถิ่นอีสานอย่างเด่นชัด เนื่องจากบริบทสังคมท้องถิ่นอีสานเป็นสังคมพุทธศาสนาที่มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน และเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของวรรณคดีท้องถิ่น (ศิราพร ณ ถลาง, 2543) สังคมท้องถิ่นอีสานจึงมีความผูกพันกับพุทธศาสนากระทั่งดำรงอยู่ในวิถีชีวิตรวมถึงการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ซึ่งวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานมักได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนาประเภทชาดกมากที่สุด (พิฑูร มลิวัลย์, 2543) อีกทั้งการรับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนาของวรรณกรรมคำสอน

ยังนับว่าเป็นกลไกการสังเคราะห์ความรู้เชิงพุทธให้มาอยู่ในรูปแบบวรรณกรรมคำสอนที่เป็นรูปธรรมเข้าถึงง่าย

2. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทาน

วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทานในแง่การรับ-ส่งอิทธิพล วรรณกรรมคำสอนรับอิทธิพลด้านเนื้อหามาจากวรรณกรรมนิทานโดยกล่าวอ้างถึงตัวละครเอกที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับคำสอนเพื่อยกตัวอย่างประกอบการสอน จึงมีความเกี่ยวข้องกันโดยปริยาย ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลานในตอนที่ย่าสอนให้หลานหมั่นทำความดีไว้ เพราะความดีจะช่วยเกื้อหนุนให้ประสบแต่ความสุขความเจริญภายหลัง แต่หากทำบาปไว้กรรมก็จะตามทันเช่นกัน โดยย่าได้อ้างถึงพฤติกรรมตัวละครจากวรรณกรรมนิทานเพื่อยกตัวอย่างประกอบการสอนคือ พญาคันคาก สินไชย และสังข์ทอง ตัวอย่างเช่น

ไผผู่ทำดีไว่ ควมดีกะดึงจ่อง
ไผผู่ส่างบาบไว่ กำสิใซ่เมื่อลุน
ตั้งแต่คันคากน่อย ยังได่ฮบพะยาแถน
ยังได่คองนะคอนขวง นั่งปองเป็นเจ้า
อันว่าสินไซท่าว ตกไกแสนยาก
ยังได่กับถ่าวขึ่น เป็นเจ้านั่งเมือง
ตั้งแต่เงาะฮูบฮ่าย ยังได้นั่งเป็นพระยา
ยังได้นั่งเป็นลาซา ซ่าลือทังค่าย

(บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรเมธากุล, 2545)

ในด้านการส่งอิทธิพล วรรณกรรมคำสอนส่งอิทธิพลด้านทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบไปยังวรรณกรรมนิทาน การส่งอิทธิพลด้านเนื้อหาคือแนวคิดค่านิยมของคนท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนเป็นต้นแบบของการนำเสนอแนวคิดของเรื่อง เช่น ค่านิยมการเลือกภรรยาตามโฉลกโบราณ หรือลักษณะภรรยาที่ดี และลักษณะภรรยาที่ไม่ดี ซึ่งเป็นต้นแบบแนวคิดของวรรณกรรมนิทานเรื่องท้าวคำสอนเลือกสาว ส่วนการส่งอิทธิพลด้านรูปแบบคือการสร้างสรรค์โครงเรื่องโดยนำตัวละครเอกกับโครงเรื่องมาเรียบเรียงใหม่อย่างสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมนิทานเรื่องท้าวคำสอนเลือกสาว

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนกับวรรณกรรมนิทานมีลักษณะของการรับ - ส่งอิทธิพลซึ่งกันละกัน วรรณกรรมนิทานมีอิทธิพลต่อเนื้อหาคำสอนโดยอ้างถึงตัวละครซึ่งเป็นที่รู้จักของคนท้องถิ่น เมื่อนำมาใช้ประกอบคำสอนจึงทำให้ผู้อ่านคล้อยตามโดยที่กวีไม่จำเป็นต้องอธิบายเรื่องราว การนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้ยังดึงดูดให้คำสอนน่าสนใจ และสมจริงในแง่ของการประพันธ์ นพพร ประชากุล อธิบายว่าความสมจริงอิงกับมติมหาชนอันเป็นผลผลิตจากการได้ยินได้ฟังวาทกรรมที่ไหลวนอยู่ในสังคมจนเกิดความเคยชิน ความจริงใน

วรรณกรรมสัมพันธ์กับคติความเชื่อของผู้อ่านที่มีต่อความจริง ซึ่งแนวคิดความสมจริงนี้ทำให้วรรณกรรมคำสอนส่งอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมนิทานให้มีอรรถรสน่าอ่านยิ่งขึ้น (นพพร ประชากุล, 2552)

3. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมกฎหมาย

วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประเภทกฎหมายของอีสานอย่างเด่นชัดในด้านเนื้อหาคือมีแนวคิดที่สอดคล้องกับวรรณกรรมกฎหมาย อาทิ ผะหยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสานและคนลาวล้านช้างที่มีแนวคิดคำสอนด้านการปฏิบัติตัวของผู้หญิงและการปฏิบัติของผู้ชาย ดังปรากฏคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้ชายที่สอนว่าไม่ควรไปข้องเกี่ยวกับภรรยาของผู้อื่น หากพบเห็นภรรยาของผู้อื่นควรหลีกหนีให้ไกล อย่าโลภเอามาเป็นของตัวเองจะตกนรก และหากจำเป็นต้องพูดคุยก็ควรระมัดระวังคำพูด อย่าได้พูดจาหยอกล้อสนิทสนมจนเกินไป ตัวอย่างเช่น

*ผู้ชายนั้น เห็น**เมียเขา**แล้ว **ปองหนีไกห่าง** อย่าโลโพมากล้น จักลงหม้อแผ่นแดง จักก่าวต้าน**เมียเพิ่นให้เจียมใจ** แท้ตาย อย่าจาคำสะหาว หยอกไยควนเว้น*

(บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล, 2544)

ตัวอย่างดังกล่าวสอดคล้องสัมพันธ์กับข้อห้ามในกดหมายโบราณที่ปรากฏในอาณาจักรคำหลักเมือง ฉบับสำเนาภาพหอสมุดแห่งชาติฯ ซึ่งถือว่าการไปยุ่งเกี่ยวกับภรรยาผู้อื่นนั้นเป็นโทษร้ายแรงต้องตีให้ตาย ตัวอย่างเช่น

*“...บังคับให้ผู้อื่นข้าก็ดี ข้าด้วยประโยคฝูงนี้ท่านตายก็ดี บ่ตายก็ดี ผิด เป็นโทษฯ เว้นไว้แต่เจ้าแผ่นดินให้อาณัติจึงข้าได้ฯ อันนึง ลักของท่าน ได้ของกับมือ เจ้าของข้าตาย อันนึง สู่**เมียท่านเจ้าผัวเห็นกับโคมได้ข้าตาย**.....”*

(ชวนากร จันนาเวช, 2560)

ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมตามประเภทวรรณกรรมกฎหมายมีบทบาทในการนำเสนอบทบัญญัติตีกรอบความประพฤติของผู้คนในสังคมให้ดำเนินชีวิตปกติสุข ซึ่งเป็นความจริงทางสังคม (Social facts) ที่ดูไคม์ (Emile Durkheim) อธิบายว่าประกอบด้วยสองส่วน คือโครงสร้าง (Structures) และพลัง (Forces) ในส่วนที่เป็นโครงสร้างความจริงทางสังคม คือกฎหมาย และองค์กรบริหาร โครงสร้างเหล่านี้จำเป็นต้องมีกฎหมายมากำกับ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552) สังคมท้องถิ่นอีสานจึงจำเป็นต้องมีวรรณกรรมกฎหมายเพื่อนำเสนอให้รู้ข้อบังคับตามบทบาทเช่นเดียวกับวรรณกรรมคำสอนที่มี

บทบาทในการอบรมสั่งสอน และเป็นหลักปฏิบัติของคนในสังคมให้เป็นไปตามทิศทางที่สังคมปรารถนา วรรณกรรมคำสอนมีบทบาทเป็นสื่ออบรมบ่มนิสัยของปวงชนที่มีผลในทางกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และสังคม (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528) การนำเสนอแนวคิดคำสอนในวรรณกรรมคำสอนกับวรรณกรรมกฎหมายจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดในฐานะเป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทต่อสังคมคล้ายคลึงกัน

4. ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์

วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์ในแง่การส่งอิทธิพลด้านรูปแบบ คือมีกลวิธีนำเสนอเรื่องราวโดยการแทรกคำสอนลงไประหว่างเล่าเรื่อง ลักษณะการแทรกมี 2 แบบ ดังนี้

4.1 การแทรกเป็นตอน หรือบั้น เรียกว่า บั้นคำสอน โดยนำแนวคิดคำสอนมาแทรกอยู่ในตอนหนึ่งของเรื่องเพื่อประกอบสร้างให้การเล่าเรื่องในประวัติศาสตร์การสร้างบ้านแปงเมืองให้มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ศรัทธาของผู้อ่าน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องขุนบรมที่เล่าถึงการสร้างบ้านแปงเมืองของกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง และมีแนวคิดคำสอนแทรกอยู่ในเนื้อหาภาคหนึ่งหรือบั้นหนึ่ง เรียกว่า บั้นคำสอนขุนบรม (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528) ตัวอย่างเช่น

เฮาสั่งไว้ สูเจ้าจื่อจำ
ถัดนั้นเจ้าจิ่ง สอนสั่งไว้ คลองราชธรรมสิบ
กับทัง คลองเสนา ซู่คนแควนเผี้ยน

(ดนุพล ไชยสินธุ์, 2535)

4.2 การแทรกในเล่าเรื่อง โดยแทรกแนวคิดคำสอนในการนำเสนอตลอดเนื้อหา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องปู่สังคะสา ย่าสังคะสี: ปฐมกัป ที่มีการแทรกคำสอนระหว่างเล่าตำนานการสร้างโลกไว้ตัวอย่างเช่น

แล้วจิ่ง **สอนสั่ง**ให้ ฝูงคนเฮานี้
เจ้านุ่งเสื้อผ้า แพรตุ้มห่มกาย
ปันแดงให้ อย่างชิงกวนยาด กันดาย
ตั้ง**ฮีต**ให้ เขาฮู้ฮ่อมละอาย

(ดนุพล ไชยสินธุ์, 2537)

อิทธิพลด้านรูปแบบที่วรรณกรรมคำสอนมีต่อวรรณกรรมประวัติศาสตร์มีลักษณะของการสร้างสรรค์เรื่องเล่าให้ตัวบทของวรรณกรรมมีความสำคัญยิ่งขึ้น จอห์น ซัตเทอร์แลนด์

(John Sutherland) กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ชอบเล่าเรื่อง ลักษณะดังกล่าวมีมายาวนานตราบเท่าที่เราพอจะย้อนรอยสายพันธุ์ของเราได้ (ซัตเทอร์แลนด์ จอห์น, 2561) การสร้างสรรค์เรื่องเล่าจึงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ทุกสังคมที่จะนำเสนอเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ของตนเองให้น่าจดจำ สังคมท้องถิ่นอีสานให้ความนับถือวรรณกรรมคำสอน คำสอนที่มีอยู่ในวรรณกรรมคือเครื่องมือกำหนดวิถีชีวิตของคนอีสานและสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น (ปรีชา อุยตระกูล, 2543) ดังนั้น การแทรกคำสอนลงไประหว่างเรื่องเล่าจึงเป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ข้อมูลประวัติศาสตร์การเล่าเรื่อง

5. ความสัมพันธ์กับกับวรรณกรรมร่วมสมัย

วรรณกรรมคำสอนอีสานมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมร่วมสมัยในแง่การส่งอิทธิพลด้านเนื้อหา วรรณกรรมคำสอนซึ่งถูกเขียนขึ้นในยุคก่อนจึงส่งอิทธิพลต่อการนำเสนอแนวคิดของกวีในวรรณกรรมร่วมสมัย เช่น แนวคิดการสอนลูกผู้หญิงให้เป็นแม่ศรีเรือน และแนวคิดการสอนลูกผู้ชายให้ทำงานหนัก ดังปรากฏในวรรณกรรมคำสอนหลานเรื่อง เช่น พญาคำกองสอนไพร่ อินทิญาณสอนลูก ผะหยาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง แนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดคลาสสิค หรือดั้งเดิมที่ส่งอิทธิพลต่อแนวคิดของกวีร่วมสมัย ดังปรากฏในบทกวีไหมแท้ที่แม่ทอ ในหนังสือรวมกวีนิพนธ์ม้าก้านกล้วย ตัวอย่างเช่น

พร้อมทั้ง**สอนลูกสาวเจ้าศรีเรือน** อยู่เป็นเพื่อนแม่ทอปรารถนา
เพื่อสืบทอดแรงงานกาลเวลา ก่อนมือแม่จะอ่อนล้าต้องลาพัก
และ**สอนเจ้าลูกชายให้ทระนง** รักแม่ก็ขอจงทำงานหนัก
ด้วยละเอียดอ่อนในเยื่อใยรัก พลีชีวิตเพื่อถักและทอไท

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2540)

แนวคิดคำสอนในวรรณกรรมคำสอนจึงลักษณะร่วมสมัยกับวรรณกรรมร่วมสมัย เพราะแนวคิดที่ถูกนำเสนอในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยนั้นมีลักษณะร่วมทางความคิดเช่นเดียวกับวรรณกรรมคำสอน แม้ว่ากวีจะมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาปัจจุบัน ความร่วมสมัยคือความสัมพันธ์กับเวลาที่เรามีชีวิตอยู่แต่มิได้ทำทุกอย่างตามยุคสมัย ร่วมสมัยจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตที่เฉพาะเจาะจงเฉพาะตัวของเรากับยุคสมัยที่เรามีชีวิตอยู่ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2558)

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นนับเป็นการปฏิสังสรรค์ของตัวบทที่อธิบายความหมายทางวัฒนธรรมและสังคมของวรรณกรรมคำสอนอีสาน ซึ่งนักสังคมวิทยาอย่างจอร์จ ซิมเมล (Georg Simmel) มองว่าการปฏิสังสรรค์คือการกระทำระหว่างกันโดยมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ รูปแบบ และเนื้อหา (จิราภา วรเสียงสุข, 2558) เมื่อนำแนวคิดนี้มามองตัวบทในวรรณกรรมจึงเห็นการกระทำระหว่างกันทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา การกระทำดังกล่าวคือการนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน และรับ-ส่ง

อิทธิพลด้านรูปแบบที่นำไปสู่การสร้างสรรค์วรรณกรรมในบริบทสังคมวัฒนธรรมอีสานที่มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ซึ่งเมื่อเราสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอีสานผ่านการสร้างภาพความจริงตามแนวคิดของสจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) ภาษาคือผลผลิตของการสร้างความหมายผ่านภาษา ไม่ว่าจะเป็น ภาษาพูด ภาษาเขียน หรือระบบสัญลักษณ์ (สุภีร์ สมอนา, 2559) ดังนั้นบริบทดังกล่าวจึงไปนำสู่ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติอันมีความใกล้ชิดกันของตัวบทในลักษณะอุปถัมภ์พึ่งพาอาศัยกันและเอื้อประโยชน์กัน (สุภีร์ สมอนา, 2559) ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นที่มีลักษณะพึ่งพากันเสมือนพี่น้องท้องเดียวกันที่มีความคล้ายคลึงทั้งในด้านเนื้อหา และรูปแบบ อีกทั้งยังสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ให้ดำรงอยู่อย่างมีความหมาย ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มย่อมนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง และในขณะเดียวกันก็ถูกนิยามด้วยสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ตนเองสร้างขึ้น (ยศ สันตสมบัติ, 2556) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมนี้คือการนิยามตัวตนของคนอีสานอีกนัยหนึ่ง เพราะนำไปสู่ความเข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่โยงใยอยู่ในความสัมพันธ์ของวรรณกรรมคำสอนกับวรรณกรรมประเภทอื่น และสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนอีสานให้ยึดโยงอยู่ในกระแสกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากบทความวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่น: การปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น” สรุปเป็นโมเดลโมบายระฆังแขวน DL-LL-BL-FL-HL-CL ได้ ดังนี้

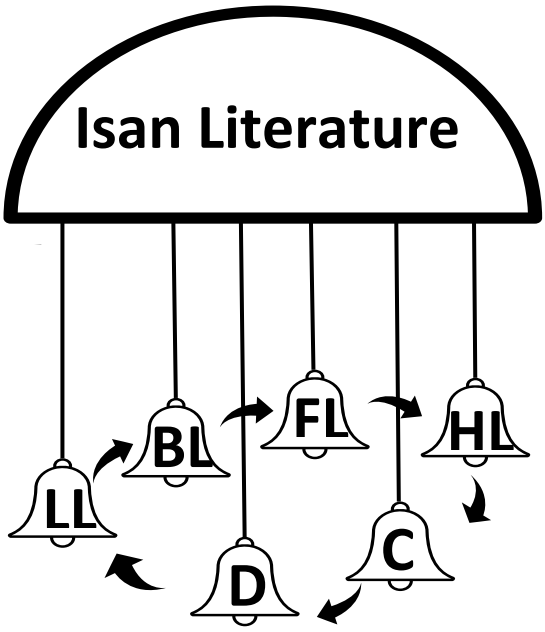

ภาพที่ 1 Bell wind chimes Model โมเดล DL-LL-BL-FL-HL-CL

จากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้ตกผลึกเป็นความรู้ใหม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียด ดังนี้

DL = Didactic Literature หมายถึงวรรณกรรมคำสอน (อีสาน)

LL = Legal Literature หมายถึงวรรณกรรมกฎหมาย (อีสาน)

BL = Buddhist Literature หมายถึงวรรณกรรมพุทธศาสนา (อีสาน)

FL = Fable Literature หมายถึงวรรณกรรมนิทาน (อีสาน)

HL = Historical Literature หมายถึงวรรณกรรมประวัติศาสตร์ (อีสาน)

CL= Contemporary Literature หมายถึงวรรณกรรมร่วมสมัย (อีสาน)

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นของอีสาน ไม่ว่าจะเป็น วรรณกรรมกฎหมาย วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมประวัติศาสตร์ หรือวรรณกรรมร่วมสมัย ล้วนมีความสอดคล้องเกี่ยวข้องผนวกกันเข้าเป็นโมเดลความคิดใหม่ คือ โมบายระฆังแขวน DL-LL-BL-FL-HL-CL ซึ่งเมื่อนำเรียงร้อยรวมกันแล้วจะบังเกิดพลังเสียงที่ไพเราะกังวานยามที่มีลมพัดผ่าน หรือมีการกระทบจากแรงเคลื่อนไหว เสมือนวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นที่เมื่อมีความสัมพันธ์กันแล้วจะสามารถขับเคลื่อนความหมาย และคุณค่าของวรรณกรรมอีสานให้ดำเนินไปอย่างแจ่มชัดใน

บริบทของวัฒนธรรมท้องถิ่น และสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ให้ดำรงอยู่อย่างมีตัวตนท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายของมนุษยชาติ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นทำให้เห็นการปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่นอีสาน ไม่ว่าจะเป็น ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลด้านแนวคิดต่อวรรณกรรมคำสอนทำให้เนื้อหาในวรรณกรรมคำสอนมีการนำเสนอแนวคิดเชิงพุทธไว้ในคำสอนหลายเรื่อง รวมถึงการส่งอิทธิพลด้านรูปแบบที่ทำให้วรรณกรรมคำสอนมีกลวิธีการเล่าเรื่องแบบชาดก ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมนิทานในแง่การรับ-ส่งอิทธิพลซึ่งกันและกัน วรรณกรรมคำสอนรับอิทธิพลด้านเนื้อหาในการนำเสนอแนวคิดคำสอนโดยอ้างอิงถึงตัวละครจากวรรณกรรมนิทาน และส่งอิทธิพลทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบต่อวรรณกรรมนิทานโดยเป็นต้นแบบแนวคิด และเป็นต้นแบบของตัวละครและโครงเรื่องวรรณกรรมนิทาน ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมกฎหมายในแง่ของการนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติข้อห้ามต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประวัติศาสตร์ในแง่ของการส่งอิทธิพลด้านรูปแบบในการนำเสนอเรื่องเล่าให้น่าเชื่อถือจากการแทรกคำสอนในการเล่าเรื่อง หรือความสัมพันธ์กับวรรณกรรมร่วมสมัยในแง่ของการส่งอิทธิพลด้านเนื้อหาที่เป็นต้นแบบแนวคิดของกวีร่วมสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นคุณค่าของวรรณกรรมคำสอนที่มีบทบาทสำคัญต่อท้องถิ่น และสะท้อนความหมายการดำรงอยู่ของตัวบททางวัฒนธรรมที่มีการปะทะสังสรรค์กันอยู่เสมอ การวิจัยนี้ทำให้ตกผลึกความความคิดเป็นโมเดลใหม่ คือโมบายระฆังแขวน DL-LL-BL-FL-HL-CL ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวรรณกรรมคำสอนอีสานกับวรรณกรรมประเภทอื่นได้อย่างคมชัด ในส่วนข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมอีสานกับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่นในแต่ละประเภทของวรรณกรรมเพื่อให้เห็นการปฏิสังสรรค์ของตัวบททางวัฒนธรรมในบริบทที่แตกต่าง และนำไปสู่ความเข้าใจลักษณะร่วมทางความคิด และความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องวรรณกรรมคำสอนอีสาน : การประกอบสร้างความรู้และความสัมพันธ์กับวรรณกรรมประเภทอื่น สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เอกสารอ้างอิง

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2528). รายงานการวิจัยตามโครงการปริวรรตวรรณกรรมอีสานจากหนังสือผูก ศึกษาอีสาน จากวรรณกรรมคำสอน โดย จารุวรรณ ธรรมวัตร และ "คำกลอนสอนโลก" โดย พระอริยานุวัตร เขมจารี / จารุวรรณ ธรรมวัตร และ พระอริยานุวัตรเขมจารี. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

จิราภา วรเสียงสุข. (2558). ทฤษฎีสังคมวิทยายุคคลาสสิก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เอ็ม แอนด์ เอ็ม เลเซอร์พริ้นต์.

ชวนากร จันนาเวช. (2560). กดหมายโบราณ จากเอกสารโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เอกสารวิชาการลำดับที่ 26 กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2558). เอกภาวะในทฤษฎีสังคมร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.

ซัตเทอร์แลนด์ จอห์น. (2561). วรรณกรรมประวัติศาสตร์เรื่องเล่าแห่งจินตนาการ. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คสเคป.

ดนุพล ไชยสินธุ์. (2535). นิทานขุนบรม. เลย: สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเลย.

_____. (2537). ปู่สังคะสา ย่าสังคะสี : ปฐมกัป. เลย: รุ่งแสง.

นพพร ประชากุล. (2552). ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: อ่าน.

บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล. (2544). ผะหยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง. ขอนแก่น: คลังนานาธรรม.

บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรเมธากุล. (2545). ย่าสอนหลาน. ขอนแก่น: คลังนานาธรรม.

ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2561). คติชนกับสังคม : หลักการและแนวทางการศึกษาคติชนวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

ปรีชา อุยตระกูล. (2543). จริยธรรมในวรรณคดีอีสาน. ใน สุกัญญา ภัทราชัย วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ (หน้า 151-172). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูคัมภีรนิเทศ ป.6. (2539). ชนะสันธราชเทศนาคำสอน และโกบตีนหมาชวนขัน. ขอนแก่น: คลังนานาธรรม.

พัชรินทร์ สิรสุนทร. (2558). ความรู้ อำนาจ และสุขภาพ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒนา กิตติอาษา. (2546). วิจัยอีสาน : วิธีวิทยากับการศึกษาพลังทางสังคมในภาคอีสาน. นครราชสีมา: สมบูรณ์พริ้นติ้ง.

พิฑูร มลิวัลย์. (2543). สรุปบรรยาย “อิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน”. ใน สุกัญญา สุจฉายา วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ (หน้า 50-76). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2540). ม้าก้านกล้วย. กรุงเทพมหานคร: แพรว.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2560). วัฒนธรรมศึกษาเบื้องต้น. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

ศิราพร ณ ถลาง. (2543). การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นกับสังคม. ใน สุกัญญา สุจฉายา วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ (หน้า 10-25). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2552). ทฤษฎีสังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภีร์ สมอนา. (2559). สังคมวิทยาอีสาน. อุดรธานีแ: ศักดิ์ศรีอักษรการพิมพ์.

อ.ศิลา คานแก้ว. (2544). คดีโลกคดีธรรม. ขอนแก่น: คลังนานาธรรม.

การพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์: การพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเพื่อการสร้างตราสินค้าและผลิตภัณฑ์ต้นแบบ*

THE DEVELOPMENT OF A CREATIVE WEAVING PATTERN OF KOHYOR: DEVELOPMENT OF KOHYOR FABRICS IN THE BRANDING OF THE PRODUCT AND THE PROTOTYPE

นวัทตกร อุมาศิลป์
Nawatthakorn Umasin
ตะวัน ตนยะแหละ
Tawan Tonyalae
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา
Rajamangala University of Technology Srivijaya Songkhla, Thailand
E-mail: nawatthakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาลักษณะผืนผ้า ลวดลายผ้า พื้นผิวผ้าและรูปแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอเกาะยอ เพื่อเป็นการพัฒนาผ้าทอเกาะยอในรูปลักษณ์ใหม่โดยการใช้แนวทางการพัฒนาที่ไม่กระทบต่อการทอผ้าแบบดั้งเดิม เนื่องจากผ้าทอเกาะยอเดิมมีลักษณะเป็นผ้าทอ ยกดอกและผืนผิวผ้าเรียบเสมอเหมือนผ้าทอทั่วไป งานวิจัยครั้งนี้ถือเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอที่ผสมผสานกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มาจากเนื้อหา วรรณกรรม บทความและการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มประกอบการผ้าทอเกาะยอในมิติต่าง ๆ รวมกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอ เกิดรูปแบบลวดลายผ้าทอและพื้นผิวที่มีมิติจากการผสมผสานวัสดุเส้นด้ายต่างชนิดต่างขนาดและเทคนิคการทอ โดยการทอใช้เส้นด้ายพุ่งเป็นเส้นด้ายแฟนซีทำให้ผ้าทอเกิดลวดลายที่เป็นอิสระและมีสีสันรวมทั้งมีผิวสัมผัสที่นูนขึ้น การใช้ด้ายพุ่งตีเกลียวผสมกับเส้นด้ายต่างขนาดทำให้ผ้าทอมีผิวสัมผัสนูนต่างระดับและการใช้เส้นด้ายพุ่งแบบใยฟูทำให้ผ้าทอมีลักษณะฟู การใช้เส้นด้ายพุ่งใยพิเศษทอผสมทำให้ผ้าทอมีความเงาและมีความด้านของผิวสัมผัส รวมทั้งมีลายยกดอกในผืนเดียวกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยยังคงเส้นด้ายยืนและตะกอเก็บลายแบบดั้งเดิมเพื่อคงวิถีการทอผ้าเกาะยอแบบดั้งเดิม เพื่อไม่ให้กระทบต่อวิถีการทอผ้าแบบเดิมของ

* Received 5 November 2021; Revised 19 December 2021; Accepted 26 December 2021

กลุ่มประกอบการและเป็นต้นแบบผ้าทอและผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายให้กับกลุ่มประกอบทอผ้ากลุ่มผ้าทอร่มไทร อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
คำสำคัญ: พัฒนา, รูปแบบ, ผ้าทอเกาะยอ, สร้างสรรค์

Abstract

The Objectives of this research article were to develop the features of fabric, patterns, texture, and style of woven cloth product from KohYor in order to develop the KohYor woven cloth in a new look by using the development approach that does not affect traditional weaving since KohYor woven cloth was originally woven into the fabric with the smooth surface like normal woven cloth. This research is considered as a guideline for the development of pattern of woven fabrics and KohYor woven products. The research is qualitative research conducted from the contents, literature, articles, and the field visit to interview the KohYor woven fabric group in various dimensions combined with the design thinking process The research results reveal that the development of KohYor woven pattern cloth form the pattern of woven fabrics and textures that have dimensions from different types of thread materials in different sizes and weaving techniques. The thread weaving is used as fancy thread to make woven pattern which is free and colorful including having the embossed skin. Using twisted thread mixed with thread in different sizes makes the woven fabric have a different level of embossed texture. The use of fluff thread makes the fabric look fluffy. Using special thread mixed with the fabric makes the woven fabric shiny and has the touch of skin including the flower pattern in the same piece. The researcher still maintains the standing thread and the traditional pattern to preserve the traditional weaving style of KohYor in order not to affect the traditional way of weaving of the assembly group to be the model of woven fabrics and apparel products for the weaving group of Rom Sai Textile, Mueang District, Songkhla Province.
Keywords: Development, Kohyor Woven Fabric, Creative

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการพัฒนาการปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ทีมีความหลากหลายชาติพันธุ์ หลายภาษา

หลายวัฒนธรรม จนหลอมรวมกัน เกิดเป็นภูมิปัญญาประจำถิ่น ซึ่งมีทั้งเรื่องราววัฒนธรรม การละเล่นและภูมิปัญญาที่น่าสนใจอันประกอบด้วย การละเล่นมโนราห์ หนังตะลุง และสิ่งทอพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น ผ้าทอเกาะยอ ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าบาติก เป็นต้น (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543) ซึ่งในปีพ.ศ.2558 ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาไทยจะถูกเผยแพร่ให้แก่ชาวต่างชาติและนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทยก็ถือเป็นสื่อกลางที่จะเป็นการเผยแพร่ออกไปอย่างหนึ่งในรูปแบบของสินค้าได้เป็นอย่างดีอีกด้วย (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2541)

ผ้าทอเกาะยอ ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองที่เกิดจากภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นร้อย ๆ ปี ของตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2545) เชื่อว่าการทอผ้าเกาะยอนั้นเกิดขึ้นจากคนเชื้อสายจีนที่ได้นำอาชีพการทอผ้ามาสอนแก่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเกาะยอ ซึ่งการทอผ้าจะทอด้วยกี่มือ ที่มีโครงสร้างเป็นไม้ไผ่ และใช้ ตรน แทนลูกกระสวย เส้นใยที่ใช้เป็นเส้นใยจากฝ้าย ซึ่งเส้นใยฝ้ายที่นำมาทอนั่นเป็นเส้นใยฝ้ายที่มีการสั่งซื้อมาจากภูมิภาคอื่น และยังพบปัญหาเรื่องคุณภาพของเส้นใยที่มีขนาดใหญ่ทำให้ทอผ้าแล้วเนื้อผ้าจะมีลักษณะที่หนาและค่อนข้างหยาบ ผ้าทอเกาะยอมีหลากหลายลวดลาย เช่น ลายราชวัตร ลายดอกแก้ว ลายดอกพิกุล เป็นต้น (ศิริพร สุระวิโรจน์, 2538) ปัจจุบันจังหวัดสงขลาได้มีการก่อตั้งกลุ่มทอผ้าเกาะยอหลายกลุ่มประกอบการ ผลจากการลงพื้นที่กลุ่มประกอบการทอผ้าในพื้นที่จังหวัดสงขลา กลุ่มทอผ้ากระแสสินธุ์ กลุ่มผ้าทอร่มไทร กลุ่มทอผ้าบ้านสะพานพลา กลุ่มผ้าทอเกาะยอป้าลิ่ม จากการสัมภาษณ์พูดคุยประเด็นปัญหาของกลุ่มทอผ้าเกิดจากทางกลุ่มเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในการสั่งเส้นด้ายจึงมีข้อจำกัดและจำนวน ทำให้ต้องเลือกซื้อเส้นด้ายฝ้ายจากกลุ่มประกอบการรายใหญ่แทน ซึ่งไม่สามารถกำหนดสีและขนาดเส้นด้ายฝ้ายได้ เมื่อทอผ้าออกมาจะมีลักษณะเนื้อหนาและสีไม่เป็นไปตามกระแสความนิยม อีกทั้งรูปแบบการเครื่องแต่งกายที่จัดจำหน่ายมีรูปแบบที่ไม่ทันสมัย แต่ทั้งนี้ยังมีหน่วยงานราชการที่นำผ้า ไปตัดเย็บเป็นเครื่องแบบของหน่วยงานต่างในจังหวัดสงขลา (อุบลศรี อรรถพันธุ์, 2554)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบลวดลายผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ด้วยวัสดุเส้นด้ายหลากชนิด อีกทั้งเป็นการออกแบบกระบวนการทอเพื่อลดกระบวนที่ซับซ้อนและสร้างพื้นฐานการทอให้แก่เยาวชนในกลุ่มทอผ้าได้เรียนรู้รูปแบบการทอด้วยการทอผ้าเกาะยอเชิงสรรค์ในอีกมิติหนึ่ง และนำผ้าทอเกาะยอรูปแบบสร้างสรรค์ไปออกแบบและตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกายต้นแบบเพื่อให้กลุ่มทอผ้าเกิดแนวทางใหม่ๆต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบลวดลาย เทคนิคการทอ สี และสร้างพื้นผิวสัมผัสของผ้าทอเกาะยอ จังหวัดสงขลา

2. เพื่อหาแนวทางในการสร้างผลงานสิ่งทอสร้างสรรค์และผลิตต้นแบบเพื่อเป็นแนวทางให้กลุ่มประกอบการผ้าทอเกาะยอ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มประกอบการผ้าทอเกาะยอจังหวัดสงขลาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาต้นแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

- วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านสะพานพลา โดย นางบัว ดวงตา และนางสุพรรณ พัชรโกมินทร์ เลขที่ 32/2 หมู่ที่ 6 ถนน ตำบลสะท้อน อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าร่มไทร โดย นางยมนา สินธุรัตน์ 53/1 หมู่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

2. กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับลวดลาย วิธีการทอผ้าทอเกาะยอ อุปกรณ์การทอผ้าเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติการทอผ้าเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ได้

2.2 ศึกษาเกี่ยววัสดุเส้นใยต่างๆ ที่เหมาะสมในการนำมาสร้างสรรค์เป็นเส้นด้ายพุ่ง เพื่อเสริมความน่าสนใจและพื้นผิวสัมผัสของผ้าทอเกาะยอ

2.3 ศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มแฟชั่นสากล (Trend) เพื่อให้ได้ทิศทางของรูปแบบลักษณะของสิ่งทอ สี ลวดลาย เทคนิคการทอ รายละเอียดการตกแต่งสิ่งทอ ตลอดจนพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า และอื่น ๆ เป็นต้น (กรมหม่อนไหม , 2555)

3. ลงพื้นที่เชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับวิธีการทอผ้าทอเกาะยอ ลวดลายผ้าทอ เส้นใย เทคนิคการทอ ความต้องการลักษณะรูปแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ ทิศทางการจำหน่ายรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นแนวทางออกแบบลวดลาย พื้นผิวสัมผัสและสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์ได้ โดยสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างแก่ผู้ประกอบการผ้าทอเกาะยอ กลุ่มคลัสเตอร์ผ้า ร้านค้าในชุมชน นักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ให้เกิดแนวทางการพัฒนาและออกแบบต่อไป (สุวรรณี รักวิจิต, 2558)

ภาพที่ 1 ลงพื้นที่ กลุ่มประกอบการผ้าทอ

ภาพที่ 2 การประชุม ระดมความคิดเห็นผู้ประกอบการกลุ่มผ้าทอพื้นเมือง และผ้าบาติก

4. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบเส้นด้ายชนิดต่าง ๆ ที่เหมาะสมในการนำมาใช้เป็นเส้นด้าย พุ่งในการทอผ้าเกาะยอเชิงสร้างสรรค์

ภาพที่ 3 เส้นด้ายแฟนซีชนิดต่างๆ

5. วิเคราะห์แนวโน้มแฟชั่นสากล (Trend) จากฐานข้อมูลสากลของบริษัท WGSN เพื่อให้ได้ทิศทางของรายละเอียดเพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบ ดังนี้

แนวความคิดและแรงบันดาลใจ (Concept – Inspiration) ทิศทางและกระแสแนวคิดแรงบันดาลใจ จากข้อมูลแนวโน้มแฟชั่นสากล WGSN Trend ได้ระบุแนวคิดที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์หรือเรื่องราวของความเป็นวัฒนธรรมพื้นถิ่น ที่ปรากฏในงานสิ่งทอและเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 4 WGSN Concept-Inspiration

โครงร่างเงา (Silhouettes) ผลจากการวิเคราะห์โครงร่างเงาจากแนวโน้มแฟชั่นสากล (Trend) ลักษณะของโครงร่างเงาที่เป็นแนวโน้มจะมีลักษณะ พอดีตัว ไม่รัดรูป จะมีชิ้นส่วนใดส่วนหนึ่งท่อนบนหรือท่อนล่างที่พอดีตัว และอีกส่วนจะเป็นโครงร่างเงาที่หลวม เน้นรูปแบบที่รอยต่อหรือชายเสื้อพอดีระดับเส้นเอวเพื่อให้ผู้สวมใส่มีรูปร่างและสรีระมากขึ้น

ภาพที่ 5 WGSN Silhouettes

รายละเอียดตกแต่ง (Detail Finishing) รายละเอียดการตกแต่งเกิดขึ้นด้วย 2 ลักษณะ 1) เกิดจากกระบวนการทอโดยใช้เส้นด้ายพุ่งที่มีพื้นผิวสัมผัสและมีคุณลักษณะที่แตกต่าง หรือเส้น 2) ใยแฟนซีหรือเส้นใยพิเศษ ทอสลับกับเส้นด้ายต่างคุณลักษณะทำให้ผ้ามีพื้นผิว และมีมิติ

ภาพที่ 6 WGSN Woven Texture Fabric

การตกแต่งบนเสื้อผ้า โดยงานฝีมือ งานปักจากวัสดุตกแต่งเช่น ปล้อง ลูกปัด เลื่อม เน้นรูปแบบลวดลายที่สะท้อนอัตลักษณ์พื้นถิ่นและรูปทรงเรขาคณิต

ภาพที่ 7 WGSN Detail Finishing and Embroidery

สี (Color Way) จากการวิเคราะห์แนวโน้มแฟชั่นสากล (Trend) กลุ่มสีที่เป็นแนวโน้มเป็นกลุ่มสีลักษณะ **Pastel Color** ซึ่งเป็นกลุ่มสีที่มีสีขาวผสมในกลุ่มแม่สี โดยเฉพาะกลุ่มครีม ชมพูอ่อน ฟ้าอ่อน เป็นต้น

ภาพที่ 8 WGSN Color Way

ผ้าและวัสดุอุปกรณ์ (Material) รายละเอียดของผ้าและวัสดุจากแนวโน้มแฟชั่นสากล (Trend) วัสดุเส้นใยในการทอผ้า จะเป็นเส้นใยธรรมชาติ ประเภทฝ้ายที่มีขนาดเส้นต่างขนาด และวัสดุพิเศษที่มีพื้นผิวและคุณลักษณะแตกต่างหลากหลายชนิด ที่มาการถัก ทอ และ ปัก เพื่อให้เกิดพื้นผิวสัมผัสใหม่และความแปลกใหม่ของผ้า จึงได้นำแนวทางการสร้างสรรค์มาอ้างอิงสู่งานวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 9 WGSN Material

6. กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ในการออกแบบลวดลายและเทคนิคการทอผ้าเกาะยอ รวมทั้ง ศึกษาวัสดุ เส้นใยต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้าแนวสร้างสรรค์และต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากสิ่งทอเกาะยอตามแนวโน้มแฟชั่นสากลและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้

7. ออกแบบลวดลายทอผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ ทดลองทอผ้าและขึ้นต้นแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ โดยเตรียมเส้นด้ายต่างขนาด ต่างชนิด ต่างผิวสัมผัส

กรอเข้ากระสวยด้ายพุ่งและทดลองทอตามแนวทางการการออกแบบสิ่งทอจากการวิเคราะห์แนวโน้มแฟชั่นสากล (Trend)

8. ออกแบบผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ โดยรูปแบบผลิตภัณฑ์จากการวิเคราะห์ความต้องการผลิตภัณฑ์สิ่งทอ จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการผ้าทอเกาะยอ นักท่องเที่ยว เป็นต้น

9. ผลิตต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม โดยใช้ผ้าทอเกาะยอที่ทอด้วยเส้นด้ายต่าง ๆ ในรูปแบบสิ่งทอสร้างสรรค์ สรุปปัญหาและแนวทางการจัดการทางด้านผลิตภัณฑ์ผ้าเกาะยอเชิงสร้างสรรค์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ที่ผสมเส้นด้ายต่างชนิด ต่างขนาด ต่างผิวสัมผัส มาเป็นเส้นด้ายพุ่งในการทอ ซึ่งยังคงกระบวนการทอในรูปแบบของผ้าทอเกาะยอเดิม ผ้าที่ทอสำเร็จเป็นผืนได้นำไปพัฒนาต่อเป็นต้นแบบรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย โดยใช้ผลจากการวิเคราะห์แนวโน้มแฟชั่นสากล WGSN ร่วมกับผลสรุปจากแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ

โครงร่างเงา (Silhouettes) ผลจากการวิเคราะห์ แนวโน้มแฟชั่นสากล WGSN และแบบสอบถาม ทำให้การออกแบบเกิดลักษณะเครื่องแต่งกายที่มีโครงร่างเงาที่แบบ เข้ารูป เน้นช่วงเอวเป็นหลักและมีบางโครงร่างเงาที่เน้นท่อนบนหลวม ท่อนล่างเล็ก แต่โครงร่างโดยรวมคือเข้ารูป

รายละเอียดตกแต่ง(Detail Finishing) มีการตกแต่งผ้าพื้น โดยการทอให้เกิดพื้นผิวและมีการปักบนเสื้อเพื่อเพิ่มมิติและพื้นผิว

ผ้าและวัสดุอุปกรณ์ (Material) มีการใช้เส้นด้ายต่างขนาด ต่างวัสดุ และมีผืนผิวสัมผัสที่แตกต่างมาทอทำให้ผืนผ้าที่เกิดขึ้นมีพื้นผิวสัมผัสและมิติ

ภาพที่ 10 ลวดลายผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์

สี (Color Way) กลุ่มสีที่เลือกคือกลุ่ม Pastel Color ซึ่งเป็นกลุ่มสีที่มีสีขาวผสมในแต่ละสี ประกอบด้วย ขาว ครีม ชมพูอ่อน เขียวอมฟ้าอ่อน เป็นต้น

ภาพที่ 11 กลุ่มโทนสีผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ที่วิเคราะห์จากกลุ่มสีแนวโน้มแฟชั่นสากล WGSN

จากการสรุปแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายจากผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ นั้น รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายที่ได้รับความสนใจมากที่สุดตามลำดับ ดังนี้ 1) รูปแบบ Casual - Party Wear หรือชุดงานเลี้ยงหรือร่วมงานโอกาสพิเศษ 2) รูปแบบ Casual - Buesiness Wear หรือชุดทำงาน และ 3) Casual-Casual Wear หรือชุดลำลอง โดยกลุ่มเป้าหมายหลักคือกลุ่มคนอายุ 25 - 35 ปี หรือ GENEARATION M ซึ่งเป็นคนวัยทำงานหรือนักศึกษาจบใหม่ โดยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีรายได้เป็นของตนเอง เลือกซื้อสินค้าโดยคำนึงถึงรูปแบบความแปลกใหม่และความทันสมัย กลุ่มเป้าหมายรองคือกลุ่มนักศึกษา อายุ 18 - 24 ปี หรือ GENEARATION Y เป็นกลุ่มที่รักในการแต่งตัว แต่งกายตามกระแสแฟชั่นและสร้างความโดดเด่นให้กับตัวเอง ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำผลจากการพัฒนาต้นแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาสู่ต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายที่มีความร่วมสมัยในรูปแบบ Casual–Party Wear หรือชุดงานเลี้ยงหรือร่วมงานโอกาสพิเศษ ประกอบด้วย เสื้อ กระโปรง กระเป๋า และรองเท้า โดยใช้แนวโน้มแฟชั่นสากลมาเป็นส่วนประกอบของการออกแบบการตกแต่ง สีและวัสดุ โครงร่างเงาที่เหมาะสม ส่วนหนึ่งของงานวิจัยนี้ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแนวโน้มแฟชั่นสากล เกี่ยวกับรูปแบบ สี การตกแต่ง และวัสดุ ให้แก่ผู้ประกอบการผ้าในจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นองค์ความรู้ในยกระดับกลุ่มประกอบการหรือตราสินค้าให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับกระแสแนวโน้มแฟชั่นสากลได้อีกด้วย ซึ่งผู้ประกอบการยังสามารถที่จะไปพัฒนาและสร้างกลยุทธ์ทางการตลาด สร้างความแปลกใหม่ของผลิตภัณฑ์ ลวดลาย และวัสดุ โดยใช้ทิศทางการออกแบบจากแนวโน้มแฟชั่นสากล สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่สนใจในผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายจากผ้าไทยหรือผ้าพื้นเมือง เดิม ผ้าเหล่านี้ จะไม่เป็นที่นิยมแก่กลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานตอนต้น เนื่องจากรูปแบบลวดลายการทอ การใช้วัสดุ ไม่มีความโดดเด่นและแปลกใหม่ อีกทั้งรูปแบบเครื่องแต่งกายที่จำหน่ายนั้นไม่มีรูปแบบที่หลากหลาย ที่มีอยู่จะมีลักษณะโครงร่างเงาและรูปแบบที่เฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่หรือกลุ่มหน่วยงานราชการ ดังนั้นจากการวิจัยครั้งนี้ผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์และผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายจากผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์จะแนวต้นแบบ

ผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ผ้าพื้นเมืองที่ร่วมสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบันได้อย่างแน่นอน

ภาพที่ 12 ผลงานการร่างภาพการออกแบบและต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย

อภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบวัสดุการทอโดยใช้เส้นด้ายที่หลากหลายลักษณะ หรือประเภทเส้นด้ายเรียกว่าเส้นด้ายแฟนซี สามารถนำมาใช้ได้ในส่วนของเส้นด้ายพุ่งอย่างเดียวเท่านั้น เนื่องจากเส้นด้ายแฟนซีจะมีลักษณะและขนาดที่หลากหลาย เมื่อนำมาขึ้นเป็นเส้นด้ายยืนจะทำให้มีปัญหาในการนำเส้นเข้าฟืมกระทบผ้า อาจจะส่งผลให้เส้นด้ายขาดได้ง่าย จึงไม่เหมาะในการนำมาเป็นเส้นด้ายยืน แต่เมื่อนำเส้นด้ายแฟนซีมาเป็นเส้นด้ายพุ่งก็จะทำให้ผืนผ้ามีมิติและมีพื้นผิวสัมผัสในรูปลักษณ์ใหม่ ทั้งนี้ ภคพรมหมณ์ สุขเกษม ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระเป๋าด้วยลวดลายผ้าไหมทอผสมเปลือกหอยมุก ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบกระเป๋าที่เหมาะแก่การนำมาผลิตด้วยผ้าไหมชนิดนี้คือ กระเป๋าถือสตรี ที่นิยมใช้ถือเพื่อออกงานราตรี โดยมีขนาดที่สามารถบรรจุบัตรเครดิต โทรศัพท์มือถือ และ ลิปสติกได้ ด้านลวดลายควรเป็นลายที่มีเรื่องราวมีแรงบันดาลใจ (inspiration) ที่น่าสนใจ ควรมีความร่วมสมัยไม่ควรยึดติดกับความดั้งเดิมเพื่อเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยแนวคิดดั้งเดิมในการทอนั้น เป็นการทอผ้าเพื่อให้เกิดพื้นผิวที่มีลักษณะนูนขึ้นมาจากพื้นผ้า ซึ่งเป็นลวดลายประเภทหนึ่งที่มีแนวคิดในการออกแบบจากการเลียนแบบลวดลายในธรรมชาติให้ออกมาเป็นลวดลายเรขาคณิต ผู้วิจัยยังคงแนวคิดด้านการออกแบบลวดลายที่เลียนแบบธรรมชาติมาพัฒนาให้เกิดความร่วมสมัย

ผ่านแนวคิดการเลียนแบบพื้นผิวของวัสดุ ที่ใช้ในการออกแบบกระเป๋าในปัจจุบันอย่าง หนังจระเข้หรือหนังงู โดยเลียนแบบออกมาเป็นลักษณะของการตัดเปลือกหอยมุก เพื่อเลียนแบบเกล็ดบนผิวของสัตว์เลื้อยคลาน และผู้วิจัยได้พัฒนาลวดลายกราฟิกเพื่อให้เกิดความรู้สึกแปลกใหม่ และใช้การทอผ้าไหมแบบดั้งเดิมผสานกับการสลับสีเปลือกหอยมุกให้เกิดสีและมิติเพิ่มขึ้น เกิดเป็นแนวคิดการออกแบบเชิงการเลียนแบบธรรมชาติขึ้น ด้านสีของกระเป๋า ผู้วิจัยเลือกใช้สีที่มีความร่วมสมัยใส่ได้กับทุกชุด เช่น สีขาว เทา ดำ เบจ โดยเลือกใช้เพียงสีใดสีหนึ่งหรือหลายสีร่วมกัน (ภคพรมหมณ์ สุขเกษม, 2020)

ภาพที่ 13 เส้นด้ายแฟนซีหรือเส้นด้ายสำเร็จรูป

2. รูปแบบผ้าทอเกาะยอที่พัฒนาในรูปแบบเชิงสร้างสรรค์เกิดจากการนำเส้นด้ายสำเร็จหรือเส้นด้ายแฟนซีที่มีขนาดและผิวสัมผัสแตกต่างกัน นำมาปั่นเข้ากระสวยเพื่อนำมาเป็นเส้นด้ายพุ่งทอเสริมกับเส้นฝ้ายเดิมโดยการทอจะยังคงทอยกดอกเก็บตะกอ เครือเส้นยืนบนกี่จะยังคงเป็นเส้นด้ายฝ้ายเดิม ทั้งนี้กระบวนพัฒนาผ้าทอเป็นการสร้างสรรค์วัสดุและลวดลายโดยไม่ให้กระทบกับวิถีการทอและเกิดความยากลำบากของกลุ่มผู้ประกอบการทอผ้าแต่ทั้งนี้ในการสร้างสรรค์จะทำให้ผ้าทอเกาะยอมีรูปลักษณ์และผิวสัมผัสที่เปลี่ยนไป อีกทั้ง ศศิธร วิศพันธุ์ ได้ศึกษาเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอโดยใช้เทคนิคควิลท์ ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ความพึงพอใจผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอโดยใช้เทคนิคควิลท์จากกลุ่มผู้บริโภคและสมาชิกกลุ่มทอผ้าร่มไทรจะเห็นว่าเมื่อจัดลำดับความพึงพอใจผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอมีความแตกต่างกันอาจเนื่องมาจากอายุของผู้ตอบแบบสอบถามที่ต่างกันส่งผลให้มีความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่ต่างกันแต่ถึงอย่างไรความพึงพอใจก็ยังอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกันและผลการวิจัยก็ถือว่าเป็นประโยชน์กับกลุ่มทอผ้าร่มไทรในการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ดีนั้นต้องมีความแปลกใหม่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้บริโภคเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติมีที่มาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาดนั้นโดยอาศัยการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูลก่อนทำการออกแบบและผลิตซึ่งนอกจากผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอเกาะยอสำหรับกลุ่มทอผ้าร่มไทรในการ

นำไปประยุกต์ใช้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต่อไปแล้วยังเป็นการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน (ศศิธร วิศพันธุ์, 2017)

ภาพที่ 14 ผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์

3. ลักษณะเส้นด้ายแฟนซีที่นำมาใช้เป็นเส้นพุ่งในการทอนั้นหากเป็นเส้นด้ายที่ขนาดเล็กก็จะสามารถกรอเข้ากระสวยได้ง่ายกว่าเส้นด้ายที่ลักษณะพิเศษ หรือขนาดใหญ่ ทั้งนี้ บิณฑสันต์ ขวัญข้าว และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง สมบัติของเส้นด้ายฝ้ายที่ลงแป้งด้วยแป้งสาคู ผลการศึกษา พบว่า แป้งสาคูมีความเหมาะสมที่จะถูกนำมาใช้ในกระบวนการลงแป้งด้ายฝ้ายยืนสำหรับงานทางด้านสิ่งทอได้ เนื่องจากสามารถช่วยเก็บขนบนเส้นด้ายได้ดีกว่า แป้งมันสำปะหลัง การลงแป้งเส้นด้ายด้วยแป้งสาคู 50 กรัม (SK50) และแป้งสาคู 25 กรัม ผสมแป้งพอลิไวนิลแอลกอฮอล์ 25 กรัม (SKP50) ใช้เวลาในการ กวนแป้งนานที่สุด แป้งมีค่าร้อยละความเข้มข้นสูงที่สุด (บิณฑสันต์ ขวัญข้าว และคณะ, 2018)

ภาพที่ 15 เส้นด้ายแฟนซีสำหรับกรอเข้ากระสวยเพื่อเป็นเส้นด้ายพุ่ง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การทอผ้า ถือเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการสืบทอดและถือเป็นภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะช่างทอผ้าแต่ละคนก็จะมีความชำนาญและเชี่ยวชาญต่างกัน ส่วนใหญ่ช่างทอผ้าจะใช้ประสบการณ์จนเกิดความชำนาญ ปัจจุบันช่างทอผ้าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุล้วนแล้วจะใช้ความจำในการทอและเหยียบตะกอ หากการสร้างสรรค์หรือการออกแบบ

ลวดลายผ้าทอของคนรุ่นใหม่ที่ต้องทำงานร่วมกับกลุ่มทอผ้าที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องสร้างความเข้าใจกันและกัน แบบไม่กระทบกับกระบวนการหรือวิถีชีวิตของเค้าเหล่านั้น ลดความยุ่งยากซับซ้อน แต่ก็ยังคงสอดแทรกแนวคิดและเหตุผลเพื่อให้เกิดคุณค่าของงานสร้างสรรค์ในรูปแบบนั้น ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเชิงสร้างสรรค์ : การพัฒนารูปแบบผ้าทอเกาะยอเพื่อการสร้างตราสินค้าและผลิตภัณฑ์ต้นแบบ” ทั้งนี้ผู้เขียนบทความขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา งบประมาณเงินรายได้ประจำปี 2558

เอกสารอ้างอิง

กรมหม่อนไหม. (2555). ภูมิปัญญาผ้าไหมไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2545). วัฒนธรรมพัฒนาการ ทางประวัติศาสตรเอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ.

บิณฑสันต์ ขวัญข้าว และคณะ. (2018). สมบัติของเส้นด้ายฝ้ายที่ลงแป้งด้วยแป้งสาคู . วารสารวิศวกรรมศาสตร์ ราชมงคลธัญบุรี, 16(2), 13-22.

ภคพรมหมณ์ สุขเกษม. (2020). การพัฒนารูปแบบกระเป๋าด้วยลวดลายผ้าไหมทอผสมเปลือกหอยมุก. ศิลแกรรมสาร, 13(1), 91-112.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (2541). ลวดลายบนผืนผ้า สืบสานภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร: พริ้นต์โพร.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2543). ผ้าทอพื้นเมืองในภาคใต้. ใน โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัดของประเทศ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศศิธร วิศพันธุ์. (2017). การออกแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอโดยใช้เทคนิคควิลท์. Art and Architecture Journal Naresuan University , 8(2), 1-9.

ศิริพร สุระวิโรจน์. (2538). ผ้าทอเกาะยอกับภูมิปัญญาชาวสงขลา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุวรรณี รักวิจิต. (30 ตุลาคม 2558). กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านสะพานพลา. (นวัทตกร อุมาศิลป์, ผู้สัมภาษณ์)

อุบลศรี อรรถพันธุ์. (2554). ผ้าทอพื้นเมืองภาคใต้. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก*

THE DEVELOPMENT OF MOTIVATIONAL INTERVIEW AND ONLINE SOCIAL NETWORKS FOR HEALTH BELIEFS IN CERVICAL CANCER SCREENING

พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม
Phimlada Anansirikasem
พลอยประกาย ฉลาดล้น
Ployprakay Chalardlon
จรัสศรี เพ็ชรคง
Jaratsri Petchkong
รุจา แก้วเมืองฝาง
Ruja Kaeomaungfang
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช
Boromarajonani College of Nursing, Chakriraj, Thailand
พีรเทพ รุ่งคุณากร
Bheeradhev Rungkhunakorn
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Silpakorn University, Thailand
E-mail: phimlada@ckr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก เป็นการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ศึกษาสภาพการณ์การไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก 2) พัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ 3) ประเมินผลรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สตรีกลุ่มเสี่ยงอายุ 30 - 60 ปี จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสัมภาษณ์การไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก มีค่าดัชนีความตรงของเนื้อหา 1.0 2) แบบสอบถามความเชื่อด้านสุขภาพด้านการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ค่าดัชนีความ

* Received 10 November 2021; Revised 19 December 2021; Accepted 25 December 2021

ตรงของเนื้อหา 0.96 ค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคอัลฟา 0.821 3) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การแจกแจงความถี่ และการทดสอบที ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ประกอบด้วย 1) การสร้างสัมพันธภาพ 2) การให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก 3) การค้นหาแรงจูงใจ 4) การผลักดันแรงจูงใจให้แน่นเฟ้นมั่นคง 5) การแนะนำแบบมีตัวเลือก 6) การวางแผนและการสรุป และ 7) การติดตามโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยผลการทดลองใช้รูปแบบสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อด้านสุขภาพสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ดังนั้นพยาบาลและบุคลากรด้านสุขภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมสตรีกลุ่มเสี่ยงในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกหรือโรคอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ รูปแบบ, การสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจ, เครือข่ายสังคมออนไลน์, ความเชื่อด้านสุขภาพ, การคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

Abstract

The objectives of this research article were to development of motivational Interview and online social networks for health beliefs in cervical cancer screening. This research and development consisted of three steps as follows: Phase 1: Situation of women without screening for cervical cancer. Phase 2: Development of motivational Interview and online social networks, and phase 3: Evaluation of the model, the sample was consisted of 30 high - risk women aged 30 - 60 years. The research instruments were comprised: 1) an in - depth interview form about the situation of not cervical cancer screening, content validity indexes was 1.0 2) questionnaires on health belief model in cervical cancer screening, content validity indexes was 0.96 and the reliability coefficients was 0.821 3) questionnaires of satisfaction toward motivational Interview and online social networks. Analyzed the data by content analysis frequency distribution and pair - t test. The results showed that: The model of motivational Interview and online social networks consist of engagement, knowledge, find out motivation, strengthen motivation, advice with menus, making a solid plan, and social media follow - up. Effects of using a motivational Interview and online social networks, health belief of cervical cancer screening was statistically significant increased ($p <.05$). So nurses and health workers can

apply as a guideline to promote women at risk for screening for cervical cancer or other diseases effectively.

Keywords: Model, motivational Interview, Social network, Health Belief, Cervical Cancer Screening

บทนำ

มะเร็งปากมดลูกเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญสำหรับสตรีทั่วโลก โดยพบอัตราอุบัติการณ์ เท่ากับ 18.8 ต่อแสนประชากร และอัตราตายเท่ากับ 12.4 ต่อแสนประชากร เมื่อจำแนกตามรายประเทศ พบว่า ประเทศแถบเอเชียตะวันออกฉียงใต้ มีอัตราอุบัติการณ์เท่ากับ 17.8 ต่อแสนประชากร และอัตราตายเท่ากับ 10 ต่อแสนประชากร ซึ่งเป็นอันดับ 6 ของโลก (Hyuna. S. et al., 2021) โดยกว่าร้อยละ 85 พบในประเทศกำลังพัฒนา สำหรับประเทศไทยพบผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกรายใหม่ จำนวน 272 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.51 ซึ่งเป็นอันดับสองรองจากมะเร็งเต้านม โดยผู้ป่วยใหม่ที่เข้ารับการรักษามักพบในระยะที่ 2 ร้อยละ 31.62 รองลงมาระยะที่ 3 ร้อยละ 28.31 (สถาบันมะเร็งแห่งชาติ, 2561) ซึ่งโรคมะเร็งปากมดลูกหากตรวจพบในระยะแรก สามารถรักษาให้หายขาดได้ (สมชาย เนื่องตัน, 2562) สำหรับจังหวัดราชบุรี พบมะเร็งปากมดลูกเป็นสาเหตุการเสียชีวิตเป็นอันดับ 2 รองจากโรคมะเร็งเต้านม โดยในปี พ.ศ. 2562 พบผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกรายใหม่ถึง 22 ราย โดยพบว่า อำเภอบ้านโป่ง มีอัตราป่วยด้วยโรคมะเร็งปากมดลูกอยู่ในอันดับต้น ๆ ของจังหวัดราชบุรี ดังปี พ.ศ. 2559 พบอัตราป่วยเท่ากับ 2.69 ต่อแสนประชากร และ ในปี พ.ศ. 2560 พบอัตราป่วยเท่ากับ 1.35 ต่อแสนประชากร นอกจากนั้นยังพบว่าการคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของ อำเภอบ้านโป่งสะสมตั้งแต่ปีงบประมาณ 2558 - 2562 ร้อยละ 20.04 ซึ่งมีผลงานเป็นอันดับสุดท้ายของจังหวัดราชบุรี (สะใบทอง หาญบุ่งคล้า, 2563)

สตรีอายุ 30 - 60 ปี ซึ่งอยู่ในวัยทำงานนับเป็นกลุ่มเสี่ยงสูงต่อการเป็นโรคมะเร็งปากมดลูก เนื่องจากไม่มีเวลาดูแลตนเอง ต้องรับผิดชอบทั้งเรื่องครอบครัวและการทำงาน พฤติกรรมสุขภาพไม่เหมาะสม มีความเครียด และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ไม่เข้าไม่ถึงแหล่งให้บริการและขาดแรงจูงใจในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก (สุคนธ์ ไข่แก้ว และคณะ, 2556) กระทรวงสาธารณสุขได้ส่งเสริมการการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โดยการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ไปตรวจทุกรูปแบบ แต่ยังพบว่าสตรีกลุ่มเสี่ยงบางรายปฏิเสธการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก จากการทบทวนบทเรียนจากการดำเนินการที่ผ่านมา สามารถสรุปสาเหตุหลักที่ดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การเชิญชวนสตรีกลุ่มเสี่ยงเป็นแบบกว้างโดยใช้การประกาศตามเสียงตามสาย และให้ อสม. เข้าไปเชิญชวนสตรีกลุ่มเสี่ยง ซึ่งขาดทักษะการพูดโน้มน้าวใจให้สตรีกลุ่มเสี่ยงตระหนักถึงโอกาสเสี่ยงของตนเองต่อการเกิดโรคมะเร็งปากมดลูก ความรุนแรงของโรคมะเร็งปากมดลูก

และประโยชน์ของการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก การนำเทคนิคการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ (Motivational Interviewing: MI) เป็นเทคนิคที่สำคัญเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (เทอดศักดิ์ เดชคง, 2555) ดังนี้ 1) แสดงความเห็นใจและให้เกียรติผู้รับการปรึกษา 2) ชี้ให้เห็นความขัดแย้งในตนเอง จนกระทั่งผู้รับบริการปรึกษาเกิดแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนแปลง 3) ให้คำแนะนำแบบมีทางเลือก 4) ไม่เถียงด้วย บางครั้งผู้รับการปรึกษาอาจเกิดความรู้สึกไม่แน่ใจ จึงใช้กลไกการป้องกันตัวเองที่จะลดความรู้สึกไม่สบายใจให้น้อยลงและไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้ให้การปรึกษาจะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกต่อตนเอง หลีกเลี่ยงการโต้เถียงแต่ควรหาวิธีอื่น เพื่อช่วยให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมา 5) กลิ้งไปกับแรงต้าน เมื่อผู้รับการปรึกษาเกิดความรู้สึกต่อต้าน ผู้ให้การปรึกษาควรเสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับปัญหา 6) สนับสนุนความมั่นใจในตนเองว่าผู้รับบริการมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยสมบูรณ์ ผู้รับคำปรึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวางแผน กำหนดพฤติกรรมที่จะปรับเปลี่ยน มองเห็นเป้าหมายและคุณค่าของการเปลี่ยนแปลง และลงมือปฏิบัติ และประเมินผลด้วยตนเอง ผู้ให้คำปรึกษาทำหน้าที่เพียงกระตุ้น และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนด จากการศึกษาเรื่องการประเมินการใช้เทคนิคการสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เขตสุขภาพที่ 2 พบว่าเทคนิคการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจช่วยให้พยาบาลปรับเปลี่ยนความคิดเชิงบวกกับผู้ป่วย จึงเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดี เกิดความไว้วางใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลให้การส่งเสริมให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบรรลุเป้าหมายได้ (ไชยนันท์ ทยาวิวัฒน์ และกุลรัตน์ บริรักษ์วาณิชย์, 2560) และจากการศึกษา การพยาบาลผู้ป่วยเบาหวานที่มีภาวะแทรกซ้อนโรคไตเรื้อรังโดยใช้การสนทนาเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Engagement 2) Find out motivation 3) Strengthen motivation 4) Advice with menus 5) Making a solid plan พบว่า ผู้ป่วยเบาหวานสามารถปรับพฤติกรรมได้ตามเป้าหมาย มีค่าการทำงานของไตดีขึ้น น้ำหนักลดลง 1 กิโลกรัม แต่ระดับไขมันในเลือดไม่ลดลง ซึ่งอาจต้องดูแลและควบคุม เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ยั่งยืนต่อไป (บังอร การวัฒนี, 2564) จึงเห็นได้ว่า การสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบรรลุเป้าหมายได้ อีกทั้งปัจจุบันโลกของสังคมออนไลน์ (Social Media) ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อบุคคลในชุมชนมากขึ้นทั้งในชีวิตประจำวันและด้านการทำงาน เป็นช่องทางสำคัญที่ใช้ในการส่งผ่านข้อมูลในหลายด้านโดยเฉพาะความรู้ทางด้านสุขภาพ ซึ่งสะดวกและรวดเร็ว ดังการศึกษาเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันโรคอาหารเป็นพิษในนักเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้ เจตคติ การรับรู้การประเมินเผชิญอันตรายต่อโรคอาหารเป็นพิษ การรับรู้การประเมินเผชิญปัญหาต่อการป้องกันโรคอาหารเป็นพิษ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอาหารเป็นพิษสูงขึ้นกว่า

กลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.001$) (อานุภาพ พงษ์พานิช และคณะ, 2558) การนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการให้ข้อมูลเชิงรุกและการติดตามสตรีกลุ่มเสี่ยงจะช่วยส่งเสริมให้สตรีกลุ่มเสี่ยงมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกได้มากขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมให้สตรีมีการรับรู้ที่ถูกต้องและมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกมีความจำเป็น ซึ่งคณะผู้ศึกษาเป็นอาจารย์พยาบาลชุมชน วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก และอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร มีบทบาทสำคัญในการให้การสอนนักศึกษาพยาบาลให้มีความรู้ด้านการส่งเสริม การป้องกันปัญหาสุขภาพในชุมชน ซึ่งพบว่าหลายปีที่ผ่านมาปัญหาการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกยังเป็นปัญหาของสำคัญของสาธารณสุขมาตลอด จึงสนใจเลือกใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจของกรมสุขภาพจิต ได้แก่ 1) Engagement การสร้างสัมพันธภาพ 2) Find out motivation ค้นหาแรงจูงใจ 3) Strengthen motivation การผลักดันแรงจูงใจ 4) Advice with menus การแนะนำแบบมีตัวเลือกเอง 5) Making a solid plan การวางแผนและสรุป (เทอดศักดิ์ เดชคง, 2560) และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ที่มีเนื้อหาเหมาะกับบริบทของสตรีกลุ่มเสี่ยง เพื่อให้สตรีกลุ่มเสี่ยงมีความเชื่อด้านสุขภาพเกิดความตระหนักถึงความลังเลใจ สามารถแก้ไขความลังเลใจ และเกิดความตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ทำให้สามารถช่วยลดอัตราการเกิดมะเร็งปากมดลูกระยะลุกลามและลดอัตราการตายจากโรคมะเร็งปากมดลูกต่อไป และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้กับกับนักศึกษาพยาบาลและพยาบาลรุ่นใหม่ในการดูแลประชาชนในชุมชนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีกลุ่มเสี่ยง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก
3. เพื่อประเมินผลรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการณ์การไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

ระยะนี้เป็นการสำรวจสภาพการณ์การไม่ตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกสตรีกลุ่มเสี่ยงที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก จำนวน 15 คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

(Inclusion criteria) 1) ไม่เคยได้รับบริการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกมาก่อนหรือเคยได้รับบริการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ครั้งสุดท้ายเป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี 2) ไม่มีความผิดปกติเกี่ยวกับการพูด การได้ยินหรือการมองเห็น 3) เข้าใจและสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ 4) ไม่อยู่ในระหว่างตั้งครรภ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In - depth interview) ด้านสภาพการณ์การไม่ตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ได้แก่ 1) ท่านทราบโอกาสเสี่ยงของการเป็นมะเร็งปากมดลูกหรือไม่อย่างไร 2) ท่านทราบถึงความรุนแรงของการเป็นมะเร็งปากมดลูกหรือไม่ อย่างไร 3) การที่ท่านไม่เข้ารับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก มีสาเหตุจากอะไรบ้าง และผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความครอบคลุมของเนื้อหา (content validity) และความชัดเจนของภาษาที่ใช้จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.0 และนำมาปรับปรุงแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากสาธารณสุขอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เพื่อขอเก็บข้อมูลกับสตรีกลุ่มเสี่ยง สร้างสัมพันธภาพ ชี้แจงประโยชน์ ความสำคัญและคุณค่าของข้อมูลที่จะได้รับจากสตรีกลุ่มเสี่ยง พร้อมขออนุญาตบันทึกเสียงหรือจดข้อมูลตามแนวคำถามที่ได้เตรียมไว้ ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจับประเด็นของข้อมูล และจดบันทึกสรุปสั้น ๆ พร้อมกับการบันทึกเทปการสนทนา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายสิ้นสุดลงเมื่อข้อมูลอิ่มตัว (saturated data) โดยพิจารณาจากการที่ไม่มีข้อมูลใหม่มาเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเทปแบบคำต่อคำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัย (Trustworthiness) โดยตรวจสอบความสอดคล้องและการตีความของผู้วิจัยโดยใช้ขั้นตอนของ Lincoln Y. S. & Guba E. G. (Lincoln Y. S. & Guba E. G., 1985) ดังนี้ 1) ตรวสอบความเชื่อถือได้ โดยผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบข้อมูลของการวิจัย โดยสอบถามกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ และการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติ 2) ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยในการศึกษาอย่างมีขั้นตอน ได้แก่ การนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียดครบถ้วนและครอบคลุม ตรงตามข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล และการถอดรหัสและการตรวจซ้ำอย่างเป็นขั้นตอน 3) ยืนยันผลการวิจัยที่ได้จากข้อมูลและการตรวจซ้ำโดยผู้ให้ข้อมูล หลังจากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาเรียบเรียง จัดกลุ่มเนื้อหา (Content Analysis) ถอดรหัสความหมาย (codification) หรือให้ความหมายกับข้อมูล จำแนกและจัดระบบข้อมูล และประมวลสรุปผล

การสำรวจสภาพการณ์ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกเป็นฐานข้อมูลในการนำไปสร้างรูปแบบต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำผลสรุปการสำรวจสภาพการณ์การไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกในระยะที่ 1 มาสร้างรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจ 5 ขั้นตอน ของกรมสุขภาพจิต (เทอดศักดิ์ เดชคง, 2560) ร่วมกับการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ดังนี้ 1) Engagement การสร้างสัมพันธภาพ/ตกลงบริการ 2) การให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก 3) Find out motivation ค้นหาสิ่งสำคัญ/แรงจูงใจ 4) การ Strengthen motivation การผลักดันแรงจูงใจให้แน่นเฟ้นมั่นคง 5) การแนะนำแบบมีตัวเลือกให้เขาได้เลือกเอง 6) การ making a solid plan วางแผนและสรุป และ 7) การติดตามผลโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ หลังจากนั้นนำรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปดำเนินการ จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านด้านการพยาบาลอนามัยชุมชน 3 ท่าน ด้านวัดและประเมินผล 1 ท่าน และด้านจิตวิยาชุมชน 1 ท่าน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะ ผลการพิจารณาความเป็นไปได้ของรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ 4.98

ระยะที่ 3 การประเมินผลรูปแบบส่งเสริมแรงจูงใจในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

ประชากร สตรีกลุ่มเสี่ยง อายุ 30 - 60 ปี ที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จำนวน 32,089 คน

กลุ่มตัวอย่าง

สตรีกลุ่มเสี่ยงอายุ 30 - 60 ปี อาศัยอยู่ใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 30 คน เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Inclusion criteria) ดังนี้ 1) ไม่เคยได้รับบริการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกมาก่อนหรือเคยได้รับบริการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกครั้งสุดท้ายเป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี 2) ไม่มีความผิดปกติเกี่ยวกับการพูด การได้ยิน หรือการมองเห็น 3) เข้าใจและสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ 4) ไม่อยู่ในระหว่างตั้งครรภ์ เกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria) คือ ขอถอนตัวขณะเข้าร่วมวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามความเชื่อด้านสุขภาพด้านการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก จำนวน 33 ข้อ ประกอบด้วย 1) การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรค 7 ข้อ 2) การรับรู้ต่อความรุนแรงของโรค 7 ข้อ 3) การรับรู้ประโยชน์ของการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก 7 ข้อ 4) การรับรู้อุปสรรคต่อการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก 10 ข้อ และ 5) ความคาดหวังในความสามารถควบคุมป้องกันมะเร็งปากมดลูก 2 ข้อ ผู้วิจัยได้สร้างตามนิยามคำศัพท์และจากการทบทวนวรรณกรรม ลักษณะแบบวัดเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยใช้เกณฑ์การแปลผลดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความเชื่อด้านสุขภาพ ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความเชื่อด้านสุขภาพ ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความเชื่อด้านสุขภาพ ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความเชื่อด้านสุขภาพ ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความเชื่อด้านสุขภาพ ในระดับมากที่สุด

ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ 0.96 และค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคอัลฟาเท่ากับ 0.821

ส่วนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจการคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โดยผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามรูปแบบการส่งเสริมแรงจูงใจที่กำหนด มีจำนวน 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การสร้างสัมพันธภาพ 2) การให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก 3) การค้นหาแรงจูงใจ 4) การผลักดันแรงจูงใจให้แน่นเฟ้นมั่นคง 5) การแนะนำแบบมีตัวเลือกให้เขาได้เลือกเอง 6) การวางแผนและสรุป และ 7) การติดตามโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ลักษณะคำถามเป็นแบบวัดมาตรประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ได้แก่ พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย และพึงพอใจน้อยที่สุด โดยใช้เกณฑ์การแปลผลดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ ฯ ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ ฯ ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ ฯ ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ ฯ ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ ฯ ในระดับมากที่สุด

ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ 1.00

การรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับสตรีกลุ่มเสี่ยง ที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก จำนวน 30 ราย ที่มีคุณสมบัติเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ หลังจากนั้นผู้วิจัยสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้

2. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยอธิบายความเป็นมาและความสำคัญในการทำวิจัย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการศึกษา การพิทักษ์สิทธิ์ก่อนทำการเก็บข้อมูล พร้อมลงชื่อยินยอมเข้าร่วมงานวิจัยในแบบฟอร์มเข้าร่วมงานวิจัย

3. การดำเนินการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีกลุ่มเสี่ยง

4. การประเมินผลการใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีกลุ่มเสี่ยง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลความเชื่อด้านสุขภาพด้านการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากโรคมะเร็งปากมดลูกเปรียบเทียบก่อนและหลังทดลองโดยใช้สถิติทดสอบ Pair t - test และข้อมูลทั่วไปและข้อมูลความพึงพอใจของการใช้ในรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ นำมาแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการตรวจสอบและความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช หมายเลข 6 - 85 - 2563 และผู้วิจัยชี้แจงกลุ่มตัวอย่างถึงรายละเอียด วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างมีสิทธิ์ในการที่จะถอนตัวจากการเข้าร่วมในการวิจัยเมื่อใดก็ได้ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ พร้อมทั้งให้ความมั่นใจกับกลุ่มตัวอย่างว่าจะเก็บข้อมูลนี้เป็นความลับ ไม่เปิดเผยข้อมูลเพื่อปกป้องสิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่างไม่ให้ได้รับผลกระทบจากการเข้าร่วมวิจัย และผลงานวิจัยจะรายงานเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

1. สภาพการณ์การไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก พบว่า สตรีที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก จำนวน 15 คน ส่วนใหญ่อายุ 30 - 40 ปี และ 50 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.0 สถานภาพคู่ คิดเป็นร้อยละ75.0 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 40.0 ไม่มีผู้ให้การสนับสนุนการคัดกรองมะเร็งปากมดลูก คิดเป็นร้อยละ 75.0 จากการสนทนากลุ่ม พบว่า สภาพการณ์ของสตรีที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก มีดังนี้

1.1 การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักมีการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งปากมดลูกเป็นเรื่องที่ไกลตัว หากไม่มีอาการผิดปกติไม่จำเป็นต้องตรวจ โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับผู้ที่มีอาการของโรค มากกว่าการป้องกัน เนื่องจากมองว่าผู้ที่เป็นมะเร็งปากมดลูกจะมีอาการแสดง แต่ผู้ที่ไม่มีอาการจะไม่เป็นโรค นอกจากนี้มีความคิดเห็นว่าโรคมะเร็งปากมดลูกไม่ใช่โรคติดต่อ ถึงแม้สามีจะเคยมีภรรยาเป็นมะเร็งปากมดลูกมาก่อนก็ไม่สามารถติดต่อถึงตนเองได้ “...ไม่เกี่ยวกันหรอก แฟนฉันเคยมีเมียมาก่อนเมียเขาตายด้วยโรคมะเร็งปากมดลูกนี่แหละ ไม่เห็นฉันจะเป็นอะไรเลย...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่หนึ่ง, 2563) “...คนที่เป็นมะเร็งปากมดลูกต้องมีเลือดออกที่นั่นสิ ฉันไม่เห็นมีอาการอะไรเลย ไม่ต้องตรวจหรอก...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่แปด, 2563) “....โรคนี้เขาจะตรวจในคนที่อายุเยอะ ๆ หรือคนที่มีคนในบ้านเป็นไม่เกี่ยวกับการที่ผัวฉันเคยมีแฟนเก่าเป็นมะเร็งปากมดลูกแล้วจะมาติดฉันหรอก...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สอง, 2563)

1.2 การรับรู้ความรุนแรงของโรค โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ให้มุมมองว่า มะเร็งปากมดลูกเป็นโรคที่รักษาให้หายได้ “...แถวบ้านเป็นมะเร็งปากมดลูกไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่นานก็หาย ไม่เห็นจะลามไปที่อื่นเลย...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่เจ็ด, 2563)

1.3 สาเหตุของการไม่เข้ารับการตรวจการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โดยมีความรู้สึกอายเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการ ซึ่งเป็นคนที่คุ้นเคย พบกันเป็นประจำ ทำให้กลุ่มตัวอย่างส่วนมากไม่กล้ามาตรวจ “...เวลาไปตรวจที่อนามัยเจ้าหน้าที่เรารู้จักเขานะ เจอกันบ่อย ๆ ในหมู่บ้าน ไม่กล้าให้เค้าตรวจหรอก เดี๋ยวเค้าจำของเราได้...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่ห้า, 2563) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักรู้สึกกลัวขณะเข้ารับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ได้แก่ กลัวเจ็บ “...จะไปตรวจกลัวเจ็บ เห็นคนที่ไปตรวจมาเล่าให้ฟัง บางทีเวลาสอดเครื่องมือเข้าไปเจ็บ บางคนก็มีเลือดออก...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่หนึ่ง, 2563) กลัวเครื่องมือ “...เพื่อนที่ไปตรวจกลับมาเล่าให้ฟังว่าเสียงเครื่องมือกระทบกัน น่ากลัว และเพื่อนบอกว่า อันใหญ่และเป็นเหล็ก มีเพื่อนเคยบอกว่าเครื่องมือเหมือนปากเป็ด สอดเข้าไปข้างในตอนสอดเจ็บที่ตรงนั้น...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สอง, 2563) กลัวผลการตรวจ “...ก็อยากตรวจนะแต่กลัวเจอ พอเจอแล้วบางทีทำใจรับไม่ได้ เอาเป็นว่าถ้าเป็นก็ให้เป็นไป ไม่ต้องตรวจ...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่หนึ่ง, 2563) “...ถ้าตรวจเจอนี่ต้องผ่าตัด แล้วฉันจะทำยังไงอ่ะ ไม่มีคนเฝ้า...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่เก้า, 2563) ไม่มีเวลาไปตรวจตามนัดหมาย “... หมอให้ อสม. เอาใบนัดมาให้ตรวจ ซึ่งไอ้เราก็ไม่ว่างช่วงนั้น พอช่วงเราว่าง หมอก็บอกว่าหมดช่วงเวลาแล้ว เลยอดตรวจเลย...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สิบสาม, 2563) ไม่ทราบขั้นตอนการตรวจ “...เราก็ได้แต่ฟังเพื่อนบอกว่าเวลาไปตรวจต้องทำยังไง ไอ้เราไม่เคยตรวจ ก็ไม่รู้ต้องขึ้นไปนอนให้เค้าตรวจนานไม๊ เค้าจะเอาคีมเหล็กใส่นานไม๊ บางคนบอกขึ้นขาหยั่งนานมาก ลงมาปวด เมื่อยขาเลย...” (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่แปด, 2563) และช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคมะเร็งปากมดลูกจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ อสม. มีน้อย “...เราไม่ได้รับข่าวสารเรื่องโรคมากนักเพราะอยู่ไกล เสียงตามสายมาไม่ถึง

...." (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สิบสาม, 2563) "....ข้อมูลที่ได้รับส่วนใหญ่ได้จากโรงพยาบาลเวลาที่เราป่วย ก็มีป้ายประชาสัมพันธ์ตามจุดที่นั่งรอตรวจ..." (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่เก้า, 2563) "...ใจอยากไปตรวจนะ จะได้รู้ว่าเป็นโรคมั้ย แต่สามีไม่ยอมให้ไป เขาหวงของเขา..." (สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สอง, 2563)

2. รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเสี่ยง 5 ขั้นตอน ร่วมกับการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ได้แก่ 1) Engagement การสร้างสัมพันธภาพ/ตกลงบริการ 2) การให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก 3) Find out motivation ค้นหาสิ่งสำคัญ/แรงจูงใจ 4) การ Strengthen motivation การผลักดันแรงจูงใจให้แน่นเฟ้นมั่นคง 5) การแนะนำแบบมีตัวเลือกให้เขาได้เลือกเอง 6) การ making a solid plan วางแผนและสรุป และ 7) การติดตามโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้ระยะเวลาดำเนินการ 6 สัปดาห์ รายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 Engagement การสร้างสัมพันธภาพ/ตกลงบริการ โดยการแนะนำตัวทำความรู้จักซึ่งกันและกัน ให้สตรีกลุ่มเสี่ยงรู้สึกปลอดภัย เพื่อสร้างบรรยากาศและความสัมพันธ์ สร้างความไว้วางใจ และให้ความชื่นชมที่ตั้งใจหรือสาเหตุของความตั้งใจ

ขั้นตอนที่ 2 การให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก โดยให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก ในเรื่องสาเหตุ ปัจจัยเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปากมดลูก ความรุนแรงของโรคการป้องกันโรคมะเร็งปากมดลูก และกิจกรรม Question and answer ให้สตรีกลุ่มเสี่ยงตั้งคำถามที่อยากรู้เกี่ยวกับโรคมะเร็งปากมดลูก

ขั้นตอนที่ 3 Find out motivation ค้นหาสิ่งสำคัญ/แรงจูงใจ เป็นการประเมินสิ่งสำคัญในชีวิตและใช้ในการสร้างแรงจูงใจ เพื่อเชื่อมโยงกับพฤติกรรมที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลง โดยใช้กิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมผ่อนพัก ตระหนักรู้ เป็นการผ่อนคลายอย่างลึก เป็นการใช้จินตนาการ เพื่อทำให้ร่างกายผ่อนคลายปรับสมดุลของร่างกายและจิตใจ เมื่อจิตผ่อนคลายร่างกายสบายคลื่นสมองเปลี่ยนจิตใต้สำนึกเปิด สามารถดึงพลังแห่งความสร้างสรรค์มาใช้ได้มาก ใช้เวลา ประมาณ 45 - 60 นาที

2. กิจกรรม ต้นไม้ชีวิต โดยการหลับตาทำสมาธิในท่าที่ผ่อนคลายและให้จินตนาการถึงต้นไม้ใหญ่ที่ตนเคยเห็นและหากเราคือต้นไม้ใหญ่ต้นนั้น หากต้องมีอายุยืนอะไรคือคุณสมบัติที่ต้องมีของรากแก้ว และหาว่าลำต้นคือแหล่งบ่มเพาะปัญญา เรามีความรู้ความสามารถอะไรบ้างที่เรารับรู้ว่าเรามี ให้เขียนลงในส่วนของลำต้น กิ่งใบ และดอกผลของต้นไม้ ให้เจ้าของต้นไม้ใช้ความคิดและจินตนาการ แรงบันดาลใจที่มีต่อตนเองออกแบบเองตามใจปรารถนา ตั้งชื่อต้นไม้นี้ด้วยชื่อของตนเอง และให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในกลุ่มโดยให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มชื่นชมผลงานและชี้แนะ

3. กิจกรรมการตั้งคำถามเพื่อค้นหาสิ่งสำคัญในชีวิต ดังนี้ 1) อะไรคือสิ่งสำคัญในชีวิต 2) เป้าหมายในชีวิต 3) ถามถึงอดีตที่ดีกว่า 4) ถามถึงสิ่งเลวร้ายสุด ๆ ที่เป็นไปได้ 5) ถามถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่เป็นไปได้

ขั้นตอน 4 การ Strengthen motivation การผลักดันแรงจูงใจให้แน่นเฟ้นมั่นคง โดยใช้กิจกรรมกระตุ้น pain ด้านพฤติกรรมด้านการไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกส่งผลต่อพฤติกรรมนั้นอย่างไร การใช้คำถามสนับสนุนแรงจูงใจให้เข้มแข็งเป็นข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับ 1) ผลเสียของพฤติกรรมเดิม 2) ผลดีของพฤติกรรมใหม่ 3) เรื่องของเป้าหมายในชีวิต/อนาคต 4) เรื่องความสัมพันธ์หรือคนที่รัก

ขั้นตอนที่ 5 การแนะนำแบบมีตัวเลือกให้เขาได้เลือกเอง เป็นการ Advice with menus คือแนะนำทางเลือกที่เป็นไปได้ซึ่งสตรีกลุ่มเสี่ยงพิจารณาด้วยตนเอง และมีความเป็นเจ้าของตัวเลือกนั้น โดยพยาบาลและสตรีกลุ่มเสี่ยงร่วมกันตั้งจุดมุ่งหมายและความต้องการเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการดูแลตนเอง และการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

ขั้นตอนที่ 6 การ making a solid plan วางแผนและสรุป โดยให้สตรีกลุ่มเสี่ยงร่วมตั้งเป้าหมายและวางแผนการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกด้วยตนเองร่วมกับพยาบาล

ขั้นตอนที่ 7 การติดตามโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ข้อมูลและติดตามการตรวจคัดกรองกับสตรีกลุ่มเสี่ยง โดยการสร้างกลุ่ม Line@ หรือ Line official account และเชิญสตรีกลุ่มเสี่ยงเข้าใน line@ โดยพยาบาลสามารถให้ข้อมูลกับสตรีกลุ่มเสี่ยงได้เป็นกลุ่ม และสตรีกลุ่มเสี่ยงสามารถคุยแบบส่วนตัวกับพยาบาลในระบบปิดได้ เป็นการติดตามประเมินผลและตอบข้อซักถามรายบุคคล

3. ประเมินผลรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 30 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50.0 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 43.3 อาชีพ รับจ้าง ร้อยละ 36.7 ผลการใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก มีทั้งหมด 2 ประเด็น ดังนี้

3.1 ความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ก่อนและหลังใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ก่อนและหลังใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์

ความเชื่อด้านสุขภาพในการมาคัดกรองมะเร็งปากมดลูก	ก่อนใช้รูปแบบ		หลังใช้รูปแบบ		t - test	p - value
	$\overline{x}$	S.D.	$\overline{x}$	S.D.		
การรับรู้โอกาสเสี่ยง	3.23	0.34	3.78	0.31	6.112	0.000
การรับรู้ความรุนแรงของโรค	3.45	0.58	3.91	0.46	3.02	0.005

ความเชื่อด้านสุขภาพในการมาคัดกรองมะเร็งปากมดลูก	ก่อนใช้รูปแบบ		หลังใช้รูปแบบ		t - test	p - value
	$\overline{x}$	S.D.	$\overline{x}$	S.D.		
การรับรู้ประโยชน์	3.90	0.99	4.33	0.53	1.91	0.065
การรับรู้อุปสรรค	2.13	0.71	3.47	0.68	9.35	0.000
ความคาดหวังในการป้องกันมะเร็งปากมดลูก	3.53	0.87	3.76	0.67	1.17	0.253
ภาพรวม	**3.11**	**0.38**	**3.83**	**0.33**	**7.41**	**0.000**

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก พบว่า หลังการใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ มีความเชื่อด้านสุขภาพในการมาคัดกรองมะเร็งปากมดลูกภาพรวมสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยก่อนใช้รูปแบบกลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกในภาพรวมเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 (S.D. = 0.38) หลังจากใช้รูปแบบกลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อด้านสุขภาพในการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 (S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า หลังใช้รูปแบบมีความเชื่อสุขภาพด้านด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรงของโรค และการรับรู้อุปสรรค สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$)

3.2 ความพึงพอใจต่อรูปแบบการสนทนาแบบสร้างเสริมแรงจูงใจในการมาตรวจการคัดกรองมะเร็งปากมดลูก แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ร้อยละของความพึงพอใจต่อรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีกลุ่มเสี่ยง

การสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์	ระดับความพึงพอใจ					$\overline{x}$	S.D.	ระดับ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ			
ขั้นตอนที่ 1 Engagement	-	-	-	70.0	30.0	4.3	0.47	มาก
ขั้นตอนที่ 2 การให้ความรู้	-	-	-	20.0	80.0	4.8	0.41	มากที่สุด
ขั้นตอนที่ 3 Find out motivation	-	-	-	-	100.0	5.0	0.00	มากที่สุด
ขั้นตอนที่ 4 Strengthen motivation	-	-	-	50.0	50.0	4.5	0.51	มากที่สุด
ขั้นตอนที่ 5 Advice with menus	-	-	-	10.0	90.0	4.9	0.30	มากที่สุด

การสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์	ระดับความพึงพอใจ					$\overline{x}$	S.D.	ระดับ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ			
ขั้นตอนที่ 6 making a solid plan	-	-	-	10.0	90.0	4.9	0.30	มากที่สุด
ขั้นตอนที่ 7 การติดตามโดยใช้สื่อออนไลน์	-	-	-	45.0	55.5	4.5	0.55	มากที่สุด
รวม	-	-	-	-	-	4.7	0.41	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 ความพึงพอใจต่อรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ค่าเฉลี่ย 4.7 คะแนน โดยกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 3 การ Find out motivation คิดเป็นร้อยละ 100

อภิปรายผล

1. สภาพการณ์ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก พบว่า สตรีไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกมีโอกาสเสี่ยงน้อย เป็นเรื่องที่ไกลตัว หากไม่มีอาการผิดปกติไม่จำเป็นต้องตรวจ นอกจากนี้มีความคิดเห็นว่าโรคมะเร็งปากมดลูกไม่ใช่โรคติดต่อ ถึงแม้สามีจะเคยมีภรรยาเป็นมะเร็งปากมดลูกมาก่อนก็ไม่สามารถติดต่อถึงตนเองได้ และถึงป่วยเป็นโรคที่สามารถรักษาให้หายได้ โดยสาเหตุของการไม่เข้ารับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก คือ อายผู้ให้บริการ กลัวเจ็บ กลัวผลการตรวจ และไม่มีเวลาไปตรวจตามนัดหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ารับการคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พบว่า สตรีที่เข้ารับการคัดกรองมะเร็งปากมดลูกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรคมะเร็งปากมดลูกเป็นโรคที่น่ากลัว รวมถึงวิธีการตรวจของโรคนี้ยังทำให้โรคนี้มีความน่ากลัวมากยิ่งขึ้น ความอาย และกังวลว่าเจ้าหน้าที่ใกล้ชิดจะเป็นคนตรวจ (เทพกร พิทยาภินันท์ และคณะ, 2559) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันมะเร็งปากมดลูกของสตรีวัยทำงาน พบว่า สตรีวัยทำงานที่เสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปากมดลูก มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปากมดลูกในระดับปานกลางและสูงมากกว่าร้อยละ 80 ไม่เคยตรวจมะเร็งปากมดลูกและไม่เคยตรวจสุขภาพประจำปี ขาดความรู้เกี่ยวกับโรค มีทัศนคติ ที่ไม่ดีต่อการตรวจมะเร็งปากมดลูก ขาดปัจจัยสำคัญและการเข้าไม่ถึงแหล่งให้บริการ (สุคนธ์ ไข่แก้ว และคณะ, 2556) จะเห็นได้ว่าความเชื่อด้านสุขภาพเป็นตัวบ่งชี้ถึงพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นการส่งเสริม

แรงจูงใจจึงมีความจำเป็นต่อความเชื่อด้านสุขภาพ เพื่อให้สตรีกลุ่มเสี่ยงเห็นความสำคัญของการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

2. รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีกลุ่มเสี่ยง ผู้วิจัยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการสนทนาแบสร้างแรงจูงใจของกรมสุขภาพจิต (เทอดศักดิ์ เดชคง, 2560) และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ประกอบด้วย 1) Engagement การสร้างสัมพันธภาพ/ตกลงบริการ 2) การให้ความรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูก 3) Find out motivation ค้นหาสิ่งสำคัญ/แรงจูงใจ 4) การ Strengthen motivation การผลักดันแรงจูงใจให้แน่นเฟ้นมั่นคง 5) การแนะนำแบบมีตัวเลือกให้เขาได้เลือกเอง 6) การ making a solid plan วางแผนและสรุป และ 7) การติดตาม โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งรูปแบบนี้มีความเหมาะสมกับสตรีกลุ่มเสี่ยงที่ไม่มาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก เนื่องจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสตรีกลุ่มเสี่ยงที่เกิดจากความอาย การกลัวเจ็บ กลัวเครื่องมือ และกลัวผลการตรวจนั้น จำเป็นต้องมีความพร้อม ความตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤตกรรม โดยวิธีการปรับเปลี่ยนต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะของบุคคล ซึ่งขั้นตอนการปรับเปลี่ยน (the stage of change theory) ประกอบด้วย 1) การเมินเฉย 2) ขั้นลังเลใจ 3) ขั้นตัดสินใจเปลี่ยนแปลง 4) ขั้นกระทำการเปลี่ยนแปลง 5) ขั้นคงไว้ซึ่งการเปลี่ยนแปลง และ ขั้น 6) ขั้นย้อนกลับสู่พฤติกรรมเดิม (Prochaska, J. O. & DiClemente, C. C., 1983) ดังนั้นการใช้เทคนิคการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจจึงเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพเพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษาสำรวจ ค้นหา และแก้ไขความลังเลใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กระบวนการปรับเปลี่ยน ซึ่งเทคนิคที่สำคัญคือการปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เรียกว่า (EDARE) (เทอดศักดิ์ เดชคง, 2555) ดังนี้ 1) แสดงความเห็นใจ ผู้ให้คำปรึกษาให้การสื่อสารที่แสดงความเห็นอกเห็นใจและให้เกียรติผู้รับการปรึกษา 2) ชี้ให้เห็นความขัดแย้งในตนเอง จนกระทั่งผู้รับบริการปรึกษาเกิดแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนแปลง มีความต้องการมากขึ้นที่จะพูดคุยถึงการเลือกในการเปลี่ยนแปลง 3) ให้คำแนะนำแบบมีทางเลือก 4) ไม่เถียงด้วย บางครั้งผู้รับบริการปรึกษาอาจเกิดความรู้สึกไม่แน่ใจสับสน จึงใช้กลไกการป้องกันตัวเองที่จะลดความรู้สึกไม่สบายใจให้น้อยลง และไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้ให้การปรึกษาจะกระตุ้นให้ผู้รับการปรึกษาเกิดความรู้สึกต่อตนเอง หลีกเลี่ยงการโต้เถียงแต่ควรหาวิธีอื่น ๆ ที่ช่วยเหลือผู้รับบริการให้เห็นผลลัพธ์และโทษที่เกิดขึ้นตามมา 5) กลิ้งไปกับแรงต้าน เมื่อผู้รับการปรึกษาเกิดความรู้สึกต่อต้าน ผู้ให้การปรึกษาไม่ควรปล่อยให้ความรู้สึกต่อต้านนั้นดำเนินต่อ แต่ควรเสนอแนวคิดใหม่ในการคิดเกี่ยวกับปัญหา 6) สนับสนุนความมั่นใจในตนเองว่าผู้รับบริการมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยสมบูรณ์ และการคงอยู่ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการให้ข้อมูลและติดตามต่อไป

3. ผลของการใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก พบว่า หลังการใช้รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ มีความเชื่อด้านสุขภาพในการมาคัดกรองมะเร็งปากมดลูกภาพรวมสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เฉลี่ย 4.7 คะแนน ซึ่งกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การ Find out motivation เป็นการประเมินสิ่งสำคัญในชีวิตและใช้ในการสร้างแรงจูงใจเพื่อเชื่อมโยงกับพฤติกรรมที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงในการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก คิดเป็นร้อยละ 100 ดังที่งานวิจัยเรื่องผลการสัมภาษณ์เพื่อสร้างแรงจูงใจแบบกลุ่มต่อพฤติกรรมสุขภาพและระดับคลอเลสเตอรอล ของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง พบว่า ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีพฤติกรรมสุขภาพในระยะหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) แต่ระยะการติดตามผลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ปิยะ วงษ์ไทยเจริญ, 2558) นอกจากนี้การศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรมการสอนแบบสร้างแรงจูงใจต่อการรับรู้เกี่ยวกับโรคและอัตราการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีไทยในชนบท พบว่า สตรีที่ได้รับการสอนแบบสร้างแรงจูงใจ มีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้เรื่องโรคมะเร็งปากมดลูกหลังการสอนดีกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) (ปรียานุช มณีโชติ และคณะ, 2554) เช่นเดียวกับการศึกษาการพยาบาลผู้ป่วยเบาหวานที่มีภาวะแทรกซ้อนโรคไตเรื้อรังโดยใช้การสนทนาเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Engagement 2) Find out motivation 3) Strengthen motivation 4) Advice with menus 5) Making a solid plan พบว่า ผู้ป่วยเบาหวานสามารถปรับพฤติกรรมได้ตามเป้าหมาย มีค่าการทำงานของไตดีขึ้น แต่ระดับไขมันในเลือดไม่ลดลง ซึ่งอาจต้องดูแลและควบคุม เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ยั่งยืนต่อไป (บังอร การวัฒนี, 2564) ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจเป็นกระบวนการที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายในเพื่อเปลี่ยนแปลง โดยช่วยให้สตรีกลุ่มเสี่ยงตระหนักถึงความลังเลใจและแก้ไขความลังเลใจนั้น ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการช่วยผู้ที่มีความลังเลต่อการเปลี่ยนแปลง เพราะจะช่วยแก้ไขความไม่แน่ใจที่จะทำให้ก้าวเข้าสู่ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรได้ (อมาวสี กลั่นสุวรรณ, 2559) และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในการติดตามการตรวจคัดกรองกับสตรีกลุ่มเสี่ยง ทำให้พยาบาลสามารถให้ข้อมูลกับสตรีกลุ่มเสี่ยงได้เป็นกลุ่ม และสตรีกลุ่มเสี่ยงสามารถปรึกษาส่วนตัวกับพยาบาลได้จึงเกิดความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการไปตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สภาพการณ์ของสตรีที่ไม่ตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกเนื่องจาก มีมุมมองว่าโรคมะเร็งปากมดลูกเป็นเรื่องที่ไกลตัว ไม่ใช่โรคที่สามารถติดต่อจากสามีได้ การตรวจคัดกรอง

มะเร็งปากมดลูก เป็นความน่าอาย กลัวเจ็บ กลัวเครื่องมือ กลัวผลการตรวจ และไม่มีเวลาไปตรวจตามนัดหมาย รูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเทคนิคที่สามารถช่วยให้พยาบาลปรับเปลี่ยนความคิดเชิงบวกจากการสนทนาระหว่างพยาบาลกับสตรีกลุ่มเสี่ยง จึงเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดี เกิดความไว้วางใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้สตรีกลุ่มเสี่ยงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบรรลุเป้าหมายได้ รวมทั้งควรศึกษาติดตามผลโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อติดตามความคงอยู่ของพฤติกรรมในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ดังนั้นพยาบาลและทีมสุขภาพที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจและการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้ในเพื่อรณรงค์การมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก และสามารถนำความรู้ไปสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พยาบาลที่สำเร็จการศึกษาใหม่ นักศึกษาพยาบาล มีส่วนร่วมในการให้ความรู้และให้คำแนะนำแก่ผู้รับบริการในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพในชุมชนได้

เอกสารอ้างอิง

ไชยนันท์ ทยาวิวัฒน์ และกุลรัตน์ บริรักษ์วาณิชย์. (2560). การประเมินการใช้ทคนิคการสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เขตสุขภาพที่ 2. คลังข้อมูลและความรู้ระบบสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2563 จาก https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/4800?locale-attribute=th

เทพกร พิทยาภินันท์ และคณะ. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ารับการคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ, 19(2), 89-97.

เทอดศักดิ์ เดชคง. (2555). เทคนิคให้คำปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

เทอดศักดิ์ เดชคง. (2560). สนทนาเพื่อสร้างแรงจูงใจเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: บียอนด์ พับลิสชิ่ง จำกัด.

บังอร การวัฒนี. (2564). การพยาบาลผู้ป่วยเบาหวานที่มีภาวะแทรกซ้อนโรคไตเรื้อรังโดยใช้การสนทนาเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ. วารสารวิชาการและการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช, 1(1), 76-88.

ปรียานุช มณีโชติ และคณะ. (2554). ผลของโปรแกรมการสอนแบบสร้างแรงจูงใจต่อการรับรู้เกี่ยวกับโรคและอัตราการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกของสตรีไทยในชนบท. วารสารศรีนครินทร์เวชสาร, 26(1), 9-16.

ปิยะ วงษ์ไทยเจริญ. (2558). ผลการสัมภาษณ์เพื่อสร้างแรงจูงใจแบบกลุ่มต่อพฤติกรรมสุขภาพและระดับคลอเลสเตอรอลของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่เก้า. (28 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่เจ็ด. (12 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่แปด. (21 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สอง. (5 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่สิบสาม. (29 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่หนึ่ง. (1 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สตรีกลุ่มเสี่ยง คนที่ห้า. (7 พฤศจิกายน 2563). การพัฒนารูปแบบการสนทนาแบบสร้างแรงจูงใจต่อความเชื่อด้านสุขภาพในการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. (พิมพ์ลดา อนันต์สิริเกษม และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สถาบันมะเร็งแห่งชาติ. (2561). ทะเบียนมะเร็งระดับโรงพยาบาล พ.ศ. 2560 HOSPITAL-BASED CANCER REGISTRY. กรุงเทพมหานคร: พรทรัพย์การพิมพ์จำกัด.

สมชาย เนื่องตัน. (2562). บทความสุขภาพ: การคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. เรียกใช้เมื่อ 15 เมษายน 2562 จาก http://www.si.mahidol.ac.th/th/department/obstretrics_gynecology/dept_article_detail.asp?a_id=212

สะใบทอง หาญบุ่งคล้า. (2563). สรุปผลการดำเนินงานคัดกรองโรคมะเร็ง จังหวัดราชบุรี ปีงบประมาณ 2562. ราชบุรี: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี.

สุคนธ์ ไข่แก้ว และคณะ. (2556). รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันมะเร็งปากมดลูกของสตรีวัยทำงาน. วารสารพยาบาลทหารบก, 14(3), 8-13.

อมาวสี กลั่นสุวรรณ. (2559). ผลของโปรแกรมเสริมสร้างแรงจูงใจร่วมกับการบำบัดความคิดและพฤติกรรมต่อพฤติกรรมร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้ป่วยเสพติดแอมเฟตามีนในสถานบำบัดรักษาแห่งหนึ่ง จังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อานุภาพ พงษ์พานิช และคณะ. (2558). ประสิทธิผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันโรคอาหารเป็นพิษในนักเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารสุขศึกษา, 38(131), 77-92.

Hyuna. S. et al. (2021). Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. CA CANCER J CLIN, 2021(71), 209-249.

Lincoln Y. S. & Guba E. G. (1985). Naturalistic Inquiry. Beverly Hills: Sage.

Prochaska, J. O. & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. Journal of Counseling and Clinical Psychology, 51(3), 390-395.

แนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน*

APPROACHES TO THE INTEGRATION OF MULTIDISCIPLINARY TEAMS FOR CHILD AND JUVENILE INQUIRY

ทัดดาว โฉมลักษณ์
Thatdaow Chomluk
วิชาสิทธิ สีหตุลานนท์
Vichasit Sihatulanont
อาภรณ์ ลิมะวิรัชพงษ์
Aporn Limawirachapong
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
Royal Police Cadet Academy, Thailand
E-mail: thatdaow@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของสหวิชาชีพระดับหน่วยงานในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน และศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการบูรณาการการทำงานของสหวิชาชีพในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน ดำเนินการวิจัยโดยทำกาวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็น ผลจากการศึกษามีปัญหาด้านสถานที่ห้องสอบสวน ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ระยะเวลาการสอบสวนเด็กและเยาวชน การประสานงาน ปัญหาการนัดหมายสหวิชาชีพเพื่อสอบปากคำ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนของสหวิชาชีพ โดยมีแนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนคือ ในระดับกระทรวงควรจัดให้มีการประชุมปรึกษาในทุกวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากทุกฝ่ายเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ หากมีข้อตกลงระดับกระทรวงจะทำให้ผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงานเห็นความสำคัญ เกิดการสนับสนุนงานของพนักงานสอบสวน ในการประสานงานกับพนักงานอัยการ ที่ปรึกษากฎหมาย และนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา และควรจัดให้มีศูนย์ประสานงานสหวิชาชีพในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กอย่างจริงจัง ผลสำเร็จของงานวิจัยได้จัดทำคู่มือการบูรณาการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพใน

* Received 6 September 2021; Revised 2 December 2021; Accepted 16 December 2021

การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างความเข้าใจและทราบขั้นตอนการปฏิบัติในการร่วมสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนที่เป็นมาตรฐานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถอำนายความยุติธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่าต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานระหว่างสหวิชาชีพโดยทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป
คำสำคัญ: การบูรณาการ, การทำงานร่วมกัน, สหวิชาชีพ, การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน

Abstract

The objectives of this research article were to study the problems and obstacles in the work of Interdisciplinary agency level in investigating cases of juvenile offenders and victims or witnesses and to study and analyze the guidelines for integration of work and coordination in multidisciplinary work in the investigation of cases of children and youth who are offenders and victims or witnesses Conduct research by conducting qualitative research. analysis of documents In-depth interviews and small group meetings the results of the study had problems regarding the location of the interrogation room, the personnel aspect, the budget, the duration of the investigation of the child and youth, the coordination, the problem of arranging the inter-professional interrogation appointment. disbursement of multidisciplinary remuneration the guidelines for the integration of multidisciplinary collaboration in the investigation of juvenile cases are: At the ministry level, consultation meetings should be held in all professions related to the judicial process, as all parties consider it important. If there is an agreement at the ministry level, the supervisors of each department will see the importance. Supporting the work of the investigating officer in coordination with the prosecutor legal advisor and a social worker or psychologist. and should establish a multidisciplinary coordinating center for investigating juvenile cases in order to achieve the best interests of children seriously. The results of this research have produced a manual for the integration of multidisciplinary collaboration in the investigation of juvenile cases. To create understanding and know the procedures for participating in the investigation of juvenile cases that are standard and in the same direction able to effectively prescribe justice for children and youth It is worthwhile to solve the problems of inter-professional operations by knowing the guidelines for further work.
Keywords: Integration, Collaboration, Multidisciplinary, Child and Juvenile Inquiry

บทนำ

สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนกำลังเป็นปัญหาสังคมที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้น โดยปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนยุติธรรม มี 2 ลักษณะ คือ เป็นผู้กระทำผิดและถูกคนอื่นกระทำ จากข้อมูลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในปี 2562 มีคดีเด็กและเยาวชนซึ่งถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ จำนวนทั้งหมด 20,842 คดี เมื่อพิจารณาจำแนกตามฐานความผิด พบว่า คดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษมากที่สุด คือ มีจำนวน 10,634 คดี คิดเป็นร้อยละ 51.02 ของคดีทั้งหมด รองลงมา เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มีจำนวน 2,948 คดี คิดเป็นร้อยละ 14.15 นอกจากนั้น เป็นคดีที่มีฐานความผิดอื่น ๆ เช่น พ.ร.บ.จราจรทางบก และ พ.ร.บ.การพนัน จำนวน 2,694 คดี เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย มีจำนวน 2,175 คดี เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด จำนวน 951 คดี เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับเพศ จำนวน 922 คดี และเป็นเป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง จำนวน 517 คดี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 12.93,10.44,4.56,4.42 และ 2.48 ตามลำดับ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2562) เมื่อเด็กและเยาวชนได้ก่อปัญหาอาชญากรรมแล้วจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เริ่มตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน องค์กรต่าง ๆ นี้จะมุ่งเน้นการคุ้มครอง การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูแก่เด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิด โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติม คิดวิเคราะห์ ทั้งด้านบทบัญญัติกฎหมาย กำหนดให้มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาดูแลมากกว่าการลงโทษ ดังเห็นได้จากการแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้มีการบัญญัติมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคมได้ดี แต่มาตรการในการสอบสวนเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำความผิดอาญายังมีความไม่ชัดเจน (วารุณี จันทร์ทอง, 2557) ยังมีปัญหาต่อการนำบทบัญญัติกฎหมายนี้ไปบังคับใช้โดยยังไม่มีหลักเกณฑ์เพียงพอ ส่งผลให้กฎหมายไม่เป็นเอกภาพในการบังคับใช้และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการบำบัดฟื้นฟูและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายอย่างเป็นธรรม (ปณิธาน คราประยูร, 2556) และในเดียวกันการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายเด็กในคดีอาญาที่เกิดจากปัญหาอาชญากรรมที่ได้กระทำต่อเด็กโดยเฉพาะการทารุณทางร่างกาย ทางจิตใจ ความผิดเกี่ยวกับเพศและยาเสพติด ในบางฐานความผิดอาญา เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ และยาเสพติดอาจกระทำในรูปขององค์กรอาชญากรรมและมีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ การที่จะสอบสวนเด็กเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานหรือการค้นหาความจริง จึงเป็นไปด้วยความยากลำบากและมีอุปสรรค อาจมีการข่มขู่เด็กทำให้เด็กหวาดกลัวไม่กล้าที่จะให้ถ้อยคำ จึงเป็นปัญหาทำให้การสอบปากคำหรือการสอบสวนอย่างถูกต้องเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมเกิดขึ้นไม่ได้ หากกระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองอย่างมี

ประสิทธิภาพ แม้ว่าปัจจุบันได้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ และ 134/2 ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำในที่เหมาะสม ประกอบกับให้มีสหวิชาชีพ ได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมในการสอบปากคำด้วย เนื่องจากเด็กเหล่านี้อาจได้รับความเสียหายต่อจิตใจหรือชื่อเสียง แต่สภาพจิตใจของผู้เสียหายเด็กไม่ได้แตกต่างจากเด็กที่เป็นผู้ต้องหา โดยเฉพาะในความผิดเกี่ยวกับเพศ สภาพจิตใจของเด็กเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลคุ้มครองมากกว่าในกรณีอื่น ๆ หากมีการดำเนินการทางกระบวนการยุติธรรมเหมือนคดีอาญาทั่วไป เริ่มตั้งแต่การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผู้เสียหายต้องเปิดเผยเรื่องทั้งหมด รายละเอียดของการกระทำต่าง ๆ ต่อหน้าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา เมื่อกระบวนการดำเนินการถึงชั้นศาล ผู้เสียหายอาจต้องเบิกความซ้ำอีก ผู้เสียหายเหล่านี้จะได้รับผลกระทบต่อจิตใจมากขึ้น เท่ากับว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ซ้ำเติมความเสียหายและความเจ็บปวดให้แก่ผู้เสียหายเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้ความชัดเจน ทั้งในข้อเท็จจริง การใช้ภาษาสื่อความหมาย การใช้คำถามที่มีลักษณะเป็นภาษากฎหมาย รายละเอียดเหตุการณ์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ย่อมกระทบต่อการตอบคำถามของผู้เสียหายเด็กทั้งสิ้นซึ่งกระบวนการดังกล่าวยังเป็นการปฏิบัติต่อเด็กที่ไม่เหมาะสมอีกด้วย (ณรงค์ ใจหาญ, 2543)

การกำหนดให้การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีเฉพาะที่ต้องหาว่ากระทำความผิดตามประเภทคดีที่ระบุไว้ในมาตรา 133 ทวิ และ 134/2 ที่พนักงานสอบสวนอยู่ในบังคับต้องจัดให้มีสหวิชาชีพเข้าร่วมในการสอบสวนจะก่อให้เกิดผลดีในแง่ของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นเด็กทำให้การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กไม่ต้องใช้สหวิชาชีพในทุกคดี แต่ใช้สหวิชาชีพเฉพาะคดีที่มาตรา 133 ทวิ และ 134/2 กำหนดไว้อันจะมีผลทำให้คดีเล็ก ๆ น้อย ๆ บางประเภท เช่น คดีที่มีโทษปรับสถานเดียวหรือคดีลหุโทษเสร็จสิ้นไปได้โดยเร็ว เนื่องจากไม่ต้องรอทั้งนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวนบุคคลที่เด็กร้องขอ มาอยู่ร่วมพร้อมกัน ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการที่ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม (ศิรชัย หาญเทิดพงษ์ชัย และคณะ, 2560)

ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนซึ่งได้แยกจากการดำเนินคดีสำหรับผู้ใหญ่อย่างชัดเจน มีรูปแบบแนวทางที่ต่างออกไปด้วยเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีที่ต่างกัน โดยมุ่งเน้นการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเพื่อกลับสู่สังคม มิใช่การแก้แค้นทดแทน เพื่อลงโทษเด็กและเยาวชนแต่อย่างใด โดยมีเจตนาเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครองสิทธิมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนดังกล่าว การคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการ

ที่เป็นธรรม เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ แต่ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายด้วยในคราวเดียวกัน จึงควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีของแต่ละหน่วยงาน โดยผู้วิจัยเห็นควรศึกษาแนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพด้านการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน เป็นการศึกษาในระดับหน่วยงานที่มีหน้าที่เข้าร่วมสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน เพื่อแก้ไขปัญหาของบุคลากรของสหวิชาชีพในหน่วยงานนั้น โดยมุ่งเน้นในสหวิชาชีพที่ส่งผลให้การสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิเพื่อส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยหน่วยงานสหวิชาชีพเป็นผู้ร่วมพัฒนาให้การสอบสวนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของสหวิชาชีพระดับหน่วยงานในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพในการสอบสวนเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนในคดีอาญาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินคดีอาญาต่อเด็กและเยาวชนในการสอบสวน

2. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ในการปฏิบัติตามกฎหมายของสหวิชาชีพในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้กระทำความผิดและเป็นผู้เสียหายหรือพยาน สหวิชาชีพนี้ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจ, ที่ปรึกษากฎหมาย, พนักงานอัยการ, เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด, เด็กและเยาวชนที่เป็นผู้เสียหายหรือพยาน เจ้าหน้าที่สถานพินิจ ทั้งนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้แก่ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร, สถานแรกรับบ้านเมตตา, สถานแรกรับบ้านปรานี

3. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ศึกษาวิจัย ได้แก่ สหวิชาชีพในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ จังหวัด นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร เนื่องจากมีความเป็นเมือง ประชากรหนาแน่น สถิติการกระทำความผิดสูง โดยการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าผู้ออกนโยบายในการปฏิบัติหน้าที่ของสหวิชาชีพของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มสหวิชาชีพพนักงานอัยการ 6 ราย ที่ปรึกษากฎหมายที่มีประสบการณ์ด้านการสอบสวน

คดีเด็กและเยาวชน 5 ปีขึ้นไป 6 ราย นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ที่มีประสบการณ์ด้านการร่วมสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน 5 ปีขึ้นไป 6 ราย ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือตัวแทน 2 ราย กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็น ผู้เสียหาย 2 ราย และเป็นผู้ต้องหา 2 ราย และจัดสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็น 1 ครั้ง ประกอบด้วยพนักงานอัยการ ที่ปรึกษากฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอบสวนและอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 10 ราย และจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคู่มือ 1 ครั้ง ประกอบด้วยพนักงานอัยการ ที่ปรึกษากฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอบสวน และอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 10 ราย

ผลการวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของสหวิชาชีพระดับหน่วยงานในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน ดังนี้คือ มีปัญหาด้านสถานที่ห้องสอบสวนเด็กและเยาวชน ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาระยะเวลาการสอบสวนเด็กและเยาวชน ปัญหาการประสานงาน ปัญหาการนัดหมายสหวิชาชีพเพื่อสอบปากคำ ปัญหาการเบิกจ่ายค่าตอบแทนของสหวิชาชีพ

แนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพในการสอบสวนเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เมื่อจะทำการสอบสวนปากคำเด็กในกรุงเทพมหานคร ต้องดำเนินการสอบสวนที่สถานีตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรจัดสรรงบประมาณทำห้องสอบสวนเด็กและเยาวชนให้มีมาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด คือ ห้องสอบสวนเด็กที่เป็นสัดส่วนพร้อมอุปกรณ์กล้องบันทึกภาพและเสียง คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ อุปกรณ์ช่วยในการสื่อความหมายให้เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น และในการจัดเก็บข้อมูลควรจัดเก็บไว้ให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะการบันทึกภาพและเสียงสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาด้วย

2. ในแต่ละวิชาชีพควรมีการจัดให้มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมในการสอบสวนคดีเด็ก และก่อนที่จะเริ่มการสอบสวนสมควรอย่างยิ่งที่สหวิชาชีพต้องประชุมปรึกษาหารือร่วมกันก่อน จะมีแนวทางในการถามปากคำไปในทิศทางใด การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนนั้น สหวิชาชีพควรออกระเบียบในการปฏิบัติภายในของแต่ละหน่วยงานที่แน่นอน จะเป็นประโยชน์กับการร่วมมือในการทำงานและเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

3. นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา กล่าวว่าการเข้าร่วมสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนไม่ใช่หน้าที่หลัก จึงเห็นควรให้มีการประสานการปฏิบัติในระดับกระทรวงเป็นนโยบายในการให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน จะทำให้ผู้บังคับบัญชาระดับสูงให้

การสนับสนุนและถือเป็นหน้าที่หลักอีกหน้าที่หนึ่ง จึงจะทำให้การเข้าร่วมการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสี่ ควรนำมาใช้โดยเคร่งครัด โดยจัดให้มีสหวิชาชีพเพศหญิงเป็นผู้เข้าร่วมการสอบสวนหากเป็นคดีเกี่ยวกับเพศเนื่องจากเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และอาจกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็ก และเตรียมคำถามในการสอบสวนเด็กให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกประเด็นเพื่อจะไม่ต้องทำการสอบสวนเพิ่มเติม อันจะเป็นการทำร้ายจิตใจเด็กซ้ำอีก และกำหนดบทบาทของสหวิชาชีพให้มีความชัดเจน ตัวอย่างเช่น พนักงานอัยการที่เข้าร่วมสอบปากคำเด็กเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบและกำกับดูแลให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามขั้นตอนในการสอบปากคำให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด

5. สหวิชาชีพที่เคยมีประสบการณ์การทำงานผ่านมาแล้ว ควรจัดให้มีการช่วยเหลือทีมงานสหวิชาชีพในทางคดีให้มากขึ้นทั้งในชั้นสอบสวน หรือชั้นศาล เนื่องจากในชั้นนี้ศาลจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และสหวิชาชีพบางสาขาควรส่งเสริมให้มีจำนวนมากขึ้นในปริมณฑลและต่างจังหวัด เช่น นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา เป็นต้น

6. ผลักดันให้มีการปฏิบัติให้มีผลอย่างเคร่งครัด เช่น การใช้แผ่นบันทึกภาพและเสียง มาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวนมูลฟ้อง และชั้นพิจารณาของศาล โดยนำแผ่นบันทึกภาพและเสียงมาเปิดเป็นคำให้การแทน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา 172 ตรี เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ของกฎหมายในการที่จะไม่ทำร้ายจิตใจเด็กซ้ำและต้องคำนึงถึงการปฏิบัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา 172 หากเห็นว่าจะกระทบกระเทือนต่อพยาน ในเรื่องการเผชิญหน้าหรือแยกห้องการพิจารณาให้พึงใช้ด้วยความระมัดระวัง

7. สหวิชาชีพทุกสาขาควรมีความพร้อมในการเข้าร่วมสอบสวนเด็กและเยาวชน เนื่องจากการปฏิบัติทุกอย่างมีกฎหมายรองรับเมื่อมาพบปะทุกฝ่ายพร้อมและเริ่มสอบสวน จะสามารถดูแลสิทธิของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย หากกระทำผิดต้องหาวิธีที่จะบรรเทาความเสียหาย เพราะเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว คือ เยียวยาผู้เสียหาย และแก้ไขผู้กระทำความผิดและควรปรับทัศนคติตั้งแต่เริ่มต้นให้เห็นว่าทุกวิชาชีพมีความสำคัญเท่าเทียมกันจะขาดวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งไม่ได้

8. องค์ความรู้การจัดการอบรม ควรให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้จัดดำเนินการเพื่อแสวงหาความร่วมมือและแนวทางร่วมกันเป็นแนวเดียวกันในการปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. กระทรวงยุติธรรมควรเป็นผู้รับผิดชอบในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานสหวิชาชีพทุกสาขา จัดประชุมหน่วยงานสหวิชาชีพต่าง ๆ หารือร่วมกันใน

การจัดการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอต่อการสอบสวนคดีเด็ก ดำเนินการของบประมาณเบิกจ่ายค่าตอบแทนสหวิชาชีพในจำนวนเงินที่เหมาะสมตามสภาพการณ์ปัจจุบันและไม่ล่าช้า ตลอดจนจัดประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดข้อง และพัฒนาปรับปรุงการดำเนินการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิทธิเด็ก

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัย ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของสหวิชาชีพระดับหน่วยงานในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน และแนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพ เพื่อตอบปัญหาการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านสถานที่ห้องสอบสวนเด็กและเยาวชน การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานครดำเนินการสอบสวนเด็กที่สถานีตำรวจ สถานีตำรวจบางแห่งยังไม่มีความพร้อม ไม่มีห้องสอบสวนเด็กเป็นสัดส่วน อีกทั้งยังมีการศึกษาของ มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์ และคณะ เรื่องศึกษาวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลการจัดให้มีสหวิชาชีพในการสอบปากคำเด็ก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 ทวิ (มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์ และคณะ, 2551) และการศึกษาของ เทียนชัย ชาวส้าน เรื่องแนวทางการพัฒนาการสอบสวนเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่นที่พบว่า สถานที่สอบสวนไม่มีความเป็นสัดส่วนซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้บังคับบัญชาไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานสอบสวนเพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด (เทียนชัย ชาวส้าน, 2552) โดยแนวทางในการบูรณาการการทำงานด้านสถานที่สอบสวนเด็กและเยาวชนนั้นอาจขอใช้สถานที่สำนักงานอัยการเนื่องจากสำนักงานอัยการได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการทำห้องสอบสวนคดีเด็กที่มีมาตรฐานไว้เป็นการเฉพาะทุกสำนักงาน (จังหวัด) เพื่อเป็นศูนย์กลางให้สหวิชาชีพมาร่วมทำการสอบสวน และจากสถานการณ์โรคระบาด โควิด 19 ในกรณีมีเหตุจำเป็น เพื่อความปลอดภัยในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค พนักงานสอบสวนควรมีอำนาจสอบปากคำเด็กและเยาวชน ต่อหน้าบุคคลหลายฝ่าย โดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ (ประชุมผ่านจอภาพ) ได้

2. ปัญหาด้านบุคลากรสหวิชาชีพบางสาขามีจำนวนไม่เพียงพอและบทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจน เช่น พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนโดยเฉพาะพนักงานสอบสวนหญิงมีปัญหาในทางปฏิบัติ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์มีจำนวนน้อยมาก อีกทั้งยังมีการศึกษาของ รจเรข โกมุท เรื่องการส่งเสริมการทำงานของทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองเด็กที่ถูกทารุณกรรม จังหวัดนนทบุรี และการศึกษาของ อภิวัฒน์ ถาวร เรื่องปัญหาการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน พบว่า สหวิชาชีพมีไม่เพียงพอไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง (รจเรข โกมุท, 2553); (อภิวัฒน์ ถาวร, 2558) และการศึกษาของ นิยะดา อภิปรัชญาพงษ์ เรื่องบทบาทของพนักงานอัยการใน

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายที่เป็นเด็กในชั้นสอบสวน พบว่าพนักงานอัยการที่ร่วมสอบสวนและพนักงานอัยการที่พิจารณาสั่งคดีเป็นคนละคนกันทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินคดี อาญา (นิยะดา อภิปรัชญาพงษ์, 2558) โดยแนวทางในการบูรณาการการทำงานด้านบุคลากรสหวิชาชีพที่เคยมีประสบการณ์การทำงานผ่านมาแล้ว ควรจัดให้มีการช่วยเหลือทีมงานสหวิชาชีพในทางคดีให้มากขึ้นทั้งในชั้นสอบสวน ชั้นอัยการหรือชั้นศาล เนื่องจากในชั้นนี้ศาลจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และสหวิชาชีพบางสาขาควรส่งเสริมให้มีจำนวนมากขึ้นในปริมณฑลและต่างจังหวัด เช่น นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา เป็นต้น

3. ปัญหาด้านงบประมาณ งบประมาณในการจัดการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีเด็กของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่เพียงพอต่อการดำเนินการ เช่น กรณีที่ต้องบันทึกภาพและเสียง อุปกรณ์ไม่เพียงพอหรือมีแต่ชำรุด มีบางสถานีตำรวจเท่านั้นที่ทำห้องสอบสวนเด็กตามมาตรฐานมีการติดตั้งกล้องบันทึกภาพและเสียงไว้เรียบร้อย ควรให้มีอุปกรณ์ช่วยในการสื่อความหมายให้เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังมีงานวิจัยของ พานิชย์ เชษฐสิงห์ เรื่องความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน ของพนักงานสอบสวนจังหวัดมหาสารคาม และการศึกษาของ เทียนชัย ชาวส้าน เรื่องแนวทางการพัฒนาการสอบสวนเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่นที่พบว่า งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ (พานิชย์ เชษฐสิงห์, 2545) (เทียนชัย ชาวส้าน, 2552) โดยแนวทางในการบูรณาการการทำงานด้านงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรให้ความสำคัญและจัดสรรงบประมาณทำห้องสอบสวนเด็กและเยาวชนให้มีมาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด คือ ห้องสอบสวนเด็กที่เป็นสัดส่วน พร้อมอุปกรณ์กล้องบันทึกภาพและเสียง คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ อุปกรณ์ช่วยในการสื่อความหมายให้เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น และในการจัดเก็บข้อมูลควรจัดเก็บไว้ให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการบันทึกภาพและเสียงสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาด้วย

4. ปัญหาระยะเวลาการสอบสวนเด็กและเยาวชน กฎหมายบัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องสอบปากคำเด็กและเยาวชนภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งมีปัญหาในทางปฏิบัติอย่างมาก เนื่องจากมีเวลาน้อย การนัดหมายสหวิชาชีพให้มาพร้อมกันเพื่อร่วมทำการสอบสวนย่อมทำได้ยาก เมื่อสอบสวนไม่ทันภายใน 24 ชั่วโมงต้องส่งตัวเด็กไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กก่อน หากเด็กประกันตัวแล้วหนีไป ตำรวจก็ดำเนินการสอบสวนต่อไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของอภิวัฒน์ ถาวร เรื่องปัญหาการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน และการศึกษาของปณิธาน คราประยูร เรื่องปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่พบว่า ควรเพิ่มระยะเวลาการสอบสวนให้มากขึ้น เพราะระยะเวลา 24 ชั่วโมงน้อยเกินไป ส่งผลให้การทำงานของสหวิชาชีพเป็นไปอย่างเร่งรีบไม่มีประสิทธิ (อภิวัฒน์ ถาวร, 2558); (ปณิธาน คราประยูร, 2556) โดยแนวทางในการการบูรณาการด้านระยะเวลาการสอบสวนเด็กและเยาวชนน้อย แต่อย่างไรก็ตามสหวิชาชีพยังสามารถไปร่วมสอบสวนที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้อีกทางหนึ่ง

5. ปัญหาการประสานงาน การประสานงานเป็นหน้าที่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพนักงานสอบสวนต้องแจ้งสหวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้องกับเด็กให้ได้ทราบและไปทำการสอบสวนปากคำ สหวิชาชีพแต่ละสาขามีเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงต้องเลื่อนการสอบสวนเด็กออกไป ดังนั้นการประสานงานสหวิชาชีพนั้นควรให้ความสำคัญมากขึ้น ดังคำกล่าวของ ตระกูล วินิจนัยภาค ที่ว่างานไม่อาจจะทำได้สำเร็จโดยการทำงานแต่ลำพังของคนคนเดียวหรือหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น (ตระกูล วินิจนัยภาค, 2543) อีกทั้งการศึกษาวิจัยของธนภรณ์ เบ้าเงิน เรื่องการประสานความร่วมมือด้านการยุติธรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่ายังไม่มีการเสริมสร้างศูนย์กลางการผสานงานการเรียนรู้ด้านกฎหมายระหว่างองค์กรกระบวนการยุติธรรม (ธนภรณ์ เบ้าเงิน, 2557) และการศึกษาวิจัยของวิศิษฐ์ ผลดก เรื่องการพัฒนาทีมสหวิชาชีพเพื่อคุ้มครองเด็กที่ถูกทารุณกรรมจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีความไม่ชัดเจนในนโยบายการปฏิบัติงานคุ้มครองเด็กแบบทีมสหวิชาชีพ ขาดการประสานงานที่ดี (วิศิษฐ์ ผลดก, 2554) โดยแนวทางในการบูรณาการการทำงานด้านการประสานงานสหวิชาชีพทุกสาขาควรมีความพร้อมในการเข้าร่วมสอบสวนเด็กและเยาวชน เนื่องจากการปฏิบัติทุกอย่างมีกฎหมายรองรับเมื่อมาพบปะทุกฝ่ายพร้อมและเริ่มสอบสวน จะสามารถดูแลสิทธิของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย หากกระทำผิดต้องหาวิธีที่จะบรรเทาความเสียหาย เพราะเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว คือ เยียวยาผู้เสียหาย และแก้ไขผู้กระทำความผิดและควรปรับทัศนคติตั้งแต่เริ่มต้นให้เห็นว่าทุกวิชาชีพมีความสำคัญเท่าเทียมกันจะขาดวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งไม่ได้

6. ปัญหาการนัดหมายเพื่อสอบปากคำ การนัดหมายเด็กและผู้ปกครองมาเพื่อสอบปากคำนั้นเวลาในการนัดหมายเป็นปัญหา เนื่องจากการสอบสวนเด็กต้องมีสหวิชาชีพมาร่วมทำการสอบสวน และสหวิชาชีพบางครั้งมาได้ไม่พร้อมกัน รวมถึงบุคคลที่เด็กร้องขออาจเป็นผู้ปกครองต้องรอให้พร้อม หากผู้ปกครองมาไม่ได้อาจทำให้เด็กและเยาวชนเสียสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ซึ่งมีการศึกษาของ ชัชญาภา พันธุมจินดา เรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กระหว่างการสอบสวน ศึกษากรณีเด็กเป็นผู้ต้องหา ที่พบว่าเด็กที่เป็นผู้ต้องหาควรได้พบและปรึกษาทนายความก่อนการสอบสวนด้วย (ชัชญาภา พันธุมจินดา, 2553) ดังนั้น แนวทางในการบูรณาการในทางปฏิบัติหากผู้ปกครองขัดข้องไม่อาจมาได้จะมีที่ปรึกษากฎหมายที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิเด็กที่จะไม่ให้ถูกลิดรอนสิทธิ นอกจากนั้นยังมีนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องช่วยดูแลปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กในขณะมีการสอบสวน รวมถึงการที่จะต้องเข้าไปช่วยดูแลในภายหลังจากนั้นอีกด้วย

7. ปัญหาการเบิกจ่ายค่าตอบแทนของสหวิชาชีพบางสาขาตลอดจนต้องมีการสนับสนุนงบประมาณทั้งด้านอุปกรณ์และค่าตอบแทน เพื่อให้การทำงานของสหวิชาชีพมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์แก่เด็กและเยาวชน อีกทั้งมีการศึกษาของ มาตาลักษณ์

ออรุ่งโรจน์ และคณะ เรื่องศึกษาวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลการจัดให้มีสหวิชาชีพในการสอบปากคำเด็ก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 ทวิ และ 134/2 และการศึกษาวิจัยของ พานิชย์ เชษฐสิงห์ เรื่องความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน ของพนักงานสอบสวนจังหวัดมหาสารคาม ที่ให้ข้อเสนอแนะว่า สหวิชาชีพควรได้รับค่าตอบแทนเท่าเทียมกันและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน (มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์ และคณะ, 2551); (พานิชย์ เชษฐสิงห์, 2545) โดยแนวทางในการบูรณาการการทำงานด้านการเบิกจ่ายค่าตอบแทนของสหวิชาชีพ รัฐโดยสำนักงบประมาณควรให้ความสำคัญจัดสรรงบประมาณเบิกจ่ายค่าตอบแทนของสหวิชาชีพเนื่องจากเป็นการปฏิบัติตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ และ 134/2

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบในการวิจัยตามที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อตอบปัญหาการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้พบว่า ปัญหาและอุปสรรค ในการทำงานของสหวิชาชีพระดับหน่วยงานในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยานยังมีปัญหาด้านสถานที่ห้องสอบสวนเด็กและเยาวชน ปัญหาด้านบุคลากรสหวิชาชีพบางสาขามีจำนวนไม่เพียงพอ ปัญหาด้านงบประมาณในการจัดการเกี่ยวกับการสอบสวนเด็ก ปัญหาระยะเวลาการสอบสวนเด็กและเยาวชน ปัญหาการประสานงานซึ่งการประสานงานเป็นหน้าที่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ปัญหาเรื่องของเด็กและผู้ปกครองในการนัดหมายมาเพื่อสอบปากคำ ปัญหาการเบิกจ่ายค่าตอบแทนของสหวิชาชีพ ซึ่งแนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพในการสอบสวนเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน โดยการบูรณาการการทำงานควรจัดประชุมสหวิชาชีพให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถึงแม้เด็กจะเป็นผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือพยาน ทำอย่างไรให้เด็กคืนสู่สังคมได้ และจะพัฒนาครอบครัวไปในทิศทางใดโดยกระทรวงยุติธรรมควรเป็นผู้รับผิดชอบในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานสหวิชาชีพทุกสาขา รวมถึงองค์ความรู้การจัดการอบรม ควรให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้จัดดำเนินการเพื่อแสวงหาความร่วมมือและหาแนวทางร่วมกันเป็นแนวเดียวกันในการปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสอบสวนเด็กและเยาวชนปัจจุบันสหวิชาชีพควรออกระเบียบในการปฏิบัติภายในของแต่ละหน่วยงานที่แน่นอน มีการประสานการปฏิบัติในระดับกระทรวงเป็นนโยบายในการให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ซึ่งประเทศต้องตั้งกรอบงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อการดำเนินการในส่วนค่าตอบแทนของสหวิชาชีพที่เข้าร่วมสอบสวน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดให้มีสหวิชาชีพเพศหญิงเป็นผู้เข้าร่วมการสอบสวนหากเป็นคดีเกี่ยวกับเพศ และกำหนดบทบาทของสหวิชาชีพให้มีความชัดเจนโดยจัดให้มีการช่วยเหลือทีมงานสหวิชาชีพในทางคดีจากผู้ที่มีประสบการณ์ให้มากขึ้นทั้งในชั้นสอบสวน หรือชั้นศาล และควรส่งเสริมให้มีจำนวนสหวิชาชีพ

มากขึ้นในปริมณฑลและต่างจังหวัด ผลักดันให้เกิดการยอมรับในประเด็นของการปฏิบัติให้มีผลอย่างเคร่งครัดในบางกรณี เช่น การใช้แผ่นบันทึกภาพและเสียงเป็นพยานในชั้นศาล อีกทั้งก่อนที่จะเริ่มการสอบปากคำเด็กสมควรอย่างยิ่งที่สหวิชาชีพต้องประชุมปรึกษาหารือร่วมกันก่อนจะมีแนวทางในการถามปากคำไปในทิศทางใด และจากสถานการณ์โรคระบาด โควิด 19 ในกรณีมีเหตุจำเป็น เพื่อความปลอดภัยในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค พนักงานสอบสวนควรมีอำนาจสอบปากคำเด็กและเยาวชน ต่อหน้าบุคคลหลายฝ่าย โดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ (ประชุมผ่านจอภาพ) หรือให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และพนักงานคุมประพฤติ มีอำนาจสืบเสาะข้อเท็จจริง โดยการสอบปากคำเด็กและเยาวชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ (ประชุมผ่านจอภาพ) ได้

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2562). รายงานสถิติประจำปี. เรียกใช้เมื่อ 16 ตุลาคม 2564 จาก http://www.djop.go.th/Djop/images/statistics62.pdf

ชัชญาภา พันธุมจินดา. (2553). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กระหว่างการสอบสวน ศึกษากรณีเด็กเป็นผู้ต้องหา. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ณรงค์ ใจหาญ. (2543). การคุ้มครองเด็กในการให้ปากคำในคดีอาญา. วารสารดุลพาห, 47(1), 18-19.

ตระกูล วินิจนัยภาค. (2543). การสอบสวนปากคำเด็ก. ใน เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่สังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญารุ่นที่ 1. สำนักงานอัยการสูงสุด.

เทียนชัย ชาวส้าน. (2552). แนวทางการพัฒนาการสอบสวนเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธนภรณ์ เบ้าเงิน. (2557). การประสานความร่วมมือด้านการยุติธรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดนครสวรรค์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นิยะดา อภิปรัชญาพงษ์. (2558). บทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายที่เป็นเด็กในชั้นสอบสวน. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ปณิธาน คราประยูร. (2556). ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน. มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.

พานิชย์ เชษฐสิงห์. (2545). ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน ของพนักงานสอบสวนจังหวัดมหาสารคาม. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์ และคณะ. (2551). โครงการวิจัยศึกษาวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลการจัดให้มีสหวิชาชีพในการสอบปากคำเด็ก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 ทวิ. ใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการยุติธรรม.

รจเรข โกมุท. (2553). การส่งเสริมการทำงานของทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองเด็กที่ถูกทารุณกรรมจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วารุณี จันทร์ทอง. (2557). มาตรการในการสอบสวนเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 Investigation of Children and Youth Offender. วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 3(1), 71-80.

วิศิษฐ์ ผลดก. (2554). การพัฒนาทีมสหวิชาชีพเพื่อคุ้มครองเด็กที่ถูกทารุณกรรมจังหวัดอุบลราชธานี. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ศิรชัย หาญเทิดพงษ์ชัย และคณะ. (2560). ปัญหาทางกฎหมายในการสอบปากคำเด็กในชั้นสอบสวน. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย, 5(3), 593-602.

อภิวัฒน์ ถาวร. (2558). ปัญหาการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่*

DEVELOPMENT OF THE CONTEMPORARY THAI WICKER HANDICRAFTS OF THE HANDICRAFT COMMUNITY ENTERPRISE TOWARDS SUSTAINABILITY. A MULTI-SITE CASE STUDY

ปรียศรี พรหมจินดา
Priyasri Promchinda
โสมฉาย บุญญานันต์
Soamshine Boonyananta
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University, Thailand
E-mail: priyasri.promchinda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาของการพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยในวิสาหกิจชุมชน และศึกษากระบวนการการพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยในวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้เกิดความยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุหุนและวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี ใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงแล้วจึงเลือกแบบก้อนหิมะ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องและรวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน แบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสังเกต ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน วิสาหกิจชุมชนผลิตหัตถกรรมจักสานจากวัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางใจและคุณค่าทางปัญญา มีศาสนาเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม มีการอยู่อาศัยแบบระบบเครือญาติ มีการเปิดรับวัฒนธรรมร่วมสมัยจากภายนอกชุมชน มีผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ชุมชมรักษาสมดุลให้ระบบนิเวศของแหล่งวัตถุดิบ คงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิม พบสภาพปัญหาคือการจักสานลวดลายแบบดั้งเดิมกำลังสูญหายไป เยาวชนไม่ได้เรียนรู้หัตถกรรมจักสาน สมาชิกในชุมชนไม่นิยมใช้เครื่องจักสาน การเสียสมดุลการผลิตแบบวิสาหกิจชุมชนและมีการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิต กระบวนการการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน ประกอบด้วย การมีความเข้าใจในการเป็นวิสาหกิจชุมชนหัตถกกรรมจักสาน การต่อยอด

* Received 16 February 2021; Revised 21 November 2021; Accepted 26 November 2021

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมจักสาน การรู้จักปรับตัวและการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ จากผลการวิจัยข้างต้นนำมาซึ่งข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมอื่นที่สามารถนำไปประยุกต์สร้างคุณค่าผลิตภัณฑ์และต่อยอดไปสู่แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัย, วิสาหกิจชุมชน, ความยั่งยืน, พหุเทศะพื้นที่

Abstract

The objectives of this research article were to study the present conditions and problems in the development of contemporary arts and crafts in community enterprises and study the process of developing contemporary Thai arts and crafts in community enterprises that can lead towards sustainability. This research was the qualitative methodology by studying the Toei Panan Ban Duhun community enterprise products, and the Krajood Wannee handicraft community enterprise. The study used a specific sample selection process and applied a snowball procedure. Data were consolidated by structured interviews from experts in related fields and a sample group of 12 persons, by analyzing documents and observation forms. Results shows that under the current conditions, community enterprises are producing handicrafts from local raw materials that have sentimental and intellectual value with their religion as the center of local activities. They cohabit as kinship and are receptive to outside culture. They have strong community leaders who adhere firmly to the sufficiency economy concept, who maintain balance to the raw material ecosystem and preserve traditional wisdom. Problems are encountered due to the reduced popularity of original weaving patterns, their youth unwillingness in learning on how to weave, the unpopularity on the use of basketry, unbalanced community enterprise production, and the use of chemicals in the production process. The process of developing contemporary Thai arts and crafts weaving of the community enterprises' handicraft towards sustainability, consist of; developing an understanding of being a handicraft community enterprise, further development of the local arts and culture, transferring the wisdom of producing handicrafts, and knowing on how to adapt and receive support from the government. The above results have led towards recommendations for the development of other arts and crafts community

enterprises which can be applied to create product values that can be further developed into a creative economy concept.

Keywords: The Development of Contemporary Thai Basketry Arts and Crafts, Community Enterprises, Sustainability, Multisite Study

บทนำ

ในอดีตประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาภูมิปัญญาพื้นบ้านและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และเมื่อแนวโน้มทางการพัฒนาประเทศได้ยึดแนวทางตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการค้าและการส่งออก ส่งผลให้เป้าหมายของเศรษฐกิจภาคการเกษตรเปลี่ยนไปเป็นการเติบโตแบบเศรษฐกิจทุนนิยม (ชยาพร วัฒนศิริ และคณะ, 2553) และเมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของประชาชน ประเทศไทยจึงได้ทบทวนแผนการพัฒนาประเทศโดยการกลับสู่รากฐานภาคการเกษตรและชุมชน ด้วยเหตุนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จึงมีเป้าหมายสำคัญในการเปลี่ยนประเทศไทยที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ภายใต้ยุทธศาสตร์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและให้ความสำคัญกับศักยภาพของชุมชนที่เป็นฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เสริมสร้างผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชนในการแข่งขันเพื่อยกระดับผลิตภาพแรงงานให้พึ่งพาตนเองได้และสามารถรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจนสามารถพัฒนาสู่สากลอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาประเทศยังได้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์ (Creativity) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม รวมถึงการสั่งสมความรู้ของสังคม การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาเข้ากับเทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและเชื่อมโยงกับภาคการผลิตและภาคบริการ เช่น อุตสาหกรรมการออกแบบ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น (โศรยา หอมชื่น, 2554)

ประเทศไทยมีความโดดเด่นด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมประเพณีและวิถีเฉพาะในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษจึงเป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงการสั่งสมองค์ความรู้ในการดำรงชีวิต งานหัตถกรรมจักสานจึงเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่นำวัตถุดิบธรรมชาติมาพัฒนาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ผสมผสานเข้ากับขนบประเพณี ความเชื่อและศิลปวัฒนธรรมไทย ทำให้พบเห็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นแฝงอยู่ในงานหัตถกรรมเสมอ (วิบูล ลี้สุวรรณ, 2558) การพัฒนารูปลักษณ์เครื่องจักสานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันนับเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาให้มีความร่วมสมัยซึ่งเป็นการอนุรักษ์งานหัตถกรรมให้คงอยู่และยังเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการในการสร้างรายได้สู่ชุมชน

(ตระกูลพันธ์ พัชรเมธา, 2559) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษผสานเข้ากับศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ชุมชนหัตถกรรมมากมายได้รวมกลุ่มพัฒนางานฝีมือให้มีเอกลักษณ์ที่สร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้ผ่านงานศิลปหัตถกรรมไทย กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ให้นิยาม วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ไว้ว่าคือกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการให้บริการ การผลิต หรือการดำเนินการที่ทำโดยกลุ่มที่มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันเป็นกิจการ เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนและระหว่างชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548) วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นแนวทางที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุหุน จังหวัดตรัง และวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี จังหวัดพัทลุงมีความโดดเด่นในการพึ่งพาตนเองและยกระดับศิลปหัตถกรรมไทยให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นร่วมสมัยสร้างรายได้แบ่งปันสมาชิกและยังมีส่วนในการขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียง สร้างความมั่นคงในชุมชนสอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548)

ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาการพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสานที่เกิดความยั่งยืนในหลากหลายพื้นที่ซึ่งมีบริบทแตกต่างกันโดยใช้กรณีศึกษาแบบพหุเทศะกรณี (Multi-site Case Study Research) เพื่อนำข้อค้นพบไปสร้างความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนหัตถกรรม รวมถึงการอนุรักษ์อย่างสร้างสรรค์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ศิลปหัตถกรรมไทยส่งผลต่อความแข็งแรงด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจให้ประเทศได้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาของการพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยในวิสาหกิจชุมชน

2. เพื่อศึกษากระบวนการการพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยในวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้เกิดความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่ (Qualitative Multi - site Case Study Research) โดยศึกษาวิเคราะห์วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุหุน จังหวัดตรัง และวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี จังหวัดพัทลุง ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตจากชุมชนและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมไทย ได้แก่ผู้นำวิสาหกิจชุมชน ช่างผู้ผลิตหัตถกรรมจักสาน สมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว ทำการเลือกแบบ

เฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากนั้นจึงเลือกตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) มีเกณฑ์การคัดเลือกคือเป็นวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสานมีชื่อเสียง ดำเนินกิจการมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี ใช้วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความสมัครใจและยินยอมในการให้สัมภาษณ์ จำนวน 9 คน ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและการพัฒนา ศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยในภาพรวมและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยต้องมีประสบการณ์ด้านการสอนศิลปศึกษาไม่ต่ำกว่า 5 ปี เชี่ยวชาญด้านศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยและสำเร็จการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกด้านประวัติและสภาพของวิสาหกิจชุมชน ความคิดเห็นและความเชื่อของชุมชน

แบบสังเกต เพื่อเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อม พฤติกรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

แบบวิเคราะห์เอกสาร ใช้เก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ที่ตรวจสอบเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและนำไปทดลองใช้ (Try-out)

แผนการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้ 1) เก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์และสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหา เป็นการศึกษาเอกสารเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูล 2) พัฒนาและทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) 3) ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้แบบสังเกต 4) วิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) และการสรุปผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตรวจสอบแบบสามเส้า สรุปข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หาข้อสรุปของปัญหาและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัย

วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุหุน ตั้งอยู่ในตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยนับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิดนูรุลยากีลบ้านดุหุนเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการบำเพ็ญศาสนกิจและสอนศาสนาให้แก่เด็กๆ ส่วนใหญ่ยังใช้วิถีชีวิตเกษตรกร มีอาชีพหลักคือการทำสวนยางและทำการประมง บ้านดุหุนได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2553 และหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยวปี 2555 และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องภายใต้วิถีชีวิตชุมชนมุสลิม ตลอดทั้งมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม

ทั้งภูเขาและทะเล เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการพัฒนาและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน เป็นต้น ยังมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจักสานเตยปาหนันมาไม่ต่ำกว่าร้อยปี จากบรรพบุรุษชาวอินโดนีเซียที่นำเรือมาเทียบท่าและมาตั้งรกราก ณ อ่าวสิเกา จังหวัดตรัง

หัตถกรรมจักสานเตยปาหนันเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จากการใช้ในชีวิตประจำวันตามวิถีชาวมุสลิม เช่น สานเสื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม สานขมุกยาสำหรับใส่ยาเส้นและเศษสตางค์ เป็นต้น โดยเฉพาะเสื่อที่มีถูกนำมาใช้งานในพิธีทางศาสนา เช่น ผู้ชายจะนำเสื่อไปใช้ปูพื้นเพื่อรองนั่งทำละหมาดที่มัสยิด ในขณะที่ผู้หญิงจะปูเสื่อบนพื้นบ้านเรือนและใช้เสื่อในพิธีแต่งงานโดยเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะไปตัดใบเตยปาหนันและช่วยกันสานเสื่อไว้ปูพื้นรับนิกะห์ในงานแต่งงานโดยจำนวนผืนเสื่อจะแสดงถึงฐานะของคู่บ่าวสาว เสื่อยังถูกนำมาใช้ในงานบุญทางศาสนา ทั้งพิธีสวดและการจัดเตรียมอาหารและรับเพื่อนบ้านที่มาร่วมจัดงานโดยชายหญิงจะแบ่งหน้าที่กัน นอกจากนี้เสื่อยังถูกใช้ในพิธีศพโดยหลังจากที่มีการห่อศพด้วยผ้าแล้ว ญาติจะใช้เสื่อเตยปาหนันรองด้านล่างหลุมก่อนผังศพที่กุโบร์เพราะเสื่อเตยปาหนันเป็นวัสดุจากธรรมชาติสามารถย่อยสลายได้ การสานเตยปาหนันเปลี่ยนเป็นเพื่อจำหน่ายและมีความร่วมสมัยมากขึ้น อย่าง กระเป๋าสตรี ทำให้เตยปาหนันกลายเป็นผลิตภัณฑ์จักสานที่ทั้งสร้างงานสร้างรายได้ สร้างชื่อเสียงทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย

ผู้นำวิสาหกิจชุมชนคนปัจจุบันสืบทอดงานจากมารดาที่มีปัญหาสุขภาพ ได้ศึกษาต่อที่กรุงเทพมหานครและทำงานในห้างสรรพสินค้า ทำให้ได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติและเห็นโอกาสธุรกิจ จึงได้เริ่มนำเสื่อมาพัฒนาเป็นกระเป๋าซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับการตอบรับดีจากชาวต่างชาติ จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของตลาด และออกร้านในงานแสดงสินค้าที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาภูมิปัญญาจักสานเตยปาหนันสู่การทำธุรกิจอย่างชัดเจน

วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี ตั้งอยู่ที่ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีการสานกระจูดเป็นภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นในอดีตที่นำกระจูดมาพัฒนาเป็นงานหัตถกรรมเพื่อประโยชน์ใช้สอยและด้วยคุณสมบัติพิเศษของกระจูดที่สามารถดูดความชื้นได้ทนทานและเหนียว ชาวบ้านในอดีตจึงนำมาสานเป็นเสื่อไว้สำหรับนอน ต่อมาได้พัฒนามาเป็นเครื่องใช้ในบ้านหลากหลายรูปแบบ การสานกระจูดเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงรากวัฒนธรรมของชาวใต้ที่อาศัยใกล้ป่าพรุซึ่งได้รับมรดกภูมิปัญญาหัตถกรรมจากบรรพบุรุษและเห็นคุณค่าวัสดุพื้นถิ่นที่มีอยู่จึงนำมาสร้างเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เสื่อกระจูดเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันดั้งเดิม และด้วยความทนทานและระบายอากาศได้ดี เสื่อกระจูดจึงได้รับความนิยมในการนำมาใช้งานมาจนทุกวันนี้

ในปี 2542 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร ณ บ้านหัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ทรงทราบว่าราษฎรมีความเป็นอยู่ลำบาก มีอาชีพหลักเพียงการประมงขนาดเล็ก

และการทำนา ไม่มีรายได้พอตลอดทั้งปี มีอาชีพเสริมด้วยการสานเสื่อกระจูดและขาดความรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ จึงทรงโปรดเกล้าให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพบ้านหัวป่าเขียวขึ้นเพื่อแก้ปัญหาและฝึกสอนวิชาชีพแก่ราษฎร ปัจจุบันศูนย์ศิลปาชีพบ้านหัวป่าเขียว ประกอบด้วยกลุ่มวิชาชีพ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มทอผ้า 2) กลุ่มปักผ้า และ 3) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกระจูด โครงการในพระราชดำริ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านหัวป่าเขียว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความโดดเด่นของงานหัตถกรรมของตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ผู้นำวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณีเริ่มแรกเป็นช่างสานเสื่อกระจูด เมื่อเริ่มมีรายได้ดีขึ้นจึงจัดตั้งเป็นกลุ่มหัตถกรรมกระจูด และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนในเวลาต่อมา หัตถกรรมกระจูดวรรณีเริ่มต้นจากการผลิตเสื่อและเครื่องใช้ที่ทำจากกระจูด ผู้นำวิสาหกิจชุมชนได้รับการยกย่องจากศูนย์ศิลปาชีพพิเศษระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ให้เป็นครูช่างศิลป์หัตถกรรมในปี 2556 หนึ่งในช่างหัตถกรรมที่มีฝีมือและนำต้นกระจูดมาสร้างมูลค่าเพิ่มรายได้ และต่อมากิจการสานกระจูดได้มีจุดเปลี่ยนแปลงเมื่อบุตรชายของผู้นำวิสาหกิจชุมชนได้สำเร็จการศึกษา มีส่วนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นด้วยเทคนิคการผลิต การย้อมสี การผสมผสานวัสดุอื่น เช่น การปักไหมลงบนกระจูดด้วยลวดลายตามสมัยนิยม เช่น รูปผลงานศิลปะ สัตว์เลี้ยง ทิวทัศน์ เป็นต้น เพื่อสร้างความแตกต่างจนผลิตภัณฑ์เป็นที่นิยม และได้รับการยกย่องให้เป็นทายาทครูช่างศิลป์หัตถกรรมในปี 2557 และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้แก่วิสาหกิจชุมชนกระจูดวรรณี ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณีมีการกระจายงานจักสานและงานปักแบ่งปันรายได้สู่สมาชิก ขยายธุรกิจด้วยการสร้างที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การสานกระจูดร่วมกับชุมชน ซึ่งนับเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เพิ่มคุณค่าจากการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและก่อให้เกิดผลดีต่อความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

สภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัย

วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุหุน ลวดลายการจักสานเสื่อเตยปาหนันแบบดั้งเดิมในอดีตเป็นลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมในมัสยิดเท่านั้น เช่น ลายดอกพิกุล ลายลูกแก้ว ลายอกปู เป็นต้น มักพบในเครื่องใช้ในพิธีการสำคัญทางศาสนา แต่ในปัจจุบันเริ่มพบเห็นน้อยลงเพราะมีความละเอียดซับซ้อน มีเพียงไม่กี่คนที่สามารถสานได้และยังใช้เวลาในการสานนานกว่าลวดลายพื้นฐานเมื่อเปรียบเทียบกันในแง่การผลิต เช่น ลายขัด ลายสอง และลายสามที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้เหมาะสมกว่า

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมจากภายนอกชุมชน เช่น กระแสนิยมวัฒนธรรมต่างชาติในยุคดิจิทัลทำให้เยาวชนใช้เวลาว่างกับสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าการเรียนรู้การจักสานเตยปาหนัน อีกทั้งยังมองว่าหัตถกรรมจักสานเป็นกิจกรรมของผู้สูงอายุที่ผลิตเครื่องจักสาน ไกลตัว และยังไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและแหล่งวัตถุดิบ ซึ่งทำให้เกิดความเสี่ยงที่ภูมิปัญญาจักสานเตยปาหนันแบบดั้งเดิมจะสูญหาย ประกอบกับพลาสติกมีราคาถูกเข้ามา

แทนที่เครื่องจักสาน หาซื้อง่าย ราคาถูกทำให้ความนิยมในการใช้งานเครื่องจักสานในครัวเรือนลดลง

วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและรูปลักษณ์สวยงามตรงกับรสนิยมและการใช้งานของผู้บริโภคในปัจจุบัน ได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการสูงในระยะเวลารวดเร็วทำให้ต้องเร่งการผลิตและการเพิ่มปริมาณการใช้กระจูดในธรรมชาติ ชุมชนจึงปลูกกระจูดเพื่อผลิตหัตถกรรมต้องใช้แรงงานช่างจักสานจำนวนที่มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเทศกาลเพื่อมอบเป็นของขวัญ รวมถึงมียอดสั่งผลิตปริมาณสูงจากผู้ประกอบการรายใหญ่ทำให้เกิดความไม่สมดุลในระบบการผลิตตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน ความนิยมหัตถกรรมกระจูดทำให้เกิดผลิตสินค้าซ้ำกัน วัตถุดิบท้องถิ่นไม่เพียงพอจึงสั่งซื้อจากจังหวัดใกล้เคียง เป็นผลให้หัตถกรรมกระจูดแห่งตำบลทะเลน้อยมีความคลาดเคลื่อนไปจากดั้งเดิมจึงต้องควบคุมคุณภาพให้ดี นอกจากนี้ในขั้นตอนการผลิตยังมีผู้ผลิตบางรายใช้สารเคมีเคลือบกระจูดซึ่งเป็นสารระเหยที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายและเป็นสารเคมีที่มีผลต่อสมดุลสิ่งแวดล้อมอีกด้วย อย่างไรก็ตามได้มีการรณรงค์ให้ความรู้ถึงผลเสียที่อาจเกิดขึ้นต่อร่างกายและสิ่งแวดล้อม

กระบวนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดุหุน เตยปาหนันหรือต้นลำเจียกเป็นพืชที่ขึ้นตามแนวป่าโกงกาง ชาวบ้านเตรียมวัตถุดิบจากเครื่องมือที่สร้างขึ้นเอง และใช้เวลาหลายวันก่อนนำมาขึ้นรูปสานเป็นผลิตภัณฑ์ได้ เมื่อนำมาริดเอาหนามออกแล้วลนไฟจะทำให้เส้นใยนุ่มและยืดหยุ่น ผิวเป็นมันเงา จึงเหมาะที่จะนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน เริ่มต้นจากการเก็บใบเตยปาหนันในแหล่งธรรมชาติ ตัดหนามเส้นกลางออก นำไปลนไฟเพื่อเพิ่มความเงาและเอาหนามริมใบออกตามวิธีดั้งเดิม นำไปเข้าเครื่องรีดเพื่อไล่ความชื้นออกและแช่น้ำสองคืน จากนั้นจึงย้อมสีแบบย้อมร้อนแล้วตากเส้นเตยให้แห้งจึงเหนียวเป็นพิเศษ แล้วจึงออกแบบลายเพื่อสานขึ้นรูปเริ่มที่การสานเป็นเส้น ลวดลายสานมีสัญลักษณ์เรขาคณิตและสามารถพัฒนาลวดลายได้หลายรูปแบบเส้นเตยขนาดใหญ่มักจะสานเป็นเสื่อ เตยเส้นเล็กจะนำไปสานกระเป๋าหรือเครื่องใช้ขนาดเล็กภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมานี้แม้มีกระบวนการที่มีความซับซ้อนแต่ก็ทำให้ได้เส้นเตยที่มีสีขาวสะอาด มีความเหนียวและทนทาน เครื่องใช้จากเตยปาหนันจึงมีอายุการใช้งานยาวนานทนทานต่อสภาพแวดล้อม เก็บรักษาได้ง่าย อีกทั้งยังเป็นวัตถุดิบที่มีราคาถูก สามารถหาได้ในสภาพแวดล้อมท้องถิ่นทั่วไป

เสื่อเตยปาหนันเป็นสินค้าสร้างรายได้และชื่อเสียงให้แก่ชุมชนทำให้หน่วยงานทั้งราชการและเอกชนเดินทางมาศึกษาดูงาน ชมการสาธิตการผลิตเครื่องจักสาน ฝึกปฏิบัติจักสานและชุมชนก็ได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้แก่สถาบันการศึกษาหลายครั้ง ในขณะเดียวกันวิสาหกิจชุมชนก็ได้เข้าอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความรู้กับหน่วยงานภาครัฐหลายครั้ง และการเคยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น เช่น ได้รับเครื่องรีดน้ำออกเพื่อ

ทุ่นแรงในการผลิต ห้องตากเตยพลังแสงอาทิตย์ นับเป็นการช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทั้งเรื่องคุณภาพและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี กระจูดเป็นวัชพืชที่มีความเหนียว ยืดหยุ่นได้ดี และเมื่อผสานกับภูมิปัญญาในการรักษาคุณค่าเส้นกระจูดให้ไม่หักง่ายเมื่อนำไปใช้งาน ชาวบ้านจะตัดต้นกระจูดมาคลุกโคลนขาวเพื่อทำให้นิ่มสานได้ง่ายขึ้น ตากแดด ตากน้ำค้าง ทุบแล้วจึงนำไปย้อมสีก่อนนำมาสานเป็นผลิตภัณฑ์ กระจูดจึงเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าทั้งด้านประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม ปัจจุบันมีการพัฒนาเครื่องรีดกระจูดเป็นเครื่องทุ่นแรงทำให้ลดเวลาการทำงานได้มาก ลวดลายการสานเสื่อกระจูด มักได้รับอิทธิพลมาจากธรรมชาติรอบตัว เช่น ใบไม้ ดอกไม้ และรูปสัตว์ ลวดลายกระจูดในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่าง ลายสานเสื่อกระจูดในจังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นชาวไทยพุทธมักมีลักษณะลวดลายที่พัฒนามาจากลายไทย เช่น ลายลูกแก้ว ลายดอกจันทน์ เป็นต้น

ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกระจูดวรรณี ได้สร้างสรรค์ลวดลาย สีสันและรูปแบบที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีการวิเคราะห์ความต้องการของลูกค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าจึงได้รับความนิยมจากลูกค้าหลายช่วงอายุ เช่น การปักเส้นไหมสีสันสดใสที่มีความละเอียดสูงบนกระจูด การย้อมสีในโทนเข้มเมื่อนำไปสานขึ้นรูปจะทำให้เกิดความรู้สึกใหม่และโดดเด่น รวมถึงการรับสั่งผลิตลายปักตามต้องการ และได้ริเริ่มการผสมผสานเส้นกระจูดกับวัตถุดิบอื่น เช่น เส้นใบลาน เพื่อให้เกิดการต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่ใส่ใจในวิถีธรรมชาติเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปราศจากการเคลือบแล็กเกอร์จึงเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศที่ใส่ใจในวิถีธรรมชาติสอดคล้องกับมาตรฐานของการส่งออก และเสื่อสามารถม้วนพับใส่กระเป๋าเดินทางและคลายตัวกลับคงรูปทรงเดิมได้ทำให้เป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและมีการส่งออกได้รับความนิยมโดยเฉพาะในประเทศญี่ปุ่น

กล่าวโดยสรุป กระบวนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนมีความเข้าใจการเป็นวิสาหกิจชุมชน ยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมเพื่อรักษาคุณสมบัติของวัตถุดิบและหัตถกรรม มีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน และยังพัฒนาทักษะการจักสานให้ร่วมสมัยทั้งรูปลักษณ์และการผลิตด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้กับหน่วยงานภายนอกอยู่เสมอ และยังมีการถ่ายทอดความรู้ให้สมาชิกในชุมชน และรณรงค์การผลิตที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และใช้เทคโนโลยีจากหน่วยงานภายนอกเพื่อลดระยะเวลา ทุ่นแรง เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการปลูกวัตถุดิบทดแทนเพื่อรักษาระบบนิเวศในชุมชน พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สะดวกต่อการขนส่ง การพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานจึงอาศัยทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมและการผสมผสานกับเทคนิคการผลิตแบบปัจจุบันเข้าด้วยกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

สภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนจักสานไทยร่วมสมัย

1. ความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เชื้อชาติ ศาสนา จากอดีตสู่ปัจจุบัน ส่งผลให้ค่านิยมในการดำรงชีวิตของแต่ละชุมชนเปลี่ยนไป แต่ยังคงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ เกิดการยอมรับ ทำความเข้าใจ รวมถึงเปิดรับความหลากทางวัฒนธรรมและแนวคิดที่แตกต่างไปจากอดีตทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิดนำไปสู่การพัฒนาผลงานหัตถกรรมที่มีความร่วมสมัย นอกจากนี้ยังพบว่าศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งเสริมการกระทำศาสนกิจอยู่เสมอ สมาชิกในชุมชนจึงยึดมั่นในหลักคำสอนและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดซึ่งส่งผลถึงการเกิดความร่วมมือร่วมแรงทำกิจกรรมมีความสนิทสนมคุ้นเคย มีความผูกพันแบบเครือญาติทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกับ ระพีพรรณ มูหะหมัด กล่าวว่าศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและทำให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกัน เกิดการปฏิบัติไปในทางเดียวกันและเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจ การพบปะกันยังทำให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนทัศนะและรับฟังความคิดเห็น หากมีปัญหาจะร่วมมือกันหาแนวทางป้องกันแก้ไข (ระพีพรรณ มูหะหมัด, 2556) นอกจากนี้การศึกษาของ เทพพร มังธานี เรื่องศิลปะทางศาสนาแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการศึกษา กล่าวว่า ศาสนาสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดงานศิลปะ และพัฒนาควบคู่มากับประเพณีวัฒธรรมสำคัญและความเชื่อท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง ศาสนาและศิลปะจึงพึ่งพาอาศัยกันและเคียงคู่กัน กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (เทพพร มังธานี, 2563)

2. ความเข้มแข็งจากภายในสู่ภายนอกวิสาหกิจชุมชน ซึ่งชุมชนได้สร้างความพร้อมด้วยการต่อยอดการลงมือปฏิบัติ ความตั้งใจที่เป็นน้ำหนึ่งเดียวเกิดภาคภูมิใจในวิถีชุมชน ส่งผลต่อความต้องการในการเผยแพร่แนวคิดและอัตลักษณ์ของชุมชน ในรูปแบบการการมอบความรู้สู่นอกชุมชน การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการอยู่ร่วมกันในชุมชน มีการแบ่งหน้าที่กันให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดีตามประเพณีในท้องถิ่น และยังปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ จามร พงษ์ไพบูลย์ ศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาและการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ 1) สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ 2) เกิดความสนใจ เกิดการฝึกปฏิบัติให้เกิดความเชี่ยวชาญ 3) สามารถปรับปรุงกระบวนการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และ 4) สามารถสืบทอดออกมาให้ภายนอกได้เห็นคุณค่าร่วมกัน (จามร พงษ์ไพบูลย์, 2550)

3. วิสาหกิจชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเอง ส่วนใหญ่มีการทดแทนทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสร้างสมดุลให้ระบบนิเวศด้วยการหาวิธีผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม(Eco-design) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ กฤษณ์ จารุดำรงค์ศักดิ์ กล่าวถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาที่เพิ่มความสามารถในการผลิตควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนทุนทางสังคมและธรรมชาติคงอยู่ภายใต้ขอบเขตและการรองรับของระบบนิเวศ ทั้งนี้มนุษย์มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เกิด

การพัฒนาสิ่งอื่นได้จึงจำเป็นต้องพัฒนาให้มนุษย์มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมก่อน เมื่อมนุษย์มีความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมแล้ว จะไม่ก่อให้เกิดการทำลายสังคม วัฒนธรรม และทุนทางธรรมชาติ ทั้งนี้การพัฒนาไม่เพียงหมายถึงการสร้างสิ่งใหม่ ๆ เสมอไป แต่รวมถึงการแก้ไข ปรับปรุง หรือการทบทวนความผิดพลาดทั้งหลายในอดีต เพื่อสร้างเป็นบทเรียนผ่านความรู้และภูมิปัญญา ตอบแทนสิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างชุมชน (กฤษณ์ จารุดำรงค์ศักดิ์, 2560) ดังที่วิสาหกิจชุมชนมีการแบ่งปันรายได้คืนกลับเพื่อพัฒนาชุมชนของตน เช่น การที่วิสาหกิจชุมชนได้จัดให้ความรู้แบ่งปันสมาชิกทั้งในและนอกชุมชน และการที่วิสาหกิจชุมชนได้แบ่งปันรายได้เพื่อมอบเป็นทุนการศึกษาแก่โรงเรียนประจำท้องถิ่นที่เป็นสถานศึกษาของลูกหลานที่จะเติบโตมาเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมจักสาน อย่างไรก็ตามยังพบว่าบางครัวเรือนมีการใช้สารเคมีในการผลิต และวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมแก้ปัญหาด้วยการอบรมให้ความรู้ให้ทราบถึงอันตรายต่อร่างกายและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้สารเคมี รวมถึงข้อจำกัดในการค้าขายกับต่างประเทศ

4. วิสาหกิจชุมชนมีการคงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษเอาไว้ ทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ในวัสดุและการใช้ประโยชน์ เมื่อนำไปต่อยอดจะต้องทำให้ไม่เสียในคุณค่าเหล่านั้น เพียงแต่ดัดแปลงการใช้งานไปตามยุคสมัย และการศึกษาของ Norman Uphoff ที่กล่าวว่าการมีความรู้และภูมิปัญญาเกิดจากการเรียนรู้โดยมีผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวที่ถ่องแท้จากการบอกเล่าและสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง (Uphoff, N, 1996) ซึ่งลักษณะการเรียนรู้นี้ส่งผลให้เกิดความความเข้าใจ ความเป็นมา เรื่องราวและกระบวนการที่ถูกต้อง จนสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมเผยแพร่เพื่อการสืบสานถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สาธารณะ

5. วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนโดยนำเอาเศรษฐศาสตร์ชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจึงต้องพึ่งพาตนเอง มีวิถีชุมชนที่ต้องกำหนดเองและให้ชุมชนได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามที่ เสรี พงศ์พิศ ที่อธิบายว่าวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะดังนี้ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการและบริหารจัดการเอง 2) ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ 3) ชุมชนใช้ทุนของตนเอง 4) ใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นฐานคิด 5) มีการผสมผสานกันระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล 6) ใช้วัตถุดิบที่หาได้จากในท้องถิ่นเป็นหลัก 7) มีความสอดคล้องกิจกรรมของชุมชน และ 8) ต้องพึ่งตนเองเป็นสำคัญ (เสรี พงศ์พิศ, 2550) นอกจากนี้ การมีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ เข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการชุมชนได้ และเป็นศูนย์รวมในการแบ่งปัน และยึดถือการทำงาน การเข้าใจและรักษาความเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน อีกทั้งยังมีการศึกษาของ ณัฐวดี พัฒนโพธิ์ และภิศักดิ์ กัลยาณมิตร ที่กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนหรือการประกอบธุรกิจในชุมชนจะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ต้องอาศัยหลายประการ เช่น การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์สามารถบริหารจัดการที่โปร่งใส สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด

ชุมชนมีเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน มีแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และสมาชิกในชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาความรู้ด้วยโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ (ณัฐวดี พัฒนโพธิ์, 2560); (ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร, 2558)

กระบวนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสาน ดังนี้

1. การสืบทอดภูมิปัญญา เยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและการสื่อสารเป็นเครื่องมือหลักในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน มีแนวโน้มว่าจะมองข้ามความสำคัญของการสืบสานหัตถกรรมจักสาน เนื่องจากมองเป็นเรื่องไกลตัว ตามที่ จรัสพิมพ์ วังเย็น ที่กล่าวว่าหากไม่มีการต่อยอดภูมิปัญญาหัตถกรรมไทยให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัยและแนวคิดสมัยใหม่ของคนไทยที่กำลังเป็นกระแสของการเปลี่ยนแปลงและเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแล้ว กระแสเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์และการสื่อสารนี้เองจะทำให้ศิลปวัฒนธรรมกลายเป็นเรื่องที่ล้าสมัย (จรัสพิมพ์ วังเย็น, 2554) อย่างไรก็ดี พบความแตกต่างของทั้งสองชุมชน คือ เยาวชนในวิสาหกิจชุมชนกระจูดวรรณีมีบทบาทในการเข้ามาเรียนรู้ในกรรมวิธีการสาน เป็นกำลังการผลิตรุ่นใหม่ถือได้ว่าเป็นการให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเรียนรู้และซึมซับ วัฒนธรรมการสานจากบรรพบุรุษและสืบสานต่อไปให้คงอยู่ในขณะที่วิสาหกิจชุมชนดุหุน การผลิตเครื่องจักสานส่วนใหญ่แล้วดำเนินการโดยผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญของชุมชน

2. ความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนมีการเปิดรับและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันทั้งภายในและจากภายนอกชุมชน รวมถึงต้องการมีความรู้และทักษะผู้ประกอบการเพื่อให้ตอบรับกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มลูกค้าทางออนไลน์ที่เพิ่มมากขึ้นหลังวิกฤตโควิด จึงจำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีการจัดการทางการตลาดสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ที่ต้องทำความเข้าใจความต้องการที่หลากหลายของผู้บริโภคและการปรับตัวให้สามารถใช้เทคโนโลยี รวมถึงความรู้ในการออกแบบพัฒนาหัตถกรรมให้มีความโดดเด่นแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งกับ วิจารณ์ พานิช ที่กล่าวว่าในยุคดิจิทัล เกิดความจำเป็นในด้านการมีทักษะในการเรียนรู้และดำรงชีพในโลกที่เปลี่ยนแปลง เช่น การมีทักษะแห่งอนาคตในการสื่อสาร การคิดขั้นสูง การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและการใช้คอมพิวเตอร์และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี (วิจารณ์ พานิช, 2556) เป็นต้น และตามที่ Marco Thom กล่าวว่าผู้มีอาชีพเกี่ยวกับศิลปะควรมีความรู้ด้านการเป็นผู้ประกอบการศิลปะ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างมูลค่าจึงควรเรียนรู้ทักษะจำเป็น 7 ประการ คือ 1) ทักษะด้านความคิด 2) ทักษะด้านโอกาส 3) ทักษะด้านการคิดเชิงกลยุทธ์ 4) ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์ 5) ทักษะด้านการเป็นผู้นำ 6) ทักษะด้านการบริหารการเงิน และ 7) ทักษะด้านการตลาด (Thom, M, 2016)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สามารถสรุปได้ดังนี้ ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสานมีความเข้าใจในการเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สมาชิกของชุมชนที่มีความเข้าใจและให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นอยู่ผูกพันกับแบบเครือญาติจึงมีความสามัคคีในการทำกิจกรรมและมีศาสนาเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวใจ และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ มีการแบ่งปันและการกระจายรายได้ให้สมาชิกอย่างเท่าเทียม และยังมีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างวิสาหกิจชุมชน เช่น การให้ความรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน การศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง สร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เกื้อหนุนกันในเชิงธุรกิจ และยังพบปัญหาว่าการจักสานลวดลายแบบดั้งเดิมกำลังสูญหายไปเนื่องจากขาดคนสืบทอด เยาวชนไม่ได้เรียนรู้หัตถกรรมจักสาน สมาชิกในชุมชนไม่นิยมใช้เครื่องจักสาน และการเสียสมดุลการผลิตแบบวิสาหกิจชุมชนและมีการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิตในบางชุมชน อย่างไรก็ตามมีการรณรงค์ลดการใช้สารเคมีและจัดอบรมการผลิตภัณฑ์ที่ลดการใช้สารเคมีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาหัตถกรรมจักสาน มีการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการปรับและประยุกต์ลวดลายสาน คิดค้นวิธีที่เพิ่มคุณภาพวัสดุเพื่อตอบสนองการใช้งาน รวมถึงปรับรูปลักษณ์ให้สอดคล้อง ทันสมัยตามกระแสความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งนับเป็นการอนุรักษ์รูปแบบหนึ่ง และยังต่อยอดหัตถกรรมของท้องถิ่นด้วยการทดลองเทคนิคการผลิต การย้อมสี ตกแต่ง และสานตามวิธีดั้งเดิมเพื่อให้ได้ความหมายและความรู้สึกใหม่เพื่อการต่อยอดภูมิปัญญาที่ตกทอดมา และรักษาความสมดุลธรรมชาติด้วยการปลูกทดแทนเมื่อมีการนำไปใช้ จัดการสิ่งแวดล้อม และใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากเป็นจุดแข็งของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจักสาน นำไปสู่ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน และการสืบทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมจักสานเป็นการใช้ทักษะและความชำนาญจากบรรพบุรุษ ช่วยสร้างรายได้และก่อให้เกิดการเรียนรู้เชื่อมความสัมพันธ์ในครอบครัวจากครัวเรือนสู่การรวมกลุ่มเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ให้ทันต่อความต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้น เกิดการกระจายอาชีพสู่ชุมชนใกล้เคียง และขยายเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรม รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ไปสู่นอกชุมชนเพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ชุมชนและยังเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาศิลปหัตถกรรมในชุมชนของตนเองได้ อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมที่ประสบความสำเร็จมีการปรับตัวและเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ได้รับการสนับสนุนทางการตลาดจากหน่วยงานภายนอก เช่น การร่วมประชาสัมพันธ์วิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมโอกาสทางธุรกิจและเทคโนโลยีการผลิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้นในวงกว้าง การรู้จักปรับตัวและการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มีทักษะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เช่น การตลาดออนไลน์ที่บริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น จากผลการวิจัยนี้นำมาซึ่งข้อเสนอแนะในการพัฒนา

ศักยภาพวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมประเภทอื่น และสามารถนำไปประยุกต์สร้างคุณค่าผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยให้มีความร่วมสมัยอย่างยั่งยืน สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และต่อยอดไปสู่แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548). วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise). เรียกใช้เมื่อ 4 ธันวาคม 2563 จาก http://www.sceb.doae.go.th/law.htm

กฤษณ์ จารุดำรงค์ศักดิ์. (2560). การประเมินความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรบ้านแลงพัฒนา. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม. สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.

จรัสพิมพ์ วังเย็น. (2554). แนวคิดหลังสมัยใหม่: การย้อนสู่โลกแห่งภูมิปัญญา. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 13(1), 20-23.

จามร พงษ์ไพบูลย์. (2550). กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา "เพลงโหงฟาง" ของจังหวัดตราด. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชยาพร วัฒนศิริ และคณะ. (2553). รายงานการวิจัย การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แบบวิถีชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฐวดี พัฒนโพธิ์. (2560). การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นกก บ้านโนนนาค ตำบลบัวบาน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 6(ฉบับพิเศษ), 120-132.

ตระกูลพันธ์ พัชรเมธา. (2559). ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ, 36(1), 67-80.

เทพพร มังธานี. (2563). ศิลปะทางศาสนาแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการศึกษา. วารสารศาสนาและปรัชญา, 5(1), 19-33.

ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร. (2558). การพัฒนาทุนทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยองค์กรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(3), 305-317.

ระพีพรรณ มูหะหมัด. (2556). อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดกมาลุล อิสลาม คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วิจารณ์ พานิช. (2556). สนุกกับการเรียนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วิบูล ลี้สุวรรณ. (2558). พจนานุกรมหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

โศรยา หอมชื่น. (2554). เศรษฐกิจสร้างสรรค์. จุลสารวิชาการท่องเที่ยวอิเล็กทรอนิกส์. เรียกใช้เมื่อ 4 ธันวาคม 2563 จาก https://www.sacict.or.th/th/detail/2020-10-02-19-12-37

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560- 2564. เรียกใช้เมื่อ 18 ตุลาคม 2563 จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

เสรี พงศ์พิศ. (2550). วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรสโปรดักส์.

Thom, M. (2016). Crucial Skills for the Entrepreneurial Success of Fine Artists. Artivate, 5(1), 3-24.

Uphoff, N. (1996). Learning from Gal Oya - Possibilities for Participatory Development and Post-Newtonian Social Science. Retrieved October 18, 2020, from https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1018529119960206

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาล ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทศวรรษหน้า*

THE INNOVATION AND ADMINISTRATIVE TECHNOLOGY TO PROMOTE GOOD GOVERNANCE OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN THE NEXT DECADE

จิดาภา เร่งมีศรีสุข
Jidapa Rangmeseesrisuk
นันทยา คงประพันธ์
Nuntaya Kongprapun
ชนิดาภา กระแจะจันทร์
Chanidapa Krachaechan
สมพงษ์ เกษานุช
Sompong Kesanuch
นิสาชล ตรีไพบูลย์
Nisachon Treepaiboon
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Thailand
E-mail: dr.jidapa111@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริม ธรรมาภิบาลของ อปท. ในทศวรรษหน้า เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิจัยเชิงปริมาณเป็นการแจกแบบสอบถามผู้ตอบฯ จำนวน 420 คน พบว่า ในภาพรวมระดับของความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของ อปท. ในปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เทคนิค EDFR ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก และตอบแบบสอบถามปลายปิดที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการบริหารงานภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 24 คน จำนวน 3 รอบ จนได้ฉันทามติ หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์ฉากภาพอนาคตของระบบการจัดการงาน อปท. ที่ควรมีการพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้มีความสมสมัย เท่าทันสถานการณ์อนาคต

* Received 29 November 2021; Revised 23 December 2021; Accepted 27 December 2021

ควรมีระบบความสัมพันธ์ของงาน อปท. ทั้ง 3 กลุ่มงานหลัก คือ งานบริหาร งานบริการ และงานสนับสนุน ที่มีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมระบบการบริหาร การใช้เทคโนโลยีการบริหาร การพัฒนาความเป็นองค์กรสมรรถนะสูง และมีความเป็นองค์กรธรรมาภิบาล ซึ่งผลการวิจัยพบว่า บทสรุปสำคัญเป็นฉากภาพอนาคตของ อปท. ทุกระดับ ได้แก่ 1) อปท. ควรเป็นองค์กรของรัฐที่เป็นระบบราชการสมัยใหม่ในชุมชน 2) อปท. มีความเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชน 3) อปท. เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการจัดการชุมชน 4) อปท. เป็นองค์กรแห่งเทคโนโลยีการบริหารของชุมชน 5) อปท. เป็นองค์กรสมรรถนะสูงของชุมชน และ 6) อปท. เป็นองค์กรบริการชุมชนที่เป็นเลิศ ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2563 ถึง กันยายน พ.ศ. 2564

คำสำคัญ: นวัตกรรม, เทคโนโลยีการบริหาร, ธรรมาภิบาล, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ทศวรรษหน้า

Abstract

The Objectives of this research article were to present an innovation model and management technology to promote The governance of the local government in the next decade is a research that combines methods. during quantitative research The quantitative research was to distribute a questionnaire to 420 respondents. It was found that overall, the overall level of opinions on innovation and management technology to promote good governance of the local authorities at present was at a high level. and qualitative research using the EDFR technique, which is an in-depth interview. and answering a closed-ended questionnaire obtained by synthesizing data from the interview key informant from the administrators of local government organizations and qualified government administration and 24 people involved in 3 rounds until a consensus was reached. After that, synthesize the future scene of the local government work management system that should be developed, improved, changed to be up-to-date. as much as the future situation There should be a system of relationship between the three main groups of local authorities, namely administration, service and support. with the application of innovative management systems use of administrative technology Development of a high-performance organization and has a corporate governance The results of the research found that The key conclusions are the scene of the future of the local administration at all levels, namely 1) The DAO should be a state organization

that is a modern bureaucratic system in the community 2) The DAO should be a good governance organization for the community 3) DAO D.O.A. is a community management innovation organization, 4) DDA is an organization of community management technology, 5) DDA is a high-performance community organization, and 6) DDA is an excellent community service organization. The researcher spent time collecting data from October 2020 to September 2021.

Keywords: Innovation, Administrative Technology, Good Governance, Local Administrative Organizations, The Next Decade

บทนำ

ในปัจจุบันการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีอิสระในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชน มีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลังและงบประมาณ บริหารงานให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยการใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ซึ่งประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่าและประชาชนมีส่วนร่วม โดยมุ่งสร้างองค์กรให้เป็นไปตามหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีประชาชนเป็นเป้าหมายสูงสุดในการให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 วรรคแรกได้กำหนดให้ส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) จึงได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ขึ้นมาบังคับใช้แทน ซึ่งเป็นการปฏิรูประบบราชการเพื่อให้การปฏิบัติงานของส่วนราชการตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการบริหารราชการและการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการนั้นต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการนำแนวคิดในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือ New Public Management: NPM มาปรับใช้ ซึ่งให้ความสำคัญต่อการรับผิดชอบต่อผลงาน การควบคุมสัมฤทธิ์ การเชื่อมโยงให้เข้ากับการจัดสรรทรัพยากรและการให้รางวัล การปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) และหน่วยงานของรัฐมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภาระกิจ มีสมรรถนะสูงมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลกระจายบทบาทภารกิจไปสู่ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2564)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการปรับตัวและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนต้องปรับเปลี่ยนวิธีการคิดให้มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางและวิธีการทำงาน เพื่อมุ่งไปสู่การเป็นองค์กรสมัยใหม่ทำงานเชิงรุกแบบบูรณาการ คล่องตัว รวดเร็ว มีขีดสมรรถนะสูงและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยการใช้มาตรการทางกฎหมาย การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม และจิตสำนึกควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น สร้างภาระให้แก่ประชาชนเกินควร หรือเปิดช่องโอกาสการทุจริต เช่น ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต การอนุมัติ และการขอรับบริการของรัฐที่มีขั้นตอนยืดยาว ใช้เวลานาน ซ้ำซ้อนและเสียค่าใช้จ่ายทางทั้งภาครัฐและภาคประชาชน (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2564) ภายใต้บริบทเหล่านี้ ผู้นำและบุคคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนากระบวนทัศน์ใหม่ในการทำงาน เพื่อก้าวเข้าสู่ ยุคสังคมโลก Digital Economy บนพื้นฐานของการพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบ Digital & Innovation for Green Society ตามกระแสหลักสากลในบริบทประเทศไทย พร้อมด้วยการปรับระบบคิดให้ทันต่อพัฒนาการในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ซึ่งคือหัวใจ เพื่อพัฒนาไปสู่สังคมดิจิทัลตามมาตรฐานสากลอันเป็นจุดมุ่งหมายเชิงวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเพื่อก้าวสู่สังคมยั่งยืน Smart City (ภาวิณี ลักขษร และกฤชวรรธน์ โล่ห์วัชรินทร์, 2562)

จะเห็นได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย เป็นองค์กรที่มีความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศ ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าในรูปแบบองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งหลาย อันจะเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในด้าน ต่าง ๆ เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นทั้งในแง่ของงาน (ภารกิจ) งบประมาณ (เงิน) และบุคลากรของท้องถิ่น ภายใต้การถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ดำเนินภารกิจ ซึ่งในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องท้าทายความสามารถในเชิงการบริหารจัดการให้มีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทศวรรษหน้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับรางวัล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ 2562 ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี โดยแจกแบบสอบถาม ผู้ปฏิบัติหน้าที่ และผู้มาขอรับบริการ จำนวน 7 แห่ง รวมทั้งหมด 420 คน

1.2 เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ความต้องการนวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหาร ธรรมาภิบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทศวรรษหน้า โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน

1.3 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เทคนิค EDFR โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณด้านการบริหารงานภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 24 คน

2.2 เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย เทคนิค EDFR รอบที่ 1 ใช้แบบสัมภาษณ์ (In - Depth Interview)

2.3 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การศึกษาโดยแจกแบบสอบถาม ผู้ปฏิบัติหน้าที่ และผู้มาขอรับบริการ จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ ผู้มารับบริการ ผู้ปฏิบัติหน้าที่และผู้มีส่วนได้เสียในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 420 คน (Taro Yamane, 1970) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาที่ใช้เทคนิค EDFR (จุมพล พูลภัทรชีวัน ,2529) สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากผู้บริหาร อปท. และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารงานภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 24 คน (Macmillan, T. T., 1971) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกนำมาศึกษาสังเคราะห์เป็นฉากภาพอนาคต มีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ 1) แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ตอน โดยหาความ

เที่ยงตรง วิเคราะห์ความตรงเชิงพินิจ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหา และโครงสร้าง โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-Objective Congruent: IOC) ได้เท่ากับ 0.85 และหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cornbrash's alpha coefficient) มีค่าความเชื่อมั่น 0.904 ลักษณะเครื่องมือ EDFR ใช้เครื่องมือเป็นแบบเก็บข้อมูล จำนวน 3 รอบ รอบที่ 1 ใช้แบบสัมภาษณ์ รอบที่ 2 แบบสอบถามปลายปิด เป็นการนำคำตอบที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ในรอบที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์แยกเป็นประเด็นเนื้อหาต่าง ๆ รอบที่ 3 แบบสอบถามปลายปิด เป็นคำถามเหมือนแบบสอบถามในรอบที่ 2 แต่จะเพิ่มเติมค่ามัธยฐานของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ช่วงพิสัยระหว่างควอไทล์ และน้ำหนักคะแนนของคำตอบเดิมในรอบที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะทราบว่า ตนมีความคิดเห็นแตกต่างหรือไม่แตกต่างจากคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเพียงใด ซึ่งจะได้พิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่ ผู้เชี่ยวชาญอาจจะเปลี่ยนคำตอบใหม่หรือจะยังคงยืนยันคำตอบเดิมก็ได้แต่ทั้งนี้ต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่ามัธยาฐาน ค่า IR ค่าเฉลี่ย แล้วสังเคราะห์ข้อมูล ด้วยกระบวนการสร้างภาพอนาคต 9 ขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 24 คน จำนวน 3 รอบ มีฉันทามติ ตกผลึกทางความคิดที่เป็นการฉายภาพอนาคต รูปแบบนวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น (ทุกระดับ) โดยมีค่าสถิติยืนยันจากความคิดเห็นที่ สอดคล้องยืนยัน โดย ค่า Median มีค่า ≥ 3.5 ขึ้นไป ค่าเฉลี่ย มีค่า ≥ 3.5 ขึ้นไป ในทุกประเด็น ค่า IR = มีค่า ≤ 1.5 ลงมา โดยมีกระบวนการสร้างภาพอนาคต เพื่อให้ได้บทสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อคิดเห็นเชิงเสนอแนะ กรอบฉากภาพอนาคต อปท. สมัยใหม่ (พ.ศ. 2565 - 2574) ควรมีภาพลักษณ์ และเส้นทางการพัฒนาสู่ความสมสมัย ดังภาพที่ 1

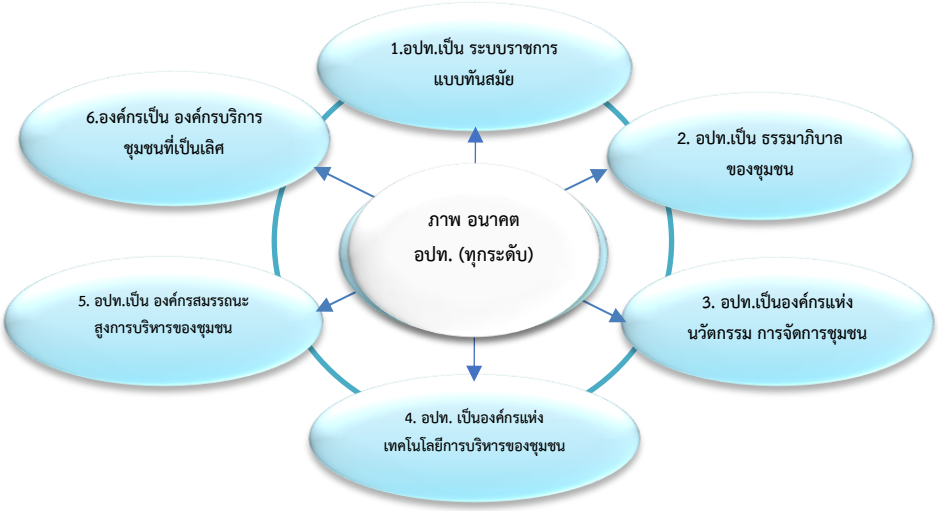

ภาพที่ 1 ภาพอนาคต อปท. ทุกระดับ พ.ศ. 2565 – 2574

โดยมี บทสรุปสำคัญจากการสังเคราะห์ ชุดข้อมูล ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญเป็นฉากภาพอนาคต (Future Scenario) ของ อปท. ทุกระดับ จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 อปท. เป็นองค์กรของรัฐที่เป็นระบบราชสมัยใหม่ในชุมชน แต่ละระดับในพื้นที่บริการของตน จะมีความเป็นองค์กรที่พึ่งพาได้ในทุกยามที่จำเป็นทั้งด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ในด้านสุขภาพ การมีงานทำ การมีรายได้ มีอาชีพที่เข้มแข็งและมั่นคง ประชาชน ต้องการให้ อปท. มีรูปแบบ ระบบการบริหาร และบริการประชาชน แบบคล่องตัว สามารถทำให้ผู้รับบริการสามารถเข้าใจและได้รับการบริการที่ดีทุกครั้งที่มาใช้บริการใน อปท. ต้องการมารับบริการด้วยความยินดี มีความสุขกับการได้มาสัมผัสกับมิตรภาพ การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรทุกฝ่ายที่พร้อมให้บริการเชิงรุก ด้วยมิตรไมตรีดุจญาติพี่น้องในชุมชน อปท. มีระบบบริการที่รวดเร็ว คล่องตัว มีความเสมอภาค เท่าเทียมกัน และต้องเป็นการบริการเชิงรุกที่เกิดจากความพึงพอใจ จากการได้รับบริการที่ดี มีความโปร่งใส มีความชัดเจนในการให้ข้อมูล และการให้บริการทั้งระบบ

ประเด็นที่ 2 อปท. มีความเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชน เพื่อที่จะให้เกิดความร่วมมือในการบริหาร การบริการ สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนได้อย่างลงตัว โดยมีภาพเป็นบทสรุปภาพอนาคต อปท. ด้านความเป็นองค์กรธรรมาภิบาล ตามภาพที่ 2 ดังนี้

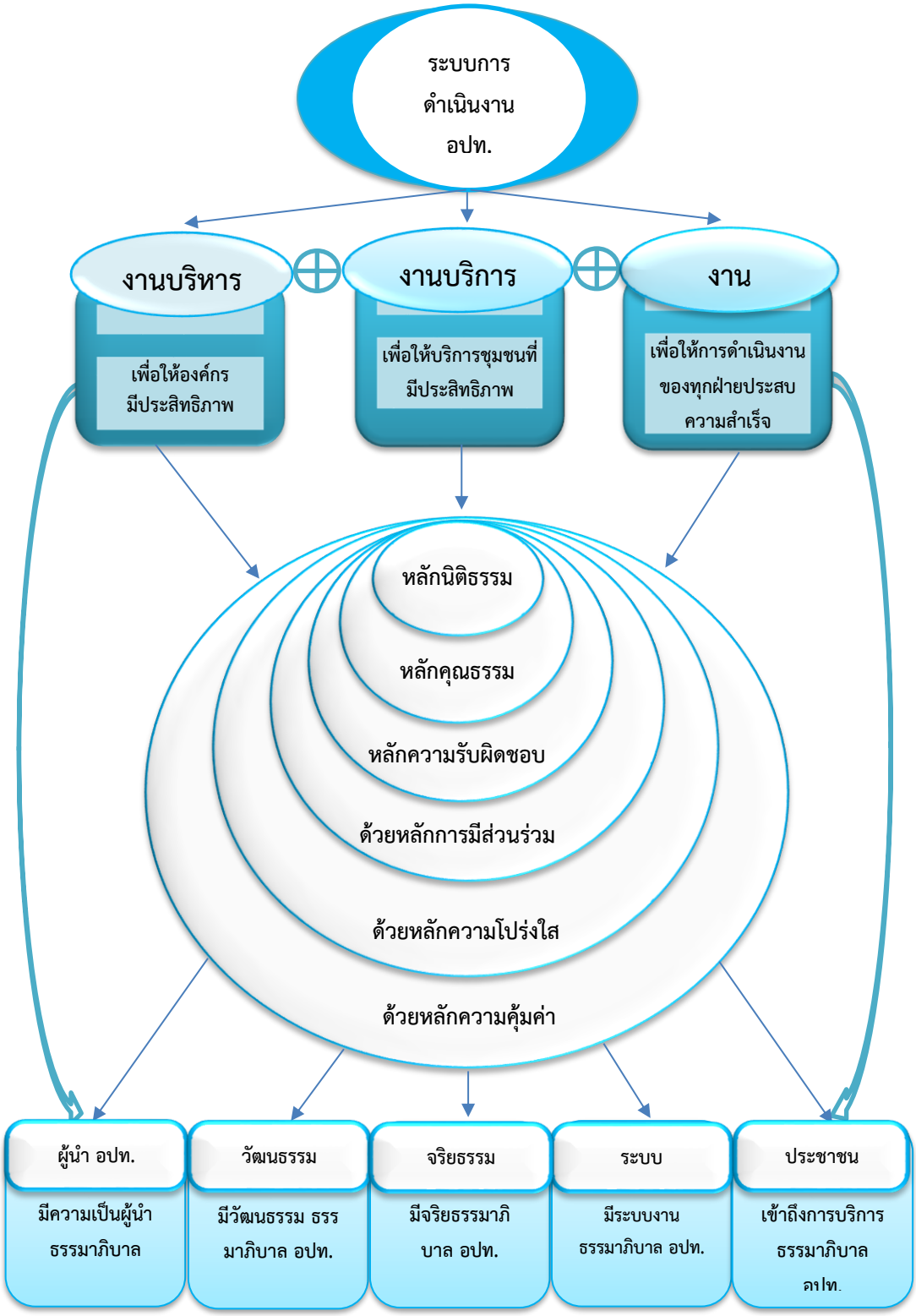

ภาพที่ 2 ระบบการดำเนินงารธรรมาภิบาล อปท. แห่งอนาคต (พ.ศ 2565 - 2574)

จากภาพข้างต้น อธิบายได้ว่า ระบบการดำเนินงารธรรมาภิบาล อปท. แห่งอนาคต ด้านการเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชน มีระบบการบริหารงานทั้งองค์กร มีระบบการให้บริการประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น มีระบบงานสนับสนุน การทำงานของ อปท. มีการสื่อสาร การอบรม ทำความเข้าใจด้านการเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชนในทุกด้าน อปท. ที่มีหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม หลักนิติธรรมนำการบริหาร และการบริการ หลักความรับผิดชอบ การทำงานเพื่อประชาชน ชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เข้ามามีส่วนรวม หลักความโปร่งใสในการดำเนินงานทุกด้านในชุมชน ที่คุ้มค่า คุ้มราคา คุ้มทุน ส่งเสริมความโปร่งใส มีผู้นำที่มีความเป็นผู้นำธรรมาภิบาล มีวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นวัฒธรรมาภิบาล มีจริยธรรมาภิบาลการทำงาน โดยประชาชนสามารถเข้าถึงบริการที่เป็นธรรมาภิบาลทุกมิติงาน

ประเด็นที่ 3 อปท. เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการจัดการชุมชน เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการบริหารมีนวัตกรรมการบริการที่สมสมัย พร้อมให้บริการเชิงรุก เข้าใจประชาชน เข้าถึงชุมชน ในเวลารวดเร็ว มีการจัดการให้ข้อมูลข่าวสาร บริการด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิต อาชีพ การทำงาน และการพัฒนาองค์กร อปท. ที่เป็นระบบ เป็นองค์กรที่ให้บริการเหนือความคาดหวัง (Over Expectation) ของชาวชุมชนให้บริการอย่างรวดเร็ว ทันใจ ด้วยระบบการบริหาร และการพัฒนาองค์กรสมัยใหม่ ตามภาพที่ 3

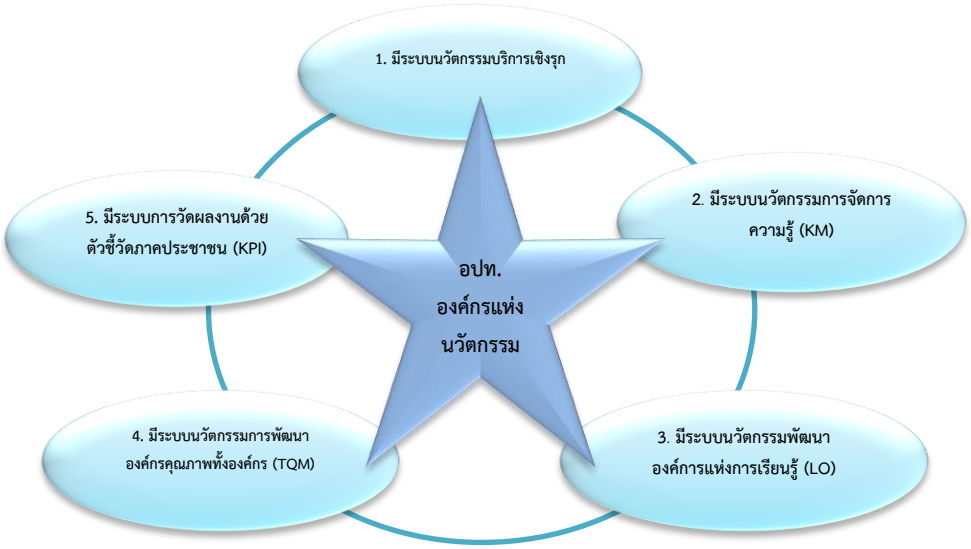

ภาพที่ 3 ระบบนวัตกรรมการจัดการ อปท. แห่งอนาคต

จากภาพอธิบายได้ว่า อปท. องค์กรแห่งนวัตกรรมการจัดการบริหาร และงานบริการ จะมีการพัฒนาจากปัจจุบันสู่ อปท. แห่งอนาคต ที่ผู้นำ อปท. บุคลากร และประชาชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วม ทุกมิติการพัฒนา เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ทั้งส่วนของ อปท. ก็มีการพัฒนาประชาชนก็ได้รับบริการที่ดี ชุมชนท้องถิ่นก็ได้รับการจัดการที่ดี จากเหตุปัจจัยแห่ง

ความเป็น อปท. องค์กรแห่งนวัตกรรมการจัดการชุมชน ดังนี้ 1) อปท. มีระบบการบริหารและการให้บริการเชิงรุก 360° (จากภายในสู่ภายนอก) 2) อปท. มีระบบนวัตกรรมการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้การทำงานมีระบบ มีหลักการ มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best Practice: Best Service) และ 3) อปท. มีระบบนวัตกรรม การพัฒนาองค์กรให้เป็น อปท. แห่งการเรียนรู้ เป็นองค์กรที่มีความสมสมัย ในทุกมิติที่จะทำให้ อปท. เกิดการพัฒนา ประชาชนได้ประโยชน์ และชุมชนท้องถิ่นมีองค์กรที่ดี มีคุณภาพ บริหารการจัดการและพัฒนาพื้นที่ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มีกระบวนการบริหาร การพัฒนาคน พัฒนาระบบงาน และพัฒนาทีมงานให้เข้มแข็ง

ประเด็นที่ 4 อปท. เป็นองค์กรแห่งเทคโนโลยีการบริหารของชุมชน ในการบริหาร การบริการ และงานสนับสนุนต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวก ความรวดเร็ว ความเป็นระบบ ความพึงพอใจกับประชาชน และมีความสมสมัย สง่างาม ในการรับบริการ ซึ่งมีบทสรุป เป็นผลวิเคราะห์ 5’S (Simplify = สะดวก , System = เป็นระบบ , Speed = รวดเร็ว , Safety = ปลอดภัย , Satisfy = ความพึงพอใจ) มาประยุกต์ใช้ ตั้งแต่ การใช้ข้อมูลอัจฉริยะ (Smart Data), การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI: Artificial Intelligence), การจำลองสภาพแวดล้อมจริงและสภาพแวดล้อมจากจินตนาการ (VR: Virtual Reality) และการใช้ข้อมูลการบริหาร การบริการ ทั่วทั้งองค์กรร่วมสมัย (On Hands Management) ประชาชนและชุมชน ในการเข้าใจการทำงาน เข้าถึงบริการ และมีส่วนร่วมในการบริหารที่โปร่งใส ได้รับข้อมูลข่าวสาร รวดเร็ว ต่อเนื่อง ค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง เข้าถึงแหล่งข้อมูลและรับบริการได้ทันที มีความพร้อมในการบริการ มีทัศนคติที่ดีต่อ อปท. พร้อมให้ความร่วมมือการบริหาร อปท. ร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องแผนงาน โครงการ และกิจกรรม ได้เรียนรู้ และมองเห็นระบบการทำงานติดตามประเมินผล ความสำเร็จของงานต่าง ๆ ทั้งในด้านข้อมูล ด้านการทำงาน ด้านการประกอบอาชีพ และการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ประเด็นที่ 5 อปท. องค์กรสมรรถนะสูงของชุมชน เป็นองค์กรสมรรถนะสูง 8 มิติ เป็นองค์กรที่เก่งภายใน แกร่งภายนอก มีความเข้มแข้งใน 8 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) มีผู้นำการทำงานทุกระดับ ที่มีภาวะผู้นำ (Leadership) ที่สามารถนำคน นำองค์กร นำการพัฒนา และนำการเปลี่ยนแปลงได้ในทุกสถานการณ์ ทั้งภาวะปกติ หรือภาวะวิกฤต 2) คณะทำงาน คณะผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานมีสมรรถนะสูง ในการคิดวิเคราะห์ วางแผนทำงานและมีการจัดการ ในองค์กรแบบมืออาชีพ มีความรู้ดี และมีพฤติกรรมดีต่อการทำงาน 3) มีบุคลากรทุกคน ทุกระดับ ได้รับการฝึกอบรมพัฒนาจนเป็นบุคลากรสมรรถนะสูงครบ 8’Q (IQ: Intelligence Quotient, EQ: Emotional Quotient, TQ Thinking Quotient, LQ: Leadership Quotient, MQ: Moral Quotient, AQ: Advisory Quotient, SQ: Social Quotient, DQ: Digital Quotient) 4) บุคลากร และทีมงานทุกระดับมี Core Value: Service Mind บุคลากรทุกคน ทุกทีม มีจิตใจที่มีงาน มีความพร้อมให้บริการเชิงรุก ด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น และทุ่มเทต่อ

การบริการแล้วทำให้ตนเองและผู้มารับบริการมีความสุข 5) บุคลากรทุกคนมีความเป็น จิตอาสา ด้วยปัญญา เป็นผู้ดีพร้อมด้วยการทำงานใน อปท. ที่มีกระบวนการคิด มีกระบวนการวางแผน และระบบการบริการที่มีเหตุผล พร้อมเสียสละความสุขร่วมกันประโยชน์สาธารณะต้องมาก่อนส่วนตัวเสมอ 6) องค์กรมีศักยภาพสูงต่อการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน ที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างครบถ้วน ทั้งงานการแก้ปัญหา งานการพัฒนาสิ่งใหม่ 7) มีการทำงานประสานใจ 360° เป็น อปท. ที่พร้อมจะทำงานให้บรรลุผล ด้วยการประสานคน ประสานงานให้สำเร็จ อย่างรอบคอบ รอบด้าน มีทีมงานประสานงานปฏิบัติได้ทุกรูปแบบ ทั้งในภาวะปกติ ภาวะวิกฤติ ภาวะฉุกเฉิน และ 8) มีภาคีเครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพเป็น อปท. สมัยใหม่ที่พร้อมทำงาน เชิงบูรณาการกับทุกหน่วยงานราชการ ทุกหน่วยงานภาคเอกชน ภาคชุมชน และภาคีเครือข่ายทางสังคม ทุกสถาบันเพื่อให้การทำงานของ อปท. ตอบสนองความต้องการทุกคน ทุกฝ่าย พอใจกับภาคีเครือข่ายรอบด้าน

ประเด็นที่ 6. อปท. เป็นองค์กรบริการชุมชนที่เป็นเลิศ ในความเป็นองค์กรบริการชุมชน ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการอย่างรวดเร็ว จาก อปท.ของตน (ทุกระดับ) จะมีชุดบริการประชาชนที่เป็นเลิศ ในการบริการเชิงรุก ในการสร้างการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการสร้างสังคมปลอดภัย เป็นเลิศในการพัฒนาท้องถิ่น และเป็นเลิศในความเป็นองค์กรธรรมาภิบาล กล่าวได้ว่า ท้องถิ่นจะพัฒนาความเจริญเติบโตได้อย่างรอบคอบ รอบด้าน เป็นท้องถิ่นที่มีการพัฒนาทั้งกายภาพ ชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะมีอัตลักษณ์ของความเป็นองค์กรที่เป็นเลิศ ด้านการให้บริการเชิงรุก 360° เป็นเลิศในการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคี ทุกภาคส่วน ทุกแผนงาน โครงการ กิจกรรม เป็นเลิศในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อย่างเป็นรูปธรรม มีความเป็นเลิศในการสร้างสังคมที่มีความปลอดภัย ทั้งด้านชีวิต และพร้อมบริการประชาชน ชุมชน มีความเป็นเลิศในการบริการท้องถิ่น ที่มีมาตราฐาน มีผลการพัฒนาเหนือความคาดหวังของประชาชน ท้ายสุด คือ ความเป็นองค์กรธรรมาภิบาลที่ทุกคน เข้าใจ เข้าถึง และได้รับบริการเป็นธรรมาภิบาล

อภิปรายผล

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาล ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทศวรรษหน้า มีประเด็นที่น่าสนใจ 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1) อปท. ในอนาคตควรเป็นองค์กรของรัฐที่เป็นระบบราชการสมัยใหม่ในการให้บริการชุมชน แต่ละระดับในพื้นที่บริการของตน จะมีความเป็นองค์กรที่พึ่งพาได้ในทุกยามที่จำเป็นทั้งด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคน โดยบุคลากรทุกฝ่ายมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีพร้อมให้บริการเชิงรุก รวดเร็ว คล่องตัว เสมอภาค มีความโปร่งใส มีความชัดเจนในการให้ข้อมูล และการให้บริการทั้งระบบ ทั้งนี้งานวิจัยของ ทองคำ ดวงขันเพ็ชร และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย - ลาว ที่ได้กล่างถึงการบริหารจัดการของ อปท. ในการ

ให้บริการควรมีแนวทางการพัฒนา ในการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จัดการสนับสนุนเชิงบูรณาการขององค์กรภายนอก โดยภาครัฐ ชุมชน และองค์การปกครองส่วนท่องถิ่น ประเด็นที่ 2 อปท. มีความเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชน เพื่อที่จะให้เกิดความร่วมมือในการบริหาร การบริการ สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนได้อย่างลงตัว โดย อปท. มีการสื่อสาร การเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชนในทุกด้าน อปท. ที่มีหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม หลักนิติธรรมนำการบริหารและการบริการ หลักความรับผิดชอบ การทำงานเพื่อประชาชน ชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนรวม หลักความโปร่งใสในการดำเนินงานทุกด้าน และ หลักการวิเคราะห์ผลลัพธ์การดำเนินงานที่คุ้มค่า คุ้มราคาคุ้มทุน มีวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นวัฒธรรมาภิบาล มีจริยธรรมาภิบาลการทำงาน และประชาชนสามารถเข้าถึงบริการที่เป็นธรรมาภิบาลทุกมิติงาน (ทองคำ ดวงขันเพ็ชร และคณะ, 2562) ทั้งนี้งานวิจัยของ อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ ได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้า ได้กล่าวถึงการส่งเสริมความโปร่งใสในงานของ อปท. จะต้องมีการสื่อสารให้เกิดการปฏิบัติทั้งจากภาครัฐในท้องถิ่น ภาคประชาชน ทุกระดับ ภาคเอกชนทุกหน่วยงาน ได้เข้ามามีส่วนร่วม การสื่อสารพันธกิจ ของ อปท. ภารกิจ แต่ละงานด้วยกระบวนการสื่อสารที่เป็นระบบ มีผู้ส่งสารที่มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้บริหาร หรือเป็นเจ้าภาพงานแต่ละด้านมีสาระเนื้อหาที่ดีมีความชัดเจน กระชับถูกต้องเข้าใจได้ง่าย มีช่องทางการสื่อสารที่ดี มีความสามารถเข้าถึงผู้รับสาร ประชาชน เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และท้ายสุดมีผู้รับสารที่ดี เพื่อที่จะให้มีการปฏิบัติหน้าที่ได้บรรลุเป้าหมายมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเด็นที่ 3 อปท. เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการจัดการชุมชน มีนวัตกรรมการบริการที่สมสมัยพร้อมให้บริการ เชิงรุก เข้าใจประชาชน อปท. แห่งอนาคต ที่ผู้นำ อปท. บุคลากร และประชาชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วม ทุกมิติการพัฒนา โดย อปท. มีระบบการบริหารและการให้บริการเชิงรุก 360° จากภายในสู่ภายนอก มีระบบนวัตกรรมการจัดการความรู้ เพื่อให้การทำงานมีระบบ และ มีระบบนวัตกรรม เป็นองค์กรที่มีความสมสมัย ในทุกมิติที่จะทำให้ อปท. เกิดการพัฒนา ประชาชนได้ประโยชน์และชุมชุนท้องถิ่นมีองค์กรที่ดี มีคุณภาพ บริหารการจัดการและพัฒนาพื้นที่และประชาชนให้มีความสุข เป็นองค์กรที่มีกระบวนการบริหาร การพัฒนาคน พัฒนาระบบงาน และพัฒนาทีมงานให้เข้มแข็ง พร้อมทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุขและความสำเร็จ (อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ, 2563) ทั้งนี้งานวิจัยของ ภาวิณี ลักขษร และกฤชวรรธน์ โล่วัชรินทร์ ที่กล่าวว่า นวัตกรรม อปท. จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ นวัตกรรมด้านการบริหาร นวัตกรรมที่เป็นผลิตภัณฑ์ และนวัตกรรมด้านบริการ เงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมท้องถิ่น ได้แก่ การใช้เทคโนโลยี การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย การให้ความรู้ โครงสร้างองค์กร งบประมาณ นโยบายภาครัฐ ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมองค์กรในการพัฒนานวัตกรรมระดับท้องถิ่น อปท. โดยเฉพาะผู้บริหาร ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วม และรับฟังข้อเสนอแนะของประชาชนในท้องถิ่น ประเด็นที่ 4) อปท. เป็นองค์กรแห่งเทคโนโลยีการ

บริหารของชุมชน ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหาร การบริการ และงานสนับสนุนต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวก ความรวดเร็ว มีการจัดสรรเทคโนโลยีการบริหารมาประยุกต์ใช้ ตั้งแต่ การใช้ข้อมูลอัจฉริยะ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ การจำลองสภาพแวดล้อมจริงและสภาพแวดล้อมจากจินตนาการและการใช้ข้อมูลการบริหาร การบริการ ทั่วทั้งองค์กรร่วมสมัย หรือเทคโนโลยีที่สมสมัยทั้งในปัจจุบัน และอนาคต มีส่วนร่วมในการบริหารที่โปร่งใส ทั้งในด้านข้อมูล ด้านการทำงาน ด้านการประกอบอาชีพ และการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ภาวิณี ลักขษร และกฤชวรรธน์ โล่ห์วัชรินทร์, 2562) ทั้งนี้งานวิจัยของ อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้า ที่กล่าวว่า หลักความโปร่งใสเป็นแนวทางในการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในองค์กรโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการ ให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้ เน้นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาท้องถิ่น ประเด็นที่ 5 อปท. องค์กรสมรรถนะสูงของชุมชน 8 มิติ เป็นองค์กรที่เก่งภายใน แกร่งภายนอก มีภาวะผู้นำที่สามารถนำคน นำองค์กร นำการพัฒนา และนำการเปลี่ยนแปลงได้ในทุกสถานการณ์ มีคณะทำงาน คณะผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานมีสมรรถนะสูง ในการคิดวิเคราะห์ วางแผนทำงานและมีการจัดการในองค์กรแบบมืออาชีพ มีบุคลากร ทุกคน ทุกระดับ ได้รับการฝึกอบรมพัฒนามีทีมงานทุกระดับมีความพร้อมให้บริการเชิงรุก ด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น และทุ่มเท จิตอาสาด้วยปัญญา เป็น อปท. มีภาคีเครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพเป็น อปท. สมัยใหม่ที่พร้อมทำงาน เชิงบูรณาการกับทุกหน่วยงานราชการ ทุกหน่วยงาน ทุกสถาบันเพื่อให้การทำงานของ อปท. ตอบสนองความต้องการทุกคน ทุกฝ่าย อย่างรอบด้าน (อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ, 2563) อีกทั้งงานวิจัยของสมพงษ์ เกษานุชและคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำกับกระบวนทัศน์ในการพัฒนาชุมชน ได้กล่าวว่าในการพัฒนาชุมชนนั้นต้องมีการสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาที่ต้องทำงานร่วมกันในหลายภาคส่วนแบบบูรณาการ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ถึงแม้เป็นการทำงานที่ยากเพราะมีความซับซ้อน ดังนั้นจึงต้องอาศัยทีมงาน การประสานงานที่ดี ซึ่งปัจจุบันก็มีเทคโนโลยีซึ่งเอื้อให้สามารถทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่ายการทำงานได้อย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างที่สำคัญในอนาคต่อของการพัฒนาท้องถิ่น และประเด็นที่ 6 อปท. เป็นองค์กรบริการชุมชนที่เป็นเลิศในความเป็นองค์กรบริการชุมชน ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการอย่างรวดเร็ว จาก อปท. ของตน (ทุกระดับ) จะมีชุดบริการประชาชนที่เป็นเลิศ การสร้างการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการสร้างสังคมปลอดภัย เป็นเลิศในการพัฒนาท้องถิ่น และเป็นเลิศในความเป็นองค์กรธรรมาภิบาล เป็นท้องถิ่นที่มีการพัฒนาทั้งกายภาพ ชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะมีอัตลักษณ์ของความเป็นองค์กรที่เป็นเลิศ ด้านการให้บริการเชิงรุก 360° เป็นเลิศในการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคี ทุกภาคส่วน ทุกแผนงาน โครงการ กิจกรรม เป็นเลิศในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับ

ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อย่างเป็นรูปธรรม มีความเป็นเลิศในการสร้างสังคมที่มีความปลอดภัย ทั้งด้านชีวิต และพร้อมบริการประชาชน ชุมชน มีความเป็นเลิศในการบริการท้องถิ่น ที่มีมาตราฐาน มีผลการพัฒนาเหนือความคาดหวังของประชาชน ท้ายสุดคือ ความเป็นองค์กรธรรมาภิบาลที่ทุกคนเข้าใจ เข้าถึง และได้รับบริการเป็นธรรมาภิบาล (สมพงษ์ เกษานุช และคณะ, 2562) อีกทั้งงานวิจัยของ สัมพันธ์ สุกใส ได้วิจัยเรื่องระบบการมีส่วนร่วมการจัดการขยะในชุมชนเชิงบูรณาการเขตพื้นที่จังหวัดภาคกลาง ได้กล่าวถึงการดำเนินงานในการให้บริการของ อปท. ในการดูแลประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบในทุกด้านด้วยความเต็มใจ โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมเห็นว่าควรมีการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการขยะชุมชน 3 ภาคส่วนที่จะขับเคลื่อนความเป็นระบบและความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คือ ภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย ประชาสังคม และภาคท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติงาน และควรมีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ในชุมชนท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น ในการดูแลพื้นที่ของตนเองอย่างจริงจังร่วมกัน (สัมพันธ์ สุกใส, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารร่วมสมัย ส่งเสริมความเป็นธรรมาภิบาลของ อปท. มีบทสรุปเป็น Mindset ของชุมชน และประชาชนต่อ อปท. แห่งอนาคต ซึ่งมีความสัมพันธ์ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 วาทกรรมการจัดการ อปท. แห่งอนาคตสู่ความสำเร็จร่วมกัน

จากภาพข้างต้น เป็นวาทกรรมวิธีวิทยาการรับรู้ การวิเคราะห์ การพัฒนาปัจจัยผลการเป็นพลังขับเคลื่อน การเปลี่ยนแปลง (Discourse Analysis) ที่จะทำให้องค์ความรู้ ของรูปแบบนวัตกรรม และเทคโนโลยีการบริหารส่งเสริมการมีธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองท้องถิ่น ไม่เป็นเพียงภาพอนาคตในความคิดเท่านั้น แต่ทุกภาคส่วนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Key Stakeholder) หลัก คือ ชุมชน ภาคีเครือข่าย และประชาชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมสังเกตุการณ์ รับรู้ รอบรู้ ศึกษาวิเคราะห์ และเสนอแนะ ส่งเสริมสนับสนุนความสำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) ภาคชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมแบบ Outside in Approach คือ การเกาะติดข้อมูล ข่าวสาร และทิศทางการดำเนินงาน อย่างใกล้ชิดจากวงนอกสู่วงใน 2) ภาคประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมแบบ Inside out คือ การเข้ามาเป็นคนในกระบวนการ บริหารการพัฒนา และการแก้ไขปัญหา ชุมชนของ อปท. อย่างเป็นรูปธรรม 3) ทุกภาคส่วนให้โอกาส ให้เกียรติ และให้ความจริงใจต่อกัน ทั้ง อปท. ชุมชน ภาคีเครือข่าย และประชาชนที่จะเกิดผลลัพธ์ ของวาทกรรมการพัฒนาแบบ Win Win Win ที่ประชาชน ชุมชน และ อปท. มีชัยชนะร่วมกันในท้องถิ่น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของ อปท. ในทศวรรษหน้า เป็นฉากภาพอนาคตที่เกิดจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ปรากฏการณ์ในปัจจุบัน ผ่านกระบวนการวิจัยแบบผสานวิธี ที่ใช้ทั้งข้อมูลที่ได้มาจากวิจัยเชิงปริมาณที่มาจากผู้มารับบริการและผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่สังเคราะห์ให้เห็นภาพรวมระดับของความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีการบริหารเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของ อปท. ในการนำมาใช้งานในปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิค EDFR เพื่อเก็บข้อมูลจำนวน 3 รอบ รอบแรกสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำประเด็นสำคัญไปสร้างแบบสอบถามปลายปิดเพื่อสอบถามในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 จนได้ฉันทามติ จากผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการบริหารงานภาครัฐ และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 24 คน เพื่อสังเคราะห์ฉากภาพอนาคต มีบทสรุปสำคัญเป็นฉากภาพอนาคตของ อปท. ทุกระดับ ได้แก่ 1) อปท. เป็นองค์กรของรัฐที่เป็นระบบราชการสมัยใหม่ในชุมชน 2) อปท. มีความเป็นองค์กรธรรมาภิบาลของชุมชน 3) อปท. เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการจัดการชุมชน 4) อปท. เป็นองค์กรแห่งเทคโนโลยีการบริหารของชุมชน 5) อปท. เป็นองค์กรสมรรถนะสูง และ 6) อปท. เป็นองค์กรบริการชุมชนที่เป็นเลิศผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญในด้านการปรับเปลี่ยนระบบการทำงานของ อปท. ที่ต้องมีการปรับตัวเป็นเร่งด่วนให้เป็นองค์กรของรัฐที่เป็นระบบราชการสมัยใหม่ที่ต้องมีการปรับปรุงกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัดในการบริหารงานในสถาณการณ์วิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid - 19 ที่ทำให้องค์กรต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานที่ต้องสอดรับกับสถานการณ์จริงที่ต้องมีความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพราะการดำเนินงาน

ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นงานด่านหน้าสำคัญที่จะเป็นเสาหลักให้กับประชาชนของท้องถิ่นในยามวิกฤติ

เอกสารอ้างอิง

ทองคำ ดวงขันเพ็ชร และคณะ. (2562). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริม การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว. วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 2(3), 504-514.

ภาวิณี ลักขษร และกฤชวรรธน์ โล่ห์วัชรินทร์. (2562). เงื่อนไขการเกิดนวัตกรรม ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 10(2),109-126.

ราชกิจจานุเบกษา . (2542). พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ 2542 เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก หน้า 1-16.

ราชกิจจานุเบกษา. (2546). พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ 2546 ล่ม 120 ตอนที่ 100 ก หน้า 1-16.

สมพงษ์ เกษานุช และคณะ. (2562). บทบาทผู้นำกับกระบวนทัศน์ในการพัฒนาชุมชน. วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 1(3), 293-306.

สัมพันธ์ สุกใส. (2563). ระบบการมีส่วนร่วมการจัดการขยะในชุมชนเชิงบูรณาการเขตพื้นที่จังหวัดภาคกลาง. วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 2(3), 515-528.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). ภาพอนาคตและกลยุทธ์: เราจะ ใช้ ICT เพื่อสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างไร. ใน รายงานการประชุมปฏิบัติการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2564). แผนการบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2560-2564. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2564 จาก http://www.personnel.moi.go.th/manpower/2560/hrmplan.pdf

อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ. (2563). รูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้า. วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 2(1), 341-356.

Macmillan, T. T. (1971). The Delphi Technique Paper Presented at the annual meeting of the California Junior Colleges Associations Committee on Research and Development. California: Monterey.

ดัชนีวัดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่*

THE SUCCESS INDICATORS OF ONLINE RETAILS BUSINESS MANAGEMENT

ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์
Sasitorn Wachirapanyapong
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
Rajabhat Thepsatri University, Thailand
E-mail: sasitorn.w@lawasri.tru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาดัชนีวัดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ด้วยการใช้แบบสอบถามออนไลน์จากกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ จำนวน 278 คน และสัมภาษณ์ผู้ประกอบธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 283 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความตรงของดัชนีวัด ผลการวิจัยพบว่า ดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ ตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านกระบวนการภายใน ได้แก่ สินค้า การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้เทคโนโลยี และช่องทางการจำหน่าย 2) ด้านลูกค้า ได้แก่ พฤติกรรมของผู้ใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์การใช้งานเทคโนโลยี และลูกค้า 3) ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ได้แก่ การนำไปใช้งาน และการบริการหลังการขาย และ 4) ด้านการเงิน ได้แก่ ยอดขาย และกำไร ทั้ง 4 ดัชนี มีความกลมกลืนสอดคล้องของตัวแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้ χ^2 = 18.930, df = 14, χ^2/df = 1.352, p - value = 0.168, CFI = 0.998, Goodness of Fit = .986 และ ค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ความสำเร็จ = 0.462 - 0.980 ความแปรปรวนในภาพรวมได้ร้อยละ 46.2 - 98.0 มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานตามเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถใช้ในการวัดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ได้ โดยกำหนดเป็นกระบวนการ ตามระบบ PDCS ใน 5 ขั้นตอน ที่ครอบคลุมการกำหนดรายละเอียดในการประเมินความสำเร็จ ดังนี้ 1) เป้าหมายรายตัวชี้วัด 2) รอบระยะเวลา 3) ผู้รับผิดชอบ 4) วิเคราะห์ผลการประเมินรายตัวชี้วัด และ 5) การนำไปพัฒนางาน เพื่อประสิทธิภาพในการวัดความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจค้าปลีกออนไลน์

คำสำคัญ: ดัชนีวัดความสำเร็จ, การจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์, ยุคปกติใหม่

---

* Received 19 November 2021; Revised 17 December 2021; Accepted 23 December 2021

Abstract

The objectives of this article were to study the success indicators of online retails business management in new normal era. This research was carried out through used mixed method methodology research. Collected by an 278 online questionnaire among entrepreneurs online retailers and 5 people were interviewed, a total of 283. Data analysis using Confirmatory Factor Analysis (CFA) to examine validity of success indicators and fit between observed data and an a prior conceptualized, theoretically grounded model. The result found that the success indicators of online retails business in new normal era it consists of 4 scorecards, respectively, were analyzed as follows: 1) Internal process indicator including product, perception of technology usage, distribution channels, 2) Customer indicator including user behavior, perception of benefits of technology usage, customer, 3) Learning and Growth indicator including usage experience, after - sales service and 4) Finance indicator including sales and profit. The consistency and harmony of the model and empirical data for all 4 scorecards were examined as following: χ^2 = 18.930, df = 14, χ^2/df = 1.352, P - value = .168, CFI = .998 and the Goodness of Fit is .986. And the Coefficient predicts the success in business development is between .462 to .980, explains the variance of the success in business development between 46.2% to 98.0%. The factor loading was found a standard level with the statistical significance of .05. It could be used in the measurement of the success indicators of online retails business management in new normal era. Defined as a process based on the PDCS system in 5 steps, covers the detailed requirements for assessing success as follows: 1) goals per indicator, 2) period, 3) responsible person, 4) analyzed results by individual indicators, and 5) used to develop work that for the success of online retail business.

Keywords: The Success Indicators, Online Retails Business Management, New Normal Era

บทนำ

ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2562 ถึง ปี 2564 สังคมโลกอยู่ในสภาวะการระบาดใหญ่ (Pandemic) และ “ล็อกดาวน์” (Lockdown) มาจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ที่ก่อโรคโควิด19 ซึ่งย่อมาจาก “Corona virus disease 2019” หรือ “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ 2019” ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ด้านสาธารณสุข และยังนำไปสู่วิกฤตทาง

เศรษฐกิจและสังคมครั้งรุนแรง สร้างความหายนะต่อภาคสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (วิชุตา ครุฑเหิน, 2020) ซึ่งเชื้อไวรัสโคโรนานี้แพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและรุนแรง ไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก เนื่องจากผู้คนในโลกยังไม่มีภูมิคุ้มกันต่อไวรัสสายพันธุ์ใหม่นี้จึง ทำให้โรคโควิด19 เป็นโรคติดเชื้อที่รุนแรง (สุรเกียรติ อาชานานุภาพ, 2564) องค์การอนามัยโลก (WHO) จึงได้เสนอแนวทางป้องกันเบื้องต้น ด้วยการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) ซึ่งเชื่อว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อดังกล่าว คือการมีระยะห่างกับบุคคลทั่วไป งดทำกิจกรรมที่มีโอกาสสัมผัสกับผู้อื่น ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน ชีวิตการทำงาน ชีวิตการเรียน และชีวิตในสังคม (กรุงเทพธุรกิจ มีเดีย, 2563) เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม วิถีชีวิตรูปแบบนี้ไม่ได้ทำให้คนในสังคมมีความห่างกัน แต่เป็นเพียงการเว้นระยะห่างทางกายภาพ (Physical distancing) เท่านั้น (พรเทพ ศิริวนารังสรรค์, 2563) ประกอบกับปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล มีการใช้สื่อดิจิทัล ทำให้ทั่วโลกสามารถสื่อสารระหว่างกันได้อย่างเป็นปัจจุบัน (Realtime) โดยผ่านสื่ออินเตอร์เน็ต ทำให้สภาพชีวิตคนในสังคมไม่ได้หยุดชะงักไปทั้งหมด แม้ว่ามีการเพิ่มระยะห่างทางกายภาพแต่ระยะห่างทางสังคมนั้น ยังใกล้ชิดเช่นเดิมด้วยสื่อดิจิทัล ทั้งนี้ด้วยความทันสมัยและการพัฒนาทางเทคโนโลยี ทำให้หลายธุรกิจสามารถขับเคลื่อนได้ต่อไป และปรับเปลี่ยนการดำเนินการมาพึ่งพาเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น

ในช่วงดังกล่าวนี้ จึงมีการนำคำว่า New Normal มาใช้ โดยใช้ในความหมายว่า เป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นจะกลายเป็นความปกติในรูปแบบใหม่ ปัจจุบันในประเทศไทยใช้คำว่า ความเป็นปกติใหม่ จากการศึกษาพบว่า มีการใช้คำว่า New Normal ช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลก ระหว่าง ค.ศ. 2007 - 2008 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจครั้งใหญ่ จึงมีการใช้คำว่า New Normal ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ ซึ่งแต่เดิมเคยถูกมองว่าเป็นไปไม่ได้ กลับกลายมาเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วไป ต่อจากนี้แม้ว่าการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาอาจหมดไปแล้วก็ตาม แต่วิถีของผู้คน วิถีของงานทั้งภาครัฐและเอกชน เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ในส่วนของธุรกิจมีการปรับตัวให้สอดรับกับการเข้าสู่สังคมยุคปกติใหม่ ทางหนึ่งคือเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้า ด้วยการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์ ประกอบกับแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมที่มีเป้าหมายหนึ่งคือมุ่งให้ประเทศไทย ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนานวัตกรรมและสร้างสรรค์ธุรกิจแนวใหม่ ให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก โดยธุรกิจฐานราก และ SMEs ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างศักยภาพในการทำธุรกิจ (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) จึงมีเป้าหมายการยกระดับผู้ประกอบการไทย

ด้วยการมุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมในธุรกิจ E - Commerce ทั้งกลุ่ม Enterprise และ SMEs เห็นได้ว่า อัตราการเติบโตทางธุรกิจของกลุ่ม SMEs ที่ดำเนินธุรกิจแบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e - Commerce) มีอัตราการเจริญเติบโตแบบก้าวกระโดด มีมูลค่าประมาณ

การ 4.02 ล้านล้านบาทในปี 2562 เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.91 จากปี 2561 มีมูลค่ารวมกว่า 3.76 ล้านล้านบาท โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2560 ร้อยละ 36.36 มีมูลค่า 2.76 ล้านล้านบาท โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายสินค้าและบริการทางออนไลน์ภายในประเทศ ร้อยละ 91.29 ทั้งนี้การเติบโตนี้จากพฤติกรรม New Normal ที่คนไทยซื้อขายออนไลน์มากขึ้น (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2564)

ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ จากแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ใน 3 แนวคิด คือ 1) การวัดผลการปฏิบัติงานดุลยภาพ 2) ตัวชี้ความสำเร็จในธุรกิจ และ 3) การยอมรับเทคโนโลยี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาดัชนีวัดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในช่วงเดือนธันวาคม 2563 ถึงมีนาคม 2564 โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) ดังนี้

ขอบเขตของการวิจัย

กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการ หรือ ผู้บริหารในธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ยุคปกติใหม่ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวคิดของ (Hair, J. F. et al., 2010) ซึ่งแนะนำว่าขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยควรมีจำนวน 10 - 20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้ 14 ตัวแปร จึงควรมีจำนวนตัวอย่างขั้นต่ำ คือ 280 คน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างจากการใช้แบบสอบถามออนไลน์กับผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ 278 คน และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้ประกอบการค้าปลีกออนไลน์ จำนวน 5 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 283 คน

2. ตัวแปรการวิจัย ได้แก่ ตัวชี้วัดความสำเร็จในธุรกิจ ปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยี และการวัดผลการปฏิบัติงานดุลยภาพ (Balanced Scorecard) มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ มุมมองด้านการเงิน วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร มุมมองด้านลูกค้า วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร มุมมองด้านกระบวนการภายใน วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร และมุมมองด้านการเรียนรู้ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร

3. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ด้วยการสร้างแบบสอบถามออนไลน์ เริ่มจากการศึกษาเอกสารและสรุปเป็นประเด็นสำคัญ นำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้ประกอบการค้าปลีกออนไลน์ เพื่อนำมาสรุปเป็นตัวแปรสังเกตได้ ในการสร้างแบบสอบถาม แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างตัวชี้วัดกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence index: IOC) โดยได้ค่า IOC เท่ากับ 0.96 ต่อมาปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกระหว่างกลุ่มที่มีคะแนนรายข้อมากกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 75 เป็นกลุ่มสูง และกลุ่มที่มีคะแนนรายข้อน้อยกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 เป็นกลุ่มต่ำ แล้วจึงคัดเลือกข้อคำถามด้วยการทดสอบค่าทีแบบเป็นอิสระจากกัน (Independent sample T - test) ที่มีระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ขึ้นไป นำผลจากการคัดเลือกมาหาค่าอำนาจจำแนก โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างคะแนนรวมของแบบวัด (Corrected Item - Total Correlation: CITC) เพื่อวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนจากข้อคำถามกับคะแนนรวมของตัวชี้วัดจำแนกรายข้อ แต่ละข้อมีค่าตั้งแต่ .30 ขึ้นไป แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสัมพันธ์เป็นบวก แล้วนำผลที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจากผลจากการทดลองมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient) เพื่อหาความสอดคล้องภายในของตัวชี้วัด (Internal consistency) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค 0.975 จึงได้ข้อคำถามเพื่อใช้ในการวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในธุรกิจของการจัดการธุรกิจออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ ทั้งหมด 57 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการใช้แบบสอบถามคุณภาพ โดยจัดทำในรูปแบบออนไลน์ใช้ Google Form จากนั้นจึงจัดส่งเป็นให้กับกลุ่มตัวอย่างผ่านช่องทาง ไลน์ (Line) และเฟสบุค (Facebook) ของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้วจึงตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทดสอบความกลมกลืนของดัชนีวัดความสำเร็จที่ได้ออกแบบเบื้องต้น ว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) เพื่อความถูกต้องของโมเดล 2 ส่วน คือ 1) ประเมินความกลมกลืนของโมเดลข้อมูลเชิงประจักษ์ในภาพรวม ด้วยค่าสถิติไคสแควร์ ดัชนีบ่งบอกความกลมกลืน และ 2) ประเมินดัชนีความสอดคล้องของโมเดลด้วย ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (S.E.) ค่าสถิติทดสอบ t - test และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ จากค่าสถิติไคสแควร์ ดัชนีบ่งบอกความกลมกลืน และ ประเมินดัชนีความสอดคล้องของโมเดลด้วยค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (S.E.) ค่าสถิติทดสอบ t - test และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของตัวชี้วัดความสำเร็จในการในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ที่พัฒนาขึ้นตามตัวแปร 3 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยความสำเร็จของการทำงานระยะไกล 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการทำงานระยะไกล และ 3) ตัวชี้วัดความสำเร็จด้วยการวัดผลการปฏิบัติงานดุลยภาพ (BSC: Balanced Scorecard) โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สอง (Secondary order confirmatory factor analysis) โดยมีผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันทั้ง 2 ลำดับ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล ดังนี้

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 1 ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 1 ดังภาพที่ 1

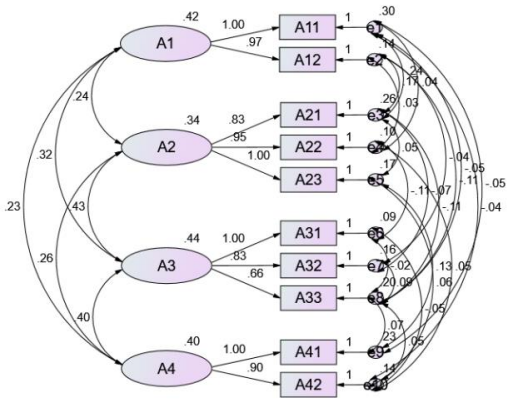

Chi - Square = 11.675; df = 8;
Relative Chi - Square = 1.459;
P - value = 0.166; χ^2/df = 1.459;
GFI = 0.992; TLI = 0.992;
CFI = 0.999; RMSEA = 0.041;
RMR = 0.009

ภาพที่ 1 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 1

จากภาพที่ 1 ค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 1 ค่า Relative Chi - Square เท่ากับ 11.675 GFI เท่ากับ 0.992 CFI เท่ากับ 0.999 TLI เท่ากับ 0.992 RMSEA เท่ากับ 0.041 RMR เท่ากับ 0.009 เป็นไปตามเกณฑ์พิจารณา และค่าน้ำหนักของตัวแปรสังเกตได้ A11 A12 A21 A22 A23 A31 A32 A33 A41 A42 ในโมเดลมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 2 ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 2 ดังภาพที่ 2

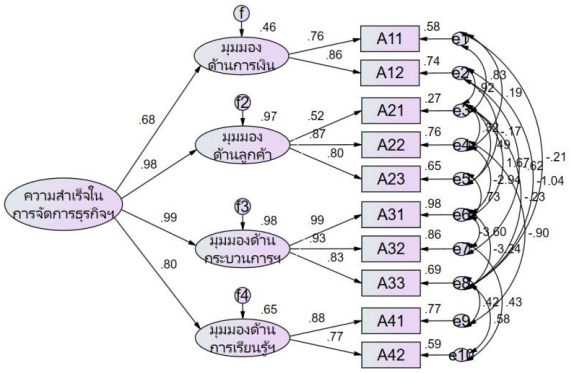

Chi - Square = 18.930 ;
df = 14; Relative
Chi - Square = 1.352 ;
P - value = 0.168 ;
χ^2 /df = 1.352 ; GFI = 0.986;
TLI = 0.994 ; CFI = 0.998 ;
RMSEA = 0.036 ;
RMR = 0.016

ภาพที่ 2 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 2

จากภาพที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบโมเดลความสำเร็จ ผลการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ พิจารณาจากผลการวิเคราะห์ค่าไคสแควร์ เท่ากับ 18.930 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 14 ค่า χ^2 /df เท่ากับ 1.352 ค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.168 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.998 จากผลการวิเคราะห์แสดงว่า การทดสอบสมมติฐานปรากฏว่าโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง โดยภาพรวมสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าความน่าจะเป็น (p) ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (RMR) เท่ากับ 0.016 ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่าโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ 0.036 และดัชนีการตรวจสอบความกลมกลืน (Goodness of Fit) ของโมเดลส่วนใหญ่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ว่า โมเดลสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ความสำเร็จในการจัดการธุรกิจฯ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.462 - 0.980 แสดงว่าปัจจัยที่สำคัญทั้งหมดในโมเดล สามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในการจัดการธุรกิจฯ โดยภาพรวมได้ร้อยละ 46.2 ถึงร้อยละ 98.0

สรุปข้อค้นพบในการศึกษา เห็นได้ว่า สามารถใช้การวัดผลการปฏิบัติงานดุลยภาพ (Balanced Scorecard) เป็นดัชนีวัดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ ดังภาพที่ 3

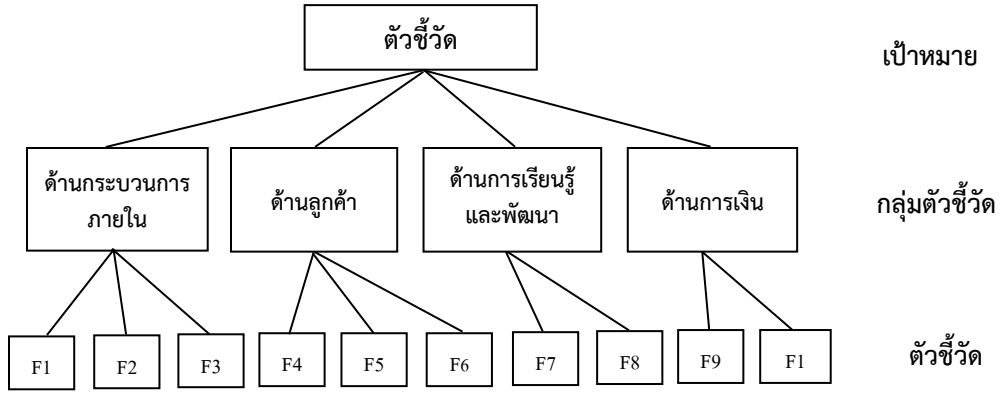

หมายเหตุ

F1 = สินค้า
F2 = การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้
F3 = ช่องทางการจัดจำหน่าย
F4 = พฤติกรรมของผู้ใช้งาน
F5 = การรับรู้ถึงประโยชน์การใช้งาน
F6 = ลูกค้า
F7 = การนำไปใช้งาน
F8 = การบริการหลังการขาย
F9 = ยอดขาย
F10 = กำไร

ภาพที่ 3 ตัวชี้วัดความสำเร็จในการในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่

จากภาพที่ 3 เห็นได้ว่า การนำดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ ไปใช้ในการวัดความสำเร็จของธุรกิจ ต้องกำหนดสัดส่วน ดังนี้ ด้านการเงิน ร้อยละ 20 ด้านลูกค้า ร้อยละ 30 ด้านกระบวนการภายใน ร้อยละ 30 และด้านการเรียนรู้และพัฒนา ร้อยละ 20

อภิปรายผล

ตัวชี้วัดความสำเร็จในการในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่ ประกอบด้วย ดัชนีด้านกระบวนการภายใน ดัชนีด้านลูกค้า ดัชนีด้านการเรียนรู้และพัฒนา และ ดัชนีด้านการเงิน ที่พัฒนาขึ้นจากตัวชี้ความสำเร็จในธุรกิจและปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยี มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิกิตติ์ หินแก้ว ที่พบว่า มุมมองด้านการเงิน มุมมองด้านกระบวนการภายใน และมุมมองด้านลูกค้า ที่ประกอบด้วยตัวชี้วัดย่อยของแต่ละมุมมองสามารถนำไปใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิกิตติ์ หินแก้ว, 2553) หากพิจารณาเป็นรายด้านจะเห็นว่า 1) ด้านกระบวนการภายใน ได้แก่ สินค้า การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้เทคโนโลยี และช่องทางการจำหน่าย นั้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จุฑารัตน์ เกียรติรัศมี ที่พบว่า ช่องทางการจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด การยอมรับเทคโนโลยี ความปลอดภัยและความน่าเชื่อถือ มีผลต่อการดำเนินธุรกิจ 2) ด้านลูกค้า ได้แก่ พฤติกรรมของผู้ใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์การใช้งาน

เทคโนโลยี และลูกค้า (จุฑารัตน์ เกียรติรัศมี, 2558) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลาวและลี (Lau, G. T. & Lee, L. G.) ที่พบว่า ความจงรักภักดีของลูกค้ามาจากความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีและนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ 3) ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ได้แก่ การนำไปใช้งาน และการบริการหลังการขาย (Lau, G. T. & Lee, L. G., 2013) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ซาเวค (Savage, R.) ที่พบว่า การขายสินค้าต้องคำนึงถึงลูกค้าเป็นสำคัญ ได้แก่ ประโยชน์ของลูกค้าซึ่งลูกค้าคาดหวังถึงผลการติดตามหลังการขาย 4) ด้านการเงิน ได้แก่ ยอดขาย และกำไร (Savage, R., 2017) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชิฟและฮอฟแมน (Schiff, A. D. & Hoffman, L. R.) ที่พบว่า การวัดผลการดำเนินงานของธุรกิจมี 2 แบบ คือ การวัดผลการดำเนินการทางการเงิน และการวัดผลการดำเนินการที่ไม่ใช่ทางการเงิน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อนำมาเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารใช้ในการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ทางธุรกิจ (Schiff, A. D. & Hoffman, L. R., 1996) และยังสอดคล้องกับ โกปาละกฤษณะ (Gopalakrishnan, S. & Damanpour, F.) ที่พบว่า มุมมองทางการเงินปัจจัยหนึ่งที่ใช้การวัดผลการดำเนินการ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Gopalakrishnan, S. & Damanpour, F., 1997) และในการนำดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ไปใช้ในการวัดความสำเร็จของธุรกิจ ต้องกำหนดสัดส่วน ซึ่งได้แก่ ด้านการเงิน ร้อยละ 20 ด้านลูกค้า ร้อยละ 30 ด้านกระบวนการภายใน ร้อยละ 30 และด้านการเรียนรู้และพัฒนา ร้อยละ 20 ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดดัชนีในการวัดองค์การของ แคปแลนและนอร์ตัน (Kaplan, R. S. & Norton, D. P.) ที่ได้เสนอสัดส่วนการกำหนดดัชนีในการวัดองค์การที่เหมาะสมรายมุมมองดังนี้ ด้านการเงิน ร้อยละ 22 ด้านลูกค้า ร้อยละ 22 ด้านกระบวนการภายใน ร้อยละ 34 และด้านการเรียนรู้และพัฒนา ร้อยละ 22 (Kaplan, R. S. & Norton, D. P., 1996)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ ไปใช้ในการวัดความสำเร็จของธุรกิจ โดยรายละเอียดของเกณฑ์ที่นำไปใช้ในการวัด ซึ่งมีลักษณะเป็นเกณฑ์การวัดในเชิงปริมาณ ซึ่งจำแนกออกเป็นรายด้าน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการภายใน ด้านลูกค้า ด้านการเรียนรู้และพัฒนา และด้านการเงิน โดยในแต่ละด้านมีดัชนีวัดย่อยที่สะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ดังตาราง

ตารางที่ 1 ลำดับตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ ในยุคปกติใหม่

ด้านกระบวนการภายใน	ด้านลูกค้า	ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	ด้านการเงิน
ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ดังนี้	ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ดังนี้	ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ดังนี้	ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ดังนี้

ด้านกระบวนการภายใน	ด้านลูกค้า	ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	ด้านการเงิน
1. ตัวชี้วัดด้านสินค้า 1.1 ระยะเวลาในการส่งสินค้ารวดเร็ว ตรงเวลา 1.2 ร้อยละของความถูกต้องของการส่งสินค้าตรงกับคำสั่งซื้อ 1.3 ร้อยละของความถูกต้องรวดเร็วของระบบบรรจุสินค้า 1.4 ระดับความพึงพอใจต่อการรับประกันสินค้าเสียหายระหว่างการขนส่ง	**1. ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมของผู้ใช้งาน** 1.1 ระดับการยอมรับและความเชื่อถือในระบบการซื้อขายสินค้าออนไลน์ เช่น การโอนเงิน การรับส่งสินค้า 1.2 ระดับความเชื่อมั่น เชื่อถือในธุรกิจที่จะซื้อขายสินค้าออนไลน์	**1. ตัวชี้วัดด้านการนำไปใช้งาน** 1.1 จำนวนลูกค้าที่เข้าใช้งานเพราะใช้เทคโนโลยีที่มีความง่ายในการเข้าถึงสินค้า 1.2 จำนวนระบบอุปกรณ์ที่รองรับให้เข้าใช้งานได้ เพื่อให้ลูกค้าใช้อุปกรณ์เพื่อเข้าถึงสินค้าได้หลากหลาย 1.3 ระดับประสิทธิภาพของระบบจัดการการขายสินค้า ทั้งระบบหน้าบ้านและระบบหลังบ้าน 1.4 ระดับประสิทธิภาพของอุปกรณ์ที่ใช้ในระบบขายสินค้าออนไลน์ 1.5 ระดับประสิทธิภาพของระบบเครือข่ายขายสินค้าเพื่อการเข้าถึงของลูกค้า	**1. ตัวชี้วัดด้านยอดขาย** 1.1 มูลค่าของสินค้าที่เพิ่มขึ้น 1.2 จำนวนรายได้จากลูกค้าใหม่ 1.3 จำนวนรายได้จากยอดขายโดยรวม
2. ตัวชี้วัดด้านการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน 2.1 อัตราความเร็วของระบบการซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่ลูกค้าสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย 2.2 ระดับความพึงพอใจต่อการเข้าถึงระบบการซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่ง่ายไม่ซับซ้อน 2.3 จำนวนสื่อที่ช่วยให้ลูกค้าเข้าถึงรายละเอียดของสินค้าที่ต้องการได้ง่าย ชัดเจน เสมือนได้สัมผัสจริง	**2. ตัวชี้วัดด้านการรับรู้ถึงประโยชน์การใช้งาน** 2.1 จำนวนช่องทางที่ทำให้ลูกค้าติดต่อร้านค้าได้สะดวก 2.2 ระดับการรับรู้ถึงประโยชน์ของการซื้อขายออนไลน์ 2.3 ระดับการรับรู้หรือเข้าใจเทคโนโลยีที่ใช้ในการซื้อขายสินค้าออนไลน์ 2.4 ระดับความพึงพอใจการรับรู้ต่อ	**2. ตัวชี้วัดด้านการบริการหลังการขาย** 2.1 อัตราความเร็วในการจัดการหลังการขาย ได้แก่ ระบบการคืนเงินที่ถูกต้องรวดเร็ว ความรวดเร็วในการคืนหรือเปลี่ยนสินค้า 2.2 จำนวนการคืนสินค้าหรือข้อร้องเรียนลดลงจนเป็นศูนย์ 2.3 จำนวนการใช้พนักงานในการให้คำแนะนำการใช้สินค้าลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเปลี่ยนมาใช้ระบบ	**2. ตัวชี้วัดด้านกำไร** 2.1 จำนวนเงินลงทุนเพื่อการสำรองสินค้าลดลงจนเป็นศูนย์ 2.2 ระดับประสิทธิภาพของระบบจัดการคลังสินค้าและการส่งสินค้าโดยผู้ผลิตโดยตรง 2.3 อัตรากำไรจากลูกค้ารายเก่าที่สูงขึ้น

ด้านกระบวนการภายใน	ด้านลูกค้า	ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	ด้านการเงิน
	ความปลอดภัยของข้อมูลส่วนตัวลูกค้า	เทคโนโลยีในการให้คำแนะนำแก่ลูกค้า	
3. ตัวชี้วัดด้านช่องทางการจัดจำหน่าย 3.1 จำนวนช่องทางที่เข้าถึงลูกค้าได้ตรงกลุ่มเป้าหมายอย่างรวดเร็ว 3.2 ระดับความพึงพอใจต่ออุปกรณ์ที่ใช้เข้าถึงช่องทางการขายสินค้าออนไลน์ที่หาซื้อได้ง่าย มีข้อจำกัดน้อย 3.3 จำนวนระบบประชาสัมพันธ์สินค้าใหม่ที่เป็นระบบเดียวกันทุกช่องทาง 3.4 ความถี่ในการปรับปรุงการประชาสัมพันธ์สินค้าใหม่ 3.5 จำนวนจุดขายหรือช่องทางขายหลายช่องทาง (ในสินค้ายี่ห้อเดียวกัน) 6. จำนวนทีมขาย/ระบบสมาชิกเปิดบิลขาย/outsource	**3. ตัวชี้วัดด้านลูกค้า** 3.1 ระดับความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มขึ้น 3.2 จำนวนการคงอยู่ของลูก - ค้ารายเก่า 3.3 จำนวนลูกค้ารายใหม่ที่เพิ่มขึ้น 3.4 จำนวนลูกค้าที่มีการแชร์/แนะนำ/บอกต่อ 3.5 จำนวนผู้ติดตามในช่องทาง การจำหน่ายออนไลน์ 3.6 จำนวนลูกค้าที่ซื้อกับลูกค้าที่ทักเข้ามาไม่แตกต่างกัน		

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ตัวแปรที่กำหนด สามารถใช้เป็นดัชนีวัดความสำเร็จในการจัดการธุรกิจค้าปลีกออนไลน์ในยุคปกติใหม่ ใน 4 ดัชนี ดังนี้ 1) ด้านกระบวนการภายใน ได้แก่ สินค้า การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้เทคโนโลยี และช่องทางการจำหน่าย 2) ด้านลูกค้า ได้แก่ พฤติกรรมของผู้ใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์การใช้งานเทคโนโลยี และลูกค้า 3) ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ได้แก่ การนำไปใช้งาน และการบริการหลังการขาย และ 4) ด้านการเงิน ได้แก่ ยอดขาย และกำไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการนำตัวชี้วัดเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ เป็นกระบวนการตามระบบ

PDCS ใน 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดค่าเป้าหมายเป็นรายตัวชี้วัดที่ชัดเจนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในธุรกิจ โดยพิจารณาจากผลการดำเนินการที่ผ่านมา และโอกาสทางธุรกิจ ขั้นตอนที่ 2 กำหนดรอบระยะเวลาประเมินตามวงรอบที่สำคัญของธุรกิจที่ชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น สินค้าแต่ละวงรอบสินค้ามาใหม่ วงรอบระยะเวลาธุรกิจ เปลี่ยนช่องทางการจัดจำหน่าย โปรโมชั่นหรือการประชาสัมพันธ์ ด้วยธุรกิจการค้าออนไลน์เป็นธุรกิจที่มีความอ่อนไหวสูง จึงต้องมีความถี่ของการประเมินด้วยเช่นกัน ขั้นตอนที่ 3 กำหนดผู้รับผิดชอบ ทำหน้าที่ประเมินค่าเป้าหมายตามตัวชี้วัดเหล่านี้ เพื่อทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินงาน ตามวงรอบระยะเวลาที่กำหนดในขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ผลที่ได้จากการประเมินค่าเป้าหมายเป็นรายตัวชี้วัด ในกรณีที่ผลการดำเนินงานไม่เป็นปกติ เช่น ไม่ไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนด หรือผลการดำเนินงานที่มีความโดดเด่น เช่น บรรลุเป้าหมายอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น มีผลการดำเนินงานมีแนวโน้มสูงขึ้นหรือดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีแบบก้าวกระโดด ควรหาทางแก้ไขหรือแนวทางป้องกันอย่างทันท่วงที และทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานวงรอบต่อไป และขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาการดำเนินงาน ด้วยการนำข้อเสนอแนะ จากขั้นตอนที่ 4 มาพิจารณาพัฒนาหรือปรับปรุงการดำเนินงาน ในรอบต่อไปให้เกิดการพัฒนาขึ้น โดยข้อเสนอเหล่านี้เป็นระบบในการนำตัวชี้วัดไปใช้ในการกำกับติดตาม ประเมิน และพัฒนา การบริหารธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการค้าปลีกออนไลน์ นำไปใช้ให้เกิดผลต่อธุรกิจต่อไป ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ด้วยการศึกษาครั้งนี้ยังไม่ได้จำแนกประเภทกลุ่มสินค้า การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษารายกลุ่มสินค้าหรือจำแนกกลุ่มธุรกิจ จะทำให้ได้ข้อมูลที่นำมาเปรียบเทียบเชิงลึก และเกิดประโยชน์ต่อธุรกิจได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

กรุงเทพธุรกิจ มีเดีย. (2563). การเว้นระยะห่างทางกายภาพดีกว่าการเว้นระยะห่างทางสังคมอย่างไร. เรียกใช้เมื่อ 31 มีนาคม 2563 จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/873605

จุฑารัตน์ เกียรติรัศมี. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อสินค้าผ่านทางแอปพลิเคชันออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. เรียกใช้เมื่อ 9 เมษายน 2563 จาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2015/TU_2015_5702031690_2852_1783.pdf

พรเทพ ศิริวนารังสรรค์. (2563). Physical Distancing กับ Social Distancing เหมือนหรือต่างกันอย่างไร. เรียกใช้เมื่อ 25 ตุลาคม 2563

วิกิตติ์ หินแก้ว. (2553). การจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิผลการปฏิบัติงานของทีมผู้ตรวจสอบอาคาร. ใน สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโครงการก่อสร้าง. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิชุตา ครุฑเหิน. (2020). โควิด - 19: ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ภัยคุกคามชาวโลกปี 2020. เรียกใช้เมื่อ 19 พฤษภาคม 2564 จาก https://www.bbc.com/thai/international-55217851

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2564). ETDA เผยมูลค่า E - Commerce ไทย ปี 62 คาดพุ่ง 4.02 ล้านล้านบาท. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.etda.or.th/e-Commerce.aspx

สุรเกียรติ อาชานานุภาพ. (2564). บทความทำไมโควิดมีพิษภัยร้ายกว่าไข้หวัด. วารสารหมอชาวบ้าน, 42(503), 44-47.

Gopalakrishnan, S., & Damanpour, F. (1997). A review of innovation research in economics, sociology and technology management. Omega, 25(1), 15-28.

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis: A Global Perspective (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Kaplan, R. S. & Norton, D. P. (1996). Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System. Harvard Business Review, 74(1), 75-85.

Lau, G . T. & Lee, L. G. (2013). Customer's trust in brand image and the link to brand equity. Journal of Market Focused Management, 4(3), 341-370.

Savage, R. (2017). What women want: 5 easy steps to increase your sales. American Salesman, 62(2), 6-10.

Schiff, A. D. & Hoffman, L. R. (1996). An exploration of the use of financial and nonfinancial measures of performance by executives in a service organization. Behavioral Research in Accounting, 8(1), 134-153.

ปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตในประเทศไทย: ศึกษากรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล*

PROBLEMS OF PROTECTION OF THE CONVICTS SENTENCED TO DEATH IN THE KINGDOM OF THAILAND: A CASE STUDY ON THE INDIVIDUAL REQUEST OF A ROYAL PARDON

ธนู ไม้แก้ว
Tanoo Maikaew
นฤนาท รัตนโชติวงศ์กุล
Naluthnart Rattanachotvongkul
สุธารัตน์ จุ้ยเจริญ
Sutharat Juichareon
นักวิชาการอิสระ
Independent Academics, Thailand
E-mail: tanoo2490@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดทฤษฎีการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุด โดยการขอพระราชทานอภัยโทษ เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายเคร่งครัด และข้อบกพร่องในการดำเนินคดีขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม 2) ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิต 3) การขาดความมีส่วนร่วมขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา การประชาสัมพันธ์ และการแนะนำการเขียนฎีกา และ 4) นำมาตรการทางกฎหมายจากการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษของไทยให้เป็นมาตรฐาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มประชากร 29 คน และนำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) นักโทษประหารทุกคนได้ยื่นทูลเกล้าฯถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ เนื่องจากกฎหมายให้แจ้งสิทธิกับบุคคลดังกล่าวเพื่อเป็นการผ่อนคลายการบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัด และข้อบกพร่องในการดำเนินคดีขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม เพราะผลการวินิจฉัยฎีกาอาจเป็นปล่อยตัว ลดโทษ

* Received 19 November 2021; Revised 18 December 2021; Accepted 24 December 2021

หรือยกฎีกา ด้วยเหตุไม่ทราบหลักเกณฑ์ และการเขียนฎีกาที่ไม่ถูกต้อง 2) หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดขึ้นมาเอง ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้องค์กรอื่นได้รับทราบ และไม่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา นักโทษประหารและประชาชนทั่วไปจึงไม่ทราบมาตรการดังกล่าว 3) องค์กรในกระบวนการยุติธรรมยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา โดยเหตุที่ไม่มีองค์กรหลักในการดำเนินการดังกล่าว 4) มาตรการทางกฎหมายที่ได้จากการวิจัยนำไปแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษของไทย โดยกำหนดรูปแบบฎีกา และองค์ประกอบต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: โทษประหารชีวิต, การอภัยโทษ, ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดหรือนักโทษประหาร

Abstract

The objectives of this research article were to study 1) the theory concepts of protection of the convicts sentenced to death in the final case by requesting the royal pardon due to the strict law enforcement and deficiencies in litigation of the organizations in the judicial process, 2) the problems of knowledge, understandability, and access to the principles, methods, and the forms of the petitions asking for the royal pardon of the convicts sentenced to death, 3) the lack of organizational involvement in the judicial process in determining the principles, methods, and the forms of the petitions, public relations, and introduction for the petition writing, and 4) to take the legal measures from the research to improve and amend the Thai pardon law to meet standardization. The research is a qualitative research by studying the documents and from an in-depth interview with a population of 29 people and presenting the study results in description. The research results showed that 1) all the death row convicts offered their royal pardon petitions due to the law to inform the right to such people in order to relax the strict law enforcement and deficiencies of the organizations in the judicial process because the results of the adjudication of the pardon petitions were release, reduce of penalty or abrogate the pardon petitions, for reasons of not knowing the principles and the incorrect writing of the pardon petitions. 2) The principles, methods, and the forms of the petitions had been established by Department of Corrections. There was no publicity for other organizations to know and they were not published in the Government Gazette. The death row convicts and general public were not known the mentioned measures. 3) The organizations in the judicial process were not involved in

setting the principles, methods, and the forms of the petitions whereas there was no main organization to do so. 4) The legal measures derived from the research must be led to amendments of the Thai pardon law by defining the forms of the petitions and the components clearly

Keywords: Death Penalty, Pardon, A Convict Sentenced to Death in the Final Case or a Death Row Convict

บทนำ

การกำหนดความผิดทางอาญา ต้องยึดถือหลักความยุติธรรมรวมทั้งนำแนวคิด ทฤษฎี และศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาประกอบเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความผิดทางอาญา เช่น การมีข้อน่า ตำหนิในทางศีลธรรมจากชุมชนอย่างรุนแรง สภาวะจิตใจที่สมควรแก่การลงโทษ ความร้ายแรงและความรุนแรงของการกระทำความผิดอันเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือสังคม ความหวาดกลัวของคนในสังคมต่อการกระทำนั้น โดยไม่มีมาตรการควบคุมอย่างอื่นที่เหมาะสม

โทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดของประเทศไทยในปัจจุบันมีอยู่ 5 สถาน คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน (ประมวลกฎหมายอาญา, 2499) โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่กำจัดผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมอย่างเด็ดขาดมิให้เป็นภัยกับผู้อื่นในสังคม กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะป้องกันความเสียหายต่อสังคม และรักษาความสงบของชุมชนหรือรักษาศีลธรรม ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุด เรียกว่า นักโทษเด็ดขาดประหารชีวิตจะถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำต่างๆ ทั่วประเทศดังนี้ คดีระหว่างอุทธรณ์มีจำนวน 231 คน คดีระหว่างฎีกามีจำนวน 15 คน และคดีเด็ดขาดมีจำนวน 16 คน ข้อมูลประจำเดือนธันวาคม 2563 (กรมราชทัณฑ์, 2563)

ประเทศไทยยังคงมีโทษประหารชีวิตกับผู้กระทำความผิดที่ร้ายแรง แต่ก็มีการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดหลายมาตรการ อาทิ การรอลงอาญา การลดโทษ การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ การคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตโดยมาตรการขอพระราชทานอภัยโทษปรากฏอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 179 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 7 อภัยโทษเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ การพระราชทานอภัยโทษของไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, 2478)

การพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล (มาตรา 259) มีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงยุคกรุงสุโขทัย กรณีมะกะโทได้พาพระราชธิดาของพ่อขุนรามคำแหงไปเมืองเม๊าะตะมะ เมื่อมะกะโทได้เป็นเจ้าเมืองได้ส่งทูตมาขอพระราชทานอภัยโทษที่ได้ล่วงละเมิดพระราชอำนาจ พ่อขุนรามคำแหงได้โปรดพระราชทานอภัยโทษให้ นับตั้งแต่นั้นมาพระมหากษัตริย์ของไทยมีการพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้

การพระราชทานอภัยโทษทั่วไปได้มีขึ้นสมัยพระเจ้าเอกทัศน์ เมื่อครั้งเสด็จขึ้น

ครองราชย์ยุคกรุงศรีอยุธยา และมีการพระราชทานอภัยโทษทั่วไปในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (สมบูรณ์ เตชะวงศ์, 2555)

แนวคิดการอภัยโทษของต่างประเทศ มนุษย์ชาติเริ่มมีการลงโทษตั้งแต่เมื่อใด แนวคิดการให้อภัยแก่โทษานุโทษทั้งหลายก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น (ศิริ ปะทะขีนัง, 2550)

พระคัมภีร์เก่า จะกล่าวถึงพระเจ้าผู้มีพระหฤทัยพยาบาท มุ่งแต่จะทรงล้างแค้นมนุษย์ที่ทำให้ทรงพระพิโรธ แต่พระคัมภีร์เก่าได้กล่าวถึง คดีที่เคน (Cain) ฆ่าน้องชายของเขา แต่พระเจ้ากลับไม่ลงโทษประหารชีวิต หากได้ทรงบรรเทาโทษด้วยการเนรเทศไปอยู่ที่ดินแดนน็อด (The Land of Nod)

ยุคกรีกโบราณ การอภัยโทษเป็นอำนาจของประชาชน ดังนั้น ผู้เรียกร้องการอภัยโทษจะต้องขอลายมือชื่อที่เห็นชอบในการให้อภัยโทษจำนวน 6,000 คน เป็นอย่างน้อยเสียก่อนจึงจะได้รับการอภัยโทษ

ยุคจักรวรรดิ์โรมัน มีการให้อภัยโทษเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีการแบ่งการให้อภัยโทษที่เรียกว่า เลือกฆ่าทุกคนที่สิบ คือ ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้ทหารผู้กระทำผิดเข้าแถวแล้วนับหนึ่งถึงสิบ จากนั้นก็เลือกฆ่าคนที่นับสิบ ส่วนคนอื่นก็ได้รับการอภัยโทษ

การอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่น แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความกรุณาปราณีแก่ผู้ต้องโทษซึ่งมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายอภัยโทษ ทั้งยังมีกฎกระทรวงวางแนวทางปฏิบัติในการพระราชทานอภัยโทษ อาทิ รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น มาตรา 7 บัญญัติว่า สมเด็จพระจักพรรดิ์โดยคำแนะนำยินยอมของคณะรัฐมนตรีอาจปฏิบัติพระราชกิจที่เกี่ยวกับประเทศต่อไปนี้ในนามของประชาชน คือ ลงพระนามรับรองการอภัยโทษเป็นการทั่วไป การอภัยโทษเป็นรายบุคคล การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การพักการลงโทษ และการกลับคืนสิทธิ กฎหมายอภัยโทษของญี่ปุ่นเรียกว่า กฎหมายว่าด้วยเหตุระงับโทษ (Amnesty Law) (ศิริ ปะทะขีนัง, 2550)

การอภัยโทษเป็นรายบุคคล หรือโตกูชา (Tokusha) เป็นการอภัยโทษให้กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดโดยเฉพาะ และคำพิพากษานั้นต้องถึงที่สุด การอภัยโทษประเภทนี้จะต้องผ่านกระบวนการกลั่นกรองจากคณะกรรมาธิการเพื่อการฟื้นฟูผู้กระทำผิดแห่งชาติ และกระทรวงยุติธรรมต้องออกหนังสือรับรองการอภัยโทษให้กับผู้ที่ร้องขอ กฎหมายอภัยโทษของญี่ปุ่นนี้มีความล้ำหน้ามาก จะกำหนดให้พนักงานอัยการเพิ่มบันทึกการอภัยโทษตามกรณีต่าง ๆ ลงในต้นฉบับคำพิพากษาไว้ด้วย (Original of the Judgment)

การอภัยโทษทั่วไป (General Amnesty หรือ ไทชา (Taisha) เป็นการอภัยโทษให้กับกลุ่มบุคคลใดในความผิดประเภทใดประเภทหนึ่ง และเนื่องในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง เช่น รำลึกที่ญี่ปุ่นเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ หรือวโรกาสพระราชพิธีอภิเษกสมรสของมกุฎราชกุมาร เป็นต้น รูปแบบการอภัยโทษทุกประเภท จะกระทำในรูปของคำสั่งคณะรัฐมนตรี (The Cabinet Order) เท่านั้น (กิตติพงษ์ ศุภพงศ์กร, 2551)

ระยะเวลาของการยื่นคำขออภัยโทษ การยื่นคำร้องขออภัยโทษเป็นรายบุคคล การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือการพักการลงโทษสำหรับผู้หนึ่งผู้ใดเป็นการเฉพาะจะดำเนินการได้เมื่อการตัดสินตามคำพิพากษาครบกำหนด ดังนี้ 1) หกเดือนสำหรับโทษกักขัง

หรือโทษปรับเล็กน้อย 2) หนึ่งปีสำหรับโทษปรับทางอาญา 3) หนึ่งในสามตามคำพิพากษาที่กำหนดโทษ แต่ถ้าระยะเวลาน้อยกว่า 1 ปี ก็กำหนดให้เป็น 1 ปี 4) สิบปีสำหรับการจำคุกตลอดชีวิตขึ้นไป

รูปแบบคำร้องขออภัยโทษเป็นรายบุคคลของญี่ปุ่น จะมีลักษณะดังนี้ 1) ชื่อเต็ม วัน เดือนปีเกิด อาชีพ ที่อยู่ตามกฎหมาย และภูมิลำเนา 2) ศาลที่ทำหน้าที่ในการพิพากษาความผิด และวันที่อ่านคำพิพากษา 3) ประเภทอาชญากรรม การจำคุกหลายครั้ง กำหนดโทษหรือจำนวนตามคำพิพากษา 4) สภาพการบังคับตามคำพิพากษา 5) ประเภทของเหตุระงับโทษตามที่ระบุไว้ในข้อแนะนำ 6) เหตุผลประกอบคำขอ

นักโทษเด็ดขาดคดีถึงที่สุดนี้ จะต้องปฏิบัติไปตามบทบัญญัติที่ว่า คดีที่จำเลยต้องประหารชีวิต ห้ามมิให้บังคับตามคำพิพากษา จนกว่าจะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยอภัยโทษแล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาตามอาญา มาตรา 247) ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด ๆ หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ถ้าจะทูลเกล้าถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษ จะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็ได้ (มาตรา 259) และตามบทบัญญัติที่ว่า ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 247 และ 248 เมื่อคดีถึงที่สุด ผู้ใดต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต ให้เจ้าหน้าที่นำตัวผู้นั้นไปประหารชีวิตเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันฟังคำพิพากษา เว้นแต่ในกรณีที่มีการถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขอให้พระราชทานอภัยโทษ ก็ให้ทุเลาการประหารชีวิตไว้จนกว่าจะพ้นกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขึ้นไปนั้น แต่ถ้าทรงยกเรื่องราวนั้นเสีย ก็ให้จัดการประหารชีวิตก่อนกำหนดนี้ได้ เรื่องราวหรือคำแนะนำขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต ให้ถวายได้แค่ครั้งเดียวเท่านั้น (มาตรา 262) ตัวอย่างกรณีการประหารชีวิตครั้งล่าสุด นักโทษเด็ดขาดชายธีรศักดิ์ (ขอสงวนนามสกุล) อายุ 26 ปี ฐานความผิดฆ่าชิงทรัพย์ คดีเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ดำเนินกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีคำพิพากษาให้ประหารชีวิต หลังจากนั้นนักโทษเด็ดขาดชายดังกล่าว ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล แต่ทรงยกฎีกานั้นเสีย กรมราชทัณฑ์จึงได้ดำเนินการประหารชีวิตในวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2561 โดยวิธีการฉีดยาหรือสารพิษให้ตาย (กรมราชทัณฑ์, 2561) การปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวตามความเป็นมาของพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลของไทยและต่างประเทศ ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุด จะได้รับสิทธิตามกฎหมายในการยื่นทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ และกรณีการประหารชีวิตครั้งล่าสุด จะพบว่าผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษแล้วก็ยังมีการบังคับโทษอย่างเคร่งครัดอีก จึงมีปัญหาที่ต้องทำการวิจัยว่า ด้วยเหตุใดจึงเกิดกรณีดังกล่าว ซึ่งมีประเด็นที่จะทำการวิจัย ดังที่จะได้กล่าวในวิธีดำเนินการวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดโดยการขอพระราชทานภัยโทษเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายเคร่งครัด และข้อบกพร่องในการดำเนินคดีขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม

2. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา ขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิต หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องมีมากหรือน้อย

3. เพื่อศึกษาการขาดความมีส่วนร่วมขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา รวมถึงการประชาสัมพันธ์และแนะนำการเขียนฎีกาที่ถูกต้อง

4. เพื่อนำมาตรการทางกฎหมายการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลที่เหมาะสม และได้มาตรฐานไปแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษของไทยให้เป็นมาตรฐานยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตในประเทศไทย: ศึกษากรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล เป็นการวิจัยรูปแบบเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

มีประเด็นที่ต้องนำมาประกอบการวิจัย คือ

1. วิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมาย

การพระราชทานอภัยโทษเป็นการพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แก่ผู้ต้องโทษให้ได้รับการปล่อยตัว หรือลดโทษแล้วแต่กรณี การพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลเป็นไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 บัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 247 บัญญัติว่า คดีที่จำเลยต้องประหารชีวิตห้ามมิให้บังคับตามคำพิพากษาจนกว่าจะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษ มาตรา 259 บัญญัติว่า ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วถ้าจะทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษจะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็ได้ และมาตรา 262 วรรคท้าย บัญญัติว่า เรื่องราวหรือคำแนะนำขอพระราชทานอภัยโทษแก่ ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตให้ถวายได้แต่ครั้งเดียวเท่านั้น ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กล่าวมาเป็นเพียงกำหนดสิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษเท่านั้นว่ามีสิทธิตามกฎหมายในการที่จะขอพระราชทานอภัยโทษ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดในประเด็นที่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติ ดังนี้

1.1 กฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษที่เป็นแนวทางในการเขียนฎีกาให้ถูกต้องสำหรับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมและประชาชน จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่ยื่นทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้รับการวินิจฉัยว่าปล่อยตัวหรือลดโทษ หรือยกฎีกา

1.2 หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษที่นำไป

ปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ ก็เป็นหลักการที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้นใช้เองไม่มีการแจ้งให้องค์กรในกระบวนการยุติธรรมได้ทราบ และไม่มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้รับทราบ

1.3 การขาดความมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ทำให้องค์กรในกระบวนการยุติธรรมไม่ได้ช่วยประชาสัมพันธ์และแนะนำวิธีการเขียนฎีกาที่ถูกต้อง

1.4 มาตรการทางกฎหมายที่ได้จากการวิจัยมิได้นำไปแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษทันที จึงยังคงใช้เช่นเดิมตลอดมา

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีดำเนินการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การออกแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเอกสารจากข้อมูลทุติยภูมิ อาทิ บทความ รายงานทางวิชาการ ฯลฯ และข้อมูลจากหน่วยงานเกี่ยวกับสถิติส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชากรและกลุ่มเป้าหมาย 9 กลุ่ม ซึ่ง ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้พิพากษา จำนวน 2 ท่าน กลุ่มที่ 2 พนักงานอัยการ จำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 3 พนักงานสอบสวน จำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 4 ผู้บัญชาการเรือนจำ จำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 5 นิติกร จำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 6 ทนายความ จำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 7 นักวิชาการ จำนวน 4 ท่าน กลุ่มที่ 8 ประชาชน จำนวน 4 ท่าน กลุ่มที่ 9 อดีตผู้ต้องโทษ จำนวน 4 ท่าน รวมจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยฉบับนี้ มี ทั้งสิ้น 29 ท่าน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จะใช้แบบสัมภาษณ์ที่กำหนดหัวข้อไว้แล้วแบบปลายเปิด (Opened Form) ตรวจสอบความตรงและปรับปรุงคำถามของแบบสอบถามและนำความเห็นมา ตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ประชุมหาข้อสรุประหว่างผู้ร่วมวิจัย

2.3 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการแบบพรรณนาและแบบวิเคราะห์ควบคู่กัน (Descriptive and Analytical Analysis) คือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายอยู่ในลักษณะข้อมูลดิบ (Raw Data) และดำเนินการจัดกลุ่มคำตอบที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน สรุปความคิดเห็นของประชากรและกลุ่มตัวอย่างไว้เป็นกลุ่ม ๆ เพื่อสะดวกในการนำไปใช้ต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 179 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 247-248 และมาตรา 259-267 และหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลของกรมราชทัณฑ์ มีการบัญญัติหรือกำหนดหลักการต่าง ๆ ไว้อย่างกว้าง ๆ ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิต หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องดำเนินการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษไม่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เนื่องจากกรมราชทัณฑ์เป็นองค์กรเดียวที่มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทาน

อภัยโทษ ส่วนองค์กรอื่น ๆ ไม่มีความรู้ในหลักการที่กล่าวมา จึงไม่มีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ และการแนะนำเขียนฎีกาให้กับประชาชน จึงเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

ผลการวิจัย

ในส่วนของการศึกษาแยกสรุปออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การทบทวนวรรณกรรม ขอกล่าวในประเด็นดังนี้

1. สิทธิมนุษยชนกับโทษประหารชีวิต

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีมาตั้งแต่สมัยกรีก เดิมความคิดนี้โน้มเอียงไปทางจำกัด อำนาจผู้มีอำนาจปกครองและต่อสู้กับความอยุติธรรมจากชนชั้นปกครอง และกล่าวอ้างพื้นฐานสิทธิ ดังกล่าวเป็นสิทธิธรรมชาติที่สืบเนื่องมาจากกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์ไม่ได้ ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่ โดยรัฐจะออกกฎหมายให้ขัดหรือ แย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ และสามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการตรวจสอบความสมบูรณ์ ของกฎหมาย เป็นหลักคุณค่ามีเนื้อหาที่สามารถรู้ได้เป็นนิรันดรและเป็นสากล และเห็นว่า มนุษย์เกิดมา เท่าเทียมกัน พระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์และให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่มีผู้ใดจะล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุข โดยรัฐทั้งหลายต้องกระทำการเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้อย่างเต็มที่ วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุข (จรัญ โฆษณานันท์, 2545)

2. การอภัยโทษ

การคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตมิให้ต้องรับโทษประหารชีวิตช่องทางหนึ่งคือ การอภัยโทษ ซึ่งหลักการอภัยโทษเป็นหลักสากลที่อารยประเทศต่างมี แต่อาจมีหลักเกณฑ์ สาระสำคัญ วิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์การปกครอง สภาพสังคมจารีตประเพณีของสังคมนั้น การอภัยโทษเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารกระบวนการยุติธรรมโดยมีหลักเกณฑ์ว่าประมุขหรือผู้นำแห่งประเทศหรือรัฐนั้นจะถูกกำหนดให้มีอำนาจที่จะอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่ศาลพิพากษาลงโทษให้ไม่ต้องรับโทษ ได้รับโทษน้อยลงหรือได้รับการปล่อยตัวจากที่คุมขัง การอภัยโทษมีทั้งการอภัยโทษเด็ดขาดไม่มีเงื่อนไข หรืออภัยโทษโดยมีเงื่อนไข แต่การอภัยโทษไม่ทำให้บรรดาสิทธิหรือประโยชน์ส่วนบุคคลที่เสียไปเพราะถูกตัดสินลงโทษกลับคืนมา การอภัยโทษประมุขแห่งรัฐมีอำนาจที่จะวินิจฉัยให้เป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรืออภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษทั่วไปในวาระที่มีการเฉลิมฉลองรัฐพิธีในโอกาสต่าง ๆ

แนวคิดเรื่องการให้ความกรุณา (Mercy) แก่ผู้กระทำความผิดมีมาตั้งแต่สมัยโบราณและปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ โดยในสมัยโบราณผู้ที่จะให้

ความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด คือผู้มีอำนาจในรัฐ การให้ความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิดโดยการอภัยโทษได้แทรกอยู่ในกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ กล่าวได้ว่ามนุษยชาติเริ่มมีแนวคิดการลงโทษเกิดขึ้นเมื่อใด แนวคิดเรื่องการอภัยโทษก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น ในโลกตะวันออกหรือโลกตะวันตกก็มิได้ปรากฏหลักฐานบ่งชี้ว่าแรงผลักดันในการลงโทษมีมาก่อนหรือมีอิทธิพลมากกว่าแรงผลักดันในเรื่องการให้อภัยโทษ แต่อย่างไรก็ดีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอภัยโทษปรากฏในเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก ๆ ของชาวตะวันตกเช่นเดียวกับแนวคิดการลงโทษ (ชัชพล ไชยพร, 2550)

แนวคิดและทฤษฎีการอภัยโทษเป็นวิธีที่แสดงถึงความเมตตากรุณาปราณีของพระมหากษัตริย์หรือประมุขของรัฐที่จะใช้อำนาจอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดทางอาญา มีแนวคิดหลักที่สำคัญคือ การมีความเมตตาปราณีแก่ผู้กระทำความผิด เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์กับประชาชนผู้ถูกปกครอง เป็นการผ่อนคลายความเคร่งครัดของกฎหมาย เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดที่เกิดจากการลงโทษ มีลักษณะผ่อนหนักให้เป็นเบา หรือให้โทษหมดไป มีวิวัฒนาการ มาตั้งแต่สมัยฟิวดัลซึ่งเป็นอำนาจพระมหากษัตริย์โดยเด็ดขาด ซึ่งอยู่นอกเหนือจากกฎหมาย

วัตถุประสงค์ในการพระราชทานอภัยโทษที่สำคัญ เช่น เพื่อให้เกิดผลต่อความมั่นคงของชาติ แก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บรรเทาความรุนแรงของโทษผ่อนคลายความเคร่งครัดของกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม เป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหาร ช่วยลดจำนวนนักโทษเป็นการประหยัดงบประมาณในการเลี้ยงดูนักโทษ ลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมในความรู้สึกของนักโทษก่อให้เกิดความสำนึกในการทำความดีต่อไป เป็นวิธีการที่รัฐใช้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยให้โอกาส แก่ผู้กระทำความผิดที่สามารถกลับตัวแก้ไขเป็นคนดีได้ก่อนครบระยะเวลาลงโทษตามคำพิพากษาของศาลกลับคืนสู่สังคม เป็นต้น (ชฎารัตน์ ทองรุต, 2556)

กฎหมายอภัยโทษของไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

1. คดีที่จำเลยต้องประหารชีวิต ห้ามมิให้บังคับตามคำพิพากษาจนกว่าจะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 247 วรรคแรก) ว่าด้วยอภัยโทษแล้ว

2. ผู้ใดต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตให้เจ้าหน้าที่นำตัวผู้นั้นไปประหารชีวิตเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันฟังคำพิพากษา เว้นแต่ในกรณีที่มีการถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขอให้พระราชทานอภัยโทษตาม มาตรา 261 ก็ให้ทุเลาการประหารชีวิตไว้ จนกว่าจะพ้นกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขึ้นไปนั้น แต่ถ้าทรงยกเรื่องราวนั้นเสีย ก็ให้จัดการประหารชีวิตก่อนกำหนดนี้ได้ (มาตรา 262 วรรคแรก)

3. คดีต้องถึงที่สุดแล้วจึงมีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขออภัยโทษ คือ ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด ๆ หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องโดยยื่นคำร้องต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษ (มาตรา 259) กรณีผู้ถวายเรื่องราวต้องจำคุกอยู่ในเรือนจำ จะยื่นเรื่องราวต่อพัศดีหรือ ผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้ โดยพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำต้องออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราว แล้วให้รีบส่งเรื่องราวนั้นไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (มาตรา 260)

4. เรื่องราวหรือคำแนะนำขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตให้ถวายได้แต่ครั้งเดียวเท่านั้น (มาตรา 262 วรรคสอง)

วิธีดำเนินการขอพระราชทานอภัยโทษ

ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษ (ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับหรือรับทรัพย์สิน) เมื่อคดีถึงที่สุดหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องสามารถยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษได้ตั้งแต่วันที่มีคำพิพากษาแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

1. ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกากับหน่วยงานดังนี้ เรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงต่างประเทศ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักราชเลขาธิการ หน่วยงานต่าง ๆ ที่กล่าวมา (ยกเว้นเรือนจำและทัณฑสถาน) ให้ส่งเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาไปยังกรมราชทัณฑ์เพื่อจัดส่งไปยังเรือนจำหรือทัณฑสถานที่มีตัวผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษถูกคุมขังอยู่

2. เรือนจำหรือทัณฑสถานส่งเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษยังกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักราชเลขาธิการ เพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยฎีกา และเชิญพระราชหัตถเลขาพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวหรือลดโทษส่งให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน กรณีทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยให้ยกฎีกาจะมีคำสั่งนายกรัฐมนตรีแจ้งให้เรือนจำหรือทัณฑสถานทราบ เพื่อแจ้งผู้ยื่นฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษได้ทราบ

รูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษและเอกสารประกอบ

กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษมีองค์ประกอบดังนี้ 1) สถานที่ วันเดือนปีที่เขียน 2) คำขึ้นต้น 3) ข้อมูลส่วนตัว 4) เหตุผลในการขอพระราชทานอภัยโทษ 5) คำลงท้าย 6) ลายมือชื่อผู้ยื่นฎีกา

เอกสารประกอบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ 1) ฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ 2) แบบสอบสวนเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา 3) สำเนาหมายจำคุกคดีถึงที่สุด 4) สำเนาคำพิพากษาศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้น 5) ใบความเห็นแพทย์ 6) ทะเบียนประวัติอาชญากรรม 7) เอกสารถอดยศ 8) สำเนาทะเบียนรายตัวผู้ต้องขัง (รท.101) 9) เอกสารประกอบ (ถ้ามี) 10) อื่น ๆ

ส่วนที่ 2 การสัมภาษณ์ในเชิงลึก

ในส่วนปัญหาและอุปสรรค ประชากรทุกกลุ่มมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แยกออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

ส่วนที่ 1 ในส่วนรูปแบบฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล (เฉพาะราย) กฎหมายมิได้กำหนดรูปแบบ รายละเอียดวิธีการในการเขียนฎีกา ตลอดจนเอกสารประกอบที่จะนำมาใช้อ้างอิง ในทางปฏิบัติในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ยังเป็นผู้กำหนดรูปแบบฎีกาทูลเกล้าฯ เพียงหน่วยงานเดียวในกระบวนการยุติธรรม และหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมขาดการประสานงาน ไม่มีหน้าที่ในการแจ้งข่าว ประชาสัมพันธ์ข้อมูลการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลให้กับสาธารณะชนเพื่อรับทราบ ส่งผลให้เกิดปัญหาในส่วนที่ 2 ตามมา

ส่วนที่ 2 ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตและผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาอภัยโทษ ตลอดถึงการเขียนฎีกาที่ถูกต้อง และเอกสารประกอบที่จะนำมาใช้อ้างอิง

ส่วนที่ 3 การยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลต้องมีค่าใช้จ่าย ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยากจนไม่มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ผู้ยากจนจะเข้าถึงได้ยากและใช้ประโยชน์ส่วนนี้ได้น้อย ผู้ที่เข้าถึงส่วนมากจะเป็นผู้มีฐานะดี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกในปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจและการเข้าถึง และหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนการมีส่วนร่วมขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม และการประชาสัมพันธ์ สามารถวิเคราะห์ข้อเท็จจริงได้ดังนี้

1. กลุ่มประชากรเป้าหมายทั้ง 9 กลุ่ม จำนวน 28 คนนั้น กลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.5) มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิตามกฎหมายการอภัยโทษ และได้มีการแนะนำเกี่ยวกับสิทธิดังกล่าวให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป และไม่จำเพาะโทษประหารชีวิตเท่านั้นที่ขอพระราชทานอภัยโทษได้ โทษสถานอื่นก็ขอพระราชทานอภัยโทษได้เช่นกัน กลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนน้อย (ร้อยละ 21.43) ไม่มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายอภัยโทษ

2. หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาที่กรมราชทัณฑ์กำหนด กลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.43) ไม่ได้รับรู้รับทราบและเข้าไม่ถึงหลักการดังกล่าว เนื่องจากไม่มีการแจ้งให้ทราบและไม่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จะถือว่าทราบกันแล้วทั่วไปมิได้ แต่มีกลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนน้อย (ร้อยละ 28.57) ที่ได้รับรู้รับทราบและเข้าถึงหลักการดังกล่าวจะเป็นหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรมราชทัณฑ์ อาทิ ผู้บัญชาการเรือนจำ ทนายความ และอดีตผู้ต้องโทษ

3. การมีส่วนร่วมขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม กลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 100) มีความเห็นว่า ยังไม่มีความร่วมมือในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ

และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงต้องสร้างความร่วมมือเป็นการด่วน เพื่อจะได้หลักการดังกล่าวมีคุณภาพและเป็นมาตรฐาน ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบ และแนะนำการเขียนฎีกาให้ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษ หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง

4. ข้อเสนอแนะของกลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 100) ต้องการให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษของไทยทันที เพื่อสิทธิตามกฎหมายจะได้บังเกิดกับผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษ ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป แต่ก็ยังไม่มีการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษแต่อย่างใด

อภิปรายผล

ผู้วิจัยจะอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประโยชน์ที่ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุด และผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องที่จะได้รับตามที่กำหนดไว้ตามลำดับดังนี้

1. การคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดโดยการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล เป็นมาตรการที่ช่วยผ่อนคลายการบังคับใช้โทษที่เคร่งครัดและแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินคดีขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากผลของพระบรมราชวินิจฉัยฎีกาปรากฏว่าบางคนได้รับการปล่อยตัว บางคนได้ลดโทษ แต่บางคนถูกยกฎีกา ซึ่งมีสาเหตุมาจากบทบัญญัติของกฎหมายอภัยโทษคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษไว้เท่านั้น แต่ไม่มีบทบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาไว้ จึงทำให้บุคคลดังกล่าวเขียนฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษไม่ถูกต้อง และใช้เอกสารประกอบฎีกาไม่ครบถ้วนซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่กล่าวว่า ตามกฎหมายอภัยโทษของไทยมีแต่กำหนดสิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุด หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องสามารถยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษได้ แต่กฎหมายดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียด หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาแต่อย่างใด ทำให้บุคคลที่กล่าวมาไม่สามารถเขียนฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษได้ถูกต้องและนำเอกสารประกอบฎีกาได้อย่างครบถ้วน

2. ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่ยังคงใช้โทษประหารชีวิตซึ่งหลักเกณฑ์แนวทางการประหารชีวิตของไทยเป็นไปตามหลักเกณฑ์แนวทางการประหารชีวิตขององค์การสหประชาชาติ ดังนั้น การให้ความคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตของไทยจึงกระทำได้ด้วยการอภัยโทษ การอภัยโทษของไทยพระมหากษัตริย์จะใช้ดุลพินิจอย่างไรก็ได้เป็นไปอย่างอิสระ ไม่มีขอบเขต ไม่มีข้อจำกัด มีความยืดหยุ่น เพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บรรเทาความรุนแรงของโทษ กรณีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดโทษที่รุนแรงเกินไป ผ่อนคลายความเคร่งครัดของกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม เช่น ความเจ็บป่วย มูลเหตุจูงใจให้กระทำผิด ความเยาว์วัย หรือเหตุผลในด้านอื่น ๆ

หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้นใช้ ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้องค์กรในกระบวนการยุติธรรมอื่นได้รับทราบ และไม่มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้ประชาชนทั่วไปทราบ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายอภัยโทษของญี่ปุ่นที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาไว้ในรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น จึงเป็นการประกาศให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นได้รับรู้รับทราบหลักการดังกล่าวอย่างทั่วถึง ด้วยสาเหตุที่หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกายังไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง คำแนะนำการเขียนฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษที่ถูกต้องยังไม่ได้ดำเนินการ ความผิดพลาดในการเขียนฎีกาก็ยังคงมีต่อไป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่ได้แสดงความเห็นว่า องค์กรในกระบวนการยุติธรรมอื่นยกเว้นกรมราชทัณฑ์ ยังไม่มีองค์กรใดรับรู้รับทราบหลักการดังกล่าว ดังนั้น กรมราชทัณฑ์ควรจะได้จัดสัมมนาองค์กรต่าง ๆ กำหนดหลักการที่เป็นมาตรฐานเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติร่วมกัน และแนะนำการเขียนฎีกาที่ถูกต้องให้กับ ผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุด หรือผู้มีประโยชน์ที่เกี่ยวข้องต่อไป

3. องค์กรในกระบวนการยุติธรรมยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา เนื่องจากไม่มีองค์กรหลักในการดำเนินการดังกล่าว การประชาสัมพันธ์และการแนะนำการเขียนฎีกาให้กับผู้ต้อง คำพิพากษาลงโทษ หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องจึงไม่อาจกระทำได้เต็มที่ เพราะไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักการที่กล่าวมา และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ข้อเท็จจริงว่าองค์กรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา โดยให้กรมราชทัณฑ์เป็นองค์กรหลักจัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับหลักการดังกล่าว และขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนแนะนำการเขียนฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษให้กับผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษ และผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง

4. ผลการวิจัยได้มาตรการทางกฎหมายดังนี้ 1) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่ต้องการยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ 2) ขั้นตอนและวิธีการขอพระราชทานอภัยโทษตั้งแต่เรือนจำหรือทัณฑสถานจนถึงสำนักราชเลขาธิการ และนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงพระราชวินิจฉัยฎีกาให้ปล่อยตัว หรือลดโทษ หรือยกฎีกา แล้วแต่กรณี 3) รูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษให้มีรายละเอียดชัดเจนโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมกำหนดขึ้น 4) กำหนดให้องค์กรมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ และแนะนำการเขียนฎีกาให้กับผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษ หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องและนำมาตรการข้างต้นแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษของไทยต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดศึกษากรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล เป็นการผ่อนคลายการบังคับใช้โทษที่เคร่งครัด และแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินคดีขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา มาตรา 247 และมาตรา 259 บัญญัติให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าวในการยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิตคดีถึงที่สุดทุกคนได้ใช้สิทธิตามกฎหมายกล่าวคือ ยื่นทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษแต่ผลของการพระราชวินิจฉัยบางคนได้ปล่อยตัว บางคนได้ลดโทษ แต่บางคนถูกยกฎีกา สาเหตุมาจากบุคคลดังกล่าวขาดความรู้ ความเข้าใจ และการเข้าถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ รูปแบบฎีกา และการเขียนฎีกาที่ถูกต้อง เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายอภัยโทษกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษไว้ ประการที่สอง หลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบฎีกา กรมราชทัณฑ์เป็นผู้กำหนดขึ้นใช้เองและมิได้มีการแจ้งให้องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทราบ โดยเฉพาะรูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษมีการกำหนดรายละเอียดไว้อย่างกว้าง ๆ และไม่ชัดเจน ทำให้องค์กรอื่นไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงในหลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงมิได้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ และแนะนำเขียนฎีกาให้กับผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษคดีถึงที่สุด และผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์มีน้อย เพราะกรมราชทัณฑ์ประชาสัมพันธ์อยู่ฝ่ายเดียว ประการที่สาม กรมราชทัณฑ์ต้องเป็นองค์กรหลักในการสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้การกำหนดหลักการต่าง ๆ มีมาตรฐาน เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันและมาตรการทางกฎหมายที่ได้จากการวิจัย คือ 1) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ 2) ขั้นตอนและวิธีการยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษจะต้องเริ่มต้นจากองค์กรได้และจบ ณ ที่ใด 3) รูปแบบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษจะต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจน และต้องมีเอกสารประเภทใดประกอบฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ 4) กรมราชทัณฑ์ต้องเป็นองค์กรหลักในการสร้างความร่วมมือขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อจะทำให้มาตรการทางกฎหมายอภัยโทษเป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ บังเกิดประสิทธิผลกับผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษคดีถึงที่สุด และผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง และมาตรการทางกฎหมายที่ได้จากการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอภัยโทษที่เป็นรูปธรรม การวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนะแบ่งเป็น 3 ประการ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1.1) กฎหมายอภัยโทษของไทยควรมีคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบหลักเกณฑ์ วิธีการ ฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษและเอกสารประกอบฎีกาจะช่วยให้การเขียนฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษไม่มีข้อบกพร่อง หรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด 1.2) กำหนดระยะเวลาในการยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษคดีถึงที่สุด ควรจะถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำระยะเวลาหนึ่งแล้วจึงให้สิทธิในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ เว้นแต่ผู้ต้องโทษประหารชีวิตให้ยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้ตั้งแต่วันที่มีคำพิพากษาคดีถึงที่สุด 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ 2.1) ให้ทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมร่วมกันกำหนดรูปแบบฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล (เฉพาะราย) ให้เป็นมาตรฐาน มีรูปแบบเช่นเดียวกัน เพื่อทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้ปฏิบัติในทำนองเดียวกันและนำไปใช้ได้ทั่วราชอาณาจักร พร้อมทั้งกำหนด หน่วยงาน อำนาจ หน้าที่รับเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล (เฉพาะราย) รวมถึงให้สามารถยื่นต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยให้หน่วยงานที่รับ

เรื่องส่งต่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2.2) นำรูปแบบฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล ที่เป็นมาตรฐานไป บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 7 หรือบัญญัติเป็นกฎหมายเฉพาะ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิต ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงประชาชน ทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2.3) ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงานร่วมกันประชาสัมพันธ์ แนะนำ การเขียนฎีกาทูลเกล้าฯ แจ้งหลักเกณฑ์ ให้ความรู้ถึงหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล (เฉพาะราย) และอำนวยความสะดวก ในการยื่นฎีกาทูลเกล้าขอพระราชทานอภัยโทษ 3) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ผลการวิจัยเรื่องปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาประหารชีวิต: ศึกษากรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้ 3.1) ปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษทางอาญาเมื่อคดีถึงที่สุด: ศึกษากรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล (Problems of Protecting the Convics Finally Sentenced Criminal Punishment: A Case Study on the Individual Request of Apology) 3.2) การอภัยโทษ: ศึกษากรณีผู้ต้องโทษบางรายคดีถึงที่สุดไม่ได้รับสิทธิตามพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษทั่วไป (Pardon: A Case Study on Some of the Finally Sentenced Convics Having No Rights for General Pardon.)

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (2561). ย้อนรอยคดีชิงทรัพย์นักโทษประหารรายล่าสุด. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://www.correct.go.th

_____. (2563). สถิตินักโทษประหารชีวิตประจำเดือนธันวาคม 2563. เรียกใช้เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2564 จาก http://www.correct.go.th

กิตติพงษ์ ศุภพงศ์กร. (2551). การยกเลิกโทษประหารชีวิต. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

จรัญ โฆษณานันท์. (2545). สิทธิมนุษยชนไร้พรหมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

ชฎารัตน์ ทองรุต. (2556). ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัชพล ไชยพร. (2550). แนวคิดเรื่องการให้อภัยโทษในสังคมตะวันตกยุคก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18. วารสารกฎหมาย, 25(ฉบับพิเศษ), 455-460.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 598 (10 มิถุนายน 2478).

ประมวลกฎหมายอาญา. (2499). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 95 หน้า 1 (ฉบับพิเศษ) (15 พฤศจิกายน 2499).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊ค.

ศิริ ปะทะขีนัง. (2550). การอภัยโทษ : ศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอภัยโทษ. ใน นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สมบูรณ์ เตชะวงศ์. (2555). พระราชทานอภัยโทษ. กรุงเทพมหานคร: อนิเมทกรุ๊ป.

องค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา*

ELEMENTS OF NON-FORMAL EDUCATION IN SUB-DISTICT FOR EDUCATIONAL QUALITY DEVELOPMENT

ปัทมาภรณ์ ศรีเนตร
Patthamaporn Srinet
สุวัฒน์ จุลสุวรรณ์
Suwat Julsuwan
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Mahasarakham University, Thailand
E-mail: patama_sri@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสถานศึกษาต้นแบบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล จำนวน 3 แห่ง จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการจัดการศึกษานอกระบบระดับจังหวัด ด้านการบริหารการศึกษา ด้านการบริหารการจัดการศึกษานอกระบบระดับอำเภอ และด้านปฏิบัติการสอนการศึกษานอกระบบระดับตำบล จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มี 3 องค์ประกอบ มีตัวบ่งชี้ 28 ตัวบ่งชี้ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่ 1 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning management) ประกอบไปด้วย 12 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาครู (Development of teachers) ประกอบไปด้วย 8 ตัวบ่งชี้ และ

* Received 22 June 2021; Revised 19 November 2021; Accepted 24 November 2021

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) ประกอบไปด้วย 8 ตัวบ่งชี้ ผลการประเมินองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
คำสำคัญ: องค์ประกอบ, การศึกษานอกระบบระดับตำบล, พัฒนาคุณภาพการศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were to: study the elements of Non-formal Education in Sub-district for Education Quality Development. This study was qualitative research. This study was divided to 3 steps; 1) to review and explore the elements and indicators of Non-formal Education in Sub-district for Education Quality Development in documents and related research. 2) studied the elements of schools with best practice institutions by purposive sampling. And 3) Performance evaluation of elements of Non-formal Education Model in Sub-district for Education Quality Development for propriety 9 experts Provincial non-formal education administrators, non-formal education administrators at district, education administrator, teachers non - formal education at the sub-district by purposive sampling. Tools used in data collection; interview, evaluation form. The statistics used in the data analysis as mean, standard deviation. The findings were as follows: There were 3 elements and 28 indicators of Non-formal Education in Sub-district for Education Quality Development; 1) Learning Management, there were 12 indicators. 2) Development of Teachers, there were 8 indicators. 3) Collaborating of Community, there were 8 indicators. were found that evaluated by 9 experts was found that propriety section, was in the highest level.
Keywords: Elements, Non - formal Education in Sub - district, Educational Quality Development

บทนำ

การศึกษาของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 การศึกษามีสามรูปแบบคือ การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมได้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษา

เดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การศึกษาอาชีพหรือจากประสบการณ์ทำงาน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542) เมื่อสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ให้สอดคล้องเข้ากับการเปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่รอด การดำรงชีพอยู่อย่างมีความสุขในสังคม ทำให้วิถีการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าของความรู้ วิทยาการสมัยใหม่ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ตลอดจนการพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ทำให้เกิดความต้องการเรียนรู้อย่างกว้างขวางในแทบทุกกิจกรรมของสังคม วิถีการเรียนรู้ของคนจึงขยายขอบเขตจากการศึกษาในระบบไปสู่การเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้เกิดกิจกรรมการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การศึกษานอกระบบจึงมีความสำคัญต่อ วิถีชีวิตของมนุษย์ จะเห็นว่าการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่อยู่คู่กับบุคคลได้ตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่จัดบริการให้แก่ประชาชนได้ทุกช่วงอายุตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียน เด็กและเยาวชนในวัยเรียนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาหรือไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มผู้ทำงานแล้วที่จำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้ ไปจนถึงผู้สูงอายุที่ต้องการรับความรู้ข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการปรับตัวในช่วงวัยสูงอายุอย่างเหมาะสม ตลอดจนการประกอบอาชีพหรือการทำงานอดิเรกที่เหมาะสมแก่วัยของผู้สูงอายุ นอกจากนั้นการศึกษานอกระบบยังเป็นการศึกษา ที่ยืดหยุ่นในเรื่องระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการจัดกิจกรรม สถานที่จัดกิจกรรม ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม วิธีการจัดกิจกรรมมีหลากหลายวิธีทั้งศึกษาแบบพบครูผู้สอนโดยตรงหรือศึกษาจากสื่อด้วยตนเอง การศึกษาหรือการเรียนรู้อาจจัดที่ศาลาวัด ในหมู่บ้าน สถานประกอบการ ระยะเวลาเรียนอาจจัดปรับเปลี่ยนได้ตามความพร้อมของผู้เรียน ผู้จัดกิจกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นสถานศึกษาอาจจะเป็นหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ซึ่งการยืดหยุ่นเหล่านี้เอื้อต่อสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลโดยเฉพาะในสภาวการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นจึงนับได้ว่าการศึกษานอกระบบมีส่วนอย่างมากที่จะส่งเสริม ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชน (สุมาลี สังข์ศรี, 2551)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) มีหลักการสำคัญในการยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีรับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณภาพ พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยการกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เตรียมคนในสังคมไทย ให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 โดยมีเป้าหมายให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากลและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

สอดคล้องกับแผนบริหารราชการแผ่นดินที่ว่าด้วยคนไทยทุกคนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพและมาตรฐานสากลตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนตลอดชีวิต รวมทั้งเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

เหตุผลการเปลี่ยนแปลงของสภาพบริบทของสังคมไทยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี จากนโยบายการปรับเปลี่ยนประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) และแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) ซึ่งมีแนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) ยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีสวนร่วมของทุกภาคสวนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) ประเด็นภายในประเทศ (Local Issues) อาทิ คุณภาพของคนทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ความเหลื่อมล้ำของ การกระจายรายได้และวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเปิดทางให้การศึกษานอกระบบเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการจัดการศึกษา อีกทั้งด้านคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้การจัดการศึกษานอกระบบต้องเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการเพื่อก้าวสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ ที่กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษารอบสองคราวนี้จะต้องคิดและปฏิรูปการศึกษานอกระบบให้มากขึ้นควบคู่ไปกับการศึกษาในระบบและระบบโดยรวมทั้งรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นแก่นหลักนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตและสังคมแห่งการศึกษา (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2554)

ปัจจุบันสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบยังคงมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการหลายประการ อาทิด้านผู้เรียนขาดความสนใจใฝ่รู้และไม่เห็นความจำเป็นของการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้านภาคีเครือข่าย ได้แก่การขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับงานการศึกษานอกระบบและแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมส่งผลให้การดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุนการศึกษานอกระบบไม่เป็นไปตามแนวทางและเจตนารมณ์ที่กำหนดได้ ด้านบุคลากร ได้แก่ข้าราชการครูมีจำนวนน้อยไม่สามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2556) และจากผลการพัฒนาด้านคุณภาพการศึกษายังไม่น่าพึงพอใจเนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก นอกจากนี้คุณภาพของกำลังแรงงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) แม้ว่าจะได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้การจัดการศึกษานอกระบบระดับ

ตำบลไม่สามารถตอบสนองเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษานอกระบบที่ต้องมีความยืดหยุ่น สามารถพัฒนาผู้เรียนนอกระบบให้เกิดการเรียนรู้ได้จริง การจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลยังไม่สามารถเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งจะเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาการศึกษา เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

แหล่งข้อมูล ได้แก่เอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสถานศึกษาต้นแบบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล จำนวน 3 แห่ง เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล ที่มีผลงานเชิงประจักษ์โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากสถานศึกษาต้นแบบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ กศน. ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กศน. ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ กศน. ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้แทนชุมชน จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semistructured Interview) การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาสร้างแบบสัมภาษณ์ตามประเด็นที่ศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิของสถานศึกษาต้นแบบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปผลการศึกษาสถานศึกษาต้นแบบในประเด็น การจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลมีองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างไร จำแนกตามองค์ประกอบ ทั้ง 3 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา วิธีดำเนินการนำองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มาประเมินตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการจัดการศึกษานอกระบบระดับจังหวัด จำนวน 2 คน ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ด้านการบริหารการจัดการศึกษานอกระบบระดับอำเภอ จำนวน 3 คน และด้านปฏิบัติการสอนการศึกษานอกระบบระดับตำบล จำนวน 2 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ
(บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมมากที่สุด
คะแนน 4 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมมาก
คะแนน 3 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมปานกลาง
คะแนน 2 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมน้อย
คะแนน 1 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ผู้วิจัยสร้างและนำองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มาสร้างแบบประเมินความเหมาะสมและนำแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ จำนวน 5 คน ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอกทางด้านการบริหารการศึกษาหรือด้านวิจัยหรือด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา นำแบบประเมินที่ได้

ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณา นำมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะเฉพาะของเนื้อหา (IOC : Index of Consistency) พิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป การตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของเครื่องมือ ใช้การหาค่า Item-Total Correlation ใช้เกณฑ์ค่าอำนาจจำแนก 0.20 ขึ้นไป การตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Conbach, L. J., 1990) โดยทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดส่งแบบประเมินไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 9 คน และรวบรวมแบบประเมินเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำแบบประเมินที่ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแล้ว มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผล โดยพิจารณา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินที่ได้รับกลับคืนมา แล้วนำมาตรวจให้คะแนนและแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ตามเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และคัดเลือกข้อที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากขึ้นไป แล้วนำไปเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีจำนวน 12 ตัวบ่งชี้ มีความเหมาะสมทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.99) องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาครู มีจำนวน 8 ตัวบ่งชี้ มีความเหมาะสมทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.94) องค์ประกอบที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีจำนวน 8 ตัวบ่งชี้ มีความเหมาะสมทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{x}$ = 4.94) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่า 3.51 สรุปได้ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ มีจำนวน 12 ตัวบ่งชี้ คือ 1) การวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมภายในตำบล 2) การจัดหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้ 3) การจัดหลักสูตรให้ผู้เรียนสามารถเรียนและทำงานระหว่างเรียนและเชื่อมโยงกับแหล่งอาชีพในชุมชน 4) การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในตำบลและความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้นำความรู้ไปแก้ปัญหาและปฏิบัติได้จริงทันที 5) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามสภาพธรรมชาติวิชาและความแตกต่างของผู้เรียนเป็นรายบุคคล 6) การออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ 7) การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ 8) การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ เรียนรู้

ด้วยตนเอง 9) การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่หลากหลายสอดคล้องกับหลักสูตรและความแตกต่างของผู้เรียน 10) การกำหนดแนวทางวัดผลและประเมินผลจากการปฏิบัติงานจริง 11) การส่งเสริมให้มีการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ 12) การกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. การวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมภายในตำบล	5.00	0.00	มากที่สุด
2. การจัดหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้	5.00	0.00	มากที่สุด
3. การจัดหลักสูตรให้ผู้เรียนสามารถเรียนและทำงานระหว่างเรียนและเชื่อมโยงกับแหล่งอาชีพในชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด
4. การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในตำบลและความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้นำความรู้ไปแก้ปัญหาและปฏิบัติได้จริงทันที	5.00	0.00	มากที่สุด
5. การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามสภาพธรรมชาติวิชาและความแตกต่างของผู้เรียนเป็นรายบุคคล	5.00	0.00	มากที่สุด
6. การออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ	5.00	0.00	มากที่สุด
7. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด
8. การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ เรียนรู้ด้วยตนเอง	5.00	0.00	มากที่สุด
9. การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่หลากหลายสอดคล้องกับหลักสูตรและความแตกต่างของผู้เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด
10. การกำหนดแนวทางการวัดผลและประเมินผลจากการปฏิบัติงานจริง	5.00	0.00	มากที่สุด
11. การส่งเสริมให้มีการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.89	0.33	มากที่สุด
12. การกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	**4.99**	**0.03**	**มากที่สุด**

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาครู มีจำนวน 8 ตัวบ่งชี้ 1) การสำรวจ วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของครู 2) วางแผนพัฒนาครูเพื่อจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล

3) การส่งเสริมให้ครูมีความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับชุมชน 4) พัฒนาครูให้มีทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน 5) พัฒนาครูให้มีทักษะในการใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา 6) การส่งเสริมให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้ 7) การส่งเสริมให้ครูสามารถทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 8) การกำกับ ติดตาม นิเทศ และประเมินผลการปฏิบัติงานของครูแบบมีส่วนร่วม แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ด้านการพัฒนาครู

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. การสำรวจ วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของครู	5.00	0.00	มากที่สุด
2. วางแผนพัฒนาครูเพื่อจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล	4.89	0.33	มากที่สุด
3. การส่งเสริมให้ครูมีความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับชุมชน	4.89	0.33	มากที่สุด
4. พัฒนาครูให้มีทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล	5.00	0.00	มากที่สุด
5. พัฒนาครูให้มีทักษะในการใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา	5.00	0.00	มากที่สุด
6. การส่งเสริมให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด
7. การส่งเสริมให้ครูสามารถทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	4.89	0.33	มากที่สุด
8. การติดตาม กำกับ นิเทศ และประเมินผลการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม	4.89	0.33	มากที่สุด
รวม	**4.94**	**0.13**	**มากที่สุด**

องค์ประกอบที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน มีจำนวน 8 ตัวบ่งชี้ คือ 1) การวางแผนสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล 2) การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล 3) การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของชุมชน 4) การวิเคราะห์ความต้องการการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล 5) การจัดหาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ 6) การสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 7) การจัด กศน.ตำบลเป็นศูนย์การเรียนชุมชนสำหรับประชาชน 8) การมีส่วนร่วมนิเทศ ประเมินผลการจัดการศึกษา แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. การวางแผนสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล	5.00	0.00	มากที่สุด
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล	5.00	0.00	มากที่สุด
3. การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของชุมชน	4.89	0.33	มากที่สุด
4. การวิเคราะห์ความต้องการการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล	4.89	0.33	มากที่สุด
5. จัดหาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ	5.00	0.00	มากที่สุด
6. การสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	5.00	0.00	มากที่สุด
7. การจัด กศน.ตำบลเป็นศูนย์การเรียนชุมชนสำหรับประชาชน	5.00	0.00	มากที่สุด
8. การมีส่วนร่วมนิเทศ ประเมินผลการจัดการศึกษา	4.78	0.44	มากที่สุด
รวม	**4.94**	**0.66**	**มากที่สุด**

อภิปรายผล

การศึกษาองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่าองค์ประกอบ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 28 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาครู จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ มีค่าความเหมาะสมค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วงระหว่าง 4.78 ถึง 5.00 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.51 ทุกองค์ประกอบ ซึ่งอยู่ในระดับมากขึ้นไป เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษามากำหนดเป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ รวมทั้งการศึกษาสถานศึกษาต้นแบบที่มีผลงานเชิงประจักษ์ ส่งผลให้การประเมินองค์ประกอบของการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีความจำเป็นต้องพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น โดยมีครูเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครูจึงมีความจำเป็นที่ต้อง

ดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครูเป็นบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการในกระบวนการบริหารซึ่งบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล ร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โดยเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานับเป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมพร พงษ์กังสนานันท์ ศึกษาองค์ประกอบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษา 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ 6) การบริหารและจัดการศึกษา 8) กลุ่มเป้าหมาย 9) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน (อัมพร พงษ์กังสนานันท์, 2550) สอดคล้องกับอารักษ์ อินทร์พยุง พบว่าตัวบ่งชี้การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย 1) ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษา 2) ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน 3) กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ 4) ปัจจัยเกื้อหนุนการจัดการศึกษา ได้แก่ ภาคีเครือข่าย สื่อและแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยีและสารสนเทศ การมีส่วนร่วมของชุมชน การประกันคุณภาพการศึกษา และการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา (อารักษ์ อินทร์พยุง, 2554) ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ประกอบไปด้วย 1) ด้านการวางแผนงบประมาณ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 1.1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย 1.2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือเสนอแนวทางการดำเนินงาน 1.3) การมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กิจกรรม หรือโครงการ 1.4) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและเสนอความต้องการ 1.5) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ 1.6) การมีส่วนร่วมในการสรรหาหรือแต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคลากรใน กศน.ตำบล/แขวง 2) ด้านการดำเนินงาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 2.1) การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้/โครงการต่าง ๆ 2.2) การมีส่วนร่วมในการจัดหาและสนับสนุน เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่และแรงงาน 2.3) การมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลการดำเนินการ 3) ด้านการประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ คือ 3.1) การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการเรียนรู้/โครงการต่าง ๆ 3.2) การมีส่วนร่วมในการประสานงานหรือแสวงหาเครือข่ายในการจัดการศึกษา 4) ด้านการติดตามและประเมินผล ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 4.1) การมีส่วนร่วมในการนิเทศ ติดตามผลการจัดการศึกษา 4.2) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษา และ 5) ด้านการร่วมรับประโยชน์ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ คือ 5.1) การมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากการศึกษาที่

จัดขึ้น 5.2) การมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จาก กศน.ตำบล/แขวง (ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล, 2555) ปิยานันท์ ฉายานพรัตน์ ได้ศึกษาสมรรถนะจำเป็นสำหรับครูหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบด้วยความสามารถ 5 ด้าน คือ การออกแบบการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ หลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการแสวงหาข้อมูลเพื่อเตรียมเนื้อหา การจัดทำแผนการเรียนรู้ การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนรู้ (ปิยานันท์ ฉายานพรัตน์, 2558) อรรถสิทธิ์ อินทร์พิบูลย์ ศึกษาองค์ประกอบของการบูรณาการการบริหารจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและอัธยาศัยเพื่อแก้ปัญหาทางวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) การปรับกระบวนทัศน์ 2) การบริหารจัดการหลักสูตร 3) การบริหารจัดการงบประมาณ 4) การบริหารการจัดการเรียนการสอน 5) การบริหารจัดการการเทียบโอน 6) การบริหารการวัดและประเมินผล 7) การบริหารจัดการสื่อและการนิเทศ 8) การบริหารการมีส่วนร่วมของชุมชน (อรรถสิทธิ์ อินทร์พิบูลย์, 2559) และสอดคล้องกับยลพรรษย์ ศิริรัตน์ ศึกษาเรื่อง ตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) คุณภาพการบริหาร ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือหลักการบริหารและการบริหารจัดการ 2) คุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือศักยภาพผู้เรียนและคุณลักษณะผู้เรียน 3) คุณภาพครู และ 4) คุณภาพสถานศึกษา ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมครูควรมีวิธีจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้ตามศักยภาพ นักเรียนควรแสวงหาความรู้ในการประกอบอาชีพและศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นเป็นต้น (ยลพรรษย์ ศิริรัตน์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา จำนวน 3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย การจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครูและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามหลักการบริหารงานแบบวงจรคุณภาพงาน PDCA ประกอบไปด้วย การวางแผน (Plan - P) การปฏิบัติ (Do - D) การตรวจสอบผลการปฏิบัติ (Check - C) และการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (Act - A) องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยแสดงดังภาพที่ 1

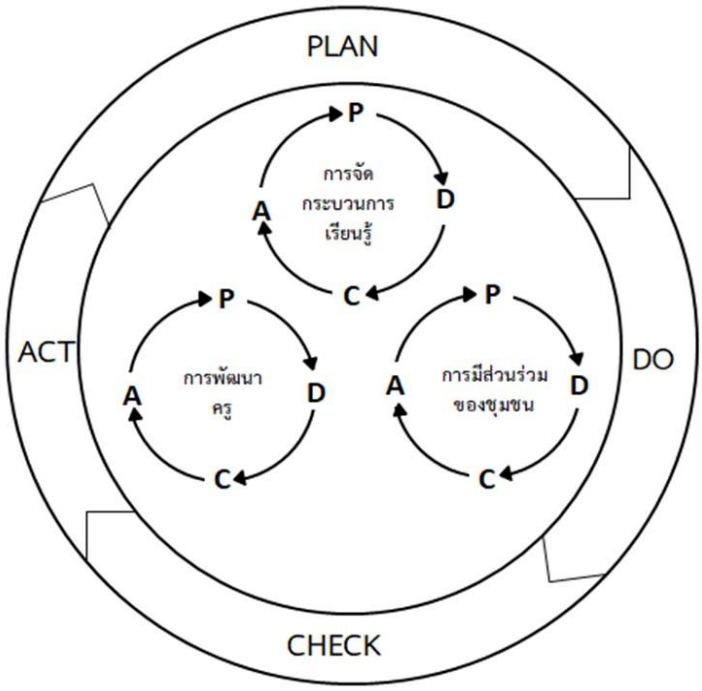

ภาพที่ 1 องค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ 2) การพัฒนาบุคลากร 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน สถานศึกษาพิจารณานำผลการวิจัยในครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล โดยนำองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังนี้ การจัดกระบวนการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่การวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมภายในตำบล การจัดหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นหลากหลาย การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในตำบลและความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้นำความรู้ไปแก้ปัญหาและปฏิบัติได้จริงทันที การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ เรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่หลากหลาย การกำหนดแนวทางวัดผลและประเมินผลจากการปฏิบัติงานจริง การส่งเสริมให้มีการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากรเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้บุคลากรในสถานศึกษานับว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่าที่สุด สถานศึกษาจะประสบความสำเร็จอยู่ที่บุคลากร รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการ

ขับเคลื่อนการจัดการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมทำให้การจัดการศึกษามีคุณภาพมากยิ่งขึ้นข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่นเพิ่มเติมเพื่อจะได้เปรียบเทียบข้อมูลหลากหลาย มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น 2) ควรศึกษาจากบุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้เรียน เป็นต้น เพื่อที่จะได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2554). การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล. (2555). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล: การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ปิยานันท์ ฉายานพรัตน์. (2558). ศึกษาการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองและการใช้ผลลัพธ์เป็นฐานเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะจำเป็นสำหรับครูผู้สอน หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 5-6. (19 สิงหาคม 2542).

ยลพรรษย์ ศิริรัตน์. (2561). ตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ.2560-2579). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2556). รายงานวิจัยและความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนภารกิจ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.)

ให้สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนำทองการพิมพ์ จำกัด.

สุมาลี สังข์ศรี. (2551). แนวคิดและทฤษฎีที่น่ารู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถสิทธิ์ อินทร์พิบูลย์. (2559). การบูรณาการการบริหารจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและอัธยาศัยเพื่อแก้ปัญหาทางวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อัมพร พงษ์กังสนานันท์. (2550). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อารักษ์ อินทร์พยุง. (2554). การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Conbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. New York: Harper Collins.

ทุนทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่*

SOCIAL CAPITAL FOR ELDERLY CARE, KHIRIWONG SUBDISTRICT PLAIPRAYA DISTRICT KRABI PROVINCE

อาทิตย์ บุญรอดชู
Arthit Boonrodchu
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
Walailak University, Thailand
E-mail: arthit.bo@wu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชนในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ 2) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ 3) ศึกษาทุนทางสังคมเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรทั้งหมดในการวิจัย จำนวน 701 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบศึกษาข้อมูลทุติยภูมิฯ แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 8 คน แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้สูงอายุทั่วไปเพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ จำนวน 8 คน แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ให้การดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 24 คน แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการค้นหาทุนทางสังคม และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีของไมล์และฮิวเบอร์แมน โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ การลดทอนข้อมูล การแสดงข้อมูล และการสรุปข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ตำบลคีรีวงมีสภาพสังคมเป็นสังคมกึ่งชนบทและเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ประชาชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ผู้สูงอายุในตำบลคีรีวงเผชิญปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะที่ไม่ถูกวิธี ยังขาดสถานที่ในการออกกำลังกาย มีพฤติกรรมสุขภาพบางอย่างที่ยังไม่เหมาะสม มีทุนทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุที่ยังไม่ครอบคลุมทุกระดับ และเมื่อนำทุนทางสังคมมาพิจารณาตามมาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุ พบว่า ตำบลคีรีวงยังมีดำเนินการได้ไม่ครอบคลุม ดังนั้นจากข้อมูลทุนทางสังคมในการดูแล

* Received 20 May 2021; Revised 27 November 2021; Accepted 4 December 2021

ผู้สูงอายุที่ได้จึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมตามบริบท ในตำบลคีรีวงต่อไป
คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การดูแลผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) to study the community context in terms of physical, social, cultural, and structure related to elderly care; 2) to study the situation, problems and needs of the elderly; 3) to study social capital for the care of the elderly. Use a mixed methods research. The total population in the research was 701 people. The research sample used the whole population as a sample group. The respondents in this study consisted of 40 people. The tool used for data collection was the Secondary Data Study to study the community context. Interview and group discussion Elderly care system development operator, 8 people, interview and group discussion form general elderly To study the situation, problems and needs of 8 elderly people, interview and group discussion form. Related persons or those who provide care for the elderly, 24 people. Data record form. About Social Capital Search and take the data from the interview in the form of qualitative data analysis With the Miles and Huberman method, it is divided into 3 steps: data attenuation, data visualization and summary. The results showed that Khiriwong sub-district has a semi-rural society and is dependent. People have a kinship relationship. Elderly people in Khiriwong sub-district face environmental problems. Improper disposal of waste still lacking a place to exercise. There are some health behaviors that are not yet appropriate. There are social capital to care for the elderly that are not yet covered at all levels. And when taking social capital into consideration according to the elderly care standards, it was found that Khiri Wong sub-district is still not comprehensive. Therefore, the information of social capital in caring for the elderly can be used to develop an efficient and appropriate care system for the elderly according to the context. In Khiriwong sub-district next.
Keywords: Social capital, Caring for the elderly, Elderly

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่สังคมสังคมสูงวัย เนื่องจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุได้มีการเพิ่มขึ้นต่อเนื่องอย่างชัดเจน (สุนี ไชยรส และลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์, 2557) โดยในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนผู้สูงอายุ ร้อยละ 17.5 ในปี 2563 เป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก และปี 2564 ประเทศไทยกลายเป็น “สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์” คือ มีผู้สูงอายุร้อยละ 20 และคาดว่าในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) คือ มีประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ 28 (สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย, 2563) ปัจจุบัน พบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหา มีความต้องการและมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบการดูแล ดังนี้ 1) ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ความเสื่อมตามวัยทำให้กระดูกและข้อเสื่อม มีความผิดปกติของอวัยวะรับสัมผัส การขาดคนดูแล เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุขาดกำลังใจ มีอาการซึมเศร้า การเจ็บป่วยเหล่านี้นำไปสู่ความพิการ ต้องพึ่งพาผู้อื่น (ศุภมาตร อิสสระพันธ์ และคณะ, 2559) 2) ผู้สูงอายุขาดความรู้ ทักษะในการดูแลตนเอง และไม่ได้เตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ บางส่วนขาดการวางแผนล่วงหน้าในการเตรียมคนทุกช่วงวัยให้พร้อมรับสังคมผู้สูงอายุ จึงควรพัฒนาประชากรทุกช่วงวัยอย่างเป็นระบบ และล่วงหน้าเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ (จิรัชยา เคล้าดี และคณะ, 2560) 3) ผู้สูงอายุบางส่วนขาดผู้ดูแล และไม่ได้รับการเอาใจใส่จากคนในครอบครัว จึงต้องการผู้ดูแลช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตประจำวัน การจัดการทั้งระบบเพื่อให้มีผู้ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องจัดและเตรียมการไว้ 4) ผู้ดูแลขาดความรู้ ทักษะในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ดูแลดูแลไม่ถูกต้องด้านการจัดอาหารให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะโรคเรื้อรัง กายภาพบำบัดสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงหรือเจ็บป่วย หรือเสี่ยงจากโรค การจัดการแผลโรคเบาหวานไม่ถูกต้อง ดังนั้นจึงควรพัฒนาทักษะการดูแลผู้สูงอายุให้กับผู้ดูแลเพื่อให้สามารถจัดการดูแลได้ถูกต้องเหมาะสม (อุไร จเรประพาศ และขนิษฐา นันทบุตร, 2559) 5) ปัญหาและความต้องการด้านสังคมและเศรษฐกิจประกอบด้วย 5.1) ยากจนไม่มีรายได้เนื่องจากไม่ได้สะสมทรัพย์สินเงินทองไว้ ขาดการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพ ต้องพึ่งพา ครอบครัว สังคม ทั้งด้านสุขภาพ การเงิน 5.2) มีแนวโน้มอยู่คนเดียว หรืออยู่กับคู่สมรสโดยไม่มีบุตรหลานดูแล ต้องการกายอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตประจำวัน และ สิ่งอำนวยความสะดวกและป้องกันอุบัติเหตุ 5.3) ผู้สูงอายุในชุมชนถูกทิ้งให้อยู่บ้านรับภาระเลี้ยงหลานเพิ่มขึ้นเนื่องจากสังคมทุนนิยมที่ลูกหลานต้องออกไปทำงานในเมือง เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว 5.4) ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องไม่ครอบคลุม และทั่วถึง 6) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะ เช่น เกิดอุบัติเหตุหกล้มบ่อยเนื่องจากบ้านพักไม่เหมาะกับการเคลื่อนไหว หน่วยงานสาธารณะไม่เตรียมทางเดินไว้สำหรับผู้สูงอายุที่มักเกิดอุบัติเหตุหกล้มได้ง่าย 7) ปัญหาด้านระบบบริการ พบว่า บริการที่มีอยู่ ยังมีข้อจำกัด และไม่มีการบริการชุมชนแบบเบ็ดเสร็จ ที่มีความต่อเนื่องใน

การให้บริการโดยเฉพาะกลุ่มที่ต้องการความดูแลเฉพาะด้านต่าง ๆ 8) การกำหนดกฎ กติกา ระเบียบ แนวปฏิบัติ เพื่อหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมในการดูแลผู้สูงอายุ พบว่า การกำหนดกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อการดูแลผู้สูงอายุยังมีน้อย เทศบาลจึงควรดำเนินการด้านนี้เพิ่มขึ้น เช่น ออกเทศบัญญัติการดูแลผู้บริการประกอบการด้านอาหารให้มีคุณค่าและความปลอดภัย การจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุพิการ เป็นต้น 9) การพัฒนาและนำใช้ข้อมูลผู้สูงอายุ พบว่ายังมีไม่เพียงพอ ไม่เป็นปัจจุบัน และไม่ครอบคลุมตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดในพื้นที่ (อุไร จเรประพาฬ และขนิษฐา นันทบุตร, 2559)

ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 701 คน คิดเป็นร้อยละ 15.09 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกแซะ, 2562); (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบางเหลียว, 2562) ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการมาใช้จัดการออกแบบระบบการดูแลผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ เมื่อทบทวนข้อมูลของพื้นที่ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 20 เรียนแต่ไม่จบประถมต้น ร้อยละ 20 ผู้สูงอายุในตำบลโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 61.2 การใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในตำบลต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ ร้อยละ 46.7 การประเมินความเสี่ยงต่อการหกล้มของผู้สูงอายุในชุมชน (Thai Falls Risk Assessment Test: Thai-FRAT) พบว่า เสี่ยงต่อการหกล้ม ร้อยละ 30.9 (องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีวง, 2562) จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ตำบลคีรีวงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว และผู้สูงอายุในตำบลยังมีความเสี่ยงอีกหลายประเด็น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีรูปแบบในการดูแลผู้สูงอายุโดยการขับเคลื่อนของชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้น จากสถานการณ์ปัญหาและความต้องการดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่การค้นหาทุนทางสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของศักยภาพที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้มาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุตาม 6 ชุดกิจกรรมหลัก (ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ, 2560)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุของตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่

2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่

3. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมเพื่อการดูแลผู้สูงอายุของตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการดังนี้

เชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 701 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 40 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ดำเนินการพัฒนาระบบจำนวน 8 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/นายกเทศมนตรี ปลัดองค์การบริหาร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นักวิชาการชุมชน นักพัฒนาชุมชน ตัวแทนท้องที่ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนที่ทำงานด้านผู้สูงอายุในชุมชน และตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน 2) ผู้สูงอายุทั่วไป จำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุจากหมู่บ้านละ 1 คน 3) ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ให้การดูแล จำนวน 24 คน ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุ เพื่อนบ้านผู้สูงอายุ และอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ ประกอบด้วย 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ทีมวิจัย เป็นทีมวิจัยที่มีคุณลักษณะของนักวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ผ่านการศึกษาและการพัฒนาทักษะการวิจัยเชิงคุณภาพก่อนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 แบบศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเพื่อศึกษาบริบทชุมชนในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ

2.2 แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการพัฒนาระบบเพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ

2.3 แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้สูงอายุทั่วไป เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ

2.4 แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ให้การดูแลผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ

2.5 แบบบันทึกข้อมูล เกี่ยวกับการค้นหาทุนทางสังคม ศักยภาพบริบทของตำบลคีรีวงในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องเขียน Flip chart พร้อมกระดาษ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ จากผู้ดำเนินการพัฒนาระบบ ผู้สูงอายุทั่วไป และผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ให้การดูแลผู้สูงอายุ โดยการสนทนากลุ่ม 4 ครั้ง สัมภาษณ์แบบไม่กำหนดรูปแบบมาตรฐาน (Unstructured Interview) ไม่มีการกำหนดข้อคำถาม กำหนดไว้เพียงกรอบหรือประเด็นคำถาม การสังเกตและการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ และหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ทำหนังสือชี้แจงและขออนุญาตในการศึกษาวิจัยต่อสาธารณสุขอำเภอปลายพระยา องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีวง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกแซะ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบางเหลียวและผู้ให้ข้อมูล

2. ประชุมเพื่อชี้แจงถึงการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานแก่ผู้ร่วมวิจัย

3. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยการสนทนากลุ่ม การถอดบทเรียน การสัมภาษณ์ และจากข้อมูลทุติยภูมิจากข้อมูลขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

4. นำผลศึกษามาวิเคราะห์ถึงศักยภาพตำบล ตามประเด็นที่สำคัญและข้อค้นพบโดยการจัดหมวดหมู่ ข้อมูล

5. จัดประชุมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมดังนี้

5.1 สะท้อนผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพตำบล ในเรื่องศักยภาพตำบล เพื่อให้กลุ่ม ตัวอย่างได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

5.2 จัดประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ ปัญหาและความต้องการของตำบลคีรีวงโดยชุมชนท้องถิ่น (กลุ่มตัวอย่าง) และแนวทางในการดำเนินการตามปัญหาและความต้องการจัดลำดับความสำคัญและเลือกปัญหาและความต้องการที่จะดำเนินการต่อในระยะที่ 2 ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณประมวลผลโดยใช้ข้อมูลสำเร็จรูป นำเสนอผลสถิติเชิงพรรณนา การแจกแจงความถี่ ร้อยละ สำหรับการอธิบายข้อมูลทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีของไมล์และฮิวเบอร์แมน (Miles & Huberman, 1994) ดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) จากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยการจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็นสำคัญและเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จาการถอดเทป

2. การแสดงข้อมูล (Data Display) ผู้วิจัยดำเนินการนำเสนอข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ด้วยวิธีการพรรณนา

3. การหาข้อสรุป ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสนทนากลุ่ม การระดมสมอง การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการตีความหมายและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตรงตามประเด็นของการวิจัย (Conclusion Drawing and Verifying) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา รวมถึงการเปรียบเทียบความแตกต่างและความสอดคล้อง เพื่อแสดงให้เห็นบริบทชุมชนในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ สถานการณ์ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาบริบทชุมชนในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ โดยนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ตามรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชนในด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ

ข้อมูลทั่วไปของตำบลคีรีวง

ตำบลคีรีวงเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ ตำบลคีรีวงมีพื้นที่ประมาณ 90 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวอำเภอปลายพระยาไปทางทิศใต้ประมาณ 14 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ คือ ทิศเหนือติต่อกับตำบลเขาเขน อำเภอปลายพระยา ทิศใต้ติต่อกับตำบลคลองยา อำเภออ่าวลึก ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลปลายพระยา อำเภอปลายพระยา ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลอ่าวลึกเหนือ อำเภออ่าวลึก

สภาพภูมิประเทศแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ ที่ราบสูง ที่ราบ และที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ทำการเกษตร ทำสวนปาล์มน้ำมันและสวนยางพารา การคมนาคม มีถนนลาดยางทำให้เดินทางสะดวก ประชาชนส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะ

โครงสร้างตำบล

มีสภาพสังคมเป็นสังคมกึ่งชนบทและเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมด้านการศึกษามีสถานศึกษาที่ให้ประชาชนในตำบลได้รับการศึกษาโดยแยกตามระดับการศึกษา คือ ระดับก่อนวัยเรียน ในตำบลคีรีวงมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 3 แห่ง ระดับประถมศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน ระดับมัธยมศึกษา มีสถานศึกษาที่เปิดสอนเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเปิดสอนที่โรงเรียนวัดบางเหลียว ในตำบลคีรีวงยังมีสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนรวมทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง คือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โดยเปิดศูนย์การเรียนชุมชนประจำตำบล

ศาสนา ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีศาสนสถาน 3 แห่ง คือ วัดโคกแซะ วัดบางเหลียว และวัดสหกรณ์ ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ประชาชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ และเนื่องจากประชากรได้อพยพมาจากที่อื่นจึงทำให้มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญสืบต่อกันมาเหมือนกับท้องถิ่นอื่น เช่น ประเพณีงานสารทเดือนสิบ ส่วนด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ หนังตะลุง มโนราห์ รำกลองยาว ลิเกป่าฯลฯ ดังคำพูดที่ว่า

“แต่แรกแถวนี้ไม่ใช่มีใคร ส่วนใหญ่กะย้ายมาจากที่อื่น มาจากคอนมั่งสุราษมั้ง กะมาอยู่รวมกันทำนู๋ทำนี้ กะทำเรื่องที่คล้าย ๆ กันเพ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5, 2562)

ส่วนที่ 2 สถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุตำบลคีรีวง

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุตำบลคีรีวง

ข้อมูลประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด 701 คน พบว่า มีผู้สูงอายุเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52 และผู้สูงอายุเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 48 จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด สถานภาพมีคู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 71.2 สถานภาพหม้าย คิดเป็นร้อยละ 21.2 สถานภาพหย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 0.7 และสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 0.9 โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 99.9 ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจบประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 62.7 รองลงมาคือ เรียนแต่ไม่จบประถมต้น คิดเป็นร้อยละ 19.6 ด้านความสามารถในการอ่านเขียน พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุสามารถอ่านออกและเขียนได้ คิดเป็นร้อยละ 89.9 รองลงมาคือ สามารถอ่านออกแต่เขียนไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 3 และมีจำนวนผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอ่านและเขียนได้ คิดเป็นร้อยละ 11 ดังคำพูดที่ว่า

“คนแต่แรกม้ายมีใครเรียนสูง ๆ มั้ย ส่วนมากจบป.4 กะออกมาทำงาน แต่ว่า ป.4 แต่แรก อ่านหนังสือออกเขียนได้กันทั้งเพ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 22, 2562)

2. ข้อมูลด้านกายภาพภาพหลักที่กระทบต่อผู้สูงอายุ

2.1 ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาจากโรงงานสกัดปาล์มน้ำมัน ก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศ (กลิ่นเหม็น) ฟาร์มเลี้ยงสุกร ทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำ และมลภาวะทางอากาศ (กลิ่นเหม็น) ดังคำพูดที่ว่า

“แต่แรกแถวนี้มีแต่ป่าปาล์มกะสวนยางอากาศดี หัวเช้า ๆ สดชื่น แต่ในอยู่มีโรงงานมั้ง เค้าเลี้ยงหมูมั้ง พอเปิดตูบ้านกะเหม็นแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, 2562)

2.2 การกำจัดขยะ ในตำบลคีรีวงมีการกำจัดขยะโดยการเก็บขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยการเก็บค่าบริการครัวเรือนละ 30 บาท/เดือน แต่ยังไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่จึงมีชาวบ้านบางส่วนกำจัดโดยการเผา โดยมีผู้สูงอายุเป็นคนดำเนินการเองเพราะเป็นวัฒนธรรมการทำความสะอาดบ้านที่ปฏิบัติมานาน ดังคำพูดที่ว่า

“กะมีมั้งที่อบต. มาเก็บ ส่วนใหญ่แถวหน้าหลาดนู๋แหละ ประในซอยนี้กะคนแก่ ๆ แหละเก็บเผาหัวเช้า ๆ กะพอได้ทำนู๋ทำนี้มั้ง” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13, 2562)

2.3 สถานออกกำลังกาย เช่น สวนสาธารณะ ลานกีฬา สนามกีฬา ซึ่งในตำบลคีรีวงยังมีแค่บางหมู่บ้าน

2.4 สถานที่พบปะทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ทุกหมู่บ้านในตำบลคีรีวงมีศาลาประจำหมู่บ้าน หากผู้สูงอายุต้องทำกิจกรรมรวมกันในชมรมผู้สูงอายุมักจะไปทำรวมกันที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดังคำพูดที่ว่า

“คนแก่ ๆ พบกันทุกเดือนที่อนามัย หมอเค้านัดให้ พอได้แหลงกัน คดห่อไปกินกันมั้ง บางเดือนกะรำกันมั้ง บางคนกะว่าโนรา คนที่ทำไหร่ไม่เป็นกะนั่งฟังเพื่อน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2, 2562)

3. สถานะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ สถานภาพการทำงานปัจจุบันของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมีรายได้จากสวนปาล์มน้ำมันหรือสวนยางพาราที่มีผู้ดูแลให้ และส่วนใหญ่ก็มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย

4. การดูแลสุขภาพและบริการ

4.1 การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่ การเข้าถึงบริการสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยภาวะธรรมดา ส่วนใหญ่รับบริการที่คลินิกเอกชน การเข้าถึงบริการสุขภาพเมื่อมีภาวะวิกฤตและเรื้อรัง ส่วนใหญ่เข้ารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นอกจากนี้ยังมีการเยี่ยมบ้านของชมชมผู้สูงอายุ อสม. และจิตอาสา ดังคำพูดที่ว่า

“เวลาไข้ไม่บายส่วนใหญ่พวกเด็ก ๆ กะพาไปคลินิก ถ้ายาเบาหวานความดันกะไปเอาที่อนามัยทุกเดือนตามหมอนัด” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, 2562)

ผู้สูงอายุในตำบลทุกคนมีหลักประกันสุขภาพในแต่ละประเภท ได้แก่ บัตรสวัสดิการภาครัฐ สวัสดิการข้าราชการ

4.2 หน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่ ที่ผู้สูงอายุใช้บริการ คือ หน่วยบริการสุขภาพที่เป็นภาครัฐประกอบด้วย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบางเหลียว และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกแซะ

4.3 บุคลากรที่ให้บริการสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ จะมีการดูแลโดยภาคประชาชน โดยการเยี่ยมบ้านของกลุ่มต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขจิตอาสา และการเยี่ยมบ้านโดยพยาบาลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

5. ภาวะสุขภาพทางกายของผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ความสามารถในการมองเห็น พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความสามารถในการมองเห็นชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 55.7 มองเห็นไม่ชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 42.4 และไม่สามารถมองเห็นได้ คิดเป็นร้อยละ 1.9 2) ความสามารถในการได้ยินของผู้สูงอายุ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความสามารถในความสามารถในการได้ยินชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 75.1 รองลงมาคือ ได้ยินไม่ชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 23.7 และไม่ได้ยิน คิดเป็นร้อยละ 1.2 3) ความสามารถในการทำกิจกรรมผู้สูงอายุ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความสามารถในการทำกิจกรรมตัวเองได้ดี คิดเป็นร้อยละ 86.4 รองลงมาคือ ช่วยเหลือตัวเองได้ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.8 และช่วยเหลือตัวเองได้น้อย คิดเป็นร้อยละ 2.8 4) การใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในตำบลต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗ รองลงมาคือ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ คิดเป็นร้อยละ 53.3

6. การประเมินพฤติกรรมด้านสุขภาพ ได้แก่ 1) การออกกำลังกายที่เหมาะสม พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในตำบลการออกกำลังกายที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 82.3 มากกว่าไม่ได้ออกกำลังกาย 2) การบริโภคอาหารที่เหมาะสม พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในตำบลการบริโภคอาหารที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 47.5 รองลงมาคือพฤติกรรมดี คิดเป็นร้อยละ 28.3

7. การประเมินพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) การสูบบุหรี่ของผู้สูงอายุ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุไม่เคยมีพฤติกรรมเคยสูบบุหรี่ คิดเป็นร้อยละ 70 รองลงมาคือ ปัจจุบันยังสูบบุหรี่คิดเป็นร้อยละ 19.2 และเคยสูบแต่ตอนนี้เลิกแล้ว 2) การดื่มแอลกอฮอล์ของผู้สูงอายุในตำบล พบว่า โดยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมไม่เคยดื่ม คิดเป็นร้อยละ 69.3 รองลงมาคือ ดื่มเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 16.8 และเคยดื่มเหล้าแต่ปัจจุบันเลิกแล้ว คิดเป็นร้อยละ 11.7 3) การหกล้มของผู้สูงอายุ พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุไม่มีความเสี่ยงต่อการหกล้ม คิดเป็นร้อยละ 69.1 และเสี่ยงต่อการหกล้ม คิดเป็นร้อยละ 30.9 4) ภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีสภาพจิตอยู่ในระดับปกติ คิดเป็นร้อยละ 95.4 และสภาพจิตผิดปกติ คิดเป็นร้อยละ 4.6 5) ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงเป็นโรคซึมเศร้า คิดเป็นร้อยละ 8.5 และมีภาวะปกติไม่เป็นโรคซึมเศร้า คิดเป็นร้อยละ 91.5

ส่วนที่ 3 ทุนทางสังคมเพื่อการดูแลผู้สูงอายุในตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่

1. ทุนทางสังคม 6 ระดับตำบลคีรีวง

ทุนทางสังคม 6 ระดับในการขับเคลื่อนงานเพื่อการพัฒนาและขยายผล ประกอบด้วย ระดับบุคคลและครอบครัว ระดับกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน ระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ ระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ระดับตำบล และระดับเครือข่าย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ทุนระดับบุคคลและครอบครัว ประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองการปกครอง มีทุนเด่นระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อปพร.และนายก อบต. ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในระดับดี 2) ด้านสังคม มีทุนเด่นระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ ประธานผู้สูงอายุ เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ปราชญ์ชาวบ้านและประธานสภาสตรี ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในระดับดี 3) ด้านเศรษฐกิจ มีทุนเด่นระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผสมปุ๋ยเคมี ประธานกลุ่มเครื่องแกง ประธานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ประธานกลุ่มผักปลอดสารพิษ และประธานกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในระดับดี 4) ด้านสภาพแวดล้อม มีทุนเด่นระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ ประธานกลุ่มปลูกผักปลอด ประธานกลุ่มน้ำหมักชีวภาพ และประธานกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในระดับดี 5) ด้านสุขภาพ มีทุนเด่นระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประธานชมรมออกกำลังกาย ประธานชมรมผู้สูงอายุ และ อสม. ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในระดับดี

1.2 ระดับกลุ่มทางสังคม และองค์กรชุมชน ประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองการปกครอง มีทุนเด่นระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน ได้แก่ อบต.คีรีวง ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดีมาก 2) ด้านสังคม มีทุนเด่นระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน ได้แก่ อบต.คีรีวง โรงเรียนวัดบางเหลียว มหาลัยชีวิต โรงเรียนบกเก้าห้อง อบต.คีรีวง และ ศพด. ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 3) ด้านเศรษฐกิจ มีทุนเด่นระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน ได้แก่ โรงงานสกัดปาล์มน้ำมันตามพระราชดำริ ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 4) ด้านสภาพแวดล้อม ไม่มีทุนเด่นระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน 5) ด้านสุขภาพ ไม่มีทุนเด่นระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน

1.3 ระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ ประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองการปกครอง ไม่มีทุนเด่นระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ 2) ด้านสังคม ไม่มีทุนเด่นระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ 3) ด้านเศรษฐกิจ มีทุนเด่นระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ ได้แก่ นิคมสหกรณ์ สหกรณ์นิคม และแขวงการทาง ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 4) ด้านสภาพแวดล้อม มีทุนเด่นระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ ได้แก่

นิคมสหกรณ์ สหกรณ์นิคมอ่าวลึก แขวงการทาง อ่างเก็บน้ำบ้างทุ่งไพร ป่าชุมชน และเขื่อน ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 5) ด้านสุขภาพ ลานกีฬา รพ.สต. บ้านบางเหลียว วัดบางเหลียว รพ.สต.บ้านโคกแซะ วัดโคกแซะ ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดีมาก

1.4 ระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองการปกครอง มีทุนเด่นระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน (จัดการตนเอง) ได้แก่ กรรมการ และ ชรบ. ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 2) ด้านสังคม มีทุนเด่นระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน (จัดการตนเอง) ได้แก่ กลุ่มบทบาทสตรี และกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 3) ด้านเศรษฐกิจ มีทุนเด่นระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน (จัดการตนเอง) ได้แก่ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผสมปุ๋ย กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มจักรสานผู้สูงอายุ กลุ่มเครื่องแกง กลุ่มเลี้ยงแพะ กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง และกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี 4) ด้านสภาพแวดล้อม มีทุนเด่นระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน (จัดการตนเอง) ได้แก่ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับต้องพัฒนา 5) ด้านสุขภาพ มีทุนเด่นระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน (จัดการตนเอง) ได้แก่ กลุ่มออกกำลังกาย กลุ่มสมุนไพร กลุ่มแพทย์แผนไทย และชมรม อสม.ระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดี

1.5 ระดับตำบล ประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองการปกครอง มีทุนเด่นระดับตำบล ได้แก่ อปพร. ซึ่งมีคุณลักษณะการการจัดการตนเองระดับกำลังพัฒนา 2) ด้านสังคม มีทุนเด่นระดับตำบล ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน กศน.ตำบล ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองระดับดีมาก 3) ด้านเศรษฐกิจ มีทุนเด่นระดับตำบล ได้แก่ กลุ่มเกษตรตำบล และกลุ่มจักรสานผู้สูงอายุ ซึ่งมีคุณลักษณะการการจัดการตนเองระดับดี 4) ด้านสภาพแวดล้อม มีทุนเด่นระดับตำบล ได้แก่ ชมรม อสม.ระดับตำบล ซึ่งมีคุณลักษณะการการจัดการตนเองระดับดี 5) ด้านสุขภาพ ไม่มีทุนเด่นระดับตำบล

1.6 ระดับเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองการปกครอง ไม่มีทุนเด่นระดับเครือข่าย 2) ด้านสังคม ไม่มีทุนเด่นระดับเครือข่าย 3) ด้านเศรษฐกิจ มีทุนเด่นระดับเครือข่าย ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นิคมสหกรณ์ สหกรณ์นิคม และแขวงการทาง ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดีมาก 4) ด้านสภาพแวดล้อม มีทุนเด่นระดับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นิคม สหกรณ์ และแขวงการทาง ซึ่งมีคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นระดับดีมาก 5) ด้านสุขภาพ ไม่มีทุนเด่นระดับเครือข่าย

2. ทุนทางสังคมและศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุตามมาตรฐานและแนวทางการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ทุนทางสังคมและศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุตามมาตรฐานและแนวทางการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่นของตำบลคีรีวง แสดงให้เห็นถึง

ศักยภาพในการจัดการตนเองของทุนทางสังคมตามมาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุ 6 ชุดกิจกรรมหลัก มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

มาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุ 6 ชุดกิจกรรมหลัก แนวปฏิบัติเพื่อหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบบการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จากมาตรฐานทั้งหมด 15 ชุดกิจกรรมในตำบลมีการพัฒนาศักยภาพทั้งหมด 5 ชุดกิจกรรม ตามรายละเอียดดังนี้ 1.1) การสนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ คือ ชมรมผู้สูงอายุฟ้าใส 2.2) มีการพัฒนาทักษะ และการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ในตำบลเพื่อ ให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในลักษณะที่แตกต่างกันโดยครอบคลุมปัญหาและความต้องการในทุกสภาวะสุขภาพ 2.3) มีการเพิ่มจำนวนผู้ดูแลช่วยเหลือทั้งที่เป็นอาสาสมัครและภาควิชาชีพ โดยกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นสนับสนุนการเรียนเพิ่มเติมเฉพาะด้านการดูแลผู้สูงอายุ เช่น การบริบาลผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมการดูแล ช่วยเหลือผู้สูงอายุ ในกลุ่มผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น อาสาสมัครอื่น ๆ เช่น อปพร. 2.4) จัดให้มีการค้นหา และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญ ได้เป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวัฒนธรรม หัตถกรรมและงานฝีมือ เป็นต้น ให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดและจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สอนในชมรมผู้สูงอายุ สอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และเยาวชนในตำบล 2.5) จัดให้มีกิจกรรมเสริมตามโอกาสและพัฒนาทักษะอื่น ๆ เพิ่มเติมสำหรับผู้สูงอายุโดยครอบคลุมด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม เช่น ให้ผู้สูงอายุมีโอกาสมารวมกลุ่มทำกิจกรรมทางศาสนา

2. การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ จากมาตรฐานทั้งหมด 4 ชุดกิจกรรมในตำบลมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุทั้งหมด 2 ชุดกิจกรรม ตามรายละเอียดดังนี้ 2.1) มีกิจกรรมการลดรายจ่ายในครัวเรือนผู้สูงอายุ เช่น การปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ รับประทานเอง 2.2) มีการจัด ปรับบ้านและสิ่งแวดล้อมภายในบ้านให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น ปรับราวบันได ปรับห้องน้ำ รวมถึงการปรับให้สัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการตามภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ

3. การพัฒนาระบบบริการ จากมาตรฐานทั้งหมด 9 ชุดกิจกรรมในตำบลมีการพัฒนาระบบบริการทั้งหมด 3 ชุดกิจกรรม ตามรายละเอียดดังนี้ 3.1) จัดบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านตามความจำเป็น เช่น การดูแลช่วยเหลือด้านสุขภาพ ช่วยดูแลกิจวัตรประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร อาบน้ำ การช่วยพื้นฟูสภาพ เช่น การฝึกเดิน ลุก นั่ง บริการด้านการแพทย์ เช่น การดูแลสายสวนต่าง ๆ การดูแลท่อช่วยหายใจ การให้อาหารทางสายยาง โดยการสนับสนุน ให้รพ.สต. ร่วมกับ ทีมสหสาขาวิชาชีพ อสม. และ อผส. ออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุติดเตียง พิการ ประเมินการดูแลกิจวัตรประจำวัน 3.2) มีการจัดบริการสุขภาพหลายรูปแบบ เช่น การให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพ 3.3) มีศูนย์บริการหรือศูนย์ประสาน ให้ยืมอุปกรณ์จำเป็นใน

การช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น เตียงลม เตียงปรับระดับได้ รถเข็น เก้าอี้ ไม้เท้า รองเท้า ถังออกซิเจน

4. การจัดตั้งกองทุนหรือให้สวัสดิการการช่วยเหลือกัน จากมาตรฐานทั้งหมด 7 ชุดกิจกรรมในตำบลยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมในมาตรฐานนี้

5. การพัฒนาและการนำใช้ข้อมูล จากมาตรฐานทั้งหมด 2 ชุดกิจกรรม ในตำบลมีแค่ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลซึ่งยังไม่ครบตามมาตรฐานในชุดกิจกรรมนี้

6. การพัฒนากฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติเพื่อหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบบการดูแลผู้สูงอายุ จากมาตรฐานทั้งหมด 3 ชุดกิจกรรมในตำบลมีการพัฒนากฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติเพื่อหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบบการดูแลผู้สูงอายุทั้งหมด 1 ชุดกิจกรรม คือ การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะทั้งเวทีการประชุมทั่วไป และการประชุมเฉพาะเรื่องสำหรับผู้อายุ เช่น การเป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาทั้ง 3 ส่วนแสดงให้เห็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในตำบลคีรีวงซึ่งมีส่วนที่แสดงถึงศักยภาพของตำบลได้ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทชุมชนในตำบลคีรีวงมีสภาพสังคมเป็นสังคมกึ่งชนบทและเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ประชาชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าประชากรส่วนใหญ่ได้อพยพมาจากต่างพื้นที่และมักมีการย้ายถิ่นมาเป็นสายตระกูล จึงทำให้มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญสืบต่อกันมาเหมือนกับท้องถิ่นอื่น เช่น ประเพณีงานสารทเดือนสิบ มีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ ได้แก่ หนังตะลุง มโนราห์ รำกลองยาว

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ จากข้อมูลจะเห็นว่าผู้สูงอายุทั้งหมด 701 คน มีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และสามารถอ่านออกเขียนได้ มีโรงงานสกัดปาล์มน้ำมันที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศ มีฟาร์มเลี้ยงสุกรที่เป็นมลภาวะทางน้ำ มีการกำจัดขยะที่ยังไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุต้องดำเนินการเผาขยะเองเพราะเป็นวัฒนธรรมการทำความสะอาดบ้านที่ปฏิบัติมานาน ยังมีสถานที่ออกกำลังกายแค่บางหมู่บ้าน ผู้สูงอายุมักรวมตัวทำกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมีรายได้จากสวนปาล์มน้ำมันหรือสวนยางพาราที่มีผู้ดูแลให้ และส่วนใหญ่ก็มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย การเข้าถึงบริการสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยภาวะธรรมดา ส่วนใหญ่รับบริการที่คลินิกเอกชน

การเข้าถึงบริการสุขภาพเมื่อมีภาวะวิกฤตและเรื้อรัง ส่วนใหญ่เข้ารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีชมรมผู้สูงอายุออกเยี่ยมบ้านร่วมกับ อสม. จิตอาสา และพยาบาลในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังสามารถมองเห็นและได้ยินชัดเจน สามารถทำกิจกรรมตัวเองได้ดี ส่วนใหญ่มีการออกกำลังกายและบริโภคอาหารที่เหมาะสม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่เคยสูบบุหรี่แต่ยังมีผู้สูงอายุที่ยังสูบบุหรี่ถึงร้อยละ 19.2 ส่วนใหญ่ไม่ดื่มสุรา ไม่มีความเสี่ยงต่อการหกล้ม มีภาวะสุขภาพจิตอยู่ในเกณฑ์ปกติแต่มีผู้สูงอายุส่วนหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคซึมเศร้า ซึ่งสอดคล้องกับ กอบชัย พลเสนและคณะ ที่ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนบ้านห้วยสุวรรณ ตำบลดอนปรู อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยพบว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นสภาพปกติของผู้สูงอายุของสังคมไทยทั่วประเทศเพราะผู้ที่เกิดก่อนปี พ.ศ. 2503 ส่วนใหญ่เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 แล้วไม่เรียนต่อจะออกประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงบางคนก็มีครอบครัวตั้งแต่จบป.4 (กอบชัย พลเสน และคณะ, 2564)

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาทุนทางสังคมของตำบลคีรีวงเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ พบว่าโดยรวมตำบลมีทุนทางสังคมครบทั้ง 6 ระดับแต่เมื่อดูข้อมูลรายด้านตำบลคีรีวงยังมีทุนทางสังคมไม่ครบทุกด้าน คือ 1) ทุนระดับบุคคลและครอบครัวมีทุนทางสังคมครบทั้ง 5 ด้าน 2) ระดับกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชนมีครบทั้ง 5 ด้าน 3) ระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ยังไม่พบทุนเด่นด้านการเมืองการปกครอง 4) ระดับชุมชนหรือหมู่บ้านมีครบทั้ง 5 ด้าน 5) ระดับตำบลยังไม่พบทุนเด่นด้านสุขภาพ 6) ระดับเครือข่ายซึ่งยังขาดทุนเด่นอยู่หลายด้าน คือ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคม และด้านสุขภาพ และเมื่อมีการวิเคราะห์ทุนทางสังคมและศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุตามมาตรฐานและแนวทางการดูแลผู้สูงอายุของตำบลคีรีวง แสดงให้เห็นว่าตำบลมีศักยภาพทั้ง 6 ด้านดังนี้ 1) การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีการพัฒนาทักษะกลุ่มอาสาเพื่อให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ มีการเพิ่มจำนวนผู้ดูแลผู้สูงอายุโดยกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นสนับสนุนการเรียนเพิ่มเติม มีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวัฒนธรรม งานฝีมือ และมีการจัดกิจกรรมเสริมตามโอกาสสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ให้ผู้สูงอายุมีโอกาสมารวมกลุ่มทำกิจกรรมทางศาสนา การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ 2) การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ มีกิจกรรมการลดรายจ่ายในครัวเรือนผู้สูงอายุ เช่น การปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ไก่ เป็ด ปลา รับประทานเอง และมีการจัด ปรับบ้านและสิ่งแวดล้อมภายในบ้านให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น ปรับราวบันได ปรับห้องน้ำ 3) การพัฒนาระบบบริการ มีการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านตามความจำเป็น เช่น การดูแลช่วยเหลือด้านสุขภาพ ช่วยดูแลกิจวัตรประจำวัน มีการจัดบริการสุขภาพ เช่น การให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพ การดูแลทางเลือก และมีศูนย์บริการหรือศูนย์ประสาน ให้ยืมอุปกรณ์จำเป็นในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น เตียงลม เตียงปรับระดับได้ 4) การจัดตั้งกองทุนหรือให้สวัสดิการการช่วยเหลือกัน ในตำบลคีรีวงยังไม่พบทุนและศักยภาพ

ตามมาตรฐานในข้อนี้ 5) การพัฒนาและการนำใช้ข้อมูล ในตำบลคีรีวงยังไม่มีข้อมูลที่เป็นฐานหลักของผู้สูงอายุมีแค่ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 6) การพัฒนา กฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติเพื่อหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบบการดูแลผู้สูงอายุ มีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะทั้งเวทีการประชุมทั่วไป และการประชุมเฉพาะเรื่องสำหรับผู้อายุ เช่น การเป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ เป็นคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ กรรมการกลุ่มช่วยเหลือผู้สูงอายุที่พิการ จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นการทำงานของกลุ่มคน การทำงานของภาครัฐและเอกชนทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทำให้ตำบลคีรีวงเกิดกลไกในการพัฒนาได้ สอดคล้องกับ อัมราภรณ์ ภู่ระย้า และขนิษฐา นันทบุตร ที่ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ พบว่า คนในชุมชนทุกคนมีศักยภาพสามารถพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้เพราะในแต่ละชุมชนมิได้มีลักษณะว่างเปล่าทางความรู้ แต่ในทางตรงกันข้าม ทุกชมชนมีองค์ความรู้และมีภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองได้ (อัมราภรณ์ ภู่ระย้า และขนิษฐา นันทบุตร, 2562) เช่นเดียวกับ วริยา จันทร์ขำ และคณะ ที่ได้ศึกษารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง กรณีศึกษา: องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า ฐานคิดทุนสังคม และศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุเพื่อสร้างชุมชนจัดการตนเอง คือ การมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ แก้ปัญหาโดยใช้ภาคีเครือข่าย สร้างความมีจิตสาธารณะ เพื่อพัฒนาการดูแลสุขภาพ พัฒนาการดูแลสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะชุมชน จัดระบบบริการสุขภาพ จัดตั้งกองทุน/สวัสดิการ และนำใช้ข้อมูลตำบลมาพัฒนางานอย่างเป็นระบบ จากการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งกลุ่มองค์กรในพื้นที่ และนอกพื้นที่ (วริยา จันทร์ขำ และคณะ, 2558)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบบริบทของชุมชนในตำบลคีรีวงที่มีความเป็นสังคมกึ่งชนบทและเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีข้อมูลสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุเป็นสภาพโดยปกติของสังคมไทยทั่วประเทศ ผลการศึกษาทุนทางสังคมพบว่าโดยรวมตำบลมีทุนทางสังคมครบทั้ง 6 ระดับ แต่ในตำบลยังไม่มีกองทุนหรือสวัสดิการการช่วยเหลือผู้สูงอายุ รวมไปถึงยังไม่มีข้อมูลผู้สูงอายุที่เป็นฐานหลัก และยังขาดการนำใช้ทุนทางสังคมเพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุในตำบลมีมาตรฐานตาม 6 ชุดกิจกรรมหลัก สิ่งเหล่านี้จึงทำให้การดูแลผู้สูงอายุในตำบลคีรีวงยังมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจน ข้อเสนอแนะทั่วไป ควรมีการพัฒนาทุนทางสังคม และฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่เป็นฐานหลักของตำบล เพื่อใช้ในการยกระดับการดูแลผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป ควรพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยการใช้ทุนทางสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย การพัฒนาระบบและนวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่น ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ ขอขอบคุณงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และขอขอบคุณประชาชน ผู้สูงอายุ แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น ตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กอบชัย พลเสน และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนบ้านห้วยสุวรรณ ตำบลดอนปรู อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(8), 54-72.

ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ. (2560). แนวทางการพัฒนาข้อเสนอโครงการศูนย์เรียนรู้การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2564 จาก https://mgronline.com/infographic/detail/9590000089251

จิรัชยา เคล้าดี และคณะ. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารราชพฤกษ์, 15(1), 30-31.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13. (12 ธันวาคม 2562). สถานการณ์ปัญหาของผู้สูงอายุในตำบล. (อาทิตย์ บุญรอดชู, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2. (6 ธันวาคม 2562). สถานการณ์ปัญหาของผู้สูงอายุในตำบล. (อาทิตย์ บุญรอดชู, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 22. (25 ธันวาคม 2562). สถานการณ์ปัญหาของผู้สูงอายุในตำบล. (อาทิตย์ บุญรอดชู, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5. (6 ธันวาคม 2562). ความเป็นมาของตำบล. (อาทิตย์ บุญรอดชู, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8. (12 ธันวาคม 2562). การดูแลสุขภาพและบริการของผู้สูงอายุในตำบล. (อาทิตย์ บุญรอดชู, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8. (6 ธันวาคม 2562). ความเป็นมาของตำบล. (อาทิตย์ บุญรอดชู, ผู้สัมภาษณ์)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกแซะ. (2562). ข้อมูลพื้นฐานในเขตพื้นที่รับผิดชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2562. กระบี่: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกแซะ.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบางเหลียว. (2562). ข้อมูลพื้นฐานในเขตพื้นที่รับผิดชอบ รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2562. กระบี่: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบางเหลียว.

วริยา จันทร์ขำ และคณะ. (2558). รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 7(3), 22-41.

ศุภมาตร อิสสระพันธ์ และคณะ. (2559). การพัฒนาศักยภาพครอบครัว ชุมชน ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ . มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย. (2563). คู่มือแนวทางการส่งเสริมสุขภาพดี ชะลอชรา ชีวายืดยาว. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สุนี ไชยรส และลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์. (2557). ปฏิรูปกฎหมายสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ : ร่าง พ.ร.บ. คุ้มครอง ส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย.

องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีวง. (2562). ข้อมูลปัญหาสุขภาพตำบลคีรีวง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่. ใน รายงานประจำปี 2562. องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีวง.

อัมราภรณ์ ภู่ระย้า และขนิษฐา นันทบุตร. (2562). ศักยภาพของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ. วารสารการพยาบาล และการดูแลสุขภาพ, 37(1), 22-31.

อุไร จเรประพาศ และขนิษฐา นันทบุตร. (2559). การนำใช้ข้อมูลเพื่อการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 39(3), 64-74.

อุไร จเรประพาศ และขนิษฐา นันทบุตร. (2559). ข้อมูล และชุดข้อมูลจำเป็นเพื่อการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน. วารสารสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, 66(3), 65-71.

การพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน*

DEVELOPMENT COACHING TO EMPOWER TEACHERS PROVIDING EXPERIENTIAL LEANING TO ENHANCE CRITICAL THINKING FOR STUDENTS

วิสุทธิศักดิ์ หวานพร้อม
Wisuttisak Vanprom
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand
เกวลี วัชราทักษิณ
Kewalee Watcharathaksin
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
Walailak University, Thailand
E-mail: kewalee.na@wu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน และ 2) ศึกษาผลของการโค้ชต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง คือ โรงเรียนบ้านทุ่งเกราะ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 1) ทีมโค้ชภายใน คือ ผู้บริหาร 3 คน ตัวแทนครูอาสาทำหน้าที่โค้ช 5 คน 2) ทีมโค้ชภายนอก คือ ศึกษานิเทศก์ 3 คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน อาจารย์จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 2 คน 3) ทีมครูผู้จัดการเรียนรู้ 15 คน และ 4) ตัวแทนนักเรียน 45 คน รวม 74 คน ดำเนินการ 3 ระยะผ่านกิจกรรม 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ระยะเริ่มต้นการวิจัย: ขั้นการวางแผน 2) ระยะดำเนินการวิจัย: ขั้นการปฏิบัติ และ 3) ระยะสิ้นสุดการวิจัย: ขั้นการสังเกต และการสะท้อนกลับ รวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า การโค้ชที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) การทำความเข้าใจ วางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่ในกระบวนการโค้ชร่วมกันระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง 2) การพัฒนาสมรรถนะผู้โค้ช การลงมือปฏิบัติการ

* Received 6 August 2021; Revised 24 December 2021; Accepted 27 December 2021

โค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร การติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องทั้งจากทีมโค้ชภายในและโค้ชภายนอกโรงเรียน 3) การสังเกตกระบวนการโค้ช และ 4) การสะท้อนระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน ผลการโค้ช พบว่า ครูรับรู้สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเองเพิ่มขึ้น และสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การโค้ช, การคิดวิเคราะห์, การจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์, สมรรถนะครู, นักเรียน

Abstract

The objectives of this research article were to 1) develop coaching to enhance school-teacher's competency for providing experiential learning process to promote critical thinking for school students, 2) evaluate the effectiveness of coaching to enhance school-teacher's competency for providing experiential learning process to promote critical thinking for school students. Action research was used as the research methodology. Purposive sampling was used to select the participants from Bantungkroa school, an extended opportunity school that needs to develop learning management through a coaching strategy. The target groups consisted of 1) internal coaching teams were three school administrators, five volunteer school teachers acting as coaches, 2) external coaching teams were three supervisors, one primary health care staff, two teachers from Walailak University, 3) fifteen school teachers responsible for learning management in the experiential learning process, and 4) forty-five school-students representatives, a total of seventy-four people. Action research divided into three phases with four steps of activities was used: 1) Initial phase: planning stage, 2) Working phase: action stage, and 3) Terminate phase: observation stage and reflection stage. The data were collected by using focus-group discussion, interviews, and observation. Content analysis was used in data analysis. The results revealed that effective coaching consists of four steps: 1) understanding, planning, and defining roles and duties in the coaching process between the coaches and the coaches of administrators, teachers, and related parties; 2) developing the competency of the coaches, implementation of coaching operations in positive ways, continuous monitoring of coaches from both internal and external coaches; 3) observation of the coaching process; and 4) reflections during and after the end of the operation. The results revealed that school teachers developed

learning management competencies in the experiential learning process and also were able to see the positive changes in the analytical thinking competencies that occur with school students effectively.

Keywords: Coaching, Critical Thinking, Experiential Learning, Teacher Competency, Student

บทนำ

สมรรถนะด้านการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย จิตอารมณ์ สังคม ลักษณะการเลี้ยงดูของครอบครัวที่มีเวลาให้กันน้อยลง และอิทธิพลจากสื่อเทคโนโลยีที่เข้ามาอย่างรวดเร็วจนไม่สามารถควบคุมได้ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเผชิญความเสี่ยงและเกิดความรุนแรง (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2559) ผลการสำรวจปัญหาสุขภาพจิตเด็กและเยาวชนทั่วโลกพบปัญหาสุขภาพจิต พฤติกรรมเสี่ยงจากสมรรถนะการคิดวิเคราะห์ และอัตราฆ่าตัวตายในช่วงอายุ 10 - 24 ปี มากกว่าร้อยละ 90 โดยมาจากประเทศที่มีรายได้ต่ำและปานกลางกว่าร้อยละ 75 (Mathew, A. et al, 2020) สอดคล้องกับข้อมูลสุขภาพจิตเด็กไทยพบว่าปัญหาสุขภาพจิตนำไป สู่การฆ่าตัวตายและมีแนวโน้มเกิดมากขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีอายุน้อยลง ส่งผลกระทบรุนแรงหากไม่สามารถจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ (ประภัสสร จันดี, 2563) เด็กเผชิญภาวะเครียดจากการเรียนร้อยละ 66.99 ซึมเศร้าร้อยละ 29.10 เคยหนีเรียนร้อยละ 22.85 อยากลาออกหรือหยุดเรียนร้อยละ 8.92 (วินัย รอบคอบ และคณะ, 2561); (สถาบันราชานุกูล กระทรวงสาธารณสุข, 2559) สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้สถานศึกษาซึ่งมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ถูกคาดหวังให้เป็นที่พึ่งด้วยการช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับข้อมูลและเรียนรู้การมีทักษะชีวิตอย่างถูกต้องรวดเร็ว และเท่าทัน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการใช้ชีวิตและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมพร ชูทอง และคณะ, 2559) ซึ่งต้องอาศัยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและกระบวนการติดตามสนับสนุนเชิงบวกด้วยกระบวนการโค้ช (Coaching) ที่มีคุณภาพ

กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาเยาวชนให้เกิดความรอบรู้ เท่าทัน สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมของสถานศึกษา เป็นกระบวนการหล่อหลอมและเตรียมความพร้อมด้วยการติดอาวุธทางปัญญาให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจเลือก และสามารถรับผิดชอบผลลัพธ์จากการเลือกปฏิบัติพฤติกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานของการมีข้อมูลที่ถูกต้องอย่างรอบด้าน (Kunlasomboon, N. et al., 2015) ภายใต้บริบท ความต้องการ และเงื่อนไขของผู้เรียน ช่วยให้เด็กและเยาวชนเกิดทักษะส่วนบุคคลและทักษะชีวิต กลายเป็น “ผู้รอด” ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ (Acharya, D. et al., 2017) ครูในฐานะผู้จัดการเรียนรู้จึงมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง

คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาคือหัวใจสำคัญของการพัฒนาเพื่อให้ถึงเป้าหมายโดยอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential learning) ที่มีประสิทธิภาพ 4 ขั้นตอน คือ การลงมือทำกิจกรรม/มีประสบการณ์ร่วม (Do/experience) การสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ (Reflect) การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล ที่เกิดจากการปฏิบัติ (Analyze/synthesize) และการนำผลจากการเรียนรู้ที่ได้รับไปปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Apply) รวมถึงการเพิ่มข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้งบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด (Add) ด้วยการพัฒนาศักยภาพครูออกแบบการเรียนรู้ การฟัง การตั้งคำถามชวนคิด เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ (Acharya, D. et al., 2017); (Kolb, Y. A. & Kolb, A. D., 2005) ผลการวิเคราะห์ช่องว่างของการเกิดปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ทัศนคติ ความรู้ และทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูส่งผลสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมเสี่ยงด้านต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชน (Lindberg, L. D. et al., 2016) การสอนในลักษณะบรรยาย มุ่งเน้นการให้ความรู้ สั่งสอน และห้ามปรามไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสี่ยงสำหรับเด็กและเยาวชน (Kohler, P. et al., 2008) ประเด็นสำคัญคือการเอื้อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างรอบด้าน การส่งเสริมทัศนคติเรื่องความรับผิดชอบ ทักษะการจัดการความผูกพัน การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สามารถสร้างความปลอดภัยให้ผู้เรียน (Lindberg, L. D. et al., 2016) ซึ่งทักษะการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยกระบวนการโค้ชที่มีประสิทธิภาพเป็นสำคัญ (Jowett, S., 2017); (Kennedy, M. D., 2009)

การโค้ช (Coaching) คือหัวใจสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาผู้จัดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ (Kennedy, M. D., 2009)เนื่องจากการโค้ชเป็นการปลดปล่อยศักยภาพของบุคคลเชิงบวกในลักษณะของกัลยาณมิตรเพื่อให้ผู้รับการโค้ชสามารถพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียนของครูจนสุดความสามารถ ผู้โค้ชช่วยให้ผู้รับการโค้ชเกิดการเรียนรู้มากกว่าการสอน การชี้แนะ การตรวจสอบ และการจับผิด (Kolb, Y. A. & Kolb, A. D., 2005) ผลการศึกษา พบว่า ครูที่ได้รับการโค้ชจะเกิดความมั่นใจ มีพลัง และความสุขกับการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้าใจ การโค้ชจึงถือเป็นทางออกของการพัฒนาศักยภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงบวกที่คุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด (Kennedy, M. D., 2009) ควบคู่กับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน จากสถานการณ์และความสำคัญของการจัดการศึกษาดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียน โดยนำร่องจัดการเรียนรู้ในรายวิชาทักษะ

ชีวิตในชั่วโมงแนะแนวและชั่วโมงพบครูที่ปรึกษา คำตอบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้เกี่ยวข้องด้านการโค้ชเพื่อจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่มีประสิทธิภาพ ลดพฤติกรรมเสี่ยง พัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์สำหรับผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่กำลังเผชิญปัญหาให้ผ่านพ้นวิกฤตได้อย่างมั่นคง เกิดทักษะ และเกิดสุขภาวะส่งผลต่อ การพัฒนาบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน

2. เพื่อศึกษาผลของการโค้ชต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โรงเรียนบ้านทุ่งเกราะ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่มองเห็นปัญหา ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ต้องการพัฒนากระบวนการโค้ช (Coaching) และสมัครใจเข้าร่วมการศึกษาตลอดระยะเวลา 6 เดือน ประกอบด้วย ทีมผู้บริหารจำนวน 3 คน ตัวแทนครูที่อาสาทำหน้าที่เป็นโค้ชจำนวน 5 คน ครูที่รับผิดชอบจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในชั่วโมงแนะแนวและชั่วโมงพบครูที่ปรึกษา (Home room) จำนวน 15 คน ทีมโค้ชภายนอก ได้แก่ ศึกษานิเทศก์จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 (สพป.นศ. 4) จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจำนวน 1 คน อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการโค้ชจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์จำนวน 2 คน ตัวแทนนักเรียนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและเพื่อนผ่านการเรียนรู้จากครูจำนวน 45 คน รวมจำนวน 74 คน ดำเนินการระหว่างวันที่ 4 สิงหาคม 2563 ถึงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2564 ผู้วิจัยและคณะนำแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ของเคมมิส และแมคทากกาท (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1988) ประกอบด้วยการดำเนินงาน 3 ระยะ ผ่านกิจกรรม 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ระยะเริ่มต้นการวิจัย: ขั้นการวางแผน 2) ระยะดำเนินการวิจัย: ขั้นการปฏิบัติ และ 3) ระยะสิ้นสุดการวิจัย: ขั้นการสังเกตและขั้นการสะท้อนกลับ มาใช้ในกระบวนการวิจัย ดังภาพที่ 1

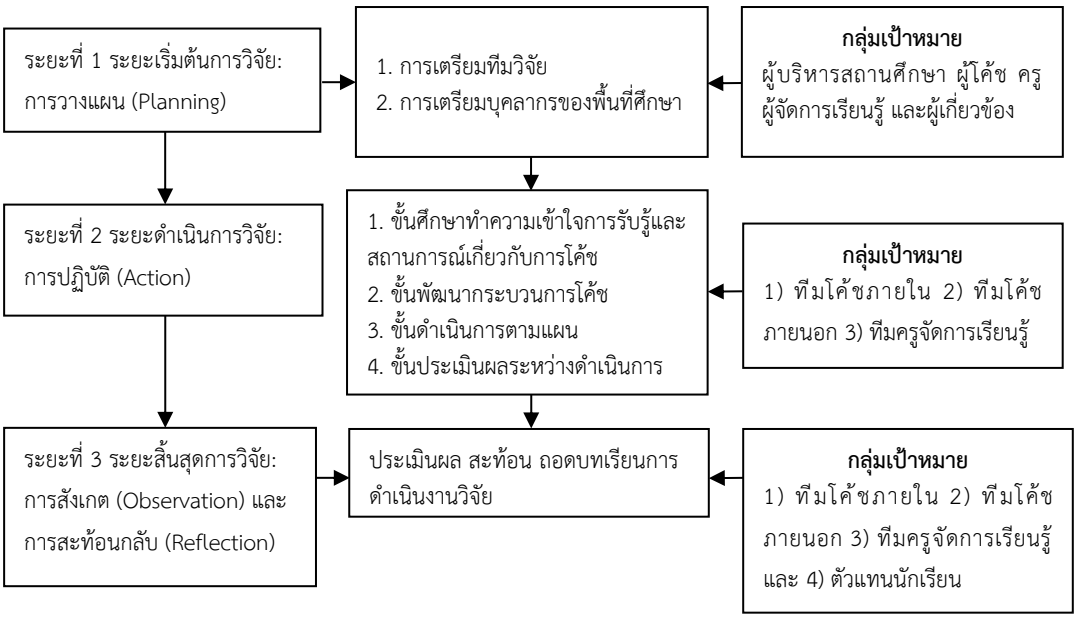

ภาพที่ 1 ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบบประเมินสมรรถนะ แบบฟอร์มการโค้ช และแนวคำถามกึ่งโครงสร้างเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานซึ่งผู้วิจัยพัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้โค้ชและครูผู้จัดการเรียนรู้ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ มีลักษณะเลือกตอบและเติมคำในช่องว่าง คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การจัดการเรียนรู้/การโค้ช ส่วนที่ 2 แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured guideline) ใช้ในช่วงก่อนดำเนินการพัฒนา เพื่อศึกษาข้อมูลและการรับรู้เกี่ยวกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมกระบวนการ ต้นทุน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ผลลัพธ์ อุปสรรค และความต้องการพัฒนาการโค้ชที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปได้ของโรงเรียน ประกอบด้วยข้อคำถามปลายเปิดจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ 1) โรงเรียนมีการโค้ชเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างไร มีปัจจัยใดเกี่ยวข้อง 2) ท่านคาดหวังให้กระบวนการโค้ชและผู้โค้ชมีลักษณะอย่างไร ใครควรเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไร 3) แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะการโค้ชของโรงเรียนควรเป็นอย่างไร และ 4) หากจะทำให้กระบวนการโค้ชเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ท่านต้องการการสนับสนุนอะไรอย่างไร ส่วนที่ 3 แบบฟอร์มการโค้ชครูในการจัดการเรียนรู้ เป็นข้อความประเมินสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของครู ครอบคลุมความรู้ความเข้าใจเนื้อหา ทักษะและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ทัศนคติและท่าทีของครูผู้จัดการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ของครู ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด ใช้เป็นแนวทางสำหรับโค้ชครูภายหลังจัดกระบวนการเรียนรู้ ส่วนที่ 4 แบบประเมินสมรรถนะของผู้โค้ชเป็นข้อความประเมินสมรรถ

นะการโค้ชที่ผู้โค้ชใช้สะท้อนตนเองและผู้บริหาร/ครูสะท้อนผู้โค้ช ครอบคลุมความรู้ความเข้าใจเนื้อหาการโค้ช กระบวนการโค้ช ทัศนคติและท่าที การใช้คำถาม การฟัง และการให้ข้อมูลของผู้โค้ช ข้อคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด ใช้ภายหลังการโค้ช และส่วนที่ 5 แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured guideline) เกี่ยวกับความคิดเห็นในระยะประเมินผลการดำเนินงานต่อกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วยข้อคำถามปลายเปิดจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ 1) มุมมอง ความคิดเห็น การรับรู้ และข้อสังเกตต่อกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนของท่านเป็นอย่างไร มีจุดเด่นและข้อจำกัดอย่างไร 2) วิธีปฏิบัติในการนำกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในโรงเรียนมีกี่ลักษณะ แต่ละลักษณะมีประสิทธิภาพและข้อจำกัดอะไร อย่างไร 3) ปัจจัยที่ส่งเสริมการนำกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จมีอะไรบ้าง 4) ปัญหาอุปสรรคในการนำกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในโรงเรียนมีอะไรบ้าง อย่างไร มีแนวทางแก้ปัญหาอย่างไร ต้องการการสนับสนุนอะไร จากใคร อย่างไร และ 5) ผลการนำกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในโรงเรียนเป็นอย่างไร ควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงส่วนไหน อย่างไร

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยนำเครื่องมือพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการโค้ชจำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างเสริมสุขภาวะเด็กและวัยรุ่นจำนวน 1 คน ร่วมกันพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหาและภาษา ค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0 และนำเครื่องมือดังกล่าวไปทดลองใช้กับบุคคลในพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้จำนวน 20 ราย เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในข้อคำถาม จากนั้นนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงแนวคำถามก่อนนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

ขั้นตอนและวิธีการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) ทีมวิจัยพบผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษา กระบวนการวิจัย ผลกระทบที่อาจเกิดกับกลุ่มเป้าหมาย ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ทีมวิจัยเข้าพบผู้บริหาร ครู ผู้เกี่ยวข้องโรงเรียนบ้านทุ่งเกราะเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น สอบถามความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มที่สมัครใจ ให้เซ็นยินยอมเข้าร่วมการวิจัย 3) ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในกระบวนการวิจัยเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอน และร่วมกันดำเนินงานตามกระบวนการวิจัย 4) ดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ของเคมมิสและแมคทากกาท (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1988) 3 ระยะผ่าน 4 ขั้นตอน คือ 1) ระยะเริ่มต้นการวิจัย:

ขั้นการวางแผน 2) ระยะดำเนินการวิจัย: ขั้นการปฏิบัติ และ 3) ระยะสิ้นสุดการวิจัย: ขั้นการสังเกตและขั้นการสะท้อนกลับ สะท้อนและดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพในแต่ละระยะ ได้แก่ การสนทนากลุ่มจำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้โค้ช 1 กลุ่ม กลุ่มครูผู้จัดการเรียนรู้ 1 กลุ่ม กลุ่มนักเรียน 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีผู้ร่วมจำนวน 14 - 15 คน ดำเนินการกลุ่มละ 1 ครั้ง ครั้งละ 60 - 90 นาที การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ดำเนินการกับผู้โค้ชจำนวน 8 คน ครูผู้จัดการเรียนรู้จำนวน 8 คน และนักเรียนจำนวน 9 คน สังเกตการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนร่วมกับการโค้ช และ 5) รวบรวมข้อมูลในแต่ละระยะ วิเคราะห์ และแปลผลการวิจัย

การดำเนินงานวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ผ่านกิจกรรม 4 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะเริ่มต้นการวิจัย: การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมทีมวิจัย เริ่มจากประชุมชี้แจงทำความเข้าใจรายละเอียดโครงการวิจัย เตรียมความพร้อมของทีมวิจัยทั้งด้านวิชาการ ทักษะการดำเนินงานเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ วิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วม และวางแผนดำเนินการพัฒนาการโค้ชของพื้นที่ และ 2) การเตรียมบุคลากรของพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้โค้ช ครูผู้จัดการเรียนรู้ และผู้เกี่ยวข้อง ในการกำหนดพื้นที่ศึกษา การเตรียมพื้นที่ศึกษา และการสร้างสัมพันธภาพกับพื้นที่ศึกษา

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการวิจัย: การปฏิบัติ (Action) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นศึกษาทำความเข้าใจการรับรู้และสถานการณ์เกี่ยวกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมกระบวนการ ต้นทุน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ผลลัพธ์ อุปสรรค และความต้องการพัฒนาการโค้ชที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปได้ของโรงเรียน ได้แก่ 1.1) การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) เพื่อชี้แจงรายละเอียดของการวิจัย 1.2) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและเพิ่มทักษะการปฏิบัติเพื่อดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนากระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน 1.3) วิเคราะห์กระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) ผ่านการประชุมปรึกษา การสัมภาษณ์รายบุคคล ร่วมกับการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) ในกลุ่มเป้าหมาย 1.4) ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับต้นทุน ทรัพยากร ความรู้ ที่เอื้อต่อการโค้ชจากผลที่ได้จากการวิเคราะห์ประเด็นกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พร้อมกับวิเคราะห์หาช่องว่างของความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางสำหรับดำเนินการพัฒนาการโค้ชที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นนำผลการวิเคราะห์มารวมเป็นข้อมูลของโรงเรียน 1.5) ทีมพื้นที่ร่วมกันวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของการโค้ชในโรงเรียน วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา 1.6) สำรวจข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการโค้ชเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านการพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนโดยทีมวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความ

ถูกต้องร่วมกัน 1.7) ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference: FSC) เพื่อศึกษา ทบทวน ตรวจสอบ และอภิปรายข้อมูลของโรงเรียน โดยเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตในการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน และ 1.8) เสวนาแนวคิดเรื่อง “กระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทุ่งเกราะ” 2) ขั้นพัฒนากระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการดำเนินงานของโรงเรียน ได้แก่ 2.1) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดกลยุทธ์การสร้างกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยร่วมกันวิเคราะห์ อภิปราย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิด “กระบวนการโค้ชของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ” โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อขอรับการสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง 2.2) ทีมวิจัย แกนนำพื้นที่ ร่วมวิเคราะห์ อภิปรายกระบวนการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน พร้อมกับวาดภาพกระบวนการโค้ชเพื่อประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน และ 2.3) มอบหมายความรับผิดชอบและจัดทำแผนปฏิบัติการสนับสนุน กำกับการดำเนินงาน และประเมินผล 3) ขั้นดำเนินการตามแผน ด้วยการนำกระบวนการโค้ชไปดำเนินการในโรงเรียนผ่านหลายรูปแบบและวิธีการโค้ช และขยายเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง โดยการจัดประชุมทีม เพื่อพัฒนาเครือข่ายการโค้ช จากนั้นดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ครอบคลุมทั้งโรงเรียนผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 4) ขั้นประเมินผลระหว่างดำเนินการนำกระบวนการโค้ชไปใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในสถานการณ์จริงของพื้นที่

ระยะที่ 3 ระยะสิ้นสุดการวิจัย: การสังเกต (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) ระยะนี้เป็นการประเมินผล สะท้อน ถอดบทเรียนการดำเนินงานวิจัยในภาพรวม ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานขั้นสุดท้ายเพื่อหาข้อสรุป จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามกระบวนการวิจัย โดยพิจารณาว่ากิจกรรมดำเนินตามแผนที่กำหนดหรือไม่ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดมากน้อยเพียงใด โดยประเมินจาก 1) เกิดกระบวนการโค้ชในโรงเรียน 2) เกิดแนวทางการพัฒนาครูผู้จัดการเรียนรู้ผ่านการโค้ชที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของโรงเรียน และ 3) เกิดกลุ่มเครือข่ายผู้โค้ชและครูผู้จัดการเรียนรู้ของพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการจัดการเรียนรู้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนาการโค้ช เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนที่มีประสิทธิภาพในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทำความเข้าใจ วางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่ในกระบวนการโค้ชร่วมกันระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง เป็นจุดเริ่มต้นความร่วมมือซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จ สามารถลดแรงต้านในกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านการสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจ มองเห็นภาพสำเร็จและรูปธรรมภาพรวมของการทำงานร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในแนวคิด กระบวนการ และผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการโค้ช ให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องในลักษณะกัลยาณมิตร ทำความเข้าใจว่าการโค้ชไม่ใช่ภาระงานเพิ่มแต่เป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยให้งานประจำเกิดคุณภาพและผู้เกี่ยวข้องเกิดโอกาสในการพัฒนาอย่างเป็นมิตรมากขึ้น กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ทุกฝ่ายเกิดทัศนคติเชิงบวก รู้สึกปลอดภัย ได้รับการยอมรับ เข้าใจ เกิดทักษะ ความรับผิดชอบ และเรียนรู้ร่วมกันผ่านการโค้ช

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาสมรรถนะผู้โค้ช การลงมือปฏิบัติการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร การติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องทั้งจากทีมโค้ชภายในและโค้ชภายนอกโรงเรียน คือ หัวใจสำคัญของกระบวนการดำเนินงานในขั้นการปฏิบัติ ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาผู้โค้ชให้มีสมรรถนะในการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ครูเกิดศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential learning) ที่มุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้การติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องในหลายลักษณะ ทั้งการโค้ชภายในจากผู้บริหารและทีมครูที่อาสาทำหน้าที่โค้ช การโค้ชภายนอกจากทีมผู้เชี่ยวชาญภายนอก การโค้ชหลังห้องเรียน และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมหาแนวทางจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การดำเนินงานร่วมกันหลายวิธีการดังกล่าวช่วยให้ผู้โค้ชและครูเกิดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงประสบการณ์ได้มากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตกระบวนการโค้ช และขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน ผลการศึกษา พบว่า ทั้ง 2 ขั้นตอน เกิดควบคู่ สนับสนุน และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนได้อย่างทันท่วงที การสังเกต สะท้อน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะกัลยาณมิตรอย่างต่อเนื่องทั้งระหว่างและสิ้นสุดการพัฒนามีผลสำคัญต่อการเติมเต็มประสบการณ์ร่วมกันอย่างมีความหมาย

ด้านผลของการโค้ช พบว่า ครูรับรู้สมรรถนะ เกิดความมั่นใจในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเอง มองเห็นการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนเพิ่มขึ้นจากกระบวนการสังเกตการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การตอบคำถามที่มีลักษณะคิดวิเคราะห์ แยกแยะ ให้เหตุผล ตัดสินใจเลือก บอกผลกระทบและแนวทางการรับมือกับผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ เช่นเดียวกับนักเรียนที่ยืนยันการเปลี่ยนแปลง

ความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ในแนวทางเดียวกัน ขณะที่พบว่าผู้โค้ชเกิดสมรรถนะและการเติบโตจากกระบวนการโค้ชอย่างมีความหมาย

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนผลการพัฒนาการโค้ชที่มีประสิทธิภาพต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการโค้ชที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การทำความเข้าใจ วางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่ในกระบวนการโค้ชร่วมกันระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง 2) การพัฒนาสมรรถนะผู้โค้ช การลงมือปฏิบัติการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร การติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องทั้งจากทีมโค้ชภายในและโค้ชภายนอกโรงเรียน 3) การสังเกตกระบวนการโค้ช และ 4) การสะท้อนระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เซลส์ และคณะ (Sales, A. et al.) ซึ่งพบว่ากระบวนการโค้ชขั้นตอนที่ 1 เริ่มจากการทำความเข้าใจ วางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่ในกระบวนการโค้ชร่วมกันระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช การเริ่มต้นจากการให้ความสำคัญและสร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ผู้โค้ช และครู ได้มีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายและกระบวนการดำเนินงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นช่วยให้คนทำงานมองเห็นเป้าหมายและแนวทางการขับเคลื่อนในลักษณะเดียวกัน ช่วยลดแรงต้าน เพิ่มความร่วมมืออย่างมีความหมาย (Sales, A. et al., 2011) และสอดคล้องกับ ไคริอคิเดส และคณะ (Kyriakides, L. et al.) ที่กล่าวว่าความร่วมมือด้วยความเข้าใจตั้งแต่เริ่มต้นคือปัจจัยทำนายความสำเร็จ (Kyriakides, L. et al., 2015) นอกจากนี้จากผลการศึกษาของ กุลสมบูรณ์ และคณะ (Kunlasomboon, N. et al.) พบว่าการกำหนดบทบาท หน้าที่ ให้ความสำคัญเชิงนโยบายและออกแบบกลไกการขับเคลื่อนหลักจากทีมผู้บริหาร ร่วมกับความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานจากเครือข่ายภายนอกสถานศึกษาช่วยให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น (Kunlasomboon, N. et al., 2015) อีกทั้งผลการศึกษาของ สตอล์กเกอร์ และคณะ (Stalker, K. C. et al.) ที่พบว่านโยบายและการให้ความสำคัญจากผู้บริหารร่วมกับการดึงภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยให้การดำเนินงานทวีพลัง (Synergy) และเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ส่งผลกระทบ (Impact) ได้มากขึ้น การปฏิบัติในขั้นตอนที่ 2 ซึ่งพบว่าการพัฒนาสมรรถนะผู้โค้ช ให้ลงมือปฏิบัติการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร และการติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องในลักษณะกัลยาณมิตร (Stalker, K. C. et al., 2018) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ โจเวทท์ (Jowett, S.) ซึ่งพบว่า การพัฒนาสมรรถนะ ผู้โค้ช ให้ลงมือปฏิบัติการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาเป็นไปในทิศทางบวก การให้ครูได้มีโอกาสบอก

ความรู้สึกต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ การบอกสิ่งที่ครูชอบ ประทับใจ พึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง การเสริมประเด็นด้านบวกที่ผู้โค้ชมองเห็น คำถามที่กระตุ้นการเรียนรู้ในเชิงบวก รวมทั้งการถามถึงความต้องการที่จะปรับเปลี่ยนด้วยคำถามว่า “จะดีกว่านี้...ถ้า” ช่วยให้ครูสามารถสะท้อนและมองเห็นภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Jowett, S., 2017) นอกจากนี้ เลิร์นเนอร์ (Lerner, R. M.) พบว่า ท่าที การฟัง การตั้งคำถาม การเชื่อมโยงประเด็นสำคัญเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ช่วยให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ในเชิงประสบการณ์ ซึ่งมีความหมายต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ครั้งใหม่ได้อย่างมั่นคง (Lerner, R. M., 2005) นอกจากนี้ แคเนดี้ (Kennedy, M. D.) พบว่า ลักษณะการโค้ชหลายรูปแบบตามความต้องการและความพร้อมของครู ทั้งการสังเกตหลังห้องเรียน การโค้ชเป็นกลุ่มโดยใช้ผู้สอนหลายคน การบันทึกวิดีโอสอนและโค้ชร่วมกัน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนกลุ่มย่อยร่วมกัน ทางเลือกที่มีความหลากหลายช่วยให้ครูผู้จัดการเรียนรู้สามารถเรียนรู้ได้อย่างปลอดภัยและรู้สึกได้รับการยอมรับมากขึ้น (Kennedy, M. D., 2009)

นอกจากนี้ ตลอดกระบวนการดำเนินงานมีการสังเกตกระบวนการโค้ชร่วมกับการสะท้อนผลระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงานตามผลการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 3 และ 4 การติดตามสนับสนุนการดำเนินงานทั้งในระหว่างทางและปลายทาง ช่วยให้สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานได้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่ได้มากขึ้น สอดคล้องกับ อัจฉรา และคณะ (Acharya, D. et al.) พบว่า กระบวนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพต้องดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้น ระหว่าง และภายหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงานเพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและเท่าทันกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนรู้ (Acharya, D. et al., 2017)

2. การศึกษาผลของการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนซึ่งผลการวิจัย พบว่า ครูรับรู้สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเองเพิ่มขึ้น และสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เซลล์ส และคณะ (Sales, A. et al.) (Sales, A. et al., 2011) พบว่า ผลของการโค้ช การกระตุ้นให้เกิดกระบวนการดำเนินงานต่อเนื่องด้วยการ Booster ทุก 2 เดือนจากโค้ชภายในและภายนอกช่วยให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายมากขึ้น ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนผลลัพธ์จากการดำเนินงานทั้ง 4 ขั้นตอนต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกจากกระบวนการโค้ชต่อสมรรถนะในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของครู สมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน รวมทั้งพบสมรรถนะและการเติบโตของผู้โค้ชจากกระบวนการโค้ชอย่างมีความหมาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการเชิงบวกที่ผู้โค้ชและครูสามารถสังเกตและรับรู้ได้จากตนเอง เพื่อนครู และนักเรียน ช่วยให้ทุกฝ่ายเกิดความร่วมมือมากขึ้น (Sales, A. et al., 2011) นอกจากนี้เลิร์นเนอร์ (Lerner, R. M.) พบว่า ความสามารถ

สัมผัสกับการเปลี่ยนแปลงเชิงประสบการณ์ (Experiential) ในทิศทางด้านบวกช่วยให้คนเกิดความมั่นใจและเต็มใจขับเคลื่อนงานได้มากขึ้น (Lerner, R. M., 2005)

องค์ความรู้ใหม่

จากการพัฒนาและประเมินผลการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะรูปแบบการพัฒนาและประเมินผลการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน ดังภาพที่ 2

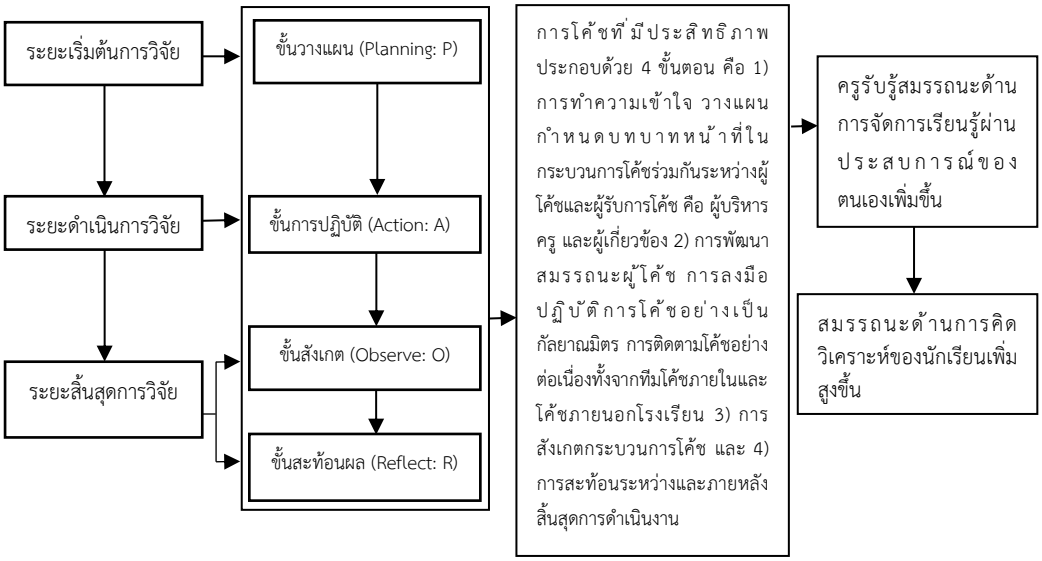

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาและประเมินผลการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนการพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ของเคมมิสและแมคทากกาทมาขับเคลื่อน ประกอบด้วยการดำเนินงาน 3 ระยะผ่านกิจกรรม 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ระยะเริ่มต้นการวิจัย: ขั้นการวางแผน 2) ระยะดำเนินการวิจัย: ขั้นการปฏิบัติ และ 3) ระยะสิ้นสุดการวิจัย: ขั้นการสังเกตและขั้นการสะท้อนกลับ มาใช้ในกระบวนการวิจัยซึ่งสรุปผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าการพัฒนาการโค้ชประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การทำความเข้าใจ วางแผน กำหนด

บทบาทหน้าที่ในกระบวนการโค้ชร่วมกันระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาสมรรถนะผู้โค้ช การลงมือปฏิบัติการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร การติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องทั้งจากทีมโค้ชภายในและโค้ชภายนอกโรงเรียน ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาผู้โค้ชให้มีสมรรถนะในการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ครูเกิดศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential learning) ที่มุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์ ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตกระบวนการโค้ช และขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน ผลการศึกษา พบว่า ทั้ง 2 ขั้นตอนเกิดควบคู่ สนับสนุน และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนได้อย่างทันท่วงที การสังเกต สะท้อน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะกัลยาณมิตรอย่างต่อเนื่องทั้งระหว่างและสิ้นสุดการพัฒนามีผลสำคัญต่อการเติมเต็มประสบการณ์ร่วมกัน ด้านผลของการโค้ช พบว่า ครูรับรู้สมรรถนะตนเอง เกิดความมั่นใจในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเอง มองเห็นการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนเพิ่มขึ้นจากกระบวนการสังเกตการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนเช่นเดียวกับนักเรียนที่ยืนยันการเปลี่ยนแปลงความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของตนเอง ขณะที่พบว่าผู้โค้ชเกิดสมรรถนะจากกระบวนการโค้ชดังกล่าว จากข้อค้นพบนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ กำหนดบทบาทหน้าที่ในกระบวนการโค้ชร่วมกันระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง การลงมือปฏิบัติการโค้ชอย่างเป็นกัลยาณมิตร การติดตามโค้ชอย่างต่อเนื่องทั้งจากทีมโค้ชภายในและโค้ชภายนอกโรงเรียนทั้งระหว่างและสิ้นสุดการพัฒนา นอกจากนี้ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยการพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) เพื่อให้เห็นถึงความยั่งยืนของการพัฒนาดังกล่าว

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากมูลนิธิแพธทูเฮลท์ ภายใต้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาวะแบบดำเนินการทั้งระบบเพื่อสร้างเสริมสุขภาพจิตและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของนักเรียน (WUEC-20-168-01)

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2559). องค์ความรู้การดำเนินงานดูแลสุขภาพวัยรุ่นแบบบูรณาการสำหรับทีมนักจัดการสุขภาพวัยรุ่น (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บียอนพับลิสชิ่งจำกัด.

ประภัสสร จันดี. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช . มหาวิทยาลัยบูรพา.

วินัย รอบคอบ และคณะ. (2561). ภาวะซึมเศร้า พฤติกรรมการดื่มสุรา และความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของวัยรุ่น. พยาบาลสาร, 45(4), 144-158.

สถาบันราชานุกูล กระทรวงสาธารณสุข. (2559). คู่มือการดูแลเด็กวัยเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรม-อารมณ์สำหรับบุคลากรสาธารณสุข (ฉบับทดลองใช้). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สมพร ชูทอง และคณะ. (2559). การพัฒนากลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อป้องกันปัญหาทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 11(3), 267-280.

Acharya, D. et al. (2017). Evaluating school-based sexual health education programme in Nepal: An outcome from a randomized controlled trial. International. Journal of Educational Research, 82(2017), 147-158.

Jowett, S. (2017). Coaching effectiveness: the coach–athlete relationship at its heart. Current Opinion in Psychology, 16(2017), 154-158.

Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). The Action Research Planner (3 rd ed.). Victoria: Deakin University.

Kennedy, M. D. (2009). Gangs and public policy: Constructing and deconstructing gang databases. Criminology & Public Policy, 8(2009), 711-716.

Kohler, P. et al. (2008). Abstinence-Only and Comprehensive Sex Education and the Initiation of Sexual Activity and Teen Pregnancy. Journal of Adolescent Health, 42(4), 344-351.

Kolb, Y. A. & Kolb, A. D. (2005). Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Experiential Learning in Higher Education. Academy of Management Learning & Education, 4(2),193-212.

Kunlasomboon, N. et al. (2015). Research and development of classroom action research process to enhance school learning. Procedia- Social and Behavioral Sciences, 171(2015), 1315-1324.

Kyriakides, L. et al. (2015). The impact of school policy and stakeholders' action on student learning: A longitudinal study. Learning and Instruction, 36(2015), 113-124.

Lerner, R. M. (2005). Promoting positive youth development: Theoretical and empirical bases. Washington, D.C: National Academy of Sciences.

Lindberg, L. D. et al. (2016). Changes in adolescents' receipt of sex education, 2006-2013. Journal of Adolescent Health, 58(6), 1-7.

Mathew, A. et al. (2020). Genetics of adolescent suicide: A literature review. Journal of Indian Association of Child and Adolescent Mental Health, 17(2), 135-161.

Sales, A. et al. (2011). Action research as a school-based strategy in intercultural professional development for teachers. Teaching and Teacher Education, 27(5), 911-919.

Stalker, K. C. et al. (2018). The impact of the positive action program on substance use, aggression, and psychological functioning: Is school climate a mechanism of change?. Children and Youth Services Review, 84(2018), 143-151.

ปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์*

LEGAL PROBLEMS FOR PREVENTION OF CHILDREN AND YOUTH FROM DRINKING ALCOHOL

ศิวัช นุกูลกิจ
Siwat Nukulkij
วิทยาลัยนอร์ทเทริ์น
Northern College, Thailand
E-mail: sn.laws2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งพิจารณาจากปัญหา 1) การดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กและเยาวชน 2) ผู้ปกครองละเลยปล่อยให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ และ 3) การกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถดื่มแอลกอฮอล์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสารกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย พบว่า 1) พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ไม่กำหนดมาตรการในการควบคุมเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เอาไว้ ในขณะที่ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ห้ามจำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็กเอาไว้ 2) พร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ไม่มีบทลงโทษผู้ปกครองที่ปล่อยปละละเลยทำให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ และ 3) พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ไม่กำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งในสหรัฐอเมริกากำหนดให้ผู้บรรลุนิติภาวะอายุ 21 ปี บริโภคเรื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ ดังนั้น จึงควรแก้ไข 1) พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ห้ามบุคคลใดกระทำการดังต่อไปนี้ (1) ซื้อ ขาย ให้ จำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า20 ปีบริบูรณ์ 2) พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26 (11) ผู้ปกครองต้องไม่ จงใจหรือละเลยปล่อยให้บุคคลอายุไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์ บริโภค หรือ ซื้อ หรือ ขาย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้ใดฝ่าฝืนต้องรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และ 3) พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ห้ามบุคคลใดกระทำการดังต่อไปนี้ (2) บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

* Received 18 January 2021; Revised 21 December 2021; Accepted 26 December 2021

คำสำคัญ: การป้องกัน, เด็กและเยาวชน, เครื่องดื่มแอลกอฮอล์

Abstract

The objectives of this research article were to study legal problems in preventing child and youth from drinking alcoholic beverages by considering the following problems: 1) alcohol drinking of child and youth. 2) parents neglected and let child and youth drink alcoholic beverages, 3) determining the minimum age for those who could drink alcohol. This study was qualitative research analyzing related legal documents. The study results revealed that 1) the Alcohol Control Act B.E. 2551 did not establish measures to control child and youth from drinking alcohol, while the Child Protection Act B.E. 2546 prohibited the sale, exchange, or giving of alcohol or cigarettes to children. 2) The Child Protection Act B.E. 2546 had no penalties for parents who neglected children and youth to drink alcohol. And 3) the Alcoholic Beverage Control Act B.E. 2551 did not specify the minimum age for those who drink alcoholic beverages. But in the United States requires a 21-year-old adult to consume alcohol. Therefore, it should amend Alcohol Control Act B.E. 2551, Section 29 by prohibiting a person shall do any of the following acts: (1) buying, selling, giving, distributing, dispensing alcoholic beverages to persons under twenty years of age. Child Protection Act, B.E. 2546, Section 26 (11), parents must not willingly or neglect to allow a person under the age of 20 to consume or buy or sell alcoholic beverages. Any person violating this shall be liable to imprisonment for a term not exceeding one year or a fine not exceeding fifty thousand baht or both. For Alcohol Control Act, B.E. 2551, Section 29 should add no person shall do any of the following acts: (2) A person under twenty years of age consumes alcoholic beverages.

Keywords: Prevention, Child & Youth, Alcoholic Beverages

บทนำ

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) เป็นหน่วยงานวิชาการที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนนโยบายยุทธศาสตร์แอลกอฮอล์ระดับชาติ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการควบคุมและลดปริมาณการบริโภคของสังคม ป้องกันนักดื่มหน้าใหม่ ควบคุมจำนวนผู้บริโภค ลดความเสี่ยงจากการบริโภคทั้งมิติของปริมาณการบริโภค รูปแบบการบริโภค พฤติกรรมหลังการบริโภค และการจำกัดและควบคุมความรุนแรงของปัญหาจากการบริโภค ผลการศึกษา พบว่า วัยรุ่นไทยจะเริ่มดื่ม

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่อายุเฉลี่ย 20.8 ปี โดยวัยรุ่นชายเริ่มดื่มเมื่ออายุ 19.4 ปี และวัยรุ่นหญิงเริ่มดื่ม 25 ปี (ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.), 2557) สาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อาจมาจากการที่พฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของสังคมไทยมีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาช้านานแล้ว โดยมักดื่มในเทศกาลและวาระต่าง ๆ และมีความเชื่อเรื่องการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อสุขภาพ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่เป็นที่นิยม ได้แก่ เบียร์ เหล้าองุ่น สุราขาว สุรายี่ห้อต่าง ๆ ที่ผลิตในประเทศไทย และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ผลิตในต่างประเทศ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้นเพศชายมีปริมาณการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเพศหญิง (เขมณัฏฐ์ สินสายออ, 2548) โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการบริโภคมาจากความอยากลอง กลุ่มเพื่อน สังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อกระแสสื่อโฆษณาและความเครียด นอกจากสาเหตุดังกล่าวปัจจัยในด้านลักษณะส่วนตัวและครอบครัว การประกอบอาชีพ ระดับการศึกษาของบิดามารดา พฤติกรรมการเรียน พฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษาได้แก่ เพศ ชั้นปี ล้วนเป็นปัจจัยด้านพฤติกรรมการดื่มสุราของนักศึกษา ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงทำให้ระดับการเรียนลดลง (อุบลรัตน์ นาคพันธ์, 2557)

ผลกระทบจากการดื่มแอลกอฮอล์ ประการแรก ภาวะมึนเมาจากแอลกอฮอล์เป็นผลจากการที่แอลกอฮอล์ในกระแสเลือดไปมีผลต่อการทำงานของสมอง ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามระดับของแอลกอฮอล์ ในกระแสเลือด ผู้ดื่มจะมีอาการมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ ปริมาณของแอลกอฮอล์ที่บริโภคเข้าไป อัตราการเพิ่มสูงขึ้นของแอลกอฮอล์ในร่างกาย ยิ่งดูดซึมเร็วอัตรานี้จะยิ่งมากขึ้น ทำให้มีอาการได้เร็ว และมากขึ้นตามลำดับ ภาวะร่างกายของแต่ละคนที่จะตอบสนองต่อแอลกอฮอล์ซึ่งบางคนต้องใช้แอลกอฮอล์ปริมาณมากจึงจะเกิดอาการขึ้นได้ นอกจากนี้ปัจจัยทางพันธุกรรมที่เป็นตัวกำหนดการตอบสนองของสมองที่มีต่อระดับแอลกอฮอล์ และภาวะของอารมณ์และสิ่งแวดล้อมในขณะที่ดื่ม ผลของแอลกอฮอล์ที่มีต่อการทำงานของสมองจะสัมพันธ์กับปริมาณแอลกอฮอล์ในกระแสเลือด โดยในระดับต่ำ จะมีผลต่อการควบคุมอารมณ์ให้รู้สึกร่าเริง คึกคัก และความวิตกกังวลลดลง ต่อมาเมื่อระดับของแอลกอฮอล์เริ่มสูงขึ้น ก็จะมีผลต่อการประสานงานต่าง ๆ ในระบบการทำงานของสมอง ทำให้พูดไม่ชัดเจน เดินเซ การประสานงานระหว่างสายตา สมองและการกระทำเริ่มผิดพลาด การตัดสินใจบกพร่อง และเมื่อระดับแอลกอฮอล์เพิ่มสูงขึ้นถึง 200 มิลลิกรัม/100 มิลลิลิตร จะมีผลต่อการทำงานของสมองอย่างรุนแรง ประการที่สอง ภาวะขาดแอลกอฮอล์ สำหรับอาการขาดแอลกอฮอล์ในผู้ ที่ดื่มจนติดแล้วนั้น อาการจะเริ่มเป็นตามช่วงระยะและลำดับเวลาดังนี้ ในช่วง 6 - 24 ชั่วโมงแรก หลังจากหยุดหรือลดปริมาณการดื่มจะมีอาการมือสั่น ปวดศีรษะ หงุดหงิด กระวนกระวาย ใจสั่น นอนไม่หลับ ในบางรายจะเริ่มเกิดอาการประสาทหลอน หลังจากหยุดดื่มหรือลดปริมาณการดื่มลง จะเกิดอาการสับสน จำวัน เวลา สถานที่ และบุคคลไม่ได้ เพ้ออย่างรุนแรง กระวนกระวาย ได้ยินเสียงแว่ว ภาพหลอน ควบคุมตัวเองไม่ได้ (บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ, 2551)

ในสหรัฐอเมริกา มาตรการในการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในรัฐส่วนใหญ่ได้กำหนดให้อายุ 21 ปี เป็นอายุขั้นต่ำสำหรับการบริโภคเรื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งตรงกับอายุขั้นต่ำสำหรับการใช้ในการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา (บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ, 2547) ในแต่ละรัฐจะมีกฎหมายในการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นของตนเอง ดังนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบทลงโทษจะแตกต่างกันออกไป ซึ่งในจำนวนรัฐแต่ละรัฐนั้นรัฐเท็กซัส ถือว่าเป็นรัฐที่มีความเข้มงวด โดยไม่อนุญาตให้บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ คือ อายุน้อยกว่า 21 ปีบริบูรณ์ ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สำหรับบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะกระทำผิด จะมีบทลงโทษใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ และนอกจากนั้น กฎหมายของมลรัฐเท็กซัสยังกำหนดไว้ว่า บุคคลใดที่ซื้อหรือขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้กับผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะจะต้องโทษปรับไม่เกิน 4,000 ดอลลาร์ (ประมาณ 120,000 บาท) และ/หรือจำคุกไม่เกิน 1 ปี (ไวพจน์ กุลาชัย, 2555)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามแผนยุทธศาสตร์นโยบายแอลกอฮอล์ระดับชาติซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ 10 ปี (พ.ศ. 2554 - 2563) เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553 และมอบหมายให้คณะกรรมการนโยบายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แห่งชาติ นำไปขับเคลื่อนดำเนินการ (จุรีย์ อุสาหะ, 2559) ทั้งนี้กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดแผนปฏิบัติการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติในระยะที่ 2 พ.ศ. 2564 - 2570 ดำเนินการตามกรอบนโยบายองค์การอนามัยโลก เพื่อสร้างสังคมที่ปลอดภัยจากปัญหาผลกระทบการบริโภคแอลกอฮอล์ มีเป้าหมายในการควบคุมและลดปริมาณการบริโภคของประชาชน ป้องกันนักดื่มหน้าใหม่ และควบคุมจำนวนผู้บริโภค ลดความเสี่ยงจากการบริโภค ทั้งในมิติของปริมาณการบริโภค รูปแบบการบริโภค และพฤติกรรมหลังการบริโภค และ จำกัดและลดความรุนแรงของปัญหาจากการบริโภค ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 นี้ ดำเนินการควบคุมและจำกัดการเข้าถึง ควบคุมพฤติกรรมการขับขี่หลังการดื่ม คัดกรอง บำบัด รักษาผู้มีปัญหาจากสุรา ควบคุมการโฆษณาส่งเสริมการขาย และการให้ทุนอุปถัมภ์ ขึ้นราคาผ่านระบบภาษี สร้างค่านิยมเพื่อลดการดื่ม และการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งมาตรการดังกล่าวตามแผนปฏิบัติการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติ จะเป็นมาตรในการควบคุม ยับยั้งเด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ด้วย (กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ในปัจจุบันรัฐบาลได้ออกกฎหมายห้ามจำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็ก ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, 2546) และออกกฎหมายห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551, 2551) และในปี 2558 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ออกคำสั่งที่ 22/2558 กำหนดมาตรการป้องกันแก้ปัญหาการมั่วสุมและยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เข้าสถานบริการ แก้ไขปัญหา

การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงสถานศึกษาและลงโทษผู้ประกอบการที่กระทำผิด (คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 22/2558, 2558) ข้อ 4) ก็ยังคงพบเด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎหมายกำหนดอายุขั้นต่ำในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเช่นในสหรัฐอเมริกา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กและเยาวชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาผู้ปกครองปล่อยให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์
3. เพื่อศึกษาปัญหาการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการค้นคว้าข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 กฎกระทรวง ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันเด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ปรากฏผลดังนี้

1. ปัญหาการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กและเยาวชน เกิดจากความอยากลอง อยากเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ เป็นเรื่องที่ท้าทาย ตื่นเต้น สนุกสนาน มีเพื่อนสนิทชักชวนให้ดื่ม ผลกระทบจากการดื่ม เกิดปัญหาแตกแยกความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสัมพันธ์กับครอบครัวเกิดอุบัติเหตุ ทำให้เกิดผลเสียหายต่อการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ไม่ได้กำหนดมาตรการในการควบคุมเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เอาไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีบทบัญญัติห้ามจำหน่ายแลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็กเอาไว้

2. ปัญหาผู้ปกครองละเลยปล่อยให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26 มีบทบัญญัติห้ามผู้ใดจำหน่ายแลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็กซึ่งเป็นการป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงแอลกอฮอล์ได้ง่าย แต่ไม่มีบทลงโทษผู้ปกครองที่ปล่อยปละละเลยทำให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์

3. ปัญหาการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถดื่มแอลกอฮอล์ ตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มาตรา 29 (1) ห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ แต่ก็ยังคงพบเห็นเด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก และไม่มีบทกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถดื่มแอลกอฮอล์ ดังนั้น เด็กและ

เยาวชนจึงสามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้โดยไม่มีกฎหมายลงโทษ ในสหรัฐอเมริกา มาตรการในการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในรัฐส่วนใหญ่ได้กำหนดให้อายุ 21 ปี เป็นอายุขั้นต่ำสำหรับการบริโภคเรื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งถือเป็นการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย และตรงกับอายุขั้นต่ำสำหรับการใช้ในการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา

อภิปรายผล

จากการที่เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มสูงขึ้น และมีการคาดการณ์ว่า ในอนาคตมีแนวโน้มที่เด็กและเยาวชนจะดื่มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลดังนี้

1. ปัญหาการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กและเยาวชน เกิดจากมูลเหตุที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนดื่ม แอลกอฮอล์ ได้แก่ ความอยากลอง อยากเผชิญกับสิ่งใหม่ ๆ เป็นเรื่องที่ท้าทาย ตื่นเต้น สนุกสนาน (อุบลรัตน์ นาคพันธ์, 2557)

ผลกระทบจากการดื่ม จะเกิดปัญหาต่อ ความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสัมพันธ์กับครอบครัวและอุบัติเหตุหรือการบาดเจ็บ และความวิตกกังวล ซึมเศร้า ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ดื่มและบุคคลรอบข้าง ในเด็กและเยาวชนจะทำให้เกิดผลเสียหายต่อการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างมากซึ่งถ้าหากมีการดื่มบ่อย ๆ จะทำให้เด็กและเยาวชนเสี่ยงต่อการติดแอลกอฮอล์ สารในแอลกอฮอล์จะไปกระตุ้นสมองในส่วนความอยาก ความพึงพอใจ และมีความต้องการดื่ม จะทำให้หักห้ามใจไม่ได้ และเมื่อหยุดจะเกิดอาการกระสับกระส่าย หงุดหงิด (บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ, 2551) จากสาเหตุดังกล่าว รัฐบาลได้ออกกฎหมาย ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ บุคคลที่มีอาการมึนเมาจนครองสติไม่ได้ ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551, 2551) เพื่อป้องกันเด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้กำหนดมาตรการในการควบคุมเด็กและเยาวชนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เอาไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีบทบัญญัติห้ามจำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุรา หรือบุหรี่แก่เด็กเอาไว้ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, 2546) และคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ออกคำสั่งกำหนดมาตรการป้องกันแก้ปัญหาการมั่วสุมและยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เข้าสถานบริการ แก้ไขปัญหาการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงสถานศึกษาและลงโทษผู้ประกอบการที่กระทำผิด (คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 22/2558, 2558) ข้อ 4) ก็ยังคงพบเด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งต่างกับสหรัฐอเมริกาผู้ที่จะบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้จะต้องมีอายุขั้นต่ำ 21 ปี เป็นอายุที่บรรลุนิติภาวะแล้วเท่านั้น

2. ปัญหาผู้ปกครองละเลยปล่อยให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 จะมีมาตรการในการควบคุมเด็กและเยาวชนบริโภคแอลกอฮอล์ ในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็ก ดังนี้

2.1 แนวทางการปฏิบัติต่อเด็ก ไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามควรแก่ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, 2546)

2.2 การปฏิบัติต่อเด็กโดยผู้ปกครอง ผู้ปกครองต้องไม่ ทอดทิ้งเด็กไว้ในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือสถานพยาบาลหรือไว้กับบุคคลที่รับจ้างเลี้ยงเด็กหรือที่สาธารณะ หรือสถานที่ใด โดยเจตนาที่จะไม่รับเด็กกลับคืน หรือ ละทิ้งเด็กไว้ ณ สถานที่ใด ๆ โดยไม่จัดให้มีการป้องกันดูแลสวัสดิภาพหรือให้การเลี้ยงดูที่เหมาะสม หรือ จงใจหรือละเลยไม่ให้สิ่งที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตหรือสุขภาพอนามัยจนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก หรือปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็ก หรือปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการเลี้ยงดูโดยมิชอบ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, 2546)

2.3 การปฏิบัติต่อเด็กโดยทั่วไป ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก หรือจงใจหรือละเลยไม่ให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตหรือการรักษาพยาบาลแก่เด็กที่อยู่ในความดูแลของตนจนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก หรือ บังคับ ขู่เข็ญ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติเสี่ยงต่อการกระทำผิด หรือ โฆษณาทางสื่อมวลชนหรือเผยแพร่ด้วยประการใด เพื่อรับเด็กหรือยกเด็กให้แก่บุคคลอื่นที่มิใช่ญาติของเด็ก เว้นแต่เป็นการกระทำของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว หรือ บังคับ ขู่เข็ญ ชักจูง ส่งเสริม ยินยอม หรือกระทำด้วยประการใดให้เด็กไปเป็นขอทาน เด็กเร่ร่อน หรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขอทานหรือการกระทำผิด หรือกระทำด้วยประการใดอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก หรือ ใช้ จ้าง หรือวานเด็กให้ทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโต หรือขัดขวางต่อพัฒนาการของเด็ก หรือ บังคับ ขู่เข็ญ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กเล่นกีฬาหรือให้กระทำการใด เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าอันมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็กหรือมีลักษณะเป็นการทารุณกรรมต่อเด็ก หรือ ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใดหรือเข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ที่ห้ามมิให้เด็กเข้า หรือ บังคับ ขู่เข็ญ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการอันมีลักษณะลามกอนาจาร ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด หรือ จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, 2546)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีบทกำหนดแนวทางการปฏิบัติต่อเด็ก กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองที่จำทำการปฏิบัติต่อเด็กที่ทำการปกครองดูแล และกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อเด็กโดยทั่วไป ควรมีบทบัญญัติในการลงโทษผู้ปกครองที่ปล่อยให้เด็กและเยาวชนบริโภค หรือ ซื้อ หรือ ขาย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เอาไว้ด้วย

3. ปัญหาการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถดื่มแอลกอฮอล์ ตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มีบทบัญญัติ ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ บุคคลที่มีอาการมึนเมาจนครองสติไม่ได้ ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551, 2551) เป็นการห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ได้กำหนดอายุขั้นต่ำในการดื่มแอลกอฮอล์เอาไว้ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ สามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้ ซึ่งในสหรัฐอเมริกา รัฐเท็กซัส ไม่อนุญาตให้บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ คือ อายุน้อยกว่า 21 ปีบริบูรณ์ ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สำหรับบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะกระทำผิดจะมีบทลงโทษใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ และนอกจากนั้น กฎหมายของรัฐเท็กซัส ยังกำหนดไว้ว่า บุคคลใดที่ซื้อหรือขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้กับผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องถูกลงโทษปรับไม่เกิน 4,000 ดอลลาร์ และ/หรือจำคุกไม่เกิน 1 ปี (ไวพจน์ กุลาชัย, 2555) ซึ่งในประเทศไทย ควรจะไม่อนุญาตให้บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ คืออายุน้อยกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เช่นเดียวกับในสหรัฐอเมริกา

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีการควบคุมการขาย สถานที่หรือบริเวณห้ามขาย ควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่ที่กำหนด ควบคุมวิธีการการโฆษณา แต่ไม่มีการควบคุมโดยการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่จะดื่มแอลกอฮอล์เอาไว้ ต่างกับในสหรัฐอเมริกา รัฐเท็กซัส มีกฎหมายกำหนดให้ผู้บรรลุนิติภาวะคือต้องมีอายุขั้นต่ำ 21 ปีบริบูรณ์ จึงจะสามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้ สำหรับบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะกระทำผิดจะมีบทลงโทษใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ สำหรับประเทศไทยไม่มีกฎหมายกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่จะสามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ให้มีบทบัญญัติกำหนดให้ผู้บรรลุนิติภาวะ คือ 20 ปี บริบูรณ์ จึงจะสามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้เช่นเดียวกับในสหรัฐอเมริกา

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ให้มีบทบัญญัติกำหนดให้ผู้บรรลุนิติภาวะ คือ 20 ปี บริบูรณ์ จึงจะสามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเห็นว่าควรนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้ในการกำกับควบคุมมิให้บุคคลอายุต่ำกว่า 20 ปี บริบูรณ์ ดื่มแอลกอฮอล์ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ปัญหาการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กและเยาวชน แก้ไขเพิ่ม เติม พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ห้ามบุคคลใดกระทำการดังต่อไปนี้ (1) ซื้อ ขาย ให้ จำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึง การบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 เนื่องจากผู้บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมมีความคิด รู้สำนึกในการกระทำการต่าง หากดื่มแอลกอฮอล์แล้วอาจทำให้มีการควบคุมสติได้มากกว่าเด็กและเยาวชน 2) ปัญหาผู้ปกครองปล่อยให้เด็กและเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 26 (11) ผู้ปกครองต้องไม่ จงใจหรือละเลยปล่อยให้บุคคลอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ บริโภค หรือ ซื้อ หรือ ขาย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และมีบทกำหนดโทษ ผู้ฝ่าฝืน ต้องรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นการกำหนดโทษผู้ควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนไม่ให้ดื่มแอลกอฮอล์ 3) ปัญหาการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ห้ามบุคคลใดกระทำการดังต่อไปนี้ (2) บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากเด็กและเยาวชนส่วนมากยังขาดความยั้งคิดในการกระทำในสิ่งต่าง ๆ หากดื่มแอลกอฮอล์จนครองสติไม่ได้อาจจะทำให้เกิดความเสียหายได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2564). แผนปฏิบัติการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติในระยะที่ 2 พ.ศ. 2564 - 2570 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2564 จาก https://www.dmh.go.th › news-dmh › view

เขมณัฏฐ์ สินสายออ. (2548). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในเพศหญิง หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการระบาด. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 22/2558. (2558). เรื่อง มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแข่งรถยนต์และรถจักรยานยนต์ในทางและการควบคุมสถานบริการหรือสถานประกอบการที่เปิดให้บริการในลักษณะที่คล้ายกับสถานบริการ. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนพิเศษ 171 ง (23 กรกฎาคม 2558).

จุรีย์ อุสาหะ. (2559). ข้อเท็จจริงและตัวเลข: เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทย. สงขลา: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและหน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ. (2547). กฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. ใน รายงานการวิจัย. กรมควบคุมโรค .

บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ. (2551). รายงานสถานการณ์สุราปี 2551. นนทบุรี: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551. (2551). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 33 ก (23 กุมภาพันธ์ 2551).

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546. (2546). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120/ตอนที่ 95 ก/หน้า1/2 (ตุลาคม 2546).

ไวพจน์ กุลาชัย. (2555). การบังคับใช้กฎหมายกรณีเมาแล้วขับในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ เวียดนาม สิงคโปร์ และไทย. ใน เอกสารโครงการศูนย์วิชาการเพื่อความปลอดภัยทางถนน (ระยะ 3). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) .

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.). (2557). ข้อเท็จจริงและตัวเลข:เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทย. สงขลา: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

อุบลรัตน์ นาคพันธ์. (2557). การดื่มแอลกอฮอล์กับผลการเรียนของนักศึกษา. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, 8(1), 37-117.

นโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตราย จากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย*

LEGAL POLICIES AND MEASURES HARM REDUCTION OF DRUG USE IN THAILAND

วศิน สุวรรณรัตน์
Wasin Suwannarat
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkla University, Thailand
ธานี วรภัทร์
Thanee Vorapatr
มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University, Thailand
สุชาดา จันทร์พรหมมา
Suchada Chantrapromma
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkla University, Thailand
วิเชษฐ์ สินประสิทธิ์กุล
Wichet Sinprasitkul
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratchasima Campus, Thailand
E-mail: wasin.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย เปรียบเทียบนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยกับของต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวนโยบายและมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในประเทศไทย โดยคณะผู้วิจัยจะทำศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยกับของต่างประเทศ รวมถึงดำเนินการศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีการบำบัดยาเสพติดพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในการบำบัดยาเสพติด จากการศึกษาวิจัยที่มีการศึกษาปัญหายาเสพติดในประเทศไทยและ

* Received 9 November 2021; Revised 20 December 2021; Accepted 25 December 2021

นำมาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ คือ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดควรจะใช้กับบุคคลที่เป็นอาชญากรเท่านั้น ควรมุ่งเน้นมาตรการป้องกันเป็นหลักกับงานทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข ต้องลดทอนความผิดทางอาญาสำหรับผู้เสพ เป็นต้น โดยใช้มาตรการทางกฎหมายสาธารณสุขและทางปกครองเข้ามาควบคุมแทน มีการอนุญาตให้ใช้สารเสพติดบางชนิดบางประเภทได้ โดยการควบคุมปริมาณ มีการขึ้นทะเบียนผู้เสพ ผู้เสพติดที่ต้องพึ่งพายาเสพติดมีการรักษาอาการเสพติดจากแพทย์ ส่งเสริมให้มีห้องเสพยาเสพติด รัฐควรผลิตยาเสพติดเองเพื่อใช้ในการบำบัดรักษาซึ่งจะมีคุณภาพดีกว่ายาเสพติดที่ผิดกฎหมาย บูรณาการการจัดระเบียบสังคมในระดับท้องถิ่น เพื่อป้องกันและบำบัดรักษาทั้งในระบบสาธารณสุขและในระบบสังคมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบร่วมกัน ซึ่งทั้งหลายเหล่านี้ต้องปรับในเชิงนโยบายและบทบัญญัติของกฎหมาย

คำสำคัญ: นโยบายและมาตรการ , กฎหมาย, การลดอันตราย, การใช้ยาเสพติด

Abstract

The objectives of this research article were to study the policy and legal measures to reduce drug use in Thailand. Comparison of policies and legal measures to reduce the harm from drug use in Thailand with foreign countries. To lead to the proposal of various policies and legal measures suitable for use in Thailand. The research team will conduct a comparative study of the policy and legal measures to reduce the harm from drug use in Thailand and that of foreign countries, including conducting study visits and interviews with experts who have drug treatment. Areas of predominance in drug treatment According to research studies that study drug problems in Thailand and compare them with foreign countries, drug-related offenses should only be applied to criminal persons. Preventive measures should be focused primarily on medical and public health work. Criminal offenses for drug users must be reduced, for example, by using legal, public health, and administrative measures to control instead. Certain types of drugs are permitted by volume control. A registered drug user drug addict who depends on drugs Drug addiction treatment is available from a doctor. Encourage the availability of drug rooms The state should produce its drugs for therapeutic use, which will be of better quality than illicit drugs.

Integration of social order at the local level to prevent and treat both in the public health system and in the local social system together systematically, all of which must be adjusted in terms of policies and provisions of the law.

Keywords: Policies and Measures, Laws, Harm Reduction, Drug Use

บทนำ

จากอัตราผู้ต้องขังต่อประชากร 100,000 คน ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 6 ของโลก นับเป็นข้อเท็จจริงที่น่าตกใจยิ่ง และเมื่อทำการศึกษาเข้าไปในสถิติผู้ต้องขังในประเทศไทย พบว่าผู้ต้องขังกว่าร้อยละ 80 เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์, 2562) นับตั้งแต่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ประกาศใช้ ในช่วงเวลา 1 ปี ถึงปี พ.ศ. 2546 ปริมาณคดีและปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำได้ลดลงไปมาก เพราะมีการบังคับบำบัด อันเป็นการดึงประชากรกลุ่มเสพที่จะต้องถูกพิพากษาออกไปเพื่อเข้าสู่ระบบแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการแก้ไขฟื้นฟูมิได้กระทำโดยผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ “หลักการทางการแพทย์และสาธารณสุข” แต่ใช้การเข้าค่ายวิวัฒน์พลเมือง ซึ่งเป็นค่ายทหาร จึงทำได้เพียงแค่ผู้เสพหยุดเสพยาเสพติดได้เพียงชั่วคราว ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ผู้เสพที่เข้าระบบการฟื้นฟูใน 2 ปีที่ผ่านมา เมื่อผู้เสพได้กลับบ้านกลับสู่บ้านหรือชุมชนเดิม สภาพแวดล้อมเดิมขาดการบำบัดรักษาอย่างถูกต้อง สภาพชุมชนและสังคมก็ขาดความเข้าใจ ระบบและกลไกทางสังคม (Social Systems and Mechanisms) ของการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันในการช่วยเหลือและการยอมรับที่จะทำให้สังคมเข้มแข็งปลอดภัย รวมถึงการใช้มาตรการทางแพทย์และสาธารณสุขอย่างถูกต้องกับเขาก็ทำให้เขาไม่มีเหลือพื้นที่ยืนในสังคม ต้องถูกสิ่งแวดล้อมผลักเขาออกจากสังคม จึงต้องหวนกลับไปคบหาสมาคมกับคนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีกครั้ง กลับมาเสพอีกครั้ง การกระทำผิดซ้ำก็เกิดขึ้นตามมา และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นปรากฏการณ์ของ “การกระทำความผิดซ้ำซ้อนเรื้อรัง” ซึ่งเมื่อมารวมกับผู้เสพรายใหม่ ๆ จึงส่งผลทำให้ปริมาณคดียาเสพติดเพิ่มขึ้นและปริมาณผู้ต้องขังก็เพิ่มขึ้นตามมา และเพิ่มขึ้นต่อ ๆ กันมาอย่างไม่หยุดยั้งในอัตราก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน ไหลวนไปวนมาและเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดสภาวะ “ผู้ต้องขังล้นเรือนจำเรื้อรัง” (Chronic prisoners overflow) ส่งผลความเสียหายแบบลูกโซ่ตามมาอีกมากกับประเทศไทย (ธานี วรภัทร์, 2562) ปรากฏตามกราฟสถิติดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กราฟเส้นแสดงจำนวนสถิติผู้ต้องขังในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ถึง 2561

จากภาพกราฟแสดงอัตราการเพิ่มขึ้นของการใช้โทษจำคุก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง 2561 ทำให้เห็นอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังในประเทศไทย (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกรมราชทัณฑ์, 2562) มียอดรวมผู้ต้องขังทั้งสิ้น 362,985 คนความผิดส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและสารระเหยจำนวน ร้อยละ 80.37 ลำดับรองลงมาคือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ร้อยละ 7.48 และความผิดต่อชีวิต ร้อยละ 5.32 ส่วนที่เหลือเป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ ต่อร่างกาย ภยันตรายต่อประชาชน และอื่น ๆ ความผิดที่คนไทยต้องติดคุกมากที่สุด คือ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและสารระเหยพบว่ามีสถิตินักโทษเด็ดขาดรวมทั้งสิ้น 241,004 คน แยกเป็นเพศชาย 207,157 คน เพศหญิง 33,847 คน เป็นสารเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน ร้อยละ 87.67 รองลงมาคือ ไอซ์ ร้อยละ 9.70 ที่เหลือเป็นเฮโรอีน กัญชา ฝิ่น สารระเหย มอร์ฟีน โคเคนหรือโคเคอีน แต่ละประเภทไม่ถึงร้อยละ 1 และเมื่อพิจารณาลักษณะการกระทำความผิดพบว่า กลุ่มที่มีลักษณะเสพ ครอบครองเสพและครอบครอง รวมกันทั้งสิ้นมีจำนวน 32,815 คน คิดเป็นร้อยละ 13.62 แยกเป็นเพศชาย 30,052 คน เพศหญิง 2,763 คน สำหรับในลักษณะความผิดฐานจำหน่าย ครอบครองเพื่อจำหน่าย และอื่น ๆ (ผลิตหรือนำเข้าหรือส่งออกฯลฯ) รวมกันทั้งสิ้นมีจำนวน 208,189 คน คิดเป็นร้อยละ 86.38 แยกเป็นเพศชาย 177,105 คน เพศหญิง 31,048 คน มีข้อสังเกต คือ ลักษณะการกระทำที่เป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก ซึ่งเป็นพฤติกรรมของอาชญากรตามหลักการและทฤษฎีของกฎหมายอาญา มีจำนวนเพียง 6,819 คน แยกเป็นเพศชาย 5,762 คน เพศหญิง 1,057 คน คิดเป็นร้อยละ 2.83 เท่านั้น นอกจากนั้น ยังพบว่ามีผู้ต้องราชทัณฑ์คดีตามพระราชบัญญัติยาเสพติดทั่วประเทศ เป็นนักโทษเด็ดขาด 251,778 คน คิดเป็นร้อยละ 84.116 เมื่อเทียบกับจากผู้ต้องขังทั่วประเทศ คิดเป็นอัตราร้อยละ 84.116 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกรมราชทัณฑ์, 2562) สถิติแสดงให้เห็นว่า “ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด”เป็นความผิดที่มีผู้ต้อง

ราชทัณฑ์มากที่สุดในประเทศไทย ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของประเทศไทยในนโยบายการกำหนดความผิดอาญาเกี่ยวกับยาเสพติด การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการป้องกันและปราบปรามปัญหายาเสพติดทางเดียว ตลอดทั้งความไม่เข้มแข็งของโครงสร้างทางสังคมหลัก คือ ครอบครัว วัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย และชุมชน ทำให้เกิดความเสียหายต่อการสร้าง “พลเมือง” ของประเทศ ทำให้สังคมพัฒนาต่อไปไม่ได้

งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาถึงการบริหารจัดการเชิงนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด นโยบายในส่วนแรกที่สำคัญ คือ นโยบายในทางกฎหมายอาญา ต้องมีการลดทอนความผิดอาญาลง (De-Criminalization) ให้หลักการและแนวคิดของ “ผู้เสพคือผู้ป่วย” มีผลเป็นจริง กล่าวคือ รัฐต้องมีการกำหนดประเภท ชนิด และปริมาณ ของสิ่งเสพติดที่ให้ประชาชนสามารถใช้หรือเสพได้โดยไม่ผิดกฎหมายอาญา ในการรักษาทางการแพทย์ การสาธารณสุข ตลอดทั้งในทางการบริโภคทั่วไปและสันทนาการอย่างชัดเจน และกำหนด ประเภท ชนิดและปริมาณ ที่มีเกินกำหนดแล้วจะมีความผิดอย่างไรบ้าง และนโยบายในส่วนที่สอง คือการทำมาตรการทางกฎหมายเพื่อลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction) เป็นส่วนเชื่อมต่อจากข้อแรก เพื่อลดอันตรายจากการใช้หรือเสพของประชาชน เช่น มาตรการป้องกัน (Prevention) มาตรการบำบัดรักษา (Therapy) การบำบัดรักษาทางการแพทย์ การแจกเข็มฉีดยา การมีห้องเสพยา (Drug room) การบำบัดด้วยสารเสพติดอื่น การรักษาทางจิตแพทย์ การช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติด (Drug help) เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยกับของต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส สมาพันธรัฐสวิส ประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐโปรตุเกส

3. เพื่อเสนอแนวนโยบายและมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยดำเนินการแบ่งการวิจัยเป็น 2 ส่วน ซึ่งส่วนที่ 1 จะศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาเชิงเอกสาร ทำการวิจัยเอกสาร รวบรวมเอกสารกฎหมายต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญหรือเป็นส่วนหลักของการวิจัยครั้งนี้ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการต่าง ๆ ในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยให้ได้ข้อสรุปทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด ศึกษามุ่งเน้นในการเปรียบเทียบนโยบายและกฎหมายโดยเฉพาะประกอบกับการศึกษาในส่วนที่ 2 การลงพื้นที่ศึกษาภาคสนามโดยดำเนินการ

เข้าศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตำแหน่งแพทย์หรือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบำบัดยาเสพติด จำนวน 5 ท่าน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่มีการบำบัดยาเสพติด 5 แห่ง ดังนี้

1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ โรงพยาบาลธัญญารักษ์ขอนแก่น เหตุผลในการเลือกศึกษาพื้นที่นี้เพราะมีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดและได้ผลสำเร็จมากกว่าร้อยละ 90 ภายใน 2 ปี สำหรับปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่น

2. ภาคกลางและภาคตะวันออก ได้แก่ สาธารณสุขจังหวัดชลบุรี เหตุผลในการเลือกศึกษาพื้นที่นี้เพราะมีการใช้โปรแกรม “KOCHAN MODEL” ในการดูแลรักษาเด็กเยาวชน และผู้ติดยาเสพติด ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีผลคะแนนเฉลี่ยเจตคติเกี่ยวกับการป้องกันการเสพยาเสพติดและมีพฤติกรรมการปฏิบัติป้องกันการเสพยาเสพติดก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ภาคเหนือ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเพชรบูรณ์ (สสจ.เพชรบูรณ์) โรงพยาบาลเพชรบูรณ์และโรงพยาบาลชุมชน เหตุผลในการเลือกศึกษาพื้นที่นี้เพราะมีการบำบัดยาเสพติดที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพโดยมีการใช้มาตรการหลักดังต่อไปนี้ มาตรการส่งเสริมและป้องกัน การบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยยาเสพติด มาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาและการพัฒนารูปแบบการบำบัด การใช้มาตรการหลักทั้งหมดนี้มีระดับความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

4. ภาคใต้ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เหตุผลในการเลือกศึกษาพื้นที่นี้เพราะมีการดำเนินการบำบัดยาเสพติดในรูปแบบค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ได้ผล และต่อเนื่องถึง 15 รุ่น สามารถทำให้ผู้เสพสามารถหยุดเสพได้มาก

5. กรุงเทพมหานคร ได้แก่ กรมการแพทย์ และกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข สาเหตุที่เลือกศึกษาพื้นที่นี้เพราะเป็นหน่วยงานหลักของประเทศในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศ

โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 มาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อยู่ในรูปแบบเอกสารกับข้อมูลภาคสนามเพื่อได้ผลสรุปและนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะที่มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัย

ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยนั้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้ผลดังนี้ ปัญหาในประเทศไทยมุ่งเน้นไปที่นโยบายปราบปรามเป็นหลัก ยังคงมีการกำหนดโทษทางอาญาในทุกคดีรวมถึงความผิดฐานเสพยาเสพติดด้วย ยังคงมีแนวคิดใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นหลัก มาตรการทางกฎหมายที่ส่งเข้าแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่สามารถลด

การตีตราผู้กระทำผิดได้เท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดสภาวะนักโทษล้นเรือนจำ

ในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยกับของต่างประเทศ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้ผลดังนี้

1. สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

นโยบายเกี่ยวกับการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผ่านการกำหนดกฎหมายเพื่อจำแนกกระบวนการดำเนินคดีกับความผิดยาเสพติดที่อยู่ในบัญชีขั้นสูง ออกจากยาเสพติดบัญชีขั้นต่ำ เพื่อสามารถกำหนดให้ใช้ประโยชน์ในการบำบัดรักษาทางการแพทย์ และนำบุคคลที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดระดับเล็กน้อยให้ไปใช้มาตรการทางเลือกแทน เช่น การอนุญาตให้ปลูกพืชเสพติดภายใต้การควบคุม การเข้าสู่มาตรการในการใช้ห้องเสพยาเพื่อการใช้ยาเสพติดอย่างปลอดภัย การออกใบอนุญาตเสพยาให้ผู้กระความผิดที่เป็นผู้ป่วย หรือการลงโทษอย่างอื่นนอกจากการจำคุกกับเขาเหล่านั้น และมาตรการทั้งหลายได้ปรากฏในนโยบายของรัฐและบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายในอย่างชัดเจน

2. สาธารณรัฐฝรั่งเศส

มาตรการลดอันตรายในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้แก่ การแจกเข็มฉีดยาที่ไม่จำกัด ได้รับการอนุมัติในร้านขายยา สถานประกอบการด้านการรักษาพยาบาล และสถานประกอบการที่ขายอุปกรณ์ทางการแพทย์ศัลยกรรมและทันตกรรม เป็นไปตามข้อกำหนดกระทรวงสาธารณสุขของฝรั่งเศสที่ระบุไว้ใน มาตรา D 3121-27 แห่งประมวลกฎหมายสาธารณสุขฝรั่งเศส) การให้เข็มฉีดยาและเข็มแก่ผู้เยาว์ได้รับอนุญาตตามใบสั่งแพทย์เท่านั้น เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อสุขภาพ แต่ยังไม่พบข้อมูลที่สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนว่าการนำมาตรการลดความรุนแรงในการดำเนินคดียาเสพติดประสบความสำเร็จในระดับสูง

3. ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์

นโยบายยาเสพติดของราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์มีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ คือ เพื่อการรักษาและฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติด เพื่อลดอันตรายต่อผู้ใช้ เพื่อลดความกังวลของประชาชนกับผู้ใช้ยาเสพติด และเพื่อต่อสู้กับการผลิตและการค้ายาเสพติดเพื่อการสันทนาการ

มาตรการลดอันตรายจาการใช้ยาเสพติดในราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ใช้หลักการการไม่บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด (Non-enforcement) มีการจำแนกยาเสพติดให้โทษหรือแบบรุนแรง (Hard Drugs) ออกจากยาเสพติดเพื่อเสพหรือรักษาหรือไม่รุนแรง (Soft Drugs) และกำหนดระดับความเสี่ยงของการใช้ยาแต่ละประเภท จำแนกว่า ยาเสพติดประเภทใดก่อให้เกิดความเสี่ยงที่สังคมรับไม่ได้ จะเรียกกว่า ยาเสพติดชนิดรุนแรง ส่วนยาเสพติดที่สามารถใช้ในการบำบัดและในการทดลองได้ เช่น กัญชา เรียกว่า ยาเสพติดชนิดไม่รุนแรง

จึงมีนโยบายของรัฐยินยอมขายยาเสพติดชนิดไม่รุนแรง ในขณะที่ให้ระงับการขายการไหลเวียน และการใช้ยาเสพติดชนิดหนัก แยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน มีประสิทธิภาพและสถานประกอบการที่ได้รับอนุญาตให้จำหน่ายยาเสพติดชนิดไม่รุนแรงภายใต้การควบคุมจากรัฐ การครอบครองยาเสพติดชนิดไม่รุนแรงสำหรับการใช้ส่วนตัวในปริมาณที่ต่ำกว่าเกณฑ์บางอย่าง เช่น ครอบครองกัญชาจำนวน 5 ต้นกัญชา เป็นที่ยอมรับได้ แต่ปริมาณที่มากขึ้นหรือการครอบครองยาเสพติดชนิดรุนแรงอาจนำไปสู่การดำเนินคดียาเสพติดฐานครอบครองเพื่อจำหน่าย

4. สมาพันธรัฐสวิส

สวิตเซอร์แลนด์นำมาตรการใหม่มาใช้เพื่อลดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด และนำกลยุทธ์ยาเสพติดแห่งชาติใหม่ ได้แก่ การลดอันตรายเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction) ซึ่งนำไปสู่การสร้างแนวทางในการบูรณการการทำงานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกันระหว่าง รัฐและเอกชน และเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 1991 รัฐบาลกลางสวิสได้ประกาศใช้มาตรการ "ProMeDro" เพื่อดำเนินการตามนโยบายลดความรุนแรงของอาชญากรรมยาเสพติด โดยโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อลดจำนวนผู้ใช้ยาเสพติดและเพื่อป้องกันไม่ให้คนติดยาเสพติดเพิ่มขึ้น 2) ผลักดันให้ผู้ใช้ยาเสพติดเอาชนะตนเองจากการผ่านการบำบัดและการกลับคืนสู่สังคม และ 3) ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และสุขภาพของผู้ใช้ยาเสพติด เพื่อลดอันตรายและเพื่อรักษาบูรณาการทางสังคมและได้มีการอนุมัติให้กำหนดให้ผู้บริโภคใช้กัญชาจำนวนน้อยแทนการดำเนินคดีอาญา

5. ประเทศสหรัฐอเมริกา

ส่วนใหญ่แนวนโยบายเกี่ยวกับยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา คือ การประกาศสงครามกับยาเสพติด หรือเน้นการปราบปรามคดียาเสพติดเป็นหลัก อันเนื่องจากยาเสพติดสร้างปัญหารุนแรงแก่สังคมสหรัฐฯ และจำนวนผู้ต้องขังคดียาเสพติดมีอยู่เป็นจำนวนมาก เว้นแต่มลรัฐโคโลราโด ที่ได้ปลดกัญชาออกจากบัญชียาเสพติดระดับสูง และประชาชนสามารถปลูกเพื่อเสพเองได้ โดยต้องขอใบอนุญาตในการปลูกและครอบครองจากรัฐบาล และเปิดทางให้สหรัฐฯ ได้พัฒนาพืชกัญชาไปสู่การพัฒนายารักษาโรคเป็นประโยชน์แก่วงการสาธารณสุข

6. สาธารณรัฐโปรตุเกส

แนวทางการดำเนินนโยบายยาเสพติดในโปรตุเกสในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดกำหนดให้การครอบครองยาเสพติดเพื่อการเสพหรือเพื่อบำบัดทางการแพทย์ส่วนบุคคลไม่ถือว่าเป็นการกระทำความผิดทางอาญา มีการดูแลผู้ใช้ยาเสพติดและสารออกฤทธิ์ต่อจิตไม่ให้เกิดอันตรายในการใช้ยาเสพติดในอนาคตโดยปัญหารายบุคคลจะถูกนำเสนอต่อคณะกรรมาธิการคดียาเสพติด (comissão para a dissuasão da toxicodependiancia) เพื่อพิจารณาว่า ผู้นั้นควรจะแก้ปัญหาในเชิงสุขภาพอย่างไร มีมาตรการแจกเข็มฉีดยา และให้รัฐจัดสรรยาเสพติดให้แก่ผู้ป่วย เพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้ามาอยู่ในระบบการดูแลของรัฐทั้งหมด

สำหรับประเทศไทย มีการประกาศ คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 108/2557 และกำลังจะมีการประกาศใช้ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. .... ซึ่งได้แก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดที่มีอยู่เดิม ให้จำแนกประเภทของผู้กระทำความผิดระหว่างผู้เสพ ผู้ป่วย กับผู้จำหน่ายอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญมากขึ้นในกระบวนการบำบัดรักษา รวมทั้งการเปิดช่องทางให้สามารถทำการค้นคว้าวิจัยสารเสพติดที่อาจนำไปใช้เป็นประโยชน์ทางการแพทย์ได้ ดังนั้น จึงถือได้ว่าประเทศไทยอยู่ในระหว่างการเริ่มต้นนำนโยบายการลดอันตรายเกี่ยวกับยาเสพติด มาใช้ในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงยังไม่สามารถประเมินได้ในขณะนี้ว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จในการใช้นโยบายลดความรุนแรงในคดีหรือไม่ ต้องรอให้มีการบังคับร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ..... ไปสักระยะหนึ่งก่อน จึงจะได้มีการนำผลการปฏิบัติงานมาประเมินประสิทธิภาพของมาตรการต่อไป

ในประเด็นแนวนโยบายและมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในประเทศไทย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้ผลดังนี้ ต้องให้ผู้เสพหรือผู้ป่วยที่ต้องพึ่งพายาเสพติดเข้าสู่การใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุก ให้ผู้ป่วยที่ต้องพึ่งพายาได้รับการบำบัดรักษาด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น มีห้องบริโภคยาเสพติด และจุดจ่ายยาเสพติดเพื่อการบำบัดให้สาธารณะเข้าถึงได้ การออกใบอนุญาตให้ปลูกพืชเสพติดเพื่อบริโภคส่วนตัวหรือเพื่อผลิตยารักษาโรค คงเป็นแนวทางที่ประเทศไทยสามารถกระทำได้ต่อไปในอนาคต ภายใต้กรอบของการดำเนินการต่อไปตามแนวทางของ ประกาศ คสช. ฉบับที่ 108/2557 ที่กำหนดให้กระทรวงสาธารณสุข โดยองค์การเภสัชกรรม หารือร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ส. อีกทั้งมาตรการต่าง ๆ อันเกิดจากการการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงในการก่อให้เกิดปัญหายาเสพติดในเรื่องอื่น ๆ ตามมาหรือไม่ เช่น ปัญหาการเสพยาเกินขนาดของผู้ป่วยที่บำบัดหรือนักโทษในเรือนจำที่ต้องบำบัด หรือการแพร่ระบาดของโรคอันเกิดจากการกระจายเข็มฉีดยา หรือการทุจริตในการแจกจ่ายยาเสพติดเพื่อการบำบัดโดยหน่วยงานด้านสาธารณสุข เป็นต้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาทั้งหมดข้างต้น สามารถอภิปรายผลถึงประสิทธิภาพในการนำนโยบายลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมาใช้ในแต่ละประเทศที่ทำการศึกษารวมทั้งประเทศไทย เป็นประเด็นทางกฎหมายที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย วิเคราะห์ได้ว่า นโยบายทางด้านบริหารที่ยังไม่สนับสนุนการบำบัดหรือดูแลผู้เสพยาเสพติดเท่าที่ควร ยังมีการตีตราผู้เสพอยู่ไม่ได้มองผู้เสพเป็นผู้ป่วยอย่างแท้จริงและนโยบายทางด้านนิติบัญญัติในการจัดการกับปัญหายาเสพติดของประเทศไทยมุ่งเน้นไปในทางการปราบปรามโดยใช้การบัญญัติกฎหมายอาญาเกี่ยวกับความผิดยาเสพติด

ในลักษณะครอบคลุมบุคคลทุกคนที่เกี่ยวกับยาเสพติดทุกกรณีมีความผิดอาญาทั้งหมดซึ่งรวมถึง ผู้เสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อเสพ เป็นต้น

2. การเปรียบเทียบนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยกับของต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ สมาพันธรัฐสวิส สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐโปรตุเกส

นโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐเพื่อตอบสนองการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด พบว่า แนวความคิดในเรื่องการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดเป็นนโยบายที่มีมานานแล้ว และสหประชาชาติได้เน้นย้ำการใช้มาตรการดังกล่าวผ่านการประชุมของคณะกรรมาธิการยาเสพติดและอาชญากรรม (UNDCP) เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา เพื่อรณรงค์ให้รัฐบาลแต่ละประเทศให้ความสำคัญกับผลเสียที่ได้จากการใช้นโยบายทำสงครามกับยาเสพติดต่อสังคม และการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังคดียาเสพติดล้นเรือนจำ เมื่อพิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายของแต่ละประเทศที่ได้ศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ สามารถแบ่งประเทศที่นำมาตรการลดความรุนแรงในคดียาเสพติดมาใช้ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ประเทศที่มีการบัญญัติมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดไว้ในกฎหมายอย่างชัดแจ้ง

ประเทศที่สามารถมีการกำหนดนโยบายและบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อกำหนดมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด ได้แก่ ประเทศที่ได้มีโครงการนำร่องต่าง ๆ เพื่อลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดรวมถึงการดำเนินการจำแนกผู้กระทำความผิดรุนแรงออกจากผู้กระทำความผิดเล็กน้อยหรือผู้ป่วย และปรากฏมาตรการรองรับการอบรมเรื่องยาเสพติด การบังคับบำบัดรักษา การนำสารเสพติดไปใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ รวมถึงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานภาคประชาชนในการประสานการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ป่วยอย่างมีบูรณาการ ประเทศดังกล่าวได้แก่

สาธารณรัฐโปรตุเกสได้มีการนำร่องมาตรการแจกเข็มฉีดยา และให้รัฐจัดสรรยาเสพติดให้แก่ผู้ป่วย เพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้ามาอยู่ในระบบการดูแลของรัฐทั้งหมด (BBC News, 2000)

สมาพันธรัฐสวิสนำมาตรการลดอันตรายเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction) โดยสร้างแนวทางในการบูรณการการทำงานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกันระหว่างรัฐและเอกชน (RTL Nieuws, 2017)

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดโดยกำหนดกฎหมายเพื่อจำแนกกระบวนการดำเนินคดีกับความผิดยาเสพติดที่อยู่ในบัญชีขั้นสูง ออกจากยาเสพติดบัญชีขั้นต่ำ เพื่อสามารถกำหนดให้ใช้ประโยชน์ในการบำบัดรักษาทางการแพทย์ และนำบุคคลที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดระดับเล็กน้อยให้ไปใช้มาตรการทางเลือกแทน เช่น การอนุญาตให้ปลูกพืชเสพติดภายใต้การควบคุม การเข้าสู่มาตรการในการใช้ห้องเสพยา

เพื่อการใช้ยาเสพติดอย่างปลอดภัย การออกใบอนุญาตเสพยาให้ผู้กระความผิดที่เป็นผู้ป่วย หรือการลงโทษอย่างอื่นนอกจากการจำคุกกับเขาเหล่านั้น และมาตรการทั้งหลายได้ปรากฏในนโยบายของรัฐและบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายในอย่างชัดเจน (Germany Drug Control Data and Policies, 2015)

ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์มีมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (EMCDDA, 2007) ผ่านรูปแบบการรักษาและฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติดเพื่อลดอันตรายต่อผู้ใช้และลดความกังวลของประชาชนกับผู้ใช้ยาเสพติด กำหนดประเภทยาเสพติดรุนแรงและไม่รุนแรงเพื่อจำแนกการดำเนินการทางกฎหมายได้อย่างถูกต้อง (Real Reporting Foundation, 2021)

2. ประเทศที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดมาตรการลดความรุนแรงแต่ยังไม่แสดงประสิทธิภาพของการใช้มาตรการ สาธารณรัฐฝรั่งเศส (EMCDDA, 2018) ผ่านแผนยุทธศาสตร์ด้านยาเสพติดของประเทศ และมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน แต่จากการศึกษาไม่พบข้อมูลที่สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนว่าการนำมาตรการลดความรุนแรงในการดำเนินคดียาเสพติดประสบความสำเร็จในระดับสูง

3. ประเทศที่กำลังพัฒนานำมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมาใช้ สหรัฐอเมริกาไม่ได้ระบุแนวนโยบายทางกฎหมายและบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รองรับมาตรการลดความลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดไว้โดยตรง กล่าวคือ ในสหรัฐอเมริกา (U.S. Department of Justice Drug Enforcement Administration, 2016) แนวนโยบายเกี่ยวกับยาเสพติดของประเทศ ได้แก่ การประกาศสงครามกับยาเสพติด หรือเน้นการปราบปรามคดียาเสพติดเป็นหลัก (Boston University, 2018) อันเนื่องจากยาเสพติดสร้างปัญหารุนแรงแก่สังคมสหรัฐฯ และจำนวนผู้ต้องขังคดียาเสพติดมีอยู่เป็นจำนวนมาก เว้นแต่มลรัฐโคโลราโดที่ได้ปลดกัญชาออกจากบัญชียาเสพติดระดับสูง และประชาชนสามารถปลูกเพื่อเสพเองได้ โดยต้องขอใบอนุญาตในการปลูกและครอบครองจากรัฐบาล และเปิดทางให้สหรัฐฯ ได้พัฒนาพืชกัญชาไปสู่การพัฒนายารักษาโรคเป็นประโยชน์แก่วงการสาธารณสุข

สำหรับประเทศไทย ถือว่าเป็นประเทศที่ได้นำหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมาใช้ในลักษณะของการกำหนดนโยบายและหลักการ แต่ทว่าหลักการดังกล่าวยังไม่ได้มีการบังคับใช้ในทางปฏิบัติรวมทั้งการเปิดช่องทางให้สามารถทำการค้นคว้าวิจัยสารเสพติดที่อาจนำไปใช้เป็นประโยชน์ทางการแพทย์ได้ เช่น กัญชา กัญชง เป็นต้น แต่ยังคงมีปัญหาเรื่องขอบเขตของวัตถุที่สามารถดำเนินการวิจัยได้ ว่าเป็นพืชเสพติด สารตั้งต้น หรือสารสกัดจากสิ่งเสพติดนั้น ๆ

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบของมาตรการต่าง ๆ ที่สามารถลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การจำแนกประเภทของยาเสพติด ให้แยกออกจากกันระหว่างยาเสพติดรุนแรง (Hard Drugs) ยาเสพติดระดับไม่รุนแรง (Soft Drugs) เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ให้เหลือเฉพาะผู้กระทำความผิดโทษหนัก (Hard Drugs Offender) เท่านั้น

2. การแจกเข็มฉีดยาในแผนปฏิบัติการ (Needle Supply Program (NSPs)) หลายประเทศในสหภาพยุโรปกำหนดให้การแจกเข็มฉีดยาเป็นโยบายมาตรฐานที่สามารถกระทำตามกฎหมายได้ในที่สาธารณะ แต่บางประเทศกำหนดในจ่ายเข็มฉีดยาเฉพาะในสถานพยาบาล สำหรับผู้ป่วยหรือต้องพึ่งพายาเสพติดที่ผ่านกระบวนการผันคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion) หรือผู้ต้องถูกคำสั่งศาลให้ได้รับการบังคับบำบัดรักษาในสถานพยาบาลเท่านั้น

3. การจัดตั้งห้องบริโภคยาเสพติด (Drug Consumption Room (DCRs)) อย่างน้อย 1 ห้อง ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานสาธารณสุขของรัฐ หรือภาคเอกชนที่ได้รับการมอบหมาย

3. จากผลการศึกษาเรื่องการลดความรุนแรงในการบังคับคดียาเสพติดทั้งหมดนี้ มีข้อเสนอแนะในนโยบายลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดประสบความสำเร็จในประเทศไทยดังต่อไปนี้

3.1 การดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดจะต้องพิจารณาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาที่เป็นธรรม (Fair Trial) รวมถึงรัฐบาลต้องสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลไกประชาสังคมขึ้นมาเพื่อรองรับการทำงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างมีบูรณาการเพื่อนำไปสู่ความเป็นอิสระจากปัญหายาเสพติด (Drug Liberalization)

3.2 ควรต้องมีการบัญญัติมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อจำแนกแยกแยะผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เพื่อการดำเนินคดีที่เป็นธรรมเหมาะสมกับระดับความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำ ตามหลัก Individualization of Punishment

3.3 การพิจารณาหลักการไม่กำหนดความผิดอาญาและโทษทางอาญา (Decriminalization and Penalization) ต้องประกอบไปด้วยการได้สัดส่วนระหว่างความผิดและโทษ ศาลควรใช้ดุลพินิจในการพิจารณามาตรการที่เหมาะสมกับแต่ละราย

3.4 การพิจารณาว่าลักษณะใดบ้างที่ควรเป็นยาเสพติดให้โทษตามกฎหมายต้องมีการทบทวนบัญชียาเสพติด เช่น ควรมีการกำหนดการควบคุมสารที่อยู่ในพืชเสพติดมากกว่าการควบคุมทุกส่วนของพืช เพราะสิ่งนี้จะมีผลกระทบต่อโอกาสที่จะนำยาเสพติดไปค้นคว้าวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์และการบำบัดรักษาโดยตรง รวมถึงการกำหนดประเภทของยาเสพติดต้องมีหลักเกณฑ์หรือแนวทางทางการแพทย์

องค์ความรู้ใหม่

มาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดเป็นมาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดียาเสพติดรูปแบบต่าง ๆ สามารถกระทำได้ตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ อัยการ ศาล เป้าหมาย คือ การให้โอกาสผู้ที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดยาเสพติดระดับสูง สามารถได้รับการพิจารณาใช้มาตรการลดอันตรายในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นผลดีต่อผู้เสพยาเสพติดและสร้างความปลอดภัยให้กับผู้เสพยาเสพติด ดังแผนภาพต่อไปนี้

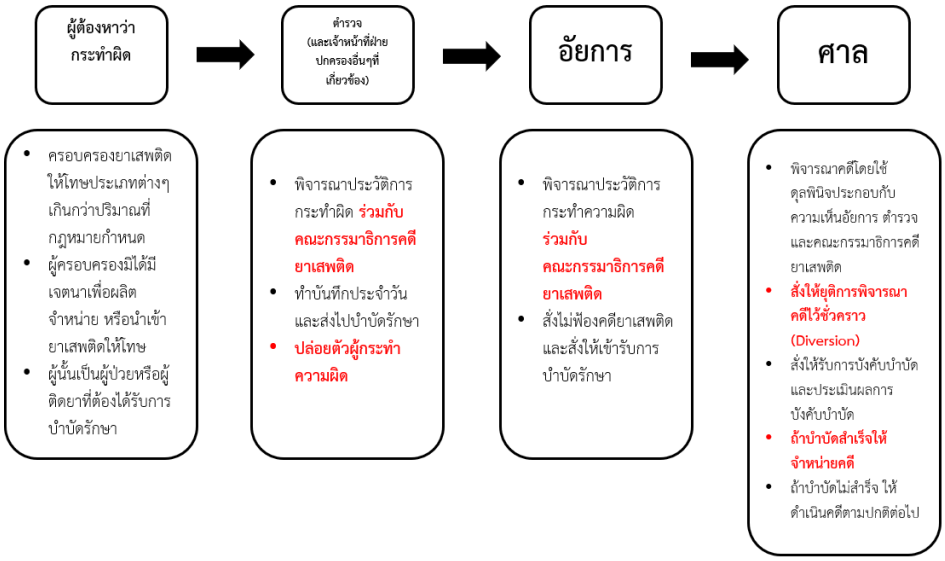

ภาพที่ 2 แสดงเส้นทางการดำเนินคดีและระยะเวลาที่เหมาะสมในการนำมาตรการลดความรุนแรงในคดียาเสพติดมาใช้ ตั้งแต่ชั้นตำรวจจนถึงชั้นศาล

จากแผนผังข้างต้นแสดงให้เห็นถึงเส้นทางในการดำเนินคดียาเสพติดระหว่างกระบวนการชั้นตำรวจจนถึงชั้นศาล จะเห็นได้ว่าโอกาสที่จะใช้มาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดต้องมีมาตรการการคัดกรองตั้งแต่ชั้นตำรวจ กล่าวคือ ตำรวจควรต้องใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายโดยพิจารณาจากพฤติการณ์แห่งคดี ประกอบกับข้อมูลประวัติอาชญากรรมหรือประวัติการกระทำความผิดใดของผู้นั้น เมื่อเห็นว่าบุคคลใดควรใช้มาตรการใดเพื่อลดอันตรายในการใช้ยาเสพติดให้ส่งความเห็นให้กับพนักงานอัยการพิจารณาร่วมกับคณะกรรมาธิการคดียาเสพติด (Drug Offence Committee) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามแนวทางของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการลดความรุนแรงในคดียาเสพติด

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย วิเคราะห์ได้ว่า นโยบายทางด้านบริหารที่ยังไม่สนับสนุนการบำบัดหรือดูแลผู้เสพยาเสพติดเท่าที่ควร ยังมีการตีตราผู้เสพอยู่ไม่ได้มองผู้เสพเป็นผู้ป่วยอย่างแท้จริง และนโยบายทางด้านนิติบัญญัติในการจัดการกับปัญหายาเสพติดของประเทศไทยมุ่งเน้นไปในทางการปราบปรามโดยใช้การบัญญัติกฎหมายอาญาเกี่ยวกับความผิดยาเสพติดในลักษณะครอบคลุมบุคคลทุกคนที่เกี่ยวกับยาเสพติดทุกกรณีมีความผิดอาญาทั้งหมดซึ่งรวมถึงผู้เสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อเสพ คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้ต้องมีการทบทวนเพื่อพัฒนามาตรการทางกฎหมายให้สามารถนำเอามาตรการใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่มีลักษณะเป็นความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดฐานเสพยาเสพติดหรือครอบครองยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยเพื่อใช้เสพสำหรับตนเอง หรือผู้ติดยาเสพติดรุนแรงที่มิได้ส่งผลกระทบหรือเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นมากำหนดให้เป็นการไม่กำหนดความผิดอาญา (Decriminalization) หรือการลดความรุนแรงหรือลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction) รวมถึงการใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) ส่วนมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ที่สนับสนุนการลดความรุนแรงในคดียาเสพติด (Harm Reduction) ซึ่งได้แก่ ให้ผู้เสพหรือผู้ป่วยที่ต้องพึ่งพายาเสพติดเข้าสู่การใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุกให้ผู้ป่วยที่ต้องพึ่งพายาได้รับการบำบัดรักษาด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ NSPs OSTs DCPs มีห้องบริโภคยาเสพติด และจุดจ่ายยาเสพติดเพื่อการบำบัดให้สาธารณะเข้าถึงได้ การออกใบอนุญาตให้ปลูกพืชเสพติดเพื่อบริโภคส่วนตัวหรือเพื่อผลิตยารักษาโรค คงเป็นแนวทางที่ประเทศไทยสามารถกระทำได้ต่อไปในอนาคต ภายใต้กรอบของการดำเนินการต่อไปตามแนวทางของประกาศ คสช. ฉบับที่ 108/2557 ที่กำหนดให้กระทรวงสาธารณสุข โดยองค์การเภสัชกรรมหารือร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ส. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการแก้ไขบัญชียาเสพติดให้โทษ รวมถึงกำหนดกฎเกณฑ์ในการออกใบอนุญาต เพื่อการควบคุมปริมาณการนำสารเสพติดไปใช้ในการวิจัยทางการแพทย์ ส่วนนโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐเพื่อตอบสนองการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด สาธารณรัฐโปรตุเกส สมาพันธรัฐสวิส ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นประเทศที่สามารถมีการกำหนดนโยบายและบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อกำหนดมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด ได้แก่ ประเทศที่ได้มีโครงการนำร่องต่าง ๆ เพื่อลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดรวมถึงการดำเนินการจำแนกผู้กระทำความผิดรุนแรงออกจากผู้กระทำความผิดเล็กน้อยหรือผู้ป่วย และปรากฏมาตรการรองรับการอบรมเรื่องยาเสพติด การบังคับบำบัดรักษา การนำสารเสพติดไปใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ รวมถึงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานภาคประชาชนในการประสานการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ป่วยอย่างมีบูรณาการ คณะผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการจำแนกประเภทของยาเสพติด ให้แยกออกจากกันระหว่างยาเสพติดระดับรุนแรง (Hard Drugs)

ยาเสพติดระดับไม่รุนแรง (Soft Drugs) ในการกระทำความผิดสำหรับยาเสพติดระดับไม่รุนแรง (Soft Drugs) ควรนำมาตรการบังคับโทษทางเลือกนอกจากจำคุก เช่น ฟื้นฟูบำบัดรักษา คุมประพฤติ ฝึกอบรม พักการลงโทษ หรือโทษอื่น ๆ ทำนองเดียวกัน เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ มีการแจกเข็มฉีดยาสำหรับผู้ป่วยหรือต้องพึ่งพายาเสพติดเพื่ออยู่ในความดูแลของผู้เชี่ยวชาญรวมถึงการจัดตั้งห้องบริโภคยาเสพติด (Drug Consumption Room (DCRs)) อย่างน้อย 1 ห้อง ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานสาธารณสุขของรัฐ หรือภาคเอกชนที่ได้รับการมอบหมาย อีกทั้งคณะผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นอื่น ๆ ที่ควรดำเนินการควบคู่ไปกับมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดดังนี้ คือ การดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดจะต้องพิจารณาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาที่เป็นธรรม (Fair Trial) หลักการสิทธิมนุษยชน หลักการคุ้มครองสังคม หลักป้องกันปัญหายาเสพติด โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และภาคประชาสังคม โดยการสร้างความเข้มแข็งให้สังคม ควรต้องมีการบัญญัติมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อจำแนกแยกแยะผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดระหว่าง ผู้เสพผู้ติดยา ผู้ครอบครองเพื่อเสพ กับกลุ่มผู้รับจ้างขนยาเสพติด ผู้จำหน่ายรายใหญ่ ศาลควรใช้ดุลพินิจในการพิจารณามาตรการที่เหมาะสมกับแต่ละราย โดยอาศัยข้อมูลจากการพิจารณาประวัติการกระทำความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด และความเห็นร่วมกันระหว่างตำรวจ พนักงานอัยการ และคณะกรรมาธิการคดียาเสพติด (ถ้ามีได้ในอนาคต)

เอกสารอ้างอิง

ธานี วรภัทร์. (2562). ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา. ใน รายงานวิจัย. คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์. (2562). จำนวนสถิติผู้ต้องขังในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2563 จาก http://www.correct.go.th/stathomepage/

BBC News. (2000). Portugal legalises drug use. Retrieved November 10, 2021, from http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/823257.stm

Boston University. (2018). State and Federal Laws and Sanctions Concerning Drugs and Alcohol. Retrieved November 21, 2021, from https://www.bu.edu/safety/alcohol-drugs/laws/

EMCDDA. (2007). National report 2007: Netherlands. Retrieved November 20, 2021, from https://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index61221EN.html_en

EMCDDA. (2018). France, Country Drug Report 2018. Retrieved November 19, 2021, from https://www.emcdda.europa.eu/publications/country-drug-reports/2018/france_en

Germany Drug Control Data and Policies. (2015). Get The Fats Drug War Facts. Retrieved November 16, 2021, from https://www.unodc.org/documents/wdr2015/World_Drug_Report_2015.pdf

Real Reporting Foundation. (2021). Drug policy facts (Netherlands). Retrieved November 10, 2021, from http://www.drugwarfacts.org/cms/The+Netherlands#sthash.nnTgae4S.dpbs.

RTL Nieuws. (2017). Nieuw kabinet staat proef met legale wietteelt toe. Retrieved November 10, 2021, from https://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/artikel/3689326/nieuw-kabinet-staat-proef-met-legale-wietteelt-toe

U.S. Department of Justice Drug Enforcement Administration. (2016). FY 2016 Performance Budget Congressional Submission. NW Washington DC: U.S. Department of Justice.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของวัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชม การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกวัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชม การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำ 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) /ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชั่นการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะ

ทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกฺก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และเขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำและคณะ , 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey, P. & Blanchard, K. 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kiarash, A. et al., 2007)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์/: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจจ์ สุจิณฺโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวิตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุอริยสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไม้สน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์. (นางณฐณัช แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล. (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร? เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก https://www.dailynews.co.th/article/666936

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺ.โต). (2551). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุอริยสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย.

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ). (2555). การจัดการศาสนาและ วัฒนธรรมในอุษาอาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?artide_id=1304&articlegroup_id=274

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6 (5), 25-28.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSBA เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิ้งค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่ มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)